

విజ్ఞప్తిః .

శ్లో॥ వేదాః ప్రమాణం స్మృతయః ప్రమాణం ధర్మార్థయుక్తం వచనం ప్రమాణం॥
 యస్య ప్రమాణం నభవే త్ప్రమాణం కస్తస్య కుర్యాద్వచనం ప్రమాణమ్॥

భో ! ఆర్యమిత్రాః ! నిఖిలనిగమాగమాధ్యయనాధ్యయనప్రచారణా
 దివణాః ! మమ దేశబాంధవాః ! విదితమెవభవతాం ? యత్సకలసద్ధర్మపారి
 ప్లవే, పాపకర్తృసూతికాగారాయితే, అనచ్చరిత్రసమృద్ధిదివ్యహర్షాయై
 తెచకలౌ, నిగమాగమా, స్తనధ్యేతార, స్తదుక్తసత్కర్తౌచరణతత్పరాశ్చ
 మరుధూమిషు జలశయాభవవిరళతరాభితి.

తథాపియదికథంచిద్యః కోపితాదృశశాస్త్రాద్యధ్యాపనై, ౨ ధ్యయ
 నై, తదుక్తసత్కర్తౌనుస్మానై, లుప్తకల్పశాస్త్రాణాంముద్రావణాదిద్వా
 రాప్రచారణైవా, యతతే, తదానకెపికించిదపిసాహాయ్యమాతస్వతే. ప్ర
 త్యుత్తరతతోఽంతరాయానాపాదయంతః పరిహాసవతుష్పథేనర్తయంతి. అ
 స్తాకమాస్తాకీన శాస్త్రాణాంవ వృత్తిరేవంసంవృత్తా. ఏవమపిబహుభిరం
 తరాయైరంతరితే నాప్యనైనమయాబహుదేశానటాట్యమాశేన, అనివా
 చ్యప్రయాసవశా, తస్యేవయా, వచనచాతుర్యాచ్చ శానిచి త్పురాతనాన్య
 పూర్వ ముద్రితానినానావిధ సద్ధర్మప్రతిపాదకాని ధర్మశాస్త్రాది పుస్తకా
 నిసంపాదితాని. తెమముముద్రాపయివ్యంతే చాన్యా
 న్యపి. ప్రకృతేతుప్రకాతః ।

రాత్రింతరాధిక విశేషధరణః కః వైదికవిద్యాసావకభామ
 శ్రీవైద్యనాథదీపితవిరచిత సకలచాహ్మణ జనోపకారక స్మృతిముక్తాఫ
 లాఖ్య ధర్మశాస్త్రైక భాగః, ఆహ్నికకాణ్డాఖ్యోయంగంధక, పదవాక్య
 ప్రమాణాదిపారదృశ్యవిద్యద్వరిష్టశ్రీమద్వాసుదేవశాస్త్రీణామంతేవాసి నా,
 దొడ్డబేలి, నారాయణశాస్త్రీణా బహుప్రయాసలభ్యపుస్తకసహాయేన పరి
 మ్మారయిత్వా, ముద్రాపితఃక్రయ్య పదవీమారుధః.

సవ్యాఖ్యా సూత్రసంహితా- ౫—౦—౦	} బూ॥ స్వామినాథైయర్, సత్సంప్రదాయకశాసిత్రన్. బె గళూరు. ఖరసం ఆషాఢ బంగం. ౧౦౯౧సం॥ జులైతే ౩౦ ది.
ఆహ్నికకాండః- ౨—౦—౦	
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమ్- ౦—౮—౦	
హస్తీగిరిమాహాత్మ్యమ్. ౦—౮—౦	
ఏతత్సర్వ గ్రహణే- ౬—౦—౦	

శ్రీ జానకీ జానయనము.

శ్రీమదాహ్నికకాండ స్థ విషయముక్తమః.

విషయ.	పుట సంఖ్య.	విషయ.	పుట సంఖ్య.
గంధారంభః ...	౧	ఆచమనానంతరకృత్యమ్	౨౪
బ్రాహ్మముహూర్తకర్తవ్యాని	౨	ఆచమనప్రశంసా ...	౨౭
ప్రాతర్దశపాఠ్యం ...	౩	ఆచమనాశక్తౌర్తవ్యమ్	౨౮
ప్రాతర్దశశాస్త్రీయాని ...	౪	జలాశయాదావాచమనక్రమః	౨౯
బహిర్విహారః ...	౫	కుశప్రశంసా ...	౩౦
మలాదివిసజ్జనయాత్రాక్రమః	౫	పవిత్రధారణాదిక్రమవిచారః	౩౧
మలయూత్రోత్సర్జనదేశాదిః	౬	పవిత్రాహణకుశలక్షణమ్	౩౨
శాచవిధిః ...	౧౦	దేవాదితపఃకథాభవః	౩౩
శాచమృత్తికాదిః ...	౧౧	జీవత్ప్రిత్యకాచితపఃకథావిచారః	౩౪
మృత్తికాద్యభావకర్తవ్యమ్	౧౧	దధాహారణకాలః	౩౬
శాచమృత్సంఖ్యా ...	౧౨	కుశభద్రాః ...	౩౭
మృత్తికాప్రమాణాది ...	౧౪	వజ్రనీయదధాహారః ...	౩౮
ఆసుపనీతానాంశాచక్రమః	౧౫	ఆచమననిమిత్తాని ...	౩౯
భోజనకాలే గుడస్రావకర్తవ్యం	౧౬	ఆచమనానందభేదకర్తవ్యం	౪౦
గృహస్థాదీనాం మృత్సంఖ్యాతార	౧౭	ద్విరాచమననిమిత్తాని	౪౦
తమ్యమ్ ...	౧౮	ఆచమనాపవాదః ...	౪౧
శాచాకరణేప్రత్యవాయః	౧౯	దంతలగ్ననిహారణాదావాచమ	౪౨
గంధూషః ...	౨౦	నవిచారః ...	౪౩
ఆచమనవిధిః ...	౨౧	ఉచ్చిష్టాదివిచారః ...	౪౪
ఆచమనక్రమవిశేషః ...	౨౨	దంతధావనవిచారః	౪౬
వణికభేదనాచమనవిశేషః	౨౩	దంతధావనాపవేశనాదిక్రమః	౪౭
ఆచమనకరణకృమః ...	౨౪	దంతధావనకాష్ఠాదివిచారః	౪౮
ఆచమనపాత్యాదివిచారః	౨౫	వజ్రనీయదంతకాష్ఠాని	౪౯
బ్రాహ్మదితీధాని ...	౨౬	దంతధావనదిక్కులాని	౫౦

విషయ.	పుట సంఖ్యా.	విషయ.	పుట సంఖ్యా.
దంతభావపరివర్తన దివసాః	౫౧	శంఖచక్రకాద్యంకనప్రతిపాదక త్వే	
స్నానవిధిః ...	౫౨	నభాసమానశ్రుత్యాదివాక్యా	
ప్రాతస్నానాదిప్రశంసా	౫౪	నామతథాత్వప్రతిపాదనమ౧౩౪	
స్నానప్రశంసాః	౫౫	అథశ్రుతిస్త్పతివిహితశిర్యక్రీపుం	
స్నానాంగతపక్షాదివిచారః	౫౬	ద్రవిధిః ...	౧౩౬
తపక్షాంగలాదివిచారః	౫౮	భస్మత్రపుండ్రధారణప్రమాణాని౧౩౭	
తపక్షాంగసంఖ్యాదిః	౫౯	భస్మధారణస్థానాది	౧౩౮
తపక్షాంగసంఖ్యేనాదివిచారః	౬౦	భస్మధారణప్రశంసా	౧౩౯
వస్త్రాచ్ఛాదనాదివిచారః	౬౧	భస్మధారణమంత్రాదిః	౧౪౦
శుక్లాదివస్త్రభేదాః	౬౨	బ్రాహ్మణాదీనాంభస్మధారణా	
స్నానభేదాః ...	౬౫	కారాదిః ...	౧౪౧
స్నానాహవాజలాని	౬౬	భస్మధారణక్రమః	౧౪౨
వజ్రోక్షదళాని	౬౭	త్రైపుండ్రధారణవిరోధివచనాం	
మృదాద్యాహరణాదివిచారః	౬౮	సంభాషాంతరవిషయత్వేనవి	
వైరుత్తికవిషయస్నానవిచారః	౬౯	రోధపరిహారః ...	౧౪౩
గ్రహణస్నానాది	౭౦	పాపవృద్ధ్యాకలిప్రాబల్యప్రతిపా	
సంక్రమణాదిషు పుణ్యనాడికాదివి		దనమ్ ...	౧౪౪
చారః ...	౭౬	శ్రాద్ధాదౌభస్మధారణయోగ్యత	
రజస్వలాస్నానవిషయః	౭౭	పస్థితవికల్పః ...	౧౪౫
కామ్యస్నానాని ...	౧౦౪	ప్రసంగాచ్చిన విష్ణోరభేద ప్రతి	
మాఘస్నానాదిః ...	౧౦౬	పాదనమ్ ...	౧౪౬
మలాపకర్షణస్నానం	౧౦౮	అథసంధ్యావిధిః	౧౪౭
క్రియాస్నానాదివిచారః	౧౦౯	సంధ్యాకాలాదివిచారః	౧౪౮
నదీనారజోదోషాదివిషయః	౧౧౦	సంధ్యాకాలాతిక్రమణేవోషః	౧౪౯
గౌరవాస్నానాని	౧౧౧	సంధ్యాఘృతావాసేనిమిత్తం	౧౫౦
పాంచరాత్రాద్యాగమసిద్ధోద్ధృత		సంధ్యాదికరణేప్రమాణాని	౧౫౧
పుండ్రవిధిః	౧౧౨	సూతకాదౌసంధ్యాదివిచారః	౧౫౨
ఊర్ధ్వపుండ్రప్రశంసాదిః	౧౧౩	సంధ్యాత్రయతారతమ్యం	౧౫౩
శంఖచక్రకాద్యంకసంహితాదిః	౧౧౪	అశప్రాతస్సంధ్యా	౧౫౪

విషయ.	పుట సంఖ్య.	విషయ.	పుట సంఖ్య.
ధ్యాకర్మయోగ్యపాత్రాదీని	౧౫౬	సాయంసంధ్యోపస్తాసేవిశేష	౨౦౨
అపొహిష్టే త్యాదిమంత్రార్థః	౧౬౦	ఉపస్తానమంత్రాదామావకః	౨౦౩
సూర్యశ్చేత్యాది మంత్రార్థ వి		కేమాంచిన్తన్త్రాదామర్థవిచారః	౨౦౪
చారః	... ౧౬౧	మంత్రభేదాదీని	... ౨౦౮
అఘృతాదానాదిక్రమః	౧౬౪	కామ్యజపాదీని	... ౨౧౧
సంధ్యాజపాదికర్మక్రమః	౧౬౬	జపయజ్ఞప్రశంసా	... ౨౧౪
ప్రాణాయామవిధిః	౧౬౯	అఘృతాదాహరణవిధిః	౨౧౫
ప్రాణాయామక్రమః	౧౭౦	బౌపాసనచూషవిధిః	౨౧౬
రేణుకాదిప్రాణాయామభేదః	౧౭౧	హోమకాలాదిః	... ౨౨౧
ధ్యానాదిక్రమః	౧౭౪	బౌపాసనాగ్నాదివిచారః	౨౩౪
సూర్యమండలాంతర్ధ్యానాదిః	౧౭౫	హోమానంతరకర్తవ్యవిచారః	౨౩౫
గాయత్రీమంత్రార్థవిచారః	౧౭౬	మంగళద్రవ్యావేక్షణాదిః	౨౩౬
ఋష్యాదీన్యాసక్రమః	౧౭౮	బ్రహ్మయజ్ఞవిధిః	... ౨౩౭
అవయవస్థాసేమవీజాక్షరన్యాస		బ్రహ్మయజ్ఞకాలాదిః	౨౩౮
క్రమః	... ౧౭౯	బ్రహ్మయజ్ఞధ్యేయాదివిచారః	౨౪౧
వీజాక్షరధ్యానాదిక్రమః	౧౮౦	దేవతావచనమంత్రాదామన	
గాయత్రీధ్యానాదిక్రమః	౧౮౧	ధ్యాయాదిః	... ౨౪౬
ముద్రాదత్తనక్రమాదిః	౧౮౩	వాకొవాక్యాదీనాంస్వరూపాణి	౨౪౭
ప్రకారాంతరేణ గాయత్రీధ్యా		అథాహస్తస్త్రీయభాగకృత్యం	౨౫౦
నాదిః	... ౧౮౬	పోష్యవగ్ధాపోషణాదిసాధనాని	..
గాయత్రీమహిమా	౧౮౭	దేవాదితపకణాదివిచారః	౨౫౧
జపవిధిః	... ౧౮౯	పితృతపకణాపయోగితిలాద్య	
కాలభేదేన గాయత్రీజపాదిక్రమః	౧౯౦	భావేకృత్యాని	౨౫౩
గాయత్రీజపభేదః	౧౯౫	తపకణక్రమః	... ౨౫౪
జపాదిమధ్యోక్తియోద్యాగ		తపకణాదిప్రశంసా	౨౫౮
మనకర్తవ్యం	౧౯౬	మన్వాద్యాదివిచారః	౨౫౯
గాయత్రీజపానహాకాలాది	౧౯౭	శ్రాద్ధాదౌతపకణాదివిచారః	౨౬౦
గాయత్రీజపానహామన్వాదీని	౧౯౮	అథ దేవపూజా	... ౨౬౨
ఉపస్తానక్రమః	౨౦౧	దేవపూజాంగాని	౨౬౪

విషయ.	పుట సంఖ్య.	విషయ.	పుట సంఖ్య.
పూజాక్రమాది: ...	౨౬౫	భోజనపాత్రాదివిచార: ౩౧౧	
పూజాయోగ్యపుష్పాదివిచార: ౨౬౮		పరిషేషనాదివిచార: ౩౧౬	
నివేద్యాదివిచార: ... ౨౭౦		ఆపాశనాదివిచార: ౩౧౮	
దేవప్రతామకథాగ్రహణాది		అన్నాదిభోజనవిశేష: ౩౧౯	
విచార: ... ౨౭౧		గ్రాసనియమ: ౩౨౦	
స్త్రీసూత్రాద్యవిశేషాది		భోజననియమ: ,	
నా. పూజానపాత్రా ౨౭౨		భోజనకాలే జలపానాది: ౩౨౮	
శివపూజావిధి: ... ౨౭౪		పరికేషణాదివిచార: ౩౨౯	
శివాచారపరిశిషా ౨౭౬		కేశకీటాదిసంస్కరణకర్తవ్యం ౩౩౬	
పాకక్రమ: ... ,,		భక్ష్యభక్ష్యవిశేష: ౩౩౭	
పలచపహానజ్ఞా: ,,		ఏకొద్దిష్టాదిభోజనదోషాది: ౩౪౦	
పంచమహానజ్ఞక్రమ: ౨౭౯		పరాన్నభోజనాదివిచార: ౩౪౬	
అన్నసంస్కర్తవిచార: ౨౮౩		సూతకాన్నాదిభోజనకర్తవ్యం ౩౪౭	
బలిహారణాదిక్రమ: ౨౮౪		గ్రహణాదిభోజనకలాప: ౩౪౮	
అతిథిపూజాది: ౨౮౭		భక్ష్యమాంసవిచార: ౩౪౯	
వైశ్యదేవాదివిచార: ... ౨౮౮		యజ్ఞవ్యతిక్రమాంసాదిభోజన	
వైశ్యదేవాకరణేపిత్యవాద: ౨౯౪		స్వకలౌపకషిద్ధ్యం ౩౪౮	
అమాశ్రిధాదివిచార: ౨౯౫		ఉత్తరాపాశనాదివిచార: ౩౪౯	
విషసా విచార: ౨౯౭		హస్తప్రక్షాళనపంతశోధనాదివి	
భిక్షాదానాది: ౩౦౦		చార: ... ౩౬౧	
అతిథ్యాదివిచార: ౩౦౩		భోజనానంతరకృత్యం ౩౬౩	
అంతరప్రదానదోషాది: ౩౦౬		తాంబూలవర్షణాది: ౩౬౪	
ఋగ్వగాచార్యాదీనాంపూజా		పశ్చిమసంఖ్యాభోజనాదివిచార: ,	
క్రమ: ... ౩౦౭		భోజనానపాత్రాశ్రయ: ౩౬౫	
భోజనాథాంబాహ్మణేనస్వగో		ప్రసంగాశ్చదోషవిచార: ,	
త్రాగ్యవర్ణనం ౩౦౮		శయనవిచార: ౩౬౬	
అభిభోజనం ... ౩౧౦		శయనక్రమ: ౩౬౭	
పాశ్చాత్యమూత్రాదివిచార: ,,		గృంథ పరిసమాప్తి: ౩౬౮	
భోజనక్రమ: ... ౩౧౧		శ్రీవాసుదేవార్చనము.	

129. 28

శ్రీ గణేశాయ నమః.

శ్రీ రుక్మిణీ పాదపూజః.

శ్రీసీతాలక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్న హనుమత్సమేత
శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః.

జైద్యనాథదీక్షితయే * స్తుతిముక్తాఫలే * ధనుఃశాస్త్రే-
అహ్నికకాండప్రారంభః.

శ్లోకమ్ ॥ విఘ్నేశ్వరంవిఘ్నశాంతైర్వాణింవాచఃప్రవృత్తయే ।
గురుణాగూఢాథణానాయ ప్రణమామిభునఃపునః॥
ప్రయ్యంతభూషణం దేవంసాంబమూర్తింప్రణమ్యచ ।
స్మృతిముక్తాఫలంనామ ధర్మశాస్త్రంప్రవక్ష్యతే ॥౫॥

తత్రాహ్నికం॥ అథేదానీమాహ్నికంప్రస్తుత్యతే॥ బ్రాహ్మముహూ
తేఽఋణ్యేతథమాఘాఘనమచింతయత్॥ కాయక్లేశాంశ్చతస్మల్లాన్వేద
తత్సాధకమేవచ॥ వేదతత్సాధకః, తథాచ వ్యాఖ్యం॥ బ్రాహ్మముహూ
తేఽఋణ్యాయధమమథకంచచింతయేత్॥ కాయక్లేశంతదుద్భూతం ధ్యా
యీతమనసేశ్వరమ్॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ బ్రాహ్మముహూతేఽఋణ్యాయ
చింతయేదాన్యరోహితమ్॥ ధర్మాధకామాన్సేవకాలేయథాశక్తినహః
పయేదితి॥ బ్రాహ్మముహూతేఽపశ్చిమార్థప్రహరేప్రబుధ్యంత్ర
నోహితంకృతం కలిష్యమాణంవేదాధకరూపంచింతయేత్, తతోధర్మా
ధకామాన్సోచితకాలేయథాశక్త్యం సేవేతేత్యధకః॥ విజ్ఞానేశ్వరః॥
మాధవీయే, పరాశరోహిణ్యుద్ధయాత్పృగధకప్రహరేద్వైముహూ

తె వైద్యనాథదిశితయః * స్తుతిముక్తావళి * దమకాస్త్రమ్

తౌ తత్రాద్యోబ్రాహ్మః ద్వివీయోరొద్రభిః || స్తుత్యర్థకసారేపి || ప్ర
భాతఉత్థాయ ఇష్టదైత్యం మనసానత్వాతదహ్నః కృత్యం సమాచరేదితి ||
స్తుతిభాసకే || రాత్రాతుపశ్చిమేయామేముహూర్తే బ్రాహ్మఉవ్యత
ఇతి || శానకః || బ్రాహ్మముహూర్తే ఉత్థాయ చింతయే దాత్తనోపశీతం |
గురువిష్ణునమస్కృత్య మాతాపితౄస్తదైవచేతి || శుక్లపురాణే || బ్రాహ్మ
ముహూర్తే ఉత్థాయ మనసామతిమాన్నుప | విబుధ్యచింతయేద్ధర్మమ
ధాంచాప్యవిరోధితమ్ || అపీడయాతయోః కామముభయోరేవచింతయేత్ |
స్తుత్యంతరేతు | షోఢావిభజ్యరజనీంవరమాంశైః ప్రబోధితః | పత్న్య
సహహరింధ్యాత్వాధర్మమథాంచ చింతయేత్ ఇతి స్తుతిరత్నావళ్యాం ||
గృహేమేధినియత్ప్రేక్షంస్వగతభావనముత్తమమ్ | బ్రాహ్మముహూర్తే
ఉత్థాయ సర్వం సమ్యగ్విచారయేత్ || బ్రాహ్మముహూర్తే దేవానాం పి
తృణాణాం వసమాగమః | జాగరస్తతకతకవ్యః పితృసంమాననం హితత్ ||
యదిచ్ఛేచ్ఛాశ్వశంసిద్ధింయమస్యాదశకనంతథా | సతతం తేనకతకవ్యో
బ్రాహ్మకాలేవజాగరః || బ్రాహ్మముహూర్తే సేవేతాం శయనంయ
త్రదంతి | శ్మశానతుల్యంతర్వేక్ష పితృభిః పరివజ్యతే || ప్రత్యూషకా
లెనిద్రాంచకురుతేనవ దాతుయః | అశుచింతం విజానీయా దనహాస్సర్వ
కర్మాసు || బ్రాహ్మముహూర్తే యానిద్రాసాపుణ్యక్షయకారిణీ | తాం
కరోతితుయోమోహాల్పపాదకృచ్ఛేణశుభ్యతీతి || బృహన్మనుః || చత్వారి
మాసికర్మాణి సంధ్యాయాం పరివజయేత్ | ఆహారం మైథునం నిద్రాం
స్వాధ్యాయంచతదైవచేతి || ఆహారాజ్ఞాయతేవ్యాధిః గభావేధశ్చ మైథు
నాత్ | నిద్రాతోజాయతేఽలక్ష్మీస్సాస్విధ్యాయాదాయుషః క్షయః || తం
చేదఘృదయాత్సూర్యశ్శయానంకామకారతః | నిమోఃచేద్వాఙ్మనుజ్ఞా
నాజ్ఞపఘ్నుపవసేద్దిశమ్ || సూర్యేణహ్యభినిముక్తశ్చయోవోఽభ్యుదితశ్చ
యః || త్రోయశ్చ త్రమకుర్వాణోయుక్తస్సాన్యన్తహదేనసా | తత్తస్మాద్య
స్త్రిక కన్యైన్నాశ్రమిణీయనే సతి సూర్యోఽభినిమోఃచే దస్తమయా

కుచ్యనుజ్ఞానాత్తక్షాత్వోపేక్షేత్. ఏవంవచనాదశక్త్యజ్ఞానాదిమ ప్రా
 మిశ్చిత్రాభావస్సూచితః. అన్యథాతు ప్రామిశ్చిత్రాకరణే మహస్త్రిత్యవా
 యిత్యర్థః ॥ ఆపస్తంబః ॥ స్వపంతమధినిముక్తాఽంశుమాన్వాగ్యతా
 రాత్రిమాసేతశ్శోభూతే ఉదకముపస్సుశ్యవాచంవిస్య శేత్ ॥ స్వపన్నభ్యుది
 తోనశ్శోవాగ్యత స్తిపేత్ ॥ ఆతమితోప్రాణమాయచ్ఛేదిత్యేకఞ్చి । నుపై
 యస్తిన్నస్తమేతి నుపైయస్తిన్నదెతిద అంశుమానభి నిముక్తాభ్యుదితౌ
 తుయథాక్రమం ॥ స్వపన్నభి నిముక్తశ్శో నభుంజానస్తాష్టింభూతో రా
 త్రింసర్వామాసేతసశయీత । అథాపరేద్యుః ప్రాతుస్సాన్నిత్వావాచం విస్య
 జేత్ - అయమత్రనివాశేషః ॥ ఆతమితోయావదంగానారి గ్లానిభావ
 తి తావత్ప్రాచాయామం కుర్యాదిత్యేకమన్యంత ఇత్యర్థః । విష్ణుః ॥ ఉత్థా
 యోత్థాయోబోధవ్యం కిమచ్యసుకృతంకృతం । దత్తంవాచాపితంవాపి వా
 క్సత్వావాపిభాషితా ॥ ఉత్థాయోత్థాయోబోధవ్యం మహద్భయమువస్థితం ।
 మరణవ్యాధికోకావాం కిమచ్యుపతివ్యతి ॥ వ్యాచః ॥ కిన్నమేస్యాదిదంకృ
 త్వా కిన్నమేస్యాదకుర్వతః । ఇరిసంచిత్యకార్యాణి ధీరఃకువీతవానవా ।
 స్మృతిరీపికాయాం । యస్యాంరాత్ర్యాంవ్యతీతాయాం నకించిచ్ఛుభమాచ
 శేత్ । తమేవంవంధ్యదివసమతి వింద్యాద్విచక్షుః ॥

—* ప్రాతరికాలేజప్యానాహ. *—

తత్ర జప్యానాహ దక్షః ॥ బ్రహ్మమురారిస్త్రిపురాంతకారీ భానుశ్చ
 శిభూమిసుతోబుధశ్చ । గురుశ్చకుక్రస్సహభానుజేన కువకంతుసవే మమ
 సుప్రభాతం ॥ ౧ ॥ భృగువకసిష్ఠాక్రతురింగిరశ్చ మనుఃపులస్త్యఃపులహశ్చగౌ
 తమః । రైభ్యోపురిచిచ్ఛ్యవనోఽథదక్షః కువకంతుస స్వేమమసుప్రభాతం ॥
 ౨ ॥ ససత్కుమారశ్చసనందనశ్చ సనాతనోహ్యసురిసింహలాదిః । సప్త
 స్వరాస్సప్తరస్థాతలాని కుర్వంతుస స్వేమమసుప్రభాతం ॥ ౩ ॥ సప్తాణికా
 న్సప్తకులాచలాశ్చ సప్తవక్ష్యాదీవవనాఃసప్త । ధూరాదిలోకా భువ
 నానిసప్త కువకంతుసవే మమసుప్రభాతం ॥ ౪ ॥ పృథ్వీసగంధాఃసరసాస్త

౪ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే

థాప స్పృశీకచవాయుజ్వలతంవలేజః । నభస్సశబ్దంమహతాసహేవ ట
 వకంతుసకేకమనుప్రధాతం ॥ ౫ ॥ ఇథంప్రభాతేపరమంపవిత్రం పరే
 త్ స్మరేద్వాఘ్రణయోచ్చతద్వత్ । దుస్వప్ననాశస్త్విహనుప్రధాతంభవ
 చ్చనిత్యంభగవత్ప్రసాదాత్ ॥ ౬ ॥ స్మృతిరత్నే ॥ మహాభారతమాఖ్యానం
 క్షీణిగాంచసరస్వతీం । బ్రాహ్మణాన్కేశవంచైవ ప్రాతరుత్థాయకీరణ
 యేత్ ॥ బ్రహ్మిగాంశంకరంవిష్ణుం యమంరామందనుంబలం । సప్తైతాస్సం
 స్మరేన్నీశ్యం దుస్వప్నంతస్యనశ్యతి ॥ పుణ్యశ్లోకానలోకా రాజా పుణ్యశ్లోకా
 యుగ్మిరః । పుణ్యశ్లోకా హరిశ్చంద్రః పుణ్యశ్లోకః పురూరవః ॥ పుణ్య
 శ్లోకాచనైదేహీ పుణ్యశ్లోకా జనార్దనః ॥ కాకాకటకస్యనాగస్య ధర్మ
 యంత్యానలస్యవ । రుతుపక్షస్య రాజకేకః కీర్తనం కలినాశనం ॥ ఇ
 శాంషిల్యః ॥ ఉచ్చస్వరేణయః ప్రాతర్నిత్యమిచ్ఛేదనస్యధీః । వాసుదేవాచి
 దేవానాన్నామృతస్సంకీర్తనంచరేత్ ॥

—* ప్రాతర్దశశ్లోకాని *—

అథ దశశ్లోకాని దశశ్లోకయతి కాశ్యాదుః ॥ శ్రోత్రియుషభగాం
 గాంచహ్యగ్నిమగ్నిచితుతథా । పౌరుత్థాయ పశ్యేత్పాపేభ్యంప్ర
 ముచ్చితే ॥ పాపిథ్యంధుభగంమత్యంసగ్నమలభ్యస్తనాసికిం । ప్రాత
 రుత్థాయయిషశ్యేత్త్యక్త-లేగులక్షణం ॥ సగ్నపదం చాల వ్యతిర్నిక్షిప
 యం - ఛందసీ-నవిన్యతే లగ్నగ్యేనసగ్న ఇత్యేచ్ఛతే ॥

—* అథ బహిర్విహారః *—

బహిర్విహారమాహ ॥ నశిత్రజ్యోతిరారభ్యత్వా సూర్యోదయదశక
 నాత్ । ప్రాతస్సంధ్యేతితాంప్రాహుశ్శ్రూయతేమునిసత్తమాః ॥ తస్మా
 త్పూజకంసముత్థాయప్రాచీమివోపసంగ్రహేత్ । ఉదీచింప్రాగుదీచివా
 శౌభాచారక్షమాంధిశం ॥ యత్రోదకంప్రభూతంతు తద్గత్వాశ్శౌచమాచ
 రేత్ ॥ మాధవీయే ॥ నైఋత్యాదిషువిక్షేపమపీత్యాభ్యధికంఘృషః । దూ
 రాదావసథాస్మృతపురీషంచసమాచరేత్ ॥ తథాచాపస్తంబః ॥ ఆర

చ్చావసధాన్ముత్రపురీషే కుర్యాద్దక్షిణాం దిశందక్షిణాపారంవేతి - గ
 త్వేతిశేషః - ఆరాద్ధూరాదిత్యభాగః || వ్యాసః || పృథివ్రయాద్దక్షిణంవచ్చే
 మేన త్రిప్రంగత్వాత్పేషమాత్రంకరస్య | కుర్యాత్పురీషంహి శిరోవకుంత్వ
 నచస్పృశేజ్జానశిరఃకరణ || ప్రతిశ్రయోగృహం || మనుః || దూరాదా
 వసధాన్ముత్రం దూరాత్పాదావనేదనం | ఉచ్ఛిష్టాంబునిషేకంవదూరా
 దవసమాచరేత్ || ఎతత్ప్రతిపాదవాఃషయః అస్తమిలేవ - బహిర్గ్రా
 మాదావసధాదా రాన్ముత్రపురీషయోః - కర్తవజాయేత్ రాతౌ మూ
 త్రపురీషే గృహభ్యాసే సమాచరేదితి స్మరణాత్ - అంగిరాః || ఉత్తామ
 పశ్చిమేయామే రాత్రావాచామ్యహోరకం | అతథా యత్యజైర్భూమిం
 శిరఃప్రావృష్యవాససా || వాచస్పిరుమ్యయశ్చేన ప్రివనాభ్యాసవజ్జితః |
 కుర్యాన్ముత్రపురీషేతు శుచాదేశేసమాచరేత్ || అనేన యత్ర స్వాసా
 దినా నిమిత్తేనాచ మనప్రాప్తిస్తత్రాదమ్యైవ మూత్రపురీషే కుర్యాదిత్య
 క్తంభవతి - తృణాన్యజ్ఞీయాని || తథాచ కాత్యాయనః || శిరః ప్రావృ
 త్యకుర్వీత శక్యన్ముత్రవిసర్జనం | అయజ్ఞీయైరనాద్రైశ్చ తృణైస్సం
 ఛాద్యమేదిసిమితి || తృణగ్రహణం కాస్తాదెరవ్యుపలక్షణం || అత ఏవమ
 నుః || తిరస్కార్యోచ్చరేత్కాష్ఠం లాప్తంపత్రంతృణానిచ | సయమ్యప్ర
 యతోవాచం సంవీతాంగోఽవకుంతతః || తిరస్కరణ మంతథానం - ఉ
 చ్చారః పురీషోత్సరః - మూత్రస్యాప్యపలక్షణమేతత్ | అయజ్ఞీయైరనా
 ద్రైశ్చ తృణైస్సంఛాద్యమేదిసిం | ఘృణాస్యేవాససాచేప్య మలమూ
 త్రంత్యజేచ్ఛఫణితి స్మరణాత్ || సంవీతాంగః ఆచ్ఛాదితదేహః అవకుంత
 తః ప్రావృతశిరాః || అత్రవిష్టుః || బ్రాహ్మణః స్వవాససాచేప్య ఇత్వామూ
 థానం గ్రివాయామవ సజ్జ్యోచ్చరేదితి : హరీతః || అప్రావృతశిరాయ
 స్తు విష్మాత్రంసృజతేద్విజః | తచ్చిరశ్చతథాఘాయాదితి దేవాశ్చపంతితం
 బోధాయనః || శుష్కం తృణమయజ్ఞీయం కాష్ఠలాప్తంవాతరస్సృత్య ఆ
 హూరాశ్శ్రోరుద్దక్షిణాముఖః ప్రావృత్యతచ్చరేన్నేహేద్వేతి || మనుః ||

౬ * బైద్యనాథదక్షిణీయే * స్మృతిముక్తాఫలా * ధర్మశాస్త్రే

మూత్రోచ్ఛారసమత్సగ్గం దివాకుర్యాదుదబ్బుఖి | దక్షిణాభిముఖోరా
త్రా ఉభేనఽధ్యయథాదివా || ఛాయాయా మధకారేవారాత్రావశునివా
ద్విజః | యథా సుఖముఖిః కుర్యాత్పాణిబాధా భయేషుచ || ఛాయా
యాం మూత్రపురీషయోః కవణవజణయేదితి స్మరణాత్ || అత్రఛాయా
శబ్దేన వజణనియో మేఘపర్వతాదీనాం వహతా స్వవధానేన సూర్యస్యా
తిరోధానో వివక్షితః - అంధకార శబ్దేన రాత్రా జ్యోతిషాం || యత్తుచే
శలేనాక్తం || సదైవోదబ్బుఖిః పాత్రేతి సాయాహ్నో దక్షిణాముఖిః ||
విష్ణుత్వాచాచరేన్నత్యం సాధ్యసుపరివజణయేదిత || తస్మిరుద్ధేతరవిష
యం || నోపరుద్ధః క్రియాంకుర్యాదితి స్మరణాత్ || స్మృతిసారే || అగ
మ్యరాక్షసీమాశాం సవీచివాగ్యతోదివా | విష్ణుత్రోత్సవణంకుర్యాద్భృత
శిశ్నఉదబ్బుఖిః || సంధ్యయోశ్చతథారాత్రో దక్షిణాభిముఖోద్విజః || య
త్తు || ప్రత్యక్షాఖస్తుపూర్వాహ్నే పరాహ్నేప్రాబ్బుఖిస్తథా | ఉదబ్బుఖిస్తు
మధ్యాహ్నానిశాయాం దక్షిణాముఖ ఇతి యమ వచనం || తత్సూర్యాభి
ముఖ్యనిషేధపరమితి మాధవీయే || యాజ్ఞవల్క్యః || దివాసంధ్యాసుక
రేణతు బ్రహ్మసూత్రఉదస్తుఖిః | కుర్యాన్నత్రపురీషేతు రాత్రాచై దక్షి
ణాముఖిః || అపస్తంబః || ప్రాబ్బుఖోన్మాదిభుంజీతహ్యుచ్చైరదక్షిణాము
ఖిః | ఉదబ్బుఖోమూత్రంకుర్యాత్ప్రత్యక్షాహ్నాననైజనమితి వికల్పోచేదిత
వ్యః || అంగిరాః || కృత్వాయజ్ఞోపవీతంతు పృష్ఠతఃకంఠలంఛితం | విష్ణూ
త్రంతుగృహీకుర్యా ద్యద్వాకంరేసమాహితః || అపస్తంబః || నాధ్వకం
నాధోనతిర్వక్ష్వ కించిదీక్షేతతబద్ధిమాన్ | సభో భూమ్యంతరంపశ్యే తస్మా
త్వామూర్ధాన్యవీతకమితి స్మృత్యంతరేపి || సూత్రంతుదక్షిణేకరేణ కృ
త్వావిష్ణూత్రముచ్చైరేత్ || అంగిరాః || యజ్ఞోపవీతంకరేణ చ దక్షిణేద
సిధాయచ | కుర్యాన్నత్రపురీషేతు శాచచేనేసమాహితః || దక్షిణేకర్ణే
నిధానమేకవస్త్రవిషయం | యదాహ సుమంతః || యజ్ఞేకవస్త్రస్యాస్య
ద్విపక్షి కరేణ కృత్వాపవీతకం | మూత్రోత్సగ్గంగృహీకుర్యాదితినాం

శ్వాసోబ్రవీత్ | సాంఖ్యాయన గృహ్యేపి | యద్యేకవస్త్రోయజ్ఞోపవీ
తం కణేకృత్వా మూత్రపురీషాత్సగం కుర్యాదితి || స్మృతిసారే || కృత్వా
కకుంఠనంచాత్మ ఉత్తరీయేణవాససా | పవిత్రం దక్షిణే కణే కృత్వా వి
ష్ణూత్రమత్సృజేత్ || పవిత్రం - తథావధారద్వాజః || చంద్రైరంశ్యజై
రుక్మైః పులమూత్రవిసజ్జనే | దక్షిణశ్రవణేవిప్రో బ్రహ్మనూత్రంవిఃక్షిపేత్ |
మూత్రపురీషాధికారశంఖః | నానుదకొనామృత్మొకొనానవేష్టితశిరాశ్చ
తి || స్మృతిప్రదీపికాయాం || ఉద్భృతోదకమారాయమృత్రికాంచైవవాగ్మ
తః | ఉదజ్జుభాదివాకుర్యా ద్రాత్రోచేద్దక్షిణాముఖః || త్యాగాన్ముత్ర
పురీషస్య పూర్వంగృహీతమృత్రికాం | పశ్చాద్గృహీతయోవిషస్సచేలోజ
లమావిశేత్ || పైతినసిః | అనుదక మూత్రపురీషకరణై సచేలస్నానమి
తి || సవీచ || ఉద్భృత్యేవజలంపూర్వం కుర్యాన్ముత్రపురీషక | గృహీతో
దకమాత్రంచేతుర్కుర్యాన్ముత్రపురీషక || తత్సోయం మూత్రతుల్యంస్యాత్వీ
త్వాచాంత్రాయణంచరేత్ | కరస్థోదకపాత్రశ్చేతుర్కుర్యాన్ముత్రపురీష
క || తజ్జలం మూత్రసదృశం సురాపానేనతత్పరం || ధారద్వాజః || మల
మూత్రంచరేద్యస్తు నిస్సృత్యైవోపవీతధృత్ | తత్సూత్రంతుపరిత్యజ్య
దధ్యాదన్యత్సునర్వచం || అంగిరాః || కృత్వా మూత్రంపురీషం వాయుదానై
వోదకంభజేత్ | స్నాత్వా లభోదకఃపశ్చాత్సచేలస్తువిశుద్ధతి || స్నానం
కృత్వాఽదోవాసాస్తు విష్ణూత్రంకరుతేయది | ప్రాణాయామత్రయంకృ
త్వా పునస్సాననేనసిద్ధతి || త్రైలాభ్యంగతథాచాంతే శ్చక్రకర్మణిమై
థునై | అనాదమ్యోచ్చరన్విప్రస్త్రిరాత్రమశుచిభజవేత్ || ఆపస్తంబః ||
శిరశి పరివేష్టనం ప్రథమం, చిత్రం, ద్వితీయం, దిశామవలోకనం, తృతీయం,
అంతర్ధానం, చతుర్థం, మానం, పంచమం, పురీషం, షష్ఠం, మృత్రి
కాగ్రహణం, సప్తమముదకమష్టమమితి || పురీషగ్రహణానంతరం మృత్రి
కొదకగ్రహణం అనుద్ధృతశ్చాచవిషయం | సజలం భాజనంస్థాప్య మృత్రి
కాంచ పరిక్షితం | కుర్యాన్ముత్రపురీషంచ నాన్యథాశుచిమాప్నయే

❖ వైద్యనాథదీక్షితీయే ❖ స్మృతిముక్తాఫలే ❖ ధర్మశాస్త్రే

దితి స్మరణాత్ । యమః ॥ సమూత్రంపథికువీత సభస్సనినగోవ్రజేవా
 య్యగ్నివిప్రమాదిత్య మహిపశ్యంస్తథైవగాం । సకదాచనకువీత విష్ణు
 త్రస్యవిసజ్జనం । నఫాలక్ష్మ్యైవజలే నచిత్యాంనచపక్షాతే ॥ నజీకాదె
 వాయతనె నవత్తి కేకదాచన । ససత్వేషుచగైషు సగచ్ఛన్నచసృస్థితః॥
 నవదీతీరమాసాద్య నచపవతమస్తకే । ప్రత్యగ్నింప్రతిసూర్యంబప్రతి
 జోమాదికంద్విజం ॥ ప్రతిగాంప్రతినంధ్యంబప్రజ్ఞానస్యతమేహతఇతి॥ య
 మః ॥ ప్రత్యాత్మనమేహాక సపశ్యేదాత్మనశ్శక్యత్ । దృష్ట్యాసూర్యం
 వవీక్షేతగామగ్నింద్రాహుణంతథా ॥ ఏష్టుః ॥ ప్రత్యసంజలేస్త్రీగురుద్రాహ్మ
 ణానితి ॥ బోధాయనః ॥ ఫాలక్ష్మ్యైవజలేచిత్యాం వత్తి కేగిరిమస్తకే । దేవా
 లయే నదీతీరే దభాపృష్టేషుశాద్యలే । నాన్యచిత్తశ్చిరంతిపై న్నస్పృశే
 త్పాణినాశికః । నబ్రూయాన్నదిశఃపశ్యే ద్విష్ణూత్రోశ్వజానేబుధః॥ హ
 రికాతే ॥ అగ్నోవగచ్ఛన్నశిష్టన్నవైరభ్యాం తీర్థే న్నశానకే ॥ అంగా
 రెగోమయేనద్యాం యజ్ఞభూమిషుసర్వతా । ఖలేజలేచితాయాంవవత్తి
 కేగిరిమస్తకే ॥ దేవాలయేనదీతీరే దభాపత్రకశస్థలే । సేవ్యచ్ఛాయా
 మవృక్షేషు మాగగోష్ఠాబుభస్త్వసు ॥ సశాద్వలేషువై కుర్యా న్నతుమూ
 త్రాదికించన । తిష్ఠేన్నాతిచిరంతితే వైవకించిరుదీరయేత్ ॥ యమః ॥
 తుషాం గారకపాలాని దేవతాయితనానచ । రాజదూర్గాస్మశానాని తై
 త్రాణిచఖలానిచ ॥ అపరుద్ధోనసేవేతి ఛాయాందృశ్యాంబతుష్పథం ఉద
 కంచోదపానంచ పంధానంచవిసజ్జయేత్ । వృక్షమూలానిసర్వాణి చై
 త్యసక్రచిలానిచ ॥ హరీతః ॥ చత్వగోపద్వారయోనకమూత్రపురీషోత్స
 జ్జనం కుర్యాన్నగోమయేన గోష్ఠేన తీర్థేన యజ్ఞభూమాన యజ్ఞీ
 యానాం వృక్షాణామధస్తాదితి ॥ ఉష్ణద్వారం ద్వారసమీపం ॥ విష్ణురషిః॥
 వాప్రచ్ఛాదితాయాంఘ్రామానోషరెనశాద్వలేనోద్యానేనాదక సమీపేన॥
 కాశఇతి । వ్యాసః ॥ పురీషంయదివామూత్రంయేతుకువకంతిమానవాః ।
 రాజమగ్గే సభామధ్యే ధాన్యమధ్యేవయే ౭శుధాః । వాయ్యగ్న్యంబు

విప్రపాక పశ్యన్నాచ్యురముత్సజేత్ | నాశ్మమూలఫలాంగారైరున్మృ
 న్నథబహిషా ॥ స్మృతిరత్నై ॥ నగవనేచోదకేవా ఛత్రేవానాంతరి
 కే ॥ తథేవాభిముఖస్త్రిశాం గురుబ్రాహ్మయోగేవాం ॥ యాజ్ఞవ
 ల్క్యః ॥ నతుమేమేన్నదీచాయా వశ్యగోష్ఠాంబుభస్త్వసు | నప్రత్యరాహ
 న్ననాసోమసంధ్యాయాంస్త్రిద్విజన్తనాః ॥ నేక్షేతాగ్నింననగ్నాంస్త్రింనద
 ంస క్తమైథురామ్ | నచమూత్రపురీషంవా నశశీరావలతారకాః ॥ ఉద
 యాస్తమయాది సమయే అదిత్యం నేక్షేతసర్వదా ॥ యథోక్తంమనునా ॥
 కీక్షేతాద్యంతమాదిత్యంనాస్తంయంతంకదాచన | నాపరిస్థం నమధ్యస్థం
 రాహుగ్రస్తంతతైవచేతి ॥ ఉపభోగాదన్యత్రననగ్నాంస్త్రియమిక్షేత అన్య
 తమైథునాదిత్యాశ్వలామనస్సరణాత్ ॥ మూత్రపురీషేనచ పశ్యేత్ తథా
 శిరాహుతారకాశ్చ నపశ్యేదిత్యథాః ॥ ఆపస్తంబః ॥ శిరస్తు ప్రావృత్య
 మూత్రపురీషేకుర్యాత్. ధూమ్యాంకించినంతథాఽయథాయాయాంమూ
 త్రపురీషయోఃకర్తవజఽయేత్ స్వాంతుథాయాంవా, నాసాపాన ద్వేష్టిత
 రామూత్రపురీషేకుర్యాత్ కృష్ణైసథ్యపుచతథాష్టే వనమైథునయోఃక
 ర్హాపువజఽయేదగ్నిమాదిత్యాపోబ్రాహ్మణం గాంచ దేవానామాభిముఖ్యే
 మూత్రపురీషయోః కర్మవజఽయేదితి ॥ ఛాయాయాం, ఉపజీవ్య ఛా
 యాయాం, “నచోపజీవ్యఛాయాన్వితిస్సరణాత్” ఇతి. వైవసం, శ్లేష్మ
 రసనం ॥ స్మృత్యథాసారే ॥ మూత్రపురీషం సముత్సృజన్నయజ్ఞేయకా
 మకావ్యలాష్టశృణవణాదికం గృహీత్వా శిరః ప్రావృత్యనివీతం కంఠం
 తంకృత్వాఏకవస్త్రశ్చేద్యక్షేణకణేనిధాయధూమ్యాంకాష్టాద్యంతహి
 ణాయాం కుర్యాత్సంఘ్రాహస్యాపిధానంకృత్వా దివాసంధ్యయో రుదజ్ఞు
 రోరాత్రోదక్షిణాముఖోమూత్రపురీషేకుర్యాత్. ఫాలకృష్ణేజలచిత్వాం
 శ్చీకెగిరిమస్తకే | దేవాలయేనదీతీరే దర్శపృష్ఠైశ్చాద్యై ॥ నేవ్యఛా
 యాసువృక్షేమమాగేగోష్ఠాంబుభస్త్వసు | అగ్నోచతివృత్తగచ్ఛంశ్చవిష్టాం
 సూత్రంబనాత్సజేత్ ॥ రథ్యాచత్వరశీర్థేమన్తశానైగోమయేజలైః ॥

౧౦ వైద్యనాథదీక్షితీయే * శ్చుతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే.

సస్సమధ్యే మే హేతజతెసంసదివత్కని । అంగారోద్ధానపణేమయజ్ఞ
 భూమాచనోత్సృజేత్ ॥ మారుతాగ్నిర్మగోసోమసంధ్యాంబు స్త్రీద్విజ
 వ్రతః॥ పశ్యన్నభిముఖైవవిష్టాంమూత్రంచనోత్సృజేత్ । సర్వేనిషేధానై
 వస్యఃప్రాణబాధాభయేషుచ॥ కాష్ఠాదినాశ్చేపానస్థమేధ్యంనమృజీతచ ।
 కందమూలఫలాంగైర్నామేధ్యనిమృజీతచ॥ అన్యసక్తమనానైవతిష్ఠేదణి
 చిరంబుధృతి ॥ పురాణే ॥ దేవాలయేతుపరితశ్శతదండాద్భూమికాన్ ।
 విణ్మాత్రీకరణంకుర్యాత్క్రొశాద్భూమిరథావిహ ॥ భరద్వాజః ॥ అథాప
 కృప్యవిణ్మాత్రంలూప్తకాస్తత్పశాదినా॥ ఉదస్తవాసాఉత్తిష్ఠేద్దూర్ధ్వంవిభ
 తమేహసః॥ మేహనం, మిగం॥ హారితః॥ లూప్యేవనంపరిమృజ్యాథశుషకాన్ ॥
 నవాగుదమితి ॥ వ్యాసః ॥ మాజకానంవామహస్తేన వీరణాన్వైరయాజ్ఞ
 కైః ॥ కుర్యాన్నూత్రపురీషాణామేవమాయుర్నహీయతఇతి ॥ అపస్తంబః
 అశ్వానంలూప్తమద్రాకా నొపధివనస్పతీనూధ్వానాచ్ఛిద్య మూత్రపురీ
 యోశ్చోషనేవజయేత్ ॥ అఫలపాకావసానాఓషధయః । పుష్పైనికాన
 యేఫలంతితేవనస్పతయః । ఆద్రాకానీతి వచనాచ్చుష్కైః-మనదోషః । ఉ
 ధ్వానీతి వచనాద్వాతాదిఃమితైవ భగ్నైఃమనదోషః । ఏతదశ్చాదిభిరూ
 త్రపురీషయోశ్చోధనంకుర్యాదిత్యథః ॥ గౌతమోపి ॥ అహారంతురహ
 కుర్యాద్విహారంచైవసర్వదా । గుప్తాభ్యాంశ్రియాయుక్తస్యాత్ప్రకాశేహీ
 యతేశ్రియఇతి॥

✽

—* శౌచవిధిః. *—

అథశౌచవిధిమాహ ॥ తత్రదేవలః ॥ అశౌచాన్నోత్సృజేచ్ఛేషం
 క్రస్మావోచ్ఛారయోరపి । గుదంహస్తంచనిర్ముకజ్యమృదంభోభిముకహు
 ముకహుః ॥ ఉత్థాయవామహస్తైఃసృజేత్సూక్ష్మాధ్వనిమేహనమ్ । శౌచదేశం
 సమాగత్యకుర్యాద్భౌచంమృదంబుభిః ॥ యజ్ఞవల్క్యః ॥ గృహీతశిశ్నశ్చో
 ణ్ణాయమృద్ధిరభ్యుద్భుతైజకప్రైః । గంధలేపతయకరం శౌచంకుర్యాదత
 ర్దితః । అన్యైర్భుతైః, కమండల్వాదినాఉద్భుతైః ॥ తథావదేవలః॥ మూ

త్రోచ్చారకృతేశాచంతతస్యాదంతజలాశయే । అప్యత్రోద్భవ్య తక్షక-
 ర్యాశ్శర్వదైవసమాహితః । దక్షోపి ॥ తీర్థేశాచన్మకవీత కుర్వీతోద్భ-
 వ్యవారణా । మృత్రికావారిచైవాస్యశాచాయపరిచారకౌ ॥ బోధాయనః ॥
 ప్రాజ్ఞుభోవాసీనశ్శాచమరభేతేతి ॥ గౌతమీపి ॥ తథాద శాచగ్రహణం
 మూత్రపురీషాదిశాచేపి భూయాదితి హరద తైన వ్యాఖ్యాతం ॥ ఉద్భవతొ
 జకమాదాయ మృత్రికాం చైవ వాగ్యతః ॥ ఉదజ్మభోదివాకుర్యాద్రాత్రో
 ఛేద్దక్షిణాముఖి । ఆహరేన్మృత్రికాంప్రాజ్ఞః కూలాత్సనీక తామయా ॥
 సిద్ధిపుత్రికాః ॥ ఏతాస్తువజ్రయేన్నిత్యంపుథాశాచంహితత్కృతమ్ । ఆ-
 శ్వలాయనః ॥ శాచదేశేతుసాగ్రాహ్యశర్కరాత్సవివజితా । నకృష్టాన్న
 చవత్త్రికాత్పాంసుతోనచకదకమాత్ ॥ నమార్గాన్నాషరాచైవ శాచశిష్టా
 త్పరస్యచ । ఏతాస్తువజ్రయేన్నిత్యంపుథాశాచంహితత్కృతమ్ ॥ ఆశ్వ-
 లాయనః ॥ త్యాగాన్మూత్రపురీషపూర్వంగృహీతవృత్తికామ్ । నచప్ర-
 శ్చ్యానహోత్తిష్టన్నాశుచిర్నాలపకర్షిజః ॥ క్రమదగ్న్యాచి వాయ్వాం
 తదిజ్మభోనహరేన్మృదమ్ ॥ షైత్రాత్ స్తశానాద్వశ్మికాన్మార్గాగ్నేహజ్జలాశ-
 లాత్ । ఉషరాగ్నేవతాస్థానాన్నద్వికోమృదమాహరేత్ ॥ నాశుద్ధధూమే
 షైత్రాచ్చనవేదెగోప్రజాన్త దమ్ । నాహరేల్లపథూతాంచ జాతుమి-
 శ్చాన్తనకదకమతి ॥ దేవలః ॥ అంగారశుషకీహస్థీ నీకతా శర్కరాన్వి-
 తామ్ ॥ వత్త్రికొషరసోయాంతః కుంజోన్బూతాం స్తశానజామ్ । ఆహ-
 తామన్యశాచాధకమమాగ్నేతనమృత్రికామ్ ॥ తోయాంతః, జలమధ్యాత్.
 ఏతచ్చవాప్యోదివ్యశిరి క్రిషయం ॥ అపివీచనః ॥ వాపీహాప తటాకేషు
 బాహ్యతొనాహరేన్మృదమ్ ॥ గ్రాహ్యమృత్రికాః ॥ ఆహరేజ్జామధ్యా-
 త్రుపరతోమణిబంధనాదితి ॥ స్తృతి త్నేతు ॥ తవార్యేషయం ॥ అంత-
 జకలగత్రాగ్రాహ్యపరతోమణిబంధనాదితి ॥ వ్యాసః ॥ యద్రోక్తలక్షణా
 మృన్నలభ్యతేతత్రకథంశాచమిత్యపేక్షతే? మనురాహ ॥ యస్మిన్ దేశేమ-
 యత్ప్రాయంయదయత్ప్రాయమృత్రికా । సైవత్రత్రకస్తాస్యా త్తథాశాచం

౧౨ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాభలే * ధర్మశాస్త్రే-

విధీయతే ॥ యదాకథంచిత ఉదకోద్ధరణంసంభవతి త దావిశేషమాహవివ
స్వాత్ ॥ అరత్నిమాత్రంజలంత్యక్వాకుర్యాచ్ఛచమనుద్భవతే ॥ పశ్చాత్తుశో
ధయేత్తీర్థమన్యథాహ్యశుచిభవేత్ ॥ తీర్థం, శౌచంవారిచాతత్తుశో
ధయేత్ ॥ అశుద్ధిస్తుభవేత్తస్యమృత్తికాంయోనశోధయేత్ ॥ స్మృతిరత్నే
దేశాంతరగతౌవిప్రశిఖాలయేచ్ఛచభూతలమ్ ॥ శౌచదోషమృదంతోయైః
నహిప్రక్షాలయేద్యుమ్ ॥ అశేషాస్తస్యపితరోభక్షయేయుర్నసంశయః ॥ చే
శాంతరగతః, ప్రచేశాంతరగతః ॥ చేవలః ॥ ధర్మవిద్దక్షిణంహస్తమధ
శ్చాచనయోజయేత్ ॥ తథాచవామహస్తేఽనాభే రూర్ధ్వఃస్పృశోధయేత్ ॥
సంగ్రహే ॥ నాభేరథస్తాత్సకలం క్షాలయేత్సవ్యపాణినా ॥ కుర్యాదాచమ
నాదీనిసర్వాణ్యేతరపాణినా ॥ ఋశ్యశృంగరి ॥ ధారాశౌచన్నకతకవ్యంశౌ
చశుద్ధిమభీప్సతా ॥ చులకైరేవకతకవ్యంహస్తశుద్ధివిధానతః ॥ దక్షః ॥ న
శౌచంవషణ్ ధారాభిరాచయేత్తుకదాచన ॥

॥

—* మృత్యుంఖ్యా. *

మృత్యుంఖ్యామాహ వసిష్ఠః ॥ పంచాపానేదశైకస్త్రిన్నభయోస్సప్త
మృత్తికాః ॥ ఉభయోపాదయోస్సప్తలింగద్వేపరీక్షితాః ॥ యమోపి
ద్వేలింగేమృత్తికేదేయేగుడేపంచకరేదశ ॥ ఉభయోస్సప్తదాతవ్యాః పున
రేకాగుడేతిథాఇతి ॥ మనుః ॥ ఏకాలింగగుడతిస్సప్తదైకస్త్రికరేదశ ॥ ఉ
భయోస్సప్తదాతవ్యాః పునరేకాగుడేతిథాఇతి ॥ చేవలః ॥ ఏకాలింగేగుడేతి
స్సప్తదైకస్త్రికరేదశ ॥ ఉభయోస్సప్తదాతవ్యామృదశ్శుద్ధిః భీష్మతా ॥ స
తచ్ఛృణ్వంగృహస్థస్యద్విగుణంబ్రహ్మచారిణః ॥ త్రిగుణంతువనస్థస్యయతీనాం
తుచతుగుణమ్ ॥ దక్షః ॥ పంచాపానేదశైకస్త్రిన్నభయోస్సప్తమృత్తి
కాః ॥ ఉభయోపాదయోస్సప్తలింగద్వేపరీక్షితాః ॥ యమోపి ॥ గృహ
స్థశౌచమాఖ్యాతంతివ్వస్వేమయథాక్రమాత్ ॥ ద్విగుణంత్రిగుణంచైవ
తుభకస్యచతుగుణమ్ ॥ హరీతః ॥ ఏకాలింగేప్రోపానేదద్యాద్దశసప్త
షట్పుష్పేనప్రపద్భ్యం ఇతి ॥ పుష్పే సవ్యపశ్చాద్భాగస్యైవ ప్రపు

త్వాత్ ॥ మ రీ చిః ॥ తిస్సభిశ్చతలాత్పాదాశోద్యేగులేతక్షేవచ | హ
స్తాదామణిబంధాచ్చలేపగంధాపకషణమితి ॥ శంఖ ॥ మేహనె వృత్తి
కాస్సప్రలింగే ద్వే పరికిరీణితే | ఏకస్త్రిన్వింశతిహాస్త ద్వయోదేయాశ్చ
తుదాశ ॥ షడన్వానఖశుద్ధాతుదేయాశ్చాదేభ్య నామృదః | తిస్రస్తు వృత్తి
కాదేయాశ్చ త్వాతునఖశోధనమ్ ॥ తిస్రస్తు పాదయోదేయా శౌచకాపేన
నిత్యశః ॥ విష్ణుపురాణే ॥ ఏకాలింగగుచక్రిస్తోరశవామకరేనృప | హస్త
ద్వయేచసప్తాన్యామృదశ్చాహోపపాదికాః | స్మృతిసారే ॥ కరాగ్రకరవృ
ష్టేచ బహిర్విష్టాంవిశోధయత్ | వట్సంశ్లామ ప్రదాతవ్యా మృత్తికాచ
పుథకృథక ॥ యమః ॥ పూర్వంజలేనప్రత్యేల్యమృదాపశ్చాత్రతోంబుభిః
ఎవంద్వాదశకృత్వస్తుగుదశౌచంసమాచరేత్ ॥ పంచకృత్వః కరాత్మల్యమృ
దామలకమాత్రయా | త్రికృత్వాలింగశౌచంచహస్తాప్రత్యేల్యపద్వయమ్
సంయోజ్య త్రిమృదాత్మల్యతౌలయే చ్ఛేదధూతలమ్ ॥ స్మృతిబంధికా
యామ్ ॥ ఆద్యంతయోస్తు శౌచానామద్భిః ప్రత్యేలనం స్మృతిమ్ | సునిని
క్తైమృదందద్వ్యల్ మృదంతేజలమేవచ | అతరాచాంతగావామహస్తప్రత్యే
లనంచరేదితి | అగ్రస్యూనాధికమృగ్సంఖ్యాప్రతిపాదకవచనానాంలేపతారత
మ్యాభిప్రాయోవికల్పావేదితవ్యః ॥ ఏవముక్తశౌచేపి యత్రగుంధో లేపశ్చ
ననశ్యతితతోక్మసంఖ్యాతోప్యధిసంఖ్యాయాఅపినవిరోధత్యాహ || మనః
విణ్మాత్రయోస్సముత్సగే మృద్వార్యా ద్వేవషడక్షవత్ ॥ యావన్నశు
ద్ధాధూయాస్తాంగంధోలేపశ్చతత్కృతః | తాన్స్పద్వారివాదేయంసర్వాసు
ద్రవ్యశుద్ధిమ ॥ దేవలాపి ॥ యావత్తుశుద్ధిర్నస్యేత తావచ్ఛుద్ధిర్విధీయతాం |
ప్రమాణంశౌచసంఖ్యాయానశ్చైవైరుపదిశ్యతే ॥ ఆపస్తంబోపి ॥ మూత్రం
కృత్వాపురీషంవా మూత్రపురీషలేపానుచ్ఛిష్టేలేపా రేతశ్చయేలేపాస్తాన
ద్భిమృదాచప్రత్యేల్యపాదౌచాచమ్య ప్రయతోభవతీతి ॥ యత్తుదక్షిణో
క్మం ॥ న్యూనాధిఃసంకతావ్యంశౌచశుద్ధివభీషతా | ప్రియశ్చిత్రేనయు
జ్యంతేఽహితాతిక్రమేతుతే ॥ గాయత్రీప్రశతంచైవప్రాణాయామ శతం

తథాఇతితత్రసంఖ్యానియమోఽద్యస్తాథాఇతిస్మృతిచంద్రికాయాంవిజ్ఞానే
శ్వరస్తు॥ X. ధర్మపరిమళకరఃశౌచకుర్యాద్విధావిధీభ్యేతస్సర్వాశ్రమిణాం
సాధారణం॥ స్మృత్యుత్పాదకమస్మృత్యుత్పాదకఇతి వాచోపల్తే॥ *

—* స్మృతికాప్రమాణమ్. *—

మృత్తికాప్రమాణమాహురాం॥ ప్రథమాప్రస్మృతిజ్ఞేయాద్వితీయావ
తదథాకా॥ తృతీయామృత్తికాజ్ఞేయాత్రిధాగాకరిపూరితే॥ దక్షః॥ అ
థప్రస్మృతిమాత్రాతుప్రథమామృత్తికాస్మృతా॥ ద్వితీయాచతృతీయావత
దధేఽరికితే॥ చతుర్థపందిమచాపితృతీయామృత్తికాసమేతి॥ వసి
ష్ఠః॥ అథప్రస్మృతిమాత్రాతుప్రథమామృత్తికాధవేత్॥ పూర్వపూర్వా
థమాత్రాతుద్వితీయాదాప్రకితేతా॥ యత్తు, శాతాతపేనాత్తం॥ ఆ
దామలకమాత్రాతుగ్రాహ్యసామృత్తికాస్మృతా॥ తథైవాహతయస్స
ర్వాశౌచాథాకాయావమృత్తికాఇతి॥ తద్ధస్తశౌచాభిప్రాయం, గు
దలింగయోః పరిమాణాంతరవిధానాదితి. స్మృతిచంద్రికాయాం॥ మూత్రే
చేన్నృగ్సంఖ్యాకూహః దక్షః॥ ఏకాలింగేకరేఽస్రః ఉభయోర్న్యద్యయం
స్మృతమితి॥ శాతాతపః॥ ఏకాలింగేకరేసద్యాతిస్త్రిజ్వేగుతయోద్వే
యోః॥ మూత్రశౌచంసమాఖ్యాతంశుక్లవక్ష్యిగుణంభవేదితి॥ యత్తు, త్రిసో
మనోలింగశౌచేగ్రాహ్యస్యలింగశుద్ధయే॥ వామేపాణౌమృదః పంచతి
స్రఃపాణ్యోద్వేయోరపీతి, తల్లెపథూయస్త్యాభిప్రాయం॥ ఏకాలింగమృ
దందద్యాద్వామహస్తేతుమృత్త్రయమ్॥ ఉభయోర్న్యస్తయోర్ద్వేతుమూ
త్రశౌచంప్రవక్ష్యతఇతిస్మరణాత్॥ మూత్రశౌచేస్మృతిమాణమాహ, దక్షః॥
లింగేతుమృతసమాఖ్యాతాత్రిపర్వాపూరితంయథా॥ చాతవ్యముదకంతద్వ
న్మృదధానోయథాభవేత్॥ వివస్వాక్॥ పర్వమాత్రప్రమాణాస్తులింగ
శౌచేమృదఃస్మృతాః॥ ఆర్ద్రామలకమాత్రాస్తుగుదశౌచప్రమాణకాఇతి॥
శానకః॥ తతఉద్భృతతాయేనప్రాజ్ఞుభోవాప్యదబ్జుభిః॥ ఆద్రామల
కమాత్రావైలింగప్రక్షిప్యశోభయేదితి॥ వ్యాసః॥ ఏద్యౌచంప్రథమంతు

ర్యాన్మూత్రకౌవచతరిపరమ్ । పాదకౌవచతరికుర్యాత్కురకౌవచతరి ప
రమ్ ॥ ఆపస్తంబః ॥ అన్విశౌచంతుయత్ప్రొక్తంశ్యధాంపతిఉవ్యతే । పథి
పాదంతువిజ్ఞేయమాతౌఁకుర్యాద్యథాబలమ్ ॥ వాలుకాభిర్యదాకౌచం కు
ర్యాత్తద్విగుణంస్మృతమ్ । చతుర్వింశతిమతే ॥ యద్వివాహితుంకౌచం
తదధాంనిశీతికతమ్ । తదధామాతురైప్రోక్తమాతురస్యాధామధ్వని ॥ ఏ
తత్సామర్థ్యాయుక్తాతురవిషయం ॥ అన్యథాతుయథా సామర్థ్యమేవశా
చం ॥ అథచంద్రికాయాం ॥ ధివాకౌచస్యనిశ్యధాంపథివాహావిధీయతే । ఆ
తఁకుర్యాద్యథాశక్తిస్యస్థకుర్యాద్యథోదితమ్ ॥ బోధాయనః ॥ శతకా
శతథాత్వానం ద్రవ్యంద్రవ్యప్రయోజనమ్ । ఉపపత్తిమపస్థానం తస్మాత్కౌ
చంప్రకల్పయేదితి ॥

॥

—* అనుపసీతానాంకౌచమ్. *—

అథఅనుపసీతానాంకౌచమాహః పితామహః ॥ నయావయవసీయం
తేద్విజాశ్శూద్రాస్తథాంగనాః । గంధలేపవయకంకౌచమేవంవిధీయతే ॥
యావచ్చుద్ధిర్నమస్యేత తావచ్ఛాచం విధీయతే । స్త్రీశూద్రయోశ్చాదిత్య
పురాణేవిశేషోదశికాతః ॥ స్త్రీశూద్రయోరధామానప్రోక్తంకౌచం వని
సిగీరితి ॥ వ్యాసః ॥ కుర్వీతేవదివాకౌచంరాత్రోస్యాదధామవ్యతే । అశ
క్తస్యయథాశక్తిశాచముక్తంతథాధ్వని ॥ యోషితాముక్తశాచార్థంశూద్రా
దామవ్యుదాహృతమితి ॥ యత్తు, విజ్ఞాత్రోత్పజనాయోపవిష్టస్తన్నక
రొతితస్యాధాకౌచమాహ వృద్ధపరాశరః ॥ ఉపవిష్టస్సువిజ్ఞాత్రంకతుం
యస్తునవిదతి । సకుర్యాదధాకౌచంతుస్యస్యకౌచస్యనస్యకౌచమ్ ॥

॥

—* భోజనకాలగుహ్యమ్. *—

అథభోజనకాలేవిశేషమాహ బృహస్పతిః ॥ భుంజానస్యతువిప్రస్య
కదాచిత్సోవతేగుదమ్ । ఉచ్ఛిష్టమశుచిత్వంచ తస్యకౌచంకథంభవేత్ ॥ పు
ర్వంకృత్వాతుకౌచంతుచచ్ఛత్సానంసమాచరేత్ । తతఃకృత్వపవాసం
చపంచగవ్యేనశుభ్యతి ॥ శరీరమలశాచంచ వస్తుం శరీరమలమాహమనుః

ఉద్వంశాభేర్యానికానితానిమేధ్యానిసర్వః । యన్యథస్థాన్యమేధ్యానిదే
హదైసమలాద్భృతాః ॥ వసాశుక్లమస్పృశ్చజ్జామూత్రవిటగర్భ విణ్ణభాః ।
శ్లేష్మాశుపూతికాస్వేదోద్వాదశైశేన్వణాంమలాః ॥ శ్రుతిరపి ॥ ఉద్వంశం
వైపురుషస్యనాభామేధ్యరువాచీనమమేధ్యమితి ॥ పురుషస్యనాభేయాద్వంశం
మేధ్యశుద్ధం - అవాచీనం - నాభేరభోభాగేఽమేధ్యమశుద్ధమిశ్యథః ॥
స్వీయానామేతేషాంమలానాం స్పృశేకసతి యథా యోగ్యం మృజ్జలాభ్యాం
శుద్ధిరిత్యాహ మనుః ॥ విణ్ణూతౌత్సర్గశుద్ధ్యథాం మృద్వాదిదిదమర్థ
విత్ ॥ జీహికానామలానాద శుద్ధిమద్వాదశస్వపీతి ॥ అత్రవిశేషమాహ ॥
హోధానునః ॥ అదగతమృదంభశ్చ షట్సు పూర్వేషు శుద్ధయే । ఉత్తరేషు
శుషక్త్యాన్విః కేవలాభిర్విశుద్ధ్యతీతి ॥ పరకీణుమల స్పృశేకనై విశేషమాహ ॥
శేవలః ॥ మానుషాద్ధివసావిష్టామద్యం విణ్ణూత్రరేతసీ । మజ్జనం శోణితం
వాపిపస్యన్ముదిసంస్పృశేత్ ॥ స్నాత్వా విమృజ్యలేపాదీ నాచమ్య సశుచి
ర్భవేత్ । తాన్యేవం తానిసంస్పృశ్యపూతస్సౌత్పరి మాజనాత్ ॥ పరి
మాజనం ॥ అత్రవిశేషమాహ ॥ నాభేధస్తాత్కాయైకైర్మలై స్సురభిర్మ
వైర్నిర్వాపహతోమృత్యుయైస్తదంగం ప్రత్యాశ్యాచాంతః శుభ్యేత్ ॥ అన్య
త్రోపహతోమైస్తదంగంప్రత్యాశ్యస్నానై, ఇంద్రియేషూప హతస్తూపా
వ్యస్నాత్వాపంచగవ్యైనదశనద్భదౌపహతస్యేతి ॥ అత్రయమః ॥ మూత్రే
తిస్రఃపాదయోస్తుహస్తయో స్త్రిస ఏవతు । మృదః పంచవశామధ్యే హస్తాదీ
నాంవిశేషతః ॥ స్మృతిరత్నై ॥ ఏతదాత్మీయ మూత్రాది స్పృశేకాద మ
నాహృతం । ఉత్సర్గకాలాదన్యత్రపరకీయ్యేషు పత్యతే ॥ పరస్య శోణిత
స్పృశేకైతొవిణ్ణూత్రకతేథా । చతుర్థామపివర్థానాంద్వాత్రిశస్త్యః
త్రికాస్త్యుత్తాతితి ॥ సకర్షమంతువషాంబుప్రవిశ్య గ్రామసంకటే । జంభ
యోమృత్ త్రికా స్త్రిసః పాద మూర్ధ్విగుంసన్యసేదితి ॥ స్మృత్యథాసారై
ఏకాతుశ్చ త్రికాలింగై తిస్రః సవ్యకరేషుదః । కరద్వయే మృద్వయంస్సా
స్మృత్ప్రమామనేకథా ॥ తిపర్వమాత్రమాత్రేవామృత్త్రికాక్షప్రమాణికా

అహోమలకమాత్రాశుమూత్రశాచేతుమృతికా ॥ యాత్రాత్తుద్విగుణం
 శ్చైవైవైధునైతిగుణస్తృతమ్ ॥ పురీషేపంచమృత్వేషాః కరేవామేదశస్తృ
 తాః ॥ కరయోస్సపదాతవ్యాఃపురీషేమృత్ప్రమాణకమ్ ॥ అధకప్రస్ప
 తిమాత్రాద్యాస్తదధాన్యస్యస్తతఃపరాః ॥ యద్యాపానెమృదస్తిస్యప్ర
 పృత్యధకత్తిధాగికా? ॥ యద్యాప్రస్పతిమాత్రంత్రిపాదపాణ్యోః పృథ
 క్పృథక్ ॥ ఏతచ్చౌచన్యహస్థానాం ద్విగుణం బ్రహ్మచారిణామ్ ॥ త్రిగు
 ణంతువనస్థానాంయతీనాంతునితుగుణమ్ ॥ దిచాయద్విహితంశౌచంతద
 ధకానిశికీః తమీరదధకమాతురైప్రోక్తంఆతురాధకాంతువన్తకానిస్త్రీ
 శూద్రాణామశకానాంబాలానాంహోపవీతినామ్ ॥ గంధలేపశ్చయకరంశా
 చంకుర్యాచసంఖ్యయా ॥ ఎకైకయామృవాపాదహస్తప్రత్యశసంతతః ॥ అ
 మేధ్యాంగమలస్పృశేన్యత్తికాపటగమివ్యలే ॥ మేధ్యాంగమలసంస్పృశ్య
 శాచంప్రత్యశసంస్పృతమ్ ॥ పరవిజ్ఞాత్రసంస్పృశ్యద్వాత్రింశత్సత్తికా
 స్తన్మితాభితి ॥ ఏకముక్తశౌచకరణేషయాన్యభావశుద్ధినాన్వితస్యాశురేవే
 త్యాహదక్షిః ॥ శౌచంపిద్వివిధంప్రోక్తంచాహ్వానాభ్యంతరంతథా ॥ మృ
 జ్జరాభ్యాస్త్యంతంచాహ్వానభావశుద్ధిస్తథాంతరమ్ ॥ శౌచంతుపరమంచా
 హ్వాంతతశ్చాభ్యంతరంపరంబుధాభ్యాంచశుచిర్యస్తుసశుచిరైతరస్తన్మితః ॥
 వ్యాఖ్యపాదః ॥ గౌరవతోయేనకృత్యేనమృద్భారైశ్చనగోగమైః ॥ ఆమృ
 త్యోరాచరైచ్చౌచంభావదుష్టోనశుభ్యతి ॥ బోధాయనః ॥ కాలోగ్ని
 క్తనసశ్శుద్ధిరుదకామృపలేపనమ్ ॥ ఆవిజ్ఞాతంచపూతానాంపక్షిధంశౌచ
 ముచ్యతేభితి ॥

—* శౌచాకరణప్రత్యవాయః. *

అథశౌచాకరణప్రత్యవాయోహోరేవేదశికేతి ॥ త్ర్యేకశౌచంసరం
 ప్రప్త్యాప్రపాసంతీహరాక్షయః ॥ యత్రాచితాదాభూతాంయేచాన్యే
 క్తవారిణః ॥ సానందానంతథాధ్యానంమంత్రకర్తవ్యధిక్రియాః ॥ ౧౧ శౌ
 చాకరణాంతేశౌచభిప్రత్యనిష్ఫలాః ॥ బోధాయనః ॥ శౌచేయత్సదాకార్య

౧౦ వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే-

శ్వాచమూర్వాజాస్త్యంతాః శాచాచారవిహీనస్సనమస్తానిష్ఫలాః క్రియాః
యస్యశాచేతునైథిల్యంతస్యవృత్తం పరీక్షితమ్ । శుచిందేవాశ్చరక్షంతిరక్ష
తిపితరశ్శుచిమ్ ॥ శుచిర్విభ్యంతిరక్షాంసియేచాన్యేదుష్టచారిణః॥ వ్యాసః
అపవిత్రః పవిత్రోవా సర్వావస్థాంగతోపివా । యస్త్యైతద్బుంధరీకాక్షం
చాహ్యభ్యంతరశ్శుచిః॥ ఇతి శాచవిధిః॥

—* అధగందూషవిధిః. *—

తత్ర పరాశరః ॥ కృత్వా శౌచం ప్రత్యక్షపాదాహస్తాచ మృజ్జలైః ।
సుబద్ధశిఖకచ్చస్తు గందూషాచ మనంచ రేత్ ॥ విప్రస్యదక్షిణేభాగే దేవాస్త
త్తంతి సర్వదా । ఆసీనశిశౌచగందూషాన్వామపాశ్వే విసజయేత్ ॥ మూ
త్రేపురిషేఘక్త్యంతే తథైవాన్యస్యభక్షణే । స్మృత్యంతరే ॥ అపూపభక్ష
ణేఘక్త్రావిణ్మూత్రోత్సజనాదిషు ఆసీనవివగందూషాన్వామభాగే విసజ
యేత్ ॥ మూత్రేపురిషేఘక్త్యంతే తథైవ ద్విజధావనై । చతురప్తద్విపద్వ్య
ప్రగందూషైశ్శుద్ధిర్మయతే ॥ గౌతమః ॥ గందూషస్యాధనమయే తజన్యా
వక్రీచాలనమ్ । కిరోతియది మూఢాత్మా రౌరవం నరకం ప్రవేశితి ॥ *

—* అథాచమనవిధిః. *—

ఆచమనవిధౌ పరాశరః ॥ కృత్వా ధౌశౌచం ప్రత్యక్షపాదాహస్తాచ
మృజ్జలైః । కృత్వా పవిత్రం సవ్యాంసే వాఙ్మనః కాయసంయతః ॥ నిబద్ధశిఖక
చ్చస్తు విజఆచమనంచ రేత్ ॥ దేవలః ॥ ఇత్యేవ మద్భిరాజానుప్రత్యక్షచరణౌపు
థక్ । హస్తావామణిబంధాభ్యాంకుర్యాదాచమనంతతః ॥ దశాంసీవీమధఃకా
యమస్పృశేధరణీమపియదిస్పృశేతివైతాని ధూయతి ప్రత్యక్షయేత్కరమ్ ।
బోధాయనః ॥ ప్రత్యక్షపాదాహస్తాచయజ్ఞోపవీతీపాదాధూమాప్రతి
ష్ఠాప్యబద్ధకశ్శిఖాపుంధరీకాక్షమిష్టనైవం స్మృత్వా చామేదితి ॥ దిక్షియ
మమాహ ॥ ఈశాన్యాభిముఖాధూత్వా ఉపస్మృశ్యేద్యథావిధి । ఉపస్మృశే
దాచమేదిత్యధః ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ అంతజాణుశ్శుచౌదేశే ఉపవిష్టఉ
దబ్దుఖిః । ప్రసాగ్వాబాహ్యైశ్చాతీధేనద్విజోనిత్యముపస్మృశేత్ ॥ అంతజాణ

శుభ, జానోర్వరంతరం - అరత్నింకృత్యేశ్యథః-అంతరూర్వరత్నింకృత్యా
 త్రిరహోహదామపిచేదితి హరిత స్మరణాత్ ॥ ఉపవిష్టతిగమనాదిః శుభః
 శుభశ్చన్నశయానశ్చనతిష్ఠన్నపరాకృత్యైశ్చ ॥ నహసన్నైషవసంజల్పన్నా
 త్తానమవలూకయన్నితస్మరణాత్ ॥ భగవదజః ॥ జంఘాంతమపి చరణ
 ద్వయంకూపకరాంతంవ్యంతంకరంసమ్యక్తాశయేత్ప్రథమంబుధః ॥ ఉపవి
 శ్యశుచౌజేతేప్రాజ్ఞభోబ్రహ్మసూత్రధృత్ ॥ బ్రహ్మనిష్ఠంకుశికరోద్విజ
 శ్శుద్ధఉపస్పృశేత్ ॥ స్త్యుతగ్గంతరే ॥ దక్షిణంతుకరంకృత్యా గోకణాక
 కృతివత్పనః ॥ త్రివిభేక్ష్యజేనాంబుద్ధిగాస్యంఃరిమాదకయేత్ ॥ ప్రదీపి
 కాయాం ॥ సంహతాంగుళినాతాయంగృహీత్యాపాణినాస్విజః ॥ ముక్త్యాం
 గుప్తకనిష్ఠేతుశేషమాదమంచరేత్ ॥ వ్యాసః ॥ గోకణాకృత్యహస్తేన
 మాషమగ్నజలంపిబేత్ ॥ తన్నూనమధికంపీత్యాసుగాపానసమంభరేత్ ॥
 భరద్వాజః ॥ ఆయతందక్షిణంకృత్యాగోకణాకృతివత్సగ్రమ్ ॥ మాషమ
 జ్జనమాత్రాస్తుసంగృహ్యత్రివిభేదపః ॥ దేవలిః ॥ అప్పుసీతీతాసు హృద
 యంప్రాప్తాసుబ్రాహ్మణశ్శుచిః ॥ రాజవ్యః కంఠమాస్యంవావిత్పుద్రస్సవి
 శకనాచ్చుచిరితి ॥ స్పృశనాత్తాళునేతిశేషః ॥ శూద్రగ్రహణం స్త్రీణామపి
 ప్రదశకనాశకం ॥ తథాచయజ్ఞశల్కః ॥ హృత్కంఠతాలుకాభిస్తుయ
 థాసంఖ్యంద్విజాతయః ॥ శుభ్యేరక స్త్రీచశూద్రశ్చసకృత్స్వప్నాభిరంత
 తః ॥ సకృదేవతాల్వంతేన స్పృహభిర్ద్భరిత్యథః ॥ అప్సప్రాప్తాసుహృ
 దయంబ్రాహ్మణశ్శుచిమాప్నుయాత్ ॥ రాజవ్యః కంఠతాలూచవిత్ప్రే
 శూద్రాదంతతత్తత్స్మరణాత్ ॥ హృద్భరిపూయేతవిప్రస్తుకంఠగాభిస్తుభూ
 మిపః ॥ వైశ్యోద్భిరప్రాశితాభినుశూద్రస్సప్నాభిరంతతత్తతి ॥ స్పృశ్యథా
 సారే ॥ హృత్కంఠతాలుకాభిశ్చస్పృశ్యధాఃక్రమాద్ద్విజః ॥ స్త్రీశూద్రా
 నుఃసీతాంతాస్సకృత్స్వప్నాభిశ్చస్పృశ్యతి ॥ బోధాయనః గతాభివ్యాక
 దయంవిప్రః కంతాభిక్షత్రయశ్శుచిః ॥ వైశ్యోద్భిరప్రాశితాభిశ్చస్వప్నా
 శూద్రాస్పృశ్యచాంతతత్తతి ॥ హృదయంగమనామపాఃః రిమాదకయేత్ ॥

శనాః ॥ మాషమజ్జనగ్రాహ్యసోహృదయంగమాభవంతి - అతోదకనియమ
 మాహ శంఖః ॥ అచ్ఛిస్సముద్భృతాభిస్తువీతాభిః ఫెరుబుద్భుదైః । వహ్నినా
 చనతప్రాభిర్వత్సరాభిరుపస్పృశేత్ ॥ భరద్వాజః ॥ పక్ష్యంసఫేనంకలుషంస
 దుగఙ్గాంధంసబుద్ధుదమ్ । ఉష్ణంసమృత్తికాత్మారంత్యజే దాచమశేజలమ్ ।
 తిష్ఠన్నాన్నజల్పంశ్చత్రుణ్వంశ్చ సకదాచన । అన్యంపృశేత్కదిశోపశ్యన్న
 కదాచిమపస్పృశేత్ ॥ కాకత్వభరివిత్క్రోడతామ్రచూడరజస్వలాః । భృ
 త్యాంత్యజాంశ్చపతితాకపశ్యన్నోపస్పృశేద్విజః ॥ మనుః ॥ అనుష్ఠాభిరభే
 నాభిరద్భిస్తీభైర్నృధమకవిన్ ॥ శానెష్టుస్సగ్వదాచామదేకాంతేప్రాగువజ్ఞ
 ఖః । వసిష్ఠోపి ॥ నవక్లరసయష్టాయోశ్యస్యగ్రహధాకమాః ॥ హరిశఙ్క
 వివర్తగంధవత్తాయం ఫెనిలంచవివజాయేత్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ అచ్ఛిప్ర
 కృతిస్థాభిహానాభిః ఫెరుబుద్భుదైః ॥ స్మృతిశారైః ॥ వీరాలవంగకర్ముని
 గంధాద్యైర్వ్యాఙ్గైజ్జలైః । నాచామద్భిరుష్టాభిరన్నాచమన శేష
 తైః । పాత్రశిష్టంతుయద్భావేనాసేపాదామశేజన । ధూమాగదంబ
 నావ్యశేషేకాచమనంశరేత్ ॥ నచాన్యోరకశేషే ॥ క్రూరాదాచమనంబు
 ధః । యదికుగ్యజ్జలంధూమాప్రావయిత్వాగమావశేత్ ॥ అగ్న్యోకి
 త, అగ్నిపరిషేచనావ శీఘ్రేనేత్యర్థః ॥ స్మృత్యర్థశారైః నాన్యోద
 శేషేణానామేద్యగ్యాచామద్భూహాదలం ప్రావయిత్వా చావశేత్ ॥ బ
 థాయనః ॥ ప్రాజ్ఞుభోదబ్జుభో నాసేత్కాచ మారభేత శాశదేశే దక్ష
 బాహుంబాన్వంతరంకృత్వాప్రత్యోల్కపాదోహస్తాచామణిబంధాన్వోహః
 న్నతిష్ఠన్నావలోకయన్నప్రహ్వోనప్రణతోనవిమక్తశిఖోనాప్రావృతకర్ణ
 నాప్రావేష్టితశిరానత్స్వరమాణోనాయజ్ఞోపవీతీనప్రసారితపాదోనాబద్ధ
 చోచనబహిర్యానుర్వత్యబంధుర్వృత్తి ॥ ప్రచేతాలపి ॥ అనుష్ఠాభిరభేనాభి
 ఖాతాభిర్వస్త్రచక్షుషా । హృద్గతాభిరశబ్దాభిస్త్రీశ్చతుర్వాద్భిరాచ
 ల్ ॥ అనుష్ఠాభిరీశ్వనాశురవిషయం ॥ అతనివయమః ॥ రాత్రావవీక్షి
 నాపిశుద్ధియక్తామసిషిశామ్ । ఉదకేనాశురాశాంచ తథోష్ణేనోష్ణపాం

నామితి ఉష్ణపాయనామాతురాణాంపురరాతురమాత్రాకామిత్యథా-
 ఉష్ణపాయనాదీతీతాభివేచిత్ || స్పృశ్యథాసారె || నచవిసృజ్యేద్దే
 షేణనాపశ్యన్నాచామేల్ యద్యాచామేచ్ఛామాసాగ్రయిత్యాచామేత్ ||
 నాంగులీభిర్నసబుచ్చదాభిరోష్ణాభిర్నతాదాభిర్నకటుకాభిర్నకలుపితా
 భిర్నదుగ్ధాధరకాభిర్నాన్యాయాశయాహోపపాదుకౌపానస్తోననుదేశే
 నపాదాగ్రస్తోనప్రహ్వనాన, న నానైకవస్త్రోనవామహస్తైననప్రసారితపా
 దోనాబధాననానచజ్ఞానీ ముత్తరీయంవానాన్యథాన్యత్వాచామేత్ ||
 భృగుః || శోష్ణోబద్ధపర్శుకోప్రాధరాదవ్యయానుగోదురైశేప్రవసంత్యై
 వనాచమత్తుమౌత్తమౌత్తయత్ || ఆసనానాధపాదావాజానార్యాజంఘ
 యోస్తథా || పృష్ఠేకొయశ్చపాదస్పృహవ్యతే || సంవతకః || సకృ
 త్పాశానంతిష్ఠక్తశిఖోపవా || నయజ్ఞోపవీతేన హ్యచాంతో
 హ్యశుచిభావే ధుమేణంకౌగ్రాహ్యత్తద్ధ్యాపగతో
 పివా | అపృత్వాపా యోశ్శామూచాంశోశుచిచ్ఛేత్ || పులస్త్యః |
 శిరఃప్రావృత్యకణ్ఠంవానుక్తకస్ఫిఖోపవా | అపృత్వాపాదయోశ్శా
 చమాచాంతోహ్యశుచిర్భవేత్ || అగ్నిః || అగ్నిపాణిసఖాగ్రభగ్ని ఆచామ
 త్చాబ్రహ్మణస్తయశిసురాచానతత్తుల్యమిత్యేవంనుబ్రవీత్ || యమః ||
 అపఃపరంనఖైస్సృష్టాయతచామతివైద్విజః | సురాంబిబతి సవ్యక్తంయ
 మస్యవచనంతతః || మరీచిః || నబహిటాకసురాచామేన్నానస్తోనచోద్ధా
 తః | భుక్తానస్తోనాచామేన్నాస్యకాలకదాచన || నంతరాయైక దేశ
 స్యకృత్వాకైకాత్తరీయకమ్ | ఆచ్ఛన్నదశే తాంసస్తనాచామేత్తుకదాచనవి
 నాయజ్ఞోపవీతేనతథాధాతేనవాససాముక్తాశిఖాంవాహ్యచాంతేకృతస్యై
 వపునఃక్రియా || యామ్యప్రత్యజ్మఖస్థనస్థితమాచనంయది | ప్రాయశ్చి
 త్రంతదాకుర్యాత్ స్నానమాచమనక్రియాశ్చితి || ప్రచేతాః || నాంతర్వాససా
 బహిర్వాసః కువణ్నాచామేదితి || దేవతః || శిఖాంబధ్వావసిత్యాద్యేని
 ణికైవాససీడధే | తూష్ణీంధూత్వాసమాదాయ సకృద్ధన్నావలూకయత్ ||

యావద్వామేన నస్పృశంతి తావదాచామేదిత్యాహ యమః || తావన్నౌప
 స్పృశేద్విద్వాన్యావద్వామేన నస్పృశేత్ | వామేపిద్వాకశాదిత్యావరుణ
 శ్శజలేశ్వరశ్చి || స్మృత్యర్థసారే || వామేనపాత్రముద్భృత్యనపిజేష్ఠక్షీణేన
 తు | సౌవణిక రోప్య తామ్రే శ్చ పేణు బిల్వై రచమిభిః || అ
 లాబు వారుపణైశ్చ నాళికైః కపిత్థకైః | తృణకాష్ఠై జ్జలాధారైర
 వ్యాంతరితమృత్తయైః || వామేనోద్భృత్యవాచామేదన్య దాతురంభవే | మృ
 స్మయస్థితీర్థాంచ శుద్ధంకరకసంస్థితమ్ || మాధవీయే || అలాబు తామ్రపా
 త్రంచకరకంచకమండలుమ్ | గృహీత్వాస్వయమాచామేన్నతేనా ప్రయతో
 భవత్ || సంవతః || శూద్రాహృదైకహస్తైశ్చతదధ్విర్మకదాచన || ఆరూ
 ఢపాదకౌవాపినశు ధ్యేతద్విజోత్తమః || ఆవశ్యేతిశేషః || పారాశరః || శూ
 ద్రాహృతైస్తునాచామేదేకపాన్యాహృతైరపి | నచైవోద్భృతహస్తై నాప
 రిక్షాతహస్తతః || ఉద్భృత్యవామహస్తై నయత్ప్రేచ్ఛాన్మణోజలమ్ | సు
 రాపానేనతత్త్వంమనుస్వాయంభువోబ్రవీత్ || కాంస్యపాత్రేవయత్ప్రే
 యంయత్ప్రేయంతామ్రభాజనై || సౌవణికే రాజతేచైవ నైవాశుద్ధంతు క
 హ్నిచిత్ || చుద్రీకాయాం || కరకాలాబు కాంస్యేనతామ్రపర్ణపుటేనచ |
 స్వహస్తాచమనంకార్యంస్నేహలిప్తానివజాయేత్ || భారద్వాజః || తామ్ర
 పాత్రాశ్వవాలైశ్చనాలికే రాత్నపాత్రకైః | ఉపస్పృశేత్ స్వహస్తస్థైరై
 తైరపీవిచక్షుః || ఆపస్తంబః || నాగ్నూదకశేషేణవృధాకర్మాణికుర్వీ
 తాచామేద్వాపాణిసంతుభేనేత్యేతత్తటాకాదిమస్వయమాచమనే || యదా
 పరఆచమయతితదా ఎకేన పాణిచా వజ్జితమ్ ముదకం తేననాచామేత్ ||
 యదాఉభాభ్యాంక రాభ్యాంగృహీత్వా యదావజ్జితమ్ ముదం తేనాచామేత్ ||
 ఎవంస్వయంవామహస్తావజ్జితేనాపినాచామేత్ || అలాబుపాత్రేణ నా
 లికైరజేనచ వైణవేనమృత్తయేనతామ్రేణచస్వయమాచరంతిశిష్టాగ్నిహరద
 త్రః || ఆపస్తంబవేన || భూమిః తాస్యస్పృశ్యమ్య పృథుతో భవతియంవా
 ప్రయతేతాచామేత్ - నవషణ్ణధారాస్వాచామేత్ - తథాప్రద రోదకత

ప్రాభిశ్చక్షరణాదితి - ప్రాయశ్చిత్తార్థమాచమనంతు ధూమికతాస్వత్స
 కుర్యాత్ - యద్వాఽన్యోప్రయతతాచామయేత్ - సోపిప్రాయశ్చిత్తార్థవతి-
 సర్వధాస్వయంవామహస్తవజితాభి రద్భిరాచమనం నభవతి - తామ్రీహ
 త్రాదినాతువామహస్తవజితాభిరద్భిస్వయమాచమనంభవతి-స్త్రిత్యంత
 రేవిధానాత్ నవవధా రాస్వితిప్రతిషేధాత్, కరకాదిధారాయాంప్రయ
 త్యథా మాచమనంభవత్యేవ - ప్రదరొదకే, గతోదకే ధూమికతేపి నా
 చామేత్ - యత్తు || శుద్ధాధూమికతాహ్యపః గోశ్చత్వప్తిర్చవేద్యది । ఆ
 నాప్రాశ్చేదమేధ్యేనగంధవణారసాన్వితాఇతిమనువచనం॥ యదపి. శుచిగో
 త్పత్తికృత్సం యత్తన్నహీగతముచ్యతే ఇతి యాజ్ఞవల్క్యవచనంయదపి
 ప్రదరాదపియాగోస్తర్పణాయస్యరివసీవృవచనం తత్సర్వం. “ పీతశిష్టై
 తుపయసిశీష్టైర్నాచమనక్రియా” ఇతికలౌసమయసిషిర్ధః. తప్రాభిశ్చకా
 రణాత్తప్రాభిరితివచనాత్-శ్రితసీతాభిరదోషమారానాముష్ణై రేవేతిప్రతిషే
 దస్త్రితిషుప్రాయేణభవతి-జ్వరాదాచకారణాదుష్ణాభిరపివదోషఇత్యర్థః॥

—* బ్రాహ్మచర్యార్థమ్, *—

మనుః || బ్రాహ్మణవిప్రతీర్థే ననిత్యకాలముపస్మృతే । పక్షేదవ్రో
 డేకాభ్యాంనపీతేన కదాచన ॥ బ్రాహ్మంహిరణ్యగర్భం వత్సం కాయం
 ప్రాజాపత్యం - త్రైదశికంజైవం అత్ర దేవతాలార మ్యవతీర్థా తారత
 మ్యంద్రప్త్యం - తానిభునస్తీర్థానికుత్రత్యమితిపక్షమాహసవివ॥ అంగుష్ఠ
 మూలస్యతలెబ్రాహ్మచర్యార్థంప్రచక్షతే । కాయమంగులిమూలేగ్రేజైవం
 పిత్యంతయోరధః ॥ హస్తతలమధ్యేయారేఖాతస్యామూలెబ్రాహ్మచర్యం.
 అంగులిమూలంకన్ఠికామూలంతన్తధ్యప్రదేశః తత్రహిమూలమంగుల్కాః
 తత్రీకాయచర్యం. అ గుళినాచచతస్యాచామగ్రేదేవతీర్థం తయో
 రంగుష్ఠాంగుల్కీరధః ప్రదేశేమధ్యఇత్యర్థః- తత్రాపిపిత్యచర్యం ॥ తథా
 చయాజ్ఞవల్క్యే ॥ కన్ఠిష్ఠాప్రదేశస్యంగుష్ఠమూలాన్యగ్రంకరస్యచ॥ ప్రజాప
 తిపిత్యబ్రహ్మదేవతీర్థాన్యకుక్రమాత్ ॥ క స్థాయాస్సజన్యాఅంగుష్ఠస్య

౨౪ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే

చమూలాః కరస్యాగ్రంబయథాక్రమం ప్రజాపతిపితృబ్రహ్మశేవతీర్థానీత్య
 థాః ॥ శంఖలిఖితౌ ॥ అంగుష్ఠమూలస్యానంతరతః ప్రాగగ్రాయాం శేఖ
 యాంబ్రహ్మతీర్థం. ప్రదేశస్యంగుష్ఠయోరంతరాపిత్యం కసిష్ఠా తలయో
 రంతరా పాజాపత్యం. కరాగ్రైవైవమితి ॥ భరద్వాజః ॥ తపకాణం దేవ
 తాదిభ్యస్త్వస్త్వతీర్థే నతపకయేత్ - పితేదాచమనెవారివీక్షితం బ్రహ్మతీర్థ
 తః ॥ స్మరత్సై ॥ అంగుష్ఠమూలెనాచామే దపోమాషనిమజ్జనాః । త్రివ
 త్సర్వాపి ఆచామేధ్యాయ స్వేదానుక్రమాత్ ॥ వ్యాసః ॥ అంగుష్ఠమూ
 లాంతరతో శేఖాయాం బ్రహ్మముచ్యతే అంతరాంగుష్ఠదేశస్యోపిత్యోగాం
 తీర్థముచ్యతే ॥ కసిష్ఠామూలసరిపశ్చాత్పాప్రజాపత్యం ప్రవక్ష్యతే । అం
 గుల్యగ్రస్త్వతీర్థం వైవంతయైవాపకం ప్రకీర్తితమ్ ॥ మూలవాదైవమాపకం
 స్వాదాగ్నేయంచధ్యమంస్త్వతీర్థమ్ । తదనసౌమికంతీర్థమేతత్ జ్ఞాత్వాన
 ముహ్యతి ॥ బ్రాహ్మణేనైవతీర్థేనద్విజౌసేత్యముపస్మృతేత్ । కాయేనవాథ
 పిత్యేనైవతీర్థేనచర్విజితేత్ ॥ శూమాకాయేనచర్యాదర్చనబలిప్రత్యే
 పపర్యక్షణమాజనత్య హోమానైవనప్రత్యగం పిత్యేణ కమండలునా
 పానం, దధిపాశన, న్నివాన్నప్రాశనం, ప్రవగ్రహణంచ సౌమ్యేన. ఆగ్నే
 యేనప్రతిగ్రహం, క్రిందితి ॥ బోధాయనః । బ్రాహ్మణతీర్థేనాచామే
 దంగుష్ఠమూలం బ్రహ్మభుతి ॥ త్రి । చామెదప కర్షణద్విః పమృజ్యాత్త
 తోబుధః । ఖానిహోపస్మృతేదర్శి । త్వానంగిరివ । ముఖంసలోచితౌ
 అంసౌఅంగుష్ఠమూలచార్ధి । పరిమళే ధ్యాయేత్ తీర్థానిఖాని ఆస్యం చక్షుషీ
 నాసికే శ్రోత్రేవప్యథగర్హస్థిస్సహోపస్మృతేత్ ॥ ఆత్మానం, హృదయం, శిరశ్చ
 జలేనసహోపస్మృతేదిశ్యథాః - యాజ్ఞవల్క్యః ॥ త్రిప్రాశ్యాపోద్భిం పరి
 చ్ఛిజ్యఖాన్యద్భిస్సముపస్మృతేత్ ॥ వ్యాసః ॥ త్రివిధేర్దక్షిణేనాంబు ద్వి
 ర్గాస్తంపరిమాజయేత్ । అంగుష్ఠమూలేనతతో ముఖం వై సముపస్మృ
 తేత్ ॥ అంగుష్ఠానామికాభ్యాంతుస్పృశస్తే తద్వయంతతః । తజకన్యంగు
 ష్ఠయోగైస్పృశేత్తాపాపుటద్వయమ్ ॥ కసిష్ఠాంగుష్ఠయోగైస్తవణే సము

స్మృతేత్ । సర్వాసామేవయోగేనహృదయంతతలనజై । సంస్మృతే
 క్విశిరస్మద్వదంగుష్ఠేనాథవాద్యమమ్ ॥ త్రిప్రాశ్నీయాదపోయస్తుప్రీతా
 స్సినాస్సదేవతాః । బ్రహ్మవిష్ణుమహేశశ్చ భవంత్యుపశుశ్రుమః ॥ గం
 గాచయమునాదైవప్రియంతేపరిమాజనాత్ । సంస్మృప్తయోగ్లోచవయోః
 ప్రియతేశశిభాస్కురా ॥ నాసిక్యసంజ్ఞాప్రియతే స్మృప్తేనాసా పుటద్వ
 యే । కేవామహంతౌతద్వచ్చప్రియేతేచాఃలానలో ॥ సంస్మృతేహృదయ
 క్ష్యస్యప్రియంతేసర్వదేవతాః । మూర్ధ్నికసంస్మృతేనాదేవప్రియతేపు
 రుషోత్తమః ॥ యవేవంద్రాహ్మణోనిశ్శముపస్మృతేనమాచరేత్ ॥ బ్రహ్మ
 దిస్తంబవర్యంతంజగత్సపరితర్పయేదితి ॥ గౌతమః ॥ వాగ్యతో హృదయ
 స్మృతేస్త్రిశ్చతుర్వాచామేద్విఃపరిమృజేత్పాదాచాభ్యుత్తేత్తాని చోపస్మృ
 తేచ్ఛిషకాన్యాయామూర్ధ్నికచదద్వాదిః । ఆసీనస్త్రిరాచామేత్ హృదయంగ
 మాభిరద్భిస్త్రిరొష్ఠాపరిమృజేద్దివ్రిత్యేకసకృదుపస్మృతేద్విరేకతితల్యా
 వికల్పః । ఓష్ఠాచాత్రసలోమకౌ । కన్యః ॥ అథవేవచైతహాసపురాణాని
 బ్రాహ్మతీర్థేనత్రిరఃపిత్యాసలూమకౌఓష్ఠాపుసమృజేదితి ॥ దక్షః ॥ సువృ
 శ్యంగుష్ఠమూలేనద్విస్మృతేదితి, సంప్రత్యలూమదేశావితేశేషః, తిస్సభి
 ర్మధ్యమాభిః ॥ మధ్యమాభిముఖంపూర్వంతిస్సభిస్సముపస్మృతేదితియాజ్ఞ
 వల్క్యస్తరచాత్ । ఆగ్రేణకరాగ్రేణ ॥ తథాచవ్యాఘ్రపాదః ॥ అంసా
 స్పృష్టాకరాగ్రేణతాయంస్పృష్టాసమాసీతః । సంస్మృత్యపత్ననాథంచ
 విప్రస్సమ్యగ్విశుధ్యతి ॥ తత్రఓంకారం సహయజ్ఞపురుషం మనసాస్తౌతే
 నారాయణేయేవిశేషః ॥ ధైరీసిః ॥ సవ్యేపాణౌశేషాఅపోనియమేదితి శే
 షాః, ఆచమనశిష్టాః ॥ భృగుః ॥ త్రిపితౄనాపోద్విరున్నృజ్య ముఖంచక్షే
 తపాణినా । ప్రోక్షయేద్వామహస్తంచపాదౌమస్తకమేవచ ॥ శిఖాస్థానాని
 సర్వాణిస్పృష్ట్యాంతేతజలంస్మృతేత్ ॥ ఆపస్తంబః ॥ అథాచఉపస్మృ
 తేదితి, ఆచమనానంతరంహస్తాప్రక్షాలయేదిత్యథః ॥ ప్రకారంతరమా
 హశంఖః ॥ అంగుళీనాంచతుష్కేణ స్మృతేన్నాథానమాదిభిః । తదా

స్యంగుప్తయోగేనస్మృతేన్నేతద్వయంపృథక్ ॥ మధ్యమానామికాభ్యాంతు
 స్మృతేన్నాసాపుటద్వయమ్ । అంగుష్ఠేనకనీయస్యాకర్ణోతద్వద్భుసంస్మృ
 శేత్ ॥ తజఃస్యంగుప్తయోగేననాభించహృదితలంస్మృతేత్ ॥ వృద్ధశంఖః ॥ త
 జఃస్యంగుప్తయోగేనస్మృతేన్నాసాపుటద్వయమ్ । మధ్యమాంగుప్తయోగే
 నస్మృతేన్నేతద్వయంతతః ॥ అంగుష్ఠానామికాయోగైశ్రవణేసముపస్మృ
 శేత్ । కనిష్ఠాంగుప్తయోగేనస్మృతేదంసద్వయంతతః । నాభించహృదయం
 తద్వత్స్మృతేత్పాణితలేనతు । సంస్మృతేత్తుతతశ్శీర్షకమయమాదమనేవిధి
 రితి ॥ పైరీనసిః ॥ అగ్నిరంగుప్తతస్తస్తాత్తేనైవశ్రవణేస్మృతేత్ । కనిష్ఠాం
 గుప్తయోగేనస్మృతేదంసద్వయంతతః ॥ నాభించహృదయంతద్వత్ స్మృ
 తేత్పాణితలేనతు । అగ్నిః, అంగుష్ఠస్తస్తాత్తేనైవసర్వాణిస్థానానిస్మృతే
 దితి ॥ సంవతః ॥ హృద్గతాభిరఫేనాభిస్త్రీశ్చతుర్వాద్భిరాచమేత్ । ప
 రిమృజ్యద్విజాహృద్భిః ద్వాదశాంగానిచాలయేత్ ॥ సోదశేనచహస్తేనఖా
 న్యాస్యాదీనిసప్తచ । నాభింతథాహన్మాథానమంతేవాహూతధైవచ॥య
 త్రమంత్రవదాచమనంతత్రతేనసహచతుః । అన్యత్రతిరితివ్యవస్థామాహుః॥
 హారీతః ॥ త్రిపిబేద్వీక్షితంతోయమాస్యంద్విఃపరిమాజయేత్ । పాదాశి
 రస్తతోఽఘృక్ష్యత్రిభిరాస్యముపస్మృతేత్ ॥ అంగుష్ఠానామికాభ్యాంచచ
 త్సుషీసముపస్మృతేత్ । అంగుష్ఠేనప్రదేశీన్యానాసికేసముపస్మృతేత్ ॥ అ
 థాంగుప్తకనిష్ఠాభ్యాంకర్ణోతు సముపస్మృతేత్ । అంగుష్ఠేనప్రదేశీన్యానా
 భించసముపస్మృతేత్ । తధైవపంచభిర్యోగైస్సృతేదేవంసమాహితః ।
 అంగుష్ఠోఽగ్నిరీశ్శ్యాతః పోక్తావాయుఃప్రదేశీని । అనామికాతథాకార్యః
 కనిష్ఠామఘవాన్స్తృతా । ప్రజాపతిమధ్యమాతుజ్ఞేయాశుద్ధిమభిష
 తా ॥ బోధాయనిః ॥ అశబ్దాక్షర్యస్త్రైరపోహృదయంగమాపిబేత్త్రిః
 పిబేద్విరుత్యేకే, సకృదుభయంశూద్రశ్చస్త్రైరుశ్చఖాన్యభిస్సంస్మృత్యేపా
 దానాభింశిరస్సవ్యంపాణిమంతకంతి.

—* ఆచమనప్రశంసా. *—

ప్రాయశ్చిత్తప్రకరణే సవిత్రమ్ ॥ ఓంపూర్వాభివ్యూహ్యతీభిస్సర్వపా
 ష్టావచమేద్యత్రప్రథమమాచమతితేన ఋగ్వేదం ప్రీతయతి, యద్విత్తీయం
 త్రేతాయజుర్వేదం, యద్వత్తీయంతేన సామవేదం, యశ్చౌధమం పరిమా
 ష్టే తేనాధర్వాణవేదం, యద్విత్తీయం తేనేహస పురాణాని, యత్సవ్యం
 పాణిప్రోక్షతిపాదాశిరస్తథాహృదయం నాసికేచక్షుషీశ్రోత్రేనాభిచోప
 స్పృశతి, తేనావధిసస్పృతా సర్వాశ్చ దేవతాః, ప్రీతయత్యాప్నోతి
 పృథివీం చాచమనాదేవసర్వస్మాత్సాపాత్ప్రమువ్యతేతితి ॥ తథాబ్రహ్మయ
 జ్ఞాధికారే శ్రూయతే, వక్షిణం ఉపవీయ్యోపవిశ్యహస్తావనిభ్యత్రైరాచమే
 ద్విః పరిమృజ్యసకృదుపస్పృశ్యశిరశ్చక్షుషీనాసికేశ్రోత్రే హృదయమాలభ్య
 యత్ప్రైరాచామతితేనఋచః ప్రీతయద్విక్రీడితమృజతితేన యజుర్గాంధీ
 యత్సకృదుపస్పృశతితేన సామానియశ్చవ్యంసాణంపాదౌ ప్రోక్షతియచ్ఛిర
 శ్చక్షుషీనాసికేశ్రోత్రే హృదయమాలభ తేతేనాతర్వాంగిరిసోద్రావ్యదా
 నిహసాకపురాణానికల్పాన్ గాథానారాశగంసేఽప్రీతాతీతి ॥ యక్ష
 ణంబాహుముద్ధరతేఽవసత్తే సవ్యమితియజ్ఞోఽవితమిత్యేతత్సత్యతే హస్తా
 వనిభ్యత్రయణిబంధాత్ ప్రత్యౌశ్యపాదయోరుపలక్షణం చ్ఛిఃపరిమృజ్య ఓష్ఠావి
 తిశేషః సకృదుపస్పృశ్యనమోష్ఠయోరేవ. సుబోధమస్మయే ॥ బ్రహ్మయజ్ఞేవి
 శేషో స్తికించిదాచమనకమః । పానంత్యదంతథాపగ్యత్రథాద్విః పరిమా
 జకనమ్ ॥ ఉపస్పృశకశిరశ్చక్షునాసికాద్విత్తీయంతతః । శ్రోత్రద్వయం
 చహృదయంపూర్వోక్తంవిధినాలభేతితి । శానకః ॥ ప్రత్యౌశ్యపాదౌహస్తౌ
 చత్రిపిదేదంబువీక్షితమ్ । మాషమగ్నంతతద్వారి హృద్గతంతవిశధ్యమ్ ॥
 సంవత్సాంగుష్ఠమూలేనద్విఃప్రమృజ్యతథోష్ఠకౌ । సంహతాంగులిభిస్సవ్య
 గవాచీనంస్పృశేన్ముఖమ్ ॥ అంగుష్ఠానామికాభ్యాంతుచక్షుషీ సముపస్పృ
 శేత్ । అంగుష్ఠేనప్రదేశ్యాదైవమాశమనంచరేఽతి ॥ స్పృశ్యథకసారే

[illegible]

[illegible]

బామ దేశశుద్ధిమవాప్నుయాదితి ॥ యదపిపరాశరవచనం ॥ ఆధునాతిహి
యః శేషాన్ నాత్వా ప్రసవతేద్విజరి ॥ ఆచామేచ్ఛజలస్థోపి సచాహ్యః పితృ
దైవతైః ॥ ప్రసవతే, ఆర్ద్రవస్త్రైః మలగుణాత్తేవిస్మజతిసచాహ్యః, మై
తృకం, దైవికంవ, అశ్మస్తానంశుమనహాఽభిత్సరణః ॥ యదపి వ్యాసవ
చనం ॥ శోపానతొకజలస్థోవానాస్త్రిష్ఠీనాచమేద్భుధః ॥ తత్సవకంస్నానోక్త
కాలాచమనవిషయం ॥ యదాహదక్షః ॥ స్నాత్వాచామేద్యదావిప్రఃపా
దాకృత్వాజలేస్థతే ॥ ఉభయోరవ్యసౌశుద్ధస్తతఃకర్మ తుమోభవేత్ ॥ పరా
శరః ॥ జలెస్థలస్థోనాచామేజ్జలస్థశ్చబహిష్ఠస్తతః ఉభేస్పృష్ట్వా సమాచాంత
ఉభయత్రశుచిర్భవేదితి ॥ ఏతచ్ఛాస్త్రాయ ఆచార్యవస్త్రో తద్విషయమితి,
మాధవీయేవ్యాసః ॥ కుశైః పూతంభవేత్ స్నానం కుశేనోపస్పృశేద్విజరి ॥
కుశేనచోద్భృతంతోయంసోమపాననసమ్మితమ్ ॥ భరద్వాజః ॥ బద్ధచూడః
కుశకరోద్విజశ్శుచిరుపస్పృశేత్ ॥ *

—* కుశ ప్రశంసా. *

కుశప్రశంసామాహః ॥ కుశమూలేస్థితోబ్రహ్మకుశమధ్యేషుకేశవః ॥ కశా
గ్రేశంకరంపింద్యాత్సర్వైదేవాస్సమంతతః ॥ హరీతః ॥ కుశహస్తైన యజ్ఞ
ప్రందానంచైవకుశైస్సహ ॥ కుశహస్తయోధుక్షేతస్యసంఖ్యానవిద్య
తే ॥ కుశమాలాంతుయఃకంఠేనమావహతిసర్వదా ॥ లిప్యతే సర్వపాపే
భృగిపత్నపత్రమివాంభసా ॥ కరేకణేశిఖాయాంచ కరయోరపిసర్వదా ॥
పవిత్రధారకోయశ్చసచపామైర్నలిప్యతే ॥ జపహోమహరాహ్యైతే అసు
రావ్యక్తమూతకాయః ॥ పవిత్రకృతహస్తస్యవిద్రవంతిఽశోదశః ॥ గోవిలః ॥
యజ్ఞోయథాసురేంద్రస్య శూలంహస్తైహరస్యచ ॥ చక్రాయుధం యథావి
ష్టోరేపంవిప్రకరేకుశః ॥ ధూతప్రేతపిశాచాశ్చ యేచాన్యే బ్రహ్మరాక్ష
సాః ॥ విప్రాంగులికశాక్షాదృష్ట్వాదూరుగచ్ఛంత్యధోముఖాః ॥ మార్కం

దేయశి || కుశపాణిస్సదాతిష్ఠేత్ బ్రాహ్మణోదంభవజ్జితః | సంత్యంహంతి
 పాపానితూలరాశిమివానలః || కాశికః || కుశాసనం పరాధూతం యతీ
 నాంతువిశేషతః | కుశాసనాపవిష్టస్యచిద్ధ్యతేనోషఉత్తమః | యథాపుష్క
 రపజ్జేమతపాంలేపోనవిద్యతే | అపవిత్రకరః కశ్చిత్ బ్రాహ్మణోయఉత్సృ
 శేత్ || అపూతంతస్యతత్సర్వంభవత్యాచమనంతథా || వ్యాసః || అంగుష్ఠా
 నామికాభ్యాంతుచిన్నంక్షేతామహంశిరః | రుద్రాతుతతః కాలాత్సమార
 భ్యకరోఽశుచిః || పావనార్థంతతోహస్తైకుశకాంచనధారణమితి | శాతా
 తపః || జపహోమేతథాదానెస్వాధ్యాయేపితృతపణే | అన్యూనంతుక
 రంకుర్యాత్సువణకరజతైఃకుశైః || ఉభాభ్యామేవపాణిభ్యాంవిప్రైర్దర్శపవిత్ర
 కైః || ధారణీయేప్రయత్నేనబ్రహ్మగ్రంథిసమర్పితే | యజ్ఞోపవీతేహంజీవ
 తథాకుశపవిత్రకే || బ్రహ్మగ్రంథింవిజానీయాదన్యత్రశయథారుచి | బ్రహ్మయ
 జైజపేచైవబ్రహ్మగ్రంథిర్విధీయతే || భోజనేవతుకలంపోక్తమేషధమకా
 స్సనాతనత్రతి || పవిత్రధారణవిధిః || అత్రాంగులినియమోదశిత శృంధి
 కాయాం || భార్యోఽనామికయాదభోజ్యేష్ఠానామికయాపివాఉభయూఽ
 నామికాభ్యాంతుధార్యందర్శపవిత్రకమ్ || సంవతః || ఉభాభ్యామపిహస్తా
 భ్యాంపవిత్రంధారయేద్ద్విజః | దైవేకమణిపిత్యైవ బ్రహ్మగ్రంథి సమన్వి
 తమ్ || అగ్రంతుబ్రహ్మదైవత్యం గ్రంథివైశ్లవముచ్యతే | రజ్జురీకానదైవ
 త్యాఽనామికాయాంతుయోజయేత్ || అత్రిః || ఉభాభ్యామేవహస్తాభ్యాం
 విప్రైర్దక్షిణభాగపవిత్రకే | బ్రహ్మగ్రంథిసమాయుక్తే పవిత్రేమధ్యపర్వణి ||
 పాణిభ్యాంసర్వదాధాశ్యేకమకాలేవిశేషతః | ప్రథమం లంఘయేత్స
 వాద్విత్తీయంతు నలంఘయేత్ || ద్వయోష్టపర్శ్వణోషకాభ్యే పవిత్రంధా
 రయేద్బుధిః | అగ్రపక్షాస్థితోదర్శస్తపోఽపృథ్విగోహసః || మధ్యేదైవ
 ప్రజాకామోమూలెనవాధకసాధకమ్ | ఏతత్కాశ్యవిషయం || వణికా
 భేదేనపర్వభేదవియమమాహసంవ || అంగులిమూలదేశేషు పవిత్రంధార
 యేద్ద్విజః | రాజ్ఞాంద్విపర్వకదైవ విశాషగ్రకరస్య || శ్శ్రుతభాస్కరే ||

౩౩ వైద్యనాథదీక్షితయే * స్వేతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే-

సర్వేషాంవాహయేద్వాభ్యాంపవిత్రం గ్రథితంతథా | సప్తపాత్రంకుశాస్స
 ప్రసేవేపిత్యేచకమణిః || అంతత మ్మరనాసాగ్రాప్రాజేనేతుపవిత్రక || కా
 మ్యపవిత్రంతత్రైవ || త్రిభి-భైశ్చాతికర్మపంచభిఃపాష్టికంతథా | చతు
 భిశ్చాభిచారాఖ్యంకుర్యాత్తతపవిత్రకమితి || మార్కండేయస్తునిత్యపవి
 త్రంప్రకారా తరేణాహ || చతుభిరదభాభాపుంజీతైః బ్రాహ్మణాస్య పవి
 త్రీకమ్ | ఎతైకంన్యూనముద్దివ్యం వణితస్తుయథాక్రమం || శూద్రస్య
 గ్రింధియుక్తపవిత్రసమేధాతి యమః || గుతూహలేనవాశూద్రః పవిత్రంధా
 రయేద్భూతి తస్యతేద గుహాశూరే సువిరం నరకేగ్నిభి || తస్మాత్పవిత్రం
 తద్వచ్చద్విశైవేదపరాయణైః | ధర్మానుష్ఠానసరతై ధార్యం నేతరజాతి
 భిరిగ్రాహ్యైః భాగైః || ఇత్యాదుని || సప్తదర్భాశ్శుభాధార్యాకీరతేత్రస
 ముద్యవాః | త్రైవతస్తాద్వివాహీనాం శైవేపిత్యేచకమణిః || అప్రసూనాస్తస్మిన్
 తాదభిశ్చప్రసూనాస్తగుశాస్తస్మిన్ శాః | సమాలాకితపాఃప్రోక్తాశ్చి
 న్నామేత్యేనసంజ్ఞికాః | అర్చిత్వా గ్రాహ్యశుభాః గ్రాహ్యస్వాత్యైవ
 ప్రమాణే | సుసాంధ్యసంజ్ఞాయాస్తైస్తుశాస్త్రం సమాదరేత్ || భిన్నాగ్రానపి
 వైదర్భానమాలానోగసాలాశుభాశ్చ విశ్వదేవపార్థంతు సమాదద్యా
 తుశాశ్చిజః || భిన్నమాలాగ్రహీతిన్యూః పవిత్రాథకం కుశోత్త
 మాః | అగ్నికార్యేచలాభేచసమాలాకపరివజాయేత్ || హారితాయా
 జ్ఞికాదర్భాః పీతకాపాకయజ్ఞికాః | సమాలాః పితృదైవత్యాకల్తాషా వై
 శ్వదేవికాః | పితృదైవత్యాః, పిత్రథకం || తథాచయమః || సమాలస్తుభవే
 ద్దర్భాః పిశ్యూశ్చాశ్రాద్ధకమణిః | మూలేనలోకాకజయతికుశస్యసుమ
 హస్తాని || ఎతదేకొద్దిప్తశ్రాద్ధవిషయం || యతిస్సేవాహ || ఎకొద్దిప్తేకుశాః
 కార్యాః సమాలాగ్రజ్ఞికర్మణి || బహిర్మాణలాసకృత్తానా సవత్రపి
 తృకమణస్వేతి || బహిర్మాణనాః, ఉపమూలలూనాః || తథాచగోవి
 లః | ఉపమూలలూనాః విశ్వకార్యేష్వేతి || చంద్రికాయామపి | ఉప
 మూలంఉథాలూనా శ్చార్చ్యాధాథకంతు కుశాస్తస్మిన్ శాః | తదలాభేచనీవా

రామాస్వామిమహాత్మ్యేతి । ఏకాద్విష్టశ్రాద్ధాథమిత్యథః ॥ సపి
 ఠీకరణంయోవద్రుజదభైఃపితృక్రియా । సపిఠీకరణాదూర్వకంసుగుణై
 ర్విధివద్భవేత్ ॥ తపశాదీనికామాణిపాత్రాణాంయానికానిచిత్ ॥ తాని
 స్యుద్విగుణైర్దక్షభైఃపవిత్రైర్వావిశేషతః । తిలక్షేత్రోద్భవైర్దక్షభైఃప్ర
 యత్నాద్విగుణీకృతైః ॥ పితౄణాంతపక్షాంకుర్యాద్దేవావాంతుయథే
 చ్చయా । పితౄంమూలేనమధ్యేనస్నానందానంప్రయత్నతః ॥ దైవంకర్త
 కుశాగ్రేణ కర్తవ్యంధూతిమిచ్ఛతేతి ॥ యద్యచ్ఛయా, తిలక్షేత్రోద్భవ
 త్వాదినియమరాహిత్యేనేత్యథః ॥ శాలంకాయనః ॥ కుశాగ్రేస్తపశ్
 యేద్దేవాకమనుష్యాకమమధ్యతః । ద్విగుణీకృత్యమూలాగ్రైఃపితౄణాం
 తస్యంతపశ్చయేద్ద్విజః ॥ మనుష్యతర్పణేమధ్యస్యప్రాజాపత్య తీర్థసంబంధః
 ద్విగుణీకృత్య, మూలాగ్రాభ్యాంపితృతీర్థకృతాభ్యామిత్యథః ॥ స్మృత్య
 థాసారైః ॥ పవిత్రకరత్రాచామేచ్ఛుచిః కర్మణ్యబోద్విజః । కుశమాత్రక
 రోవాపిదభామాత్రకరోపివా ॥ తంకుశంవిధింబ్రాహ్మణసంత్యజే దన్యథాత్య
 జేత్ ॥ అన్యేదభాస్తుసంత్యాజ్యత్యజేత్పూర్వాంపురైవతత్ ॥ మారభం
 జేయః ॥ సపవిత్రేణహస్తైః కుర్యాదాచమనక్రియామ్ । నోచ్ఛిష్టంతత్సవి
 త్రంతుభుక్తొచ్ఛిష్టంతువజ్రయేదితి ॥ ఏతద్గ్రంథిపీనదభాభిప్రాయం
 తథాచహరీతః ॥ గ్రంధిర్యస్యపవిత్రస్యనతేనాచమనంచరేత్ ॥ శాశికః ॥ న
 బ్రహ్మగ్రంధినాచామేన్నమూర్వాభిరీకదాచన ॥ స్మృత్యథాసారైః ॥ గ్రంధీ
 కృతపవిత్రేణసంభంజీయాన్నచాచమేత్ ॥ నపిదేద్యదికుర్వీతతదాచాంబ్రాయ
 ణంభవేత్ ॥ ధర్మదాజః ॥ గ్రంధియుక్తపవిత్రేణకుర్యాదాచమనంయది త
 త్పవిత్రంపరిత్యజ్యపునరాచమ్యశుద్ధతీతి ॥ కెచిత్సేతానివచనానికేవలాచ
 మనవియాణి, కర్మాంగాచమననదోషభిః ॥ సపవిత్రస్సదభోవాకర్మాం
 గాచమనంచరేత్ ॥ నోచ్ఛిష్టంతత్సదభాంతుభుక్తొచ్ఛిష్టంతువజ్రయేత్ ॥ పవి
 త్రగ్రంధిముత్స్యజ్యమండలేవిక్షిపేద్భుధః । పాలేచనిక్షిపేద్దస్తు సవిప్రఃప
 త్నీదుషకః ॥ ముక్తదక్షైర్మణా క్తవ్యంభుక్త్యాదేవ్యాశ్శతంజపేదితిస్తర

శాదిత్యాహుః । శాశికః ॥ వామహస్తైస్థితేదభేదక్షిణేనాచమేద్యది । ర
క్షంతుతద్భవేత్తేయంపిత్యాచాంద్రాయణంవరేత్ ॥ హరీతః ॥ వామహ
స్తైకుశాకకృత్వాసమాచామతియోద్విజః । ఉపస్పృష్టంభవేతైనరుధిరేణు
లేవచేతి ॥ వ్యాసః ॥ గృహీత్యావామహస్తైన కుశముష్టిం ప్రమాదతః ।
ఉపస్పృశంతియేవిప్రారుధిరేనాచమంతి తే ॥ నందిసూరిః ॥ వామహస్తస్థ
దభోవాహసకపశ్యకదిశోధవా । వామపాదస్థహస్తోవానైవాచమనమా
చరేత్ ॥ స్మృతిసారే ॥ వామహస్తైస్థితేదర్భేనపిదృష్టిజేనతు । వస్త్రాది
నాపగ్రహణేనదాషఃపిబతోభవేదితి ॥ ఏతానికేవల వామహస్తవిషయాణి ॥
తథాచగోవిలః ॥ ఉభయత్రస్థితైర్వభైస్సమాచామతియోద్విజః । సోమ
పానఫలంతస్యభుక్త్యా యజ్ఞఫలంలభేత్ ॥ సారసముచ్చయే ॥ దభాపాణి
స్తోయపానసోమపానఫలం లభేత్ । సపవిత్రేణ హస్తైనభుక్త్యా యజ్ఞఫ
లంలభేత్ ॥ అథవానామికాధ్యాంతుగ్రథితంతుకుశాదికం ॥ హేమాదిమదబిభృ
యాత్సర్వకర్తృస్వదీద్విజః । పవిత్రంసర్వదుఃఖంతుతద్రేవానందదాయకమ్ ।
స్వర్గాదిపవిత్రం ॥ హేమ్యూరూప్యేణవాధీమాకపవిత్రంధారయేత్సదా ॥ కాత్నా
యనః । తజన్యాబిభృయాద్రూప్యంస్వణంచోపకన్యమా ॥ గ్రహస్థశ్శ్రీవతా
భ్యాంచశుభేరాశ్మేచకుండలే ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ గోవాలదభాసూత్రంచ
రిత్సంకినకసంయుతమ్ । కాయేనధారయేద్విప్రో ససపాపైస్తు లిప్యతే ॥
స్మృతిరత్నే ॥ కౌశంపవిత్రంతామ్రీవారజతం హేమచైవవా ॥ బిభృయా
ద్ధక్షిణేవాణోపవిత్రంచోత్తరోత్తరమ్ । అనామికాధృతం హేమతజన్యాధా
రయేచ్ఛతేదితి ॥ వ్యాసః ॥ హేమైవసర్వదాసర్వంపుర్యాదేవావిచారయే ॥
రూప్యందక్షుప్రదేశిన్యాబిభృయాత్సేవాదాద్విజః ॥ వత్సానామికయావిప్రో
బిభృయాద్గ్రంథిసంయుతమ్ । అగ్రంధికంతుస్వణంవతథాలోహాత్రయో
ద్భవమ్ । గాయత్రీక్షరసంఖ్యా తంగృహీన్యాత్తామ్రముత్తమమ్ । ఆను
ష్ఠభంతథారూప్యంత్రిష్ఠభంతకోత్తమమ్ । తామ్రీరూప్యసువజైర్వధా
క్రిమమద్దదైకాదశపరిమితైర్నిమితైమిత్యుధాః ॥ ఏనంతాహత్రయేదైవ

కృత్వా రక్షాః స్థానము త్రమమ్ । అనుష్ఠానపరిమితంస్యా ద్రక్షాకర మనుత్త
మమ్ ॥ ఆయుష్కరమనాధ్యవ్యమభేద్యం రోగనాశనమ్ ॥ జీవన్ముక్త్యుకస్యజీ
వజ్జ్యేష్ఠస్యచరౌప్యాంగుళీయకనిషేధ మాహానపవ - యోగపట్నోత్తరీయం
చతర్జన్యాంరజతంతథా । నటివత్ప్రీత్యైర్ధాన్యోజ్యేష్ఠోవా విద్యతేయదీ
తి ॥ పవిత్రత్యాగకారణంతద్విధిః ॥ పాదస్పృశేవిశేషమాహానప ॥ విప్ర
ణాంవరణస్పృష్టంపాదప్రత్యేనైయది । త్యజేత్ప్రార్థకమాణంతే పవిత్రం
దర్శనమితమితి ॥ భరద్వాజః ॥ కూచేనవాపవిత్రేణ యేనకమాణ
కారయేత్ । తస్యగ్రంథివిస్ఫుల్యైవకమాణంతేతుతత స్త్యజేత్ ॥ పవిత్ర
కూచయోస్త్యాగస్యగ్రంథ్యోస్త్యప్రమాదతిః । ఉపవాసంచరేదకముపవాస
ద్వయంతువా ॥ దర్శపవిత్రమాత్రస్యత్యాగాభిధానామ్రూప్యాది నిమిత్త
స్యనత్యాగః ॥ గోవాలపవిత్రంప్రత్యాహకాశికః ॥ గవా వాలపవిత్రేణ
సంధ్యోపాస్త్రీంకరోతియః । సప్తైర్వాదశవసాణామి కృతసంధ్యో భవేన్న
రః ॥ గవావాలపవిత్రస్యసుషణాస్యత ధేవచ । నబ్రహ్మగ్రంథియమో
ధారయేత్తుయథాతథేతి ॥ పవిత్రనిమాణాముక్తంపారిజాతే ॥ తర్జన్యం
గుప్తయోరగ్రం యోజయింతు యదాభవేత్ । జ్ఞానముద్రాంతథాకుర్యా
తూచాచపద్గ్రంథిబంధనమ్ ॥ స్మృతిరస్మై ॥ అంగుష్ఠఘర్షణయేదూ
ర్ధ్వం తర్జన్యాభ్యుపసంఘాతః ॥ జ్ఞానముద్రామంగుళీకృత్వాకూచావద్గ్రం
థిబంధనమితి ॥ ఆశ్వలాయనః ॥ స్మృత్యావ్యయజుర్భాభ్యంత్రపాదక్షి
ణ్యేనమధ్యతః । మూలాగ్రావృద్ధతౌకృత్వాకుర్యాద్గ్రంథించ మంత్రవిత్ ॥
తారెణకుర్యాద్గ్రంథింపవిత్రస్యద్విశోత్తమః । గ్రంథిరేకాంగుళీ తస్యత
దూర్ధ్వంచతురంగుళమ్ ॥ స్మృతిహాస్కరే ॥ తురంగుళమగ్రంచ గ్రంథి
రేకాంగుళంతథా । వలయంత్యంగుళంచైవపవిత్రస్యచలక్షణమితి ॥ కాత్య
ాయనః ॥ అనంతగర్హితంసాగ్రంకౌశద్విదలషేదచ । ప్రిణేషమాత్రం
విజ్ఞేయంపవిత్రంయత్రకుత్రచిత్ ॥ సూత్రకారోపిః సమావప్సృన్నాగ్రా
దర్భప్రాణేషమాత్రేపవిత్రేకురుతత్త్వమ్ ॥

—* దర్భాహరణకాలః *—

దర్భాహరణకాలనియమశాసనా హారితః ॥ అయాతయామాస్తైకర్షా
నియోజ్యాస్త్వఃపునఃపునః ॥ నభః, శ్రావణమాసః, కాలాంతరానీతాస్తు,
యాతయామాః. అతఃపునః పునర్వివినియోగయోగ్యా నభవంతీత్యర్థః ॥
అనేనైవాభిప్రాయేశంభోపి ॥ కృష్ణాజినందమంత్రాశ్చ బ్రాహ్మణాశ్చ
విశేషతః । అయాతయామాస్యేతానినియోజ్యానిపునఃపునరితి ॥ స్మృతిచింతా
మణి । మాసిమాస్యద్భృతకుశామాసిమాస్యేవ చోతాః । నోస్తరోద్ధర
మాసేమకర్మవిద్భిరసమ్మతాః ॥ సంప్రరాత్రా శ్శుభాదర్భాహరణస్థితేత్ర స
ముద్భవాః । తేద్విజైనియోక్తవ్యాఃదైవేపిశ్శ్రేష్ఠకర్మాణి ॥ అహన్యహని
కర్మాధంకుశాధారఃప్రశస్యతే । నఘోరకర్మాధృతకుశాయోగ్యాస్త్రై
వోత్తరేష్వీతి ॥ బాబాలిః । కుశాఃకుశాశ్చపుష్పాణిగవాధంధ తృణా
దికమ్ । నివిధాపిచగస్త్యేయాదమాయామహ నిర్విజయితి ॥ ఆమావా
స్యానునచ్చింద్యతుకశాశ్చసమిధస్తథా । సపవిత్రాస్త్రితేసోమేహింసా
యాంబ్రహ్మహంభవేదితివిష్ణుపురాణవచనంశాస్త్రీయకుశాదిగ్రహణవిషయం ॥ ఆ
హరణమంత్రః ॥ ఆహరణ ప్రకారమాహ గోబిలః ॥ శుచౌదేశేశుచిఘాత
త్వాస్థిత్యాపూర్వోత్తరాముఖః । ఓంకారేతైవమంత్రేణకుశాహరణస్సృశ్య
ద్విజోత్తమః ॥ ఉత్పాటనమంత్రమాహ ॥ విరించి నాసహోత్పన్న పరమేష్ఠి
నిసర్జజగదుదపాపానిసర్వాణిపాపానిదధాస్వస్తికరోమమ్ ॥ కుశాభావేత్విజ
శేష్ఠః కాశైఃకుషీతయత్నతః । తపణాదీనికర్మాణి కాశాఃకుశసమా
స్మృతాః ॥ విష్ణురపికుశాభావే కుశస్థానే కాశాదూర్వావాదధ్యాదితి ॥
వృద్ధవసిష్ఠః ॥ కుశాలాభేతుగోవాలో విశ్వామిత్రోధవాయవాః । దూ
ర్వాశ్చేతేషాంయలభ్యాః తేనకర్మాణికారయేత్ ॥ శ్రుతిస్మృతిమమిత్రత్వా
ద్విప్రదాంవిశ్వకర్మణాం । విశ్వావసోస్తుమిత్రత్వాత్ విశ్వామిత్రా ఉదా
హృతాః । కుశకాశాద్యభావేతు అస్యేదర్భాహరణోచితమితి ॥ స్మృతిసా

౧౧. కుశాకాశాయనాదూర్వాగోధూమాశ్చభవంజరాః । ఉశీరావీ
 గ్రయోమాషాజాదదభాశ్చబల్బజాః ॥ వృద్ధవసన్తః ॥ కాశాస్తుర్రాద్రం
 జ్ఞేయంకాశంబ్రాహ్మంతథాస్తృతమ్ । అషణ్తుదూర్వాహ్యభ్యాకా జై
 గ్వామిత్రంతుజైష్టవమ్ ॥ విశ్వామిత్రాఃకుశాఃకాశాః దూర్వావీహయవీ
 శవా ॥ బల్బజాశ్చయవాశ్చైవసప్తదభాఃపరీక్షితాః । నాద్రీణంలును
 సూర్రాత్రోలునుయాద్యావీసంధ్యయోః ॥ శంఖః ॥ కాశహస్తోఽప్యనాచా
 మేత్కదాచిద్విధిశంకయా । ప్రాయశ్చిలైనియుజ్యేత దూర్వాహస్తస్తథైవ
 బేతి ॥ ప్రాయశ్చిత్తంగాయత్యృష్టశతమితి స్మృతిరత్నై ॥ బహిఃషియ
 మః ॥ కుశాఃకాశాస్తథాదూర్వాయవావీహయనివచ । బల్బజాఃపుండరీ
 కాణిసప్తధాబహిరుచ్యతగ్నితి ॥ స్మృత్యథా సారై ॥ బహిః కాశమ
 యంకార్యంనలభ్యంతెకుశాయది । శరైరకాసుకలాశ్చవాలమాంజ్యజ్ఞా
 నేత్సుచ ॥ సగంధితేజనాచారుదూర్వాక్షీరద్రుమాఅపి । యద్వాసర్వత్య
 తైర్వాసిగ్రాహ్యంబహిర్యథోచితమ్ ॥ శుమకశుండంకృష్టకులందుగం
 ధినణవజితమ్ । సుకలానేరకాంశ్చాపివజాయంత్యపరేబుధాగ్నితి ॥

—* వజానియదభాః. *

వజానాహహరీతః । పథిదభాశ్చితోదభాయేదభా యజ్ఞభూ
 మిషు । నరతాసనపిండేషుపట్కుశా పరివజాయేత్ ॥ బ్రహ్మయజ్ఞై
 దయేదభా యేదభాపితృతపకజే । హతాస్మాత్రపురీషాభ్యాంతేషాం
 త్యాగోవిధీయతే ॥ అపూతాగహితాదభా యేదభిన్నానశ్చైస్తథా । క్వ
 థితానగ్నిదగ్ధాంశ్చకుశాయత్నైవవజాయేత్ ॥ చంద్రీకాయామ్ । నీవిమ
 ధ్యేతుయేదభాబ్రహ్మహుతేదయేకృతాః । పవిత్రాంస్తావిజానియాద్య
 థాకాశాస్తథాకుశాః । పవిత్రంకరశాఖాస్థందక్షిణశ్రవణేన్యసేత్ । నాన్య
 త్రనిషీపేద్దేహేనిషీప్తంయదితత్యజేత్ ॥ దభాసంఖ్యోక్తాస్తృతిరత్నై ॥
 హస్తయోరుభయోద్వోద్వోహ్యసనేవతథైవచ । సమేద్వేస్థౌల్యదైఘ్యక
 థ్యాంపవిత్రేద్వేతథాస్తృతే । ప్రణీతాగనమాచ్యుద్య త్రిభిదభాభైరుదీరి

30 జైత్రనాథవీరయో * స్మృతిముక్తాఫల * ధర్మశాస్త్రే

తమ్ | ఋగ్వీకరణైచైవవ్యోతసేషక్షణేతథా | లేఖనచతథాప్యేద్యేస్త
రణైషోడశస్మృతాః | అష్టావింశతివర్భమబ్రహ్మభాణంబ్రాహ్మణాయవాః ||
దేవకాశ్యమదభాణద్వాపిత్యేత్వేకతయోపివేతి || *

—* ఆచమననిమిత్తాని. *—

ఆచమననిమిత్తాని || తత్రమనుః || కృత్వా మూత్రపురీషంథు శౌచా
భాంతుఉపస్పృశేత్ | పేదమధ్యేవ్యమాశ్చ అన్నపానేవసర్వదా || శూ
ద్రమాధావ్యయత్నేనహ్యచాంతశ్శుచితామియాత్ | ఆచాంతః, త్రిరపఃపీ
త్యేత్యభాః || మార్కండేయః || దేవార్చనాదికార్యాణి తథాగుర్వశివా
దనే | కుర్వీతసమ్యగాచమనం తద్వదేవసుజీరియామ్ || సంవతః || స్నా
త్వాపీత్యాతథాభుక్త్వా తుప్త్యాసుప్త్యాస్వీజోస్తమః | అనేనవిధిసామ్య
గాచాంతశ్శుచితామియాత్ | హారితః || యజ్ఞోపవీతవిర్యాసేసస్నేహా
క్షధభక్షణే | పైతృకమకాశిసస్నేహాభక్షేవాద్యంతయోస్సక్యత్ || స్వాధ్యా
యేదేవపూజాయాంజపేచసక్యదాదితః | పితృకార్యేతథాస్త్రీణాంసంభో
గేచాకాంతతస్సక్యత్ || ప్రజాపతిరపి || ఉపక్రమ్యావశిష్టస్యకమకాశిప్ర
యతోపినక | కృత్వాచ పితృకార్యాణిసక్యదాచమ్యశుద్ధ్యతి || వణిత్ర
యసంస్పృశ్య ప్రతిలోమానాంక్రియాత్యాగోవిధీయతే || విప్రోవిపస్యసంస్పృ
ష్టఉచ్చిష్టేనకదాచన | ఆసమ్యైవచశుద్ధస్యాదాపసంబోధప్రవీన్ముః || జప
హోమప్రదానేషు పితృపిండోదకక్రియామ్ | విప్రస్సమాప్తేచాచామేత్సర్వ
వస్తునిచర్వితే || మనుః || నస్పృశేత్పాణిచోచ్చిష్టం విప్రోగోబ్రాహ్మణాన
లాత్ | నచాపిదుష్టవస్తునిదుగ్ధాంధానితదైవచ | స్పృష్టైవైవతానశుచిర్ని
త్యమద్భిఃప్రాణానుపస్పృశేత్ | గాత్రాణిచైవసర్వాణినాభింపాణితలే
నత్విత | చంద్రికాయామ్ || చందాలక్ష్మణ్యసంభాషేస్త్రీశూద్రోచ్చిష్టజో
జన | ఉచ్చిష్టంపురుషందృష్ట్వా అభోజ్యంచతథావిధమ్ || ఆచామేదశ్రుపా
తైవలోపితస్యతదైవచ | అగ్నిర్యాపామథాలంభేస్పృష్టైవయతమేన |

॥ శ్రీకాంచనాత్మనాస్య శేనీవీచపరిధాయత । కృత్వాచావశ్యకా
 న్యుణి ఆచామేచ్ఛాచతత్పరః ॥ అవశ్యకార్యాణి నిత్యాని తత్రైవ ॥ సం
 కీర్తనాచసర్వేషు శిఖామోక్షేత్తథైవచ । వినాయకస్థాపనీతేన నిత్యమేవ
 సుపస్పృశేత్ ॥ స్వస్మాంతే, శింఖాణి కాస్త శేక శవాలంభే లోహితస్య
 హితే గ్నైగ్వాంబ్రాహ్మణస్య వాలంభే శ్రీయావాలంభే మహానసంపద
 త్వాఅసంభావ్యం సంభావ్యనీవీచపరిధాయ, ఆపదేశస్య శేదితః । శింఖాణి
 కానాసామలం ఆశు, నేత్రజలం. ఆలంభేస్పశేక ॥ సవీచః ఉత్తీర్ణత్వా
 దామేదితః ॥ యమోపి ॥ ఉత్తీర్ణోదక మాచామే దవతీర్యతథైవచ । య
 నీవంస్యాత్సశుచిఘాతయాద్యరుణశ్చైవ పూజితః ॥ మనుః ॥ ఆచమ్యప్ర
 మతోనిత్యం జపేదశుచిదశఃనే ॥ బృహస్పతిః ॥ శ్వశూద్రపతితాంత్రైవ
 రాసభంబరజస్వలామ్ । దృష్ట్వా తోయముపస్పృశ్యకోవ్యస్మాత్వాత్సత్త
 షేత్ ॥ చంద్రికాయాం ॥ చందాలాదీకజపేహోషేదృష్ట్వాచామే ద్విజో
 త్రమః । కావదీకదృష్ట్వాతథైవాపికణంవాదక్షిణంస్పృశేత్ ॥ వసిష్ఠః
 తుల్యేష్మీవితేసుప్తేపరిధానైశుపాతనే । పంచస్త్వేమచాచామేచ్ఛీత్రం
 వాదక్షిణంస్పృశేత్ ॥ సంవతః ॥ తుల్యేష్మీవనైవదంతశ్చిప్తేధాన్య
 తే । పతితానాంవసంభాషేదక్షిణంశ్రవణంస్పృశేత్ ॥ అగ్నిరాపశ్చదేవా
 శ్చచంద్రసూర్యానిలాస్తథా । సర్వేతేఖలువిప్రాణాంకణేకతీర్థంతిదక్షి
 ణే ॥ పరాశరః ॥ ప్రవాసాదీనితీర్థానిగంగాద్యాసరితస్తథా ॥ విప్రస్యదక్షిణేక
 ణేక సంతతిమనురబ్ధివీత్ ॥ ఆదిత్యోవరుణస్సోమోవహ్నిర్వాయుస్తథైవ
 చ । విప్రస్యదక్షిణేకణేకేనిత్యంతీర్థంతిదేవతాః ॥ స్పృత్యథాసాః ॥ అగ్ని
 స్తీర్థానిదేవాశ్చవరుణా క్షేంద్రువాయవః । విప్రస్యదక్షిణేకణేకే నిత్యం
 తీర్థంతిపూజితాః ॥ ఎతచ్ఛదశేకణాస్తథానమాచమనాసంభవత్తి వెది
 తవ్యం ॥ తథామార్కండేయపురాణే ॥ సమ్యగాచమ్యతాయేన క్రియాఃకు
 ర్వీతవైశుచిః । దేవతానామృషీణాంచపితౄణాంచప్రయత్నతః ॥ కుర్వీ
 తాలంభనంవాపిదక్షిణశ్రవణస్యచ । యథావిధవతోహ్యేతత్సర్వాభావ

౪౦ బైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే.

తతఃపరమ్ ॥ నవిద్యమానేపూర్వోక్తే తరప్రాప్తిరిష్యతేతి ॥ అథవాబా
ధాయనా క్షంద్రష్టవ్యం ॥ వీవీంవిసృజ్యపరిధాయోపస్థుశే దాద్రోత్యం
భూమింగోమయంసకృదపస్థుశేదితి ॥ ఆపస్తంబః ॥ ఆప ఉపస్థుశేదా
ద్రుణంవాగోశకృదంవోషధీభూమింవేతి ॥ ఆద్రుణంవాసకృదాద్రుంఖా ఓషధీ
రాద్రోణంవాభూమిమిత్యథః ॥ స్మృతిరత్నై ॥ త్రిధిరాచమనాశక్తాఅథా
వెసరింస్యవా ॥ పూర్వోక్తమనిమిత్రేమదక్షిణంశ్రవణంస్థుశేదితి ॥ వ్యాసః ॥
ఉపస్థుశేజ్వలంవాద్రోత్యంవాభూమిమేవవేతి ॥ అణావే ॥ అశక్తా
వాజలాథావేపూర్వోద్దిష్టనిమిత్రకే ॥ ఓషధీగోశకృద్భూమింస్థుశేత్స
యితమానసత్తితి ॥

*

---* అథద్విరాచమనిమిత్రాని. *---

అథద్విరాచమనిమిత్రాన్యాహయాజ్ఞవల్క్యః ॥ స్నాత్వా పీత్వాక్షుతే
సుప్తేభుక్త్వారథ్యోపసపణే ॥ ఆచాంతఃపునరాచమేద్వాసోవిపరిధాయ
చ ॥ వసిష్ఠః ॥ సుప్తాభుక్త్వాక్షుతంకృత్వా స్నాత్వారుదిత్వాచాచాంతః
పునరాచామేదితి ॥ మనుః ॥ తుత్వాసుప్తాభుక్త్వాచస్త్రీవిత్వోత్వా నృతం
వచః ॥ పీత్వాపోధ్యేష్యమాణంచద్వాపామేత్సయితోపివా ॥ భోజనే
త్వాదావవిద్విరాచమనం ॥ భోజ్యమానస్తుప్రయతోద్విరాచామేదిత్యాప
స్తంబస్మరణాత్. స్నానపానయోరాదౌ సకృద్విరంతత ఇతి నందిసూరి
స్మృతౌ ॥ స్మృతిరత్నై ॥ భోజ్యమానేద్విరాచామేద్భుక్త్వావ మతిమాకౌ
ద్విజః ॥ దానేప్రతిగృహేహోమసంధ్యా త్రితయనందనే ॥ బలికర్మాణి
చాచామేద్వితయంవాలతోద్విజః ॥ వాసోంతరపరిధానేస్నానారథ్యోపస
పణే ॥ చందాలాపగ్రహోత్రామెచ్ఛానుష్ఠానేతథాక్షుతే ॥ అలోమకోష్ఠ
సంస్పృశేన్మృశానాక్రమణేద్విజః ॥ హవిశ్చేషప్రాశనేచ ద్విరాచమనమంత
తః ॥ బోధాయనః ॥ భోజనేహావనేదానేఉపదానేప్రతిగ్రహే ॥ హవి
భాక్షణకాలేచ ద్విరాచమనమిష్యతే ॥ వ్యాసోఽపి ॥ హేమామేభోజనకాలే
చసంధ్యయోరుభయోరపి ॥ ఆచాంతఃపునరాచామేత్ పూర్వోక్తేషుచ

సర్వదా విష్ణురసి || రథ్యామాక్రమ్యకృతమూత్ర పురీషః పంచనఖాస్థి శ్చే
 హంస్పృష్ట్యాఽచాంతకిపున రాచామే స్పందాలమ్లేచ్ఛభావణేచేతి || శంఖ ||
 గ్నానేభోజనకాలేద సంధ్యయోరుభయోరపి | ఆచాంతకి పునరాచామే
 స్పందానాచనైమక || కూర్మపురాణే || ప్రత్యక్షపాణి పాదౌచ భం
 గానోద్విరుపస్పృశేత్ || ఓషేవిలామకౌస్పృష్ట్యావాసోవిపరిధాయక | రే
 గామూత్రపురీషాణాముత్సగేఽశుక్లభావణే || స్మిన్విశ్వోద్ధయనా రంభే
 హసనాతాగమేమచ | చత్వరం వాసమాగమ్యలోమధూమిన్విశోత్తమః ||
 సంధ్యయోరుభయోస్తద్వదాచాంతోహ్యచమేత్సవరితి || శుక్లభావణం,
 రిమృరభావణం || భరద్వాజః || స్నానపానక్షుతస్నానపహూమభోజనక
 మ్మను || రథ్యోపసపణణేమాత్రే విట్స్పృష్ట్యాద్విప్రైరాచమేత్ | జ
 పెత్ స్తశానాక్రమణేపరిధానేచ వాసస || చత్వరాక్రమణేచైవద్విజాతి ద్విజా
 రుపస్పృశేత్ || హారీతోవిశేషమాహ || శ్రాతస్తాతేషు గృహ్యేషు కృ
 త్యేషుఽధిపద్భుధః | ద్విరాచమేత్సవరిత్యేవిజ్ఞాతౌత్సజానేత్రయామితి ||
 ర్మృత్యుథణసారే || అణుగభక్త్యుస్సశేక అలామకోపస్సశేక, చంతగత
 యజిహ్వయాస్సశేక, రథ్యోపసర్పణేఅంసేనసహపంచనఖాస్థిస్సశేక, రోద
 నే, విజ్ఞాతౌశాచాంతే, పితౄచాలిథదంతసక్తంఃస్మిన్వ్యదేవతాభిగమనే
 చద్విరాచామేత్ || స్నాత్వాపీత్యాసుప్త్యాన్యథావాసోవిపరిధాయాభ్యంగే
 కృతే హవిర్భక్షణేచ ద్విరాచామేత్ || శ్యావాంత పర్యంతా వోష్ఠాపుప
 స్పృశ్యాచామేత్ || అశ్రద్విరిశ్యనువతే || అలామకప్రదేశః, శ్యావా
 న్తః, తస్యాంతస్సలామప్రదేశః, తత్పర్యంతావోష్ఠాపుపస్పృశ్యన్విరాచామే
 దిత్యథః || షట్త్రింశంత్యే || అపెయంహిసవాతోయం రాత్రోమధ్యమ
 యామయోః | స్నానంనజాతుకుర్వీతత్తథైవాచమనక్రియామ్ | మాత్రో
 చ్చాశేమహారాత్రో కుర్యాదాచమనంతుయః | ప్రాయశ్చిత్తియతేతత్త
 ప్రాజాపత్యాధమహాతి ||

—* ఆచమనాపవాదః . *

తత్రయాజ్ఞానలగ్నః ॥ ముఖజావిపురీషోమేధ్యాస్తథాచమనబిందవః ॥ శ్మశ్రుచాన్యగతందంతసక్తంశ్యక్తాతతశ్శుచిః ॥ అస్యాధణః ॥ ముఖనిసు
తాలాలాబిందవోనామేధ్యాః - నొచ్చిష్టంకుర్వంతి ॥ అంగేనిపతితాశ్చయే
హ్యచమనబిందవః పాదౌస్పృశంతితేమేధ్యాః - శ్మశ్రుచాన్యగప్రవిష్టము
చ్చిష్టంనకరోతి. దంతసక్తంచాన్నాదికం స్వయమేవమృతం దంతాత్త్యక్తో
శుచిభావతి. అచ్యుతంతుదంతసమితి ॥ అత్రతనత్వాచామేదితిభావః.
అంగస్పృశేతుమలస్పృశేసిమిత్తమాచమనంభవత్యేవ ॥ ఆపస్తంభః ॥ య
స్యబిందవః పశంతఉపలభ్యంతేనతేష్యాచమనంవిహితం. యద్భూమానతే
ష్యాచామేదిత్యేకఇతి. అస్యాధణః, భావమాణస్యాస్యాత్పతంతోయేలా
లాబిందవ ఉపలభ్యంతేచతుర్విషయాభవంతినతేష్యాచమనం విహితమితి॥
శౌతమః ॥ మంత్రప్రచాప్తాముచ్చరయతోయేబిందవశ్శరీర ఉపలభ్యంతే
నతేష్యాచమనమితి ॥ మనుః ॥ నొచ్చిష్టంకుర్వతే ముఖ్యావిపురీషంగం
యాంతివై ॥ సత్త్వక్రాణిగతాస్తద్వద్భూమింవాతస్తథేవచ. ధూమా
యేబిందవః పతంతినాంగతేష్యాచామేదిత్యేకఇతి. స్మృత్యధణశాశే ॥ ముఖ
జావిపురీషస్సూక్ష్మాశ్శుద్ధాతైచనపరాశ్చతాఃస్థూలాశ్చవిపురీషశుద్ధాయ
దగ్ధంగేతుపతంతితా. ॥ అన్నపానేతు ప్రత్యక్షహ్యచామేత్తుపరస్యచ। వెచా
భ్యాసేముఖాజ్ఞాతాశ్శుద్ధావీచచసర్వచేత॥ ఆచమనబిందవస్త్యంగస్పృష్టా
పిమేధ్యాః ॥ తథాచమనః ॥ స్పృశంతిబిందవః పాదౌయతచామయతః ప
రాశ్ ॥ సత్రైరుచ్చిష్టతావాస్యాత్తుల్యాస్తేఘమితైస్సహేతి ॥ పాదగ్రహణ
మవయవాంతరస్యాప్యపలతుదౌధం ॥ తథాచయమః ॥ ప్రాణాన్యాశ్చ
మతాయాప్రేరీతవిపురీషాన్మతామ్ । ఉచ్చిష్టరోషానాస్త్యత్రఘామితు
ల్యాత్తుతాస్తస్సతాగతి ॥ శ్మశ్రుచవిషయేవిశేషయాహ ఆపస్తంబః ॥ నత్క
స్మశ్రుచిచ్చిష్టాభవంత్యంతరాస్యేషస్త్విద్యావన్నహస్తేరోషస్పృశంతితి. దంత
లగ్నవిషయేహోధామనః ॥ దంతవద్దంతలగ్నోపదంతసక్తమధాగణమ్ । ప్ర

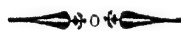
స్త్రీమయేమనాచామే త్రైమాంసంస్థానవచ్చచిరితి || దంతలగ్న దంత సక్త
 మౌర్విహార్యరూపేణభవః || అతఏవదేవలః || భాజనేనాన్నలగ్నానిని
 హృత్కార్యవమనంబరేత్ || దంతలగ్న మసంహార్యంబేవమగ్నేవదంతవత్ ||
 సత్రబహుశక్తికుర్యాద్యత్రచాత్తారణేపునః || భవేదాశౌచమత్యథాం తృణ
 వేధాద్వ్రజేకృతశతి || స్రస్తేషు, స్వస్థానాచ్చ్యుతేష్విత్యథాః || తత్రమ
 రుః || దంతవద్దంతలగ్నేషు జీవాస్పశేకుచిర్నతు || పరిచ్యుతేష్వపథానా
 మ్నిగరన్నేవతచ్చచిరితి || నిగరక, తతఃప్రవేశాన్నిత్యథాః || ఏవకారస్తా
 వమననివృత్త్యథాః || ఎతచ్చనిగరణాయాజ్ఞపల్యాకైన త్యాగేన వికల్ప
 తే | కేచిజ్జీవాభిమతానేషియావచ్యుతిర్నభవతి తావచ్చచిరిత్యాహుః || య
 భాహగౌతమః || దంతస్లిష్టేషు దంతవదన్యత్ర జిహ్వభి మతావాప్యేష్య
 తేరిత్యేకే. చ్యుతేష్వప్రావపద్విద్యా నిగరన్నేవతచ్చచిరితి. చ్యుతేషు,
 స్వయంస్వస్థానాన్నిగరతేషు. ఆస్రవః, ఆస్యజలంతద్వన్నిగరన్నేవతచ్చ
 చిరిత్యథాః || దంతస్లిష్టేషుదంతవదిత్యేతచ్చ, రసానుపలభ్యావేదితవ్యం || య
 దాహశంఖః || దంతవద్దంతలగ్నేషు రసవజ్జనమన్యత్ర జిహ్వభి మతానా
 దితి || ఎవంబయత్రరసేహీనంజిహ్వస్లిష్టేషుః హ్యాయంచతద్దంతవన్నిర్హ
 రణే ఆచమనం స్వయం చ్యుతేషు త్యాగో నిగరణంవా నాచమన మిత్య
 క్తంభవతి || స్మృత్యథాసారేతు. దంతవద్దంతలగ్ననిగరన్నేషుద్ధం. జ
 హ్వయాస్పశేత్వశుద్ధం త తకీణాంస్పశాః || స్థానాచ్చ్యుతేషు నిగరకత్య
 క్తాకీణాంబసంస్పృశేత్ || త్యక్త్వాచామే ద్రవజ్ఞానే ద్విరాచమన మి
 వ్యతే || ఆస్యంసంకోధయేత్తత్రదంతాన్చ్యుదయత్నతః || దంతవే
 ధోమహత్వాపంరక్తంమద్యసమంస్పృశేత్ || ఎవంభులెనయత్తత్ర స్థిశందా
 మాయసర్వదా || అన్యచ్ఛాన్యగతంచైవం హ్యచాంతేత్వవశిష్యకమితి || త
 త్రబోధాయుః || దంతవద్దంతలగ్నేషు యచ్ఛాన్యతముఖభేదకేత్ || ఆ
 చాంతస్యావగిష్టంస్యాన్నిగరన్నేవతచ్చచిరితి || అగ్రశాతాతపః || దంత
 లగ్నేషువేమూలే ఘక్తన్నేహేదైవవ | తాంబూలేచేషు దుదేచ నా

చ్ఛిష్టోభవతిద్విజితః ॥ వట్రింశన్తతేపి ॥ తాంబూలచర్వణే సోమేభుక్త
 స్నేహావశిష్టకః దుతలగ్నస్యసంస్పృశే నాచ్ఛిష్టస్తుభవెన్నరః ॥ అభిఃప
 విత్తైస్తు పుష్పైస్తపూకాప్త మయైష్మథా । సుగంధిభిస్తథా । ద్రవ్యై
 ర్నాచ్ఛిష్టోభవతిద్విజితః ॥ దుతలగ్నస్యసంస్పృశే, అహార్యస్యదంత
 లగ్నస్య సంస్పృశే సతీత్యథా ॥ అత్యంతాః హాశ్యేతూక్తం స్నేహవిషయే
 చేపలః ॥ భుక్త్యాచామగ్నభోక్తౌ విధానేన సమాహితః । శోభయేన్తు
 భూస్తాచమ్యదచ్ఛిష్టమహాకైరపి ॥ అః ॥ మధుపరైః చ సోమేచ అశు
 పాతాహులేభుచ ॥ నాచ్ఛిష్టకోవస్తుభవదత్రేశ్వరవినియథా ॥ అశు,
 అమృతాపిధానమసీత్కాశిమాచ్ఛిష్టస్య మంత్రోచ్చారణేదామోనాస్తీత్యర్థః ।
 వసిర్హోపి ॥ ప్రాకాశాంతిమ సోమేచమధుపరైః తత్రైవ ॥ ఆస్యహోమే
 మసర్వేషు నాచ్ఛిష్టోభవతిద్విజితః ॥ ముగ్ధం డేయః ॥ ఆమ్రేకుఖండతాం
 బూల చర్వణే సోమన ॥ విష్టంఘ్రిశోఽపానెచనాద్యంతాచమనం
 స్మృతం ॥ విష్టపాదాద్భవంతథంపీత్వానతౌలయేతగ్రమితి ॥ వ్యాసో
 పి ॥ మధుపరైః చ సోమేచ తాంబూలస్యచ భజే ఫలమూలేక్షు ఖండేషు
 నదాపంప్రాహవైముః ॥ స్మృత్యథాసారేపి ॥ ఆస్యలగ్నోషధేచైవ త
 త్రైవాంగోపసేవనైః ॥ తాంబూలక్రముకైచైవ భుక్త స్నేహానులేపనే । ఇతు
 గండేలెయూలే పత్రపుష్పఫలేషుచ ॥ తథోక్త్యేకాపేషు నాచామే
 చామభక్షణే । మధుపరైః సోమేషు ప్రాతాహుతిమచాపున ॥ ఆస్య
 హోమేషు సర్వేషు నాచ్ఛిష్టోభవతిద్విజితః ॥ ద్రవ్యహస్తాచ్ఛిష్టవిషయే
 విశేషమాహునః ॥ ఉచ్ఛిష్టేనతు సంస్పృష్టే ద్రవ్యహస్తాకికథంచన । అని
 ధాయైవతద్రవ్యమాచారితశ్శుచితామియాత్ ॥ ద్రవ్యమాత్ర మభ్యసహ
 గ్యం ॥ వస్త్రాదిమమార్గం డేయోపి కల్పమాహ ॥ ఉచ్ఛిష్టేనతు సంస్పృ
 ష్టౌ ద్రవ్యహస్తాదిభానువా । ఆచమ్యద్రవ్యమభ్యుక్త్య పునరాచాతుమ
 సూతి ॥ వ్యాసోపి ॥ యద్యమంత్రం సమాచారభవేషుచ్చేషణాన్వితం ।
 అనిధాయైవతద్రవ్యమాచారితశ్శుచితామియాత్ ॥ త్రైజనద్రవ్యమాచాయై

మద్యచ్ఛిష్టోఽపేక్ష్యజః । భూమానిక్షిప్యతద్ద్రవ్యమాచమ్యభ్యుక్షయేత్ ॥
 ॥ వస్త్రాదిమ వికల్పాత్తత్ స్వకాచా నిధానమనిధానంవా కార్యమి
 యథః ॥ బోధాయనోపి ॥ తైజసంచేదథోచ్చిష్టస్యాత్తత ఉదస్యాద
 య్మిద్ధి । ప్రోక్షయే ద్విపరితయ్యత్రేతి ఉదస్య, నిధాయేత్యథః । విపరి
 తం, అనుదస్యేతియావత్ అభ్యవహార్య ముక్షిప్య తద్ద్రవ్యమాచమ్య ప్రవ
 త్తాపునః ॥ అభ్యవహార్యేషు, అన్నపానాదిషు - ప్రవరణ, పరివేషణం
 కర్వన్నిత్యథః ॥ బృహస్పతిర్హి ॥ ప్రవరన్నన్నపానేషుయదోచ్చిష్టము
 వస్త్వశేత్ ॥ భూమానిధాయతద్ద్రవ్య మాచమ్య శుచితామియాత్ ॥ గౌ
 తమోపి ॥ ద్రవ్యహస్తఉచ్చిష్టోనిధాయాచామేనితి- ద్రవ్యమభ్యవహార్యం ॥ ఆ
 త్రవిశేషమాహ శుశ్శుభిభితా ॥ ద్రవ్యహస్తఉచ్చిష్టోనిధాయాచమ్యభ్యు
 క్తేద్ద్రవ్యమితి హరిశోపి ॥ ఉచ్చిష్టేనతుసంస్పృష్టేద్రవ్యహస్తోకథంచన ।
 భూమానిధాయతద్ద్రవ్య మాచమ్యభ్యుక్షణాచ్చచిరితి ॥ ద్రవ్యస్యైవసా
 త్మాదుచ్చిష్టతేతత్పరిత్యాగమాహవసిష్ఠః ॥ ఉచ్చిష్టేగురోరభోజ్యం,స్వ
 యముచ్చిష్టేషహతంచేతి- పక్వాన్నమాదాయమాత్రాది కరణే శుద్ధిమా
 హపస్తంబః ॥ భూమానిక్షిప్యతద్ద్రవ్యం శౌచంకృత్వా యథావిధి । ఉన్న
 గౌతాపాన్నపక్వాన్నముపస్పృశ్యతత్తుచిరితి ॥ ఎతద్వాపద్యశక్యాన్నాది
 ద్రవ్యవిషయం, అరణ్యోదకా రాత్రోహారవ్యాసూ కులెపథిక్పత్వా మా
 త్రపురీషంవాద్రవ్యహస్తేననదూష్యంతీతి ॥ మారకండే బస్తు శౌచమప్యని
 ధాయైవకార్యమిత్యాహ ॥ పక్వాన్నంతుగృహీత్వైవ మాత్రాచ్చరంక
 రోతియః ॥ అనిధాయైవతద్ద్రవ్యమన్నకృత్వాసమాహితః । శౌచంకృత్వా
 యథాన్యాయముపస్పృశ్యయథావిధి ॥ అన్నమభ్యుక్షయేచ్చైవమద్ధృత్వా
 ర్కస్యదర్శయేత్ । త్యక్తాతద్ద్రాసమాత్రంవా శేషంశుద్ధమవాత్సుయాది
 తి ॥ స్పృత్యథాసారే ॥ వస్త్రాదిసహితఉచ్చిష్టశ్చేత్తదా లభ్యాంగే నిధా
 యతత్సహితమాచాంతశ్శుద్ధేన్నిధాయవాచమ్యవస్త్రాదిప్రోక్షయేత్- ఆ
 న్నపానాదిహస్తఉచ్చిష్టశ్చేన్నిధాయాచమ్యప్రోక్షయేత్- అన్నాదిరక్ష

శక్తాశదాలభ్యాంగవిధానవాచనమనేకుర్యాత్పరివేషణం కుర్వన్నుచ్ఛిష్ట
 స్వ శేఁ-ఎన్ననిధాయావమ్యపరివేష్యత్. పరివేషణంకుర్వన్నూత్రాద్యు
 చ్ఛిష్టశ్చేదన్నాది నిధానశౌచావమనే కృత్వా-న్నాదికం ప్రోక్ష్యాన్ని మ
 రుం-వా సంస్పృశ్యపరివిష్యాత్పరివేషణేరజోద్భవైవత్యాగఇతి. ఏవము
 క్తలక్షణస్యాచమనస్య ప్రశంసామాహ వ్యాఘ్నిపాదః || ఎవంతుద్రాహ్మ
 ణోనిత్యముపస్పృశనమాచరేత్ || బ్రహ్మదిష్ఠ బపర్యంతం జగత్సంపరితర్క
 యేత్ || ఆచమనాకరణేప్రత్యవాయుః || ఆచమనా కరణేపత్యవాయో
 దశితః || స్మృతిచంద్రికాయాం || యఃక్రియాః కురుతే మోహదనావమ్యై
 వనాస్తికః | భవంతిహివృధాతస్యక్రియాస్వర్గావసంశయఇతి || *

ఇత్యాచమనప్రకరణమ్.

—* దంతధావనమ్. *—

అథదంతధావనవిధిః || తత్రఅత్రః || ముఖైశ్చర్యుషితేతత్సం భవత్స ప్ర
 యతోనరః | తదాద్యైకాద్ధంశుషం-వాభక్షయేద్దంతధావనమ్||భరద్వా
 జః || ప్రత్యశ్యచరణౌహస్తాముఖంచాభయధావిధి | ఆచమ్యప్రాజ్ఞఖస్థి
 త్వాదంతధావనమాచరేత్ || మధురిశ్యాది మంత్రోయం ముఖ్యశ్యాభి
 మంత్రణే | త్యక్త్వాభిమంత్రణంతూష్టింవృధాప్యాద్దంతధావనమ్|| అస్యప్ర
 జాపతిముషిశ్చంద్రికానుష్టుప్వనస్పతిః | దేవతేతిహృదిస్త్యత్వామంత్రారం
 భేభవేద్దుభిః || బోధాయనః || ఉత్తాయ నేత్రేప్రత్యశ్యశ్చచిర్బుక్త్వాసమా
 హితః | పరిజప్యవమంత్రేణ భక్షయేద్దంతధావనమ్ || మంత్రాపి ఆయు
 బలంయశోవచః ప్రజాపశువసూనిద | బ్రహ్మబ్రహ్మణోవమేధాంచ త్వ
 న్నోదేహీవనస్సతే ఇతి | అభిమంత్యైహృదాంశాఖాంమంత్రేణాననవై
 ద్విజః | అనఘోధ్వంక్రమేదైవధావయేచ్ఛాఖయతథా ||వామభాగంస
 మారభ్యప్రాధ్యక్ష్యాక్రమేణతు || వ్యాసః || ప్రత్యశ్యపాదౌహస్తౌచము

ంచాపిచ్చమాహితః | దక్షిణంబాహుముద్భృత్య కృత్వాజాన్వంతరం త
 ౮ || ఆవమ్యప్రాప్తుః పశ్చాద్దంతధావనమాచరేత్ || శాంతిల్యః || బా
 హుంజాన్వంతరంకృత్వాకుక్కుటాసనసంస్థితః | తర్పణాచమనాన్లేఖ్యదం
 తధావనమాచరేత్ || యాజ్ఞవల్క్యః || శరీరచింతానివర్త్య కృతశాచవి
 ధిద్విజః | ప్రాతస్సంధ్యాముపాసీత దంతధావనపూర్వకమ్ || కంటకీర
 నృతాదాంబాదశాంగులసన్నితమ్ || కనిష్ఠికాగ్రవత్ స్థూలపూర్వాధా
 కృతకూడకమ్ | దంతధావనముద్భవంజిహ్వలేఖికాతథేతి విష్ణుః || నిత
 స్త్రియాత్రమృదువకీటాదిభిరదూషితమ్ | ప్రాప్తృఖశోపవిష్టప్రభక్షయేద్వా
 గృతస్తవరథి || స్మృత్యంతరే || శాఖావిహర్యతస్యాస్తుభాగైశ్చ కనమా
 జయేత్ | జిహ్వంతతోద్వితీయేనగృహస్థశ్చయతిస్తథేతి || దంతధావన
 కాష్టాని || హారితః || సవేకంటకినపుణ్యః క్షీరిశ్చయశస్కరాః | అ
 ప్తాంగుశైరమానేనదంతకాష్టమిహోద్యతే || ప్రాచేశమథవాతేనదంతాన్
 సవాన్విరోధయేత్ | ఖారశ్చకదంబశ్చకరజికురువస్తథా || మృశ్శీపే
 ణశ్చపృశ్శీచచంబూనింబస్తథైవచ || అపామార్గశ్చబిల్వశ్చ అర్కశ్చ
 దుంబరస్తథా | ఎతేషశస్త్రాకథితాదుతధావనకర్మణి || శానకః || విజ్ఞా
 తవృక్షంత్సుక్లాగ్రమృజుగుణంధవజితమ్ | సత్వక్షుదంతకాష్టంప్యాత్ర
 దగ్రేణప్రధావయేత్ || అగిరాః || ఆమృపున్నాగబిల్వానా మపామార్గశ్చిరీ
 షయోః || ప్రాతరుత్థాయవాగ్యతోదంతధావనమాచరేదితివ్యాసః || ప్రత్యాల్య
 దంతకాష్టంవైభక్షయేత్తునిధానతః | మధ్యాంగులినమస్థాల్యంబాదశాంగు
 లినన్నితమ్ || సత్వచందంతకాష్టంప్యాత్రదగ్రేణవధావయేత్ | క్షీరవృక్షస
 ముద్భూతమ్మూలతీసంభవంశుభమ్ || అపామార్గంబిల్వంచకరవీరం వి
 శేషతః | తిక్తంకషాయసహితం సుగంధికటుకాన్వితమ్ || క్షీరిణోవృక్ష
 గుల్మదీక భక్షయేద్దంతధావనమ్ | వజ్రయత్స్నానిషిద్ధాని గృహీత్వేకం
 యథోదితమ్ | పరిస్కృత్యదినంపాపంధావయేత్తుయథావిధి | నోత్పాప్యే
 ద్దంతకాష్టంతునాగుల్మధావయేత్కవచేత్ || ప్రత్యేక భక్త్యాన్వితజా

౪౮ వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫలేశ్చిధమణశాస్త్రే

న్యాశుచౌపేదేనమాహిశః ॥ అగ్నిశి ॥ అంగుల్యాదంతకాష్ఠంచైత్ర్యేత్యక్ష
 లవణంతథా । మృత్తికాభక్షణంచైఃశుల్కంగోమాంసభక్షణైఃఉశనాః॥నాం
 గుళిభిరంతాక్షప్రత్యేయేదితి ॥ విష్ణుః । సుసూక్ష్మంసూక్ష్మదంతస్యమధ్య
 దంతస్యమధ్యమ । స్థూలవిషమదంతస్యత్రివిధదంతధావనమ్ ॥ ద్వాద
 శాంగుళికంవిపేకావృత్తామృతముఃసీగరి । త్త్రవిట్కాద్రజాతానాం న
 వషట్కాతురంగుళం ॥ దశాంగులంతువిపాకాంకుత్రియాశాంసవాంగుళం
 అష్టాంగుళంతువైశ్యావాంశూదాశాంసస్తసమ్మితం ॥ చతురంగుళమా
 నాతునారీకాంత్రసంశయతి ॥ మార్కండేయః ॥ వజ్రాసనారూఢి
 రకరవీరాంశ్చభక్షయేత్ । జాత్యంశచిల్వభదిరంమూలంతుకకుభస్యవ ॥ అ
 రిషికంప్రియంగుళకంటస్యస్తభైవచ । వటాసనారూఢిరకరంజ కరవీర
 సజ్జాదాడిమాపామాగ్గమాలతీకకుభచిల్వానామస్యతమం భక్షయేదితిధ్వా
 వః ॥ ఎతేషుఫలమూగగణః ॥ సజ్జాక్షాధైర్యం వచేదీక్షికిరజేవిజయో
 రణే ॥ స్లక్షేచైవాభసంపత్తిబాద్యాంమధురస్వనః । భదిరచైవసౌగం
 ధ్యంబిల్వేత్యుపలంధనం ॥ బౌదుంబరేనాక్కుర్ధిర్భంధూకేచదృఢాశ్రుతిః
 వజ్రేచకీర్తిసాధాగ్గం పాలాశేసర్దిశత్రమా ॥ కదంబేవసదాలక్ష్మీరామ్రే
 చారాగ్గమేవచ । అపామాగ్గేధృతిమేధావ్రజ్ఞాశక్తిర్వపుశ్శుచిః ॥ ఆ
 యుగ్మీలంయశోలక్ష్మీసౌభాగ్యంహాపజాయతే । అర్కేణదంతరొగాంస్తు
 బీజప్రారేణశువృథా ॥ కకుభసతధాయుష్యంతథాపలితవజీతః । దాడి
 మేసింధువారేనత్యుగ్గకేకటకేతథా ॥ జాత్యాశకరమదేవదుస్వప్నంచైవనా
 శయేత్ ॥ మార్కండేయః ॥ సర్వకంటకిసంపుక్త్యాః క్షీరిణశ్చయశసర
 రాః । ఉయంబరేణవాక్ శుద్ధిం లభేత్స్వత్సేగవైభవమ్ ॥ అజుకేన నిగో
 గత్వంవచేనమహాస్థింశ్రియమ్ । అపామాగ్గేనర్వసిద్ధిం స్త్రీవశ్యంవప్రియం
 గుళిః ॥ వెలునావాపుయాధాశ్చరాజపృత్యజ్జయంలభేత్ । చూలేన
 నృపపూజాస్యాస్సాధాగ్యంపవసేనతు । దీర్ఘాయుర్జంబునాచేష్టసిద్ధిస్సాగ్ధి
 దీర్ఘజీవనా । ఆయంకంటకవృక్షత్తువశ్యం వైకంకటాల్లభేత్ । ఆరోగ్యం

జ్ఞానాదేనానామకార్యము త్తమమ్ ॥ అశోకేనవిశోకస్యాల్లవంగా
 స్మృప్త్యుపచారసమ్ ॥ భాదిరాదభిలాక్ కామాకలభేదతత్యముమహా ॥ పా
 గ్యతానిమృజేద్దంతందాతమాంసంనపీడయేత్ ॥ జిహ్వమలంసముఽతందంతాం
 కరితమేవచ ॥ రాక్షస్యాముత్సృజేత్కాష్ఠంమృజేద్దిశతతిశ్శుచా ॥ దంత
 ధావనకాష్ఠంతుయేనోత్సృజ్యంతదంతతః ॥ సప్తస్థాహారమాహ్నిశిపతత్సభి
 ముఖంయదీతి ॥ వ్యాసాపి ॥ ప్రత్యాశ్యతు శుచాచేషే దంతధావన ముత్సృ
 జేత్ ॥ పతితైఽభిముఖేనమృక్ భోజ్యమాహ్నిశ్యభీషితమితి సవచ ॥ వర్ష
 యేద్దంతకాష్ఠానివజ్రానీయానినిత్యశః ॥ వజ్రయేచ్ఛాస్త్రదుష్టాని వజ్రా
 ప్సవిచవజ్రయేదితి ॥

—* వజ్రానీయదంతకాష్ఠాని. *—

వజ్రానీయానాహమారగంజేయః ॥ శల్మల్యశ్వసభవ్యానాంతండకింశు
 యోరపి ॥ కోవిదారశమీలశ్చేష్టాతకవిభతకాక్ ॥ వజ్రయేద్దంత
 కాష్ఠేషుగమలుంక్రముకంతథా ॥ ఉశనాః ॥ దక్షిణాభిముఖేనాద్యా స్త్రి
 బంధూకదంబకమ్ ॥ తింసుకెంగువబంధూక మేవామలకబల్బజమ్ ॥ కా
 క్సిందంతకాష్ఠం చ విష్ణోరపిహరెచ్ఛియమ్ ॥ సభతుయేతపాలాశంకాపసిం
 గాకుమేవచ ॥ ఏతానిభతుయేద్యుష్టీణపుష్ప స్సవైనరత్తితి ॥ హారితోపి ॥
 తేయపాలాశకోవిదారశ్చేష్టాతకవిల్వకాశాతకవృక్షనిగుణంఢీశిరీష మా
 తికరవీరబదరీ కరంజచేణువజ్ర్యమితి ॥ గగః ॥ కుశంకాశం పలాశంచ
 ంశుపాంయస్తభక్షయేత్ ॥ తావద్భవతిచండాలాయావగ్గాంవైవపశ్య
 ॥ వసీష్ఠః ॥ అజ్ఞాతపూర్వాణిచ దంతకాష్ఠాన్యదాన్యపత్రైశ్చసమన్వి
 తాని ॥ నయుగ్మపక్షానినపాటితానినచాద్రాశుష్కాణి వినాత్వచావేతి ॥
 త్రికాయామ్ ॥ త్యాజ్యంసప్తమజ్జాతమూర్ధ్వంశుష్కంచ పాటితమ్ ॥
 క్షిప్తంరంధ్రీసూయక్మంతథాపాలాశశంశుపమితి ॥ స్పృత్యర్థసారే ॥ శాల
 త్రిభవ్యకింశుకపీలు కరవీరభీతకగుగ్గులువశాంబష్టతిండుక మధుకెండుకద్రు
 కరగ పారిభద్రాష్ట్రకాశ్చవజ్రాః ॥ ఆసనశ్చేయనేయానేపాగుకెంత

ధావనే || పాలాశాశ్వత్థకావజ్యోకసర్వవృషిచకర్మస్వీతి || దేవలరి || ౬
 సనానినకుర్వీతమృత్తికాశ్వత్థగోమయైః | పాలాశేనవిశేషేణదంతధావనవే
 వచ || అపస్తంబోపి | పాలాశమాసనం పాదుకేదంతప్రక్షాళనంచవజ్జయే
 దిత్ || ఏతేషుకషుచిద్విహితత్వాత్ప్రతిషిద్ధత్వాచ్చవికల్పావేదితవ్యః || తథా
 చక్షుత్వ్యథాసారే || కొవిదారశమికారశ్లేష్మాతకపలాశకాః | సిగుణం
 శీంశుపాశాఖాః కదంబకకుశావటాః || విహితాఃప్రతిషిద్ధాస్సురిమే తస్మై
 ద్వికల్పితాఇతి || పారిజాతే || తృణరాజసముత్పన్నైర్మర్మకుర్యాద్దంతధా
 వనమ్ | నరశ్చండాలయోనిస్సాన్యద్యావద్దాగ్నైవపశ్యతీగుడకంతాలహిః
 తాలకతకృశ్మమహద్వటః || ఖజూగోనారికేశశ్చసప్తైతే తృణరాజః
 కాః || స్మృత్యంతరే || తృణరాజాహ్వయస్తాలోనారికేశస్తులాంగలిః | ౪
 జూరఃకేతకీపూగఃసింతాలకమహావటఇతి || అత్రదిజ్ఞేయమమాహమా
 ర్గంండేయః || ఉదబ్జుఖఃప్రాజ్ఞుఖోవాకమాయంతి క్తకంతథేతి | దంతకా
 వ్యంభక్షయేదితిశేషః || ఆశ్వలాయనః || ప్రాయోదుజ్జుఖానీనఃప్రాగుద
 జ్జుఖవీవవా | దంతానాంధావనంకుర్యాత్ వాగ్యతరి సోమదిజ్జుఖః || ప్ర
 త్తాశ్వభక్ష్వా తజ్జహ్యచ్చుచాదేశసమాహితఇతి మార్గంండేయః || ప్రతి
 చీందశీతాశ్వాచ వజ్జయేద్దంతధావనే || కాత్యాయనః || పూర్వాము
 ఖేచ్ఛంతింవింద్యాచ్చరీరార్గ్యమేవచ | దక్షిణేనతథాక్రార్యంపశ్చిమేనపరా
 జయమ్ || ఉత్తరేణగవాంనాశం ప్రీహంపరిజనస్యచ | సూర్వోత్తరే
 తుదిగ్భాగేసర్వానాగ్రామానవాప్నుయాదితి || కాలనియమమాహమార్గం
 డేయః || ప్రాతర్భజామివయతవాగ్భక్షయేద్దంతధావనమ్ | ప్రత్యాశ్వభ
 క్షయేచ్ఛార్పం ప్రత్యత్యైవచతంత్యజేత్ | యత్తువ్యాసేవోక్తమ్ || యో
 మోహత్సానివేళాయాంభక్షయేద్దంతధావనం | నిరాశాస్తస్యగచ్ఛంతి
 దేవతాఃపిత్రిభిస్సహేతి | తన్నిధ్యాన్నస్నానవిషయం || ప్రాతస్సానం
 ఒకరకవ్యందంతధావనపూర్వకమ్ ఇతిదక్షస్తరతాత్ || అత్రవజ్జకా
 న్మాహపానిష్ఠః || ప్రతిపత్సర్వషష్ఠీయచతుర్దశ్యష్టమీషుచ | నవమ్యాం

ధానువారెదదంతకాష్ఠంవిజజయేత్ ఇతి || యమోపి || చతుర్దశశ్చష్ట
 ఋదశశ్చ పూర్ణమాసంక్రమోరవేతి || ఏమస్త్రీలైలమాంసాదంత కాష్ఠం
 రవజయేదితి || చంద్రికాయాం || ప్రతిపద్దశశ్చష్టిమనవమ్యామష్టమితి
 ఖా || దంతానాంకాష్ఠసంయోగోదహత్యాసప్తమంకులం || శ్రాద్ధేజన్మదినే
 చైవ వివాహేజీర్ణాదుషితతి || ప్రతేవైవోపవాసేచ వజయేద్దంతధా
 ననమితి || వ్యాసోపి || శ్రాద్ధేయజ్ఞేవనియమే పత్యాచప్రోషితేరవేతి || వారే
 పాతేచసంక్రాంతానందాధూతాష్టపవనసు || తైలాభ్యంగురంతిమాంసం
 సంతకాష్ఠంచవజయేత్ || స్ప్రశ్యంతరే || అప్తమ్యాంశ చతుర్దశశ్చ
 పంచదశ్యాంశ్రిజన్మ || తైలంమాంసంవ్యవాయంచ దంతకాష్ఠంచ వజయే
 దితి || మాధవీయే || శ్రాద్ధేయజ్ఞేవనియమే నాద్యాత్ప్రోషిత భత్పక
 కా || శ్రాద్ధేతుర్ణిషేధోత్ర నశుభోద్భుతకదాధనేతి || స్ప్రశ్యర్థసారే ||
 ఉపవాసదినయోవైదంతిధావనకృత్సరసిఘోరంనరకరియాతి వ్యాఘ్రప
 క్తంచతుర్భుగమ్ || స్త్రియాశివేశేచమాహ || దంతధావనే ప్రాయశ్చిత్తము
 క్తం || విష్ణురహస్యే || శ్రాద్ధోపవాసేవివసేఖాదిత్వాదంతధావనమ్ || గా
 యత్యాశితసంపూత మంబుప్రాశ్య విశుద్ధతీతి || గాగ్యకాం || దంతకాష్ఠే
 త్వమావాస్యాం తైలాభ్యంగచతుర్దశశ్చ || అప్తమీగ్రామ్యధమేచ జ్వలంత
 మపిపాతయేత్ || గ్రామ్యధమోమైధునం || స్త్రిసంగంఖాదనంపానంస్వా
 ధ్యాయం ఘోరకవచ || నకుర్యాద్దంతకాష్ఠంచతైలేవశిరస్థితే || వ్యాసః ||
 నద్యం దేవాలయేగోపైశ్చశాసేజలమధ్యక || యగస్థానేశుచా చేశేనాచ
 రేద్దంతధావనమ్ || శానకః || అమాయాంతునచాశ్చీయా ద్దంతకాష్ఠం కథం
 చనదంతాన్ప్రక్షాశ్యనిర్యజేద్ధృవేచేత్తదమంత్రకమ్ || అలాభేదంతకాష్ఠా
 నాంప్రతిపిద్ధదినేవ్యపితస్యశ్వపాంతుగుడూమైముఖశుద్ధిర్భవిష్యతి || వ్యా
 సః || ప్రతిపద్దశశ్చష్టిమనవమ్యా దంతధావనమ్ || పక్షైకరస్యత్ర కా
 ష్ఠైస్తుజిహ్వాల్లేఖి సచైవతు || అయత్రఅపిద్ధదినేమనవాః పిద్ధేవ్యపి
 కాష్ఠైస్తేవజిహ్వాల్లేఖః కార్యిత్యథకతి || పైతీససితి || త్పూ పఠోద

౧౬౨ మైద్యనాథచిక్షితే * స్మృతిముక్తావత * ధర్మశాస్త్రే-

కేనాంగుశ్యావా దంతాన్ ధావయేత్ప్రదేశినీవజ్జమితి ॥ ప్రదేశినీగ్రహ
ణంనిషిద్ధాంగుశ్యుపలక్షణార్థః ఇత్యవిరోధాతి స్మృతిచంద్రికాయా వ్య
వస్థాపితం ॥ స్మృత్యర్థసారే । అంగుశ్యాధావయేద్దంతాన్ వజ్జయేత్తు
ప్రదేశినీమ్ । మద్యమానామికాంగుష్ఠైరదంతధావోధవత్సవీతి ॥ కాలాద
శేవ ॥ అలాభవానిద్ధేవాకాస్తానాందంతధావనమ్ । పడోనై వవిశుద్ధే
నజిహ్వోల్లేఖంసకారయేదితి ॥ స్మృత్యంతరే ॥ త్యుపకైఃసదాకుర్వా
దమామేకాదశీంవినా । తయోంపిగకుర్వీతజంబుష్టమైమపకైఃకైఃవిధ
వాపశ్యకాబ్రహ్మచారిణాం నాస్యశోధనమితి ॥ భరద్వాజః ॥ యావంతోని
యమాః ప్రోక్తాః ద్విజైఃశ్రేష్ఠస్యసుంజతః । తావంతరిషేత్యకర్తవ్యాదం
తథావనకమణి ॥ ముఖశుద్ధిప్రయత్నేన కృత్వైవాహద్వికజాతయః । ప్రా
తస్సంధ్యానుపాసీతతాంవినానశుచిర్భవేదితి ॥

—* స్నానవిధిః *—

తత్రశానకః ॥ స్నాతృచమసంకృత్వాశౌచంకృత్వాయథార్థవతోఅం
శఃశాచుతతఃకృత్వాప్రాశస్నానంసమాచరేత్ ఇతి ॥ అత్రాచమనంకృత్వేతి
దంతశౌచేపిసంబధ్యతే ॥ తథామూర్త్యురాణం ॥ ప్రత్యుశ్యదంతకాష్ఠంబైభ
క్షయిత్వావిధానతః । అదమ్యప్రయశోనిత్యంప్రాతస్నానంసమాచరేదితి ॥
వ్యాసోపి ॥ ప్రాతఃకాలేతుసంప్రాప్తేకృత్వాచావశ్యకంబుధః । స్నాయా
న్నదీమశుద్ధాసు శౌచంకృత్వాయథావిధీతి ॥ జాదాలిః ॥ సతతంప్రాతరు
త్థాయదంతధావనపూర్వకమ్ । ఆచరేమషసిస్నానంతపయేద్దేవమాను
వాన్ ఇతి ॥ స్నానంప్రశస్తతీయోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ అగమ్యాగమనాత్
స్నాయాత్ పాపేభ్యశ్చ ప్రతిగహత్ । రహస్యాచరితాత్పాపాన్మృ
చ్యతేస్నానమాచరన్ ॥ మాన్యప్రసాదజనకం రూపసాభాగ్యవధానమ్ ।
శోకదుస్స్వప్నహంస్నానం మోక్షదంష్ట్రదనంతథా ॥ స్నానఘోటఃక్రియాఃస
ర్వాఃశ్రుతస్త్వేత్యుద్దితాన్మదామ్ । తస్మాత్స్నానంనిషేవత శీఘ్రపాపహరమ్

స్వవర్ణనం || యామ్యంహియాతనాదుఃఖం నిత్యస్నాయానపశ్యతీతి సత్య
 భావోపి || చాత్స్యంరూపయశోధర్మాజ్ఞానమాయఃసుఖంభృతిం | ఆరోగ్యం
 కరమాప్నోతి సమ్యక్ స్నానేనమానవశశి || దక్షః || త్సుభ్యంతిహి సుమప్త
 స్య ఇంద్రియాణిసమతిచ | అం గానిసమతాంయోరిష్టేస్తమాశ్చ సిరాస్త
 థా || అత్యంతమలినశికాయోఽయోగ్యశ్చ పరికిరితః | స్రవత్యేవదినా
 రాత్రం ప్రాతస్నానం విశోధనమ్ || ప్రాతఃస్నానంప్రశంసంతి ఆర్యాః ||
 తస్మాత్త్వానాచ రేత్రక్షణజపహూమాదికించన || సవకం
 హంతి విశుద్ధాత్ప్రాతస్నానేన దుష్కృతమ్ | ప్రాతరుత్థాయయోవిప్రః
 సంధ్యాస్నానంసమాచరేత్ || సప్తజన్మకృతంపాపంత్రిభిర్వక్ష్యే వ్యవహా
 సతి || గుణాదశస్నానపరస్య పుంసోరూపంచ తేజశ్చబలంచశౌచం || ఆ
 ముష్యమారోగ్యమలంబపత్వం దుస్స్వప్ననాశశ్చ ధృతిశ్చ మేధా | ఉష
 మ్యుషసియస్నానంసంధ్యాయాముచితేపివా || ప్రాజాపత్యేనతత్తుల్యంమ
 హాపాతకనాశనమ్ || అత్రికి || అస్మాత్తాశిమలంభుజైర్హృజపః పూయ
 శోజితమ్ | అహుతాశిక్రిమింభుజైర్అదాతావిషమశ్నుతే || వ్యాసోపి ||
 ప్రాతస్నానేనశుద్ధాస్మ్యుగియేపిపాపకృతాజనాః | తస్మాత్సర్వవ్రతేన
 స్నానంప్రాతఃసమాచరేత్ || ఋషిభిర్విహితంనిత్యంప్రాతస్నానంసంసం
 శయః | ముఖేసుప్తరూపతతం లాలాచ్యాః సంస్రవంతిహి || తతోవై నాచ
 రేత్రార్మహ్యకృత్వాస్నానమాదితః | అలక్ష్మీః కాలగహ్లాంచదుస్స్వప్నందు
 ర్వదస్తథా || ప్రాతస్నానేనపాపానిపూయంతేనాత్రసంశయః | నహిస్నానం
 వినాపునాంప్రతస్తంకమకసుస్త్వతం || హోమేజప్యవిశేషేణతత్ స్నానంచ
 సమాచరేదితి || స్మృత్యర్థకసారేపి || సంశోధ్యదంతమాచమ్యవిధివత్సాన
 మాచరేత్ | స్నానమాలాః క్రియాస్సర్వాః శ్రుతిస్త్వతిసమీరితాః || ఆ
 స్నాతస్తుపుమాన్నాహూణజపహూమాది కర్మణు | ప్రాతర్మకధ్యా
 హ్నయోస్నానంవానప్రథగృహస్థయోః || యతేస్త్రిపవణంస్నానంసకృ
 త్చబ్రహ్మచారిణామ్ | సర్వేవాపిసకృత్సర్వః అశక్తౌ చోదకంవినా ||

౫౪ జైద్యనాథదక్షిణీయః * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే-

నమశ్శృణుచాంబుసద్భావే యథాశాస్త్రంహీతద్భవేత్ | స్నానం చ సర్వవగ్దా
నాం కార్యంశావపురస్కరిమితి || వ్యాఘ్రపాదోపి || ప్రాతస్నానీయాభ
వేన్నిత్యంమధ్యస్నానీయాభవేదితి || శౌనకః || ఉభయో స్సంధ్యయోస్నానం
బ్రాహ్మజైశ్చగృహశ్రీతైః | తస్యవ్యవహరసంధ్యాసంధ్యంతతుతపస్విభిః
కాత్యాయనోపి || యథాహుతిథాప్రాతర్నిత్యస్నాయదతంద్రితః | దం
తాప్రత్యక్ష్యనద్యాదౌగృహశాస్త్రేద్వయంత్రకమితి || అత్రసంక్షేపోభివే
తః || యతఃసంవాహ || అబ్జిత్వాద్దోమకాలస్యబహుత్వాత్ స్నానకర్మణః |
ప్రాతస్నానప్రకారశ్చవత్సర్వశతమితేదశితః | స్నానమజ్ఞేవతైస్తంత్రైః
వారుజైశ్చన్యురాసహ | కుర్యాద్వ్యాఘ్రభిశిర్వాధ యస్మిన్చేదత్రచాపి
చ || ద్రుపదాదివేదిస్నాయజ్జంబుకాయేతివాపునః | పుణ్యానిచ స్మరేత్త్రి
ధాన్యశనాముసరబ్రవీదితి || శౌనకః || జలమధ్యస్థితోవిపరీతశుద్ధభావో
హరింస్తరేత్ | స్నాన్వాచాంతోవారిమగ్నః త్రిః పడైరపు మవకణమ్ ||
ధ్యాయేన్నారాయణం దేవంస్నానాదిమదకర్మసు | ప్రాయశ్చిత్రేషు సర్వే
షు మువ్యతేషుష్కృతాల్ పునాన్ || శేషోపి || ధ్యాయేన్నారాయణం దే
వంస్నానాదిమదకర్మసు | బ్రహ్మలోకమవాప్నోతి నచేహసమజాయతే ||
హరితోపి || సోంతజలంప్రవిశ్యాథవాగ్మతోనియమహని | హంసంస్త్రి
త్యావమనసామజ్జయేచ్ఛరీరవజ్జలమితి | మజ్జయేచ్ఛరీరమితీశేషః || వ్యాసోపి ||
అపోనారాత్రితిప్రోక్తాస్నానీయాదస్యాయనంపునః | తస్మాన్నారాయణం
దేవంస్నానకాలేస్తరేద్బుధధితి || అఖండదశైః || అప్రాయత్యంబిహంత్యే
వస్నానేనైకేనమానవః | ద్వితీయేననిమజ్జేననిమకల్యంభవేద్భవమ్ || తృ
తీయోనాపిత్వప్తిస్స్యాన్నిమజ్జనఫలంశివదమితి || ఆచారసారే || ప్రాతర్నిత్య
వగాహనమర్చేన వాక్యేన మాజకనంబవ్యాఘ్రభిధిరేవ || ప్రాతౌయా
మోద్భవదయాద్విత్స్త్రిత్యర్థకసారే || సంకల్పంసూక్తపతనంమాజకనం
చాఘమవకణమ్ | దేవతాతపకణంచైవస్నానంపంచాంగముచ్యతే || ఇద
మాషఃప్రసహతేతివ్యాఘ్రభిజగలాభిమండ్రణం | ఆపోహిషేనిమాజక

శం || దృపవాదిచేద్దాయత్రితద్విషోః ప్రణమైరఘమషణ్డేనస్నానత్రయ
 తి || స్మృత్యథాసారేతు || ప్రాతన్నానం సదామర్యామజ్ఞేనైవాతు
 స్సచా | పాదముఖంవప్రత్యశ్య సావిత్రిప్రణవంస్తరేత్ || శిఖాంబధ్వా
 మ్యతటంప్రత్యశ్యదభాదీన్నిధామదగ్ధపాణిఃకలంసత్వాప్రతతాంబలిః
 ప్రాజ్ఞుభోవగాన్యకత్వాదినిమృజన్ సత్వాద్విరాచమ్యదభాపాణిరాపో
 హిస్తాద్యైరద్దేవతైర్మాజకసంకృత్యాఘమషణ్డంకుర్యాత్ || పునస్నాన
 త్వాద్విరాచమ్య తర్పణంకుర్యాదితి || అప్రవాసాచకస్నానం విప్రపాదా
 వనేజనమ్ | గాయత్రిజపమయ్యుగంధ ఆచార్యాభిముఖంచ శీత్ || ప్రోత
 సోభిముఖంస్నాయాత్ మాజకసేవాఘమషణ్డే | అన్యత్రాభిముఖోరా
 త్రైఅగ్నేశిప్రాజ్ఞుభవీవవ | సంధ్యాముఖస్తసంధ్యామాంధైవాన్యుత్కృష్ట
 తైవచ || కాలరియమమాహవాచాలిః || ఆచరేమసిస్నానం తిప్రయే
 ద్దేవమానుషానితి || విష్ణురపి || ప్రాతన్నాయాదరుణకరగ్రస్తాం ప్రాచీ
 మవలాక్యేతి || అరుణోదయ లక్షణమాహ నారదః || చతస్రోఘటికాః
 ప్రాతఃఅరుణోదయనిశ్చయితతి || నాగ్ధేపి || ఉదయాత్ప్రకృతసప్త
 నాడికాహ్యరుణోదయః | తత్రస్నానంప్రత స్తసన్యాత్ సహిపుణ్యతమస్తస్మిన్
 తథితి || యత్తుచతుర్ద్వింశతిమతేభిహితం || ఉషస్యషసి న్నానంసంధ్యా
 మాముదితేపివా | ప్రాజాపత్యేనతత్తుల్యంసర్వపాపప్రశాశనమితి || తస్యా
 ఘ్నస్మిన్తిథంద్రికా మాధవియయోవణ్డేతః || యత్సంధ్యాయాం స్నా
 నంతువప్ర్యవసి | యదరూపి తె ఉదయాభిముఖిత్యథాః || ఉదయస్య
 శవిధివోదనే || యోగయాజ్ఞవల్క్యః || ప్రాతస్సహ గోమయేన కుర్యా
 ష్చదామధ్యందినేనాయంశుక్లాభిరద్భిర్నప్రాతస్నానాత్ప్రాక్ సంధ్యా ము
 హాసీతథితి || దక్షోపి || స్నానమూలాక్రియాస్స రవిసంధ్యోపాసన మేవ
 త | తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనస్నానంకుర్యాత్సమాహిత ఇతి || యద్యేవంత
 గాః | తద్వచనస్యబలాచేవసంధ్యావృత్కృత్యతాంవీవం || సంధ్యాంసం
 ధ్యాముహాసీతస్నానగ్రాహ్యతైవవృత్తితి || యోగయాజ్ఞవల్క్యేనతస్మిన్మేధ

౫౬ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే.

స్మరణాత్తథా॥ రాశ్యంతయోమనాదీద్వేసంధ్యాదిఃకాలఉచ్యతే॥ దర్శన
ద్రవిరేఖాయాహ్యస్తగోముఃభిస్త్వస్థితఇతి॥ దక్షేణకాలఃసంధ్యాదిః
రవిరేఖాయాదశకనాదుపలక్ష్మిణః॥ కాలఃసంధ్యాంతఇత్యధః॥ అతః
తేపి వేద్యస్య ఉదయాభిముఖఇత్యేనాథోఽయుక్తఇతి॥ దక్షిణః॥ స్నాత్వా
చమేద్యతోవిప్రః పాదౌకృత్వాజలేస్థలే॥ ఉభయోరప్యసౌశుద్ధః తత్తత్కర్మ
తు మోఢపేత్॥ విద్యస్యదక్షిణంపాదంజలెవామపదంబహిః॥ ఉపవీతీసమా
చామేద్విధిరెవః సనాతనఇతి॥ స్నానాంగతపణముక్తంమూఢవీయే॥ సి
త్వనైమిత్తికంకామ్యం త్రివిధంస్నానముచ్యతే॥ తపణంతుభవేత్తస్యాం
గత్యైవరికీతీతమితి॥ చతుర్విధైతమతేపి॥ స్నానాదనంతరంయావత్త
పణయేస్పృశ్యదేవతాఇతి॥ వ్యాఘ్రేపి॥ స్నానేచైవతు సర్వత్ర తపణయ
స్పృత్యదేవతాః॥ కామ్యేనిత్యేవిశేషేతత్సర్వంకృత్వైత్యతఇతి॥ అకర
ణదోషోపసంపేదనితః॥ నాస్తిక్యభావాద్యస్తాస్తూనతపణ యతివైపి
త్యూక్తా॥ పింఠితచోనిగ్రావం పితగోస్య జలాధిశనిఇతి॥ దేహానిగ్రాహో
రుధిరం॥ యత్వాపస్మంబేనాక్ష్మమ్॥ అస్పృశ్యస్పృశకనవాంతే త్వశుపా
తేక్షుతేతథా॥ స్నానంనైమిత్తికంశ్లేషంబేషిత్వపిత్వజీతమితి॥ య
దపి స్మృత్యధఃసార వదనం॥ అస్పృశ్యస్పృశకనేస్తానే నాఘమపణ
తపణాఇతి॥ తపస్పృశ్యస్పృశకనాది సమిత్తక ప్రాథమిక స్నానేన తపణ
నిషేధపరా॥ శవానుగమనేతౌరే పునస్స్నానంవిధీయతే॥ ఇత్యుక్తపున
స్నానం॥ స్నానాహామనిమిత్తైవత్రయోదశ నిమజ్జచ - ఆచమ్యప్రయతఃప
శ్చాత్స్నానంవిధివదాచ రేదిత్యుక్త త్రయోదశ నిమజ్జనానంతర స్నానేచ
తపణం భవత్యేవ॥ స్నానేచైవహీనపణత్ర తపణయేదితి స్మరణాత్॥
యమః॥ ద్వాహస్తాయుగ్మతరికృత్వా పూరయేదుక కాంజలిం॥ గోశృంగ
మాత్రీముద్ధ్యత్వ జలమధ్యే జలం క్రిపేదితి॥ యత్తు వ్యాఘ్రేణోక్తం॥
ఉభాభ్యామపిహస్తాభ్యామదకంయశిప్రయచ్ఛతి॥ సమాధౌ సరకంయాతి
కాల సూత్రమవాకోఽరాఇతి॥ తథాధాదాపుదక దానవిషయం॥ యథాహ

యోగజ్ఞానః ॥ శ్రాద్ధవివాహాలలవాణీనైకేనదీయతే । తర్పయేత్తు
 యేనైవవిధిరేష పురాతనఇతి ॥ స్నాతశ్చాద్రవాససోజలస్థావీవదేవ
 ికావ్యతర్పణంకుర్యురీతి ॥ తథాచనారాయణః ॥ ఉపవీతీబద్ధశిఖఃసమా
 నమ్యయథావిధి । దేవశిక్షితర్పయేదపుషిత్యాంశ్చైవసమాహితఇతి ॥ అ
 స్సస్థిత్యాతర్పయేదిత్యథః ॥ విష్ణుః ॥ స్నాతశ్చాద్రవాససోదేవశి
 త్పతర్పణంఅంభస్థస్థవకుర్వీతేతి ॥ కాష్టాజనిః ॥ నాభిమాత్రజలైస్థిత్యా
 నింతయన్నూర్ధ్వమానసః । దేవాదేవగణాంశ్చాపిరుషీన్మసిగ్రహణానః ॥
 అథకాండశిక్షేతానుదకాంజలిభిఃశుచిః । అవ్యగ్రస్తర్పయేన్నిత్యంమం
 త్రైరేవస్వనామభిః ॥ పితౄణాంపితౄణాంశ్చాపినిత్యంసంతర్పయేత్తత
 ఇతి ॥ భారద్వాజః ॥ తర్పణందేవతాదిభ్యోస్వస్వతీర్థేనతర్పయేత్ ॥ గో
 శ్వేంగమాత్రముద్ధృత్యతర్పయేజ్వలముత్సృజేత్ ॥ యోనగృహ్లాన్నధాశ్యేనద
 చ్చాచ్ఛేత్తుజలంజలిం । అన్యతీర్థేనగృహ్లాంతోతయంరుధిరంభవేత్ ॥ పూ
 ర్వస్యాభిముఖోదేవాక్షాత్తరాభిముఖస్త్యుషీక్షా ॥ పితౄణాంశ్చదక్షిణాశ్చ
 జలమధ్యేతుతర్పయేత్ ॥ వ్యాసోపి ॥ ప్రత్యహంతుశుచిః కుర్యాత్ప్రత్యహ
 స్నానకర్తవ్యహ ॥ దేవేభ్యోథ రుషిభ్యోథ పితృభ్యశ్చయథాక్రమం ॥ ఆదా
 వాంకారముచ్చార్యనామ్నోంతెతర్పయామివ ॥ దేవాక్షబ్రహ్మశిక్షాంశ్చై
 వతర్పయేదక్షతోదకైః ॥ ప్రాతస్త్రిలోదకైస్వీక్తవిధినాతర్పయేద్బుధః ।
 యజ్ఞోపవీతీదేవానాంనివీతీరుషితర్పణే ॥ ప్రాచీనావీతీపితౄణుస్వేనతీర్థేన
 తర్పయేదితి ॥ విష్ణుపురాణే ॥ శుచిర్వస్త్రధరస్సాన్నతోదేవశిక్షాపితృతర్ప
 ణం । తేషామేవపాతీర్థేనకుర్వీతసుసమాహితః ॥ తిరపఃప్రీణనాథాణామదే
 వానామపివజాయేత్ ॥ తథశిక్షాంయథాన్యాయ్యంసకృచ్చాపిప్రజాయ
 తే ॥ పితౄణాంప్రీణనాథాణామతిరపఃపృథివీపతే ॥ పితామహేభ్యశ్చత
 థాప్రీయతేప్రపితామహాక్షా ॥ మాతామహాయతత్ప్రతేతత్ప్రతేవసమాహి
 తః ॥ వృద్ధమనుః ॥ మనుష్యతర్పణేస్నానవస్త్రోష్ణీడనైతథా । నివీతీతుథ
 వేద్విప్రస్తథామూత్రపురీషయోః ॥ మానుష్యేష్యంసయోఃసక్తంహైథుసే

౧౮ వైద్యవాధదీక్షితయోగ్యత్యుతిమక్రభలేశధమశాస్త్ర,

వృష్టభాగికం । తర్హణేగుళయోసక్తం నివితంత్రివిధం స్వతమితి । ప్ర
యోగ పారిజాతే ॥ ప్రాజ్ఞుఖండపద్ధితబ్రహ్మదీక్ష దేవాకానకృత్యకృత తర్హ
యిత్యాభోదజ్ఞుభో నివీసయవాధిరద్భిః ప్రాజాపత్యేనతీథేన సరుషీక
ద్విస్తపకాయిత్యా అథదక్షిణాభిముఖః ప్రాచీనావీతీ పితృతీథేన సతిలా
భిరద్భిః స్త్రిస్తపకాయిత్యాసోమః పితృమాన్యమోంగిరస్వాదగ్నిం కన్యవా
మానాదయథితి త్రిస్త్రీస్తపకాయేదేత త్స్నానాహాంతర్హయేదితి స్నానా
హాతపకాణిమితి పితృతపకాణం ప్రావృత్య కాస్తాజనిః ॥ నాభిదక్షుజ
లేస్థిత్యా చింతయేదూర్ధ్వమానసః । ఆగచ్ఛంతుమేపితరో గృహ్లాంత్వేతజ్జ
లాంజలిక ॥ పితౄణాంపంబరస్థానామంధసోదక్షిణాముఖః । త్రింస్త్రీం
జలాంజలికదర్భాత్ ఉచ్చైర్చుచ్చతరాక్షుధితి గృహ్లాంత్వేతాంజలాంజ
లీనితి ॥ చింతయేదితి సంబాధః ॥ సుమంతుః ॥ ఆకాశేనిషీపేద్వారి జల
స్థోదక్షిణాముఖః । పితౄణాంస్థానమాకాశం దక్షిణాదిక్తథైవచేతి స్మృ
త్యథాసారే ॥ శుక్లే స్త్రీలై దేవానుపవీతీదేవతీథేన ప్రాజ్ఞుఖః తర్హ
యేత్ ॥ శాబలై స్త్రీలై రుషీర్షివీతీకారయేతోదజ్ఞుఖస్తపకాయేత్ ॥ ఆచా
ర్యాక పితౄకప్రాచీనావీతీపిత్ర్యైకృష్ణంకృష్ణతలై దక్షిణాముఖస్తపక
యేత్ ॥ యద్వాశ్రాద్ధోదక్తే దేవాకారుషీంశ్చ పితౄక తిలైస్ససర్వాక
శాసర్వాం స్త్రీలై స్తపకాయేత్ ॥ దేవానక్షత్రై స్తండులై నామేకైకమంజలిం ద
ద్యాదృషీకాంద్వాద్వాపితౄణాంస్త్రీక స్వాచారప్రాప్తై స్త్రీలాభావేస్వ
ర్నరూప్య తామ్రదర్భాయుక్తనాక్షతైకమాక్తిక హస్తేన కార్యంవా పితృ
తపకాణ ॥ నజీవపితృకరికృష్ణతలై స్తపకాణమాదరేత్ ॥ హస్తాభ్యాంరవిహ
రేవ జన్మక్షుడివసేమద । గృహ్లాంశ్చిద్ధస్థితలై స్తర్హంతదృహిర్భవేత్ ॥
శోభనగృహే శోభనదినే తిలతర్హంవివాహూపనయన చాలేమయథాక్ర
మం ॥ వనకమధకాంతదర్భం ద నై త్యకంనతిలతపకాణమితి ॥ అత్రవిశేష
మాహకౌశికః ॥ పాత్రస్నానసేవశేషాయం విద్ధినైవ తిలైర్మృతం । నైమి
త్రికంచకామ్యంచ తిలై రేవవిధీయత ఇతి ॥ దేవషిషపితృతపకాణాంతరం తీ

తెయజ్జతఃకాణంవిహితం॥ స్పృశ్యంతరే॥ దేవషితపకాణం కృత్వా య
త్మాణాం తపకాయేత్తపే॥ యస్తయాదూషితం తోయం శారీరమలసంహ
యాత్॥ తద్దోషపరిహారాయ యత్మాణంతపకాయామ్యహమితి॥ దత్తౌ
పి॥ స్నానాంగతపకాణంకృత్వా యత్క్షణజలమాహారేత్॥ అన్యథా మ
రుతేయస్తు స్నానంతస్యాఫలంభవేదితి॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యగి॥ యావ
ద్దేవాస్సపీఠైశ్చైవ శిత్వాన్ వైయోనతఃకాయేత్॥ తావన్నపీడయేద్వ
స్త్రం యేనస్నాతోభవేన్నరః॥ నిరాశాఃపితరాయాంతి స్నానవస్త్రేని
పీడితే॥ తస్మాన్నపీడయేద్వస్త్రమకృత్వాపిపృథకాణం॥ వృద్ధవసీష్ఠః॥
స్నానార్థకమభిగచ్ఛంతం దేవాః పితృగణాస్తథా॥ వాయుభూతాస్తు గ
చ్ఛంతి తృషాతాః స్సలిలాధికసః॥ నిరాశాస్తేనివతకంతే వస్త్రసిష్టిడనే
కృతే॥ శౌనకః॥ దేవాపీఠస్తపకాయేత్పూర్వం వస్త్రంసంపీడయేత్పరం॥ ఉ
దకస్యాప్రదానాద్ధి స్నానవస్త్రం సంపీడయేత్॥ సిష్టిడయితయః పూర్వం
స్నానవస్త్రంతుతపకాయేత్॥ నిరాశాఃపితరస్తస్య యాంతిదేవాస్సహర్షి
భిరితి॥ జలోత్తర త్సానంతర క్రమమాహ భరద్వాజః॥ వస్త్రోదకమపే
క్షంతే యేమృతాదాసకమేణః॥ తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన జలంభూమాని
పాతయేదితి॥ ఉత్తిర్యకించితాగలంతిమైదిత్యథః॥ తథాచ సంగ్రహే॥
స్నాత్వాదూరాత్తపేతిమైత్ ప్రాచీనావీతవాన్దివజః॥ యావత్స్రీవతిదేహం
బు తూష్ణింభూతాదితృప్తయే॥ స్నాత్వానచ్చాద్యసంతమైత్ కస్మాత్కంప
యతస్తదా॥ బ్రహ్మహత్యాదిపాపాని కంపయంతినసంశయః॥ అత్రావస్థా
నేవ విశేషఉక్తః॥ సురాబిందుసమాఃపూక్తికాః పృష్ఠశఃకేశబిందవః॥ త్సా
వీవపురతఃప్రొక్తాః సర్వతీర్థోపమాబుధైః॥ అవమృజ్యాన్నచస్నాతోగా
త్రాణ్యంబరపాణిభిః॥ నచనిర్దుశుయాతేగతా న్వాసక్తైవనఃస్థునేత్॥ అత్ర
హేతుమాహవ్యాసః॥ తిస్రశికోట్యర్థకొటివ యావంశ్యంగరుహణేష్టే॥
సృవంతిసర్వతీర్థాణి తస్మాన్నపరిమాజకాయేత్॥ గోవిలః॥ పిబంతీశరసో
దేవాః పిబంతిపితరౌముఖైః॥ మధ్యతస్సర్వగంధర్వా అథస్తాత్సపకాణంత

వశి || సురాబిందుసమంచాంతః శిఖాయాః పృష్ఠపాతితం | తదేవపురతో
 వశికా గంగాబిందుసమంభవేత్ || స్మృత్యంతరేపి || శిరోవారిశరీరాంబు
 వత్సృతోయతోయథాక్రమాత్ | పిబంతిదేవామునయో పితరౌచాగ్రీహ
 తస్యతు || జాచాలితి || స్నానంకృత్వాద్రవవాసస్తు విజ్ఞాత్రం కురుతే
 యది | ప్రాణాయామత్రయంకృత్వా పునస్సానైవశుద్ధ్యతి || తథా
 చపులస్త్యః || కృత్వాతర్పణమేవంతు సముత్తీర్య జలాశయాత్ | పీడయే
 త్సానశాటింతు తతఏవవిచక్షణః || చతువింశతిమతే || స్నానాదనం
 తరంయావత్తపయేత్ప్రత్య దేవతాః | ఉత్తీర్య పీడయేద్వస్త్రం సంధ్యాక
 మతతఃపరమితి || అత్ర స్మృత్యథాసారే విశేషోభిహితః || జలదుస్తీ
 ర్యవస్త్రప్రాంతంసిష్టిత్యావస్సుస్త్వా పరిధానోత్తరీయేభ్యత్వాస్తావ
 త్రం సిష్టిత్యావమ్య సంధ్యాముపాసితేతి || స్మృత్యంతరేపి | చతుః సు
 వేద్యవాసాంతే స్నాతో సిష్టిడయేత్స్థలే | యేకచాస్తత్కులేజాతా
 ఇతి మంత్రేణ మానసః || మంత్రం చ కాష్టాజః || ఏకచాస్తత్కులే
 జాతా అపుత్రాగోత్రజామృతాః | తెగ్యస్థాంతుమయ దత్తం వస్త్రం సిష్టిడ
 నోదకమితి || సంవర్తః || ఉత్తీర్యపీడయేద్వస్త్రం అపస్వ్యాంథావిధీతి ||
 వృద్ధమనుః || వస్త్రంత్రిగుణితంయస్తుసిష్టిడయతీమూళధీతి | వృధాస్నానం
 భవేత్తస్య యత్రైవాదశమంబునీతి || యశ్చ వస్త్రమదశం యథాభవతి
 తథా సిష్టిడయతి అంబునిచ సిష్టిడయతి తస్య స్నానం వృధేత్యథా ||
 తథావద్రవపికాయాం || జలమధ్యేయదాకిభిల్ బ్రాహ్మణోజ్ఞానదుబ్ధక
 లః | సిష్టిడితంధాతవస్త్రంయదాస్కంధేవిక్షేపేత్ || తదాసురంభ
 వేత్కర్తృపునస్సానంవిశోధనం | అమంగళానివస్త్రాణిఆద్రవస్త్రాణియా
 నిచ || స్మృత్యంతరేపి || పాదేనస్థాపయేద్వస్త్రంస్కంధేనస్థాపయేత్త
 థా | బ్రాహ్మణోద్వితయంచైవ వజ్రయేద్వస్త్రపీడనమితి || వసిష్ఠః ||
 స్నానశాట్యాంతుదాతవ్యా మృదస్త్రిసోవిశుద్ధయే | ఉత్తీర్యతాందసిష్టి
 యతతశ్చేషంసమాపయేత్ || ఇతి స్మృతీసంగ్రహే || నిమజ్యదేవమి

శ్లోకసంతప్యోచమ్యవాససః । ఖండద్వయేనక్రమశః శిరోంగంపరిమా
జ్జయేత్ ॥ స్నాతోనాంగాన్నిసంమృజ్యత్ స్నానశాట్యనపాణినా । న
చనిధుఃసయా తేనశాన్తతిన్మరిమాజ్జయేత్ ॥ న్యాసః॥ మాజ్జయే
ద్వస్త్రశేషేణనోత్తరీయేణవాశరః । యదీద్రమాదాన్మృశ్యేత సపితృ
న్పాతయత్యధృతి ॥ శౌనకః ॥ స్నానవస్త్రేణయోవిప్రశరీరంపరిమాజ్జ
తి । స్నానంపుత్రైవభవతిపునస్నానసేనశుద్ధ్యతీతి ॥ సంవర్తః ॥ స్నాన
వస్త్రేణహస్తేనయోద్విజాంగం ప్రమాజ్జయేత్ । వృథాభవతితత్సాన్ని
సంపునస్నానసేనశుద్ధ్యతీతి ॥ ఇతిస్నానం ॥ స్నానానంతరంవాసశిపరిద
ద్యాత్తథాచమత్యపురాణం । ఏవంస్నాత్వాతతఃపశ్చాదాచమ్యశివిధాన
తః । ఉత్థాయవాససీశుక్లశుద్ధేతుపరిధాయవై ॥ ద్వీరానమేదితీశేషశి ॥
తథాచవ్యాఘ్రః ॥ తతోవస్త్రద్వయంశుద్ధంగృహీత్వాద్విరుపస్పృశేదితి ।
అత్రవిశేషమాహ న్యాసః ॥ నోత్తరీయమథః కుర్యాన్నవర్యాయస్థమం
బరం । నాతర్వాసోవిజానాతునివసేద్వసనంబుధః ॥ చంద్రికాయాం ।
సచాసులింపేదస్నాత్వాస్నాతోవాసోననిధుఃసోత్ । ఆద్రవఏవతువాసాం
సి స్నాత్వాసేవేతమానవధితి ॥ అత్రజాబాలిః ॥ స్నాత్వాఽరస్యవస్త్రంతు
జంఘెనోఽభ్యమృదుంభసా । అపవిత్రకృతేహీనా కాపీనానావవారిణేతి ॥ అ
త్రహేత్యభిధానాజ్ఞఘృగ్రహణమపవిత్రకృతాంగోపలక్షణార్థం ॥ అతఏ
వయోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ స్నాత్వైవంవాససీధౌతే అచ్ఛిన్నైపరిధాయచ ।
ప్రత్యుశ్యాయామృదాద్భిశ్చ హస్తాప్రత్యుశయేత్తతః ॥ జలాత్మీరంసమాసా
ద్యతత్ర శుద్ధేచవాససీ । పరిధాయోత్తరీయంచ కుర్యాత్ శాన్తధూన
యేత్ ॥ తతఃప్రత్యుశయేత్పాదామృత్తోయేనవిదక్షణాగ్నితి ॥ ఆద్రవస్త్రవి
సజ్జనేక్షక్తిః ॥ సంగ్రహే ॥ స్నానంకృత్వాద్రవస్త్రంతు ఉద్ధృత్ముద్ధృ
త్యనిశీపేత్ । స్నానవస్త్రమథస్తాచ్ఛేత్పునస్నానసేనశుద్ధ్యతీతి ॥ వస్త్రవిష
యేవిశేషమాహ వ్యగుః ॥ బ్రాహ్మణస్యసితంవస్త్రంస్పృతేరక్తముల్బణం
పీతంవైశ్యస్యశూద్రస్య నీలంమలవదిష్యతేతి ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శుక్లాం

బరధరోనీచ కేశత్వశ్రువఖశ్శుచిరితి || భవేదితిశేషః || నరక్తముల్బులంవా
 సోనసీలంబప్రశస్యతే || మలాక్తంగుఢహీనంచ వజ్రయేదంబరం బుధః ||
 అపస్తంబః || సర్వరాగవాసాసి వజ్రయేతగ్నంజ స్వాభావికం || అను
 ద్భాసివసీతప్రతికృష్టంచ శక్తివిషయైతి || అస్యాథః || కుసుభాదయః
 సర్వరాగవాసాసి వజ్రనీయాని || నకనచిద్రక్తం వాసోవిభృయాత్ ||
 యచ్చస్వభావతః కృష్ణంకంబళాదితదవినవసీత || ఉద్భాసనశీల ముద్భాసి
 ఉల్బులం తదన్యదనుద్భాసి ఛాందసోదీఘః || ఏవం భూతం వాసోవసీత
 ఆచ్ఛాదయేత్ || వ్రతకృష్ణంనికృష్ణజీర్ణంమలవస్త్రం చ తద్విపరీతం || అవకృ
 ష్టం తాదృశంచనవాసోవసీతశక్తౌసత్వామితి || గౌతమోపి || నరక్తము
 ల్బులమన్యధృతవాసో విభృయాదితి || మనుః || నజీనకంమలవద్వాసో భ
 వేచ్ఛవిభవేసతీ || ప్రజాపతిః || క్షౌమంవాసరిప్రశంసంతితర్పణేనదృశంయ
 థా | కాషాయధాతురక్తంవా నోల్బులంతస్యకహీచిత్ || ఉశనాః ||
 నవేష్టితశిరాః కృష్ణ కాషాయవాససావాదేవ పిత్త కాశ్యాణి కుశ్యాదితి ||
 యత్తు || అహతధాతురక్తంచ తత్పవిత్రమితి స్మృతమితి || స్మర్యతే ||
 తదనుల్బుల రక్తాభిప్రాయం || దేవలః || స్వయంధాతేన కర్తవ్యాఃక్రియాధ
 ర్త్యావిపశ్చితా | నతు సేజకథాతేన నహతేననకుత్రచిత్ || అహతేతి సమ
 స్తప్రదం || అహతేన లక్షణమాహ పులస్త్యః || యోషదౌఢృతం నవం శ్వేతం
 సదశంయన్నధారితం | అహతంతద్విజానీయా త్వర్వకర్మ సుపావన మితి
 ధాతం ప్రత్యేచితం || అహతస్య విషయే విశేషం దశాయతి || సత్యవ్రతః ||
 అహతంయత్రనిర్దుక్తంఉక్తంవాసస్త్వయంభూవా | శస్త్రంతత్మాంశుక్యేషు
 తానత్యాంలంససర్వదేతి || మంగళీక్యం వివాహాది || అధాతంకారుధాతం
 చ కర్మకాలే వివజ్రయేత్ | చండాలనిర్మితం వస్త్రం సర్వదా పరివజ్ర
 యేత్ || ఉశనాః || స్నాత్వానుపహతం వస్త్రం పరిదధ్యాద్యథావిధి |
 అథాచే పూర్వవస్త్రం చ సంప్రోక్ష్య ప్రణవేనతు || అత్రానుకల్పమాహ
 యోగ యజ్ఞవల్క్యః || అలాభేధాత వస్త్రస్య శాగక్షౌమాదికానిచ | కు

తపఃయోగపట్టాచ వివాసానభవేదితి | కుతపంయోగపట్టాచ ధారయదవి
 శేవతః || చంద్రికాయాం || అన్యదేవభవేద్వాసఃశయనాయనరాధిప | అ
 న్యద్రథ్యాసుదేవానా మచాచాయా మన్యదేవహి || అన్యచ్ఛలోక యాత్రా
 యామన్యదీశ్వర దశానై || జాతూకణః || కామాయంకృష్టవస్త్రంవా
 మలినంక్షేచదూషితం | భిన్నాగ్రంహోపవస్త్రంచకుత్సితంధర్మతోవిదుః ||
 భృగుః || సరక్తముల్బుణంవాసోనసీలందప్రశస్యతే | దశాహీనంజలాద్రణం
 చవజామేదంబరంబుధః || అకచఃపుచ్చకచృశ్చ తిర్యకఃచృశ్చన్వక
 చృశ్చకఃకటిసూత్రైబద్ధకచృశ్చనగ్నఃపంచవిధస్త్వస్మృతః | కటిసూత్రంవినాశ్రా
 తంస్తార్దంకర్మకశోతియః | సర్వంతన్నిష్ఠాంవింద్యాతోపినగ్నఃకథి స్మృ
 తః || నగ్నోమలినవస్త్రస్సాన్యస్సగ్నశ్చాచ్రక్షపటస్త్వస్మృతః | నగ్నస్తుదగ్ధవ
 స్త్త్రస్సాన్యస్సగ్నస్సూత్ర పటస్థధా || స్మృతః || వికటోనుత్తరీయశ్చాస్థీపీచా
 , స్త్రీవచ | శ్రాతంస్తాతం తథాకమననగ్నశ్చింతయేదపి || మో
 హోత్కుర్వన్నథో గచ్ఛేత్తద్భవేదాసురం కృతమితి || స్మృతిరత్నావశ్యాం ||
 సప్తవాతాహతం వస్త్రం శుష్కవత్ప్రతిపాదితం | ఆద్రోణంవాపి ద్విజా
 తీనాం ఆదృతం గౌతమాదిభిరితి || జపేహోమే తథాస్నానే దైవపితౌత్త్వే
 జకమణి | బద్ధీయాన్నాసురీం కత్యాం శేషేకాలేయభేద్యయా ||
 పరిధానాద్భహిఃకత్యాం బద్ధాహ్యసురీభవేత్ || ధర్మైకమణివిద్వద్భి
 ర్వజానీయా ప్రయత్నత ఇతి || గౌతమః || సతి విభవేనజీనకమలవద్వా
 సాస్సాదితి || స్మృత్యర్థకసారే || సర్వ రక్తం కృష్ణంవా పరిదధ్యాత్క
 దాచన | యజ్ఞోపవీతమన్యద్వా ద్వితీయంతుభవేదిహ || స్మృత్యర్థకసా
 రే || శుచీవోహవ్యామరుత ఇత్యుక్త్యాశ్చదమంబరం | సంప్రోక్త్యదేవస్య త్వే
 తి గృహీత్వాచావధూతయేత్ || అవధూతరక్షిత్యవధూయజ్ఞదుత్యంజాతవే
 దసమితి వస్త్రమాదిత్యం దశాయిత్యా అవహంతీతివాసః పరిధాణుద్విరా
 చమేదితి || పూర్వమనివేదితవాసోవిషయో మంత్రఇత్యాహ || పారసాగః ||
 వాసశ్చాత్రోపాసహశ్చా పూర్వాశ్చేత్తంత్రఇతి || బోధాయనః || ఉత్తరం

వాసఃకర్తవ్యంపంచస్వేతేమకర్మసు । స్వాధ్యాయోత్సర్గదానేమఘ
క్ర్యాదమనయోస్తథా ॥ ఇతి ॥ వశ్యగోయూత్రాదేః ॥ ఏతత్సర్వకర్మోపలక్షణా
ధర్మమనుశ్చరీయస్య భృగుశావికచ్యూసుశ్చరీయశ్చేతికర్మమాత్రస్య నిషిద్ధత్వా
త్ ॥ యోగయాజ్ఞావల్క్యాపి ॥ స్నానందానంజపంహోమంస్వాధ్యాయ
పితృతపణం । నైకవస్త్రీన్విజరికుర్యాత్ శ్రాద్ధభోజనసత్క్రియాః ॥ గో
చిలోపి ॥ ఏకవస్త్రీనధుంచేత నకుర్యాద్దేవతాచానం । నచాచాయేద్వి
జాన్నగ్నో కుర్యాదెవంవిధంనరః ॥ పరాశరః ॥ హోమచేవాచనాద్యా
సుక్రియాసువరణైతథా । నైకవస్త్రీప్రపతేతద్విజరమనేజపే ॥ ఏక
వస్త్రీస్యలక్షణమాహ సవిస ॥ సవ్యాజంసాద్భృష్టపటం కటిదేశ భృతాంబ
గు ॥ ఏకవస్త్రీంతుతంవింద్యాజ్ఞేపేపిత్ర్యైవ వజ్రాయేదితి ॥ సవ్యాంసెపట
హీనం కటిదేశ ఏవభృతమంబరం యేనతథోక్తః ॥ ఆపస్తంబః ॥ నిత్యము
త్తరంవాసః కార్యమపివాసూత్రమేవోపవీతార్థః ఇతి ॥ జాతుకర్ణిః ॥ వస్త్రీ
త్తరీయాభావేద్వ్యంగుళం చతురంగుళం వాసూత్రైర్వస్త్రీకృతిపరిమండలం
తదుత్తరీం కుర్యాదితి ॥ తథాచంద్రికాయాం ॥ యజ్ఞోపవీతేద్వేధార్య
శ్రాతేస్తాతేచకర్మణి । తృతీయముశ్చరీయంచ వస్త్రీభావేతదివ్యతఇతి ॥
నిష్పీడ్యస్నానవస్త్రీంసు పశ్యత్స్వాధ్యానమాచరేత్ ॥ అన్యథా కురుతేయ
స్తు స్నానంతస్యాభలంభవేత్ ॥ ప్రాతస్సంధ్యాముపాసీత వస్త్రీంసంశోధనా
త్పరం ॥ ఉపాస్యమధ్యమంసంధ్యాంవస్త్రీంసంశోధనంభవేత్ ॥ వస్త్రీంచతుర్గు
ణేకృత్యః స్పీడ్యచబాధ్యహే ॥ వామకొమ్మెచనిః పృష్ఠద్విరాచమగ్నవిశద్యతి ॥
త్యక్తవస్త్రీః స్పీడ్యనెవిశేషమాహ హరీతః ॥ వస్త్రీనిష్పీడితంతోయంశ్రాద్ధే
ఘాచ్ఛిస్తథాగినః ॥ భాగధేయాంశుభిః ప్రాహతస్తాన్నిష్పీడయేత్స్థితే ॥ ఉచ్ఛి
ష్టభాగినోదాసా యామ్యతసైత్వచంద్రకాః । తృప్యంతుతేపరంప్రాప్తం
మమసంబధివోమృతాఇ ॥ స్నాత్వాద్రోవసనంశుచోదేశే ప్రపీడయేదితి ॥
భారద్వాజోపి ॥ వస్త్రీదకమపేక్షం తెశ్రాద్ధతూచ్ఛిస్తథాగినః । తస్మాత్స
ర్వప్రయత్నేనజలంధూమానిపాతయేదితి ॥ ఇతివస్త్రీపరిధానప్రకరణం ॥

—* స్నానభేదః. *

హతః స్నానప్రసంగేన స్నానాంతరాజ్యవ్యంతే || తత్రశంఖః || స్నానం
 తద్వివిధంప్రోక్తం గౌడముఖ్యప్రభేదతః | తయోస్తువారుణముఖ్యంతత్పు
 ఃషడ్విధంభవేత్ | నిత్యంనైమిత్తికంకామ్యంక్రియాంగంమలకషణం ||
 క్రియాస్నానంతథావప్త్యంషోధాస్నానంప్రకీర్తితం | ఏ తేషాంలక్షణమా
 గాసవేవ | అస్నాతస్తుపుమాన్ స్నాత్వాజప్యగ్రహవననాదిషు | ప్రాత
 స్నానంతదధణంతునిత్యస్నానంప్రకీర్తితం || చందాలశవధూపాదిస్పృ
 త్వస్నానంరజస్వలాం | స్నానాహాస్తుయదాస్నాతిస్నానంనైమిత్తి
 కంహితత్ || పుష్యస్నానాదికంయన్తుచైవజ్జనిధిశోదితం | తద్ధికామ్యం
 సముద్దిష్టంసకామస్తత్ప్రయోజయేత్ || దైవజ్ఞోజ్యోతిర్విత్ || జపుకా
 మఃపవిత్రాణిహ్యచివ్యక్ దేవతాఃపితౄణ్ | స్నానంసమాచరేద్యస్తుక్రి
 మాంగంతత్ప్రకీర్తితం || మలాపకషణంనామస్నానమభ్యంగపూర్వకం |
 మలాపకషణాథానానప్రవృత్తిస్త్వయాన్యథా || సరస్సుదేవభాతేమతీ
 ణేషువనదీమచ | క్రియాస్నానంసముద్దిష్టం స్నానం తత్రమతాక్రియేతి ||
 స్నానమేవతత్రక్రియా కార్యతయా విహితేత్యథః || గోవిలోపి || నిత్యం
 సంతతస్విత్యం కామ్యం కామాయతద్ధితం | నిమిత్తాదుపజాతంతు స్నా
 నంనైమిత్తికంస్మృతమితి || అనేనమధ్యందినస్నానస్యాపి నిత్యత్వముక్తం ||
 తస్యాపిసతతం నిర్వత్యత్వాత్ || తదిదానీం ప్రసంగేనాభిధీయతే తత్రబో
 ధాయనః || తతోమధ్యాహ్నసమయే పునస్సానం సమాచరేత్ | సూర్య
 స్యదాపుష్పస్థానం జపహోమాదికంతతః || వసిష్ఠః || పవిత్రదాణిరెకాగ్రా
 పాశ్వాననవలోకయత్ | అరుగ్ద్దివాకరెస్నానం మధ్యాహ్నత్ప్రాగ్విశేష
 తః || అరుక్రోగరహితః || వ్యాసః || స్నానంమధ్యందినేకుర్యాత్సుజీర్ణే
 చనిరామయః | నభుక్త్వాలంకృతోరోగీ స్నాయాదంభసినాకులం | విష్ణుః ||
 ప్రాతస్నానతోవిదిధివత్సానం మధ్యందినేవరేత్ | శక్తశ్చేదవ్యథారో
 గీ శాట్యసమ్మజనంవరేత్ ఇతి || అనేనప్రాతస్నానతస్యమధ్యాహ్నస్నాన

హాశక్తౌ కాపిలస్నానమనుజ్ఞీయతే || వ్యాసః || మంత్రపూతైర్జలం స్నానం
 ప్రాప్తవ్యం స్నానఫలప్రదం | సవ్యధావారిమగ్నానాం యాదసామితత్వ
 శక్తిః మాజ్ఞవల్క్యః | మత్స్యకత్స్యపమందూకాస్తోయేమగ్నాదివా
 ని | నలేహంహిస్నానఫలం తక్షేవవిధివజ్జితమితి ||కౌశికః || విధిదృష్టం
 కుయతార్కకరోత్యవిధినాతుయః | ఫలంనకించిదాపిత్తి క్లేశమాత్రం
 హితస్యతత్ || వివస్వాక్ || అవిత్వైవయత్సార్థంవిధానంస్నానమా
 చరేత్ | సయాశిసరకంఘారమితిధర్మస్యశాసనమితి | విష్ణుః || బ్రహ్మత
 త్రవిశాంచైవమంత్రవత్సాన్నివమిష్యతే | తూష్ణీమేవహిశూద్రస్యస్త్రీణాం
 చకురునందనేతి || బోధాయనః || అపావగాహనంస్నానం విహితంసార్వవ
 ణకం | మంత్రవత్ప్రీక్షణంచాపి ద్విజాతీనాంవిశిష్యతఇతి ||

—* అథ స్నానాహాజలాని *—

నదీమదేవఖాతేషు తటాకేషుసరస్సుచ | స్నానంసమాచరే
 నిత్యం గతప్రప్రవణేషుచ || మనుష్యైరఖాతౌజలశయోదేవఖాతః ||
 మనుష్యైః ఖాతస్సటాకః- ఋషిసేవితంసరః-కుల్యాగతః-ప్రప్రవణంపు
 వ్యురః • గతలక్షణము క్తంశౌనకకాత్మాయనాభ్యాం || ధనుఃసహస్రస్యా
 మ్బైశు గతిర్యాపాంసవిష్యతే | తదానదీశబ్దవహః గర్తాస్తాపరికీర్తితాభిః ||
 అసేనాథేననదీలక్షణమప్యక్తంభవతి || విష్ణుపురాణేషి || నదీనదతటాకేషు
 దేవఖాతజలైషుచ | నిత్యక్రియాధికంస్నాయితగిరిప్రప్రవణేషుచ || కూ
 పెషాధ్యకంతతోయేన స్నానంకుర్వీతవాఘవీతి | మార్కండేయోపి | పు
 రాణానిరెంద్రాణామ్మసీణాంచమహాత్మనాం | స్నానంకూపతటాకేషు
 దేవతానాంసమాచరేత్ || భూమిప్రముద్భృతాత్మన్యం తతప్రప్రవణాదకం |
 తతోపిచారసంప్యం తస్మాన్నాదేయముచ్యతే || తీర్థతోయం తతః పు
 ణ్యం గాంగంప్యంతు సర్వతః || తీర్థతోయం సాధుజుష్టజలం || విష్ణుః ||
 ఉద్భృతాత్మన్యం భూమివృక్షుదకం- తస్మాన్నాదేయం - తస్మాదపిసాధుపరి
 గృహీతం- సర్వతవివగాంగమితి || వివస్వానపి || ఏకతస్సర్వతీర్థాణాని జా

స్నైతైవనాన్యతః । బ్రహ్మలోకేశ్వరసః పతితాయామహీతలే ॥ మ
 విరపి ॥ ధూమివృత్తుద్ధృతంవాపి శీతముష్ణమథాపివా । గాంగంపయశి పు
 గత్వాశు పాపమామరణాంతికం ॥ గూగయాజ్ఞవల్క్యీచి । త్రిరాత్రభ
 దానద్యః యాఃకాశ్చిదసముద్రగః । సముద్రగాస్త్రపక్షస్య మాసస్యస
 తాంపరితి ॥ భారద్వాజః ॥ మహానివినదస్తోత స్సరస్త్రిదశఖాతితాః ।
 నాశస్త్రటాకఃకుండంచ ధారాకూపస్త్రమీదశ । చాంద్రాయణత్రయంకృ
 భం గాయత్రాత్రయమంత్రయం । అష్టావనంమహానద్యాం తుల్యమేత
 ద్భుతుష్టయం ॥ ఉద్భూత్వాధూధరాదభిం ప్రవిశన్యంబుసంతతిః । యా
 సామహానదీజ్ఞేయా సవహాపాప్రకాశినీ ॥ ఉద్భూతాపూర్వదిగ్భాగజైలే
 సలిలసంతతిః । యాప్రత్యక్సాగరంయో సానదిస్త్యితిగద్యతే ॥ ధూధ
 రాద్భూమిభాగోత్థాయామేవజలసంతతిః । నదీంవిశతిసాస్తోతస్త్వయం
 వాయుత్రీలియతే।వర్షతస్యతిటేవాగ్ర వృత్తాకారిజలాస్పదం । అశోక్సంయ
 త్సరస్త్రత స్యాత్ ప్రవిశాలంసుపంకజం । భువ్యద్రాచాతటస్పృశమశోక్యం
 యజ్జలాశయం । విశాలమవిశాలంవా కేవళాతేతిస్మృతః ॥ గ్రామాథకం
 వాధసన్యాథకంన్యభిఃస్పష్టంబుసంధతిః । యానద్యాద్యంబుధామభ్యుతాం
 నాశాఖ్యాంప్రచక్షతే ॥ అధకచంద్రాశ్చర్యస్యంధానన్యశువారిణిః ।
 గ్రామేవసేవేవానైలేతత్తటాకేతిస్మృతత్యతి ॥ చతుశ్రశిలాబద్ధంససో
 పానమధోజలం । విశాలమవిశాలంవాయుత్తక్షుండమితిస్మృతం । గిరిరం
 ద్రాద్విఃగత్యయాపతత్యంబు సంతతిః ॥ అనాధామధోభూమాసాధా
 కేత్యభిధీయతే । పంచహస్తవిశాలయత్ ఖాశితత్వంజలం ॥ దార్శి
 ష్టకాదిఘటితయన్తతూకామితిస్మృతం । వ్యాసః ॥ సమేహేగజబద్రో
 త్యాంస్సాతుంచననదీతలే । నాల్పిద్రమయితాసింధునానుష్ఠాతుం
 నదీంతలే । సింధుంనదీఅనాదమ్యనలంఘయేదన్యథాః ॥ మనుః ॥ పర
 శీయఃపాలేషునస్సాయాద్ధికిదాచన । సిహనకర్తుఃస్సాత్సాతుదుష్కృ
 తాంశేనలిప్యతే ॥ యానవాయాసనాన్యస్యకూపోద్యావగృహాడిద్యః । అవ

త్వాన్యపయంజానాహ్యేనసోఽన్యతురీయభాక్ అన్యపరన్యతురీయభాక్ ।
తురీయాంశభాక్ । నద్యలాభవిషయైస్సవాహ । ఆలాభేదేవభాతానాం
సరసాంసరితాంతభా ॥ ఉద్భృత్యదతురఃపిండాన్ పారక్యేస్సానమాచరెది
తి । అసేనైవాభిప్రాయేణశానకోపి ॥ వాపీకూపతటాకేషు యదిస్నా
మాతేరదాచన । ఉద్భృత్యమృత్రికాపిండందశపిండాంశ్చవాప్తిశేత్ ॥ బా
బాలిః । నపారక్యేజలెస్సాయాన్నభుంజీతమహానిశి । నాద్రక్షమేకంచప
సనంపరివధాత్కలదాచన ॥ పంచపిండాన్సమృద్ధ్యత్యపారక్యేస్సానమా
చరేత్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ పంచపిండాన్సమృద్ధ్యత్యనస్నాయాదన్యపారి
మ ॥ స్నాయాన్నదీదేవభాతప్రాదప్రసవతేషు ॥ ఉదకప్రవాహాభిఘాతక్య
తశిక్వాలమధ్యయోః సజలౌఘనిమ్నప్రదేశోహ్రాదశి ॥ నదీమహానదీసోతఃకూ
లమధ్యప్రదేశయోః । సర్వదాయోజలప్రాప్త్యోహ్రాదశిసపరికిర్తితఇతి భర
ద్వాజస్తరతాత్ ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యోపి ॥ పుకీమనిపానేషుయదిస్నా
యాతేరదాచన । సప్రపిండాన్స్తతోద్భృత్యతతఃస్నానంసమాచరేదితి ॥ శౌ
నకః ॥ విరుద్ధాసునకుత్స్వరణంశభాక్ తత్రసేతుకృత్ । తస్మాత్పరికృతా
స్సేతూక్ కూపాంశ్చ పరివజ్జయేత్ ॥ ఉద్భృత్యవాప్తిక్రీపిండాన్ కు
ర్యాదాపత్సునోపదా । నిరుక్తాసుచమృత్పిండాన్ కూపాన్సుప్రీఘటాం
స్తథా । అనుద్భృత్యతుయత్స్నానంపరికియజలాశయే । వృథాభవతితత్స్నానం
కర్తుమివాపేనలిప్యతే ॥ అపతోమైరపిస్నాయాత్ సర్వాలాభసమృద్ధ్యత్రైశి ।
స్నానంతునఘటైఃకార్యంనాసాచిద్రవివజ్జితఇతి ॥ కూపాస్త్రీఘటాను
ద్భృత్యమృన్మయపాత్రా వజ్జితైర్జలైః స్నాయాదిత్యథః ॥ తథాఖండాద
శేఃశూర్పవాయునశఖా గ్రాంబుస్సానవస్త్రంఘటోదకం । మార్జనారేణుః
కేశాంబుహంకిపుణ్యంపురాతనమితి । ఉత్సృష్టేషు సర్వాథాత్వాదనుద్ధరణే
పినదోషశియదాహవ్యాసః ॥ అనుత్సృష్టేషునస్నాయాత్ తథేవాసంసక్యాతే
వ్యపి । ఆత్మీయేవ్యపినస్నాయాత్ రథేవాల్పజలేత్సితి ॥ సర్వసతోష్ణదేవేనాకృ
తమనుత్సృష్టమసంసక్రాంతం అప్రతిష్ఠితం ॥ అత్రవిజ్ఞానేశ్వరోపి ॥ సర్వసతోష్ణ

దేవేన త్యక్తేషు తటాకాదిషు పంచమీదానసుద్ధృత్యసన్నాయాత్ || అస్మి
యోత్సృష్టాభ్యనుజ్ఞా తేషుక్రమతుపిండానుద్ధరణేపిన్నానమభ్యనుజ్ఞానమితి ||
అతస్యశక్త్యనుసారేణ పిండసంఖ్యాద్యవస్థాద్రప్తవ్యా || వృద్ధమనః || అనా
యోపాత్తవిత్తస్యపతితస్యచవ్యాధుఃషః | సన్నాయాదుదపానేషున్నాత్వా
కృభ్రం సమాచరేత్ || శానకః || అన్యజైఃఖాత కూపాస్తటాకావాప్య
వీవవా | తత్రన్నాత్వాచపీత్వాచ పాహిపత్యేనశుద్ధ్యతి || అకామాద్భృ
హ్నిశ్శుద్ధ్యద్భృహ్నికూహ్లాపవాసతేతి || యత్తుశాతాతపవచనం || అం
త్యజైరపివాఖాతేకూపేవాప్యాదికతథా | తత్రన్నాత్వాచపీత్వాచప్రాయ
శ్చిత్తంనవిద్యతేతి || తదత్యంతాపద్విషయం || చంద్రికాయాం || నద్యాం
తువిద్యమానాయాం నన్నాయాదన్యవారిషు | నన్నాయాదన్యతాయేషు వి
ద్యమానైవహూదకే || ప్రధూతేవిద్యమానేచ ఉదకేతుమనాహరే | నాల్ప
దకేద్విజస్నన్నయాన్నదీంచోత్సృజ్యకృత్రిమే || యత్వాపస్తంబేనోక్తం || సశి
రావమజ్జనమపునఃజయేరితి || స్మృత్యంతరే || గృహస్థాస్తువ్రవంతీషు నిమ
జ్యస్నానమాచరేత్ | అన్యత్రసిద్ధహస్తాభ్యామితరేషాంతుమాజనం || నా
ల్పాంభసిశిరోమజ్జేన్నానగాహేన్మహూదధా | క్రియాన్నానేశిరోమజ్జేదన్య
త్రాపిసరిత్సుచేతి || అన్యత్రస్థావరూదకే || సముద్రస్నానంతుపర్వకాలే వి
హితం || మహాభాగవతే || అశ్వత్థసాగరసేప్త్యా నస్పృష్టవ్యాకదాచన |
అశ్వత్థంమందవారేషు సాగరంపర్వణిస్సృజేత్ || అన్యదాతురుశ్రేష్ఠదే
వయోనిరపాంపతిః | కుశాశ్రణౌపి కౌంతేయ నస్పృష్టవ్యోమహూదధిః ||
అజ్జనశతసాహస్రే యత్వాపం కురుతేక్వచిత్ | మువ్యతే సర్వపాపేభ్యః
నత్యైవ లవణాంభసి || గభిణీగృహణీయస్యదూరయాత్రాంసవజ్జయేత్ |
వచనంసాగరస్నానం శవవాహంచవజ్జయేత్ || ఇతి || భరద్వాజః || త్సారం
చసాగరస్నానంనకుర్యాద్గర్భిణీపతిః | కృతవాన్నభవేత్తస్మాః ప్రజానభవ
తిద్రువం || సౌరారహిరయోరస్తేపర్వణోఽభయోరపి సంతానకామినస్నా
యాత్ కుర్యాత్తగ్రహణేతయోః || వీతచ్ఛుద్ధపర్వరిషయం || విత్థాయాంతు

20 వైద్యనాథదీప్తియఃస్మృతిముక్తాఫలైఃసద్గుణైః

సవీవాహ ॥ విధేపర్వణినస్నాయాచ్ఛతుదశశ్యాంశుహోదధా ! సాచేద్వా
 మయుతాస్నాయా త్తమతిక్రమ్యపర్వణి ॥ చతుదశ శ్యాంశతంత్రముక్తాప
 ర్వాంశవీవతు | సింధుస్నానంపకుర్వీత గంగాస్నానఫలంభవేత్ ॥ ౧౫౦౫
 హేపి॥ సధూమిజాకృష్టచతుదశ శీవతస్యాంతుపర్వాంశకవీవయుక్తః॥ స్నా
 త్వాసముద్రేతుతదైవపాపం నిహంతిజన్తాంతరసంచితంయత్ ॥ భారద్వాజః॥
 కృష్ణాంగారచతుదశశ్యాంయోజ్ఞాస్నానంసమాచరేత్ | తస్యజన్తసహస్రే
 ఘనర్వంపాపంప్రణశ్యతీతి | ఏతత్సర్వం సంబుధరహిత చతుదశశీవిష
 యు ॥ పురాణే ॥ సేతౌకవేరికన్యాయాంగంగాయాశ్చపిసంగమే | న
 వారదోషమితేతపర్వసుస్నానమాచరేదితి ॥ జైమినిః | సేతుర్నాపేతు
 తెకాలనిత్యంస్నానంప్రశస్యతే | సమేధకాలభేదస్య సేతోరన్యత్రకహిణ
 చితఇతి ॥ పరాశరః ॥ అగ్నిజితహపిలాషష్ఠీరాజాభిత్తుర్మహాదధిః | దృ
 వ్యమాత్రాపురం త్యేతేతస్సాత్మ్యేతసశ్యశఇతి | అత్రఉపకాంతరేణాచ
 మనంకర్తవ్యం ॥ ససముద్రోదకేన ॥ అత్రారాభిరాచమేపిచిత్తరణాత్ | ఉ
 క్తంబలేత్తరీయస్త్వతే ॥ తస్సాత్మముద్రస్యనపిబంతీతి | తర్పణాదికంతు
 తేనైవకార్యం ॥ నిషేధాధానాదితిచంద్రికాయాం | యోగయాజ్ఞవల్క్యుః॥
 నద్యామస్తమితేస్నానంవజ్రయేక్షుసదాబుధః | నద్యాంస్నాత్వాసదీమ
 న్యాంనప్రశంసేతధర్షవిత్ ॥ శానకోపి | ననదీఘనదీంబూయాత్పర్వతేషు
 నపర్వతం | నాన్యత్ప్రశంసేత్తత్రస్థాంశ్థేహ్యయతనైషుచ ॥ ఇతి దేవలిః॥
 ఏకాంనదీంసమాసాద్యనాన్యాంబూయాచ్ఛధర్షవిత్ ॥ యదిస్త్రేతేతదా
 సమ్యక్తస్యభుక్త్యాంవినస్యతి ॥ వ్యాసః ॥ కురుక్షేత్రంగయాంగంగాశ్చపభా
 సంనైమిశంతథా | తీర్థాన్యేతానిసర్వాణిస్నానకాలే స్మరేద్బుధః ॥ సంగ్ర
 హేపి ॥ గంగాగంగాకురుక్షేత్రప్రయాగోదధిసంగమా ॥ తీర్థాన్యేతా
 నిసంస్మృత్యతతోమజ్జెజ్జుశయే॥

—* వర్ణాదకాని. *

వర్ణాదకమాహవాసః । నద్యాయచ్చపరిభ్రష్టంనద్యాయచ్చ
 స్పృశం । గతప్రత్యాగతం యచ్చతత్తయం పరివజ్జయేదితి । పరి
 భ్రష్టం విచ్ఛిన్నం విస్ఫుతమపిత్వజేత్ ॥ గగః ॥ ప్రత్యావృత్తైః
 స్నానం వజ్జనీయం ద్విజాతిభిః ॥ బోధాయనోపి ॥ అభోవణో
 దశేస్నానం వజ్జనానద్యాంద్విజాతిభిః । నద్యాంరజకీర్ణం తుదశహ
 స్తేనవజ్జయేత్ ॥ స్నానంరజకీర్ణేతుభోజనంగణికాగృహే । పశ్చి
 మోత్తరశాయిత్యంశక్రాదపిహరేచ్ఛ్రియం ఇతి ॥ శాండిల్యః ॥ గ్రహాదిగేవి
 తేరూక్షేనీదవాససమీపగ । శ్రుతానపాశ్వకైఃజ్ఞాతేనస్నాయాగ్నపరా
 ధతః । నస్నాయాత్సహశూద్రేణస్త్రీభిరనచనాస్తికైః ॥ నపాపంజై
 శ్చబాలైశ్చనరోగాశుచిభిరనరైః ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ అగ్రహ్యస్త్య
 ధమాశ్చాపః నద్యాంప్రథమవేగకాః । ప్రత్యోభితావాకనాపి యాశ్చస్త్రీ
 వివాక్యతాః ॥ కాత్యాయనః ॥ యాశ్చోషముపగచ్ఛంతి గ్రీష్మేకు సరితోభు
 వి । తానుప్రావృషినస్నాయాత్ అపూజేదశవాసరైః ॥ ఉష్ణోదకం
 నిషేధతి ॥ శంఖః ॥ స్నాతస్య వహ్నితపై న తథైవపరవారిణా । శరీ
 రశుద్ధిర్విజ్ఞేయా నతుస్నానఫలంభజేత్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ వృధాతూ
 స్తోదకస్నానం వృధాజప్యమబైదికం । వృధాత్వశ్రోత్రియేదానం వృధాభు
 క్తమసాసీకమితి ॥ యత్కూష్టోదకవిధానం అపవిత్రదాపూతా తాసాం
 వహ్నిర్విశోధకః । తస్మాత్సర్వేషుకాలేషు ఉష్ణాంభః పావనం స్పృశమితి
 యత్తుషట్క్రింశన్తతే ॥ ఆపస్స్వధావతోమేధ్యాఃకింపునర్వహ్నిసంయుతాః
 యచ్చసంతః ప్రశంసంతి స్నానముష్ణేననారిణా ఇతి ॥ యదపి స్మృత్యంత
 రం ॥ ఆదిత్యకిరణైఃపూతం పునఃపూతంతువహ్నినా । స్నానంసంతఃప్రశం
 సంతి తస్మాదుష్ణేన వారిణా ఇతి ॥ తదాతురస్నానవిషయం ॥ తథాచ
 యమః ॥ ఆదిత్యస్సకరైఃపూతాః పునఃపూతాస్తువహ్నినా । ఆహ్నుతమా

తురస్సానై ప్రళయోత్పత్తౌ దకమితి ॥ యదాతునద్యాదికం సలభ్యతే త
 చాతనాతురస్యపుష్కలక స్నానమనిషిధమిత్యాహ యమః ॥ నీత్యోనైమి
 త్రికందైవ క్రియాంగమలకషణం । తథాభావేతుకతవ్య ముష్లోదక
 పరోదకైరితి ॥ యస్తువృద్ధమనుకోక్తం ॥ మృతేజస్సని సంక్రాంతౌ త్వాద్భజ
 న్నది నేతథా । అస్పృశ్యస్పృశనేచైవ నస్నాయాదుష్ణవారిణా ॥ సంక్రాం
 త్యాంభానువారిణ సప్తమ్యూరాహుదశశనే । ఆరోగ్యపుత్రమిత్రాధీర
 స్నాయాదుష్ణవారిణా ॥ పాణిమాస్యాం తథాదశే యస్నాయాదుష్ణ
 వారిణా । సగోహశ్యకృతంపాపం ప్రాప్తోత్యేవనసంశయ ఇతి ॥ తేన ఉ
 క్తమమరణాదిషు తథాభావేపి నోష్లోగతైః స్నాయాత్ । అపితుపరకీమై
 రుద్భృతైః కూపోదకైర్వా స్నాయాదిశ్చక్రమిత్యవిరోధః ॥ ఉష్ణోదకస్నా
 నేపి విశేషమాహ వ్యాసః ॥ శీతాస్తప్సప్సవిషిద్ధోష్ణా మంత్ర సంభార సంభృ
 తాః । గేహేపిశస్యతేస్నానం శద్ధినింవిఫలంబహిరితి ॥ సంభారామృదాద
 యః ॥ తటాకాదా ॥ వివస్వన్మంత్రసంయుక్తముపస్పృశనముచ్యతే । స్నా
 నేవగాహనైచైవ స్లవనం విధివిజిత మితి ॥ స్మృత్యర్థం సారే ॥ సర్వదాని
 త్యక్మాథాం స్నాయాదేవకథంచన । వినామృత్తికయావాపి సకృదుష్ణై
 నవాంబునా ॥ గౌతమః ॥ శివలింగ సమీపేతు యత్ప్రాయంపురతంస్థితం । శివ
 గంగేతివిశ్లేయా తత్ర స్నాత్వాశివంప్రజేత్ జలంశుద్ధమశుద్ధంవా విష్ణుంవా
 స్తుసమీపతః । విష్ణుగంగాసమంతోయం షహపాతకనాశనమితి ॥

ఇతిస్నానాహాజలని.

—* మృదాద్యాహరణమ్. *

దక్షిణ ॥ చతుర్థేచతథాభాగే స్నానాథాంమృదమాహరేత్ । తిలం
 పువ్వుకుశాదీని స్నానంచాకృత్రిషేజలే ॥ యజ్ఞవల్క్యః ॥ మృత్తికాగో
 మయందభాకప్రమ్నాణిసురభీశేచ । ఆహరేత్స్నానకాలేతు గృహీయ
 ద్బుద్ధిమాన్మరః ॥ నప్రాతర్మృత్తికాస్నానం నచభామార్కవారయోః । మ
 ధ్యంధి నేతుకతవ్యం నాతిమధ్యంధి నేర్వా ॥ వ్యాసః ॥ తతో మధ్యాహ్న

మయే స్నానానంతరం మృదమాహారేత్ | పుష్పావతానుశరణాక గోమ
 నంగంధమేవచేతి || గృహ్యపరిశిష్టే || శుద్ధచేతేభినిత్రేభువంగాయత్రీ
 గోమత్రేభా తాత్పర్యంధంఽనురంజన శ మదస్సంధస్తాత్పర్యదంతధాఖ్యాత్వా
 గాయత్ర్యాదాయమృదముపాదాయతాంశుదంతేభిభా || గాయత్ర్యాప్రో
 ఽమృది || యోగయాజ్ఞవల్క్యే || గత్యోదకాంతంఽధివల్క్యపయేత్తత్పు
 థకపీతే | ప్రధాకుర్యాత్పుష్పదంతాంశు గోమాయంచ వివిధాః || అధిమో
 త్తమమధ్యానాంమానానాంమృదసంకరః శానకః || పయతోమృదమాదాయ
 పూర్వాపాదాగక గోమాయమ్ | గత్యోదకాంతంఽధివల్క్యపయేత్తత్పు
 థకపీతే | మధువీయే || దశహీనేనఽస్త్రేగస్తాయాశ్శోపీనకాద్యతే |
 నాన్యదీయేనాద్రేణ నసూర్యాగ్రధీనచ || బలంజేదగృహంవై శయ
 నంచద్విజాలయమ్ | నిర్మిక్తపాదః ప్రవిశేన్నాన్మిర్మిక్తంఽభంచనేతి | వసి
 శ్మః || మృదైకయాశిరితాశ్శ్లోకద్వాభ్యం నాభివృథోపరి | అధస్తత
 స్పృశేత్తాశ్శ్లోకద్విఃపాదాతదైవచ | ప్రత్యౌశ్శస్యకాయంతు ద్విగచా
 మేద్యథావిధి | వ్యాసః || పద్భ్యఃపాదౌదతభిజంభునాభింబింత్ర
 ణిః | మృదైకయాశిరితాశ్శ్లోకద్విః కుర్యాత్ప్రమాజానమ్ || మృత్తికా
 వసమాదిప్యాత్వా రాకమలకమత్రతః | గోమయస్యప్రమాదంతత్రైనాంగం
 లేపయేత్తతః || ప్రత్యౌశ్శ్యవద్యవిధివత్తతస్సన్నయాత్సమాహితభితి ||
 దక్షః || మృద్ధోమయాదిభిరేకహోమలద్విగ్ధోవిభుభృతి | స్నానకాలతథావి
 ప్రిః స్నిగ్ధలేపంవివజాయేత్ || ప్రత్యౌశ్శ్యంబజ్జసూత్రంశు మృద్భిరభి
 శ్శేనశ్శనైః | ఆపాదమస్తకంజేహంతత్రైవతాశయేద్భుజభితి || కాయ
 తాశనాదనంతరికృత్యమాహ శానకః || గాయత్క్రియ దాయాభ్యుత్యాశో
 జేవాభిమృదమభిమంత్రయేత్ - తతోయతఇంద్రస్వస్తిరావినస్యః ర్విర
 క్తోవిమృధఇదంసుమేజసీరితిప్రతిమంత్రంప్రతిదిశంషీపేత్ - పూర్వాదిక్ర
 మేణితేతఃసమ్మజానంకుర్యాన్మృదాపూర్వంతుమంత్రవితే - అశ్వక్రాం
 తత్తత్పాదయో మృద్భిహమంత్రాయబుద్ధ్యేదప్రసిద్ధాః - వ్రతశ్శగోమయే

నైవమగ్రమగ్రమితిబ్రువక । అగ్రమగ్రంవరంఠీనామోషధీనాంవనవనః ।
యతదృషిపన్నీనాం సురభీకాంశరీరతః - ఉత్పన్నం లోకసౌఖ్యభవం
పవిత్రంకాయశోధవమ్ । త్వస్మేతోకాంశ్చ రోగాంశ్చ పాపానుదగోమ
యేతిగోమయమంత్రః ॥ కాంఘాత్కాండాదితి ద్వాభ్యా మంగ మంగ
మువప్పుశేత్ ॥ మూర్వయేతిశేషః - అపామార్గనమసాహరత్ మ
మదుష్టం భయన్నద ॥ స్వాహేత్యంగమంగమృజాయన్నుపస్పృశేత్ -
అథహిరణ్యశృంగ మాహాదేవీర్యప ఉపస్థాయ - సుమిత్రాన అపఞ్చిత్సుప
స్పృశ్య స్వాదుమిత్రాశ్చ బహిఃక్షిపేత్ - ఇంద్రశుద్ధత్యచాపఃప్రవి
శ్యంనసాజపేత్ - తత్ర గాయేతసామాని అవివా వ్యాహృతి జకపేత్ ॥
ఇతవసీష్టః ॥ ఎతేశతమితి ద్వాభ్యాం శీఘాన్యావాహయేచ్ఛధః । కురు
క్షేత్రంగయాంగంగాం ప్రఘాసంనై మిశ్రేతథేః ॥ శంఖః ॥ ప్రపద్యైవరు
ణా దేవమంధసాంపతిమిష్వరిమ్ । యాచితం దేహిమేతిభవం సవకపాపని
దృత్యయే ॥ శీఘామావాహయిష్యామిసర్వాఘవిఃశూదనమ్ । సాన్నిధ్య
మస్తింప్రేక్షోయేక్రియతాంమదనుగ్రహత్ ॥ రుద్రాక్షప్రపద్యైవవరం సర్వా
నపువదస్తథా । ఆపఃపుశ్యాపవిత్రాశ్చ ప్రపద్యైవరుణంతథా ॥ శమయ
త్వాశుమేపావం రక్షంతువసదైనమామితి ॥ వసీష్టః ॥ ఆరోహిష్ఠేనమా
షశ్చదృపదాదివత్సృజి । తథాహిరణ్యవశాభిః పావమానీభిరంతరిః ॥ త
తోర్కమీద్యహంకారం నిమజ్జ్యంతజకలెబుధః । ప్రాశాయామాంశ్చ
కుర్వీత గాయత్రీంచాఘమషకణమ్ ॥ ప్రదద్యాన్మూర్ధ్నికచతథామహావ్యా
హృతభిజకలమితి ॥ సంగ్రహే ॥ సంకల్ప్యసహస్రంపరమాంశదేవీమితి ॥ దూ
ర్వాం శిరసినిధాయాశ్చక్రాంతేరథక్రాంతేతిమృదం గృహీత్వా ఉద్ధృతా
సివరాహేణైహస్తాధ్యాంయాచేత-హిరణ్యశృంగమితి ద్వాభ్యాంగఃసుమ
ిత్రానఅప ఓషధయస్సంత్వితి ఉదకాంజలిం శిరసినిధాయ స్వాదర్శి తాస్త్ర
స్తానిత్యుదకాంజలిం నైఋత్యాందిశి నిరస్య జలస్థవీవ నమోగ్నయేఘ్ను
తఇతి శీఘాంనమస్కుశ్యోపస్థాయ యదపాంక్తూరమిత్యమేధ్యాశందక్షి

గతోనరస్యత్యాశనాదితిద్వాభ్యాం పాణినాప్రదక్షిణ ముదక మావృత్య తి
 మంమేగంగఇతి గం గాత్యాదశనదీస్య స్నానజలే ఆవాహయేత్ ॥ అభజలే
 విహితశ్రోత్రదృచ్ఛాసికాముఖాంశంవిమజ్జ - ఋతంచ సస్యం చేతిఋచ
 మఘమషకానూక్తంప్రాణాయామేన తిజజేత్ - అస్యసూక్తస్యమధుఘం
 దసాఘమషకాఋషిః - అనష్టుష్టుందః - భావవృత్తః పరమాత్మాదేవ
 తా- భావస్యసత్తామాత్రస్యబ్రహ్మణోవృత్తం జగత్ సప్తిః సూక్తస్యప్రతిపా
 ద్యం- తతత్తదాభిస్తిప్తభిర్భృత్సృభిన్యామిత్యాభిః స్నాత్వా అవజ్జల
 తిత్వపతవమ్య ఆకార్యకార్యకేరీతి పునస్సాన్వత్వా రహస్యకృతపాపక్ష
 యాథాం రజోభూమిరితి పునస్సాన్వత్వా అక్రాంత్యముద్రాభిజేత్ విష
 స్నానవిధిప్రోక్షి సర్వాపహానుషూదనేతి ॥ వ్యాసః ॥ అంగుష్ఠాం
 గుళిధిశ్చైవశ్రోత్రదృచ్ఛాసికాముఖమ్ | పీడ్యమగ్న ప్రసోతః శ్రద్ధపే
 దఘమషకామ్ ॥ దృపదానామగాఢశ్రీచవేవాజసనేయక | సకృదం
 తజజలేజప్త్వా బహ్మహత్యాంశ్వరోహతి ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యేనామ హ
 త్యాశు లోకానపిమాం ప్రసరదఘమషకామ్ | ఉభాశ్వమేధా వభృ
 తఏవంతంమనురబ్రవీత్ ॥ అనుమషకానూక్త్య మిషికేకోఘమషకాఋ
 ఘందోనుష్టుప్తథాదేవోభావవృత్తస్తుకీరతః ॥ ఋతంచేతిత్వచస్సార్తం
 మనసైవవచింతయేత్ | దృపదానామగాయత్రీంయజుర్వేద ప్రతిష్ఠితామ్ ॥
 అంతజాలెత్రరావృత్యముచ్చతే బహ్మహత్యయా | సవ్యాం శ్రుతికాంగా
 యత్రీం ప్రణవంవాజలెకజేత్ ॥ ధ్యాయేన్న గాయత్రీం చేవంసర్వసావప్ర
 శాంతయే | ఆపహతౌసమాదాను తివరేచ్ఛపవాప్యవమ్ ॥ తత్త్వేయం
 భూమివిన్యస్యసర్వపాత్రైప్రముచ్చతే | గౌతమగాయత్రీం పవర్తేధకర్న
 సః సమంతాదితి త్రిరంతజాలె జపక - స్వచ్ఛిత్వాపా త్స్వేముచ్చతే
 అదివావ్యాహృతీస్త్రీరంత్యతే జపస్సర్వస్తాప్తసాప్తముచ్చతేతియమమ్ ॥
 అంతర్జలేజపన్నగ్నింస్త్రీకృత్వాత్వభూమషకామ్ | వృషకావో వతికాయే
 స్త్రీ నాయంగౌరితివాఋషం ॥ సవ్యాహృకాంస పణవంగాయత్రీంత్రిక్ష

పేక్షా | ఆవరణయేద్యా క్రమం స్య శేష్యావిష్టుమశ్యయమ్ | ధ్యా
యేన్నారాయణం దేవం స్నానాదిమచకమకసు | ప్రాణశ్చిత్తంహి సర్వస్య
దుష్కారస్యేతివైశ్రుతిః || యజ్ఞవల్క్యః || జలమధ్యస్థితోవిప్రశుద్ధభా
వాల్ హరిస్తరేత్ | తద్విష్టోరతిమంత్రేణ మజ్జెదభ్యు పునః పునః || గాయ
త్రవైష్టవీ హ్యేషావిష్టోస్సంస్కృతాయవై || చందికాయాం || విష్టోరా
యతనంహ్యపసహ్యపాంపతిరుచ్యతే | తస్యైవసూనవస్తాప సస్తాప
హ్యపుసుస్తరేత్ || ఆపోహిష్యేతిస్మభిర్వధావదమపూర్వశః | హిరిన్య
వర్ణాఇతిచియుగ్మిత్సభిస్తథా || తన్నోదేవితతథా తన్నాపస్తథైవ
చ | ఇదమాపఃప్రవహతేత్సేవంచనముదీరయేత్ || ఏవంసమ్నాజనంభ
త్వాభుదసషింస దేవతమ్ | అఘమవకాగూత్తస్య సస్తరేస్సేయతస్త
థా || తతోంభసినిమగ్నస్తు త్రావతేదఘమవకాగమ్ | ప్రవద్యాన్మూర్ధా
సితథామహావ్యాహృతిభిజ్జలమిత || వసిష్ఠః || ఆపోహిష్యేదమాపశ్చ దృ
పదాదివ ఇత్సపి | తథాహిరగ్యవర్ణాభః పావనానీభిరంతతః || తతో
ర్గమిత్సేదోంకారం సమజ్యోంతజ్జలమిత || ప్రాణాయామాంశ్చకు
ర్వీత గాయత్రీంచాఘమవకాగమ్ || యోనెనవిధిరాన్నాతియత్రకత్రాంభసి
ద్విజః | సర్వధలమాపోతితిథేకతుద్విగుణంభలమిత || విష్ణురపి || తతోపు
మగ్నస్త్రిరఘమవకాగమ్ - తద్విష్టోఃపరమంబదమిత సావిత్రీంవాయుంజలె
మనఇత్యనువాకంవాపురుషసూక్తంనాన్నాత్వోద్రావాసనా దేవమిత
ర్వగుమంతస్థవకుర్యాదితి || వ్యాసః || మృద్లోమయాభ్యామాలిప్య తిల్లిం
గాదేవమంత్రితః | ప్రత్యుశ్యాచస్యవిధివల్ తతస్సాన్మయా త్సమాహితః ||
ప్రేక్ష్యసోంకారమాదిత్యం క్రిర్నిమజ్జేజ్జలాశయః | ఆచారతః పురరాచామె
స్త్రంత్రేతానేనమంత్రితే || అంతస్సరత ధూతేషు గుహాయాంవిశ్వరోము
ఖః | త్వంయజ్ఞస్త్యవవహారఆపోజ్యోతీరసోమృతమ్ || తతస్సమ్నా
జనంకుర్యాదాపోహస్తామయోభువః | ఇదమాపః ప్రవహతావ్యాహృతి
భిస్తథైవ || తతోభిమంత్రిత స్తీర్ధామపోహిష్టాదిమంత్రతః | అంతజా

అగతామగ్నో జపేత్త్రిరఘమర్షణమ్ || దృపదాంవా త్రిరభ్యశ్యేద్వాన్య
 హ్యశీంపగవాదికమ్ | సావిత్రింవాజపేద్విద్వాత్ తద్విష్ణోఃపరమంపదమ్ ||
 ఆరతయేద్వాప్రణవంచెవంవాసంస్తేదేధ్ధరిమ్ | దృపదాదిరపోమంత్రో
 గుణుర్వేదప్రవీతః || అంశఃశ్రేణిరాన్యత్సర్వపాపైరిపృమచ్యతేయ
 థాన్యమేధక్రతురాట్ సర్వపాపః ప్రశాశనః | తథాఘమవణంసూక్తం
 సర్వేషాం పనోదనమతిబోధాయనః | అథహస్తాప్రత్యక్షకమండలుమ్
 త్పిండ చ సంకృహ్యశీఘ్రంకావ్యక్తిం పాదౌప్రత్యక్షయేత్త్రి | త్తానమథ
 హైకేబువిశేత్సకానమపోదేవగృహంగోష్ఠంయత్రచ బాహ్వాశా అప్రత్య
 క్త్యపాదాతన్నప్రవేష్టవ్యమిత్యథా బోహి ప్రపద్యంతే హిరణ్యశృంగం వరు
 ణంప్రద్య ఇతిద్వాభ్యో మథాంజలి నాడకహరంతి || సుమిత్రాన ఆపదవ
 థయః సంకృతాండిశంతురక్షిణి యస్యాం డిశిష్యేన్యోధవతి దుమిత్రాస్త
 యైశ్రధూయాసుర్యోస్తాత్ ద్వేష్టియంచవయండిష్వ ఇతి అథాండపస్పృశ్య
 నమోగ్నయేభ్యవత ఇన్ద్రపస్థాయత్రః | పదక్షిణమువక మావళయతి.
 యోఽపాంక్రూరమితి || ఇయంమేగంకఇతిశీఘ్రమావాహ్యద్భిరూర్ణయతి ఆ
 పోహిస్తామయోఘవఇతిస్పృశ్నిర్నిరణ్యవ కా ఇతిచతస్పభిః పవమానఃసువ
 జనఇత్యేతేనానవాకౌ మాజయిత్వాంతజలమూగతోఘమవణేన త్రి
 న్సాన్తాయామాధారయేత్ | ఋతంచసత్యంచేత్యేతదఘమవణంత్రిరం
 తజలైపరేత్ || సర్వస్తాత్సాపాస్పీముద్యతే || ఆయంగః స్పృశ్నిరక్ర
 మీదిత్యేతామృచంత్రిరంతజలైపరత్ - సర్వస్తాత్సాపాస్పీముద్యతే | అపి
 వాప్రణవమేవత్రిరంతజలైపరత్ సర్వస్తాత్సాపాస్పీముద్యతే ఇతి మృత్తి
 కాస్తానమవృక్తంబోధాయనేన || అథాతోమృత్తికాస్తాచవిధిం వ్యాఖ్యా
 న్యోఽగి బ్రహ్మచారిగృహస్థవానప్రస్థపరివ్రాజకానామశ్వుకాంతే సహస్రప
 రమాదేవీతిధూమిందూర్వావభి మంత్రోద్ధృతాసీమృద్ధృత్యేత్యాది || తటే
 లోష్ఠమావాయ కాండశ్చాండాదిదిద్వాభ్యం దూర్వామావాయమృత్తిక
 శానమేపాపమితిదూర్వాంలౌష్ఠే పతిష్ఠాప్యయత ఇంద్రస్వస్తిదాస్వస్తివభి

తే. ౨ ద్యనాథదీక్షితయశస్త్వతిమక్రూరతేనధమకాస్తే,

దోవృద్ధశ్రవాస్తా తారమింద్రమాపాంతమస్యవిపరంమృగోఅనుపశేహీతి
 వద్భిః ప్రతిమంత్రప్రతివిశం లోతముస్సృజ్య గంధర్వా రామితి లోష్టమా
 తాయతేదుత్యంజాతచేదసమితిలోష్టమాదిత్యం దర్శయిత్వా శ్రీమేభజతు-
 అలక్ష్మీమేనశ్యకు- ఇతిశిరఃప్రదక్షిణీకృత్య । సహస్రశీషేణశిరఆలిప్యతి
 మ్ముఖాఇంద్రగ్రీవా మోజోగ్రీవాంమహానింద్రోవజ్జీవాహురితి- బాహూ
 సోమానంస్త్వకామితికుక్షోశరీరంయజ్ఞశ్రమలమితిశరీరంనాభిమే చిత్తంవి
 క్షానమితివాభిమాపాంతమస్యతితి కరంవిష్ణోర్గలాటమసీతిపుష్టం వరుణస్య
 స్తంభనమసీతిషేర్థఃఅనంతనందాదిత్యంతో పురుషోరాజ ఇత్యూరూజం
 ఘాభ్యామితిజంఘయోరిదంవిష్ణురితి శ్రీశివచేతి ద్వాభ్యాంపాదానజోషాఇం
 ద్రేతిశేషందూర్వానసహితంశిరసేనిధాయహిరణ్యశృంగమితితథాం గత్వా
 సుమిత్రానతపఃపథయఇతి అత్తానమభిషిం చేదుదకాంజలియా వాయులోన్మ
 దేశేదుమిత్రాస్తస్మై భూయాసురితిప్రథమం యోస్తాం దేవ్యైఇతిస్వీతిసుం
 యంచవయంద్విత్తఇతితృతీయమావోహిష్మామయోభువఇతితస్మభిఃహిరణ్య
 వహ్నిః శుభయః పావకాఇతితస్పభిః పవమానః సువజాన ఇత్యేతేనాను
 వాకేనమాజయిత్వానమోగ్నయేపును లేనమితి సమసూర్యయదపాం
 క్రూరమితి అద్భిస్త్రై రావృత్య ఇమంక్షుగంగతి అవోభిమంత్య) ఋతంచ స
 త్యంచేత్యఘమవకణసూక్తేనావోవగాహేతజేవాన్మషీకపితృణాం స్తర్పయి
 త్వాశుచీవోహవ్యతివస్త్రమద్భిః ప్రోన్యదేవస్యత్యేతివస్త్రమాదాయ అవ
 ధూతంరక్షిత్వవధూయతేదుత్యంజాతచేదసమితివస్త్రమాదిత్యందశకాయ
 త్వావహంతీతి వాసః పరిధాయ ద్విరాచమేత్ ॥ భూతప్రేతపిశాచాయే
 యేధూతాయెనికాచరాః । తేషాంసవావిరోధేన బ్రహ్మకర్మసమారభ
 ఇతి ॥ దర్భాసశంప్రతిష్ఠాప్యత్రీకప్రాణాయామాకధారయిత్వాహోత్ర
 రశతంగాయత్రీంజపేత్ - బ్రాహ్మణఃపూతోభవతి - గోవధగురుతల్పగ
 ణసస్యకాస్తేయసురాపానాది సర్వపాపప్రణాశనమితి విజ్ఞాయతే ॥ ధ్యా
 న్వారాయణం దేవం ప్రపద్యతఇతిఇత్యాహ భగవాన్ బోధాయనః ఇతి॥

అనుకల్పమాహాయాజ్ఞవల్క్యః ॥ యవీషవిస్తరః ప్రోక్తస్సాన్నినస్యవిధిరుత్త
మః । అసామధ్యాకన్నకుర్యాత్తుడపాయవిధిరుచ్యతే ॥ స్నానమంతజా
లేచైవమాజానావమనేతథా । జలాభిమంత్రణంచైవ తీర్థస్యః పరికల్పనః ।
అఘమషణసూక్తేన త్రిరావృత్తైననిత్యశః । స్నానాచరణమిత్యేతద్విపది
ష్టమహాత్మభిరితి ॥ తీర్థపరికల్పనమాహ వసిష్ఠః ॥ చతుర్థాస్తనమా
యుక్తంచతురశ్రంసమంతశః । ప్రకల్ప్యావాహయేద్గంగాం మంత్రేనాసే
నమంత్రవితే ॥ విష్ణోఃపాదప్రసూతాసి వైష్ణవీవిష్ణుదేవతా । నాహినస్వై
నసస్మస్మాదాజన్యమరణాంతికాత్ ॥ తిస్రఃకోట్యధికౌటీనాంతీర్థానాంవా
యురబ్రవీత్ । దివిఘన్యంతరిక్షేచ తానిమేసంతుజాహ్నువీతి ॥ స్పృత్యంత
రే । చతురశ్రంతీర్థపీఠం పాణినోబ్లిఖ్యవారిషు । అవాహయామితాండే
వీత్యావాహ్యత్రైవిజాహ్నువీతి ॥ ఇమంమేగంగఇత్యుక్త్వా పుణ్యతీర్థానిచ
స్మరేత్ । స్నానంప్లవంగమన్యైశ్శతంబిధివిశాకృతమ్ । వృథాద్విజన్తన
స్మస్మాద్విధినా స్నానమాచరేదితి స్మరణాత్ ॥ స్పృత్యథాసారే ॥ నా
న్యోన్యంపుష్టతోమజ్జైన్నలింపేత్పుష్టతోమఖః । స్నాత్వానథావయేద్గం
గానమృజ్జాద్వాససాముఖమ్ ॥ అవగాహ్యజలేనగోక్షేన శ్రుంయశిపరిశో
ధయేత్ । కృద్ధాస్తతనివతంతేతేదేవాః పితృభిస్సహ ॥ రత్నావళ్యం॥
దశేన్ స్నానంవికురీత మాతాపిత్రోస్తుజీవతాః । కుర్యంతత నిరాచమ్యై
పిత్రోరున్నతిజీవీతే । నరాత్రౌష్టృతికాచ్ఛాపం చైవ భామరకావార
యోః ॥ సంధ్యయోనౌవగోమూత్రంనశుద్ధ్యైగోమయః ॥ ౧ । దివాంబు
గోశకృన్మాత్రైశ్శుద్ధిర్నిశ్యంబుభన్తభిః ॥ నాంబుసాన్యాన్నుంచేన్నకేర్థే
తీర్థాంతరంస్తరేత్ । సంకల్పైశ్చతథాకుర్యాత్స్నానం దానంత్రతాది
కమ్ ॥ అన్యథాపుణ్యకర్మాణి నిష్ఫలానిభవంత్వై । భరద్వాజః । సంకల్పర
హితంకర్తృయత్సృతిశ్రుతిహోదితమ్ । యతోయద్యథలంకశ్చాన్యస్సంకల్పాత్
తత్సమాచరేత్ ॥ పాదాకరాచప్రక్షాళ్యసముపస్పృశ్యవాగ్యతః । ప్రాజ్ఞ
భోదజ్ఞుభోవాపిస్థిత్యాదధానసేకుచిః ॥ సదర్భహస్తాబానూర్ధ్వే తక్షిణే

దక్షిణోత్తరై | కృత్వావారాదసంస్మృత్య ఏతశ్శర్మకరోతియత్ || స్వ
 మాంసేతుసంస్మృత్య తత్సంకల్పఇతిరితిః | సానమదితనేత్రస్యకర్ణ
 గయుతస్యచ || నయుక్తచతథాఽజీణాఢ్యుక్తఽత్సుచగహిణమ్ | అనా
 తక్వాఞ్చస్మిన్ద్యస్త సవిషశ్శూద్రసమ్మతః || ప్రాయశ్చిత్తీభవేదేవలోక
 భవతిసింహితఇతి || భృగుః || నైకవాసానవద్వీపే నాంతరేనకదాచన | శ్రు
 తిస్మృత్యుపతంకర్మ నకుర్యాదశుచిః క్వచిత్ || తత్రాగ్రాహ్యాద్వీపమాహ
 నవీవ || వృషభైకశతంచైవగవాంతిష్ఠత్యసంశయః | నతిర్ధమ హతద్వీప
 మిత్రబ్రహ్మవిదోవిదురితి || మనుః || నిత్యంస్నాత్వాశుచిఃకుర్యాద్దేవషిఃపి
 త్యశర్మామ్ || ఇతి జాదాలిః || దేవాస్త్రిష్టాబుషింశ్చైవ తర్పయేదక్ష
 తోదక్షైః | తర్పయేత్తుపివ్రాన్యక్తాగ్నితీలాదకచందనైః || యమః || తిలద
 ర్భసమాయుక్తంస్పృధూయస్ప్రీడియతే | తత్సర్వమమృతంధూత్వా పి
 త్వానామపతిష్ఠతఇతి || ఇతిమార్గాహ్నికస్నానమ్.

—* అథనైమిత్తికవిషయస్నానమ్. *

స్మృత్యర్థశాస్త్రే | ఉచ్చిష్టామృతపసూతేమహ్యపుశ్య స్పర్శనేమద | గ్ర
 హసంక్రమణాదాచ స్నానంచైమిత్తికంస్మృతమ్ || చండాలాది స్పర్శనేతు
 కాగ్యంవారుణమేవత | కామ్యంమలాపకవణంద త్రిధాస్నానంబ వారు
 ణమ్ || ఇతరాణియథాయోగ్యం దేశకాలాద్యపేక్షయేతి || గాగ్యః || కు
 ర్యాన్నైమిత్తికంస్నానం శీతాభిఃకామ్యమేవచ | నిత్యంయాద్యుచ్చికంచైవ
 యథారుచినమాదేశేత ఇతి || మనుః || దివాకీర్త్యముదక్యాంచసూతికాం
 పతితంతథా | శశంతత్స్మృత్యేనచైవస్మృష్ట్యాస్నానేనశుద్ధ్యోతి || దివాకీ
 ర్త్యశ్చచండాలః ఉదక్యాచరజస్వలా || అంగిరః || శవస్పర్శయతోద
 క్యాంసూతికాంపతితంతథా | స్మృష్ట్యాస్నానేనశుద్ధిస్సగ్నిత్యచేలేననసంశ
 యః || గౌతమీపి || పతితచండాలసూతకొదక్యాశవస్పృష్టితస్పృష్టి ఉప
 స్పర్శనేనచేఉదకోపస్పర్శనాచ్చధ్యేదితి || అనేనపతితాదిస్మృష్టినమారభ్య
 తృతీయస్యాపిసచేలస్నానమిత్యుక్తంభవతి || స్మృత్యంతరేపి || శవచండా

లక్షణాద్యైవ తత్సంప్రద్యైవ సేవ్యమితి ॥ చంద్రికామాత్రా
 నామ సూత్రకొదకాశ్చ తస్మాద్ ఏవేతేషామేవ సంస్కర్య తస్మాద్
 న్యాయశాస్త్రేతి ॥ ఏవ కారః ఘటధూమాదిస్సృష్టే తస్మిన్ న్యాయసిన్ధుశ్చ
 ౧౦ ॥ తథాచ తత్త్రైవ ॥ ఘటధూమస్సృశం వాంతం వివిక్తం త్సూర కమణిః
 మైథునాదరికారంబ స్సృష్ట్యా స్నానం న విద్యతే ॥ యత్తు సంవతరకాచనా ॥ త
 తస్మిన్ స్థివంస్సృశేద్యస్తూస్నానం తస్య విధీయతే ॥ ఉద్భవామాచమన ప్రోక్తం
 ద్రవ్యాకాం ప్రోక్షణం తథేతి ॥ యదపి వ్యాసః ॥ ససూతకం సమృతకం ప్రసూ
 కాం వారజస్వలామ్ ॥ స్సృష్ట్యా స్నానం యాచ్యత తస్మిన్ స్థంతర్వాక్వా వాచ
 మేద్భున ఇతి ॥ తదబుద్ధిపూర్వవిషయం ॥ తథాచ చంద్రికామాత్రవిషయేతి ॥ ఆ
 బుద్ధిపూర్వం సంస్కరేద్యమేతస్మాన్ స్నానం విధీయతే ॥ త్రయోదశం బుద్ధిపూ
 ర్వేతు తత్సృష్ట్యా యకల్పనేతి ॥ చతుర్థాస్య త్యాచమన మేవ ॥ ఉపస్థా
 శేద్యతుర్థాస్తు తదూర్ధ్వం ప్రోక్షణం మతమితి మరీచి స్మరణాత్ ॥ య
 త్తు కూర్మపురాణే ॥ చందాలసూతకొదకాశ్చ సంస్కృష్టం సంస్కృశేద్యది
 ప్రమాదాత్తతలవమ్ము జపంకుర్యాత్సమాహితః ॥ తత్సృష్టే న్న స్థివంస్సృ
 ష్ట్యా బుద్ధిపూర్వం ద్విజోత్తమః ॥ ఆచమేతవిశుద్ధ్యర్థం ప్రోహదేవ వికామహ
 ఇతి ॥ యదపి దేవతేనోక్తం ॥ సంస్కృశ్యా శుచి సంస్కృష్టం ద్విజయం వా
 పిమానవః ॥ హస్తాపాదాచ తాయేన ప్రత్యక్ష్యాచమ్ము శుద్ధ్యంతి ॥ యదపి
 వృద్ధాతాతాతేనోక్తం ॥ అశుచిం యత్సృశేదన్యో ఏక ఏవ సదూష్యతి ॥ తత
 స్సృష్ట్యా సదూష్యే తస్మాద్రచ్చ్యవ్యయం విధిరితి ॥ ఎతత్సర్వం బంధాలాది
 స్పృశ విషయమితి ॥ మాధవీయే ॥ చందాలాదివ్యతిరిక్తా శుచి స్పృశ విష
 యమితేనైత నైవ బంధం బంధాలాదిస్స దృష్టికయస్యాచమన విషయంతికామవిష
 యంతర్వాన్ న పరవచనం కామవిషయం ద్విజయస్యాచమనం బంధాలాది స్పృ
 విషయం బంధాలాదివ్యతిరిక్త శవధూమాద్యశుచి స్పృశ ఏవ స్నానం ద్విజ
 యత్యత్యాచమన మేవ ఇతి వ్యవస్థా ॥ అత్ర పరాశరః ॥ దుస్స్వప్నం యథివ త్యేత్తు
 వాం లేద త్సూరకర్మణి ॥ మైథునే ప్రేతధూమేవ స్నానమేవ విధీయతే ॥ మై

యోగి స్వరీముక్తాభరే

విషయం తదాహశాతరే

శస్త్రులమ్ అన్యతాతుతథా.

భగవతే || అన్యతావవిక్యచిత్రస్నానంస్మర్యసే || అప్తమ్యాంధ చలదకాశ్యాం
 వివాపర్వణిక్షుభనమ్ | కృత్వాసచేలస్నానంతు వారుణేభిశ్చ మార్జయేత్
 ధరి || కాశ్యాః ౫౫: || చండాలసూతికౌద్యా పతితాకాశాచకృచ్ఛావాశాస్పృ
 ష్ట్యాస్నాత్వాశుచింఘ్రేపతంఅనుగమ్యనలంస్పృశేరితి || వీరత్పరీమాద సం
 స్పర్శవిషయం | పతితం సూతికామంత్ర్యం శవంస్పృష్ట్యాచ కామశశి |
 స్నాత్వాసచేలంస్పృష్ట్యాగ్నిం ఘృతంప్రాశ్యవిశుద్ధ్యతి || శవస్పర్శుదివాశీ
 తికాంచితంయూపంరజస్వలామ్ | స్పృష్ట్యాప్రమాదనావిప్రః స్నానంకృత్వా
 విశుద్ధ్యతీతి స్మరణాత్ || పరాశరీపి || చైత్ర్యవృక్షశ్చిదిధూమాశ్చ్యుండాల
 స్సోమవిక్రయా | ఎకాంస్తు బ్రాహ్మణస్సృష్ట్యా సవాసాజలమాదిశేషితి ||
 తిలేర్యోగ్యశ్చ కానంచైత్ర్యంతత్రసమారోపిత వృక్షశ్చేత్యధః || శుంవరో
 ౬ || చండాలం పతితంస్పృష్ట్యా శవమంత్యజమేవచ | ఉదక్యాంసూతికాం
 నారీం సవాసాస్సానమాచరేదితి || అపస్తంబః || చండాలాశస్పర్శనైసం
 భాషాయాం దశకనైవచ దోషస్తత్రప్రాప్తయశ్చిత్త మవగాహన మపాము
 పస్పర్శనం సంభాషాయాం బ్రాహ్మణసంభాషా దర్శనేజ్యోతిషాం దర్శన
 మితి || ఉపస్పర్శనైసత్యపామవగాహనం ప్రాప్తయశ్చిత్తమిత్యాహ || వ్యాసః ||
 చండాలపతితౌదృష్ట్యానరఃపశ్యేత్తు భాస్కరమ్ | స్నాతస్తుతౌ సమాలో
 క్య పునస్నాననేనశుద్ధ్యతీతి || చండాలాదీనాం వ్యవధానే దేశపరిమాణ
 మాహ || పరాశరః || యుగంయుగద్వయంచైవత్రియుగంశచతుర్యుగమ్ |
 చండాలసూతికౌద్యా పతితానామధఃక్రమాత్ || తతస్సన్నిధిమూత్రేణ స
 చేభిస్నానమాచరేత్ | స్నాత్వావలూకయేత్సూర్యమక్షానాత్స్యశతేయదీ
 తి || అభిక్రమాద్విపరీతక్రమాత్ || యుగపరిమాణాలూకవ్యవధానా రా భవ
 గంతవ్యమితి మాధవీయే || నవపదం రథయుగమష్టపద చ నాయుగమితి ||
 తాకిణీ ప్రతీయంతే || ఉక్తవ్యవధానాభావేనచేలస్నానం - అక్షానాగ్నా

త్రస్వత్సనేనూర్వావలాకనమధికమిత్యథః ॥ బుద్ధిపూర్వాంగస్స క్షేతు స
 చేలస్నానమగ్నిస్పృశనంఘృతప్రాశనంబ పూర్వోక్తం ద్రష్టవ్యం - అంగ
 స్స ర్శేన మజ్జనసంఖ్యాపిస్త్యర్థతే ॥ వృషలం చాంత్యజాతంచచందాలంపతితం
 తథా ॥ ఋతావధిపుతాంనారీం స్పృష్ట్యాస్నానం సమాచరేత్ ॥ ఎకంచనవ
 కంచైకద్వాత్రింశ త్త్రింశకంతథా ॥ ద్వాస్త్రింశచ్ఛక్రమేనైవమజ్జనంతువిధీ
 యతఇతి ॥ స్మృత్యంతరే ॥ చందాలస్యచ శుష్కప్త పదంశ్రేణ్యాఃశతద్వయం
 ద్వాత్రింశాచ్ఛాపవతస్యమనశ్శుద్ధిదమాచరేత్ ॥ అవిజ్ఞాతే రజస్రావేమలవ
 ద్వస్త్రయాగృహే ॥ స్పృష్టం చుద్వస్తుశద్దుష్టంనరష్టంసన్నికషాతఇతి ॥ ఆ
 స్పృశ్యస్పృశానేచైవత్రయోదశనివజ్జనం ॥ ఆచమ్యప్రయతరిపశ్చాత్సానం
 విధివీదాచరేత్ ॥ ఇతిభరద్వాజవచనం ॥ గస్పృశానాభావవిషయంచందా
 లోదివ్యుతిక్తాస్పృశ్యస్పృశాన విషయంచ ॥ వ్యాసః ॥ సూతికా పతితో
 దక్యా చందాలశ్చచతుర్థః ॥ యథాక్రమంపరిహరేదేకద్వితీ చతుర్థ్య
 గమితే ॥ అత్రవ్యాసపరాశరవఃసయోర్విరోధేవికల్పద్రష్టవ్యః - యత్తు ॥
 చందాలంపతితంచైవదూరతఃపరివజాయేత్ ॥ గోవాలవ్యజనాద్వాధో స
 వాసాజలమావిశేదితి ॥ వైయ్యఘ్నిపాదవచనంతత్సంకల్పాదివిషయం ॥ య
 దాహసంవతకః ॥ సంకటేవిషమేచైవయగేనచైవవిశేషతః ॥ హట్టపక్షన
 మాగేవయథాసంభవవిష్యతే ॥ శృణుకాస్తాదిఘాతేనపిద్యేవాఽఽరితేతి
 తథా ॥ గోవాలవ్యజనేచాపి స్నానంతత్రైవిద్యసంఘోప్రచేతాః ॥ వస్త్రాంత
 రితసంస్పృశేనామత్స్పృశో విధీయతే ॥ నామత్స్పృశేనామత్స్పృశోక్తంత
 ద్వస్త్రాంతరితేపిచేతి ॥ అ. గిరాః ॥ యస్తుభాయాం శ్వపాకస్య బ్రాహ్మణో
 హృదిరోహతి ॥ తత్రస్నానంపశుత్వీతిఘృతంప్రాశ్యవిశుద్ధ్యతి ॥ చందాల
 పతితద్భాగ్యాంస్పృష్ట్యాస్నానంసమాచరేతి ॥ స్మృతిరస్మే ॥ భాయామం
 త్యశ్యశాకాదేః స్పృష్ట్యాస్నానం సమాచరేత్ ॥ చత్వారింశతే ఏచామూ
 ధ్యకంభాయాదోదేనవిద్యతే ॥ ఏకాశాఖం సమాచూత్తంచ చాలాదిర్మ
 థాభవేత్ ॥ బ్రాహ్మణస్త్రైనిసంసృజ్య స్నానేనసుచితామియాదితి ॥ శాఖా

౧౪ బైద్యనాథసీతీతమే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రం -

గ్రహణంసకాతీయద్రవ్యోపలక్షణాథం ॥ అతఏవచంద్రికాయాం ॥ తాన్తే
 సంస్తరవేస్త్రికనస్పృశ్యస్సహతిష్ఠతి ॥ అస్పృష్టస్మైరదృష్టోస్త్రిత్యేవచక్షుః
 ముమ్యుతతి ॥ తాదేవ శృంగిణి ॥ ఆపస్తంబః ॥ మూఢస్వాస్తరే
 బాసంస్పృశమన్యాసస్యతాత్ ప్రయతోమిశ్యే తృణకాష్ఠేచునిభాతే
 వ్యతి ॥ అత్రహరతః ॥ తతదండాలసూతీకౌదక్యాశవస్పృష్టతల్స్పృ
 ష్యోఽపృశ్యశాసనచేలస్నానమతి ॥ గౌతమః తస్మిన్విషయేదముచ్యతే ॥ శయ
 నతియా ఆసనతియావా స్పృష్టఅస్తీర్థః పలాలాదిసంఘాత ఆస్త్రః యతా
 ద్విశ్లక్ష్యతయాపలాలాదేర్ములాగ్రవిభాగోనజ్ఞాయతే సమూఢశ్చాసా
 స్వస్తరశ్చేతియూథస్సస్తరః - తస్త్రికపతితాదిష్వాసీనమయథాకశ్చిత్ప్ర
 యతఉపవిశేత్ సవతాన్స్పృశేత్ ॥ తత్రయథాప్రయతఆత్మాసగమన్యతే ప్ర
 యతోస్మీతితదైవమన్యేతనైవవిధేవిషయేతథాతృణకాష్ఠేచునిభామా
 నిభాతేమతస్పృష్ట్యాన్యాయేనభవతి ॥ స్నానేచనిమిత్తంతరముత్తర
 తద్వింశతిమతే బౌద్ధాపాశుపతాకజైనాకలూకాయతీకకాపిల్లాక
 విక్రమస్థాన్ద్విజాన్ముద్రాకలూకాయతీకనాస్త్రికాక ॥ అక్రమస్థాన్ద్వి
 జాన్ముద్రాకసవాసాజలమావిశేత్ ॥ అవకీర్ణోవిమన్యంచస్పృష్ట్యాస్నా
 నేనశుభ్యతి ॥ స్పృష్ట్యాదేవలకంచైవసవాసాజలమావిశేత్ ॥ దేవార్చన
 రోయస్త్రువిత్తాథేవశ్వరత్రయమ్ ॥ సవైదేవలకొనామహవ్యకప్యేషుగహీ
 తః ॥ యయః ॥ శునాచైవశ్వపాకెవమృశనిహారశేనవా ॥ తేషాంతుస్పృ
 ష్టమాత్రే సచేలంప్లావయేద్ద్విజః ॥ దుస్సృష్టేదుజ్జనస్పృశేఽమృదితే
 స్నానమాదరేత్ ॥ అభృదితే శయానస్యాదీత్యోదయే ॥ స్మృత్యంతరే
 స్పృష్ట్యాద్రస్యనిమాకల్యం సవాసాత్సప్తశశ్చుచిః ॥ సంవతః ॥ శ్వవరా
 హఖరానుష్ఠానవృకగోమాయువానరాక ॥ కాకకుక్కుటం గృధ్రాంశ్చ
 స్పృష్ట్యాస్నానం సమాదరేత్ ॥ హరీతః ॥ చాతకంకుక్కుటం కాకం శ్వస్య
 గాలశివావృకాక ॥ చిరధూమత్సశానాని విద్వరాహఖరాశుచీక ॥ శిశి
 ణీనమంత్యంశ్చస్పృష్ట్యాస్నానంవిధీయతే ॥ మైత్రససిః ॥ కాకోలూకస్య

శాసన స్థానం మూత్ర పురీష కరణే సచేలస్థానం మహా వ్యావృత్తిభి
 హూమ శ్చేతి || ఆంగిరాః || కృత్వా మూత్రపురీషం నా యదానైవోదకం
 భవేత్ | స్నాత్వా లబ్ధావకం పశ్చాత్సచేలస్తువిశుద్ధతీతి || సంగ్రహే || గా
 శ్యాశ్చ స్పృశమాత్రేతు సరటిక్యకలాసయోః | శుభేవాప్యశుభేవాపి సచే
 లస్థానమాచరేత్ || మనుః || నారంస్పృష్ట్యాస్థిసన్నేహం సవాసాజలమా
 విశేత్ | ఆచామేదేవనిన్నేహం గామాలభ్యార్కమీత్యుచేతి || విష్ణుః || ధ
 త్యవజకం పంచనఖంతదస్థిసన్నేహం చ స్పృష్ట్యా స్నాయాదితి - శవశ్చ శ్చే
 విశేషమాహ పస్తంబః || శునోపహతం సచేలావగాహేత ప్రత్యాశ్యావా
 తం దేశమగ్నిసానం స్పృశ్యపునః ప్రత్యాశ్యపాదాచాచమ్యప్రయితో భవతీతి వ్య
 వస్థితవికల్పాయం - యథాచమనుః || ఉద్ధ్వం నాభేకరాముక్త్యా యదంగ
 ముపహస్యతే | తత్ర స్థానవిధిః ప్రాక్రొహ్యధః ప్రత్యాశనం స్పృశయతి | విష్ణు
 రపి | నాభేరధికరాగ్రం వా శునాయద్యుపహస్యతే | ప్రత్యాశ్యతదధిక్వా
 ల్యపునరాచమ్యశుద్ధతీతి || నాభేరూద్ధ్వం శునాస్పృష్టేతి ప్రామధ్యేన వా పు
 నః | ప్రత్యాశ్యమృద్ధిరంగని సచేలస్థానమహాకం || శాతాతపః || రజక
 శ్చమకృచ్చైవ వ్యవరజాలోపజీవితౌ | నిదేశకశ్చనటకరితథా శైలూషక
 స్తథా || ముఖేభగస్తత్రోవాచా గ్రామ్యకుక్కుట సూకరౌ | ఏతైర్యదం
 గం స్పృష్టం స్యాద్భిగోవజకం ద్విజాతిషు || తోయనత్యాశనం కృత్వా ఆచాం
 తః ప్రయతోతి తథా || అత్రాపి శువవాహచర్యాశ్చోగ్రహణం నాభేరూ
 ధ్వం గోపలక్షణాధః || జాతూకణి రపి ఉద్ధ్వం నాభేకరాముక్త్యా
 యదంగం స్పృశతేతి భగః | స్నానం తత్ర ప్రసక్తీతి శేషః | ప్రత్యాశ్యశుద్ధతీతి ||
 భగః పక్షి శుభః || రధ్యాకం మతోయనభేదా ద్వేన వవాతథా | నాభే
 రూద్ధ్వం నారంస్పృశ్యః సద్గుస్థానసేవశుద్ధతీతి || విష్ణుః || కాకజానరమా
 జాకరథరోష్ట్రాహం శునాంతి ధృగ్ సూకర వాహసేద్ధ్వం చ స్పృష్ట్యా స్నా
 నం సచేలకం విష్ణుః | ఆచామేదేవనిన్నేహం సవాసాజలమా
 విశేత్ | ఉద్ధ్వం నాభేకరాముక్త్యా యదంగం స్పృశతేతి శేషః || మనుః || త్రుత్సేవిచా

౧౬ ద్విద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాశలే * ధర్మశాస్త్రే-

అశాస్త్రస్యాతతఃసాత్వావిశుద్ధతి । భోజనేకమకాలేచవిధిరేష ఉదా
 హృతః ॥ ఇతరాంకస్పృశేత్సావచనమేవ ॥ మాజారమూషికస్పృశేత్
 మకతుత్సన్నుపస్పృశేదితి బృహస్పతిస్తరణాత్ ॥ అకమకాలేమాజార
 స్పృశేనేనాశుద్ధిః - తథాచమనుః॥ మాజారశ్చైవదర్శివ మారుతశ్చ స
 దాశుచిః ॥ పరాశరౌపి ॥ మాజారమసీ కాశీటపతంక క్రిమిదర్శరాః ।
 మెథ్యామెథ్యంస్పృశంతోపి నోచ్ఛిష్టంమనురబ్రవీత్ । యదాపునరశుద్ధవశ
 సర్వాత్ స్మృతతి తదావిశేషోదేవలేనదర్శితః ॥ పాషండంపతితంచాత్య
 మున్మత్తంశవదాహకమ్ । సూతికాంశ్రావీకాంనారీంరజసాచపరిప్లుతామ్ ।
 శ్వకుక్కుటవ రాహంశ్చగ్రామ్యైకసంస్పృశ్యమానవః । సచేలస్సశిరాస్సాన్
 త్యాతదానీమేవశుద్ధతి ॥ అశుద్ధస్వయమైవైతాకవిశుద్ధస్తుయదిస్పృశేత్ ।
 శుశుద్ధత్యుపవాసేన తదాకృచ్ఛేగవాపునరితి ॥ స్రావికాప్రసవస్య అకార
 త్కాంతి - ఏతద్భుద్ధిపూర్వస్పృశేవిషయం ॥ తథాచకూమకపురాణం । ఉచ్ఛి
 ష్టోజనచాచాంతః చండాలాదీనస్సృశేద్ద్విజః । ప్రమాదాద్వై జపేత్సాన్
 త్యాగాయత్యృష్టసహస్రకమ్ ॥ చండాలపతితానాంతు కామాద్యస్సంస్పృ
 శేద్ద్విజః । ఉచ్ఛిష్టస్త్రుతకుర్వీత ప్రాజాపత్యం విశుద్ధయే ॥ అనేనైవాభి
 ప్రాయేగః సింహురపి ॥ అనుచ్ఛిష్టేనసంస్పృశ్యేన్నానంయేనవిధీయతే । తే
 నైవోచ్ఛిష్టసంస్పృష్టఃప్రాజాపత్యేనశుద్ధతీతి ॥ సంవతోకపి ॥ కృతేమా
 త్రేపురీషేవభుక్తోచ్ఛిష్టేతథాద్విజః । శ్వాదిస్సృష్టౌజపేద్దైవ్యాస్సహ
 స్రంసానపూర్వకమ్ ॥ చండాలాద్వైస్త్రిస్త్రుసంస్పృష్టఉచ్ఛిష్టస్తుద్విజోత్తమః ।
 గోమాత్రయావకాహరః షడ్బ్రాతేగవిశుద్ధతీతి ॥ పరాశరః ॥ అనుచ్ఛి
 ష్టేనశూద్రేగస్పృశేన్నానంవిధీయతే । తేనోచ్ఛిష్టేనసంస్పృష్టః ప్రాజాప
 త్యంసమాచరేత్ ॥ ఉచ్ఛిష్టోచ్ఛిష్టసంస్పృశేః శునాశూద్రేగవాద్విజః । ఉ
 పాశ్యరేజసిమేకాంపంచకవ్యైనశుద్ధతీతి ఇతి ॥ అనుచ్ఛిష్టస్యవిషస్యతనుచ్ఛి
 ష్టశూద్రస్పృశేనన్నానమాత్రం - ఉచ్ఛిష్టశూద్రస్పృశేత్కృత్ ॥ ఉచ్ఛిష్ట
 స్తద్విజస్యానేనోచ్ఛిష్టేనద్విజేనశునావానుచ్ఛిష్టేనశూద్రేగవాచండాల

శ్రీకృష్ణాదిహోపవాసః పంచగవ్యప్రాశనంచేత్యర్థః॥ పంచదాలంపరితరక్వానం
 తిదాక్యాంనూతికాంతథా॥ దృష్ట్వాభుక్త్యంతరేస్నాయాన్మానస్తాత్కృత్యంత
 పేత్॥ ఉచ్చిష్టపదనావిప్రశ్నూదాదీన్నావలాకయేత్॥ అవలోకప్రమాదా
 ద్భసహలైర్భుక్తవాత్ఫలే॥ భరద్వాజః॥ శావేశవగృహంగత్వాశ్మకానే
 వాంతరేపివా॥ ఆశురవ్యంజకంకృత్వాసచేలాజలమావిశేత్॥ ఆశురవ్యంజ
 నంమృతవిషయనిలాపాది-పరాశరః॥ అస్థిసంపయినాత్పూర్వంరుదిత్వా స్నా
 నమాచరేత్॥ అంతరకాశామేవిప్రశ్నూద్యాధ్వమాచమనంభవేదితి॥ శి
 రసోఽభ్యక్షణంప్రోక్తంబాలస్యాచమనంస్త్పతమ్॥ రజస్వలాదిసంస్పృశే
 స్నానమేవకుమారక॥ శిశురాదంతజననా దాచౌలాద్బాలకస్త్స్పృశే॥ కు
 మారస్సకువిశ్లేయోబుద్ధైరామాంజిబంధనాత్॥ నిమిత్తాంతరమాహాసవి
 త॥ తస్మిన్నాచమనంకుర్యాత్యత్రీధాంజేధభుక్తవాత్॥ యద్యుత్తేజోజ్ఞ
 నాచాంతోసాభుక్తవానాసనాత్తతః॥ స్నానంసద్యఃప్రకర్వీతసోఽగృహావ
 తితోభవేదితి॥ సవవ॥ వృకశ్వానస్మగాలాద్యైర్దశపృశేత్ప్రేక్ష్యద్విజోత్త
 మః॥ స్నాత్వాజపేత్సగాయత్రీంపవిత్రాంవేదమాతరమ్॥ గవాంశ్యంగో
 దకస్నానం మహానద్యాస్తుసంగమే॥ సముద్రదశానాద్వాపి కునాదష్ట
 శ్చుచిర్భవేత్॥ వేదవిద్యావ్రతస్నాత శ్చునాదష్టోద్విజోత్తమః॥ సహ
 రణ్యోదకేనస్నాత్వాఘృతంప్రాశ్యేవిశుద్ధ్యతి॥ సవ్రతస్తుకునాదష్టోయత్ప్రి
 రాత్రముపావసేత్॥ ఘృతంకుశోదకంపీత్వావ్రతశేషంసమాచయేత్॥ ఆ
 వ్రతస్సవ్రతోవాపికునాదష్టోభవేద్విజః॥ ప్రణిపాతాద్భవేత్పూతోవిప్రేక్ష్య
 త్సుర్నిరీక్షితః॥ కునాజిహ్వవలీధస్యనవైర్విఛితస్యవ॥ అద్భికిప్ర
 త్నాశనంప్రోక్తంఅగ్నినాహోపమాశనమ్॥ కునాతుబ్రాహ్మణేద్యైర్భిక్షుకై
 వృతేణా॥ ఉదితంబ్రహ్మనకుత్రం దృష్ట్వాసద్యః కుచిభావేత్॥ కృష్ణపక్షే
 యదాసోమోనద్యశ్శేతకదాచన॥ యాందిశంప్రజతేసోమస్తాందిశంభావ
 లోకయేత్॥ అనద్భాగ్మాత్రాగ్రామేకునాదష్టోద్విజోత్తమః॥ వృశాక్ష
 దక్షిణీకృత్వాసద్యస్నాన్మాత్వావిశుద్ధ్యతి॥ ఇతి॥ వృకఆరణ్యకశ్వావాదికశ్చే

తా. బైద్యనాథపీఠీయే * స్తుతిముక్తాశరే * ధర్మకావ్యే-

నవరాహదయోవ్యజ్ఞంతై । తైదకవ్యః స్వాత్మా గాయత్రిజ శతం వి
 శేవ । ఏతద్వాసిష్ఠవిషయం ॥ తా. నవరాహదయోవ్యజ్ఞం పానాదికమౌచ
 శతత్ర శృంగోదక స్నానము కలగలనీనాంకై గాయత్రి శత
 వార మభిమంతితే శృంగోదక స్నానము స్నాన సముద్రదశనా
 నామియమధ్యమో నైమభేదేనవాదంశతారతవ్యభేదేనవ్యాసస్థా - సత్ర
 తాదతాంబుధావవిప్రాక్ ప్రణిపత్య సిరీశ్య బిభౌత్ ప్రాయశ్చిత్తాకరణేన
 పూతాభవం॥ అన్యస్త్రిష్టా మేబ్రాహ్మణప్రణిపాతసిరీక్షణయోస్థానేవ్యవధ
 ప్రదక్షిణస్నానెదప్తవ్య ॥ యశ్చ నానదప్తః - కింఽనాసికయా ఘ్రీతః జి
 హ్వయావలిభః నఖైర్వావిలిఖింః ఎతేః మోపింతప్రదేశంప్రత్యశ్య వహ్ని
 నాసంతాప్యశుద్ధాస్యిరితిమాధవీయేవ్యాఖ్యతం. కాతాతపోపి॥ గవాంశ్యం
 గోదకస్నానాన్మహానదీసుగమాస్సముద్రదశనాన్వాపిశునాదప్తః శుచిర్భ
 వేత్ । అచతస్సవ్రతౌవాపి శునాదప్తస్తుయోద్విజః । హిరణ్యోదకమిశ్రం
 తు ఘృతంప్రాశ్యవిశుశ్యతీతి ॥ వసిష్ఠః ॥ బ్రాహ్మణస్తుశునాదప్త్యేవడింగత్వా
 సముద్రగామ్ । ప్రాణాయామత్రయంకృత్వాఘృతం ప్రాశ్య విశుధ్యతీతి॥
 అంగిరాశి ॥ బ్రహ్మచారీశునాదప్తస్త్రిరాత్రేణైవశుధ్యతీతి గృహస్థాస్తుద్వి
 రాత్రేణ ఏకాహేనాగ్నిహోత్రవాక్ ॥ నాభేరూధ్వంతుదప్తస్య తదేవ
 ద్విగుణంభవేత్ । తదేవద్విగుణంవక్త్రేయూర్ధ్వచేత్స్య చ్చతుగుణమ్
 క్షత్రవిట్కాద్రయోనిస్తుస్నానైవశుచిభవేత్ । ద్విగుణంతువనస్థస్య త
 థాప్రవజితస్థద । బ్రాహ్మణీతుశునాదప్తాసో మేదృష్టినిపాతయేత్ ॥ య
 దానదృశ్యతేసామః ప్రాయశ్చిత్తంతదాకథమ్ । యాందిశంతు గతస్సామ
 స్తాందిశంత్వావలాకయేత్ ॥ సోమమాగేణసాపూతాపంవగవ్యేనశుధ్య
 తి ॥ అరుణోదయాత్పూర్వ భావిస్నానం నిషేధతి పరాశరః ॥ భాస్కర
 శ్మకరైః పూతందివాస్నానంరాహూరన్యత్రదశనాల్ । స్నానందానం
 జపోహోమశి కర్తవ్యారాహుదశనై । అన్యథాత్వశుచీరాక్షస్తస్మాత్తాం
 పరివేషయేత్ ॥ మనుః ॥ నస్నానమౌచరేద్భుక్త్యానాతురోపవిహంశి ।

సవాసోభిస్సహజసంనావిజ్ఞాతేజలాశయే ॥ సస్మాన్మహాచరేచ్ఛత్యైవతిదృ
 ప్రాథకస్యస్మాన్సస్యనిషేధః - నాతురభిత్త్యదృప్తాథకస్యదనవాసోభిరితసవా
 సాజలమవిశేదిత్త్యక్తవిషయే - ప్రాతమకథ్యంజినయోశ్చసోత్తరీయస్మా
 నం॥ అత్రయాదృచ్ఛికాదాలంతర్వాససేచ సహస్మాన్మహాశ్శుభః॥ పరాశ
 రః ॥ మహానిశాతువిజ్ఞేయామధ్యస్థప్రసూరద్వయమ్ । ప్రహృషపశ్చిహాయా
 మా దినవత్సానమాచరేత్ ॥ ఎతచ్ఛాసద్విషయం ॥ అన్యథాభాసూరస్య
 కనైరిత్యనేనవిరుద్యతే ॥ షట్క్రింశన్తతే ॥ అశేయంహి సదాతోయం రా
 త్రౌమధ్యమయామయోః । స్నానం తత్రనకుర్వీత శద్ధే వాదమన క్రియాః॥
 మూత్రోచ్ఛారేమహావ్రతే కుర్యాన్నాచమనంతుయః । ప్రాయశ్చిత్తీయ
 తేవిప్రః ప్రాజాపత్యాథకవిహాతతి ॥ వృద్ధమయః । ఆరాధ్యం దేవమారా
 ధ్యబంధూనప్రసూత్యైవ । భుక్త్వావ్యాఖానచస్నానం తైవ తేనాపి శాస్త్ర
 వి ॥ మేధాతిథరపి ॥ సస్నాయాదుత్సవేతలేవంగళే వినివర్త్యచ । అను
 వ్రజ్యసుహృద్బంధూనచకాయైశ్చైవ దేవదాః ॥ సస్నాన మాచరేత్ భుక్త్వా
 నాతురౌనమహాశుభి ॥ కాలాదశేపి । అనువ్రజ్యేన్ద్రబంధూంశ్చ వ్యాధా
 భుక్త్యంతరంత్విత్ । ఇష్టం దేవంసమభ్యర్చ్యక విధాయచమహాత్మవమ్ ॥
 వినానిమిత్తంసస్నాయాత్ సమిత్తేపీనచాతురభిత్ ॥ కామ్యనైమిత్తికేతు-
 స్నానైమహానిశ్యప్య సిద్ధిప్రేతథాచ స్మృత్యథకసారే ॥ నవహానిత్యాధం
 కామ్యంనైమిత్తికంభవేత్ । స్నాయాశ్చుశూర్వమస్నాతో విశుద్ధేనజలెనచ
 అస్పృశ్యస్పృశకనెస్నానం నిశ్యుష్ణేనజలేనచ । నద్యాం నాస్తమితేస్నా
 యాతవిశేషాన్తథ్యయామయోః ॥ అగ్నింప్రజ్వాల్యచస్నాయాత్వాప్యా
 దిమమహాజలే । బ్రాహ్మణాగ్నిగవామగ్రే స్నానంవిజ్ఞాప్య బుద్ధిమాన్॥నిశి
 స్నానంచ దానంచ సకుర్యాదగ్నినావినా ॥ మనః ॥ రాహుదశాన
 సంక్రాంతీవినాచాత్యయవృద్ధిమ । స్నానచానాదికంకుర్యాత్ నిశికామ్యప్ర
 తేమచ ॥ అత్యయోమరణం - వృద్ధిజకననం-యోగయాజ్ఞవల్క్యపి ॥
 గ్రహణోద్వాహసంక్రాంతి యాత్రావిధానసంకేతః । స్నానంనైమిత్తికం

౧౦ బైద్యనాథదీక్షితయః * స్మృతిముక్తాశలే * ధర్మశాస్త్రే-

జ్ఞేయం రాత్రావపినదూవ్యతి॥ ఆతిమకరణం॥ పరాశరౌపి॥ పుత్రజన్మ
నియజ్ఞేవతథాసంక్రమణేరచేః॥ రాహుశ్చదశకనేచ్ఛానం ప్రశస్తం నా
న్యథానిశీతి॥ యజ్ఞోపభృతః॥ సవన॥ రాత్రౌచండాలాదిన్వశేశుద్ధిమా
హ - అస్తంగతేయదానూర్యేచండాలంపతితాంస్త్రియమ్ | సూతికాంప
తితంస్పృష్ట్యాకథంశుద్ధివిధీయతే॥ జాతవేదస్సువర్ణేవ సోమమాగణం
విలోక్యచ | బ్రాహ్మణౌనుమతశ్చైవస్నానంకృత్వావిశుద్ధతి॥ శుక్లపక్షే
సోమోవిలాకనీయః॥ తదభావేవహ్నిః - తదభావే సువణం - తస్యాప్య
భావే సోమమాగణః - తేషామన్యతమంవిలోక్యవిప్రైరనుజ్ఞాతఃస్నాయా
దిత్యర్థః - రాత్రిస్నానేతు విశేషమాహ యమః॥ విప్రంస్పృష్టంని
శాయాంతుక్షుచక్యాంపతితంతువా | దివానీతెనతోయేనస్నాపయేదగ్నిసన్ని
ధౌ॥ తోయేనస్వణంసహితేనేతిశేషః॥ తథాచపరాశరః॥ దివాహృతం
తుయత్తోయంకృత్వాస్వణాయుతంతురత్ | రాత్రౌస్నానేతుసంప్రాప్తే
స్నాయాదనలసన్నిధౌ॥ దేవలాపి॥ దివాహృతైజ్జలైస్నానం నిశికు
ర్యాన్నిమిత్తః॥ నిక్షిప్యచసువణంవై సన్నిధాప్యచపావకమితి॥ కా
త్యాయనః॥ ప్రవేశాద్వరుణస్యావృణరాత్రౌజలముద్ధరత్ | అన్యత్రౌధా
మ్నౌత్త్యేవంతత్రస్థేస్నానమిష్యతే॥ ధామ్నోధామ్నౌతిసమంతకొద్ధరణా
దన్యత్రజలంనోద్ధరేత్॥ తత్రస్థేజలైస్నాయాదిత్యర్థః అత్రాపి విశేషమా
హపరాశరః॥ యదిగహేనతోయంస్యాత్తావచ్ఛుద్ధిఃకథంభవేత్ | ధామ్నో
ధామ్నోతిమంత్రేణ గృహీత్యాదగ్నిసన్నిధౌ॥ రాత్రౌగృహంశుభిః పూతం
దివాపూతంతుభానునా | అనైనైవవిశుద్ధ్యేత తథారాత్రౌయథాదివేతి |
సంవతః॥ అపోనిశినగృహీత్యాద్గృహాన్నపికదాచన | ఉద్ధృత్యాగ్నిము
పర్యాఃకథామ్నోధామ్నౌతిరయేదితి॥ మరీచిః॥ దివాహృతంతు యత్తో
యంగృహేయస్యనవిష్యతే | ప్రజ్వాల్యాగ్నింతతస్నాయా న్నదీపుషకా
దిణీషుచేతి॥ కాలాదశే-నిమిత్తతోవినస్నాయా రాత్రౌనద్వాందివాహృ

తైఃత్యలై స్తదభావేతుస్వణకంక్షిప్తాతదంభః॥ ప్రజ్ఞాల్పవహ్నిమభ్యజేత
తదభావేనమంత్రకమ్॥ నిశాహృతైర్జలై స్నాన్యాదితిశాస్త్రీయనిశ్చయః॥

—* అథగ్రహణస్నానమ్, *—

మహాభారతే॥ గంగాస్నానంప్రకుర్వీత గ్రహణేచంద్రసూర్యయోః॥
మహానదీమచాన్యాసుస్నానంకుర్యాద్యథాఽధి॥ శంఖః॥ వాపీకూపతటా
కమగిరిప్రసవజేపివా॥ నద్యాంన దేదేవభాతేనరసీషూర్ధ్వతాంబుని॥ ఉ
ష్ణోదకవాథస్నానాద్గ్రహణేచంద్రసూర్యయోః ఇతి॥ ఉష్ణోదకస్నానమా
తురవిషయం॥ ఆదిత్యకిరణైః పూతంపునఃపూతంచవహ్నినా॥ అతోవ్యా
ధ్యాతురస్నానయాత్ గ్రహణేవ్యుష్ణవారిణేతివ్యాఘ్రస్మరణాత్॥ పరాశరః॥
సర్వంగంగామయంతోయం రాహుగ్రసైదివాకరే॥ సోమగ్రహే తథైవో
క్తం స్నానదానాదికమకం॥ వ్యాసోపి॥ సర్వంగంగాసమంతోయంసర్వ
బ్రహ్మసమాద్విజాః॥ సర్వంభూమిసమందానం గ్రహణే చంద్రసూర్యయో
రితి॥ శౌనకః॥ స్వధుఃన్యాతు సమానిన్యః సర్వాన్యంభాంసీ భూతలై॥
కూపస్థాన్యపిసామార్కగ్రహణేనాత్రసంశయః॥ మార్కండేయః॥ శీత
ముష్ణోదకాత్పుణ్యంవారణ్యమవరోదకాత్॥ భూమిష్టమధ్యతాత్పుణ్యంత
తఃప్రసవణోదకమ్॥ తతోపిసారసంపుణ్యంతతఃపుణ్యంనదీజలమ్॥ ఉభా
తోయంతతఃపుణ్యంమహానద్యంబుపావనమ్॥ తతస్తతోపిగంగాంబుపుణ్యం
పుణ్యస్తతోంబుధిరితి॥ వృద్ధవసిష్ఠః॥ గవాంకొటిప్రదానేనసమ్యక్తైనయ
త్ఫలమ్॥ గంగాస్నానేతత్ఫలంస్యాద్రాహుగ్రసైనివాకరే॥ పునస్తత్రై
వోదాహృతమ్॥ చంద్రసూర్యగ్రహేచైవయోవగాహేత జాహ్ను
వీమ్॥ సస్నాతఃసర్వశ్రేణోమకిమథానాటతేషామితి॥ యత్రక్వాపిజలై
స్నానాకరిణైః ప్రత్యవాయమాహ వసిష్ఠః॥ గ్రహణే సంక్రమేవాపి నస్నా
యాద్యచిమానవః॥ సప్తజన్మకుష్మీన్యాదుఃఖభాగీచజాయతేఇతి॥ శాతా
తపః॥ స్నానందానంతథాశ్రాద్ధం అనింతం రాహుదశానై॥ అత్రహీర
ణ్యేనామేనవాశ్రాద్ధంకుర్యాత్॥ తథాహ బోధాయనః॥ అస్నాభావ

ద్విజాభావే ప్రవాసే వుత్తరజన్మం । హేమశ్రాద్ధం సంగ్రహే చ కుర్యాచ్ఛు
 దృష్టదైవహి ॥ వ్యాసః ॥ ఆపద్యవగ్నో తీర్థే చ గ్రహణే చంద్రసూర్య
 యోః । ఆమశ్రాద్ధం ద్విజౌ దద్యాచ్ఛు దౌ దద్యాత్సదైవహితే ॥ దేవలః ॥
 యథాస్నానంచ దానంచ సూర్యస్య గ్రహణే దివా । సోమస్యాపి తథారా
 త్రా స్నానదానం విధీయతే ॥ యద్గ్రీహణనిమిత్తమాశాచంతతీ స్నానే నని
 వృత్త్య తే తమక్తం బ్రహ్మాండపురాణే ॥ ఆశౌచం జాయతే నృశాం గ్రహ
 ణే చంద్రసూర్యయోః । రాహుస్య శ్చైతయో స్నాన్వత్వా దానాదౌ కల్పతే నరః ॥
 సవేశామేవ వర్షానాం సూతకం రాహుదర్శనై । స్నాత్వా కమాణి కు
 ర్వీత పక్వమన్నం వివజ్జయేత్ ॥ గ్రహణకాలే తరిషూర్వం వాయుత్పక్వం
 తత్సూతకాన్నం - తత్తుపశ్చాదపినభుంజీతే త్యథాః ॥ వృద్ధవసీఠః ॥ సర్వే
 షామపివర్షానాం నిమిత్తం రాహుదర్శనై । సచేలంతుభవేత్సాన్వసంసూ
 తకాన్నంతువజ్జయేదితి ॥ వ్యాఘ్రే నాదః ॥ స్తాశ్చైకమకపరిత్యాగో రా
 హూరస్యత్ర సూతకే ॥ శ్రౌతకమాణి తత్కాలం స్నాతశ్శుద్ధిమవాప్ను
 యాత్ ॥ జన్మమరణనిమిత్తైశ్చాచవానపిస్నానం కుర్యాదిత్యాహ ॥ వృద్ధవసీ
 ఠః ॥ చంద్రసూర్యగ్రహే స్నాయాన్వృతకే సూతకే పివా । అస్నాయా
 మృత్యుమాప్నోతి స్నాయామృత్యున్నవిదతి ॥ అత్ర స్నానం శ్రాద్ధదానా
 దేరప్యపలక్షణం ॥ అతఏవాంగిరాః ॥ సర్వేవర్షాస్సూతకే పిమృతకే రా
 హుదర్శనై । స్నాత్వా శ్రాద్ధం ప్రకుర్వీరదానం శాత్యవివజ్జితమ్ ॥ సూ
 ర్యేందుగ్రహణం యావత్తావత్కుర్యాజ్జపాదికమ్ । నస్వపేన్నచ భుంజీత
 స్నాత్వా భుంజీతముక్తయోరితి ॥ కాలనిణకయేపి ॥ నేమిత్తికంతుక
 తన్యంగ్రహణే చంద్రసూర్యయోః । యచ్ఛ్రాద్ధం బ్రాహ్మణానాంతు నర
 కీస్యాత్తతోన్యథా ॥ శామ్యానిచైవ శ్రాద్ధాని శక్యంతే గ్రహణాదిష్యపీతి ॥
 బ్రహ్మసిద్ధాంతే ॥ యావత్కాలనిపర్యంతే తావత్ప్రతిపదాదిమః । రవిం
 దుగ్రహణానేహస్సంపూర్ణామిశ్రణాద్భవేత్ ॥ గ్రహణానేహః గ్రస్తకా
 లః - ఆద్యంతయోస్నానం విహితం ॥ కాలనిణకయే ॥ గ్రస్తమానే భవే

తాన్నినం గ్రస్తై హోమోవిధీయతే । మువ్యమానేభవేద్దానంముక్తస్సానం
విధీయతే ॥ స్మృత్యంతరే ॥ గ్రస్తమానేరవాస్సాయాస్మవ్యమానేనిశాక-
రే ॥ బ్రహ్మకైవలతే ॥ స్సానంస్యాదుపకాగాదా మధ్యేహోమఃసురా-
చక్షానమ్ । దానంజపశ్చముక్తేతుపునస్సానంవిధీయతే ॥ అదిమధ్యావ-
సానేమ యద్యద్విహితం తస్యఫలాతిశయ ఉక్తోబ్రహ్మపురాణే ॥ ఉపవా-
దేలక్షగుణం గ్రహణే చంద్రసూర్యయోః । పుణ్యంకొటి గుణంమధ్యే
ముక్తికాలేత్వసంతకమితి ॥ స్మృత్యంతరే ॥ నాడ్యః షోడశ పూర్వేణ సం-
క్రాంతేస్తుపరేణచ । రాహోస్తుదశానంయావత్పుణ్యకాల ఉదాహృత
ఇతి ॥ వ్యాసః ॥ ప్రాక్షశ్చాత్యంక్రమేషాక్తః పుణ్యకాలావిధాగళః । తం
ద్రసూర్యోపరాగేతు యావద్దశానగోచరఇతి ॥ యత్తుస్తర్యతే ॥ త్రిద-
శాస్పృశానమయే తృప్యంతిపితరస్తథా । మనుస్యా మధ్యకాలేతు మోక్షకా-
లేతురాక్షసాఇతి ॥ తద్గ్రహణేన్నానాదినాతృప్తిరిత్యేవంపరం - నతు మో-
క్షకాలే నిషేధపరం - ముక్తికాలేత్వసంతకమితిస్తరణాత్ ॥ వారవిశేష-
యోగేఫలాతిశయమాహ ॥ వ్యాసః । రవిగ్రహేసూర్యవారే సోమసోమ
గ్రహేతథా ॥ చూడామణిరితిభ్యాత స్తత్రానంతఫలం భవేత్ । వారేష్వ-
స్యేషుయత్పుణ్యం గ్రహణే చంద్రసూర్యయోః । తత్పుణ్యంకొటి గుణే
తంగ్రస్తేచూడామణౌస్మృతమితి ॥ జాబాలిః ॥ సంక్రాంతౌపుణ్యకాలస్తు
షోడశోభయతఃకలాః । చంద్రసూర్యోపరాగేతు యావద్దశానగోచ-
రాత్ ॥ గ్రస్తాస్తమయే । అస్తమయవర్గంతం దశానగోచరాత్తానత్పు-
ణ్యకాలోభవతి ॥ తత్రమోదనస్సానమాహ భృగుః ॥ గ్రస్తావేవాస్తమా-
నంతు రవీందూప్రాప్నోతాయది । తతఃపరేద్యురుదయే స్నాత్వాభ్యవహారే
న్నరఇతి ॥ అహ్నిసూర్యగ్రహణంరాత్రౌచంద్రగ్రహణంచేత్యేవం ప్రసిద్ధం
సర్వజనానాంతాద్యశగ్రహణేస్సారాదికముక్తమ్ ॥ యత్తు కాలవిషయేణ
ప్రాప్యమాణ జ్యోతి శ్శాస్త్రమత్రప్రసిద్ధః గ్రహణంతత్రస్సానాదివకతా-
న్యం ॥ తదుక్తోకాలనిర్ణయే ॥ సూర్యగ్రహణాయదారాత్రౌ విభాతం

త్రైవిధసూక్ష్మతః తత్రస్మాననికుర్వేతదద్యాదానానవక్యచితః ॥ సంక్రాంతస్మాకరణే ప్రత్యవాయమాహకారతః ॥ సూర్యసంక్రమణేపుణ్యేనసా యోజ్యదిమానవః ॥ సప్తజన్మసురోగీస్యాత్ దుఃఖధాగీచ జాయతేఇతి ॥ సవిజ శంకాంత్యాంయానితంత్రాణిహవ్యకవ్యాః మానవైః ॥ తానితస్యదదాత్యర్కశ ప్రజన్మసునిశ్చితమితి ॥ మేషాదిమద్యాదశ రాశిమసంక్రమేణసంచరతః సు ర్యస్యపూర్వస్త్వాదాశైరుత్తరరాశౌప్రవేశఃసంక్రమణం ॥ తత్రస్మానాద్యం ఖూతసంక్రాంతిముఖ్యస్యాసంభవా తత్సంబంధినౌపూర్వోత్తరకాలౌగృహీ తవ్యా ॥ తదాహదేవలః ॥ సంక్రాంతిసమయః సూక్ష్మః దుష్టః యః పిశితేషుజైః తద్యోగాదప్యధశ్చోర్ధ్వం త్రింశన్నాడ్యః ప్రకీర్తితాఇతి ॥ సంక్రాంతేషు ర్వోత్తరకాలయోరేకైకస్మిన్త్రింశద్భుటికాః పుణ్యాఇతిసామాన్యేనోక్తం తత్రవిశేషందశాయతివృద్ధసంస్థః । అయినెద్వేవిమవెద్వేవతస్రష్టదశీక యః ॥ చతస్రోవిష్టపద్యశ్చసంక్రాంత్యోద్వాదశస్త్రైతాః । మృగకకకట సంక్రాంతిద్వేదగృహీతాయనె ॥ విమవెతుతులామేషగోలమధ్యేతతో చరాశన్యాయాః మిధునెమినెధనువ్యపిరచేకః ॥ ౧ ॥ షడశీతిముఖాః ప్రోక్తాః షడశీతిగుణైః ఫలైః ॥ వృషవృశ్చికమంభేమసింహేదనరచేకః ॥ ౨ ॥ తద్విష్టపదంనామవిమవాదధికంఫలైః ॥ అతీతానాగతాపుణ్యేద్వేదగృహీ తాయనె । త్రింశతగర్కటకనాడ్యోమకరేవింశతిస్సన్పృతాః ॥ ౩ ॥ తథామానె తుతమేషేనాద్యస్తూతయతోదశ । షడశీత్యామతీతాయాంవస్తిరుక్తాస్తూ నాదీకాః । పుణ్యాయాంవిష్టపద్యాంచప్రాక్వశ్చాదపిషోడశఇతి ॥ మృగోమకరః ॥ గోలమధ్యేఅయనవిమవగోలమధ్యే ॥ గోలంవనలం ॥ అతీతానాగతఇతిషడగయనమతీతం సత్పుణ్యంభవతి । దక్షిణాయనమనాగ తరపుణ్యం త్రింశదిత్యాదినాతదేవస్పష్టిక్రియతె । కకటకసంక్రాంతేకి ప్రాచీనాస్త్రింశద్భుటికాః పుణ్యాః మకరసంక్రాంతేరూర్ధ్వకాలీనావింశతి ఘటికాః పుణ్యాః ఇత్యధికః ॥ గాలవోపి ॥ స్థిరభేవిష్టపదంషడశీతిముఖం ద్వి తసుభేతులామేషవిమవంతికకటకేదక్షిణాయనం । మృగసౌమ్యకంసూ

ర్యతి || భక్త్యాహ్వానాంతరము || మార్గస్థిర రాక్షసి తేనెతిహాసములు
 తి | ద్విస్వభావ రాక్షాసూ ర్యస్థితేనతిషడశీతిముఖంభవతి | తులామేధస్థి
 విమలవతి | సూర్యకటకస్థైర్యాయనం || మృగమకరేసామృతం || సో
 మదిక్షామకముత్యరాయనం | త్రైరేతైఃసంజ్ఞాభేదై రాశయోవ్యవస్థా
 యంతర్భక్త్యాః | బృహస్పతిః || ఆయునెవిశతఃపూర్వ మకరేవిశతఃశ
 రే | వశమానెతులామేషే నాడ్యస్తభయతోదశేతి | నాత్రత్రింశద్భుటి
 కానాదినాంవచనేనవిరోధఃశంకసియతి | సామాన్యవచనస్యాభ్యు నుజ్ఞాప
 రత్వాద్విశేషవచనోక్తఘటికాసంకోచవివక్షస్తః || యాయాఃసన్నిహి
 తానాడ్యస్తాస్తాఃపుణ్యతమాస్తస్మి తాశ్చిదివలక్షరణాత్ | కేనాదివిమలైస
 సన్నిహితఘటికాస్తస్వస్థానాసంభవేత్రింశద్భుటికాః పరమావధితేనాభ్యు
 నుజ్ఞాయంతే | షడశీతిమతతోపిదీక్షావధిరభ్యునుజ్ఞాయతే || భవిష్యో
 త్తరేపి | దశార్వాక్షాదీకాఃపుణ్యాఃపశ్చాదవిషావితి | షష్ఠినాడ్యవ్యతి
 కానుషడశీతిమప్రభాదాః | విష్ణుపద్యాంప్రశస్తాయాంప్రాకృత్యాదవిషో
 శేతి | సంకాంతినాంపూర్వోత్తరాపుణ్యకాలేనిర్ణేతా || తాశ్చసత
 త్రాంతయః కదాచిదహింసాభవంతి కదాచిదాత్రాతచ్ఛేదేనానుష్ఠాన భేద
 మాహ || వృద్ధవసీష్ఠః || అహింసాసంక్రమణేపుణ్యంఅహఃకృత్సంప్రకీర్తితం,
 రాత్రాసంక్రమణేభానోదినాధాంస్సానదానయోః || అథరాత్రా
 దధిస్తాచ్యైస్తభ్యాహ్వానోపరిక్రియా | ఉద్ధృతంసంక్రమణేచోద్ధృతంఉద
 యాత్ప్రహరద్వయం | పూర్ణాచేదధరాత్రేతు యదాసంక్రమణేర
 విః || ప్రాహుదినద్వయంపుణ్యం ముక్త్యామకరకకకటావితి | అహిం
 యదాసంక్రాంతిభావంతిదాకృత్సమహః పుణ్యమితివదతే అథరాత్రే
 స్సానాదికంప్రతిషిధ్యతే | ఏవంసత్యుదయోత్తరకాల భావినిదక్షిణాయా
 నేపూర్వభాగప్రాశస్త్యంబాధిత్యాఉత్తరభాగఅనుష్ఠానంభవతి | అస్తమా
 నప్రాచీనక్షుణ్ణభావిఃఉత్తరాయణేఉత్తరభాగప్రాశస్త్యం పరిత్యజ్యపూ
 ర్వభాగనుష్ఠాతవ్యం | పూర్వోత్తరభాగప్రాశస్త్యంమధ్యాహ్నానంసంక్రమ

అవిషయం తత్రాహస్యేన హేయోపాదేయభాగద్వయసంభవాత్ || స్మర్యతే
 త || అహస్సంక్రమణే రాత్రౌ అనుష్ఠాన నిషేధతః | ఉక్తకాలావ్యవస్థా
 ప్యోతద్వయాత్పురస్పృహానితి - మకరన్యాయేనైవాస్తమయ ప్రాచీన
 భావిమవడశీతముఖేష్వపి పూర్వభాగప్రాశస్త్యండప్తవ్యం || ఉభయభా
 గప్రాశస్త్యమప్యేతేషు విమవవిష్టుపదేషు పూర్వతోత్తరత్రవాస్వేచ్ఛయా
 నుష్ఠాతవ్యం - ఉదయానంతరభావిమతేషు పూర్వభాగప్రాశస్త్యహనిః
 స్తమయప్రాచీనేషు తేషామత్రప్రాశస్త్యభాధఇతివివేకః || యదా రాత్రౌ
 సంక్రమణం భవతి తదా రాత్రేః పూర్వస్యదినస్య ఉత్తరస్యచా అధఃప్ర
 హరద్వయంస్థానాదాపుణ్యం - కుత్రపూర్వదినం కుత్రోత్తరమితి వీక్షా
 యాంతదుభయమధః రాత్రాదిత్యనేన వ్యవస్థాప్యతే || ద్వితీయప్రహరస్య
 చరమఘటికా తృతీయప్రహరస్య ప్రథమఘటికే త్యేతద్ఘటికా ద్వయాత్తకః
 కాలాధః రాత్రంతస్సాదధః రాత్రాదధః సంక్రమణేనతి పూర్వదినేమధ్యా
 హ్నస్యాపరిప్రహరద్వయేక్రియాకార్యా అధః రాత్రాదూర్ధ్వం సంక్రమ
 ణేనతి ఉత్తరకాలీనాదుదయాదూర్ధ్వం ప్రహరద్వయంపుణ్యం - పూర్ణే
 షేదధః రాత్రఇతి యథోక్తఘటికాద్వయే సంక్రాంతౌ పూర్వోత్తర దినం
 కృత్స్నంపుణ్యం - తదుక్తంభవిన్యోత్తరే || సంక్రమస్తునిశీఢస్యాత్ వద్యా
 మాః పూర్వపశ్చిమాః | సంక్రాంతికాలావిజ్ఞేయః తత్రస్థానాదికం చరే
 దితి || అత్రాయంవ్యవస్థా || అధః రాత్రేయదావడశీతిస్యాత్తదేతద్వచ
 నానుసారేణ పూర్వోత్తరదినద్వయస్యపుణ్యత్వాద్యద్యపి ఔత్సర్గికా వి
 కల్పః ప్రాప్నోతి; తథాప్యత్తరదినే షష్ఠిఘటికా ప్రాశస్త్య ప్రతిపాదక
 ప్రాతస్వీకవచనానుగ్రహబలాత్ తత్రైవానుష్ఠాతవ్యం - విషువయోర్విష్టు
 పదేషుచ ప్రాతస్వీకవచనస్య పూర్వోత్తరభాగయోః సామ్యేన ప్రాశస్త్య
 శ్రుతిపాదకత్వాత్ పూర్వస్త్రిన్నుత్తరస్త్రిన్వాస్వేచ్ఛయానుష్ఠానమితివికల్ప్య
 తే - అయనయోస్తుప్రకారాంతరంవత్సరే || అయనవ్యతిరక్తాను వశసు
 సంక్రాంతిమమధ్య రాత్రాదూర్ధ్వంప్రవృత్తాసుపరేద్యురస్థాన మిత్యత్రన

కొనినంశయః । అథ రాత్రాత్పూర్వం ప్రవృత్తాను దశసుమధ్యే షడశీతి
 వ్యతిరిక్తానాంవట్టాం పూర్వది నైనుష్ఠానమిష్యత్రాపివా స్త్రీసంకేహః । షడ
 శీత్యాంతుసామాన్య వచనేనపూర్వేద్యురసమ్మోన ప్రాప్తంపప్తినిటికాప్రా
 శస్త్యైవతిపాదక ప్రాప్తికవచనేన పరేద్యుఃప్రాప్తోఽతిరిసంకేహా స
 తిఅత్రీపూర్వేద్యురసమ్మోనమతినినయః ॥ విష్ణుపద్యాం ధనుర్మీనయు
 గ్నకన్యానుతైయదా । పూర్వోత్తరగతంరాత్రా భానోఃసంక్రమణంభ
 వేత్ । పూర్వాష్టాపంచనాడ్యస్తు పుణ్యాప్రోచైవసీషిభిః ॥ అపరా
 ణ్ణేతుపంచైవ త్రాతెస్తాశ్చేచకర్షణీతిప్రతేతి ॥ ధనుర్వేషేతునన్మయు
 క్కన్యానుషడశీతిమ । యుగ్మంమిథునం ॥ యదారాత్రోపూర్వభాగగ
 తంవిష్ణుపదీషడశీతిసంక్రమణం । తదాపూర్వేద్యురసమ్మోపంచనాడ్యై
 పుణ్యాః ఉత్తరభాగగతేసంక్రమణేపరేద్యుః పూర్వాష్టాపంచనాడ్యఃప
 ణ్ణానినచైవం సతిప్రహరద్వయపుణ్యత్వవిరోధఇతివాచ్యం । పంచనా
 కావచనైవపుణ్యాతిశయస్యవాచ్యత్వాత్ ప్రహరద్వయవాక్యంశపుణ్యమ
 త్రాధిప్రాయమితి ॥ దేవీపురాణే ॥ అథ రాత్రైరసంపూర్ణాణాదివాప
 ణ్యమనాగతం । సంపూర్ణాణాంఉభయోర్జైయమతిరిక్తపరేహసీతి ॥ దేవహ
 షి ॥ ఆసన్నసంక్రమంపుణ్యంధినాథకంస్సానదానయోః । రాత్రోసంక్రమణ
 భానోత్విమవత్యయనెది ॥ రాత్రాభానోః సంక్రమణేవిమవన్నామ
 తాతెసతిసంక్రమణప్రత్యాసన్నధినాథకం పుణ్యమయననామక సంక్రమణే
 వాజాతెసతియథాయోగం కకటకేతథామకరేఉత్తరాధకం పుణ్యంవి
 చ్చమధ్యంధినాయనవిషయం । ఉపయాస్తమయప్రత్యాసన్నైశ్వయనక
 త్సేదివసపుణ్యనినయః పూర్వమేవోత్తరి ॥ అయనవ్యతిరిక్తేషు ద
 శసుసంక్రమణేషు రాత్రిభాగేమయోనినయః తత్సర్వం పర్యుద్యుతి
 ధవసీష్టః ॥ ముక్త్యామకరకకటావితి । యాయాఃసన్నిహితానాడ్య
 తాఃతాఃపుణ్యతమాస్త్వైతాఇతి ॥ సామాన్యవచనేన రాత్రీసంక్రమణే
 రాత్రావేవానుష్ఠానంపశ్యంతేదశేత్యుదశసంక్రాంతివానష్ఠానంవిధ

శ్రీ దృశ్యనాథదీక్షితీయే * స్తుతిముక్తాఫరే * ధర్మశాస్త్రే

యమకరకటకయోః పర్యుదాసేనతి పూర్వ ప్రశస్తం రాత్యసంపానమేవ
 పర్యవస్యతి ॥ ఏవంసతిరాత్రా సంక్రాంతిస్సానమధ్యపగచ్ఛతామనునా
 పికశ్చిద్విషయవిశేషనిమనపద్యతే । తథాచమనుః । రాహుదశకానసం
 క్రాంతివివాహాంత్యయవృద్ధిః । స్సానదానాదికంకార్యం నిశికామ్యవ్రతేషు
 వేతి ॥ సుమంతరపి ॥ రాత్రాస్సానంసకుర్వీతదానంబైవవిశేషతః । నైమి
 త్తికంతుకుర్వీతస్సానందానంచరాత్రిషు । యజ్ఞేవివాహేయాత్రాయాంత
 థాదేవాద్యుపాసనై ॥ శ్రవణేచేతిహాసస్య రాత్రాదానంప్రశస్యతే ॥ ఇ
 తి ॥ ననుయథోక్తపర్యుదాసగృహీతైర్మన్వాదివచనైర్మకరకటకయో
 నిశ్శ్యమిషానప్రాపణంశాస్త్రాంతరవిరుద్ధం ॥ తథాభవిష్యోత్తరై ॥ మిథు
 నాతరగ్ని సంక్రాంతిర్య దిస్యాదంశుమత్యతః । ప్రభాతేవానిశీఢేవాకు
 ర్భాదహనిపూర్వతః । కార్ముకంతుపరిత్యజ్య మకరంక్రమతేరవిః । ప్రదో
 షేవాథరాత్రేవాస్సానందానంపరేహసీతి ॥ వృద్ధగాగ్ధ్యోపి ॥ యదా
 స్తమయవేశాయాం మకరంయాతిభాస్కరః । ప్రదోషేవాథరాత్రేవా
 స్సానందానంపరేహని ॥ అథరాత్రేతదూర్ధ్వంవాసంక్రాంతౌదక్షిణా
 యనై । పూర్వమేవదినంగాహ్యంయావన్నోదయతేరవిః । ప్రత్యూషేక
 కటేభానుః ప్రదోషే మకరేయది ॥ సంక్రమేష్టస్థివాద్యస్తు పుణ్యోనిపూ
 ర్వోత్తరాస్త్వన్మితాః ॥ బృహస్పతిః ॥ మైవం ॥ ఏతేషువచనేషు రాత్ర్యామ
 నుష్మానప్రతిషేధా ప్రతీతేఃదివసానుష్మాన విధానైవైవాథాద్రాత్ర్యామ
 నుష్మానప్రతిషేధకల్పనే పర్యుదాసానుగృహీత రాత్రిస్సానవిధాయక
 వచనానాంఆనర్థక్యంప్రాప్నోతి । తస్మాచ్ఛాస్త్రద్వయేన వికల్పప్రాప్తౌ
 తత్తద్దేశ ప్రసిద్ధిష్యాచారేణవ్యవస్థేతి కాలనినకాయోనికతం ॥ కేచి
 త్తు ॥ రాత్రాసంక్రమణేపుణ్యందినాధానంస్సానదానయోః । పూర్ణేచే
 దధరాత్రేతుయదాసంక్రమతేరవిః । ప్రాహుడినద్వయంపుణ్యమిత్యే
 వంమకరకర్కటకయోరవిః ప్రసక్తోముక్త్యా మకరకర్కటయోరితి పర్యు
 దాసాస్త్రద్రాత్రామకరకర్కటసంక్రాంతౌ స్సానం దానంతదహనిపూర్వ

మేముదిసంగ్రహముని తయోత్పత్తివ్యసితత్వాదాత్రాస్మానాదికం నకార్యం । రాత్రానంక్రమణపుణ్యం రాహుదశానసంక్రమే । ఇత్యాదీనిరాత్రిస్నానవిషయాణివచనాని మకరకకటకన్యా సంక్రమవిషయాణి । అతస్తయోఃపూర్వపరదినైవస్నానం తదితరసంక్రమేషురాత్రా సంక్రమజేపుణ్యం దినాధికంస్నానదానయోరితివిధానాత్ । వికల్పఇతికాలాదశాశాసనారిణిఆహుః । ఉక్తస్యస్నానదానాదేయకేవలవికారేషు విశేషమాహ శాతాతపః ॥ కుర్యాత్సదాయనమధ్యేవిష్ణుపద్యాంవిషావితి । షడశీత్యామంత్యభాగేస్నానాదివిధిమాద్యత ఇతి । అయినాదిమయత్రయావాక్పుణ్యకాలఉక్తః తావంతంకాలంత్రేధావిభజ్యుచ్యై విష్ణుపద్యా మిత్యాదిఅవగంతవ్యం । అయినెసదాయావాక్ పుణ్యకాలఉక్తః తస్మిన్నర్వత్రకుర్యాదిత్యర్థః । తస్మిన్నపిష్యాదిభాగేయాః సన్నిహితానాద్యః తాసాంపుర్వోదాహృతవచనేపుణ్యతమత్వంద్రవ్యవ్యం ॥ గాలవస్తు ॥ మధ్యేవిషుః తాదానంవిష్ణుపద్యాంక్షణాయినేచాద్షడశీతిముఖేతితేతథోదగయనేః ధూరిపలాదయమితి సంకాంతిముఖలమాహ ॥ వృద్ధవసీష్ఠః ॥ అయినెకోః పుణ్యంచసహస్రంవిషువత్ఫలం షడశీత్యాంసహస్రంఫలంవిష్ణుపద్యేచేతి

—* రజస్వలాస్నానవిషయః . *

రజస్వలాస్నానమాహ అగ్నిరాః ॥ స్నానం రజస్వలాయాస్తు చతుర్థే హనినిదిశశేత్ । కుర్యాద్రజసినివృత్తైశాచాక్షణంతుతతపునః । షష్ఠీయాన్త్యన్తయేవా హవిషుక్షితిశాయీ । రజస్వలాచతుర్థేహిస్నాత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । పద్ధతేత్రిరాత్రంచవ్రతుకృత్వాశుతిస్తపిసమిరితం । చతుర్థేశుంగవేస్నాత్వాన్త్యన్తమవాప్నుయాత్ ॥ ౧౧౧౧౧౧ ॥ మృతేవసూతకేచాతేసుగవేస్నానమాచరేత్ । సంగవాత్తస్సానమాత్తవేతువిష్యతిభితి రజస్వలాచతుర్థేహిస్నాత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ మనురపి రజస్వలరతేసాధ్యస్నానేనస్త్రీరజస్వలాఇతి

రజోనివృత్త్యనంతరంపుంస్సానేనసాధ్వీదేవాదికన్మాహాస్యాదిత్యభాః ।
 యత్పునరంగిరోవచనం । శుద్ధాభర్తుశ్చతుర్థేహిస్సాతానారీరజస్వ
 లా । దైవకర్మణిపితృనామచమేహనిశుభ్యతీతి । తద్రజోనివృత్తికాలా
 పలక్షణార్థం ॥ యతస్సవీవాహ ॥ సాధ్వాచారానతావత్సాస్సాతాపి
 స్త్రీరజస్వలా । యావత్పునర్తమానంహిరజోస్యాంసనివతతేతితి । సా
 ధ్వాచారాదైవాదికర్మయోగ్యైత్యర్థః । స్పృశయోగ్యాతుస్సానాదనం
 తరంభవత్ప్రేవ । స్సాతారజస్వలాయాతుదతుర్థేహనిశుభ్యతి । కుశ్యా
 ద్రజోనివృత్తౌతువైవంపిత్ర్యాదికర్మచేతి పరాశరస్మరణాత్ ॥ రోగజన్యర
 జోనివృత్తౌతునాస్త్యశుద్ధిః ॥ యథాహంగి ౧౩ ॥ రజశ్చతుర్విధంజ్ఞేయం
 రాగజంరోగజంబాధా । ధాతుజంకాలజంచేతియోషితాంతుబుధోత్తమైః ॥
 ఏకాదశద్వాదశాద్వానసాంధ్యుభయేద్రజ । పంచాశద్వత్సరాదూ
 ధ్వంస్త్రీణాంతస్తునివతతే । రోగేణయద్రజస్త్రీణాంతస్యభాంతుప్ర
 వర్తతే ॥ అశుద్ధావైవకాశ్చైస్సగ్రానయాస్యాద్యైకారికంహితత్ । ఏవంకా
 లేరాగాదిరచితరజోదశానైద్రష్టవ్యం ॥ తథాచంద్రికాయాం ॥ అకాలే
 యద్యవేత్స్త్రీణాంరక్తమాహామణసీషిణః । కాలేతుయద్రజఃప్రోక్తంత
 స్తాతతైత్రివసాశుచిః । అంగి ౧౩ ॥ అద్వాదశాహన్నారీణాంయూత్రవచ్ఛా
 చుమిష్యతే । అష్టాదశాహత్సానంస్యాత్త్రిరాత్రంపరతోశుచిరితి ॥ విజ్ఞా
 నేశ్వరః ॥ యదారజోదశానాదారభ్యపునరిస్తదశదినాభ్యంతరేరజో
 దశానంతదాఅశుచినాస్తేగ్రావ । అష్టాదశాహత్వేకాహచ్ఛుద్ధిః ॥ ఏకో
 నవిశేద్వాహత్త్రాడత్రైత్ర్యహచ్ఛుద్ధిః । యస్యావింశతిదినోత్తరంప్రా
 యశోరజోదశానంతస్యాద్వింశతిదినప్రభృతిత్రిరాత్రంయస్యాః పునఃప్రా
 గేవాష్టాదశదినాత్ప్రాచుర్యేణరజోనిర్గమస్తస్యాత్త్రిరాత్రం ॥ అక్షరి ।
 రజస్వలాయాంస్సాతాయాంపునరేవరజస్వలా । అష్టాదశదినాదూధ్వం
 త్రిరాత్రమశుచిభావేత్ ॥ అష్టాదశదినాదర్వాగశుచినాచవిద్యతే । తున
 వింశద్దినాదగ్న్వే ఏకాహామశుచిభావేత్ ఇతి ॥ స్తుత్యర్థాసారే । త

జస్వలావళుథేహీ వప్తిమృత్తికాభిః శౌచంకృత్వా విధవాచేద్విగుణమృ
త్తికాభిః శౌచంకృత్వాదంతధావనసంగవే సచేలంస్నాయత్ | స్నాతా
యాః పునరపి రజోదృష్టావప్తావశదినాదర్వాగశుచిత్వంనాస్తి || అష్టాదశ
దినైరజోదృష్టావేక రాత్రమశుచిః || ఏకోనవింశేద్విరాత్రం || వింశేత్తిరా
త్రమేవ | త్రయోదశదినాదూర్ధ్వకంరజస్రవణికామితిగిప్రసూతికావిషయే
ప్రజాపతిః | ప్రసూతికాతుయానారీస్నానతోవిశతేఃపరమ్ | ఆతావీర
జసాప్రోక్తాప్రాక్తునైమిత్తికరజః | రజస్యపరతేత్రస్నానైవశుచిభా
వేత్ || సంగ్రహే || ప్రథమహనిదండాల్దివ్యతీయేసూతికాభవేత్ | తృతీ
యేహీస్వధర్మస్థావళుథేహపతితోయథా || సంగ్రహం తేవళుథేహీస్నా
నాచ్ఛుద్ధిమవాప్నుయత్ | ఏకవింశతినాల్లిప్యసర్వాంగంశుద్ధయామృదా |
కృత్వాస్నానశతంపశ్చాత్ శుచిభావతినాన్యథా | స్నానాంతేభాసం
రందృష్ట్యాపుత్రంప్రాభ్యకనుమంగళీ || త్రివారప్రాశయేదన్నంనచేద్దోషవ
తీభవేదితి || బోధాయమః || రజస్వలాశుసంస్పృష్టావండాలోత్కేశ్వనా
యనైః | తావత్తిష్ఠేన్నిరాహురాయావతాగ్రాలేమశుద్ధతీతి | భోజనకాల
స్పృశేకసవీవ | రజస్వలాతుభుంజానాచాంత్యజాతీన్స్పృశేద్యది గోమూ
త్రయావకాహారావద్రాత్రేణవిశుద్ధతీతి | అశక్తాకాంచనందవ్యాద్విప్రే
భ్యోవాఙ్భోజనమితి || బృహస్పతిః || పతిశాంశ్లశ్వపాక్షేశ్చ సంస్పృ
ష్టాచేద్రజస్వలా | తాన్యహ వ్యశక్తమ్మ్య స్రీరశ్చిత్తంసమావరేత్ | ప్ర
థమేహీత్రిరాత్రంస్యాద్విశయేద్వహమేవవ | ఆదౌరాత్రిస్తృతీయే
హీవళుథేహనక్తమావరేత్ | రజసాభుంజతేనార్యోమోహత్సృష్టాః
శవాదిభిః | త్ర్యహంచపర్యపేతేతుస్పృశేందాం దాయణంచరేత్ | నోస్త
రం || అఖండవశేక | ఉచ్చిష్టేననుసంయుక్తావండాలోదీకయదిస్పృశే
త్ | కృత్రసాంతపనంకుగ్ధాత్ చాందాయణమథాపివేత్ || విగ్మూత్రో
త్సగోభుక్తాసకృదాశౌచాయారజస్వలాయా శృండాలాదిస్పృశేక ఆకా
మతశ్చంద్రాయణం కామతగిసాంతపనమితి వ్యవస్థా || సంగ్రహే || ఆతా

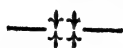
వాధిప్లుతానారీశవంస్సృష్ట్యావిమోహితా । ఆస్నానకాలంనాశ్చీయాత్
 ఆసీనావాసదాబహిః । సూతకం ప్రేతకంస్సృష్ట్యా శ్రుత్వాబంధుమమార
 ణం ॥ ఆస్నానకాలంనాశ్చీయాత్పంచగవ్యంతతఃపిబేత్ । ఆర్థవాధిప్లు
 తాయాస్తుశావాశౌచంభవేద్యది ॥ సూతకంవాభవేన్మధ్యేస్నాత్వాభోజ
 నమిష్యతే । స్నాత్వావేత్రాదినిర్మితపాత్రోద్ధృతతోయైరితిశేషః । స్నాన
 వైమిత్తికపాప్తినారీయదిరజస్వలాపాత్రాంతరితతోయేనస్నానంకృత్వా
 వ్రతంచరేత్ । నిర్దగత్రాభవేదద్భిసాంగోపాంగంకథంచన । నవస్త్రుపీ
 జనంకుర్యాన్నాన్యద్వాసశ్చధారయేత్ । శావేదసూతకేచైవహ్యంతరాచే
 ద్రుతుభవేత్ । నస్నాత్వాభోజనంకుర్యాద్భుక్త్యాచోపవసేదహః ॥ అ
 త్రస్నానప్రకారసూహసవప । మృతసూతకమధ్యేతు రజోద్భవైకభంభ
 వేత్ ॥ బ్రాహ్మణానాంకర్తేర్ముక్తంతోయంశిరసిధారయేత్ । సర్వకీర్ణజలా
 చ్ఛ్చేష్టతోయంవిపకరచ్యుతం । దద్యాచ్చక్త్యాతతోదానంపుణ్యాహేనవిశు
 ధ్యతీతి । రజస్వలయోరన్యోన్యం నృశేవణాక్రమేణశుద్ధిమాహపరాశరిః॥
 స్మృష్ట్యౌరజస్వలాన్యోన్యం బ్రాహ్మణీబ్రాహ్మణీంతథా । తావత్తిష్ఠేన్ని
 రాహారాత్రిరాత్రేజైవశుధ్యతీతి । స్మృష్ట్యౌరజస్వలాన్యోన్యంబ్రాహ్మ
 ణీంశుక్రియాతథా । అర్థకృచ్ఛించకేత్సూర్యాపాదమేకంత్వనంతరా ।
 స్మృష్ట్యౌరజస్వలాన్యోన్యం బ్రాహ్మణీ వైశ్యజాంతథా । పాదహీనంచరే
 త్సూర్యాపాదమేకంత్వనంతరా ॥ స్మృష్ట్యౌరజస్వలాన్యోన్యం బ్రాహ్మణీ
 శూద్రజాంతథా । కృచ్ఛేశుధ్యతేషూర్వాహూదాదానేనశుధ్యతీతి ॥ బ్రా
 హ్మణ్యోస్సృశేతతతరభ్యస్నానపర్యంతంభయోరాహారత్యాగః । త్రిరా
 త్రకృచ్ఛించ । ఏతద్భుసహశయనాదిచిరస్పృశేవిషయం । సకృత్సృశే
 తుఏకరాత్రోపవాసేనపంచగవ్యేనశుద్ధిః । స్నానపర్యంతమాహారత్యాగ
 శ్చ । ఆర్థవాధిప్లుతానారీత్వాతవాధిప్లుతాంస్పృశేత్ ॥ స్నాతోప
 వాసంకుర్యాతాంపంచగవ్యేనశుశ్యతః । ఆస్నానకాలం నాశ్చీత భుక్త్యా
 బాంద్రాయాంభవేదితస్తరణాత్ ॥ స్మృత్యంతరే ॥ కృచ్ఛంతస్యాయయా

స్వప్నానన్యస్యాస్తుతదర్శకం । దండాద్యంతహి తేనోచేత్ అన్యస్యాఅ
 పిక్వభకమితి ॥ కృశ్ణమాత్రం త్రిరాత్రాదితత్రైవ । స్వప్నైరజస్వలెన్యో
 న్యంసగోత్రైకైకభర్తృకా । అకామతఃకామతోవాపి త్రిరాత్రైకైవశుభ్యతః ।
 త్రిరాత్రైకైవరాత్రోపవాసేన- శునాపుష్పవశీస్వప్నో పుష్పవత్యన్యాయా
 తథా । శేషాణ్యహన్యపవశేత్సన్త్యాశుభ్యేష్టుతాశనాత్ ॥ ఇతిసంవ
 త్కవదనం అకామకృత్స్వశ్కవిషయం ॥ వృద్ధవిష్ణురపి ॥ రజస్వలాహీన
 వద్ధాంరజస్వలాస్వప్నోష్టానతావదక్షియాద్యావన్నశుద్ధిస్సాశ్రయే సవతాకా
 మధావతాకంస్వప్నోష్టానద్యస్సన్త్యాశుభ్యతీ విష్ణుః ॥ రజస్వలాహీ
 నవతాకసాతకవాముత్తమాంయది । స్వప్నేతస్వప్నోష్టానఘంజీతస్సానా
 దూర్ధ్వంతుభోజనమితి । ఉపవాసంతత కుశ్యోచ్చైశ్చానోజయే
 త్తతః । స్వశేషశుద్ధ్యంత్రైస్సాతకానోవ్య చతథాకాహేస్సానాయా
 ధ్వంబాహ్మతానోజయిత్వాఘంజీతేష్టాగ్రతః ॥ సవవ ॥ రజస్వలాంతు
 సంస్వప్నోఅస్సాత్వా ఘంజనుసవారోయంతరేత్ ॥ తచ్ఛాయాంఘ
 క్రిపాత్రంవాస్వప్నోఅస్సాత్వామంజనుసవారోయంతరేత్ । మలినంత
 ద్వాసస్తదన్నంస్వప్నోష్టాస్సాత్వా ఘంజనుసవారోయంతరేత్ । ఉద
 క్యాపాత్రైతజ్జానాద్భంజనాబ్జాత్యమభ్యసేత్ ॥ ఉదకోచ్చిదంఘం
 జకృత్త్రంసాంతపంచరేత్ । భోజనకాలేరజస్వలాంతరదశకాలేస్సా
 నకాలంనాశ్చియాద్భిక్తాకూడకంతతఃపిచేత్ । చండాలదశకాలేపవా
 సత్రయం ॥ కామతస్తుప్రాజాపత్యం ॥ రజస్వలాశ్వాదిభిర్వృష్టాయదిపంచ
 రాత్రంనిరాహారం పంచగవ్యేనశుభ్యతీ ॥ అఖండదశకాలే ॥ రజస్వలా
 యాభోజనెపానే వాప్రతిలామప్రభూతానాం అన్యతమనిరీక్షణే స్సానాం
 తమనశనంతదశక్తాప్రతినిధిరేకస్యదినస్యపంచవార్షిక భోజయేత్ ఇతి ॥
 అహి ॥ ఆతావాయదివచండాలంఉచ్చిష్టాసంప్రపశ్యతి । ఆపానకాలం
 నాశ్చియాదాసీనావాగ్యతాబహిః । పాద్యభ్రంతతఃకుర్యాత్ బ్రహ్మకూ
 చకంపిబత్సనః ॥ బ్రాహ్మతానోజయేద్దవ్య ద్విప్రాతామనుశాసనాదితి ।

గీత బ్రహ్మసాధనీతీయః * స్మృతిమూర్తయః * భర్తృకాంత్య-

జ్వరాభిరాతురస్యస్నానః మిత్రేప్రాప్తైక ర్తవ్యమాహపరాశరః । ఆసుర
 స్నానఉత్పన్నైదశకృత్వోహ్యసాతురః । స్నాత్వాస్నాత్వాస్మశేదన్న
 తతః శుభ్యేత్సాతురః ఇతి ॥ తత్రప్రతిస్నానమాతుః । వాసాపి పరిదర్శ
 యం ॥ ఉకవాః ॥ జ్వరాభిభూతాయానారీరజసావపరిప్లూతా । కథం
 స్యాభవేచ్ఛాచంశుద్ధిస్యాత్మేనకర్తవ్యం । చతుర్థేహనిసంప్రాప్తేస్మ
 దన్యాతుతాస్త్రియం ॥ సాంలవ హ్యపఃస్నాత్వాస్నాత్వాపునఃస్మ
 శేత్ । దశద్వాదశకృత్వావాసాచామేచ్ఛపునఃపునః । అన్యాన్యానివ
 సాంసితతత్కుఢాభవేచ్ఛసా । దద్వాచ్ఛక్త్యాతతోదానింపుణ్యామేన
 శుభ్యతీతి ॥ యోగయాజ్ఞంబ్రహ్మ ॥ తూష్టీమేవావగామేరయదాన్యా
 శుచినరః । అవమ్యప్రయతఃపశ్చాత్ స్నానానిధివదాచరేత్ । విష్ణురవి
 స్నానాహాస్తుమిత్రైశ్చత్వాలోయావగాహనం । అవమ్యప్రయతఃప
 శ్చాత్వాన్యనిధివదాచరేత్ ॥ ఇతిశాతాతపః ॥ మార్గేతుయత్రసంస్మ
 ప్తియాత్రాయాంకలహాదిమ । గ్రామ సంధుక్షణేచైవ స్మృష్టిదోషేన వి
 ద్యతే ॥ వత్త్రింశన్మతేపి ॥ దైవియాత్రావివాహేషుయజ్ఞేషుప్రకృతేషుచ
 ఉత్సవేషుచసర్వేషుస్మృష్టైస్సప్తవిధాదూష్యతి ॥ బృహస్పతిరపి ॥ తీర్థ
 వివాహేయాత్రాయాంసంగ్రామేదేశవిల్లవే । నగరేగ్రామదాహేచస్మ
 ప్తైస్సప్తవిధాదూష్యతి ॥ పాద్మేపి ॥ దేవాలయసమీపస్థాదేవసేవా
 థకమాగతా । వండాలాపతితాన్వాపిస్మృష్టాన్వనస్నానమాచరేత్ ॥
 ఇతి ॥ అపస్తంబః ॥ శక్తివిషయేణముహూర్తావప్యత్రప్రయతస్సాదితి ॥

ఇతినైమిత్తికస్నానాని.

—* అథ కామ్యస్నానాని. *

పులస్త్యః । పుష్యేచజన్మనక్షత్రేవ్యతీపాతేచవైధృతా । అమా
 యాంచనదీస్నానంపునాత్వాసప్తమంకులం ॥ రవ్యాంగారశనేర్వాశేస్నానం
 కుర్వంతియెనరాః । వ్యాధిభిస్తేన పీడ్యంతే మృగైః కేసరిణోయథా ॥

చైత్రకృష్ణజతుదశ్యాంయస్సాయాచ్ఛివసన్నిధౌ । నప్రేతత్వమవాహ్ని
 ౧౦ గాయాంచ విశేషతః యమః॥ కార్తిక్యాంపుష్కరేస్సానంసర్వపాపైః
 ప్రముచ్యతే । మాఘ్యాంస్సానం ప్రయాగేతు ముచ్యతేసర్వకీర్తిపైః । సూ
 ర్యగృహాగుతుల్యాతుశుక్లామాఘస్యసప్తమి । అరుణోదయవేశాయాంత
 స్సాంస్సానంమహాఫలం । పుష్యర్వసుబుధోపేతాచైత్రమాసేసితాప్తమి ॥
 సౌత్రస్సువిధివత్సౌత్పావాజపేయఫలంలభేత్ ॥ శాతాతపాపి ॥ అమావా
 స్యాంరవేర్వారే యదాభూమిసుతస్యవై । జాహ్నువీస్సానమాత్రేణ గోస
 హూత్రఫలంలభేత్ ॥ కార్తికంసకలంమాసంనిత్యస్సాయాజితేంద్రియః । జా
 హ్నువ్యామృతృభుక్ స్సాతః సర్వపాపైఃప్రముచ్యతేతులాయాంమకరేమిషే
 ప్రాతస్సాయాసదాభవేత్ ॥ హవిష్యంబ్రహ్మచర్యంచ మహాపాతక నాశ
 నం॥ చంద్రికాయాం ॥ ఆషాఢాదిచతుర్థాసం ప్రాతస్సాయాభవేన్నరః॥ వి
 క్రేభ్యోభూజవందత్వా కార్తిక్యాంగోద్రదోభవేత్ । సువైష్ణవపవనయా
 తి విష్ణుభూతమిదంస్త్వం ॥ మార్కండేయః ॥ సర్వంకాలం తిలెస్సాతః
 పుణ్యంవ్యాసోబ్రవీచ్ఛుచిః । తువ్యశ్యాసులకైర్విష్ణుః ఏకాదశ్యాంవిశేషతః ।
 శ్రీకామఃసర్వదాస్సానం కుశ్వీశామలకైరవరః । సప్తమీసవమీంచైవప
 ర్వకాలంచవజ్జయేతితి ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యపి ॥ ధాత్రీఫలైరమావా
 స్యాసప్తమీసవమీషుచ ॥ నస్సాయాత్రస్యలీయంతే తేజశ్చాయుశ్చానంసు
 తాః ॥ ధాత్రీమామలకం ॥ చంద్రికాయాం । షష్ఠీవసప్తమీచైవసవమీచత్ర
 యోదశీ । సంక్రాంతౌరవివారేచ స్సానమామలకైస్త్వజేత్ ॥ ఇతి ॥ శాన
 కోపి ॥ కలెనామలకేనాశునిప్రస్సానమాచరేత్ ॥ సంవత్సామస్తుసప్త
 మ్యాంసవమ్యాంసప్తధీభావేత్ । అథాకామీత్రయోదశ్యాండశమ్యాంపుత్ర
 వాన్బలాత్ । పుత్రార్థకామోయోవిప్రోద్వితీయాయాంకదాచన ॥ మాధ
 వీయే ॥ గురువారేప్యమాయాంచ అశ్వత్థచ్ఛాయవారికౌ ॥ స్సానంప్రయా
 గస్సానేనసమంపాతకనాశనం । శాల్మలీంత్రిణిచ్ఛకరంజాఘృషుధూత
 కాః । కోవిచారకపితౄకబదరీచవిఫీతకీ । శలశ్చబాదరీచ్ఛేషాంస్సానం

౧౦౬ బైద్యనాథకీర్తియే * స్వతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

చో ధానువజ్జయేదితి ||

—* అథ మాఘస్నానవిధిః * —

తత్రవిష్ణుః || బాలాశ్చతరుశావృద్ధానరనాగీనవుంసకాః | స్నా
త్వామాఘశుభేతీర్థే ప్రాప్నువంతీస్పితంఫలం | మాఘమాస్యవసీస్నా
త్వావిష్ణులోకం సగచ్ఛతి | మకరస్థైరవాయోహి నస్నాత్యనుదితైరవా ||
కథంపాపైఃప్రముచ్చేత కథంసత్రిదివంప్రజేత్ || ఇతి || అనేనమాఘస్నా
నముదయాత్పూర్వక ర్తవ్యమితిసిద్ధం || యత్తుచుహాభారతే | మాఘఅథో
దితేసూర్యస్నానవిధివదావరేత్ | నియతోనియతాహరః సర్వపాపైః
ప్రముచ్చతే || కించిదభ్యుదితేసూర్యస్నానమాఘసమావరేత్ || యస్త
స్యసర్వపాపానివినిశ్యంతి నసంశయః | మాఘమాసైరటంత్యాపః కించిద
భ్యుదితైరవా | బ్రహ్మఘ్నంవాసురాపంవాకంపతంతంపునీమహే || ఇతి ||
తత్సంధ్యోపాసనాద్యనధికృత స్త్రీశూద్రవిషయం | ఉపస్యపోషయే మా
ఘస్నానమాహుర్ద్విజన్తనాం || స్త్రీశూద్రాణాంతథాన్యేషాంఅథో
దయఉపోదయఇతిస్తరణాత్ || బ్రాహ్మణాదివిషయే సంధ్యాతి క్రమ
దోషోపిదుర్వారస్యోత్, స్నానపూర్వకత్వాత్సంధ్యావందనాదేనహ్యు
దయాత్పూర్వం కించిదుదయేచకాలద్వయేస్నానమితియుక్తం ; మాజ్ఞా
నాద్యుపస్థానం, తస్యైకకర్మత్వేనకర్మాంతరానుష్ఠానాయోగాత్ | ఉ
యస్మయేఉపస్థానవిధానాచ్చ. చదమాఘ కించిదుదయస్నానానంతరం
నుష్ఠానం | సంధ్యోస్సంధ్యాముపాసీత నాస్తగనోద్గతైరవా ఇతి యో
యాజ్ఞవల్క్యేన సంధ్యోత్కరణస్యనిషేధాత్ సంధ్యాతిక్రమే శూద్రతా
దిప్రాప్తిన్తరణాచ్చ || యద్వా || ఉపస్యవసీయస్నానంసంధ్యాయాము
తేపివేతియత్సానప్రశంసాపరంక్షేముత్తికన్యాయప్రదశశనపతంవేతా
హుః || కేచిత్తు | విచేయతారకేకాలేనత్వస్నానవిధాయచ | పునరభ
దితే సూర్యమాఘస్నానవిధీయతే | అత్యధఃఖటికాత్పూర్వంపరింస
ర్యోదయాత్తథా | సవీవాభ్యుదితోనామధర్మశాస్త్రప్రకీర్తితఇతి వచ

మాచక్షాణా ఉదయానంతరం సాధకః పుష్టికామశ్చ ద్వితీయస్నానం కర్త
 వ్యమితవదంతి ॥ విష్ణుః ॥ పాపఫలనయోర్మధ్యే ప్రాతస్సాన్నియాసదాభ
 వేత్ ॥ దశకం వా పూర్ణమాసం వా ప్రారభ్యస్నానమాదరేత్ । పుణ్యా
 న్యహనిత్రింశత్తు మకరస్థైరీవాకరే । తత్రబోధాయనియమం గృహ్నియా
 ద్విధిపూర్వకం ॥ మాఘమాసమిమం పూర్ణకం స్నాన్యేహం దేవమాధవ ।
 తీర్థసాస్యస్యజలైస్త్వం ఇతి సంకల్ప్యచేతసి ॥ తతః స్నాత్వా శుభేతీర్థే
 దత్వాశిరసివైష్ణవం । స్నాత్వాపిత్రాంశ్చ దేవాంశ్చ ఋషీంశ్చైవయ
 థావిధి ॥ తపకాయిత్యా విధానేన తతస్త్యేకాశనో భవేత్ । ధూళ
 య్యాంబ్రహ్మచర్యేణ శక్మస్నానం సమాచరేత్ ॥ అశక్త
 స్సధనాభ్యస్య స్వేచ్ఛాపర్వత కథ్యతే । అశక్యమేవ కర్తవ్యం మాఘ
 స్నానమితీశ్రుతిః ॥ తిలస్నాయాతిలోద్వహతలఘామిస్త్రీలోదకీః తిలద
 స్త్రీలభోక్తాః పక్షిణానావసీపతి ॥ తిరాజమలకశ్చైవతీర్థే దేయాస్తనిత్య
 శః । తథాప్రజ్ఞావలయేద్వహ్నిం ఇంద్రాగ్నేరిద్విజన్తరాం ॥ ఏవంస్నా
 నస్యావసానై భోజయేద్ద్విజదంపతీ । వివిధాం దేయాని ప్రచ్ఛాదనక
 టాస్తథా ॥ అననవిధి గావద్యాత్ మాసవః పియతాయతి । పిత్రాపితావ
 హైః సాధకంత్రేణ ప్రపితామహైః ॥ మాత్రామాతామహైః స్సాధకం వృ
 ద్ధమాతామహేస్తథా । ఏకవింశకులైస్సాధకం భోగాన్పుక్త్యయ
 పిత్రాణామాసుమాన్యువసి స్నాత్వావిష్ణు గోకంసంకల్పతి ॥ నారదీయపుర
 తే సుప్రాప్తే హాసుమానై శతపస్వీజవచద్భవేత్ ॥ క్రోంతిసర్వవారీ
 సముద్రవృత్తిధాన్వ । పునియ సర్వపాపాః త్రివిధానినసంశయితి ॥ పార్శ్వ
 ఆసోనారాయణోదేవసర్వదేవసంకల్పతే ॥ మకరస్థైరీవామాఘగోవి
 దాచ్యుతమాధవ । స్నానేనాననమేదేవయథోక్తఫలదోభవ ॥ ఇతియ
 త్రంసముచ్ఛార్యస్నాయాన్తానంసమాక్రితిః । బహస్సాన్వత్వాత్మవాప్యో
 ద్వావగోబద్ధఫలాలభేత్ ॥ తటాకేద్విగతం రాజన్మద్యాదౌతుచతుగు
 ణం । దశధాదేవభాతేషుశతధావయవః ॥ శతంశతగుణం రాజన్మహ

౧౦౮ వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

ద్యోస్తుసంగమే । సహస్రంగుణితంసర్వతశ్శలంమకరేణివా । గంగా
యాంస్నానమాత్రేణ లభతేమానుషోన్మప । పాపానాంఘామిధారశ్యదా
హదేశంప్రజాపతిః । ప్రయాగంవిదధేభూపప్రజానాంఽహితేస్థితః । దు
జ్వరావైష్ణవీమాయాదేవైరసిసుదుస్త్వజా । ప్రయాగదహ్యతేసాపిమా
ఘమాసినరాధిప ॥ మకరస్థైరవామాఘేయత్రక్వాపిబహిజ్జాలే । సింహా
మైశ్వసకామైర్వాత్మాతవ్యం హరిశుప్తయేఽతి ॥ ప్రకరణపర్యాలాచన
యామాఘస్నాననిత్యంకామ్యగచేత్త్యాహుః ॥ చంద్రికాయాం ॥ నిత్యంనై
మిత్రికంకామ్యంత్రవిధంస్నానముద్యతే । తర్పణంతుభవేత్తత్ప్రాయంగత్వే
నప్రకీర్తితమితి ॥ ఇతికామ్యచ్ఛానం ॥

—* అథ చలాపకవక్షణ స్నానం. *—

తత్రధారవ్యాజః" అభ్యంగచ్ఛాననైయోగ్యవారాయెతిధిభిష్పదా ।
కథ్యంతేతేషునస్పష్టంపుష్టయేబలవృద్ధయే । ఇంద్రబుధేదసాశేచవారే
భ్యంగఃప్రశస్యతే|బలంకాంతింశ్రియందద్యఃఃఘోగంవారాధిపాఃక్రమాత్ ।
ద్వితీయాద్యాశ్చతత్రశ్చప్రశస్తాసప్తమితథా । నవమిశమిచైవత్రయోద
శ్యపిదస్త్వతాః । భానుధౌయసురాచార్య శుక్రవారేషుసంక్రమే ॥ వ్య
తీపాలేచజన్మక్షేణాభ్యంగ స్నానమాదరేత్ ॥ ఏకాదశ్యాంచతుర్దశ్యా
మష్టమ్యంప్రతిపద్యపి । షష్ఠ్యాం షర్వణిచాభ్యంగం స్నానం నైవసమా
చరేత్ ॥ ఉత్తరాఫల్గునీశ్వేష్ఠాశ్రవణౌత్వాసురాత్రిమి । అభ్యంగస్నా
నసంధీమూకసుఖార్థేనజ్జయేత్తథా । శిరోరోగాశ్చవృద్ధానాం యథా
కాలంశరీరిణాం । అభ్యంగోష్ఠోదకస్నానంనైవదోషావహంస్మృతమితి ॥
వ్యాసః ॥ పంచమీందశమీంచైవతృతీయాంచత్రయోదశీం । అభ్యంగాత్స
శవాత్పానాద్యశ్చతైలంపిశేవతే|దతుర్ణాంతశ్యవృద్ధిస్సాన్యద్ధవాత్త్యబ
యుషామితి ॥ యక్షుగ్గతహ ॥ నవస్పృశ్యత్ప్రయోదశ్యాంతృతీయాం
చతిథౌతథా । శాశ్వతీంఘామిమన్విచ్ఛేదశమ్యామిపిపండితఇతి ॥ యదపి
గాగ్గః ॥ త్రయోదశ్యాంతృతీయాయాంప్రతిపద్దశమీద్వయే । త్రైలాభ్యం

గంనకుర్వీతపితృత్వదశింవిసేతి || యదపివృద్ధగర్భిణః || దశమిపుత్రనాశా
యథనహస్యైత్రయోదశీ || తృతీయాభయనాశాయస్నానేతౌవజయేదత
థితి || ఏతానివచనానిక్షత్రయవిషయాని | త్రయోదశ్యాంతృతీయా
యాందశమ్యుంచైవసర్వదా || శూద్రవిత్క్షత్రయైస్సాననకుర్యాత్తై
రసంస్కృతమితి జాబాలిస్తరణాదితికేచిత్ || అపరేతుసర్వేషామవిద్వి
జానాందశమ్యుదావభ్యంగస్నాననిషేధపరాశ్యైవగర్భాదివచనాని | జా
బాలివచనంక్షత్రయాదీనాం దోషాధిక్యప్రతిపాదనాథకం || సామాన్యేన
నిషేధేషోషాధిక్యవాక్యనిషేధను తద్దోషభేదహేతుత్వాదితి || శాస్త్ర
విద్దోషనూరమితిమరీచిస్తరణాదిశ్యాశుః || తథాచాపస్తంబః || యాదృచ్ఛి
కంతుయత్స్నానభోగాధకంక్రియతేద్వితైః || తంపిద్ధందశమ్యుదాని
శ్శాస్త్రైమితికంనతే || జాబాలిః || నిత్యంనహంపమేత్స్నానం కామ్యుంచై
మిత్తికంచయత్ | దశమ్యుమపిక్రవ్యసంతుయాదృచ్ఛికంక్వచిత్ || ఇ
తి || యాదృచ్ఛికంమలాపకవక్షాభకంమలవ్యవోహఫలంస్నానం | యాదృ
చ్ఛికంతుతదితిగర్భస్తరణాత్ || ఏవంచ || నిత్యంనైమిత్తికంకామ్యుందశ
మ్యుంతావత్ప్రతిషేధః | యాదృచ్ఛికస్యేవనిషేధః || యదుక్తమాప
స్తంబేన || వినాతుసతతంస్నానంనస్నానాద్దశమిషుచేతి || యదపిగర్భ
ణోక్తం || పుత్రజన్మనిసంకాతౌశాద్ధజన్మదినేతథా | నిత్యస్నానేవ
క్రత్యైతికోషోనవిద్యతేఇతి | తస్మాన్యనైమిత్తికయోరపి ప్రదశనా
థామితి స్మృతిచంద్రికాయాంవ్యాసః | వస్త్యప్తమిషంవదశీపక్షద్వయ
చతుడశీ || అశ్రీస్సహితంపాపం త్రైలమా సక్షురేభవేత్ || మనురపి ||
పక్షాదావరవాషష్ట్యాం రిక్తాయాంచతథాతిథౌ | త్రైలేనాభ్యజ్యమానస్తు
ధనాయుర్భ్యాంప్రహీయతే || గర్భిణః || పంచదశ్యాంచతుడశ్యాం అ
ష్టమ్యూరవిసంక్రమే | ద్వాదశ్యాంసప్తమిషస్థ్యోస్తైలస్పృశకంవివజ్జ
యేత్ | చంద్రికాయాం || కుహూపూజేకందు సంక్రాంతిచతుడశ్యష్టమి
షుచానరశ్చందాలయోగిస్సన్యతైలస్త్రీయంసనేవనాత్ || ఉత్పత్తి

౧౧౦ వైద్యనాథదీపికయే * స్మృతిముక్తాభరణే * ధర్మశాస్త్రే.

చవిపత్తైః దంతకాష్ఠైః మైథునైః । అభ్యంగభ్యుదయైః సానైః తిథిస్తా తా-
 లికేస్సృతాః ॥ పురాణేషి ॥ చతుర్దశశ్చష్టమీషమ్మీ అమావాస్యావపూ-
 ణిమా ॥ సర్వాణ్యేతాని రాశేంద్రవిసంక్రాంతి రేవచ ॥ తైలస్త్రీమాంస
 భోగీతు పర్వస్వేతేషు యః పుమాన్ ॥ విష్ణూత్రభాజనం నామ ప్రయాతి
 సరకం సరః ॥ బోధా యనోపి ॥ అష్టమ్యాం చ చతుర్దశ్యాం పంచదశ్యాం విశే-
 షతః ॥ శిరోభ్యంగం వజ్రయేత్తు పర్వసంభాతధైవచేతి ॥ వృద్ధగాగ్ధ్యో-
 పి ॥ ఏకాదశ్యాం దశమ్యాం చ ద్వాదశ్యాం పంచపర్వసు ॥ శ్రాద్ధాహేషు చ
 సర్వత్రస్త్రీయంతైలం చ వజ్రయేత్ ॥ మరీచిరపి ॥ పంచపవనసుచం చా-
 మ్యుతీపాతేవ సంక్రమే ॥ స్త్రీయంతైలం చ మాంసం చ దంతకాష్ఠం చ వజ్ర-
 యేత్ ॥ గగః ॥ తైలస్నానం స రావుజ్యం కుర్యాత్తామలకైశ్చ ॥
 సప్తమీనవమీదశా రవిసంక్రమణాద్యతే ॥ శాతాతపోపి ॥ అమాయాం చ
 నవమ్యాం చ సప్తమ్యాం చ విశేషతః ॥ ధాత్రీకల్పేన యత్సానాతల్ సానం చ
 వివజ్రయేత్ ॥ కాలాదశే ॥ నవమీసప్తమీదశా సంక్రాంతిగ్రహణేషు చ ॥ ధా-
 త్రీఫలస్యకల్పేన తైలస్నానం చ నావరేత్ ॥ వృద్ధవసీష్ఠః ॥ దంతకాష్ఠేత్వ
 మావాస్యామైథునే చ చతుర్దశీ ॥ హంతి సప్తకులం పుంసాం తైలగ్రహణ-
 తోష్టమీ ॥ దివాకపిశ్ఠఛాయాయాం రాత్రౌపథిమసర్వసు ॥ ధాత్రీకల్పేషు
 సప్తమ్యాం అలక్ష్మీరివతేన చా ॥ ఏవం వాసినేషోపి జ్యోతిశ్శాస్త్రే చ
 దశికతః ॥ సంతాపకికాంతిర్నామ్యుగళనం నిధానతాతథా ॥ అనారో-
 గ్యం సర్వకామ అభ్యంగాద్భాసగ్రాదిషు ॥ వామనపురాణే ॥ నాభ్యంగ
 మర్కేన చ భూమిపుత్రేక్షారం చ శుక్రచకుజేవ మాంసం ॥ బుధేవయోషి
 త్వరివజ్రసీయాశేషమసర్వాణి సదైవకుర్యాదితి ॥ చంద్రికాయాం ॥ తైలా
 భ్యంగోనారకవారేన భామినో సంక్రాంతౌనైవ పప్యోం చ దశే ॥ పర్వవృష్ట
 మ్యాం చ నేష్టశ్చ శుభాఖ్యాం ప్రోక్తోముక్తావాసరం సూర్యసూనోః ॥ సూ-
 ర్యసూయః శతైశ్చరః ॥ స్మృత్యంతరేపి ॥ పాలేపర్వణి సంక్రాంత్యాం గహ-
 డైవంద్రసూర్యయోః ॥ తైలాభ్యంగోనదోషాయ యదిస్యాదవి నందనః ॥

కాలాద శేఖ || భౌమార్కశుక్రవారేషు నాభ్యంగస్నానమాచరేత్ | పా
 తక్రాంతిమృతద్రవ్యాగౌగ్ధ్యలక్ష్మ్యభిలేషితం | క్రమాద్రవ్యాదివాజేషు
 త్రైలేనస్నాన్యత ఫలమితి || షట్త్రింశన్మతేత్యుక్తం || హృత్తాపఃకాంతిఃమర
 ణం ధనంచరోగఃప్రహరణంఃధవత్వమిష్టమితి || చంద్రికాయాం || చిత్రాసు
 హస్తైశ్చవజేవ త్రైలంక్షౌరంవిశాఖాసుచముఖవజ్రం | మూతమ్మగభాద్ర
 పదేతుమాసంయోషిన్మహూసూతరకృత్తికాసు || కాలాద శేఖ || తిథివా
 రసమాయోగేబలీయాన్వారజ్యతే || బ్రహ్మసిద్ధాంతే || తిథిరేకగుణంప్రో
 క్తంనక్షత్రంతుచతుగుణం కరణంపద్ధుంచైవ వారశ్శాష్టగుస్త్యుత
 ఇతి || స్మృత్యథాసారే || త్రైలాభ్యంగఃషేధేమతిలత్రైలంసిష్యతే | అ
 భ్యంగస్యనిషేధేతుసంపాదేరపీష్యతే || స్నేహేరాభ్యంగోభవతిసన్నే
 హఃసామాపాదకః || సభోజనాదాత్రైలస్యషేధోభ్యంగవివసః | త్రైలశ
 బ్దస్తీలస్నేహేసరూఢౌనైవయాగికి || అతస్తీలవికాశేమపిన్యోగకలమో
 దకే | శమర లీకృసరాదాచఃషిథోనైవజాయతే | సామాపాదా త్రైల
 శబ్దస్తీలస్నేహతత్కార్యసదృశతిఇతి || సంగ్రహే || శ్రాద్ధాహేజన్మదివసేవి
 వాహేసుఖమఃఖయోగి | వ్రతేచైవోపవాసేచత్రైలాభ్యంగం వివజాయే
 తే || ఉపాషితస్యవ్రతినః కృత్తకశస్యనాపిత్రేః | తావత్త్రివృత్తలక్ష్మీవ్రతయా
 వత్త్రైలముపస్మృతేత్ || స్మృతిరత్నావశ్యాం || సురయాలిప్తదేహస్య
 ప్రాయశ్చిత్తంవిధీయతే | ప్రాతరభ్యుక్తదేహస్య నిశిక్పన్నవిధీయతే || అ
 యంనిషేధోనరకచతుర్దశీ వ్యతిరిక్తవిషయః | ప్రత్యూష అశ్వయుక్క్వా
 ప్లేదతుర్దశ్యామినోదయే || స్నానమభ్యుజ్యక్తరవ్యం నరైవరకభీరుభిరి
 తిష్టరణౌత్ | అశ్వయుక్క్వాప్లేదతుర్దశ్యామినోదయే || త్రైలా
 భ్యంగంనకరవ్యం స్నానముష్ణేనవారిణౌ || స్మృత్యథాసారే || యస్యాం
 హతశ్చతుర్దశ్యాంసరకోవిష్టునానిశీతి | తస్యాచభ్యంజనంకార్యం నరై
 నరకభీరుభిరితి || కాలాద శేఖ || ప్రత్యూష అశ్వయుగ్దశే కృతాభ్యం
 గాదిమంగళః | భక్త్యుసంపూజయేల్లక్ష్మీం అలక్ష్మ్యవినివృతయే || సా

రసంగ్రహే ॥ చతుర్థశీచాశ్వయుజస్యకృష్ణాస్వాత్మరూపాయక్తాచభవశ్చ
 భాతే । స్నానంసమభ్యజ్యనరైస్తుకార్యంసుగంధితై లేనవిభూతికామైః ।
 ఇతి ॥ తైలైలక్ష్మీజకాలెగం గాదీపావళిదినెవసేత్ ॥ అలక్ష్మీపరిహారాథా
 మభ్యంగంస్నానమాచరేత్ ॥ తతఃఆభరణంవస్త్రం ధారయేత్సర్వ సంప
 దభితి ॥ విష్ణుపురాణే ॥ స్వాతీస్థితేరవానిచుర్యస్వాతీగతోభవేత్ ॥ పం
 చత్వగుదయస్నా యాకృతాభ్యంగవిధినకరి ॥ నీరాజితోమహాలక్ష్మీమ
 చామేచ్ఛియమశ్నుతే ॥ దీపేర్నిగాజనాదత్ర నైషాదీపావళీస్సృతా ॥
 ఇతిస్మృత్యథాసారే ॥ త్రైలాభ్యంగెనిషిద్ధాస్యై సర్వాశ్చతిథయస్సదా ॥
 ద్వితీయాంవజాయిత్రైవంసదృష్టైర్ద్విదోషతల్లితి ॥ ప్రాయశఃసర్వాసుతి
 ధిమభ్యంగ్యుచిషేత్ప్రాపే తైలవిషమమభ్యనుజానాతి ॥ ప్రచేతాః ॥
 సాక్షాపంగంధతైలంచయత్రైలంపుష్పవాసితం ॥ అన్యద్రవ్యయతంత్రై
 లునదూష్యతేదాని ॥ యమోపి ॥ ఘృతంచసాక్షాపంత్రైలంయత్రై
 లంపుష్పవాసితం ॥ తదాపఃపక్వత్రైలేమ స్నాత్వాభ్యంగేమఃత్యజః ॥ సంగ్ర
 హే ॥ పక్వత్రైలంమంథత్రైలం సాక్షాపంపుష్పవాసితం ॥ వజాహేష్వపి
 ఇష్టంస్యాద్ద్రవ్యాంతరయుతంతథా ॥ స్మృత్యథాసారే ॥ నిషిద్ధవిసేవా
 రేరాత్రాచాకాలిశ్యచ ॥ ద్రవ్యాంతరయుతం త్రైలంనదూష్యతికదాచన ॥
 శవానుగమనైత్యేరం కృత్వాచాభ్యంగమాచరేత్ ॥ స్నాతియశ్చతథావిప్రో
 నశుధ్యతికదాచనేతి ॥ సత్యవ్రతః ॥ పిష్టపక్వారనాశేనఘృతే నాధజ
 లేనవా ॥ ఆహంసాముతంత్రైలంనకచాచిత్ప్రదూష్యతి ॥ రోగాతురస్యా
 పితథాత్రైలం జాతునదూష్యతి ॥ పురాణే ॥ తిధినక్షత్రవా రేషుషిద్ధేష్వ
 పిరాత్రిమ ॥ త్రైలమాజ్యేనసంయుక్తమచ్ఛిర్వాశుద్ధిమాఘ్నయాత్ ॥ స్మృ
 త్యంతరే ॥ రహపుష్పంగురొదూర్వాంభ్యగోగోమయమేవచ ॥ భామ
 భూమింవినిషీప్యత్రైలాభ్యంగంసమాచరేత్ ॥ ద్రవ్యాంతరయుతంత్రైలంన
 దూష్యేద్ద్రవీణంవినా ॥ తులసేదళసంయుక్తంగ్రహణేపినదూష్యతిశిరో
 భ్యంత్రైలేన సాంగంకించిదుసస్పృశేత్ ॥ తిలపిష్టంచ నాశ్చియాత్తస్య

వాయునశిష్యతే । కుర్యాన్నైమిత్తకంస్నానంశితాద్భిఃకాన్యమేవచ ॥
 సత్సంయాద్యచ్ఛికంవైవయథారుచినమాచరేత్ ॥ సత్సవతః ॥ వంతివన్తం
 త్రహీనంచ స్నానంవ్యవిధమీరితం । మంత్రోన్మత్తమితేస్నానం మంత్ర
 విత్తత్ప్రకీర్తితం ॥ మలాపనుత్తైతైలాద్యైర్మంత్రహీనం మలాపహమితి ॥
 స్వప్రదీపికాయాః॥ అనర్థమైర్నర్థైర్వాజతైస్సానం సమాచరేత్ ॥
 దేవతః ॥ ఉప్పుతాశ్చాపిశుశ్రింత చుట్టైఃపాత్రైఃసమర్థతాః । ఏకరా
 త్రోషితాఆపస్త్యజ్యోశుధాఅపిన్వయమితి ॥ మహాభారతే ॥ పాదాభ్యం
 గంశిరోభ్యంగం ద్విశోచ్ఛిష్టావనా జనం । ఏకైకంపాండవశ్రేష్ఠ రాజ
 సూయాద్విశిష్యతే ॥ నారదీయే ॥ వైరాభ్యంగంమహారాజా బ్రాహ్మణౌ
 నాంకరోతియః । సస్నానోబ్యశితంసాగ్రంగుగాయానాత్రిసంశయఇతి॥
 ఇతిమలాపకషణస్నానం ॥

—* అథక్రియాస్నానం *—

తత్రశంఖః ॥ క్రియాస్నానంప్రవక్ష్యామి యథావద్విధిపూర్వకం ।
 సరస్సుదేవభాతేమ తీర్థేమదవదీయచ । క్రియాస్నానంసముద్దిష్టం స్నా
 నంతత్రక్రియామతా । మృచ్ఛిరచ్చిశ్చక్రవర్త్యం శౌచమాదాయథావిధి ।
 జలైమగ్నఉన్నజ్య ఉపస్పృశ్యయథావిధి ॥ తీర్థస్యావాహనంకుర్యాత్
 తస్మిన్మయ్యోమ్యతఃపరం । ప్రపద్యైవయణంచేవం అంభసాం పతిమూజిక
 తం ॥ యాచితంచహిమేతీర్థకం సర్వపాపాపనుత్తయే । తీర్థమావాహ
 యిష్యామిసర్వాఘవినిఘాదనం । సాన్నిధ్యమస్త్యైతోయేతు స్థీయతామద
 నుగ్రహాత్ । రుద్రాన్ప్రపద్యైవరదాక్ సర్వాసత్పుషదస్తథా ॥ దేవమ
 పుషదంచహ్నిం ప్రపద్యైఘనిఘాదనం । ఆహివుష్ణాః పితృతాశ్చప్రపద్యై
 ఽథారుణంతథా । రుద్రాఅగ్నిశ్చశర్వశ్చహ్యుగుశ్చపవీవచ । శమయంత్యా
 శుమేపాపంరతుంతుచనదైవమాంజిత్యైవముక్త్యాక్రవర్త్యం తతః సమ్మజా
 నంకుడైః । ఆహిహిష్టే తిశిస్సభిర్యథావదనుపూర్వశఃపీరద్యాభిశచఋగ్ని
 ఋగ్నిశ్చతస్సభిస్తథా । శన్నోదైరితితథాశన్నఆపస్త్యైవచఇతిమాంజిత్రప్ర

హతేత్యేవంచసముదీరయేత్ । ఏవంసమ్మజానంకృత్యాభంధసాఽపాం
 పరిగ్రహః ॥ అమమషణసూక్తస్యసంస్తరేత్ప్రియతస్తదా । తతోంభసిని
 మగ్నస్తుత్రిపలేదఘమషణం ॥ ప్రదద్యాన్మూర్ధాంతథా మహావ్యాహృతి
 భిజకలమితి । తీర్థయాత్రాయాం వజ్రాసీయమాహవ్యాసః॥ ఛత్రంచహర
 తెపాదమధకం హరితిపాదుకా । యానం హరేత్త్రిపాదంతుసర్వంహరతి
 షోలికా । విశ్వర్యలోభాన్మోహద్వాగచ్ఛేద్యానాదిభిస్తుయతి ॥ నిష్ఫలం
 తస్యతీర్థకంతు తస్మాద్యానానివజ్రయేత్ । గోభిర్యుక్తేనయాసేన తీర్థ
 యాత్రాంకరోతియతి ॥ సయాతినరకంఘోరంయావద్గోరోమసంఖ్యయేతి ॥
 ఛైతీనసిః ॥ షోడశాంశంసలభతేయతిపరాధేనగచ్ఛతి । అర్థాంతీర్థాఫలం
 తస్యయః ప్రసంగేనగచ్ఛతి । తీర్థాంప్రాప్యానుషంగేన యస్తత్రస్నానమా
 చరేత్ । స్నానార్థాఫలమాప్నోతి తీర్థయాత్రాశ్రియంతతు । నృణాం
 పాపకృతాంతీర్థాపాపస్యశమనంభవేత్ । యథోక్తఫలదంతీర్థం భవేచ్ఛు
 ధాత్వానాన్యథాం ॥ వ్యాసోపి ॥ యస్యహస్తాచపాదోచ మనశ్చైవసు
 సంయతం । విద్యాతపశ్చక్రీరిశ్చ సతీర్థాఫలమశ్నుతే ॥ వృద్ధవసిష్టోపి ॥
 పితరంమాతరంవాపి భ్రాతరన్మహృదంగురుం । నిమజ్జేత్తుయముద్దిశ్యద్వా
 డశాంశంలభతసః । తత్ప్రాధికాతశ్చాష్టమాంశంలభేత్సానఫలంనరః । ఛైతీన
 సిః ॥ ప్రతికృతీంకుశమయాంతీర్థావారిణిమజ్జయేత్ । మజ్జయేత్తుయము
 ద్దిశ్య అష్టభాగంలభతసః ॥ అత్రాయంమంత్రః ॥ కుశోసీత్వం పవిత్రోసి
 బ్రహ్మణానిర్మితఃపురా । త్వయిస్నాతేసచస్నాతః యస్యైతద్గ్రంథిబంధ
 నమితి ॥ తీర్థాఫలంపవిత్రీయాత్ ॥ తథాచాపస్తంభః ॥ మాంసమాయుధం
 సుకృతాశాంచతిలతండులాం శ్చైవధాన్యంచవిశేషేణనవిక్రీణీయాదితి । సు
 కృతాశాతీర్థాస్నానాదిసుకృతఫలం । ధర్మదానంతువిషయవిశేషేస్త్యర్య
 తె । దేవతానాంగురుణాంచ మాతాపిత్రోస్తథైవచ । పుణ్యందేయంప్రయ
 త్సేననాపుణ్యంచోదితంక్వచిదితి ॥ శాండిల్యః ॥ జీవనార్థాంహతంతీర్థం
 జీవనార్థాంహతంవతం । సందిగ్ధోవిపఃతోమంత్రోన్యగ్రచిత్తోహతోద్విజతి॥

పృథివ్యాం యాః తీర్థాని తాని సర్వాణి సాగరే ॥ సాగరే యాని తాని స్యుః
 పాదే విప్లవస్య దక్షిణే ॥ ఆశ్వమేధికే ॥ ఆస్తై హరిరచింత్యాత్మానుతైః సమధు
 సూదనః । తత్తీర్థం తత్పరం బ్రహ్మ తత్పూజ్యం తత్తపోవనం ॥ ఆచారవస్త్రాం
 తరితోధనేన సత్యవ్రతేన తు మశేతలన । జ్ఞానాంబునా స్నాతి హి యశ్చ నిత్యం
 కింతస్య ధూయః సలితేన నిత్యం ॥ శాండిల్యః ॥ కుసుంబినో వి నాన్యేషాం
 దృప్తవంతీర్థాను సేవనం । కుసుంబినాం గృహేనర్వం వికలోనిగ్గతో గృహత్ ॥
 వికలః శూన్యనిత్యక్రమః । అథ నదీరజోదోషనిగ్గమః ॥ తత్ర కాత్యాయనః ॥
 సంప్రాప్తైశ్రావణే మాసి సర్వానద్యోరజస్వలాః । తాసున్నానం నకుర్వీత
 వర్జయిత్వా శుజాహ్నువీం ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ యావన్నోదేత్యగ
 వాక్ దక్షిణా శావిధూషణం । తావదేతో వహసద్యో వర్జయిత్వా శుజాహ్ను
 వీం ॥ ఇతి ॥ యావన్నోదేత్యగస్త్యః తావదేతో వహరజస్వలా ఇత్యర్థః ।
 ఉదయోపితస్య జ్యోతిశ్శాస్త్రైః దర్శితః ॥ ఏవంచ వషాదాకాలరజస్వలా
 ఇత్యుక్తం భవతి ॥ మరీచిః ॥ కర్కటేన రిషిసర్వాః భవంతీహరజస్వలాః ।
 అప్రశస్తంత దాస్నానం వషాదౌ నవవారిణా ॥ వృద్ధగాగ్ధ్యోపి ॥ వ
 షాదౌ సరితః సర్వాః భవంతీహరజస్వలాః । తాసున్నానం నకుర్వీత వర్జయి
 త్వా శుజాహ్నువీమితి । మార్కండేయః ॥ ద్విమాసం సరితః సర్వాభవంతీహ
 రజస్వలాః । అప్రశస్తంత దాస్నానం వర్షాదౌ నవవారిణి ॥ కాత్యాయనోపి ॥
 సభోనభస్యయోర్మధ్యే సర్వానద్యోరజస్వలాః । తాసున్నానం నకుర్వీత దే
 వషాదే పితృతర్పణమితి । ఏతత్సర్వం కర్కటాది మాసద్వయాభిప్రాయం ॥
 యదాహుః ॥ సింహకర్కటయోర్మధ్యే సర్వానద్యోరజస్వలాః । నస్నా
 నాదీనికర్మాణి తాసున్వీతమానవః ॥ సింహకర్కటమాసద్వయ మధ్యే స
 ర్వారజస్వలా ఇత్యర్థః ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః । గజోద్భృష్టేంభసిన్నా
 నం వజ్రాం వద్యాదిమద్విజ్ఞేః । కదధితం రజస్తేషాం సంధ్యోపాస్తే చ్చిత్తర్ప
 ణమితి । కదధితం కుక్కితం ॥ వ్యాఘ్రపాదః । సింహకర్కటకయోర్మధ్యే స
 ర్వానద్యోరజస్వలాః । తాసున్నానం నకుర్వీత వషాదుబ్ధానముద్ర గం

సముద్ర గామహానదీ || తత్రవిశేషోదర్శిణో భవిష్యత్పురాణే || ఆదాకర్క-
టకేనర్వామహానద్యోరజస్వలాః | త్రిదివంతువతుర్థే హ్నిశుద్ధాస్సుగ్గజా
హ్నివీతథేతి || మహాభారతేపి || మహానద్యోదేవికాచకావేరినర్మచాతథా |
రజసాతుప్రహస్తాస్సుగ్గికర్కటాదాత్మ్యహంనృపేతి మహానద్యోదశితాః ||
బ్రహ్మపురాణే || గోదావరీభీమరథీశుంకభద్రదాచవేణికా | కావేరిచతథాకృ
ష్ణావింశ్యవత్కింశస్త్వంతాః || బగీరథీనర్మచాచయమునాచసరస్వతీవిశోకా
చవిశస్తాచవింశ్యసోష్ణోత్తరసంజ్ఞితాః | ద్వాదశైతామహానద్యోదేవమీతే
త్రసంభవాః || ఇతి || నామనపురాణే గోదావరీభీమరథీశ్చ వేణీసరస్వతీశుం
కభద్రనాసుప్రయోగావేణికావేరికతిచ | ఏతాఅపిమహానద్యః సహ్యాచూలా
ద్విసిస్థతాఇతి నృసింహపురాణేపి || గంగాచయమునాగోదావరీస్యాతుంక
భద్రకా || కావేరిచమహాపుణ్యమహానద్యః ప్రకీర్తితాఇతి || భారద్వాజః ఉద్భూ
త్వాభూమితోంభోభిః ప్రవిశత్యైవ సంతతితి | యాసామహానదీజ్ఞేయా స
ర్వపాపప్రణాశినీ || ఏవంమహానదీజ్ఞేయ పరిగణితానాంఏవదినత్రిగంఠ
జోదోషః అన్యాసాంశునముద్రగానాం అపిమానద్యయంరజోదోవఃత్వ
భిప్రేత్యాహకాత్యాయనః | ప్రాశ్నబ్రూలెమహానద్యః సంతిఃత్వంఠ
జస్వలాః || తాసుచ్ఛానంనదన్విత వర్ణమత్వాతుజాహ్నివీమితి || సవీవ ||
కర్కటాదారజోద్యస్త్యాగోమతీవాసరస్త్రయం | చంద్రభాగాంతథాసింధు
సరయునర్మచాతతేతి | అత్రాపవాదమాహమరీచిః | ఆదిత్యః హితాగం
గారత్నామాతాసరస్వతీ || రజస్వలాభిఘాయంశేవీచాన్యేనదసంజ్ఞితాః ||
మార్కండేయః | కాళిదీగీతమిగం గావేణికాచసరస్వతీ | సామధ్యాక
దాభిజాత్యాచురజోనాభిభవంత్యుగ్గాః | ఆభిజాత్యందేవసంఘాతత్వం |
కాత్యాయనోపి || జాహ్నువ్యాః త్వసంఘాతాప్లక్షహాచసరస్వతీ | రజసా
న్యేనమాష్యంతినద్యోకృష్ణాచవేణికా | సరస్వతీనదీపుణ్యాతథావైతరణీన
దీ || ఆపగాచమహాపుణ్యాగంగామందానీతథా | ఎధుప్రవాహాంశువ
తీకాగీతీవాపనాశినీ | దృషద్వతీతథాపుణ్యాతథావైతరణీనదీ || ఏతాసామ

దకంపుణ్యంపమాకాలేపవధికతం । రజస్వలాత్వమేతాసాం విద్యతేనక
దాచన ॥ యవః ॥ గంగాధర్మోద్భవాపుణ్యాయమునాచసరస్వతీ । అం
తగతరజోదోషాఃసర్వాహృష్యాపిచావలాః ॥ కాలాదశేక ॥ సింహకర్క-
టయోర్మధ్యేనద్యవీచరజస్వలాః ॥ త్రిసంస్కర్మహాసద్యోగోదావర్యాం
సరస్వతీం । భాగీరథీంచకాళింవీనందాంశోడాదికాంవినా ॥ కాత్యాయ
నస్తు । గంగాయాఅపిరజోదోషమాహ । ప్రవృత్తైశావణేమాసిత్యౌహం
గంగారజస్వలా । చతుర్థేహాసిసంప్రాప్తైశుద్ధాభవతిజాహ్నువీతి ॥ యోగ
యాజ్ఞవల్క్యసి ॥ పథమంకర్కటాదౌత్వత్ర్యహంగంగారజస్వలేతి । ఆ
త్రీజాహ్నువ్యారజోయోగాభావవచనానాంఘాయశ్శాస్త్రాత్ రజోదోషా
నాస్తీత్యేవయుక్తం కేచిత్తు । యానిస్యతాసద్యాప్తోక్తాఃయాశ్చగంగేతికీర్తి-
తాః । ఏతాసాంకర్కటేనానారజోదోషోనవిద్యతే । కావేరీతుంగభద్రా
చకృష్ణవేణీచగౌతమీ । భాగీరథీతివిఖ్యాతాపంచగంగాకిప్రకీర్తితాః ఇతివ
చనముదాహరంతఃకావేర్యారజోదోషోనాస్తీత్యాహుః అపరేపునః॥ కా
ళిందీగౌతమీగంగావేణికాచసరస్వతీ । సామథ్యోచ్చాభిజాత్యాచ్చరజో
నాభిభవంత్యచూరితి ॥ విద్యమానరజోదోషాసుగౌతమీభాగీరథీ కృష్ణవే
ణీషుగంగాభిదానాసుయాశ్చిగంగే తీర్తికాఇతి వచనస్యసావకాశత్వా
త్ । మహానద్యోదేవికాచకావేరీనర్మదాతేభా రజసాతుప్రదుష్టాఃస్యః
కర్కటాదౌత్వహంసృజేతి । ప్రాతిష్ఠికమహాభారత వచనాచ్చదినత్రీ
యంరజోదోషోస్తీత్యాహుః ఏవముక్తరజోదోషస్యకదాచిత్క్వచిదపవా
దమాహకాత్యాయనః॥ ఉపాకర్మణిచోత్సగేపిశ్యన్నానెతదైవచ । చంద్ర
సూర్యగ్రహేచైవరజోదోషోనవిద్యతే । మహాదంబుసమంవాపియదిత్థి
త్పురాతనమ్ ॥ నవాంబుమిత్రతంతేననదుష్టమితి సూరయః । వ్యాఘ్రపా
దః ॥ అథావేకూపవాపీనాం అనపానుఃకయోవృత్తామ్ । రజోదుష్మేపిప
యసి గ్రామఘోమానదూష్యతీతి ॥ ఇతినదీరజోదోషనిర్ణయః.

—* అథగౌణస్నానాని. *—

అశిరస్సంభవేత్స్నానం టిమాత్రమశక్తితః । ఆద్రోణవాససా
వాపి సర్వాంగంపరిమాజకనమ్ ॥ జాబాలిః ॥ అశిరస్సంభవేత్స్నానం
స్నానాశక్తౌతుకమితి ॥ నాభిమాత్రం నిమజ్జ్యాత్స కటింవా త్కాశయేజ్జ
తైః ॥ ఆద్రోణవాససాచాంగంమాజకనంకాపిలంవిదః ॥ పరాశరః స్నా
నానిపంచపుణ్యాని కీర్తితానిమహర్షిభిః । ఆగ్నేయంవారుణంబ్రాహ్మ్యం
వాయువ్యందివ్యమేవచ ॥ ఆగ్నేయంభస్మనాపాదంమస్తకాద్దేహధూళినమ్ ।
గవాంహిరజసాప్రాక్తం వాయువ్యంస్నానముత్తమమ్ ॥ యత్తుసాతపవషే
ణదివ్యంతత్స్నానముచ్యతే । వారుణశ్చావగాహస్తు మానసంచాత్మవేద
నమ్ ॥ యాగికంస్నానమాఖ్యాతం యద్యోగోవిష్టుచింతనమ్ । ఆత్మతీర్థక
మితీఖ్యాతం సేవితంబ్రహ్మవాదిభిః ॥ మనశ్శుద్ధికిరంపుంసాంత్యంతత్స్నా
నమాచరేత్ । శక్త్యేద్వారుణంవిద్వానప్రాయత్యేతథైవచేతి ॥ గగః ॥
దివ్యంవాయువ్యమాగ్నేయం బ్రాహ్మ్యంసారస్వతంతథా । మానసంచేతివిజ్ఞే
యంగౌణస్నానంతువడ్విధమ్ ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ అసామధ్యాయ
చ్ఛరీరస్య కాలశక్త్యాద్యపేక్షయా । మాంత్రస్నానాదికాస్సప్తకేచిదిచ్ఛం
తీసూరయః ॥ మాంత్రంఛౌమంతథాజ్ఞేయంవాయువ్యందివ్యమేవచ । మాన
సంవారుణంచేతి సప్తస్నానాన్యనుక్రమాత్ ॥ ఆపోహీత్యాదిభిమకంత్రైః
మృదాలంభస్తుపాథివమ్ । వారుణం చావగాహస్తు మానసంవిష్టుచింత
నమ్ ॥ మానసంప్రవరంస్నానం సర్వేశంసంతిసూరయః । ఆత్మతీర్థక
ప్రశంసాయాం వ్యాసేనపఠితంయతః ॥ స్మృతిరత్నే ॥ చతుర్థాజంమహా
దేవశంఖచక్రగదాధరమ్ । మనసాధ్యాయతేవిష్టుం స్నానం మానసము
చ్యతే ॥ గాయత్రీజలమాదాయ దశకృత్వాభిమంత్యైవ । శిరస్యంగాని
సర్వాణి ప్రోక్షయేత్తైనవారిణా ॥ తత్స్నానంకాయకంనామ సర్వపాపప్ర
ణాశనమ్ ॥ విష్ణుః ॥ త్యచాభిమంత్రితంతాయం ప్రోక్షయేన్మాధ్విక సవక
తః । అనుకల్పమిదంస్నానం సర్వపాపహరంసృణోంశ్చితి ॥ దక్షః ॥ ఆగ్నే

యం వారుణం బ్రాహ్మ్యం వాయువ్యం దివ్యమేవచ । మానసం యాగికం చైవ అష్ట
మం కాపిలం స్త్ర్యతమ్ ॥ సారస్వతం తథా ప్రోక్షం నవమం స్నానముత్తమ
మితి ॥ తత్రాగ్నేయస్నానప్రకరణమాహ భరద్వాజః ॥ ప్రాజ్యుత్థిశ్చర
ణౌ హస్తాప్రత్యుత్థావయ్యపూర్వవత్ । ప్రాణానాయమ్య సంకల్ప్య భస్మ
స్నానం సమాచరేత్ ॥ ఆదాయ భసితం శ్వేతం అగ్నిహోత్ర సముద్భవమ్ ।
ఊశానేన తు మంత్రేణ స్వమూర్ధాని విషిషీషేత్ । తతః ఆదాయ తద్భస్మము
ఖేతత్పురుషేణ తు ॥ అఘోరాభ్యేన హృదయే గుహ్యే వా మాహ్వా యేన చ ।
సద్యోజాతాభిధానేన భస్మపాదద్యయేషిషేత్ ॥ సర్వాంగం ప్రణవేనైవ
మంత్రేణోద్ధూళయేత్తతః । ఏతదాగ్నేయకం స్నానం ఉచితం పరమర్షి
భిః ॥ సర్వకామసమృద్ధ్యధాంకుర్యాదాదావిదంబుధిభిః ॥ ఆపస్తంబోపి
భస్మస్యాదగ్నిహోత్రాగ్నేరావసథ్యాదథాపివా । అథావేచానయోర్విర
స్వగృహ్యగ్నేరథాపివా ॥ తస్మాదాదాయ విభివత్ స్నానమాగ్నేయమాచ
రేత్ । భస్మస్థాప్యక రేవామేవిధ్యుక్తం ప్రాగ్భ్యుత్తోదితమ్ ॥ సావణేరా
జతేవాపి తామ్రేవా తాగ్నిత రపివా । అగ్నిరిత్యాదిభిః కంత్రైః ప్రణవేన
తథైవచ ॥ షడ్భిర్కంత్రైః ప్రజప్తైన భస్మతద్గృహ్యపద్యయే । ఊశా
దైర్ఘిపంచభిర్కంత్రైః క్రమాదుద్ధూళయేత్తతః ॥ అగ్నిరిత్యాదయోమం
త్రాచధర్వశిరస్యభిహతాః । అగ్నిరితభస్మ । వాయురితిభస్మ । జలమితిభస్మ ।
స్థలమితిభస్మ వ్యోమేతిభస్మ । సర్వం హవా ఇదం భస్మేతి శిరశి । లింగపురాణే ।
ఊశానేన శిరోదేశం ముఖే తత్పురుషేణ తు । ఉరౌ దేశమఘోరేణ గుహ్యం వా
మేన సుత్రత ॥ సద్యోగపాదౌ సర్వాంగం ప్రణవేన విశోధయేత్ । కృత్వా
పిచాతులం పాపం మృత్యుకాలేపియోద్విజః ॥ భస్మస్నాయాభవేత్ శ్చిత్షీ
ప్రంపాపైః ప్రముచ్యతే ఇతి ॥ స్మృతీసారసముచ్చయే ॥ త్ర్యాయుషైశ్చ
మంత్రైశ్చ లిప్తమాపాదమస్తకమ్ । గోశకృద్భస్మయత్పుణ్యం భస్మస్నా
నంతమచ్యతే ఇతి ॥ వారుణస్నానమాహ వ్యాసః ॥ స్నానమబైవ త్రైవికం
త్రైవికలేమజ్జనగాహనైః । తర్పణం పిశ్యదేవానాం స్నానం వారుణముచ్య

తే || బోధాయనః || జలావ గాహనం స్నానం వారుణం సర్వవాణీకమ్ |
 మంత్రవత్ప్రేక్ష్యం చాపి ద్విజాతీనాం విశిష్టతథా || చాప్త్యస్నానప్రకా
 రమాహ || పాదాంతమూర్జకని ప్రకారమా గ కాత్యాయనః || ఆపోహి
 స్థాదిభిః చాప్త్యం మంత్రస్నానం హి తత్సత్త్వమ్ | కుశాగ్రైర్మూర్జకనంకు
 ర్వాద్దేవతీర్థేన వాద్విజః || ఋగంతే మూర్జకనంకుర్యాత్పాదాంతేవాస
 మాహితః | ఋచశ్చాంతేభవాకుర్యాత్ శిష్టానామతమిదృశమ్ || బిష్కమ్ ||
 భువిమూర్ధ్ని తథాకాశే మూర్ధ్న్యేకాశే తథాభువి | ఆకాశేభువిమూ
 ర్ధ్ని స్యాత్ మంత్రస్నానం విధేయత ఇతి || భువిపాదయోరాకాశే హృది ప
 కారాంతరముక్తం | స్మృత్యంతరే || ఋగ్వేద్యం చాశోవుక్యం ఆపోహి
 స్థాత్యుచేనచ || కుశాగ్రైర్మూర్జకనంకుర్యాద్దేవతీర్థేన వాద్విజః | పాదా
 దిప్రణవంకుర్యాదర్థం గృహితధైవచ || ఋగాదిప్రణవంకుర్యాత్ మంత్రస్నా
 నవిశేషత ఇతి || గృహ్యపరిశిష్టే || అథాశక్త్యమంత్రస్య శుచాదేశే శుచి
 రాచాంతః | ప్రాణానాయుష్య దర్శపాణిస్త్రీసృభి రాపోహిస్థాదిభిః ప్రణవ
 పూర్వందభోదకాదికైర్మూర్జకయేత్ || పాదయోమూర్ధ్ని హృద
 యే పాదయోః || హృదయే పాదయో మూర్ధ్నాని చార్థవయో
 మూర్ధ్ని హృదయే || పాదయో మూర్ధ్ని
 చార్థవోహృదయే పాదయోర్మూర్ధ్ని చాభ్యుచేన మూర్ధ్ని మూర్జకయి
 త్వా గాయత్ర్యాదశధాభిమంత్రితా అపఃప్రణవేన జస్త్యాద్విరాచామేదిత్యేత
 న్మంత్రస్నానమితి || యోగయాజ్ఞవల్క్యస్తు || శస్నాతపస్తుపదా ఆపో
 హిష్ఠాఘమషణం | ఏతైశ్చ పంచభిక్షంత్రైః మంత్రస్నానముచాహ్యమి
 తి | వాయువ్యసారవ్రేతదశాయతి || బృహస్పతిః || వాయువ్యంగోరజః
 ప్రోక్తమస్తం గచ్ఛతి గోపతౌ | విద్యత్యగ్గర్వతీప్రాప్తం స్నానం సారస్వతం
 స్త్వతం || గోపతౌ సూర్యః || విదుషాం సరస్వతీ వాణీతయాప్రాప్తం సా
 రస్వతమిత్యథః || తత్స్వరూపమాహవ్యాసః || స్వయమేవోపసన్నాయ
 వినయేన ద్విజాతయే | తదాసంపాదయేత్సానశిష్యా యదనుతాయచ |

దాత్రాయణమయైః కుంభైఃమంత్రవజ్రాహ్నివీజితైః ॥ కృతమంగళపుష్కా
 హైః స్నానమస్తుతదధికానః । ఆదౌతావత్ప్రభానెబహుగుణసలితే మధ్య
 మేపుష్కరేచ గంగాద్వారైఃప్రయాగే కనఖలసహితే గవ్యకణ్డగయా
 యాం ॥ రాహుగ్రస్తైశ్చసోమేదివకరసహితైఃసత్త్వవత్ప్రాసితేషాదేతైర్విభా
 తరూషైఃప్రభువనవిదితైః స్నానమచ్ఛిద్రమస్తు । ప్రాప్యసారస్వతఃతీర్థం
 భవేన్మృదితమానసః ॥ సర్వకర్మాభిషేకాధిపవిత్రం విదిషాంహివాః ॥
 ఇతి ॥ సవీచ ॥ సుచిశేతాత్మనంగృహ్య కుర్యాద్దాత్రోపలంఛనం । మం
 త్రైఃపాథికవసంయుక్తైఃభౌమస్నానంతదుచ్ఛతే ॥ మృత్తికహనమేషా
 పమత్యాదయః పాథికవసంయుక్తమంత్రాః । గోఖురాద్రజఆదాయగో
 సావిత్రింజపేద్బుధః ॥ గాత్రేష్వథతదాలిప్యస్నానంవాయవ్యముచ్ఛతే ।
 ఉత్తరాయణమధ్యేశురుదావషణ్ణివాసవః । ఆతపేనసహస్నానందివ్యం
 స్నానం తదుచ్ఛతే । నృత్తికహనమేషాపమత్యాదయః పాథికవసం
 యుక్తమంత్రాః । గోఖురాద్రజఆదాయగోసావిత్రింజపేద్బుధః ॥ గా
 త్రేష్వథతదాలిప్యస్నానంవాయవ్యముచ్ఛతే । ఉత్తరాయణమధ్యేశురు
 దావషణ్ణివాసవః । ఆతపేనసహస్నానందివ్యంస్నానంతదుచ్ఛతే ॥ హృత్
 స్థితంసర్వభూతానాంరవిమండలసంస్థితం । నీలజీమూతసంకాశంవాసుదే
 వంచతుర్భుజం ॥ శంఖచక్రగదాపద్మధారిణంవనమాలినం । తత్పాదోదక
 జాంధారాంనిపతంతీంస్వయార్థాని ॥ చింతయేద్భ్రహ్మరంధ్రేణప్రవిశం
 తీంస్వకాంతసుం । తయాప్రత్యుత్థితంసర్వంస్వదేహంపరిచింతయేత్ ॥ ఇ
 దంస్నానంవరంమంత్రాత్సకప్రాదధికంమతం । ఏవంస్నాత్వావిశేషేణస
 ర్వపాషైఃప్రముచ్ఛతేఇతి ॥ కూర్మపురాణే ॥ అప్రాణత్యైసముత్పన్నైస్తా
 నమేవంసమాచరేత్ ॥ బ్రాహ్మ్యదీన్యన్యథాశక్తోస్సానాన్యాహర్తనీషిణః ॥ జా
 బాలిః ॥ అగిరసగంభవేత్స్నానం స్నానాశక్తోతుకర్తవ్యః । తస్యాప్యసా
 మధ్యవిధౌమంత్రస్నానాదికంభవేత్ । అసావధ్యైర్చరీరస్య వైషమ్య
 జ్ఞేయకాలయోః ॥ స్నానాన్యేతానతల్యాని వారిణేనభవంతిహి ॥ మనుః॥

౧౨౨ బైద్యనాథదీక్షితయే * స్వతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

ప్రభుః ప్రభుమకల్పేహి యోసుకల్పేప్రవతతే । ససాంపరాయకంతస్య దు
మకాలేర్వతతేఫలమితి ॥ సాంపరాయక మాముష్మికం ॥ *

ఇతిగణస్నానాని.

—* అథోర్ధ్వపుండ్రవిధిః. *—

తత్రవాసుచేవోపనివత్ ॥ అథగోపీచందనం నమస్కృత్యఉద్ధృత్య
గోపీచందనపాపఘ్న విష్ణుచేహసముద్భవ । చక్రాంకితసమస్తభ్యం ధార
ణాస్మక్తీదోభవ ॥ ఇమం మేగంగఇతి జలమదాయ విష్ణోర్ముకమితిమదకా
యేత్ ॥ అతోదేవాఅవంశునఇతి ఏతాభిర్విష్ణుగాయత్యోద త్రివారమభి
మంత్యై - శంఖచక్రగదాపాణేద్వారకానిలయాచ్యుత । గోవిందపుండరీకా
క్షరక్షమాంశరణాగతం ॥ ఇతి ॥ మతిమాణ్ జ్ఞాత్వాగృహస్థోలలాటాదిమ
ద్వాదశభూజేష్వనామికాంగుల్యోవిష్ణుగాయత్యో కేశవాదిద్వాదశకనామ
భిర్నాధారయేత్ ॥ బహ్మచారీవానప్రస్థోవా లలాట కంతహృదయబా
హుమూలేమవైష్ణవ్యాగాయత్యో కృష్ణాదినామ పంచభిర్నాధారయే
దితి ॥ తజ్జాన్యాశిరోలలాటహృదయేమ ప్రణవేనధారయేత్ । పరమహం
సోలలాటేప్రణవేనైక మూర్ధ్వపుండ్రంధారయేత్ ॥ తత్రదీపప్రకాశం
స్వాత్మానంపశ్యన్ప్రహ్మహమస్తీతి భావయన్యోగీ మత్సాయుజ్యమవాప్నో
తి ॥ ఉధ్వజ్ఞ ఉధ్వజైతాయఉధ్వపుండ్రోధ్వజైతవాన్ । ససో
ధ్వంపదమవాప్నోతి యతిరూధ్వజవతుష్కవాన్ ॥ బ్రాహ్మణానా
స్తు సర్వేషాంవైదికానామనుత్తమః । గోపీచందనవారిభ్యాం బోధ్వపుం
ద్రంవిధీయతే ॥ యోగోపీచందనాభావే తులసీమూలమృత్తికామ్ । మము
క్షుధాకరయేన్నిత్యం అపరోక్షాత్తసిద్ధయితి ॥ మహిషసేవది ॥ ధృతో
ధ్వపుండ్రంపరమీశితారం నారాయణంసాంఖ్యయోగాధిగమ్యం । ధ్యాత్వా
విముచ్యేతనరస్సమస్తైః సంసారభారైః ఇహజేతివిష్ణుమితి ॥ కతశాఖా
యామపి ॥ ధృతోధ్వపుండ్రోధృతివేదక్రమేశం విష్ణుంపరంధ్యాయతియో
మహాత్మా । స్వరేణమిత్రేణసహహృదిస్థితం పరాత్పరంయన్ శాతోమ

హంతమితి ॥ అథర్వణేచ ॥ హరః పద క్కమత్తనాహితాయమధ్యే ఛి
 ద్దంబౌధ్వకపుండ్రంయోధారయతసపరస్య పియోభవతి సపుణ్యభాగ్యవతి
 సముక్తిభాగ్యవతితి ॥ అత్రోపబ్రహ్మదాఃస్త్వతిపురాణవచనాఃలిఖ్యంఁ ॥
 ఉపబ్రహ్మణత్వంచ తేషామహాభారతేభిహితం ॥ ఇతిహసపురాణాభ్యాం
 వేదాథకముపబ్రహ్మయేదితి ॥ హంజేపి ॥ పురాణై రేవస్వప్నార్థకీవేదా
 థోక్షాయతేఖలు ॥ విభేభిమానవాక్షేద పురాణాభ్యాం సవజ్జితాత్ ॥
 సుదక్షణాచార్యోపి ॥ వేదాథకనిర్మయవిధాహిపురాణమంగంసీర్వితవేద
 విషయాస్త్వతయోభవంతి ॥ సూతసంహితాయామపి ॥ అనంతకాళా ఆ
 పేక్ష్యేవైదికాథకవినిర్మయే ॥ స్వబుద్ధికల్పితాన్వాయాత్ గారియాముప
 బ్రహ్మదామితి ॥ విష్ణుస్త్వతౌ ॥ ఉపవీతంశిఖాబంధంబౌధ్వకపుండ్రంవినా
 కృతమ్ ॥ అపవిత్రకృతంకర్షకవిప్రస్యవిఫలంభవేత్ ॥ యోగోదానంజపో
 హామస్సాధ్యాయఃపితృతర్పణమ్ ॥ భస్మీభవతితస్సర్వం బౌధ్వకపుండ్రం
 వినాకృతమ్ ॥ అశుచిశ్చాప్యరాచారోమన హపాపమాచరణ ॥ శుచిరేవ
 భవేన్నీత్యంబౌధ్వకపుండ్రస్యధారణాః ॥ భగవం ॥ ఉపవీతవిహీనేనపవి
 ప్రంహితేనచ ॥ తథోధ్వకపుండ్రహీనేన యశ్శుభ్రతంతస్మిరర్థకమ్ ॥ మా
 ర్గంజేయః ॥ అనుంత్రైకకృతంకర్షకహ్యపవిత్రేవాకృతమ్ ॥ బౌధ్వక
 పుండ్రంవినావాపికర్షకయద్ధిష్టిజైకృతమ్ ॥ తత్సర్వమాసురంవిద్యాత్ క
 తాపివరకంప్రజేత్ ॥ దక్షః ॥ కుశపాణిః సదామన్యతే సోత్తరీశూర్ధ్వ
 పుండ్రధృత్ ॥ వేదోక్తమఖిలవిద్యారన్యథాన్యస్మిరర్థకమ్ ॥ దరీచః ॥
 సపవిత్రకరస్సస్థగి సోత్తరీయోధ్వకపుండ్రస్థితః ॥ కుర్వాదహరిహాకాశ్య
 వేదోక్తంవిప్రసత్తమః ॥ సర్వందృష్ట్యాభూతా కేదదుకారాభయవిహ్యలాశి
 బౌధ్వకపుండ్రాంకితంతద్వత్ కంపంతే నువకింకరః ॥ ద్యావః ॥ జాహ్ను
 వీతీరసంఘాతాంప్రదంమూర్ధ్నాభిధర్మిణః ॥ విభతకయాసంసారక
 స్యత మోనాశాయవైస్త్వతః ॥ ఉధ్వకపుండ్రోధ్వకాశుచోలిలాపేయ
 స్యద్భక్త్యై సదండాల్లాపిశుద్ధాత్మ ప్రాప్యచివసనశయ ॥ స్త్వతీశూర్

స్వాధ్యాయభోజనచైవ హోమమంగళ కర్మణి । ఔర్ధ్వపుండ్రీధరౌ
 భూయాద్రక్షసాంచాపసు న్తయ ॥ అత్రేయ ॥ ఔర్ధ్వపుండ్రీవిహీనంయత్
 శరీరంశవసన్నిభమ్ । ఔర్ధ్వపుండ్రీవిహీనంతుశ్వపాకమివసంత్యజేత్ ॥ ఊ
 ర్ధ్వనయతియస్మిండు ప్రాణినిపాపకారిణః ॥ తస్యాఖ్యా మ్భూర్ధ్వ
 పుండ్రేః తస్మాత్తదారయేద్విజశతి ॥ స్మృత్యంతరే ॥ విష్వర్పగా విహీ
 నంయత్ పవిత్రరహితంతథా । ఉత్తరీయోర్ధ్వ పుండ్రాభ్యా రహితంత
 నిరర్థకమ్ ॥ హోమపూజాదిసమయే నాయంప్రాతస్సమాహితః । ఊ
 ర్ధ్వపుండ్రీధరోవిప్రోభవేచ్ఛుద్ధౌనచాన్యథా ॥ ఋర్ధ్వపుండ్రీస్తుభవేన్న
 కదాచిదపిద్విజః । వైష్ణవశ్చేష్వశేషేగా సర్వకర్మాణిసోహతి ॥ ఊ
 ర్ధ్వపుండ్రీంలలాటేతు కుర్వీతచతురంగుళః । ఉదరేహృదికంఠేచ దశాష్ట
 చతురంగుళానితి ॥ అగ్నివేశ్మాయనిః ॥ త్రిపుండ్రీంబ్రాహ్మణోవిద్వాక్ లీ
 లయాపినధారయేత్ । ధారయేద్బ్రాహ్మణస్సగ్నః ఊర్ధ్వపుండ్రీం ప్ర
 యత్నతః ॥ సంగ్రహే ॥ శ్రౌతస్తాతాః క్రియాస్సర్వాః ఊర్ధ్వపుండ్రీ
 మకర్వతః । జాయంతేవిఫలాశ్చైవచాధితాస్యేవంతితాః ॥ పురాణేషుబ్ర
 హ్మండపురాణే బ్రహ్మగంధగవానానా ॥ ఔర్ధ్వపుండ్రీ ప్రమాణానిద్ర
 వ్యాణ్యంగుళిభేదతః । వర్ణానిమంత్రదేశాంశ్చప్రవక్ష్యామిఫలానిచ ॥ పర్వ
 తాగ్రేనదీతీరే మమత్యైత్రేవిశేషతః । సి ధుశ్చరేచవత్కితేతులసీమూలమా
 శ్రితే ॥ మృదవితాస్తుసంగ్రహ్యో వర్ణయేదన్యస్పృతికాః । శ్యామ శాంతి
 కరంప్రోక్తంరక్తంవశ్యకరంభవేత్ ॥ శ్రికరంపితమిత్యాహుః వైష్ణవం శ్వే
 తముచ్యతే । అంగుళః పుష్పిదశిప్రోక్తః మధ్యమాయుషగ్రీభవేత్ ॥ అ
 నామికాన్నిదానిత్యం ముక్తిదాచప్రదేశికా । ఏత్రైరంగుళిభేదైస్తుకార
 యేన్ననభ్రైస్సస్మిశేత్ ॥ వర్మదీపాకృతించాపివేణుపతాకృతింతథా । పద్మస్య
 ముకుళాకారంతదైవకముదస్యచ ॥ మత్స్యకూర్మాకృతింవాపిశంఖాకార
 మథాపివా । దశాంగుళప్రమాణంతత్ ఉత్తమోత్తమముచ్యతే ॥ సవాంగు
 ల్యంమధ్యమంస్యాదష్టాంగుళమతఃపరమ్ । సప్తపద్మంచభిపుండ్రీం మధ్యమం

త్రివిధంస్త్రితమ్ || చతుస్త్రివిధ్యంగులైఃపుండ్రంకః పంచవిధంభవత్ || అ
 లాటేకేశవంవిద్యాత్ నారాయణమథోదరే || మాధవహృదివిన్యస్యగో
 విందంకంథకూపకే || ఉదరేదక్షిణేపాశ్వేనవిష్టుంవిం ద్యాద్విజస్తథా || తత్పా
 శ్వేనబాహుమధ్యేశుస్మరేత్తుమధుసూదనమ్ || ద్వివిక్రమంకంఠగేశే వామే
 కుక్షౌతువామనమ్ || శ్రీధరంబాహుకేవామేహృషీకేశంతుకంఠకే | పృష్ఠే
 తుపద్మనాభంతు కకుద్వామోదరంస్మరేత్ || ద్వాదశైతానిసామానివాసు
 దేవేతిమూర్ధణి || పూజాకాలేచహోమేచ సాయంప్రాతస్సమాహితః ||
 నామాన్యచ్చార్యః పివాధారయేమాధ్వఃపుండ్రకమ్ || ఉర్ధ్వపుండ్రధరో
 మత్కణః మ్రియతేయత్రకుశ్రచిత్ || శ్వవాకౌషివిమానస్థోమమలోకమహీ
 యశే || వామనపురాణేపి || నారదః ప్రతిభగవానాహ || శ్రుతిస్మృత్యుక్త
 మార్గేణమృదోధారణముచ్యతే || శ్రుణువత్సనిధానేన మృత్సాధారణము
 త్తమమ్ || మమక్షేత్రేమరుక్షేత్రేపుణ్యక్షేత్రేతథైవచ || పర్వతాగ్రేనదీతీకే
 తులసీమూలమూళితే || అశ్వత్థబిల్వనల్మీక వకులూపనస్తథా || ఏతేషుమృ
 త్రికాః ప్రోక్తాః || యథావిధిం వాహరేత్త్వాని || పాశ్మీపి || ఔర్ధ్వపుండ్ర
 స్యమాహస్త్యంవత్స్యామితవపార్వతి || ధారణాదేవముచ్చేతభవబంధాద్వి
 జోత్తమః || ఉర్ధ్వపుండ్రస్యమధ్యేతు విశాలేసుమనోహరే || లత్యైధా
 ర్యస్సమాసీనః దేవదేవోజనార్దనః || తస్మాద్వ్యస్యశరీరేతుఉర్ధ్వఃపుండ్రం
 పద్మశ్యతే || తస్యదేహంభగవతోవిశాలంవందిరంశుభమ్ || ధారయేమా
 ధ్వఃపుండ్రంతు త్రిసంధ్యాసుద్విజోత్తమః || సర్వపాపవిశుద్ధ్యథా మిష్టా
 పూతకఫలాప్రయే || యజ్ఞధానతపశ్చర్యా జపహోమాదికంచయత్ ||
 ఉర్ధ్వపుండ్రధరోకుర్యాత్ తస్యపుణ్యమనంతికమ్ || ఉర్ధ్వపుండ్ర విహీ
 నస్తుకించిత్రార్థకరోతియః || ఇష్టాపూర్తాదికంసర్వంఃస్ఫులంస్యాన్నసంశ
 యః || యచ్ఛరీరంమనుష్యాణాం ఉర్ధ్వపుండ్రవివర్జితమ్ || తద్విష్టవ్యం
 నైవదద్యాత్ స్మృతానసద్యశంభవత్ || ఉర్ధ్వపుండ్రవిహీనాయః సంధ్యా
 కమాదికంచరేత్ || తత్సర్వంరాక్షసైర్వీశంసరకంచాధిగచ్ఛతి || ఉర్ధ్వ

పుండ్రం ద్విజైః కార్యం శ్యామయాపితయామృదా । శ్వేతమృత్తికయా ధా
 ర్యం వైష్ణవైశ్చ విశేషతః ॥ నారదీయే ॥ ఊర్ధ్వపుండ్రం యః కరోతి తుల
 సీమూలమృత్స్పృశయా । తత్త్రేవ నేత్రం తస్య స్యాత్ స్మృద్ధిదోర్భిభ్యాయా
 త్కలామ్ ॥ బాహ్యసౌర్ధ్వపుండ్రం స్యాత్ త్రివిద్యుద్ధవం ద్రకమ్ ॥ వై
 శ్యస్యవర్తులాకారం శూద్రస్యైవ త్రిపుండ్రకమ్ ॥ ఊర్ధ్వపుండ్రం ద్విజః
 కుర్యాద్వారిమృద్భస్మచందనైః । జపకాలమ్మదాకుర్యాత్ సంధ్యాకాలే
 తువారికా ॥ భస్మనామోమకాలేవ చందనం చార్షకాలికమితి ॥ విష్ణుధ
 ర్మోత్తరే ॥ విభర్తినీతి తేయాద్ధిక్షాహ్నవీరీరమృత్తికామ్ ॥ విభ్యయా వృక్ష
 రేకత్రయాద్ధిక్షాహ్నభ్యయా శ్చలామ్ ॥ గంగామృదార్ధ్వపుండ్రస్త్రయో విభ
 ర్తినరాయదా ॥ తదైవ తస్య పితరో బ్రహ్మలోకమవాప్నుయిశి ॥ గంగామూలమృ
 దాయస్త్ర విభ్రాయా దూర్ధ్వపుండ్రకమ్ । తదంగయేనీరీతం తే శేయాంత్రివి
 దివం న రాః వాసిష్ఠే ॥ ఊర్ధ్వపుండ్రం తు విప్రాహంసతతం తు తివోచితం ॥ ము
 మక్షుభిర్వీతరోగై రప్రమత్తైః సమాహితైః ॥ బ్రహ్మచారిగృహస్థావావాస
 ప్రస్థాభవాయజిః ॥ ఆచార్యం ధారయేత్పుండ్రం బౌద్ధ్వపుండ్రం సుశోభ
 నమ్ ॥ ఊర్ధ్వపుండ్రం ద్విజః కుర్యాద్దండాకారం సుశోభనమ్ ॥ మధ్యభి
 ద్రం వైష్ణవస్త్ర సమీంతైః కేశవాదిభిః । పాశ్చాత్రబ్రహ్మగరుడసంవాసే ॥ గృ
 హేయస్య సదా తిష్ఠేత్ గోపీచందనమృత్తికా ॥ యామృత్తికాం ద్వారవహీసము
 ద్భవాంకరైః సమాదాయలలాటపటైః ॥ కరోతి నిత్యం తనుశుద్ధిహేతోః క్రి
 యాఫలంకోటిగుణం సదాభవేత్ ॥ క్రియావిహీనం యది మంత్రోహీనం శ్రద్ధా
 విహీనం యది భక్తివర్జితం । కృతం లలాటే యది గోపీచందనం ప్రాప్నోతి త
 త్పుణ్యఫలం సదా త్మయమ్ ॥ యస్యాంతకాలేగగోపీచందనం బాహ్య
 లలాటే హృది మస్తకే వా । ప్రయాతి లోకం కమలాననస్య గోపాలఘాతీ
 యది బ్రహ్మహాభవేత్ ॥ అన్నాతో యుక్రియాంకుర్యాదతుచిః పాపశశికాతః ।
 పూతః సద్యోభవేన్నిత్యం గోపీచందనధారణాత్ ॥ ద్వారవత్కుద్భవంగోపీ
 చందనం బౌద్ధ్వపుండ్రకం । భారయేన్నిత్య శేషం హి పాపహంతరినః ॥

పీఠం దనలిప్తాంగోయం యం పశ్యతి జన్మమా । తంతం పూశం విశానీయాం
 త్రకార్యా విచారణా ॥ పరాశరూపి ॥ మృదం మంత్రేణాభిమంత్రయో
 స్త్వపుండ్రాణి ధారయేత్ ॥ లలాటాదిమచాంగేషు ధార్యం పుండ్రం శుభావ
 హం ॥ ఆరభ్య నాసీకామూలం లలాటాంతం లిఖేత్స్వదమితి ॥ బ్రహ్మాండపు
 రాణి ॥ మృత్తికావందనం భస్మతోయం చైవ పతుథాకం ॥ ఏభిర్భావైశ్చ
 ర్గథాకాలమూర్ధ్వపుండ్రం భవేత్సదా ॥ స్నాత్వా పుండ్రం మృదాకుర్యా
 త్పూర్వాచైవ తుభస్మనా ॥ దేవానభ్యర్చ్య గంధనసర్వపాపమత్తయే
 ఇతి ॥ వైఖానససూత్రే ॥ సమిద్భిర్గోమమైస్సేవనహవనవిహితేనతి ॥ త
 ద్భస్మసంగృహ్యకరేమంత్రేణైవాభిమంత్ర్యద ॥ యమూర్ధ్వపుండ్రకరణ
 మాగ్నేయం స్నానమేవతత్ ॥ భూకంఠస్థేతి భస్మకృషీత్వా లలాటహృ
 దయచామకం తాదినాదిత్యః సోమోనమోనమగతి ఊర్ధ్వంగ్రామాం
 ప్యుపహిహిష్టే ప్రోక్ష్యయతై అగ్నేలేజస్తేనేత్యగ్నిమువ్వయి మత్స్యావిభిరా
 దిత్యం చోపతిష్ఠేత్ ॥ భూతిమాలభతేః త్యంసర్వయజ్ఞకృతం భవేదితి ॥ పా
 ద్దేపి ॥ సమిదాజ్యహుతానాంచ హోమయస్య హుతేస్యచ ॥ సేతేషభ్యు
 నాంగేషు లలాటాదిమచక్రమత్ ॥ యదూర్ధ్వపుండ్రకరణం మంత్రోచ్చా
 రణపూర్వకం ॥ తదాగ్నేయం భవేత్స్నానం చోధనం పరమం స్మృతమితి ॥ పా
 ద్మోత్యతరే ॥ క్రౌతం వైఖానసం ప్రోక్తం స్మృతం చానీషమత్యతే ॥ పాంచ
 రాత్రాద్యాగమోక్తమగమోక్తం తదిష్మతీతి ॥ స్మృతిసంగ్రహే తు ॥
 త్రిపుండ్రం భస్మనాతిర్యగూర్ధ్వపుండ్రం మృదాన్యసేత్ ॥ ఉభయతీచందనే
 నైవ పతుథాలంకరదాచన ॥ కదాచిన్నమృదాతిర్యక్ స్వగేమూర్ధ్వం నభస్మ
 నా ॥ తుషాదిభస్మపాషాణరజోధార్యం నచ క్వచిత్ ఇతి ॥ గారుడపురా
 ణే ॥ భస్మనాతూర్ధ్వపుండ్రం తిర్యక్ పుండ్రం తథామృదా ॥ బ్రహ్మహ
 త్యోసం ప్రోక్తం ముఃఖిర్వేదపారగైరితి ॥ ఏవం చ భిక్షోర్ధ్వపుండ్రస్య వి
 ధిపతిషేధాభ్యాం యథామలాచార వ్యవస్థితో వికల్ప ఇత్యాహుః ॥ సమ
 క్షచిదూర్ధ్వపుండ్రం ప్రతిషిన్యతే ॥ చందాపరశ్చోప్తరాణి ప్రోతం

౧౨౨ బైద్యనాథదీక్షితయశః స్మృతిముక్తాఫలే శి ధన్యశాస్త్రే,

లింగం చ విజ్ఞేయం త్రిపుండ్రోద్ధూళనాత్మకమ్ । అశ్రాత మాధ్వకపుం
 ద్వాదినైవతిర్వక్తిపుండ్రకం ॥ న గాణాముత్థికాజాతియేకమాంత్రోక్తవ
 త్తకనా । లలాటేత్రైస్సదాధార్యంమృదాపుండ్రాంతరంద్విజః ॥ జన్మనా
 లబ్ధజాతిస్తువేదపంథానమాశ్రితః ॥ పుండ్రాంతరంభూద్వాపిలలాటేనైవ
 ధారయేత్ ॥ ఇతి ॥ వామనోపపురాణేవ ॥ ఊర్ధ్వకపుండ్రంచశూలంచవతుక
 లంచాధకచంద్రకం । తంత్రః శ్మేనధార్యంస్యాన్నధార్యంవైదికైజ్జనైరి
 తి । సోధ్వకపుండ్రముఖంద్యష్టాన్వీతం చాంద్రాయణంచరేదితి ॥ కూర్మ
 పురాణేపి ॥ గోపీచందనధారీతుశివంస్పృశతియోద్విజః । సనైకవింశతికు
 లాసోక్షయంనరకంప్రజేదితి ॥ సూతసంహితాయామపి ॥ స్వమాతుఃసోద
 రాయాశ్చగమనంతద్వజేవతు । మాతృవృషసుమిత్రసఖ్యాయపీతుగమ
 నంతథా ॥ మాతులాసిస్సుషాశ్వశ్రుగమనంచతదైవచ । త్రిపుండ్రభారణా
 భావోశ్రుత్యాముద్ధూళనంతథా । పుండ్రాంతరస్యవిప్రేంద్రధారణంతద్వదే
 వత్వితి ॥ పురాణాంతరేపి ॥ ఊర్ధ్వకపుండ్రంత్రశూలంచత్రధృగ్శ్రుత్య
 చోదితం । ధారయంతిలలాటేతుమనఃప్యాపాపకర్మణఇతి ॥ లైంగపి ॥
 త్రిపుండ్రంసురవిప్రాణాంవతుకలంబుపవైశ్యయోః । అధకచంద్రంతుశూ
 దాగ్రాణాంఅన్యేషామూర్ధ్వకపుండ్రకం । అశ్రాత మూర్ధ్వకపుండ్రాదిలలా
 టేత్రధయాసహ । ధారయిష్యంతిమోహేనయుగాంతేసముపస్థితఇతి ॥
 సత్యం । ఏతాదృశానిపాపానిబహునివచనానిశూయంతే । తేషుకానిచి
 ద్వచనానీపాశుపతాదిత్రైవతంత్రైవతితస్యఊర్ధ్వకపుండ్రనిషేధపరాణి । కా
 నిచిత్తువైదికస్యా శ్రాతపాంచరాత్రాద్యాగమోక్తశూద్రాదిరూపఊ
 ర్ధ్వకపుండ్రధారణనిషేధపరాణి ॥ తథాచ పరాశరః ॥ తంత్రనివృత్తివేళ
 క్తః తంత్రసిద్ధేవతత్కనా । త్రిపుండ్రంధారయేన్నిత్యంలలాటేభస్మనైవ
 తు । తంత్రస్థస్తథావిష్టా భక్తస్త్రోక్తవత్కనా । త్రశూలంచతుర
 శ్రంవా ధారయేదుర్ధ్వకపుండ్రకమ్ ॥ తంత్రనిష్ఠో మహాదేవ భక్తస్తిర్
 క్తిపుండ్రకం । వినాపుండ్రాంతరం మోహాధారయన్నరకే భవేత్

సూతసంహితాయామపి ॥ శైవాగమోక్తాశ్రమః స్వమానవా స్త్రిపుండ్రలింగంతునచైవధారయేత్ | తదుక్తమంత్రేణలలాటమధ్యకేతంత్రప్రసేద్యనసీతేనభస్మనా॥విష్ణ్వాగమోక్తాశ్రమనిష్ఠమానవాలలాటమధ్యేపిదవతుకలాక్యతింతదుక్తమంత్రేణసీతేనభస్మనామృదాధవాచందనతస్తుధారయేత్॥ కామేశపి ॥ సర్వాగమేషుష్టానాంశంభోలింగమంత్రమం | అనేనభస్మనాకార్యంలలాటేచత్రిపుండ్రకమ్ | యస్తునారాయణంచేషంప్రపన్నకిపరమంపదమ్ ॥ ధారయేత్సర్వదాశూలంలలాటైఃసంభవారిశౌ | ప్రపన్నాయేజగద్బీజంబ్రహ్మణంపరమేష్ఠినమ్ ॥ తేషాంలలాటేతిలకంధారణీయంతుసర్వదా | ఊర్ధ్వపుండ్రంత్రీశూలంచవర్తులంచార్ధచంద్రకమ్ | తంత్రనిష్ఠేనధార్యంస్యాన్నధార్యంవైచిత్రైరితి | త్రీశూలమూర్ధ్వరూపమూర్ధ్వపుండ్రమిత్యర్థః ॥ పాంచరాత్రేభగవతోక్తమ్ ॥ ఏకాంతినోమహాభాగామత్స్వరూపవిదోమలాః | నాంతరాశాప్రకువీరకృతంప్రాన్తమపదాకృతీక ॥ పరమైకాంతినోఽప్యేవంమత్పాదైకపరాయణాః | హరిద్రాచూణసంయుక్తాశూలాకారాంస్తునిర్మలాః | అన్యేతువైదికాఃపుండ్రాః అచ్ఛిద్రానసిభక్తితః | ప్రకువీరకదీపలింగంవేణుపత్రోపమాకృతీక | అచ్ఛిద్రాన్వాధసచ్ఛిద్రాణామర్చ్యుఃకేవలవైష్ణవాః ॥ అచ్ఛిద్రకరణేతేషాంప్రశ్నవాయోనవిద్యతే | ఏకాంతినాంప్రపన్నానాంపరమైకాంతినామపి ॥ అచ్ఛిద్రకరణేతేషాంప్రత్యవాయోమహాభవేత్ | పవిత్రాదిగదాబ్జాదిశంఖచక్రాదికంతథా ॥ ధారయేన్నోపహస్యేతకదాచిక్కింకరాదిభిః | బ్రాహ్మణశిక్షత్రియోవైశ్యః శూద్రోనారీతథేతరః | చక్రాద్యైరంకయేద్దాత్రంఆత్మనఃపరయామునా | అఃష్టానానివృత్యర్థమైకాంత్యేనజగత్ప్వతౌ | సిద్ధ్యర్థంకర్మణాంచైవధార్యంచక్రాదిలాంఛనమ్ ॥ విష్ణోరాయతనెగ్నావాగురోరాత్మనవీవవా | హుతేహుమేతతస్తప్తైః స్వరూపారమిత్రైఃక్రమాత్ ॥ చక్రాంబుజగదాశాఖాఖడ్గమంత్రేణదాహయేత్ | అంతిరశ్శంఖచక్రాధ్యౌ సరైర్వరంతివీవవా | శంఖచక్రప్రధానంహే

౧౩౦ బైద్యనాథవిమలయః శ్రీ స్త్రీతిముక్తాఫలః ధర్మకాస్త్రే,

భర్తృమన్యదృశ్యదాశాశాః । అన్యథావావాచకాద్భిన్నవివేకాత్తతః । దక్షి
 యేమను తేషాం విద్యాయాద్యమృతకానమ్ । సవ్యకుశంఖంబిభృయా
 దితిత్యుచితమితి । ఇతి । ఏవంపాంచరాత్రాద్యాగమహితంశంఖ
 త్రాద్యంకనంవిహితం । ఔధ్వకంపుండ్రంవేదానధిక్యతస్త్రిశూద్రద్విజ
 బంధుభిషయమితివేదితవ్యం । తేషామేవనబేదికకర్తృస్వధికారః ॥ తథాచ
 భారతే । స్త్రిశూద్రద్విజబంధూనాం త్రయీనశుభితగోచరేతి ॥ మనురపి ।
 వేదశ్చ వేదమూలానిస్మృత్యాదీన్యభిలానిచ । స్వతఃప్రాప్తానిమత్రానాం
 భూమావన్యానిసర్వశః । మాగోకవేదవిరుద్ధోయఃసతుసర్వఃతపోధన ॥ వే
 దప్రస్థలితస్యైవనప్రోవేదికస్యత్పితి ॥ నచ ॥ బ్రాహ్మణిక్షత్రియోవైశ్యః
 శూద్రోనారీత ధేతరః । చక్రాదైశ్చరంకయేద్ధాత్రమాత్మనఃపరయాముచే
 తి । బ్రాహ్మణాదీనధిక్యత్యభగవతోక్తంశంఖచక్రాదిధారణంకథంస్త్రి
 శూద్రవిషయమితివాచ్యంమోహనాయైవమంత్రస్యప్రవక్షాతత్వాత్ । త
 థాచపాద్యైహరిః, ఏవమోహంస్యజామ్యశుయోజనమ్మోహయిష్యతి । త్వం
 చరుద్రమహాబాహూ మోహశాస్త్రాణికారయ । ఆతథ్యానిచతథాని
 దశకయిత్యాఫలానిచ ॥ కూర్తపురాణేవ ॥ తస్మాత్తువేదబాహ్యసాంరక్ష
 ణాథాకాయపాపినాం । విమోహనానిశాస్త్రాణికరిష్యావృషధ్వజ । ఏ
 వంసంహోదితోరుద్రో మాధవేనమురారిణా । చకారమోహశాస్త్రాణికే
 శవశ్చశివేరితః । కాపాలంకాపీలంవామంభైరవంపూర్వపశ్చిమం । పాంచ
 రాత్రంచకౌలంచలథాన్యానిసహస్రశః ॥ భాగవతేపి । త్రిచక్రీయ ఉపశ్లోక
 పుత్రఃకృష్ణమనువ్రతః । శిష్యశిక్షాంనారదస్యద్వయీపృతమఖండితం ।
 తేనోక్తంసాత్వతంతంత్రయద్భాత్వాభక్తిమాభవత్ । యత్రస్త్రిశూద్ర
 ధాసానాంసంసారోవైష్ణవస్త్వత్పితి ॥ వాసిష్ఠతైంగేపి ॥ తతోవిష్ణోఃప్ర
 సాదేనవేదమాగాతమితినాం । శాండిల్యఃసంహితాంచకైవైష్ణవీంసుహ
 తింమునై । తస్మాంచక్పిర్దునదీక్షాం పాపండాఃపాపయోనయత్య
 కామి ॥ శివః ॥ అన్యానిచైవశాస్త్రాణి లోకస్త్రినామనాయవై । వేద

వాదవిరుద్ధానిమయైవకథితానితు । వామంపాశుపతంకాలంలాంబికాంబికా
 వత్తరవం ॥ నసేష్యమేతత్కథితంవేదబాహ్యంతథేతరత్ ॥ తత్రైవ
 ఆధైవంసాత్వతోనామవిష్ణుభక్తప్రతాపవాక్ ॥ మహాత్మాదానసిః ధను
 వేదవిదాంవరః । సనారదస్యవచనాద్వాసుదేవాదానారతః । కాశ్రుం
 ప్రవతయామాసకుండగోళాదిభిఃకృతం । తస్యనామ్నాకువిభ్యాతంసాత్వ
 తంనామశోభనం । ప్రవర్తతేమహాశాస్త్రంకుంచాదీనాంపితావహం । సూత
 సంహితాయాం ॥ శ్రేయాస్వేదాదితోధర్మఃపరధర్మోభయావహః । వేదం
 వేదేతరంమాగం సమంపశ్యన్భవోదభా నిమగ్నఃసర్వదామర్త్యోభవేన్నా
 త్రవిచారణా ॥ మానవేచ ॥ అతశ్చవేదావేదాంతాస్తన్మూలాన్యభిలాసిచ ।
 ధారణీయానిసంశుద్ధైత్యాజ్యాన్యేవపరాణిచ ॥ ఇతోనానితుశాస్త్రాణి
 లోకేస్త్రిన్యానికానిచిత్ ॥ సతేమరమతేధీరః పాపంఙ్గారమతేయది । త
 త్రైవ ॥ బ్రాహ్మణైశ్చపురాసర్వై గౌతమేనసురక్షితైః । విచార్యకా
 ర్యంసంఘాయ స్వదేశగమనోద్యతైః ॥ గౌహతాగౌతమేనెతి ఘృణైః
 పురుషాధమైః । కృతోమిథ్యాభిశాపస్తు మహామోహవశేనతు ॥ తచ్చు
 త్వాసమునిఃశ్రీమాక్ గౌతమోమునిసత్తమః । మహాక్రోధేనసంయుక్తఃశశా
 పబ్రాహ్మణాధమాక్ ॥ యద్యత్తురుద్రసంబంధి తత్రతత్రాపిదుర్జనాః ।
 భవతానున్ముఖాయూయం సర్వథాబ్రాహ్మణాధమాః ॥ స్వాధ్యాయేచజ
 పెచైవ తథాప్రవచనేపిచ । భవతానున్ముఖాయూయం సర్వథాబ్రాహ్మణా
 ధమాః ॥ శ్రుతిస్త్పతిపురాణోక్తే వ్యథేమ సకలేమచ । భవతానున్ముఖ
 యూయం సర్వథాబ్రాహ్మణాధమాః । శంఖచక్రగదాద్వదండపాశాం
 కుశాదిభిః ॥ అంకితాశ్శృద్ధయాయూయంభవతబ్రాహ్మణాధమాః । బౌద్ధే
 వాప్యహాతెచైవతహాపాశుపతేపిచ । శాభవేదీపితాయూయంభవతా
 బ్రాహ్మణాధమాః ॥ పాపంఙ్గేమతథాన్యేషు మూగైవ్వశ్రాంతకేషుచ ॥
 శ్రద్ధయాదీప్తితాయూయం భవతాబ్రాహ్మణాధమాః । ఎతుకలాశ్చన్ధప
 త్రాధా చంద్రశూలాఽలింగినః ॥ భవతాశ్రద్ధయాసాధకంలలాటైఃబ్రాహ్మ

కాధమాః॥ అశ్వత్థశుతవింగీబాద్ధః॥ పాంచరాత్రేవకాపాలేతథాకాశము
 భావనః । శాస్త్రేవదీక్షితాయూయం భవతాబ్రాహ్మణాధమాః॥ ఇతితంత్రే
 ధికారీనితూపితః ॥ పారాశర్యే ॥ శ్రుతిభ్రష్టస్సన్పితప్రోక్షప్రాయశ్చిత్తోభ
 యుంగతః । క్రమేణశ్రుతిసిద్ధ్యధకంమనుష్యస్తంత్రమాశ్రయేత్ ॥ తంత్రాణి
 తంత్రనిష్ఠానాం రక్షకాణ్యపిచక్రమాత్ । బాధకానివిశేషేణవేదమగ్రాక
 తవతికానామితి ॥ మానవేదః॥ వేదప్రస్థలితోమర్త్యో వేదోక్తచేవవత్క్రమా
 ప్రాయశ్చిత్రైబుధాభీతో విరుద్ధమగ్రామాశ్రయేత్ ॥ మాగ్రావేదవిరుద్ధో
 యః సోపికాలెనచేహినాం । తత్తస్మాగ్రాభిమానిన్యా దేవతాయాఃప్ర
 సాదతః । హేతుస్సన్స్వేదమాగ్రాస్య ప్రాప్తయెననిరథకః ఇతి ॥
 కౌమేపి ॥ స్వృత్వాతానూచిరేచెవారికూర్వాణాంస్తంత్రబోధితం । వతం
 త్రినిరయేభూరెవహూనాకూలాస్సుసంపునః ॥ జాయంతేమానుషేలోశక్తి
 లపాపచయాస్తతః । ఊశ్వరాధానబలాత్ గమిష్యంతిసతాంగతిమితి ॥
 స్కాందే ॥ అత్యంతస్థలితానాంతుప్రాణినాంవేదమాగ్రాతః । పాంచరా
 తాదయోమాగ్రాః కాలెనైవోపకారకాః ॥ శంఖచక్రగదాపూర్వైర్వరం
 కనంనాన్యచేహినాం । దీక్షితానాంతుతంత్రేషు నరాణామంకనంప్రకాః ॥
 ఉపకారకమేవోక్తం క్రమేణమునిపుంగవాః ॥ బాధకంతువిశేషేణవేదమా
 గ్రాకతవతికానామితి ॥ విష్ణుస్త్వతే ॥ శంఖచక్రద్యంకనంచ నృత్తగీతాదికం
 తథా । ఏకజాతెయేభ్యోనద్విజాతేకథంచన । యత్తుసంతప్తశంఖాది
 లింగచిహ్నతనుద్విజః । ససర్వయాతనాభోగీ చండాలఃకోటిజన్మసు । చ
 క్రాంకితతనువాపి తథాలింగాంతోపివా । నాధికారీసవిజ్ఞేయఃశ్రౌతస్మా
 త్తేషుకర్మసు ॥ ఇతి ॥ గోబిలోపి ॥ శ్రౌతస్మాతక్రియో విప్రోనాంకయే
 దంగమంకతైః । అపివిష్ణ్వాదిసంబంధైః తద్వైర్వాసతితోభవేత్ ॥ అజ్ఞానా
 దథవాలోభాద్రాగతోవాసుదశకనమ్ । యఃకులఘ్నంతుతందృష్ట్వాసవాసా
 జలనూచికేత్ । భుజాగ్రసలిలైవైవ విలిఖేద్యస్సుదశకనమ్ ॥ వేదాగ్నిజ్ఞా
 నవాకసాపి దహత్యాసప్రమంకులం । శంఖంబక్రంచపద్మంబయోమూధో

భారయేత్తనా ॥ పాపండుఁనహివిజ్ఞానః సర్వకర్మబహిష్కృతతతి ॥ తా
 తాతపః ॥ నాం గేమవాంకయేద్విప్రో దేవతాయాధలాంఛనైః ॥ దహనాత్తే
 ఖనాద్విప్రోపాతిత్యంయూతితల్ శ్చదాదితి ॥ బోధాయనోపినాంకయేన్నదహ
 దేహందహేచ్ఛేతాగ్రామకారతః ॥ నాధిక్రియేతదగ్ధాంగః శ్రాతస్మాతే
 ఖకర్మనుతితి ॥ చక్రోపనిషది ॥ తస్మాచ్ఛూద్రాదామేన శంఖచక్రంద్వి
 భుజేధారయేదితి ॥ స్తుతిరత్నై ॥ భూదేవస్తప్తముద్రాభిశ్చిన్తాంకృత్యా
 విమూఢధీః ॥ ఇహజన్మనకూర్ష్యం ప్రేత్యచశ్వాభవిష్యతి ॥ స్తుత్యంత
 రే ॥ యానిశాస్త్రాణిదృశ్యం తేజో కస్త్వివిధానితు ॥ శ్రుతిస్త్తుతివిరోధాని
 నిష్ఠాతేషాంహితామసే ॥ శంఖచక్రంవృదాయస్తుకుర్యాత్తప్తాయసేనవ ॥
 సకూర్ష్యదృహేషాగ్ర్యః సర్వస్తాద్విజకర్తృణః ॥ యథాస్మశానగంకాష్ఠంత
 నహణః సర్వకర్మనుతితి ॥ బ్రహ్మపురాణే ॥ తప్తముద్రాత్సన్యాయ
 హరితాస్త్రితాపురాగోపీచందనసంలిప్తఫలకాప్యంత్యజాతయతితి ॥ మాన
 వేచ ॥ ఆయుఃకైశంఖచక్రాద్యై నకదహేచ్ఛకదాచన ॥ మనుష్యాణాంతు
 నామేవనిలిఖేచ్ఛరసిక్రమాత్ ॥ దగ్ధాంగశ్చాయుధేడివై శ్రుతిఖ్యతేనర
 నామతః ॥ శ్రాతస్తాతః సేమాచారేనాధికారికదాచన ॥ దగ్ధాంగాలిఖితాం
 గాశ్చనసంభాష్యాద్విజాతిభిః ॥ నద్రష్టవాశ్చతానాజాదేశాచ్ఛ్రీఘంప్ర
 వాసయేత్ ॥ నారదీయే ॥ స్వకర్మత్యాగినోరాజః వేదమంగబహిష్కృ
 తః ॥ ఆగమౌపాంశరాత్రాదీ విశంతోనారకానరాః ॥ వైవాకప్యాశు
 పతాంశైవ పాంశరాత్రంజనేశ్వర ॥ స్పృష్ట్యాస్యాయాజ్జపేత్సూక్తంకృ
 ప్త్యాసూర్యంతుపశ్యతి ॥ సూక్తంసారుషం ॥ బ్రాహ్మణస్యతనుజ్ఞేయాసర్వ
 దేవసమాశ్రయా ॥ సాచేత్సంతాపితారాజః కిం దామిదుహ్లానసః ॥ అని
 మిత్తందహేద్దేహేయః పుమాన్వ్యాధివర్జితః ॥ హవ్యకవ్యాదిదానెషు
 తంత్యశేదంత్యజంయథా ॥ కౌమేపి ॥ బుద్ధిశ్రావకనిగంధాః పాంశరా
 త్రవిదోజనాః ॥ కాపాలికాః పాశుపతాః పాపంచాయేచతద్విధాః ॥ య
 స్యాంతేతుభవిష్యంతిదురాత్మానస్తుతాపసాః ॥ సతస్యతద్భవేచ్ఛాభిధృష్టేత్య

౧౩౪ దైవ్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే* ధర్మశాస్త్రే.

దేహఫలప్రదం । సర్వేపునరభోజ్యాన్నా అదానాహాస్తుకర్తృసు ॥ బ్ర
 హ్మభావాన్నిరస్తాశ్చ జకసీయాప్రగాత్మకః । పాపందినోపకర్తృస్థానిర్మ
 ర్యాదాస్తథైవచ॥ పాపరాతా౯పాశుపతా౯వాఙ్మాత్రేణాపినాచకయే
 దితి ॥ శ్రావకాజైనాః ॥ నిగంధాదిగంబరాః ॥ శ్రావకాగురవః ॥ తత్రై
 వ ॥ అంకితాయఃస్వదేహేతంరా జాశీఘ్రింప్రవాసయేత్ ॥ అతీత్యపతితా
 నాంహిత్వాపదాద్యంకసంస్మరాం ॥ విధీయతేనశుద్ధానాంతతశ్చుద్ధ స
 చాంకయేత్ ॥ అధ్యాపనచాధ్యయినైశ్చాతస్తాతేకమకిర్త్యసు ॥ సంభాషణే
 చసంబంధేనాధికారీచలాంభితఇతి ॥ పురాణాంతరే ॥ వేదమూలతీయాని
 త్యంప్రవృత్తాఅపిసత్తమాః । క్వచిత్కదాచిత్స్మృతా౯రః తంత్రా౯భాంవ
 బ్రువంతివై ॥ క్వచిత్తంత్రాసుసారేణ ధర్మంపాచాణికాలపి ॥ వదంతితాదృ
 శోంశస్తుగ్రాహ్యైస్తంత్రావలంబినా ॥ పురాణేధర్మశాస్త్రేవాయోయఃశ్రు
 త్యాపిరుధ్యతే ॥ సతంత్రా౯భా౯ఇతిశ్లేయఃసమాసేనమహాషిఃభిః ॥ యశ్చవే
 దవిరుద్ధోభాః పురాణేష్వభిలేషుచ ॥ తదంశస్తుపరిత్యాజ్యః సవకదాసక
 తైరపితి ॥ తస్మాత్తం తసిద్ధతప్త ముద్రాదినహిశోర్ధ్వపుండ్రంవైదికై
 నకధార్యం ॥ కేవలార్ధ్వపుండ్రంతుఉక్తానేకశ్రీతిస్త్వతిపురాణాదినమ్మ
 తత్వాధార్యమేవ ॥ నచతాసాంశ్రుతీనాంఅప్రామాణ్యశంకాఉధా౯పుండ్రం
 తువిప్రస్యసతతంశ్రుతీచోదితం ॥ శ్రుతిస్త్వత్కృత్మాగ్నేః వృదోధారణము
 శ్యతేఇతి ॥ వైఖానసేప్రోక్తమితిచ వాసిష్ఠవామనపార్శ్వపురాణాదిషు తడు
 పుబ్రహ్మణాల్ ఉర్ధ్వపుండ్రమూత్రస్యా తాంత్రికత్వాల్ ఉక్తానాంబ
 సుశుక్రిస్త్వతిపురాణవచనానాం వైదికాధికారప్రవర్తకానామనన్యగతి
 కానాం వ్యాశోపప్రసంగః ॥ అత్రౌతమూర్ధ్వపుండ్రాదీ త్యుదాహృ
 తానితువచనాని ॥ తప్తవద్రాసహిశోర్ధ్వపుండ్రవిషయతయాసావకాశా
 భిః ॥ సను ॥ తాంత్రికైస్తప్తముద్రావిషయాపిశుక్రిః ఉదాహ్రియతే ॥ పది
 త్రంతేవితతంబవన్మదస్పతే ॥ ప్రభుగాత్రాణిపర్యేషివిశ్వతః ॥ అతప్తత
 మ్మాసకత దామోఅశ్నుతే ॥ శ్రితాసంభవహంతస్తత్తత్సమాసతేతి ॥ నాస్యాస్త

ప్రముద్రావిషయత్వం । తస్మిన్నదీచినదిశాంపవిత్రత్వమున షభిమంత్రయ
తే । యజమానభితికల్ప సూత్రకారైదక్షాపవి ॥ భిమంత్రజేవిఃయోగ
ప్రదక్షణాత్ । తథావవిద్యారణ్యభాష్యంపవిత్రంత్రభి ॥ దక్షాపవిత్రాస్తవ
శాదిమంత్రజేచేయవియుజ్యతే ॥ పవిత్రంసర్వపావనం । తేతవాత్మ
భూతంతేజఃతంముఖ్యంవితతంవిస్తృతంసర్వత । హేబ్రహ్మణస్సతేబ్రాహ్మ
ణానాంహృది ॥ ఏషవోభరతారాణా సోమోసాత్మాకంబ్రాహ్మణానాం
రాణా తస్మాత్సోమరాజానోబ్రాహ్మణాభిదక్షణాదితి । బాహుస్త్యం
గాత్రాడి అంగనిపాత్రాణాం పశ్యేషిగచ్ఛసివిశ్వతస్త్యయావ్యాప్తేనాత
పృతనూః అశోధితశరీరఃఅశేవవ ఆమఃనతద్వితతంపవిత్రమన్నతెలసోమప
స్యశుద్ధాభావాల్జ్ఞానద్వారాచరమాస్త్రప్రాప్తినా స్త్రీశ్రుతాసభిపశ్వా
ఏవత్వయావహంతో యజ్ఞంజనా సమశ్చవ తేయాపిచముషశ్చ్యేనభకునో
బిభృత్వాగోవిమద్రిప్స ఆయుధాఃబిభ్రదితి ॥ సాశ్రుతిఃసోమవిషయేతిభా
షోభాషితం । ననుసోమవిషయత్వేపి తయోస్తపఃపశంభవక్రాంకననిష
యత్వమప్యస్తీతచేన్న । తథాత్వేతస్మిషేధపరాణాంశుతిస్తృతిపురాణా
నాంవిర్విషయత్వప్రసంగః । కించపవిత్రమితిమంత్రేన యదిచక్రాంకనంభ
వేత శూలాంకనంవాకింనస్యాత్ యత్రైగాత్రాదితిశ్రుతేః ॥ ఇతిప్రశంసి
తంశూలాంకనమపిశ్రౌతంస్యాత్ । అన్యపరస్యశుతీభాగస్యజన్యవిషయత్వ
కల్పనా మాత్రేణాథాంతరపరత్వం సనకయేమురహంతలశుభిఃపవిత్రం
తోమదిరంమధు ॥ అత్రశవాంశిదధిరెభిషీతసోమమరుత్ప్రేశం సాపరస్యా
స్యశక్తైఃస్వీయతంత్రవిషయత్వేనకల్పితాథాస్యాపిరదధాపరత్వేనశా
క్తతంత్రస్యాపివైదికత్వాపత్తిః ॥ నను ॥ విష్ణోర రాటమంత్రేణమద్యపాన
స్యాభిహితత్వేనతంత్రస్యాపివైదికత్వాపత్తిః ॥ తథాచ॥సాంచరాత్రేచ
కాపాలేతథాకాళాముఖేపిచ । శాక్తేవదీక్షితాయూయంభవతబ్రాహ్మణా
ధనాభితి గౌతమాదికృత శాపోప్యనుగ్రహాయస్యాత్ । అతస్తద్దము
ద్రాసహితముగ్ధాభి ద్భింతాంత్రికమేవ । తద్రహితమూర్ధ్వకాభిరక్షం

శ్రీనిశ్చయతమకాశిష్టాచారసిద్ధత్వేనవైదికైర్ధార్మ్యమవతీరితయతి । అ
 భక్తిప్రసాదవిధిః । కాలాగ్నిరుద్రోపనిషది ॥ ఆగ్నేయంభస్మసహ్యోజాతమి
 తిశంకబ్రహ్మమంత్రైఃప్రతిగృహ్యఅగ్నిరిత్యనేనచాభిమంత్ర్యమానస్తోకఇతి
 సముద్భృత్యజలేనసంస్పృజ్యశిరోలలాటవక్షస్సంధేమత్రాగ్నయమైత్యంబక్తై
 స్తేర్యక్తైస్తోరేఖాఃప్రకుర్వీత వ్రతమేతచ్ఛాంభవంసవకవేదేమవేదవాదిభి
 రుక్తం భవతి తస్మాత్సమావరేత్తమపునఃభవాత్ప్రివిధారేఖా స్త్రీపుండ్ర
 ప్రమాణం త్రిధాచలలాటాదౌవక్షుషౌరాభ్యవారితి తత్రైవ ప్రశంసావ
 శూయతే । పుండ్రంభస్మవాకోయోవిద్వాబ్రహ్మచారీగృహస్థో
 వానప్రస్థోయతిర్వాసనమస్తమహాపాతకోపపాతకభ్యఃపూతోభవతి । స్వ
 దేహాభ్యాతోభవతిసర్వేషుపీథేషుస్నాతోభవతి । ససర్వసంపత్సమ
 త్థాభవతి ససతతంసర్వరుద్రమంశ్రజాపీభవతిసర్వభోగభుగ్దేహంత్యక్త్యా
 శివసాయుజ్యమవాప్నోతిసచ పునరావతలేనచపునరావతలేతిత్యాహ
 భగవాన్కాలాగ్నిరుద్రఇతి ॥ అథగ్వశిరసి ॥ జాబాలోపనిషది ॥ అ
 గ్నిరితిభస్మోవాయురితిభస్మజలమితభస్మస్థలమితభస్మవ్యోమేతి భస్మసర్వం
 మావాఇదంభస్మమనంత్యాదీనివక్షుంషిభస్మాని । అగ్నిరిత్యాదినాభస్మగృ
 హీత్యావిమృశ్యాంగాసంస్పృశేత్ । తస్మాద్వ్రతమేతత్వాశుపతంపశుపాశ
 విమోక్షాయేతి ॥ స్పృత్యంతరే । మానస్తోకతిమంత్రేణమంత్రితంభస్మధా
 రయేత్ । ఉద్భవంపుండ్రంభవేత్సామ ఉద్భవంపుండ్రంబ్రహ్మంషిచ । అథః
 పుండ్రమృచఃసాక్షాత్తస్మాశ్చుండ్రంత్రయాయుషం॥త్రియాయుషేణకురు
 తేలలాటేవభుజ్యయే । నాభౌశిరసిహృత్పాశ్వేత్బ్రాహ్మణోవైదికఃస
 దేతి ॥ త్రియాయుషంత్రయాయుషసంజ్ఞికం । తథాచవాయుపురాణం ॥ త
 తస్త్రీపుండ్రరచయేత్త్రియాయుషసమాహ్వయేతి । తైత్తిరీయశ్రుతౌచ
 ష్టియశాసనైస్త్యాన్నప్రమదితవ్యం ॥ ధర్మాన్నప్రమదితవ్యంకుశలాన్నప్రమ
 దితవ్యం । ధూత్యైనప్రమదితవ్యం । స్వాధ్యాయప్రపచనాభ్యాన్నప్ర
 మదితవ్యం । దేవపితృకార్యాభ్యాన్నప్రమదితవ్యం । మాతృశోభవత్యాది

అతః పూర్వశబ్దస్య భస్మశ్చ త్వంబోధాయ ననాక్షం అథాతో ద్విజాతినాం
 త్రిపుండ్రధారణవిధిం వ్యాఖ్యాన్య మోక్షాత్మైవ ప్రమదితవ్యమితి విజ్ఞాతం
 తే । అథాప్రభావసంతతి ॥ మధ్యమసామికాంగుష్ఠేః (త్రిపుండ్ర)ంభస్మనా
 కృతమ్ । తత్త్రిపుండ్రంభవేచ్ఛస్తంమహాపాతకనాశనమితి ॥ అథత్ర్యం
 బకమితి సర్వాంగం సంస్పృశేత్పూర్వభవతి ॥ దశపూర్వైషాం దశ పరీ
 షాం ఆత్మావంచైకవింశతిం పక్షిం చ పునాతి - బ్రహ్మణః సాయుజ్యం స
 తోకతామూర్ధ్వీవీత్యాహభగవాన్బోధాయనః ఇతి ॥ మానవపురాణేపి ॥
 శ్రుత్యుపబ్రహ్మణందృశ్యతే - సత్యాత్మైవదితవ్యంవై ధర్మాకావ్య కుశలా
 వ్యస । భూత్యా అగ్నిసముక్తాయాస్తతోదేహవకుంతనాత్ ॥ లలాటే హృ
 దిదోద్వజం ద్వై త్రిపుండ్రస్యచధారణాత్ । నైవప్రమదితవ్యంవై భూమా
 ద్వాపికదాచన । స్వాధ్యాయాధ్యయనం నిత్యం కురుప్రవచనంతథేతి । భా
 వ్యకారణయద్యపి భూతిశబ్దవశ్వర్యపరతయా వ్యాఖ్యాతః ॥ తథాపిబో
 ధాయనేన భూతైవ ప్రమదితవ్యమిత్యస్యాశ్చ తేర్చస్తత్త్రిపుండ్రప్రమాణ
 తయోదాహృతత్వాత్ ॥ తదుపబ్రహ్మక పురాణవాక్యానాంచసత్వాత్ ।
 భూతిశబ్దస్య భస్మపరత్వమేవయుక్తం - భూతిశబ్దస్య నానాధాపరత్వేనై
 శ్వర్యపరతయా వ్యాఖ్యానేపినేహకశ్చిద్విరోధః - ఉపబ్రహ్మణస్య సత్వే
 తదపి వ్యాఖ్యానాంతరమస్తు ॥ బోధాయనః ॥ అథాతో విధూతి సంపాదన
 ధారణవిధిం వ్యాఖ్యాన్య మః శుచిభూతాత్వావికటాంగం ఉన్నతామశిశాం
 హీనాతిరిక్తాంగం వంధ్యాం అస్థి బహుళాం అశుద్ధభాషిణీం విహాయ సుతి
 ఊదాయా గోమయమాదాయ సింధంకృత్వా సంశోష్య శ్శేతపచనీయైః సం
 భారైః పరిచ్ఛాద్య గృహ్యగ్నౌవై తానేవాపచనేవాప్లావయేత్ ॥ బిల్వఫల
 మాత్రేషున్నయేవాస్థాపయేత్ । అథతద్భస్మాదాయాభిమంత్రయేదీశానః స
 ర్వవిద్యానాం శివః ॥ తత్పురుషాయ + రుద్రః ప్రచోదయాత్ - అక్షా
 లేభ్యో + రుద్రయాపేభ్యః - వామదేవా + మనోన్తనాయనమః - సదోక్షజా
 తం + భవాయనమః - పునరేవాభిమృశతి - సదోక్షజాతం ప్రపద్యామితిపం

శ్లో ॥ త్రిపుండ్రం పరమం ప్రత్యక్షం బ్రహ్మ విష్ణు శివాత్మకమ్ । యే హి యే హి యే హి
 సాః త్రైతాకా యే చా న్యే కుండజంతవః ॥ త్రిపుండ్రధారణం దృష్ట్వా పరా
 యం తేన సంశయః । మధ్యమానామికాంగుష్ఠైః లలలాటైః భస్మనాకృతః ॥ సత్రి
 పుండ్రో భవెచ్ఛస్తో మహాపాతకనాశనః । త్రిపుండ్రం ధారయేద్భస్మ శివప్ర
 ణవమానసః । భూర్భువస్స్వ స్త్రయో లోకాద్భక్తాస్తేన మహాత్మనా । త్రిపుం
 ద్రధ్యగ్విప్రవరో యోరుద్రాక్షధరశ్శుచిః ॥ సహంతిరోగదురిత వ్యాధిదు
 భిశ్చ క్షతస్కరాక్ష । సప్రాప్నోతి పరం బ్రహ్మ యతో నావతక తేవునః ॥ సప
 త్తీర్వావనః శ్రాద్ధే లూజ్యో విప్రే స్సురైరపి । శాతాతపః । సత్యం శాచంత
 పాహూమస్తీర్థం దేవాదిపూజనమ్ । తస్య వ్యర్థమిదం సర్వం యస్త్రిపుండ్రం న
 ధారయేదితి ॥ స్మృతింతావశ్యాం ॥ మధ్యమానామికాంగుష్ఠైః లలలాటై
 యై త్రిపుండ్రకమ్ । తత్త్రిపుండ్రం భవేచ్ఛస్తో మహాపాతక నాశనమితి ॥
 శ్లో ॥ త్రిపుండ్రం పరమం ప్రత్యక్షం బ్రహ్మ విష్ణు శివాత్మకమ్ । యే హి యే హి
 సాః త్రైతాకా యే చా న్యే కుండజంతవః ॥ త్రిపుండ్రధారణం దృష్ట్వా పరా
 యం తేన సంశయః । మధ్యమానామికాంగుష్ఠైః లలలాటైః భస్మనాకృతః ॥ సత్రి
 పుండ్రో భవెచ్ఛస్తో మహాపాతకనాశనః । త్రిపుండ్రం ధారయేద్భస్మ శివప్ర
 ణవమానసః । భూర్భువస్స్వ స్త్రయో లోకాద్భక్తాస్తేన మహాత్మనా । త్రిపుం
 ద్రధ్యగ్విప్రవరో యోరుద్రాక్షధరశ్శుచిః ॥ సహంతిరోగదురిత వ్యాధిదు
 భిశ్చ క్షతస్కరాక్ష । సప్రాప్నోతి పరం బ్రహ్మ యతో నావతక తేవునః ॥ సప
 త్తీర్వావనః శ్రాద్ధే లూజ్యో విప్రే స్సురైరపి । శాతాతపః । సత్యం శాచంత
 పాహూమస్తీర్థం దేవాదిపూజనమ్ । తస్య వ్యర్థమిదం సర్వం యస్త్రిపుండ్రం న
 ధారయేదితి ॥ స్మృతింతావశ్యాం ॥ మధ్యమానామికాంగుష్ఠైః లలలాటై
 యై త్రిపుండ్రకమ్ । తత్త్రిపుండ్రం భవేచ్ఛస్తో మహాపాతక నాశనమితి ॥
 శ్లో ॥ త్రిపుండ్రం పరమం ప్రత్యక్షం బ్రహ్మ విష్ణు శివాత్మకమ్ । యే హి యే హి
 సాః త్రైతాకా యే చా న్యే కుండజంతవః ॥ త్రిపుండ్రధారణం దృష్ట్వా పరా
 యం తేన సంశయః । మధ్యమానామికాంగుష్ఠైః లలలాటైః భస్మనాకృతః ॥ సత్రి
 పుండ్రో భవెచ్ఛస్తో మహాపాతకనాశనః । త్రిపుండ్రం ధారయేద్భస్మ శివప్ర
 ణవమానసః । భూర్భువస్స్వ స్త్రయో లోకాద్భక్తాస్తేన మహాత్మనా । త్రిపుం
 ద్రధ్యగ్విప్రవరో యోరుద్రాక్షధరశ్శుచిః ॥ సహంతిరోగదురిత వ్యాధిదు
 భిశ్చ క్షతస్కరాక్ష । సప్రాప్నోతి పరం బ్రహ్మ యతో నావతక తేవునః ॥ సప
 త్తీర్వావనః శ్రాద్ధే లూజ్యో విప్రే స్సురైరపి । శాతాతపః । సత్యం శాచంత
 పాహూమస్తీర్థం దేవాదిపూజనమ్ । తస్య వ్యర్థమిదం సర్వం యస్త్రిపుండ్రం న
 ధారయేదితి ॥ స్మృతింతావశ్యాం ॥ మధ్యమానామికాంగుష్ఠైః లలలాటై
 యై త్రిపుండ్రకమ్ । తత్త్రిపుండ్రం భవేచ్ఛస్తో మహాపాతక నాశనమితి ॥

౧౪౦ ప్రై ద్యనాథదీక్షితమే * స్పృశిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే;

పంచమభస్మనాదిపుండ్రంకరోతిసవీమాంచదానామేకం ద్వాత్రింశ సర్వాన
 ధీతతి॥మూఢ్యంధినగృహ్యపి భస్మనాలలాటేగ్రీవాయాం దక్షిణేనేహ్య
 దివ - త్రియాయుషమితిప్రతిమంత్రమితి ॥ సాం-దే ॥ ౪వ్యనావై త్రిసం
 భ్యంద తాంత్రికాణాంజలై ర్యుతమ్ । ధార్యంతిపుండ్రంస్త్రీణాంపయతీ
 నాంజలవజ్జితమ్ । వనస్థప్రతికన్యానాంధీక్షాపీనన్యణాంతథా । మధ్యా
 హ్నత్పాక్షలై ర్యుక్తంపరతాజలవజ్జితమితి ॥ ఆదిత్యపురాణే ॥ త్రిపుండ్ర
 భారీసతతం బ్రాహ్మణస్సర్వకమకాసు । భస్మనైవాగ్నిహోత్రస్యశివాగ్నిజ
 నితేనవేతి ॥ వాసిష్ఠలెంగ్య ॥ వసిష్ఠః పతిమహాజేవః - భస్మవిధిపరంబ్రహ్మ
 సత్యబోధనుభావమామ్ । భస్మత ద్వేదనాల్లభ్యంముఖ్యతపరంబుధః ॥ ఆ
 జ్ఞేయంగౌణమజ్ఞానధ్వంససంజ్ఞానసాధనమ్ । గౌణంవానావిధంవిధిబ్రహ్మక
 బ్రహ్మవిదాంవర ॥ అగ్నిహోత్రాగ్నిజంతద్వద్విరజానలజంమునేదౌతా
 సససముత్పన్నంసమిదగ్నిసముద్భవమ్ ॥ అన్యేషామపిసర్వేషాంధార్యం చా
 వానలోద్భవమ్ । అగ్నిరిత్యాదిభిమణంతైః పశ్యిరాధర్వణైస్తథా ॥ జా
 తారేః సప్తతిర్వాపి గాణేనైవతుభస్మనా । ఉద్ధూళయేత్స్వయం, జేహం
 పాపపుంజభయాపహమ్ ॥ త్రియాయుషేగమంత్రేణ ప్రణవేనయుతేనచ
 లలాటేహృదయేచైవ దోద్వకం ద్వేవమహాముసే ॥ త్రిపుండ్రం ధారయే
 న్నిత్యంగృహస్థశ్చవరాశ్రమీ । ఆత్మమంత్రేణహంసేన ప్రణవేన సమాహి
 తః ॥ త్రిపుండ్రధారయేన్నిత్యంసన్యాసాశ్రమమాశ్రితః । నమోంతేనశివ
 నైవ శూద్రశిశూషణప్రియః ॥ ఉద్ధూళనంక్రిపుండ్రంచ నిత్యంభక్త్యాసమా
 చరేత్ । అన్యేషామపిసర్వేషాం వివామంత్రేణనువ్రత ॥ ఉద్ధూళనంక్రి
 పుండ్రంచకరోవ్యంభక్తితోమునః ॥ బ్రహ్మచారిణంప్రతిధారణప్రకా
 మాహబోధాయనః ॥ యస్మిన్నగ్నౌకమకృత్యోపతిష్ఠతేతస్మాత్పూష్ణి
 భస్మాదాయమాష్ణి మభిమంత్యాభిమృత్య మనస్తోక ఇతిమంత్రేణేవంధా
 యేత్ । మేధావీతిలలాటే - తేజస్వీతిదక్షిణే వర్చస్వీతి సప్యే బ్రహ్మవర్ధ
 స్వీతి హృదయే - ఆముష్మానితీకం రేఖాయాసంస్పర్శీతి సర్వత్రానువర్తతే

తదాశయః ॥ భస్మనావేదమంత్రేణ త్రిపుండ్రంబావకుంతనమ్ । యస్యశిశ్నో
 త్ప్రియతేనద్రావ్యణ్యం తస్యపుష్కలమ్ ॥ జన్మనావేదమంత్రేణ త్రిపుం
 ద్రస్యతుధారణమ్ । ఆశమానాంచ సర్వేషాం ధర్మత్యైవాహు రాస్తి
 కాః ॥ శివస్యవిష్టోదేవానాం బ్రహ్మణస్తృప్తికారణమ్ । పార్వత్యాశ్చమ
 హాలత్యై ధాంత్యాస్తృప్తికారణమ్ ॥ భస్మనా వేదమంత్రేణ త్రిపుండ్ర
 స్యతుధారణమ్ । భస్మసంభవస్సర్వాంగత్రిపుండ్రాంకితమస్తకమ్ ॥ యేనిం
 దన్తినరా రాజాహన్యాత్తానవిచారతః । వైణమీధారయేద్యష్టింనోదకంబ
 కమండలుమ్ ॥ పవిత్రముపవీతంచత్రిపుండ్రోద్ధూళనంద్విజః । యథావశిష్టే
 మానుష్యేద్రావ్యణ్యేపాశువిగ్రహే ॥ యజ్ఞదానాద్యనుష్ఠానందులభంస
 ర్వదేహినామ్ । తథాశ్చోతేమధర్మేషు త్రిపుండ్రంభస్మకుంతనమ్ । రుద్ర
 లింగార్చనంచాపి దుర్లభుచశరీరిణామ్ । త్రిపుండ్రధారణంతిర్యక్ భవ్యై
 వావకుంతనమ్ ॥ సదుర్లభమితిజ్ఞాత్వాఖిలుస ర్వేశ్వరాకరౌత్ । అనిశ్చన్న
 స్యకతావ్యంత్రపుండ్రాదెస్తుధారణమ్ ॥ విశేషేణస్వలాభాయథాన్యలాభా
 యసత్తమ్ । స్వలాభమంతరేణాపి పారాచారార్థమాప్తికః ॥ నిష్పన్నేనా
 పికర్తవ్యంయథాసర్వస్విరేణత్వితి ॥ మానవపురాణే ॥ త్రిపుండ్రధారణం
 దృష్ట్వా భూతప్రేతపురస్సరాః । భీతాః ప్రకంపితాః శీఘ్రం గచ్ఛంత్యేవ
 నసంశయః ॥ త్రిపుండ్రధారణం భూత్యాతథాదేహావకుంతనమ్ । యోన
 కుర్యాత్తుమంత్రేణ ససాతాత్పతితోభవత్ ఇతి ॥ కూర్మపురాణే । సప్త
 సృష్టిభలేనాహ త్రిపుండ్రస్యప్రశస్తతామ్ । ససర్జనలలాటంహీ తిర్యక్సో
 ద్వంసనవతులమ్ ॥ తిర్యగ్గోళాః ప్రకారాంతలలాటేసర్వదేహినామ్ ।
 తథాపిమానవామూర్ధానకుర్వంతిత్రిపుండ్రకమ్ । వెదస్యాధ్యయనేనాద్రో
 నాధికారీయథాభవత్ ॥ త్రిపుండ్రేణవినావిప్రో నాధికారిస్సకర్మణః । య
 థారాజాస్వచిహ్నంకం స్వజనంమస్యతేనదా ॥ తథాశివస్త్రీపుండ్రాంకిత
 రంస్వమివమస్యతే । ద్విజాతి వాణంశ్యజాతివాణ సేతశుద్ధన భస్మనా
 ధారయేద్యస్త్రీపుండ్రాంకం రుద్రస్సైవవశిక్తుతథితి ॥ లైంగ్య ॥ త్రిపుం

ప్రద్యనాథదీక్షయే శ్రీమద్భక్త్యంతరంగశ్రీ ధర్మశాస్త్రీ.

అథాచలంద్రంకుశాద్రా
 నాం అన్యేషామూర్ధ్వభుండకమితి । బ్రహ్మకైవలైః । ధార్యంభస్త
 సదాగ్నిహితాత్రజనితం యద్యైవికంబైదిక్తస్తిర్యక్పుండ్ర తయోలలాటఫ
 కజహస్థస్థలమస్తకే । బాహ్యార్కంత్రపురిస్సరంక్రతుశతంత్రైశేవసమ్యక్క
 తంస్సాతంతరథాసహస్రకోటిమధరాదత్తాచత్రైశ్చాభిలేతి । శాంకరసంహ
 తాయాం ॥ యత్రభుంజేతభస్మాంగీ మూర్ఖోవాపండితోపినా । తత్రభు
 క్తోమహాదేవః సపక్షిణోవృషధ్వజః । భూతిశేవావధంపుసాంముక్తిస్త్రీ
 వశ్యకర్మజేతి । సారసంహితాయాం ॥ భస్మనాశ్చన్నసర్వాంగంతసుగచ్ఛ
 తియఃప్రమాణ । సర్వపాతకయుక్తోపి ససద్యఃపూయతేనరః ॥ యథాపు
 ష్టమసర్వేషుపురీవారాణసీశుభా । తథాశుభంత్రిపుండ్రంచ సర్వప్రేండ్ర
 మేష్యతే ॥ మూసవీయసంహితాయాం ॥ ప్రాతఃకాలేచమధ్యాహ్నీశ్చ
 యోగ్యోహువత్రిపుండ్రకం । సితేనేభస్తనాకుర్యాత్సరుద్రోనాత్రసరితయోః
 మూతసంహితాయాం ॥ లలాటచైవదోర్ద్వం ద్వైతధైవోరసీభ్యో
 మూ ॥ త్రిపుండ్రంధారయేన్నత్యంభుక్తిముక్తిఫలప్రదమ్ ॥ భస్మయోగ్యో
 నంచైతథాత్మిర్యక్తిపుండ్రకం । సమాదాదపి మోక్షార్థే నత్యజేదిహ
 శ్రుతిరిత్యది । పురుషార్థప్రబోధేపి ॥ విభూతిధారణవిధిప్రవక్ష్యామి
 మోసతః । భస్మాగ్నిహితజంవాథ విరజాగ్నిసముద్భవమ్ ॥ ఆపరేణ
 మాదాయాశుద్ధవాతేచధాయతత్ । ప్రత్యేకహస్తాపాదౌచ ద్వీరాచ
 మ్యుసహాహితః ॥ గృహీత్వాభస్మతత్పంచబ్రహ్మమంత్రైశ్చనైఃకరైః । ప్రా
 హాయామత్రయంకృత్వాధాగ్నిరిత్యాదిమంత్రతః । త్రైశేవసప్తభిక్తుంత్రై
 స్త్రైవారషభిమంత్ర్యతత్ ॥ ఓమహోవ్యోతిరిత్యుక్తాంధ్యాత్వావిష్టుంజలా
 భీకం । సంయోజ్యభస్మనాతోయోరిత్యాదిభిః । నిర్వృజ్యసాం
 తోభ్యాంత్వాసముద్భూత్యాపాదమస్తకే । తేనభావనయాబ్రహ్మహోత
 ససత్త్వస్మినా । లలాటవహస్సహితేభ్యోస్వత్రమాచితమంత్రతః ॥ మధ్య
 తోభ్యామి కాంగుష్ఠై రసుహామంత్రయేత్ ॥ త్రిపుండ్రంధారయేన్నత్యంభుక్తిముక్తి

భావమును విధింపఁ జేసెను । ఉద్ధూరనస్య యాధ్యక్షా ప్రత్యక్షత్యుద్ధూరనః ॥
 బాహుః త్రిపుండ్రస్య ధారణాంతత్యుద్ధూరనః ॥ క్రియాసారే ॥ శూద్రాః
 తంభస్త్రవిజాతీనైవ భారయేత్ ॥ వజ్రేవాంత్యుద్ధూరనస్థం శూద్రైః భా
 ర్యం న జానుచిత్ ॥ యావంతః పతితాధూమా భస్మనః పరమాణవః । తావ
 ద్వక్ష సహస్రాణి రారవం న రంప్రశేదితి ॥ పగాశరే ॥ శ్రాతధర్మే తునిష్ఠా
 నాం లింగం తుశ్శాతమేవ హి । అశ్రాతధర్మసిన్ధూరాన శ్రాతం లింగమేవ హి ।
 శ్రాతం లింగంచ విజ్ఞేయం త్రిపుండ్రాద్ధూరనాత్మకం । అశ్రాతమార్ధ్యత్రయ
 ద్రాదివైవర్త్య త్రిపుండ్రకం ॥ వేదసిద్ధో మహాదేవః పాత్యై త్సంసారత్యాభ
 కః । ఉమాధకవిగహః శుక్లశ్చంద్రాధకశ్రవణేభరిః । లోకానామృతభా
 ర్యం తాత్రాతం లింగందథాతివ ॥ వేదసిద్ధస్య విష్ణోశ్చ శ్రాతం లింగం న చేద్యత్య
 త్రిపుండ్రమథానవిశేషేణ తస్మత్స్యతదైవహితి ॥ భవిష్యత్పురాణే ॥ పా
 పానామృతానాం శ్యాత్ దధీదస్య భశాపతః । గౌతమస్య మునేః కాశీత్
 శ్రాతం లింగం పరోచతే ॥ అదిత్యపురాణేపి ॥ దూర్వాససో మునేః కాశీత్
 కుపితస్య మహాత్మనః । కన్వకాపార్థ్యగోశ్వాపాల్ ఉపమవ్యోక్తవాచకః
 దధీదస్య మునేః కాపాల్ గౌతమస్య భశాపతః । విపాదాం దాక్షిణ్యా
 నాం పాత్యై పహతచేతసాం । శివేతస్యః రుద్రాక్షే కించిచ్ఛ్రావవిద్యతభిజ్ఞ
 త్రిపుండ్రాద్ధూరనాథానీవ నాసహస్రశః । సంఘాతాని నలిన్యం తే గ్రంథ
 విస్మరభీతితః ॥ యత్పుట్రహస్తారతవచనం బ్రాహ్మణస్యాధ్వకపుండ్రం స్యాత్
 క్షత్రియస్యాధ్వకచంద్రకం । వైశ్యస్య వతుకలాకారం శూద్రస్త్రిమూర్తి
 పుండ్రకం ఐతి ॥ యదపి పార్థవచనం ॥ కాపాలకేతవస్తస్థితక్షపాసాం తా
 రిణాం త్రిపుండ్రధారిణం విష్ణంచండాళమివ సంత్యజేత్ । బాలేందువలీక్షత్రి
 యాదాం వైశ్యానాం వతుకలాకృతః ॥ త్రిపుండ్రశూతతాతీనాం విభీరేవ
 భజాన్ముఖాః కులినో బ్రాహ్మణా విద్వాన్ భస్మగ్రహీధవేద్యుది । వజ్రాదే
 త్యుద్ధూరకం కేవలవ్యోచ్చిత్తస్య తం యథామత్రపుండ్రబ్రాహ్మణో విభీత
 రిదోన్ముఖాః కులినో ॥ త్రిపుండ్రపాత్యై పహతచేతసాం । శివేతస్యః రుద్రాక్షే

దామమహామనః । కలిశ్చైతనివమిచ్చంతిచిచ్చాంతతడవనః ॥ శోభ
 భవంకలిచిచ్చంతియామలంభువిశేచన । అహ్యానియానికాస్రాణివిరుద్ధానీ
 మహామనః । స్వతఃప్రమాణభూతేనవేదేనముసంతన ॥ తాన్యేవశ్రద్ధ
 యాయుక్తాఃపరిగృహ్యద్విజాతయః । ఆవరంతియహామూఢాఃయూగాంతే
 సముపస్థితైః ॥ విష్ణుపురాణేపి ॥ యేనకేనాపియోగేన ద్విజాతీకామీతః
 కలః । యత్తనేవచమైతేయప్రాయశ్చిత్తంకలైశ్చియా ॥ యదాయహా
 మీవాషండవృద్ధిర్నేత్రేయత్యంతైఃతదాతదాకలైర్వృద్ధిరనుమేయావివక్ష
 తైః ॥ ఇతి ॥ ద్విజబుధూనాంతంత్రేధికార ఉక్తోజాతినకాయసంగ్రహే
 బ్రాహ్మణాద్విజకన్యాయాం జాతోనామశివద్విజః । మహాదేవస్యపూజా
 భజముపనేయఃసమంత్రకంశివాగమంపరస్మిన్యంశివశేషాన్నభుక్తిమాణా
 దీతాధర్మవిధానంచద్విజోధర్మమివాచరేత్ ॥ బ్రాహ్మణ్యాంసధవాయాం
 తువిప్రాజ్ఞాతస్తుకుండకఃవిధవాయాంతుగోశస్సృజేతశ్రాద్ధేబహిష్కృ
 తౌతౌచదేవస్యపూజాపకాక ఉపనేయాచమంత్రతః । ఆరామవీషణఃకండే
 డః గోశకోహింగువిక్రయా ॥ సువణేకావ్యధమావేతాకానీరత్వాచ్చివద్విజ
 ఇతి ॥ యస్తుశంఖవచనం ॥ దీపాగ్నిదీపతైలంచ భస్మచాస్థిరజస్వలాః । పీ
 తానిబ్రాహ్మణస్సృష్ట్యాసవాసాజలమావిశేదితి ॥ తదీపాగ్నిపదసన్నిధా
 త్ తదగ్నిజ భస్మవిషయమ్ । భస్మమాత్ర పరత్వేతు పూర్వోక్త భస్మధా
 రణ విధానుకశ్యంతిన్మనీతిహాసపురాణవిరోధస్సాన్యత్ ॥ ఉద్ధూశనంత్రే
 పుండ్రంచవైదికైర్ధాకర్యమేవతత్ ॥ అత్రవికల్పమాహవ్యాసః ॥ ఉద్ధృక్పుం
 ద్రంత్రపుండ్రవాధారయేత్సర్వకర్తృస్వీతి ॥ శైవేపి ॥ ఉద్ధృక్పుండ్రంత్రపుం
 ద్రంచాధ్యత్వాకర్మాణితైద్విజః । ఇష్టాపూతానికుర్వీతనాన్యధాతస్థలం
 లభేదితి ॥ అన్యత్రాపి ॥ ఆదమ్యధారయేమాధ్వక పుండ్రంపుణ్యస్థలీమృ
 దా । అథవాధారయేద్విహ్వోభస్మనాతుత్రపుండ్రకం ॥ యజ్ఞాతుధారయే
 గ్నిత్యంభస్మనైవత్రపుండ్రకమితి ॥ అత్రవ్యంస్థామాధవీయేదశికాతా । ఉ
 ద్ధృక్పుండ్రంత్రపుండ్రం వాధారయేత్త్రయధాకలమితి ॥ పారిజాతే । ఆ

బ్రహ్మసూత్రము * స్వర్గమునాథుల * భక్తిభావన,

పదితేగయజ్ఞమున్న సేవకృతంహుతం । యచ్చశూన్యలలాటేన తదవ్య
 త్పరంభవత్ ॥ ఊర్ధ్వపుండ్రంత్రపుండ్రంవా ధారయేత్తుయథాకులమి
 తి ॥ పాదైశ్చ ॥ ఆచమ్యభస్మనాధార్యంత్రపుండ్రం గోపీచందనాత్ ॥ ఊర్ధ్వ
 పుండ్రంయథాపూర్వమనుష్ఠానంసమాచరేదితి ॥ తత్రైవసముచ్చయోష్య
 భిషీతః ॥ ఊర్ధ్వపుండ్రంమృదాపూర్వమనుష్ఠాయసమాచరేత్ ॥ అగ్ని
 తాత్రసముద్భూతం భస్మనాపిత్రిపుండ్రకం ॥ ఊర్ధ్వపుండ్రంత్రపుండ్ర
 తద్వవేతాధారయేద్ద్విజః ॥ తయోరేకంపరిత్యజ్యరారవంసరకంప్రశేదితి
 యత్ప్రవచనం ॥ గోపీచందనసంయుక్తం భూత్యాతిర్యక్తిపుండ్రకం ॥ వష్టి
 తక్షాసహస్రాణిసరకంతంప్రవేశయేదితి ॥ తత్త్రిపుండ్రోపరిఊర్ధ్వపుండ్ర
 ధారణిషెధపరం ॥ ఊర్ధ్వపుండ్రైతిమండ్రంస్యాత్ త్రపుండ్రైనోర్ధ్వ
 పుండ్రకమితి స్తరణాత్ ॥ తథాచబ్రహ్మకైవలె ॥ వృద్ధగిరిమాహాత్మ్యే
 తిర్యగ్భస్మమృదంతథోర్ధ్వమదితాంధతే ॥ ౨ ॥ నయోవ్యత్యయో
 విప్రీధ్వంసన మన్యధారణ కృతాభస్మాపి ధార్యం తతః ॥ అన్యన్తా
 పరిభస్మధారణకృతామోహదయంసిష్టతేద్యద్యచ్ఛందన కుంకుమాద్యపిచ
 మృత్యాస్యైక్తాకికేవలం ॥ భస్మతిర్యగేవధారయేత్ ॥ తథాగ్రాహ్యత్వనా
 పితాముక్తం గోపీచందనాదికాంమృదమూర్ధ్వాగ్రామేవధారయేత్ ॥ అ
 నయోర్వ్యత్యయశివ్యత్యాసః భస్మనోర్ధ్వపుండ్రకరణంమృదాతిర్యక్పుండ్ర
 తరణం చ ద్విపద్ధంసనం బ్రాహ్మణ్యహనికరం ॥ అన్యథాధారణకృతాగోపీచ
 నదనాదిమృధారణకృతాతలడిపరిభస్మాపిధార్యం ॥ భస్మధారయిత్రాతడు
 రిగోపీచందనాదినధార్యం మోహధారయేత్ పతితస్యాత్ ఏవం త
 కికేవలంమలంకారాథాంమృచ్ఛందనకుంకుమకస్తూరికాదికమపిభస్మోపరి
 ధార్యమిత్యర్థః ॥ స్మృత్యంతరే ॥ వైదికైర్నంత్రీరహితంచందనాగర
 ముంకుమంతిర్యక్పుండ్రంమనాక్ ధార్యంకాంతిసౌఖ్యాభిలాషిభిః ॥ పుండ్రోద్ధ
 తంబందనాదైత్రితిభస్మనసంత్యజేత్ ॥ దహ్యేతథస్మసంత్యాగీశ్వతిశత్రో
 భస్మినా ॥ బందనాదుపరిప్రాజ్ఞః ధారయేద్భస్మవైదికం ॥ తాకించందన

ద్యుతుభస్మపరిసభారయేదితి || పాత్రాకారజలైర్మృతా మధ్యాహ్నా
 దనైర్మృతా || సాయమంభోవిరహితాభూతిరంహానినాశినిత్యరదాత్ ||
 భస్మపరిభస్మమిశ్రితంచందనం ధార్యమిత్యాహుః || తథావస్త్పతిత్తే ||
 బ్రాహ్మదానాంనృపాణాంచభస్మమిశ్రంచందనం || నేత్రయోగ్యప్రమాణం
 తుత్రిపుండ్రోపరిచేవ్యత ఇతి || ఏవంచ || ఊర్ధ్వపుండ్రంత్రిపుండ్రంవాధార
 యేత్తుయథాకులమితి || ఉభయంచాయథాచారం ధారయేద్వైదికోద్విజ
 ఇతి || తంత్రసిష్టస్తుతంత్రం సద్ధమేవేతినినయః || శ్రాద్ధఊర్ధ్వపుండ్ర
 ధారణము కంఠేమాదౌ || జపహోమతథాదానై స్వాధ్యాయేపితృక
 ర్తనీ || తత్సర్వంసశ్యతిషీపం ఊర్ధ్వపుండ్రంవినాకృతం || వక్షాలనిశ్చ
 ధస్త్సన్యతే || తత్రైవ || వామహస్తేతుదభాకంశ్చేరంగవల్లింతథాగృహే
 లలాటేతిలకంబృష్టానిరాశాఃపితరోగతాః || సంగ్రహే || వజ్రయేత్రి
 లకంఠాలెశ్రాద్ధకర్తృణీసర్వదా || తిర్యగ్వాప్యూర్ధ్వపుండ్రం వాధారయే
 చ్చాద్ధకర్తృణీతి || యోగోదానంజపోహోమః స్వాధ్యాయేపితృతర్పణం ||
 భస్మేభవతితత్సర్వం ఊర్ధ్వపుండ్రంవినాకృతమితి || చంద్రికాయాం || శా
 తస్సాతకీయాస్సర్వా హ్యూర్ధ్వపుండ్రమకుర్వతః || జాయంతేవిఫలా
 బ్రహ్మచారితాశ్చభవంతితాః || సంధ్యాకాలే జపహోమే స్వాధ్యాయే
 పితృకర్తృణీ || శ్రాద్ధకాలేవిశేషేణ కర్తృభోక్తావనత్యశేత్ || స్మృత్యంతరే ||
 శ్లోఘాతేనిత్యకర్తృణీ నద్యాదావిమలజలైః కృత్వాశ్రాద్ధంమృతాతుభ
 మూర్ధ్వపుండ్రంతు ధారయేదితి || పాక్ష్యే || ఊర్ధ్వపుండ్రవిహీనస్తుయ
 శ్చాద్ధేభోజయేద్విజః || అశ్మంతిపితర స్త్యజిన్ముత్రంనాత్రసంశయః || ఊ
 ర్ధ్వపుండ్రంవిహీనస్తుయశ్చాద్ధంకురుతేద్విజః || సర్వంతద్రాక్షన్తేనీతం
 సరకంచసగచ్ఛతి || త్రిపుండ్రధారణమాహుఃకాక్షిః || త్రిపుండ్రవ్యస్తిప్ర
 వరణియోరుద్రాక్షధరశ్శుచిః || సపజ్జిహ్వావనఃశ్రాద్ధపూజ్యోవిప్రశురైర
 పి || శ్రాద్ధేయశ్చైవహోమే వైశ్వదేవేసురావనైః || ధృతత్రిపుండ్రకి
 పూతాత్మామృత్యుత్యంజయతిమానసః || త్రిపుండ్రంయద్యధృత్వాతుకుర్యాద్ధ్య

అథ చ వైద్యనాథశ్రీశివయోగస్సృతిమంత్రాధికారో ధర్మశాస్త్రే,

త్రైతవిద్యతత్త్వం ॥ తిర్మక్తిపుండ్రనిశేధోపేమాద్రాస్త్యర్థతే ॥ తిర్మ
 క్తుండ్రనితథాద్యష్టాస్కంధమాలాంతరైవచ ॥ నిరాశాఃపితరోయాం
 తిర్మష్టావవప్రవలీపతిమితి ॥ వసిష్ఠః ॥ కాంస్యపాత్రేహవిద్రావ్యంకంలేచైవ
 తుమాలికాం ॥ లలాటైఃలకంద్యష్టా నిరాశాఃపితరోగతాః ॥ తిలకంవ
 తులంమాలికామితిపుష్పమాలానిషేధః ॥ తథాచపద్ధతా ॥ ఊర్ధ్వపుం
 ద్రింత్రిపుండ్రంవానిత్యమేవతుధారయేత్ ॥ శ్రాద్ధకాలేతుసంప్రాప్తైకరా
 భోక్తావవజయేత్ ॥ ఆయుసంఘటనాదం చత్రిపుండ్రంచవిశేషతః ॥
 పుష్పమాలాంవముద్రాంచనిరాశాఃపితరోగతాః ॥ వృత్తాత్రిగతమప్యకం
 చమృత్తికాగంధలేపనం ॥ ఆశ్వినధూపంద్యష్టానిరాశాఃపితరోగతాః ॥
 రుద్రాక్షధారిణంశ్రాద్ధేభోజ్యముత్వాతథాద్విజం ॥ పితౄలోకమవాప్నోతి
 న్నాతకార్యావిచారణా ॥ త్రిపుండ్రేతుసంయుక్తోయః శ్రాద్ధంకురుతే
 ద్విజః ॥ రాక్షసాస్తద్విలుంపతీత్యాహవైవస్వతోమనుః ॥ త్రిపుండ్రంవ
 త్కాలాకారం ఊర్ధ్వపుండ్రంచధారయత్ ॥ శ్రాద్ధంకువకంత్సపాపీవ్యా
 త్ రారవంనరకంప్రజేత్ ॥ విప్రాస్త్రిమంత్రీయిత్వాతుత్రిపుండ్రంయస్తు
 ధారయేత్ ॥ సకరానరకేఘారేపితృభిస్సహుజ్జతి ॥ త్రిపుండ్రంచైవసర్వే
 మామగ్నిమూత్రసమోవిధిః ॥ శ్రాద్ధకాలేతుసంప్రాప్తైకరాభోక్తావత
 త్త్యజేత్ ఇతి ॥ అత్రవిధిప్రతిషేధాభ్యాంయథామలాచారం న్యవస్థితోవి
 కల్పవృష్టవ్యః ॥ కేచిత్తు ॥ శ్రాద్ధేత్రిపుండ్రోర్ధ్వపుండ్రసిద్ధిశ్చైవవైష్ణ
 వతంత్రావలంబిద్విజవిషయః తస్మిషేధోవైదికవిషయ ఇత్యాహుః ॥ ఆ
 న్యేతునిషేధఃప్రేతశ్రాద్ధవిషయః ॥ త్రిపుండ్రధారిణంద్యష్టాప్రేతధూత
 పురస్కరాః భిక్షాఃప్రకంపితాఃశీఘ్రంగచ్ఛంత్యేవసంశయః ॥ యథేరాదా
 త్తసాఃప్రేతాఃయేచాన్యేతుద్రాజంతవః ॥ త్రిపుండ్రధారిణంద్యష్టాపలాయం
 తేనసంశయఇతి పురాణవచనానామహుః ॥ నిరాశాఃపితరోగతాః తువ
 వచనంపితృత్వం ప్రాప్తస్యాపిఅబ్రహ్మార్థపర్యంతం ప్రేతథావనా నవ
 ప్రేతః సమీదానంతరథావినిమాసికశ్రాద్ధపుండ్రంనధార్మమిత్యేవంపరం ॥

సమిధీకరణాదూర్వాంశేతత్వస్యనివృత్తితః । తావద్భస్మవధార్యంస్యా
 ద్యావదబోనపూర్యతఇతి స్మరణాదిత్యాహుః ॥ శిష్టాచారానుసారేణ
 యథోచితమత్రగ్రహ్యం - నను దేవతోత్క-మక నికషక ప్రతిపాదకాని
 పుండ్రస్తుతినిందాపరాజీవచనాని పరస్పరవిరుద్ధాః బహుశీలిహాసపురా
 ణేషు దృశ్యంతే - అతః పరస్పర విరుద్ధాథాభిధాయ కత్వాదిహాసపు
 రాణాన్యప్రమాణానీతిచేత్! భవేదయందోషో భేదవాదినాంశైవానాంవై
 జ్ఞవానాంచ శివాదన్యో విష్ణు ర్విష్ణోరన్యః శివభక్త్యవగచ్ఛతాం-అభేదవాది
 నాంతుసిద్ధానినాంనానుందోషః - ఈశ్వరస్యైకత్వాభ్యుపగమాత్త
 థాహ-ఏకవీచేశ్వరోఒగత్సృష్ట్యాదికారణేధూతమాయయాబ్రహ్మవిష్ణురు
 ద్రేంద్రాది విగ్రహాన్ స్వీకృత్వితత్త్విగ్రహే భక్తాంసైనతేన రూపేణాను
 గృహ్ణావతతే । అష్టాదశపురాణానాం కతాన్యాసోపితత్త్విగ్రహ
 భక్తానాం తత్రతత్రభక్త్యతిశయోత్పాదనాయతత్త్వద్యోపంస్తాతి । అయ
 మేవసర్వజ్ఞః సర్వేశ్వరః సర్వాత్మానాన్యేఅశోయమేవీవసేవ్యఇతి । సా
 తునిందాతేషాంసనిందాపరాభవతి- కింతు పశ్యతవిగ్రహస్తుతిపరాయథాతి
 నుదితహేమామనిందాఉచితహేమామస్తుతిపరాసహినిందానింద్యాన్నిందితుం-
 అపేతుస్తుత్వాంస్తోతుమితిన్యాయాత్ । అన్యథాప్రకృతవిగ్రహస్యస్తుత్వస్య
 వచనాంతరేణ నిందితత్వేనవచనాంతరేణాన్యవిగ్రహాత్ ॥ తస్మాద్రూ
 పాంతరనిందయా ఏకైకరూపం సువత్తద్వారా స్వరూపమేక మేవ సర్వే
 శ్వరందశకాయతి - తస్యస్వరూపస్యైకత్వాత్ సర్వేషామితిహాసపురాణా
 నాంతత్రైవపర్యవసానా దేకాథకత్వేనా విగ్రహాత్ - పురాణానామ
 ద్వైతపరత్వేనవేదాంతానుసారత్వేనచతస్మూలత్వాత్ ప్రామాణ్యం-భేద
 వాదిపక్షేతుపరస్పరవిరుద్ధాథాభిధానాత్ పౌరుషేయత్వేన మూలప్ర
 మాణాపేక్షాయాంతదనిరూపణాదప్రామాణ్యం - తస్మాదేకస్యైవ ఈశ్వ
 రస్యసర్వదేవమయత్వాత్ దేవతాంతరనిందావర్జితైదేవ ఈశ్వరఆ
 రాధ్యః ॥ శివోవిష్ణుశన్కృవాదేవశివుండ్రమితితద్దేవతా ప్రతీకరంపుంధ్రాని

౧౫౦ బైద్యనాథదీక్షితయే * స్వప్నముచైతన్యలే * ధర్మశాస్త్రే,

తరనిందావజ్ఞతై రేవభార్యం - తథాచపాద్యై కామేవ విష్ణుశంక
రాదివననాని । మద్భక్తః శంకరద్వేషీ మద్వేషీశంకరప్రియః । తావుభా
వరశంకాయాతః యావదాభూతసంప్లవమ్ ॥ పరాత్పరతరంయాంతి నారా
యణపరాయణాః । నతేతత్రగమివ్యంతి యేద్విషంతి మహేశ్వరమ్ । అ
యంనారాయణోయోహం ఈశ్వరోనాత్రసంశయః । నాంతరంయే ప్ర
పశ్యంతి తేహం దేయమిదంపరమ్ ॥ మమైవపరమమూర్తికర్నారాయణ స
మాహ్వయాః । సర్వధూతాస్తధూతస్థాశాంతాచాక్షరసంజ్ఞితా । యత్స్వ
స్యభాప్రపశ్యంతి లోకభేదవ్యభాజనాః । నతేహంసం ప్రపశ్యంతిజాయంతే
చపునఃపునః ॥ యేత్విమంవిష్ణుమవ్యక్తంవామదేవంమహేశ్వరమ్ । ఎకీభా
వేనపశ్యంతినతేహంపునరుద్భవః ॥ తస్మాదనాదిః ధనం విష్ణుమాత్మానమవ్య
యమ్ । మామేవసంప్రపశ్యధ్వంపూజయధ్వంతత్రైవవ । యేస్యభామాం
ప్రపశ్యంతి మత్వేమం దేవతాంతరమ్ ॥ తేయాంతి సరశాన్హోరాన్నాహం
తేమవ్యవస్థితః । మూర్ఖాంవాపండితంవాపిబ్రాహ్మణంవామదాశ్రయం॥
మోచయామిశ్వపాకంవాననారాయణనిందకమ్ । తస్మాదేవమహాయోగీ మ
ద్భక్తైః పురుషోత్తమః ॥ అర్చనీయోనమస్కార్యోమత్ప్రీతిజననాయహీతి ।
అహంతామాత్రశరణాః కేచిచ్చైవదికమానినః ॥ భేదదృష్ట్యావినిదంతియు
గశక్తికృతంతుతత్ । ఆమ్నాయధర్మశాస్త్రాణి పురాణానికలాయుగ ।
కుర్వంతిచావతారాణి బ్రాహ్మణానాంకులేమవై । దధీదశాపనిదాగ్ధాః
పురాదత్తాధ్యరెద్విజాః ॥ నిదంతిచమహాదేవంతమసావిష్టచేతనః । యే
చాశ్యేశాపనిదాగ్ధాః గౌతమస్యమహాత్మనః ॥ సర్వేతేవతరివ్యంతి బ్రాహ్మ
ణాద్యానుయోనిమ । వినిదంతిహృషీకేశం బ్రాహ్మణాన్పూర్ణవాదిన
ఇతి ॥ ఇతిబ్రిహుండీధారణమ్ । *

—* అథసన్న్యాసిధిః. *—

తత్రదక్షః ॥ అహారాత్రస్యయస్సంధిః సూర్యనక్షత్ర వజ్జితః ।
శాతుసంధ్యాసమాఖ్యాతామునిధిస్తత్వదశిభిః । వికామహః ॥ నక్షత్రజ్ఞో

తిరారభ్య సూర్యస్యాదయదశకనాత్ । ప్రాతస్సంధ్యైరితాంప్రాహుః । త్రయోమునిసత్తమాః ॥ అత్రవ్యవస్థామాహదక్షిః ॥ రాత్ర్యంతయా మనా
 దీ ద్వేసన్ధ్యాదిరికాలఉన్యతే । దశకనాద్రవిరేణాయాః రిదంతోముః భిన్నస్స
 తత్తితి ॥ యద్యపికాలవాచకత్వేనాత్రసంధ్యాశబ్దః ప్రసీయతే । తథాపి త
 స్తినాగలే ఉపాస్యదేవతాసన్ధ్యాశబ్దేన ఉపలభ్యతే ॥ ఆతఏవయోగయా
 జ్ఞవల్క్యః ॥ సంధాసన్ధ్యాముపాసీత నాస్తగేనోద్ధతైరవా । బ్రహ్మణోపా
 స్యతేసన్ధ్యా విష్ణునాశంకరేణచ ॥ కస్త్యాహ్వాసయేదేవీ । శ్రేయస్కామో
 ద్విజోత్తమత్తితి ॥ శంఖః ॥ ప్రాతస్సన్ధ్యాంసనక్షత్రాంమధ్యమాంహ్నావక
 మణి । ఆదిత్యంపశ్చిమాంసన్ధ్యాం ఉపాసీతయథావిధి ॥ ఆదిత్యం పశ్చి
 మాంసన్ధ్యాంఅర్ధాస్తమితథాస్కరమ్ ॥ కాశ్యపః ॥ బ్రహ్మణోహృదయం
 విష్ణు విశ్వాన్జ్ఞోరపి శివస్త్వన్మృతః ॥ శివస్య హృదయం
 సన్ధ్యాతేనాపాస్యద్విజోత్తమైరితి ॥ వ్యాసోపి ॥ ఉపాసతేశుయాంసంధా
 నికాయాదివసస్యచ । తామేవసన్ధ్యాంతస్తాన్త్రుప్రవచంతిషసీతిః ॥ అనాగ
 తాంతుయేపూర్వామనతీతాంతుపశ్చిమామ్ । సన్ధ్యాంనోపాసతేవిహాక
 థంతేబ్రాహ్మణాస్తస్మృతాః ॥ యోన్యత్రకురు శ్చేయత్సంధమకాశ్యేచి నై
 ద్విజః । ఏతాయంసన్ధ్యాప్రణతీంసయాతినరకాయుతమ్ ॥ అతిక్రామతి యో
 మోహాత్సన్ధ్యామన్యపరాయణః । ససాధుభిర్బహిష్కార్యః సర్వస్తాద్వి
 జకమణః ॥ ఉత్తమాతుసనక్షత్రా మధ్యమాలుప్తతారకా । అధమా
 సూర్యసహితా ప్రాతస్సన్ధ్యాత్రిధామతా ॥ సూర్యసహితేతిగాంకాలా
 భిప్రాయేణ॥సవీవ ॥ యఃసూర్యోదయసహితాం సన్ధ్యాంకుర్వీతమోహి
 తః । నతస్యవిద్యతేసన్ధ్యాసవకమకబహిష్కృతః । విధినాదిక్పతాసన్ధ్యా
 కాలాతీతాఫలాఫవేత్ । అయమేవదగృష్టాంతోవన్ధ్యాస్త్రీమైథునంయథా । ఆ
 కాలేచేత్కృతంతమకకాలంప్రాప్య పునః క్రియా । కాలాతీతంతుయఃకు
 ర్యాదకృతంతద్వినిదిశేత్ ॥ అకాలేనకాలాత్పూర్వస్తికకాలే॥యఃసన్ధ్యాం
 కాలతః ప్రాప్తామాలస్యాదతివతకాలే ॥ సూర్యహత్యామనాహ్వానక

౧౫౩ బైద్యనాథదీక్షితయే * శ్రుతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే.

త్వమియాత్తతః । సాయంప్రతఃసదాసన్ధ్యాంయేవివానాడుపాసతే । కా
 మంతాకథామికొరాజా తూద్రకమృసుయోజయేత్ । యాసన్ధ్యాసాజగ
 త్సూతిఃమాయాతీతాతుసిష్కలా ॥ ఐశ్వరీకేవలాశక్తి సత్వత్రయ సము
 భ్యవా । తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన సంధ్యోపాసనమాచరేత్ ॥ ఉపాసితో
 భవేత్తేన శివోయోగతనుఃపరః ॥ యమః ॥ సన్ధ్యాముపాసతే యేతు సత
 తం శ సీతవ్రతాః । విధూతపాపాస్త్రయాంతి బ్రహ్మలోకం సనాతనమ్ ॥
 యథపక్షికురుతేపాపంకమృణామనసాగరా । ఆసీనఃపశ్చిమాసంధ్యాం
 ప్రాణాయామైస్తుహంతితత్ ॥ యద్రాత్స్యాకరుతేపాపంకమృణామనసా
 పివా । పూర్వాసంధ్యాముపాసీనఃప్రాణాయామైవ్యపోహతి ॥ మనుః॥
 ఋషయోదీర్ఘసంధ్యాత్వాద్దీర్ఘమాయుర్నరవాప్నువత్ । ప్రజ్ఞాయ
 తత్వశీతిణంద బ్రహ్మచర్యసమేవచేతి । యాగాది ధర్మకృతాభ్యాశిః । య
 శశిశ్చాగాదికృతాకీటికః । సన్ధ్యాయేననవిజ్ఞాతాసన్ధ్యాయేనానుపాసితా॥
 బేష్మనానాభవేచ్ఛాద్రోమృతశ్వాచాపిజాయతే । చంద్రికాయామ్ ॥ ఉపా
 స్యపశ్చిమాసంధ్యాంనాదిత్యాంవైరుధావిధి । గాయత్రీమభ్యసేత్తావ ద్యా
 వదృక్షాజీపశ్యతి । పూర్వాసంధ్యాంసనక్షత్రాంఉపక్రమ్యయథావిధి ॥ గా
 యత్రీమభ్యసేత్తావ ద్యావదాదిత్యదశకనాత్ ॥ ఛందోగ్రతుతిరపి ॥ బ్ర
 హ్మవాదినోవదంతి తస్మాద్బ్రాహ్మణః । సాయమాసీనః సంధ్యాముపా
 సైకస్తాత్ప్రాతఃస్థితా కశ్యసంధ్యాయాః కాలః కించ సంధ్యాయత్సం
 ధ్యాత్వం జేవాశ్చవా సురాశ్చాస్పదంతతే అసురా ఆదిత్యామభిద్ర
 వక్షస ఆదిత్యోబిభేతతస్య హృదయం కూర్మ రూపేణాతివక్షసప్రజాపతి
 ముపాథావత్ । తస్యప్రజాపతిరేతత్ భవజంపశ్య దృతంచ సత్యంచ
 బ్రహ్మచోంకారంచత్రిపదంచ గాయత్రీం బ్రహ్మణ మపశ్యత్ తస్మా
 ద్బ్రాహ్మణోహాతాస్యసం యోగే సం ధ్యా ము పా సై॥స జ్యో తి వ్య
 జ్యోతీయోదశక నాత్ సః సంధ్యాకాలః సాసంధ్యా యాఃసంధ్యాత్వంయః స
 సన్ధ్యాముపాసేతయా నీరస్థానంజయత్సథాదాదః ప్రయత్నైః

తావిప్రసాదబ్రహ్మశ్రీ అనురానపఘ్నంతి । తైత్తిరీయకపి ॥ రక్షాం
 సిహవాశ్రమోనువాకశ్రమోగ్రమతిష్ఠంతతాన్ప్రజాపత్యరేణోపామంత్రయ
 తతానివరమవ్యణితాదిత్యోనోయోధాగతతాన్ప్రజాపతిరబ్రహ్మవ్యధయభ్యమి
 తితస్తామత్తిష్ఠగ్ంతంహవాతాఃరక్షాగ్ంస్మాదిత్యంయోధ ॥ ౧ ॥ తియావదస్తమ
 స్వగాతా హవానితానిరక్షాగ్ంసిద్ధిర్వాదిమందహారుజేద్విపెప్రక్షిపంతియ
 త్ప్రదక్షిణంప్రతమః తి తేనాస్తానమవధూన్వంతి-అత్రహరీతః । అదిత్యేనప
 హప్రాతమకందేహనామరాక్షసాః । యుక్యంతివరదానేనబ్రహ్మణోఽభ్యక్త
 జన్మనః ॥ ఉదకాంజలినిక్షేపాః గాయత్ర్యాచాభిమంత్రితాః । నిష్కంతిరా
 క్షసాంత్యర్వాకమందేహవైద్విశేరితాః తతఃప్రసాతినవితాబ్రాహ్మణైః
 పక్షిపతః । మరీచ్యాదైగ్ధ్యమహాధాన్తః సనకాద్యైశ్చ యోగిభిః ॥ త
 స్మాన్నలంఘయేత్సన్ధ్యాంసాయంప్రాతఃసమాహితః । ఉల్లంఘయతియో
 మోహత్ సయానిదకంధృనమితః ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యపి । త్రింతోకా
 ట్యస్తువిఖ్యాతామందేహనామరాక్షసాః । ప్రాదవంతిసహస్రాంశుముద్యం
 తంచదినేదినే ॥ అహన్యహనితేసర్వేసూర్యమిచ్ఛంతిఘాతేతుమ్ । అథసూ
 ర్యశ్చ తేహంచయుద్ధమాసీత్సుదారుణమ్ ॥ తతోదేవగణాన్సర్వే ఋషయ
 శ్చతపోధనాః । సంధాసన్ధ్యాముపాసీనాః తత్త్విపంత్యన్వహంజలమ్ ॥ బ్రహ్మ
 వ్యాహృతిసంయుక్తం గాయత్ర్యాచాభిమంత్రితమ్ । దహ్యంతేతేనతేదైత్యా
 వజ్రీభూతేనవారిణా ॥ ఏతద్విదిత్యాసన్ధ్యాయానావాస్తీంకుర్వతేతుయే ।
 తేహింసంతిసదాసూర్యం మోక్షద్వారాననుత్తమాః ॥ కథంమోక్షస్యసం
 ప్రాప్తిర్భవేత్తేహం ద్విజన్మనామ్ । సన్ధ్యాత్రయమాహుతిః ॥ సన్ధ్యాత్ర
 యంతుకతకవ్యంద్విజేనాత్మవిదాసదేతి । అత్రసన్ధ్యాశబ్దేన సంధ్యోపాసనా
 రూపంకమోక్షపలత్యతే ॥ అన్యథాదేవతాయాఃకతకవ్యతాయోగాల్-
 ఎతదభిప్రేత్యపరాశరోహ్యహ ॥ సన్ధ్యాస్నానం జపోపనామో దేవతా
 నాంచపూజనమ్ । ఆతిర్థ్యంవైశ్చదేవంచపటరామాణిదినేదివ్యతి ॥ తత్త
 కాలభేదేన దేవతాయానామాది భేదమాహ వ్యాసః ॥ గాయత్రీనామహ

౧౫౪ బ్రహ్మనాథవీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే* ధర్మశాస్త్రే,

ర్వాణౌ సావిత్రిమధ్యమేదినే । సరస్వతీచసాయాహ్నైవ సన్ధ్యాదిమ
స్మృతా ॥ ప్రతిగ్రహదన్నదోషాత్పాతకాదుపపాతకాత్ । గాయత్రీప్రో
చ్యతేతస్మాత్ గాయంతంత్రాయితేయతః ॥ సవితృద్యోతనాచ్యైవ సావిత్రి
పరికిరీతా । జగతః ప్రసవినీవావాగ్రూపత్వాత్సరస్వతీ ॥ గాయత్రీచభ
వేద్యక్తా సావిత్రిశుక్లవణికా । సరస్వతీతథాకృష్ణా ఉపాస్యా వణికభే
దతః ॥ గాయత్రీబ్రహ్మరూపాతు సావిత్రిగుద్రరూపిణీ । సరస్వతీవిష్ణురూ
పా ఉపాస్య రూపభేదతః ॥ ఉదయేబ్రహ్మ రూపంతు వధ్యాహ్నంతు
మహేశ్వరు । సాయాహ్నవిష్ణురూపంత్రిరూపంచైవదివాకరిం ॥ అనుసం
ధ్యాముపాసీతసన్ధ్యారూపంరవింద్విజః ॥ యజ్ఞవల్క్యః ॥ యసన్ధ్యాసా
తుగాయత్రీ త్రయీధూతాప్రతిష్ఠితా । సంధ్యాహ్యుపాసితాయేన విష్ణు
స్తేవహ్యుపాసితభి ॥ ఉపాసనమభిధ్యానం ॥ అతఏవతైష్ఠరీయబ్రాహ్మ
ణం ॥ ఉద్యంతమస్తయం తమాదిత్యమభిధ్యాయక కుర్వన్నాహ్నో వి
ద్వాన్సకలంభద్రమశ్నుతేభి ॥ సన్ధ్యాభిన్నమాదిత్యం బ్రహ్మత్వేనధ్యా
యన్తైహికాముష్మికంచ సకలంభద్రమశ్నుతే । యతఏవముక్తధ్యానేనకు
ర్ధాంతఃకరణోపేద బ్రహ్మసాక్షాతురుతే సపూర్వమపిబ్రహ్మైవసక అ
జ్ఞానాజ్ఞేవభాం ప్రాప్తో యథోక్తధ్యానేనతజ్ఞానావగమబ్రహ్మైవప్రాప్నో
తీతి ॥ అతఏవవ్యాసః ॥ ప్రాకూలేమతతస్థిత్యాదభేదమనుసమాహితః ।
ప్రాణాయామత్రయంకృత్వాధ్యామేత్సన్ధ్యామితి శుతిః ॥ నభిన్నాం ప్రతి
పద్యతే గాయత్రీంబ్రహ్మణాసహ । సోహమస్మిత్త్యుపాసీతవిధినాయేనకేన
చిత్ భి ॥ ధ్యానదేశోపచంద్రికాయాందశికతః ॥ గాయత్రీం చింతయే
ద్యస్తు హృత్పద్మేసముపస్థితామ్ । ధర్మాధర్మవినిముక్తః సయాతి పర
మాంగతిమితి ॥ ఎవందసంధ్యాముపాసీతేశ్వనేన సన్ధ్యాముక్తరూపాంరవిమ
ణ్ణలాంతగతా మాదిత్యాఖ్యాం బ్రహ్మత్వీకాం దేవతాం హృది సోహ
మస్మిత్త్యుపాసీతఃధ్యామేదిత్యుక్తంభవతి ॥ తేనాత్రోపాసనమేవ ప్రధానం
అగతవకారమాజనాద్యంగమిత్యనుసంధేయమితి ॥ చంద్రికామాధవీయా

దా అతవవ్యాసః ॥ దశతోభజలాప్రాప్తా మాజనాదేర సంభవః
 సన్ధ్యాగతసహస్రాంశు మంత్రైఃకుర్యాదుపస్థితమితి ॥ అతవయథిష్ఠిరాది
 భిర్భుద్ధోద్యతైఃసాం గానస్థానాసమక్షేపకలాంగపరిత్యాగనాదిత్యోపస్థా
 నమాత్రమనుష్ఠితమ్ ॥ తదుక్తమహాభారతే ॥ తేతదైవమహారాజః దంసి
 తారణమూర్ధని ॥ సన్ధ్యాగతసహస్రాంశు మాదిత్యముపతస్థిరే ॥ సన్ధ్యా
 గతంసంధిమాగతం - అపరేషు అభ్యుదానం సంధ్యాభ్యానం గాయత్రీజ
 పః - ఉపస్థానంచప్రధానమితి వదంతి ॥ తదేవం గాయత్ర్యాది నామో
 పేతసన్ధ్యాశబ్దప్రతిపాద్యః - సవితాహోవాస్యః సుభ్యావాసన కాలశ్చ
 ప్రాగుదయాద్భుటికాద్వయాత్మకః - రాశ్శ్రుతియమనాదీద్వై సన్ధ్యాకాల
 ఉదీరితః ॥ గ్వినాడికాభవేత్సంధ్యాః ఘటికాద్వయమీరితం ॥ సన్ధ్యాము
 హూతకమాత్రైవ హోసవృద్ధాసమాస్త్యుతైరి దశగణా బోధాయనస్త
 రణాత్ ॥ యత్తు ప్రాతసన్ధ్యా త్రినాడిశ్యా త్సాయంసన్ధ్యా తథా విధేతి
 స్మరణం ॥ తత్సన్ధ్యాకాలవిహితకర్మాంత గాభిప్రాయమిత్యాహుః ॥ యత్ర-
 ద్విఘటితూదయాదనాత్ ప్రహరాధాంతతోపరి ॥ సన్ధ్యాకాల స్సవిజ్ఞై
 యోహ్యవ్యథాలంఘనంస్త్యుతిమితి స్మరణం ॥ తదాప్రత్యోభజలాలాభాశ
 క్త్యాద్యపత్న అనుకల్పభృగజ్ఞాపకమ్ యదాహవృద్ధిమనుః నాప్రదోషం
 చసన్ధ్యాయాదుదాకాలోతిపద్యతే ॥ ముఖ్యకల్పోనకల్పశ్చ సర్వస్మి నర్హణి
 స్త్యుతః ఇతి - మధ్యాహ్నసన్ధ్యాయా గౌణకాలమాహ దక్షిణ ॥ లక్ష్యధా
 యామాదాసాయంసన్ధ్యామాధ్యాహ్నోక్తమతా ఇతి ॥ యదైవల్యుతి ॥ అ
 నాతకశ్చోన్నతేద్యస్తసఖిప్రః సూద్రుల్యుతి ॥ ప్రాగుస్త్యుతీభవేత్సైవ
 లోకేభవతిసందితః ॥ అతిరిపి ॥ నొపశిగంశియసన్ధ్యా స్వస్థానస్థాస్తు యో
 ద్విజాః ॥ హింసంశివైసదాపాపాభగవత్రుదినాకరిమితి ॥ విష్ణుప్రరాణే
 ఉపతిష్ఠంతినవై సన్ధ్యాంయేచపూర్వాంసంహృతమామ ప్రజంతిహయ ॥ త్వానః
 తామిత్రంసరకంస్పృహ ॥ తస్మాన్నలంఘనంకార్యంసంహృతానసకమణిః
 సహంతిసూర్యంసంధ్యాయా నోపాస్తింకరులేతుయః ॥ సర్వకాలమప

౧౫౬ బైద్యనాథదీక్షితీయే * స్వృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే.

స్థానంసంధ్యయోః పాథీకవేద్యతే । అన్యత్రసూతకాదాచ విభిమాతుర
 భీతిత ఇతి ॥ సూతకాదానత్యపిచామధ్యే సంధ్యోపానసంకార్యమిత్యాహ
 మరీచిః॥ సూతకేకమణాం త్యాగశసన్ధ్యాదీనాం విధీయత ఇతి ॥ సంగ్రహేపి॥
 రాష్ట్రీతోభేన్యపక్షిప్తే గాతేశావసూతకే । సంధ్యావందనవిచ్చిత్తిర్ను
 దాపాయకదాచనేతి ॥ యత్తుఫలస్యైవోక్తం ॥ సన్ధ్యామిష్టిం చరుంహో
 మంయోవజ్జీవంసమాచరేత్ । నత్యశేత్సూతకేవాపి త్యజన్తచ్చేదభోద్విజ
 ఇతి ॥ తస్మానసంధ్యాభిప్రాయం ॥ యతస్తేనైవాక్తం ॥ సూతకేవృత
 కేచైవసంధ్యాకవకనసంత్యజేత్ । షనసోచ్చారియేన్మంత్రాక్ ప్రా
 నాయామ మృతేద్విజఇతి । ఏవంవ యాని సూతకాదౌ సన్ధ్యాకర్త
 నిషేధప్రతిపాదకాని తాని వచయాని మంత్రప్రయోగనిషేధపరాణీతి మం
 తవ్యం ॥ అత్రవిశేషమాహ వ్యాసః । ప్రక్షిపేత్సూతకే త్వఘ్నం
 గాయత్రీంతు సముచ్చరత్ ॥ దత్వాప్రదక్షిణం కుర్యాత్సూర్యసంధ్యా
 యేత్తతోద్విజఇతి ॥ పైతీనసీరపి ॥ సూతకేనావిశ్రాంత్యాచంజలిం
 ప్రక్షిప్యప్రదక్షిణంకృత్వా సూర్యసంధ్యాం నమస్కుర్యాదితి । ఏవంమా
 జనాదిసకలసంధ్యా కర్తృపలకణాథకమిత్యేకవిత్ ॥ యత్రసంధ్యాకర్త
 ణిశ్చాతజలంజలిదానాది తదేవానుష్ఠేయం నాన్యదిత్యేవ మిత్యపరే ।
 యథాశిష్టాచారమత్రవృత్తస్థా ॥ శక్త్యుపఖ్యకాలాతి క్రమేప్రాయశ్చిత్త
 మాహసంగ్రహకారః । ఆచారతోవిధివత్ప్రాణా నాయమ్యాఘ్నంవతు
 థకమ్ ॥ కాలాత్యుపవిశుద్ధ్యథకం దత్వాసన్ధ్యాంసమాచరేత్ । చతుర్థ
 మఘ్నం గాయత్రీకదద్యాద్యావహృతిసంపుటం ॥ కాలాత్యుపవిశుద్ధ్య
 థకంత్రిసంధ్యాసంసమాచరేత్ । ప్రాణాయామత్రయంకృత్వా సన్ధ్యాకర్త
 సమాచరేత్ ॥ ప్రాతఃకాలేత్రయంకుర్యాత్సంగవేద్యాదశోపరి । షట్త్రిం
 శస్తద్ధ్యమేకాత తతోనప్రాణసంయమః ॥ కాలాత్యయేతుకృత్వేవంకృతా
 సన్ధ్యాతునిష్ఫలేతి ॥ సంవతకః ॥ అఘ్నంప్రధానతఃపూర్వం ఉదయేస్త
 మయేషివా । గాయత్రీష్టశతంజప్యం ప్రాయశ్చిత్తంద్విజాతిధిః ॥ గౌణకా

లాతిక్రమేపినవవ ॥ ఉపాసీతనచేత్సన్ధ్యాంనాగ్నికార్యంనచేత్కృతం । గా
యత్యప్తసహస్రంతు జపంకృత్యావిశుద్ధతి ॥ బోధాయనస్తు ॥ సాయమ
తిక్రమణే రాత్నూపవాసః । పాతరతిక్రమేతదహరుపవాసతి ॥ ఇదంత
బుద్ధిపూర్వవిషయః ॥ బుద్ధిపూర్వేతు ॥ వేదోదితానానిత్యానాం కర్త
దాంసమతిక్రమే । స్నాతకవ్రతలోపేద ప్రాయశ్చిత్తమభోజనమితి ॥ మనూ
త్తదివసోపవాసః కార్యః ॥ శంభోపి ॥ సన్ధ్యావినిత్యలోపేతు దినమేకమ
భోజనం ॥ దినవ్యయేత్రిరాత్ర్యంస్యాత్ కృత్వాధికంతుదినత్రయే । దశాహ
కృత్వామేకంస్యాత్ ఉద్వేగచాంద్రాయణంవశేత్ । చాంద్రాయణంప
రాకంచ మాసానూర్ధ్వంవిధీయతే ॥ తతోప్యేవంప్రకల్ప్యంస్యాత్ వ్యా
సస్యవచనంయథా । సన్ధ్యాత్రయస్య తారతమ్యే నవిశేషమాహవ్యాసః ॥
గృహేత్వేగగుణంసన్ధ్యా గోష్ఠేదశగుణంస్మృతా । శతంసహస్రంనద్యాం
చహ్యనంతంవిష్టుస్సన్ధ్యా ॥ బహుస్సన్ధ్యాదశగుణా గతప్రసక్తజేమచభ్యా
తాతీధేశతగుణా సహస్రంజాహ్నువీజలతి ॥ శాతాతపః ॥ అన్యతంమ
ద్యగంధంచ దివామైధునమేవచ ॥ పునాతివృషలస్యాన్నం బహుస్సంధ్యాహ్య
పాసితా ॥ హరితోపి ॥ తతస్సన్ధ్యాముపాసీత బహుగత్యావిధానతతి ॥
బహుస్సన్ధ్యాముపాసీతాహితాగ్నేర్య దావిహరతాద్యంగలోపతదావిహర
ణదేశవివసంధ్యాద్యయం కర్తవ్యం । ఏతదేనాభిప్రేతోక్తచక్రితా ॥
సంధ్యాత్రయంతుకర్తవ్యం ద్విజేనాత్మవిదాసచా । ఉభేసంధ్యేకుకర్తవ్యే
దాప్తాత్తేకైశ్చహృషీతి ॥ ఆపస్తంబోపి ॥ సంధ్యయోశ్చ బహిగ్రా
మాదాసనంవాగ్యతశ్చవిప్రతిషేధేశ్రుతిలక్షణంబలియః । అహోరాత్రయోః
సంధాన.సంధిః ॥ తౌచద్వాపాయంప్రాతశ్చ తయోస్సంధ్యయో గ్రా
మాద్భహిగ్రాసంధ్యాముపాసీత వాగ్యతోధ్యేత తత్రశ్రుతిలక్షణం అగ్నిహో
త్రమేవకర్తవ్యంసన్ధ్యాతకంబహిరుపాసనంలేస్యకల్పయూలత్వాత్ । ఇతర
క్లృప్తయూలత్వాదిత్యధికం ॥

ఇతిసంధ్యానికయః ॥

— * అక్షపాతస్సంధ్యాః * —

తత్రయాజ్ఞవల్క్యః ॥ పాకానాయమ్యసంప్రోక్ష్యముచేనాబైవతేనర్వితి
 క్యాసః । ఆపోహిష్ఠాత్ప్రచైకుర్యాన్మాజ్ఞానంతుకుశోదకైః । ప్రణవేన
 తుసంయుక్తంక్షీపేద్వారిపదేపదే ॥ విభ్రుషోష్ఠాక్షీపేదూర్వకంఅథోయ
 స్యక్షయాయచ । రజస్తమోమోహజాతాజాగ్రత్సన్నసుషుప్తిజాత్ ॥
 వాఙ్మనఃకాయజాత్దోషాత్ నవైతాన్ నవభిదః హేత్ । యోగయాజ్ఞవ
 ల్క్యః ॥ నవప్రణవయుక్తాభిజ్జలంశిరసినిక్షిపేత్ ॥ ఆపోహిష్ఠేతిస్మ
 భిఃస్పృశ్యసంప్రయశశ్శుచి ॥ నారాచణః ॥ ప్రాజ్ఞుభోదజ్ఞుభోవాపిసంధ్యా
 పాసనమాచరేత్ । నవప్రణవసంయుక్తా మాపోహిష్ఠేత్యుచేనతు ॥ శ్రిర
 స్యప్రభిరభ్యుక్షేత్ ధూమాయస్యజీయాయచ । సంధ్యాత్రయేపిక్రత్యం
 ఆపోహిష్ఠైస్తుమాజ్ఞానమితి ॥ ధూమాపాదయోః ॥ అతః యోగయా
 జ్ఞవల్క్యః । ఆచమనంస్వకీయమాగేణ కృత్వాముషిఛుదోదేవతాస్మరణ
 పూర్వకమాపోహిష్ఠాదిత్యుచస్యాదితరి సప్తభిః పాదైరూర్వకంసప్తవిభ్రు
 షణ్డేక్షీప్యతప్తమైనైకాంవిభ్రుషమధఃశరీరేనిక్షిప్యనవమేనవిశాంవిభ్రుషండుః
 ధ్వజముల్క్షీపేదితి । ప్రణవయుక్తేనమంత్రేణ ప్రోతుణైఫలవిశేషమాహశా
 నకః ॥ నవప్రణవయుక్తేనఆపోహిష్ఠేత్యుచేనతు । సంవత్సర కృతం పాపం
 మాజ్ఞానాంతేవినశ్యతి ॥ బ్రహ్మ ॥ ఋగంతేమాజ్ఞానం కుర్యాత్పాదాం
 తేతుసమాహితః ॥ త్యుచస్యాంతేతథాకుర్యాత్ శిష్యానామ్మత మీ
 దృశమితి । బహుప్రమాణానుగుణ్యాచ్ఛిష్టాచారాచ్చ పాదాంతమేవగ్రా
 హ్యం ॥ స్మృత్యర్థశాసరే ॥ ఆపోహిష్ఠాఋచాసమ్యక్ ఉల్లేఖ్యంనతుచే
 త్తియః । నతస్యవిద్యతేనన్ధ్యా యథాకూద్రస్తథేవసః ॥ ఆపోహి
 ష్ఠాఋచంత్యేకా ముల్లేఖ్యంతిషు కారయేత్ । చతుర్థకంకారయేద్య
 స్తుబ్రహ్మహత్యాంచవిదశీతి ॥ ప్రతిపాదమేకమేవోల్లేఖ్యకార్యం ॥ ఏవంచ
 ప్రతిఋచమ్మాజ్ఞానత్రయమేవ ॥ నచతథామిత్యర్థః ఉల్లేఖ్యంమాజ్ఞానంత
 థానతత్రైవ ॥ ఉక్తానచేవతీర్థేచదధాన్గైర్యూక్తానిప్రసామ్ । స్మృ

ప్రసాద ఊర్వకవిజేవ ఉల్లాఖ మితిసూరయః । ధూమిస్తమవకంస్పృహ్యైః
 పసన్యైః సకరేణతు । మాజకనన్నావ రెద్విద్వాక్ సన్ధ్యా కమక సుసర్వ
 జేతి ॥ హరితః॥ మాజకనాచకనబలికమకభోజనాది జేవతీభేకనకుర్యాత్ ।
 తచ్చమాజకనంధారాచ్యుతేనకార్యం ॥ తథాచబ్రహ్మ ॥ ధాగాచ్యుతేన
 తోయేనసంధ్యోపాస్తిరిగహితా । నప్రశంసంతిపితౄః నప్రశంసంతిదేవ
 తాభిః ॥ అత్ర హేతుమాహసవేవ ॥ వంశపుత్రం జలంయస్మాత్ ఆపోహి
 స్థాభిమంత్రితమ్ । పతత్యశుచిదశేమతస్తా త్తత్పరివజాయేదితి ॥ అనేన
 మాజకనజలబిందుః క్షీణితలెయథానచ్యుతోభవతితథా శిరస్యేవ మాజక
 నం అస్థింకుర్యాపితిగమ్యతే ॥ కళుతహికమాజకనమితిత్రతాహ ।
 నవ్యాంతిభేకప్రాజేవాపి భాజనమృగ్యయేషివా । బౌదుంబరేధసౌవణేక
 రాజతేదారుసంభవే ॥ కృత్వాతువామహస్తైవా సంధ్యోపాస్తిం సమాదరే
 దితి ॥ బౌదుంబరేతామ్రమయేకృత్వాఉదకమితిశేషః ॥ యద్విదం వచనం॥
 వామహస్తైజలంకృత్వా యేతుసంధ్యా ముపాసతే । సాసూన్ధ్యావృషశీజ్ఞై
 యాలసురాస్తైనతర్పితాభిః ॥ తామ్రమయాదిపాత్రసచ్చావపిషయమితి॥
 మృగ్యశూద్యభావేతుకృత్వాతు వామహస్తైవేతి వామహస్తవిధానమితి॥
 మాధవీయేవ్యాసః ॥ ఉపవీతీబద్ధశిఖి స్నాన్వచాంతోద్విరనాకులః । ప్రాజ్ఞ
 ఖః సతతంవిప్రసంధ్యోపాసనమాదరేత్ ॥ ఆపోహిస్తాదితిసృభి మాజక
 యేతుకుశోదకైః । సింధువీధిపముషిచ్ఛావో గాయత్ర్యోపా ముఖాదిభిః ।
 మాజకనేవివియోగశ్చ అశ్చైవత్రైవత్రైవకీర్తితః । అవిత్వా ఋషింఛందా
 నైవతంయోగమేవచ ॥ సన్ధ్యాపయేజ్ఞశేద్వాపిహిపీయాకాయతేతుసభిః॥
 యోగోవివియోగః - యాజ్ఞవల్క్యేపి ॥ బ్రాహ్మణం వివియోగంవ ఛంద
 స్తావకంవదైవతమ్ । అజ్ఞాత్వాపంచయోగికుర్యాన్నసతశ్శల మత్తుతేతి ॥
 మంత్రార్థశ్చ ప్రతిపత్తయః ఉచితార్థానాజ్ఞేయార్థప్రకాశనసమర్థాః
 అతః ప్రతిపన్నమంత్రార్థాః - అనుష్ఠాతైవకమకఫలానిప్రాప్నోతి నదప్రత్య
 వైతేతి న్యాయసిద్ధా ॥ మనురపి ॥ యదధీతమవిజ్ఞాతం నిగదేనైవకబ్ధ్యతే ।

౧౬౦ బైద్యనాథదీక్షితయే * స్వతిముక్తాభరతే * ధర్మశాస్త్రీ,

అగ్నావవిదశుషేఁధానతత్ఫలతికహిణచిత్ ॥ వ్యాసోపి ॥ పాఠమాత్రా
 వసానస్తు పంకెగారివసేదశతి॥హృయతే॥యదేవవిద్యయాకరోతితదేవవీర్య
 వత్తరంభవతి ॥ అథజ్ఞానైకసకలభద్రమశ్నుతే - ససకామఇతిజ్ఞాన
 విఘాతపాప్తేతివ అత్రహరదత్తైవ మంత్రాథోభిహితః - ఆపోహిష్ఠామ
 యోధువః - మోఆపః యూయం మయోధువః-సుఖధూమయః-స్థహి భ
 వభఖలు హిశబ్దప్రసిద్ధౌ తానఃజ్ఞేదధాతన తాః యూయంనఃఅస్మాక్
 అస్మాకంవాఙ్మరేఅన్నాయదధాతన స్థాపయతఅన్నచస్తభ్యందదతేఇత్యర్థః-
 మహేరణాయదతుసే - మహామహాతేరణాయ రమణీయాయ చతుసేద
 శణాయదధాతనమహాద్రమణీయం, జ్ఞానంఅస్తభ్యందదతేఇత్యర్థః. యో
 వశ్యవతమోరసః । వః యుష్మాకంసంబంధీయః శివతమోరసః సుఖాతిశ
 యమోతురసేనేంద్రియగ్రాహ్యః ॥ తస్యేతిద్వితీయాథేవష్టితరసంధా
 జయతఇహలోకేనఃఅస్మాక్కిమివఉశతేః ఉశ్యతః కామయమానాఃమాతరః
 పుత్రాకక్షీరాచిరసేనధాజయంతిపాయయంతితథాయుష్మదీయంరసమస్త
 భ్యందదతేత్యర్థః-ఆపిచతస్యైద్వితీయాథేవచతుర్థే- తరసఃఅరంఅలం
 పర్యాప్తంగమమప్రాపుయామేత్యర్థః ॥ ఛాండసంఘాపం - వఃయు
 ష్మాకం- యస్యక్షయానుజిన్వధ- యస్యతృతీయాథేవష్టి - యేనరసేనతు
 యాయనివాసాయ నివాససంచేదమాద్యుదాత్తత్వాత్ - ద్వితీయాథేవ
 చతుర్థేక్షయన్నివాసమస్తదీయంజిన్వధప్రీతయథ । ఆపోజనయిథావనః- హే
 ఆపః । యేనచపుత్రపౌత్రాదీకనః అస్మాకంజనయధసంపాదయథేతి॥ వ్యా
 సః ॥ ఆపోహిష్ఠాస్సుప్రసిద్ధానవపాదాభవంతితే । పాదపాదేక్షిపేద్వారి
 బ్రహ్మహత్యాంవృపాహతీతిశ్రూయతే॥ఆపోహిష్ఠామయోధువ ఇత్యుద్భిర్భా
 జకాయంతి - ఆతావైసర్వాదేవతాః-దేవతాభిరేవాత్మానం పూయంతే-
 ఇత్యేవముక్తవిధినామజకాయిత్యాసూర్యశ్చైత్యపరిపితే - తథాచశా
 నకరి ॥ అగ్నిశ్చేత్యనువాకేనసాయంకాలెఅపఃపితేత్॥సూర్యశ్చేత్యనువా
 కేనసోతఃకాలేపితేదపరి॥ ఆపఃపునఃస్వత్యనేనమధ్యాహ్నాచజలంపితేత్

తస్మాద్భిం గాభిఃపవిత్రాభిఃప్రాక్షయేతుః శవారిజేతి ॥ బోధాయనాపి అథా
 తస్యసంస్కారానాంధి వ్యాఖ్యాన్యాయః తథాంగత్వా ప్రయతోభిషిక్తుః ప్ర
 త్నాళిత పాణిహోత్రం ఆచమ్యార్చిం గాభిః ప్రోక్ష్యోగ్నిశ్చ మామన్యశ్చేతి
 సాయంపః పీత్యా సూర్యశ్చమామన్యశ్చేతిపాత్రః సపవిత్రేణ పాణినాసమ
 భింప్రాక్ష్యార్చిం గాభిః స్వామి పీథిహోత్రం వదాః పానమాసేభివ్యాకృత్య
 భిరవైశ్యంపవిత్రేణాత్మానంప్రోక్ష్యప్రయతోభిషిక్తుః పితౄణామపి ॥ సూ
 ర్యశ్చేత్యనువాకేనత్వభిః పీత్యాసమాహితః । ఆత్మానం ప్రోక్షయేత్పశ్చాత్స
 పవిత్రః గాద్విజః ॥ ప్రోక్షేత్సుభిమత్కాచ ఆపాహిష్మాదిభిస్తథా । ప్ర
 దక్షిణంపరిషిర్యత్వాశ్చేత్సప్రోక్షయేత్తమః । ఉరభిమతేపథిత్రావ్జ్ఞాతీయుక్-ద
 ధిత్రావ్జ్ఞోతాకారిషమతి సురభిమత్ప్యంపవంతి ॥ వ్రాతావైసురభయః ।
 వ్రాతాసేవాత్మానందభత్యతిస్థుజేతి ॥ సూర్యానువాకస్యాగ్నియుషః ఛం
 దోగాయత్రీఅశుమాక దేవతావిమోహోపాపానైభసమువస్సృజేత్ ॥
 ఋషిరిగ్నిశ్చ మేత్యస్య సూర్యోవా నామనోపివా । ఛందోగాయత్ర మిత్య
 క్తందేవతాగ్నిః సమీరితా ॥ ఆప పునరుత మంత్రస్య విశ్వేదేవాస్తథవక్త
 యః । ఛ దోమస్తుపేదవతాసాబృహస్పతిరథాపివా ॥ ఆత్మానంప్రోక్షయే
 త్పశ్చాత్ దధిత్రావ్జ్ఞాతీవ్యుచా । ఆపాహిష్మాదిత్యభిః ఋగ్నిశ్చ సకుతై
 జఃతైః ॥ దధిత్రావ్జ్ఞాతీవ్యస్యవామదేవ ఋషిస్తృప్తతః । ఛందోమస్తువ
 విశ్వేదేవాదేవతాః ప్రాక్షయేత్ప్రతః ॥ వ్యాహృత్యాతత ఆత్మానం పరి
 షించేత్సమాప్తమభి ॥ దర్శనాదే ॥ పాదోహస్తావసంతాశ్శాచమ్య బ
 ధశిఖః శుచిః । వ్రాతానాయమ్యంకల్ప్య సంభోపాస్త్రీసమాచరేత్ ॥
 ప్రోక్ష్యార్చిం గైవ్యాకృత్యభిః పరిషిర్యసమంత్రకమ్ । పీత్యాచమ్య దధిత్రా
 వైశ్యంప్రోక్ష్యోచ్చిఃపరిషిర్యజేతి ॥ స్మర్యంత రేపి ॥ సూర్యశ్చేత్యనువాక
 స్య ఛందోగాయత్రమువ్యతే । సవితాదేవతాత్వస్యఋషిరిగ్నిశ్చిస్తృతః ॥
 విశ్వేదేవాస్తు దేవస్సాగ్నో దధిత్రావేతివాస్తృతభిః । ఛందోగానాంతు ఆ
 చమనమంత్రోగౌతమేనోక్తః - ఆహశ్చమాదత్యేపునాత్వితివ్రాతః- రాత్రి

౧౬౨ వైద్యనాథక్షిప్తయే * స్మృతిముక్తాఫలే* ధర్మశాస్త్రే,

శ్చమావరుణశ్చపునాత్వతిసాయమితి- మంత్రార్థస్తు - సూర్యశ్చ మామ
 స్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ - సూర్యోనామఅహ్నధిపతి మండూంతర్వే
 దేవః - అహ్నికరిష్యమాణానాంతదధీనత్వాత్ పాథానా || మన్యుః | క్రో
 ధః | తదధీనత్వాత్ పాపప్రవృత్తైరితి తత్పాథానా || మన్యుపతయ
 శ్చ- క్రోధ పః - నియోజక ఏహమింద్రియాణాం తానింద్రియాణి - మ
 న్యుపతయః చక్షురాదీంద్రియబుద్ధిశ్చైర్విషయ దురంతసూనాస్థానేషు స్వ
 స్వాకర్షణాభావాయ తద్విషయప్రాథానా సర్వత్రచ కారః సముచ్చయా
 థః || మన్యుకృతేభ్యః పాపేభ్యోరక్షంతాం | క్షామవిషక్రోధ ఏవర
 జోగుణసముద్భవః - మహాశ నేమహాపాప మవిధ్యే మనైరిణం || ఇత్యాది
 శాస్త్రప్రసిద్ధక్రోధాభ్యుమన్యుకృతేభ్యః తస్మిన్మైత్ర్యః పాపేభ్యః సర్వ
 భ్యోరక్షంతామాం - యథాహంమన్యుపరవశోధూత్వాపాపం నకరిష్యా
 మితథాసూర్యాదయోరక్షంత్విశ్యథః - కించయద్రాత్యా పాపమకా
 మణం | రాత్యాసప్రమ్యథే తృతీయారాత్రావిశ్యథః | యద్వారాత్రి
 శబ్దేనతదభిమానినీ దేవతోచ్యతే | రాత్యభిమానిన్యా దేవతయా ప్రేరి
 తః సకా యత్పాపం రాత్రాకృతవానస్తి త దేవసాంతోవిశిష్య | మనసావా
 చాహస్తాభ్యాం - పద్భ్యాముదరేణ- మనసా- పరహింసాది చింతనేన-
 వాచా- అన్యతభాషణాదిభిః హస్తాభ్యాం బ్రాహ్మణైతర గ్రహణాదిభిః
 పద్భ్యాంనామపుణ్యలింగదేశాద్యాక్రమణాదిభిః - ఉదరేణ - అభక్ష్యభ
 క్షణాదిభిః . శిశ్నాశిశ్నేన సుపాంసులుపీ త్యాకారః అగమ్య గమనాదిభిః
 ఉపలక్షణత్వాత్ అన్యైరింద్రియైశ్చ యచ్చపాపమకార్షం- రాత్రస్తవలుం
 పతు- రాత్యాభిమాన దేవతా అగ్నిశ్చంద్రమాదౌ తత్సర్వమవలుం పతుచిన
 త్తువిరాశయతు | కించయతిగ్రంథదురితంమయి | ఇదమహంమామన్యుతయో
 నా | సూర్యేజ్యోతిషిజుహోమిస్వాహా || ఇహజన్మనిజన్మాంతరేవాకృతం
 యత్కించ నవిరచితంపాపజాతం మయివతాతే ఇచం పాపజాతంసర్వం
 గూంచాస్మంపాపస్సకతాకరంలింగశరీరాభిమానినం అమృతం దేవయోనిశ్చే

త్యమ్మతయోః ॥ తస్మిన్నమృతే అమరగర్భమకాయోనా సర్వకారణేనూ
 ర్యేతరయతి ప్రేరయతితిసూర్యః - తస్మాదాదిత్యాత్మకే జ్యోతిషీ స్వ
 యం ప్రకాశబోధైకతానైతత్సనిఅహంబుహూమి పక్షిపామితత్వవశ్చా
 ప్రక్షిప్యతేనాగ్నినాపూర్వోక్తంపాపంసర్వంభస్మీకకోమితియావత్ - అగ్ని
 శ్చేత్యస్యసూర్యశ్చేత్యేనసమానాథః ఇయాంస్తువిశేషః అగ్నిః రాత్ర్యై
 ధిపతిః - యదహ్నా అహస్తదవలుంపతు - ఇత్యహ్నాపదాదాది త్యోహ
 రుచ్యతే - సత్యేజ్యోతిషీతి అవితథస్వభావే జ్యోతిషీతి అపః అభిమం
 త్రితాః పునంతు పృథివీం పృథివ్యంశస్య బహుత్వాత్ పృథి
 వీశబ్దేన స్థూలశరీరమచ్యతే - పృథిఃసూతాపూతం లింగశరీరం లింగశరీ
 రాభిమానినంమాంపునాతు తద్గతగాగద్వేషపాపాది మలనిరాసేన తౌధ
 యతు | పునంక్షుబ్రహ్మగుర్వతిః | ఏఃవచనస్యబహువచనంబ్రహ్మఃపతిశ్చ |
 భగవాన్మాంపునాతు | పరబ్రహ్మవిశ్వవర్తిపూతంక్షరమమేకవచనస్యాకా
 రః | వేదోవాబ్రహ్మ || యదుచ్ఛిష్టం అపాన్యత్యకారం పాత్రలేపాదియ
 ద్వాభ్యోజ్యంపతితాన్నాన్యంయచ్ఛరణసంబంధిదురితం పరదారగమనా
 దికం శన్నిమిత్తం సర్వమమజాతం పునంతు - అపః అసశాంచ ప్రవ్యవతిగ్ర
 హనిమిత్తం పాపంకోధయంతు నాశయంతు - అపాన్యాశేషపాపం మాం
 స్యాహా ప్రక్షిపామి సరస్రమస్తోపస్తవే పరమాత్మని ఏకీకకోమిత్వభావః ||
 అత్రవిష్ణుః || జానన్యాయురిష్టాన్తు శుక్ల-వాసాస్థిశోజతే | సద్భ్యామా
 చమనంకుర్వత్ శుచిస్సాదశుచిస్సయమి || మంత్రాచమనాంతరం నా
 రాయణస్తువిశేషమాహ || స్పృష్ట్యాచాభిష్టుతంతో గుంమూర్ఖిబ్రహ్మ
 ముఖేనతు | అపాహిష్టేతిసూక్తేన దధైకమాకరణనూచనైత్ || అభిష్టు
 తోంకారబ్రహ్మముఖచమనననోక్తమ్ | ఓంకారపూర్వకాన్త్రిసోమహావ్యా
 హృతయస్సథా || త్రిపదానైకగాణాన్త్రివిజ్ఞానాబ్రహ్మతాముఖమితి | తేనో
 యంస్పృష్ట్యా శేనతోయేన అపాహిష్టేతి సూక్తేనదధైకాన్త్రివిజ్ఞానాన్త్రయ
 మావరేదిత్యభావః - కాత్యాయనస్తు | శివసోమజకనంకుర్వత్ శుక్ల-వా

సాదకబిందుభిః । ప్రణవోధూర్ణవస్పస్వచ్ఛ గాయత్రీచ తృతీయకా ॥ అ
 బ్రేవతంత్యచంద్రైశచతుర్థకమిమాజకనమితి ॥ మంత్రాచమనానంతరం
 ప్రాక్షణంబహుస్మృత్యనురోధాభిస్తాచావాచ్య - సురభిమత్కాన్తిం గాభి
 శ్చతస్సభిరవశ్యంకతకన్య - అభికంతుఃకథాచారంగాహ్యంఅథకస్తు-
 దధిక్రావ్ణ్ణికావకం(రిషం)దధిక్రామణిపాహ్నిశీఘ్రధిక్రావా ఎతన్నా
 మకొదధిప్రియః కభిద్దేశశావిశేషఃఅగ్నిరిత్యన్యే । తస్య దేవస్యచాకారిషం
 అహంకర్తృకృతవానస్తి । కీన్యశస్యజన్యోఃజయశీలస్య ఆశ్వస్యవ్యాపిః వాజి
 నోన్నవతఃసదేవః - సఃఅస్తాకంముఖానుఖంసుఃభికరతేకపూర్ణం దిన
 మృద్ధిప్రదానేనసుగంధోఽలక్షితంకరోతునఃఅస్తాకమాయూషిచ ప్రతారి
 వత్ - ప్రవధకయన్విశిశ్చద్దేశుత్వంచనూ)యతే ॥ దధిక్రావ్ణ్ణిపునాతీతి-
 మాజకనానంతరం ॥ పశాసతితి । జలపూర్ణకంతథాహస్తంనాసికాగ్రం
 ర్పయేత్ । ఋతందేవతతిత్వాతుశబ్దలంఘిషేషపతేదితి ॥ తతః సూర్యా
 ఘ్నంనివేదయేత్ ॥ తత్రశానకరి ॥ వ్యాహృత్యాసహసావిత్వాగ్రిసంధ్యాం
 ప్రత్యంజలింక్షిపేదితి ॥ వ్నాసోపి । కరాధ్యాంతోయమాదాయ గాయత్యా
 చాభిమంత్రితమ్ । ఆవిత్వాభిముఖస్త్రిష్టకత్రిమధ్యక్షవధవోక్షిపేత్ ॥ అత్ర
 విశేషమాహహారీతః ॥ సావిత్వాగ్రిభిమంత్రముదకంపుష్పమిశ్రా జలిరాక్షి
 పేదితి ॥ పితామహారి ॥ ఉగ్రాధ్యాంతోయమాదాయ గాయత్యాచాభిమం
 త్రితమ్ । గాయత్యాగ్రిమంత్రితాఆపః ప్రణవవ్యాహృతి పూర్వయా ॥ రవే
 రభిముఖస్త్రిష్టక ఊర్ధ్వకంత్రిస్సంధ్యయోఃక్షిపేత్ ॥ శంఖాపి ॥ సూర్యామై
 వతు గాయత్యాగ్రిత్రిసంధ్యాస్వంజలింక్షిపేత్ । పాశరృధ్యాహ్నయోస్త్రి
 ష్టకసాయమాసీనవసద । మందేహనాంవధాధాణయ ప్రక్షిపేదుదకాంజ
 విమ్ ॥ పాగ్రియస్త్రితాథకమావమ్యమచ్యతేదైత్యహత్యయా । ప్రావవ్యా
 హృతిభిశ్చైవకృత్వాత్తానంప్రదక్షియమ్ ॥ ఆమేతతతస్త్రిష్టకధ్యామేత్సం
 ధ్యాం సమాహతేతితి ॥ పారిజాతే ॥ ఈషన్నుక ప్రభాతేతు మధ్యా
 హ్నానుజుజ్ఞాసితః । గాయత్యాగ్రిప్రక్షిపేదఘ్నం సాయంతూప వి

శక్తాభివృద్ధిః ॥ గౌరవం గమాత్రముద్భవ్యరవింద్యపాత్రవిజ
లాభలిమ్ । ద్వాపాదౌచసమాకృత్వా పాష్టికఉద్భవ్యనిశితేత్ ॥
సంగ్రహేపి ॥ జలేవ్యభుక్తం ప్రదాతవ్యం జలాభావేశుచిన్ధితే । సంప్ర
త్యవారిణానమ్మక్ తతః పూర్ణానదాసయేత్ ॥ ముక్తహస్తైనదాతవ్యం
మద్రాంతత్రసకారయేత్ । తజ్జీవ్యంగుప్తయోగ్యోగ రాక్షసీముద్రికా
స్పృశా ॥ రాక్షసీముద్రికాదత్తం శత్రోయం రుధిరం భవేత్ ॥ భారవ్యజ్ఞః॥
ప్రదక్షిణేకృత్యవశ్యాదర్శనం ప్రోషితేశుచా ॥ దేశైచదర్శనం క్లృప్తై
తః ప్రాప్త్యుద్ధితే । దభావధారయమాజన్యక ఆత్మనోధ్యానమస్థితః ॥
ఉపవిశ్యద్విరాచన్యగ్రహాదీకతపకయేత్తత తతః యోగయాజ్ఞవల్క్యః॥
బ్రహ్మణః కారణాల్ ప్రత్యాహ్వాప్యౌతః కరణం చాత్మని ప్రతిష్ఠాప్యస్పటి
కమణికల్పే చిత్తమణిరస్పదే ప్రసందివితమాత్మానముపాధేకపర్యవ్యసై
మహిమిన్ధితం సద్విదానంద మహామస్త్యేతి కించిత్కాలం ధ్యాయేత్ । పా
ణినాటలమాదాయ సకృత్కార్యాత్ప్రదక్షిణమ్ ॥ ఆత్మ్యాదీకగ్రహం స్తత్ర
తర్పయేత్సంహారితైతే । సంధ్యయోరుభయోఃకాలే ధ్యాత్వావిష్టుంస
వాతనం । సత్సూర్యాత్మస్థితేదభావ గాయత్రీమారభేత్తతః । అఘ్నాదానై
మంత్రాంతరముక్తవిష్టునా ॥ కనాభ్యానందిలింకృత్వా జలసూరగాంస
మాహితః ఉపత్యమితి మంత్రేణ తతో యం నిషిషేద్భువి తతః ప్రదక్షిణం
కృత్వా జలం స్పృష్టావశ్యతే । జలాభావేషహమాగ్నేబంధనత్యశుచావపి॥
ఉభయోస్సంధ్యయోఃకాలే (మునా) రక్షసావాఘ్నముత్క్షిపేత్ । తద
భావేపి సూర్యస్యధ్యానమేవ సమాచరేత్ ॥ కాత్యాయనస్తు ఉత్థాయార్కం ప్ర
తిపాద్య స్మృతిమంజలిరంభః ॥ (ఉపత్య) ఉద్భిక్రమిత్యనైవైవముపతేష్ఠే
దనంతరం ॥ పృథ్వంతరేపి ॥ ఉరుత్యం చిత్రంతచ్చక్షురుపస్థాయాత్రిభిస్స
దా । సంధ్యయోరుభయోస్సూర్యం గాయత్రీజపమారభేత్ । దభావహీ
నాత్యాయసంధ్యా రుచ్చదానందినోదకమ్ ॥ అసాభ్యాతంతుః సజ్జప్తుంత
త్సంస్సాన్విధేకమ్ । సంధ్యాశిక్రమణేయస్య సప్తరాతంగమిష్యతి ॥

ఉన్నవకోషయకోశి సుసస్కంస్కారవర్హతీతి | ఆత్రప్రయోగః || పాదా
 హస్తాపౌత్రాశ్చ ద్విరాచమ్య దభవాణి ప్రాణా నాయమ్యప్రాతస్సంధ్యా
 ముపాసీష్యే ఇతి సంకల్ప్య వారణా పుండ్రంశ్చత్వా | ఆపోహితైతి
 మంత్రస్య || సింధుద్వీపముషిః || గాయత్రీఛందః || ఆపోదేవతా || ఇతి శి
 రోముఖహృదయేమనిన్యస్య | ప్రాక్షణేవినియోగ ఇతి || వినియోగంస్త్య
 త్వామంత్రార్థ స్మరణపూర్వకం | ఆపోహితైత్స్యచ స్యాదితః సప్తభిపా
 దైఃసప్రణవైః తదహితైర్వా సప్తవిపుషః శిరస్యత్త్విష్య | నవమేనవి
 కాం శిరసిఉత్త్విష్య సప్రణవవ్యాహృత్యాత్మానంపరిషీచేత్ | తతస్సూర్య
 శ్శేత్యువాక స్యాగ్నిముషిః || గాయత్రీ ఛందః || సూర్యోదేవతా | ఆచ
 మనెవినియోగఇతిపూర్వవత్ | వినియోగఇవినియోగస్య చస్త్యత్వాథాపూ
 ర్వకం | సూర్యశ్శేత్యనేనాభిమంత్రితాఅపవీత్వాద్విరాచమేత్ | చధిరా
 వ్ ఇతిశ్శేత్యవాచ దేవముషిః | అనుష్టుప్ఛందః || విశ్వేదేవాదేవతా | చధి
 క్రావావాదేవతా || మాజనెవినియోగః || ఇతిపూర్వవద్విన్యస్యవతయా
 సురభిఃత్వా ఆపోహితైత్త్విస్సభిశ్చ పాదశోమాజంయత్వా పూర్వవదా
 త్మానం పరిషీచేత్ | తతఃఅస్యప్రవాసంకరిష్యఇతి సంకల్ప్య గా
 యత్ర్యావక్ష్యమాణం ఋష్యాదికంవిన్యస్యతదభంవస్త్యత్వాభిమంత్రితం
 జలాంజలింసూర్యాఘ్రిణ్మంత్రిషేత్ || తతఃఆచమ్యసజలేన పాశినాస
 కృదాత్మప్రదక్షిణంకృత్వాఅపావాదిత్యోబ్రహ్మేతి ఆత్మానంధ్యాత్వాహృ
 దయమభిమృశ్యాచమ్యయథాచారం గ్రహణీంస్తర్పయేత్ ఇతి || జపదేశమా
 హయోగయాజ్ఞాన్యః | అగ్న్యగారేజలాంతేవా జపేద్దేవాలయేథవా |
 పుణ్యోథేగవాంగోష్ఠే సిద్ధత్యైతేథవాగృహే || స్మృతిఃత్వై || సూర్యా
 గ్నిరుద్రదేవానాంగురూతామపిసన్నిధౌ | అన్యేహంచప్రశస్తానాం మం
 త్రానభిముఖోజపేత్ | అన్నస్థవిల్వతులసీ వనపుష్పఫలైర్వౌతే || స్మృతి
 సారే || సూర్యస్యాగ్నిగుణరోరిందోఽపిసస్యచ జలస్యచ | విప్రాణాంచ
 గవాంచైవసన్నిధౌశస్యతేజవ || శంఖః || గృహేత్వేకగుణంప్రోక్తంనద్యా

దౌర్బాగుణంస్త్రుతమ్ | గవాంగోష్ఠేదశగుణం అగ్న్యగారేశతథిమ్ |
 సిద్ధతేత్రేమహిధేమ దేవతాయాస్ససన్నిధౌ | సహస్రంశతకోటినాం అ
 యుతంవిష్ణుసన్నిధౌ || అ గి ౧౦ అపి || ప్రచ్ఛన్నానిచదాహాజ్ఞానంవనిరహం
 కృతం || జహ్యసివసుగుప్తాని తేషాం ఘనమంతకమితి || శౌనకః || ఆబ్ర
 హ్మణాకాదాశేషాదాలోకాల్లోకవర్వతాత్ | యేషసత్త్విజాదేవాస్తే
 భ్యోఃత్వంనమోనమః | ఇతిమంత్రింసముచ్చార్య నమస్కుర్యాశ్చురద్వి
 జాత్ | అపసర్వంతుయేధూతామే ధూతాభువిసంస్థితాః | యేధూతా
 విఘ్నకతాణాంసైవశ్యంతుశివాజ్ఞయాతతేనావన్యాపాదప్యధూమాఘాతత్ర
 యం రేత్ | ఉగ్రధూతశిశాచాద్యా ఏతేనైఘామిభారణాః | ఏతేషామవి
 గోధేచబహుకర్తృసమారభేత్ || సుకలైస్త్రివింశతస్సేన్యక్ మంత్రా
 ధౌకగతమానసః | కశాశిసాంబరేతాధ్యం కల్పయేదాసనంబుభః || ౧౦ శేష్
 కాశ్చ సరణేత్యుపల్లవమిత్తితం | వజ్రాయే రాసనంధీమన్తాచారిద్యువ్యాధిదుః
 ఖదం || సర్వ సిద్ధైస్త్రివ్యామిదమకజ్ఞానసిద్ధేర్మయ్య గాజిన | రావేక్షితస్య
 గృహిణఃకృష్ణసారాజినంస్తృణం | విశేష్యతీర్థేనస్త్వక్రబహుచారీమ్యగా
 జినై | వస్త్రాసనంరోగహరం క బళందుశిఖమేవచ | స్పృశ్తికాద్యాసననా
 భవిశేష్తత్రనిరాకులః || ఏరాసనంస్వస్తికంవా బధ్వాప్యతరవాసనం | ప
 ద్మంవాముక్తకంవాపిబధ్వాజపచథాచరేత్ ఇతి | ఆసనలక్షణముక్తంతేనై
 వ | ఏకంపాదమధైకస్మిన్ వివ్యసోయరుణింస్థితః | పాదేన్యస్త్రింస్తథాహారం
 వీరాసనముదాహృతం || జానూశ్చోరంతరెసమక్ శ్రిత్యాపాదతీరేనతు |
 రుజకంఘఃసమాసీనః స్వస్తికంతస్త్రివత్తుతే | ఊర్ధ్వం రుచిరి ఏప్రేంద్ర కృ
 త్యాపాదతలఉభే | పద్మాసనంపదేదేతత్ సర్వేషామపిపూజితం | సంపీ
 డ్యచావనీంసౌత్కాంత్యేగుల్ఫేనైవశుసర్పతః | సవ్యాందక్షిణగుల్ఫే శుముక్తా
 సనముదీరితం | ఏవమాసనయ్యుక్తస్మిన్ ధూతశుద్ధిసమాచరేత్ | మంత్ర
 దేవతావ్రకాశికాయాం | పృథివ్యామేరుప్యప్త ఋషిఃసుతలంఘంఘః | క్షా
 త్మోదేవతా | ఆసనేవియోగః ఇతిసవ్యాంసేఽంజలింకృత్వాజ్ఞాననారదః

ర్యాష్ట్రవశతైరాగ్యకణికహృదయాంబుజముకళం వికసితంధ్యాత్వా కణికా
 కావస్థం చైతన్యాత్కంజీవం ప్లుకప్రణవోచ్చగితేన సుషుమ్నా నాడీమా
 గఁతోని స్సార్వతంజీవం ద్వాదశాంతిస్థిత సహస్రదళ కవలఃష్టపరమాస్త
 నానహహంఘ్రితి మంత్రేణ వీకీకృత్య స్వశరీరస్థ కల్మషజాతం పురుషాకా
 లేణ విచింశ్యశోషణదాహ నస్తావనానీళ్లంకుర్యాత్ | బ్రహ్మహత్యశిరస్కం
 చ స్వణఃస్త్రైయఘబద్వయం | సురాపానహృదాయుక్తం గురుతల్పకటి
 ద్వయం | తత్సంయోగపదద్వంద్వప్రత్యహంసమపాతకం | ఉపాతకగో
 మాంసం నశ్యత్తు శుచిలోచనం | ఖడ్గచక్రధర్మకృష్ణం కుక్షోపాపంవిచిత
 యేత్ || తంపాదపురుషం నాభిచేతస్థిత వటోకతాం తగఁతయమితి వా
 యు బీజోష్ణివాయు నాశోషయిత్వా పునస్తంభృదయ చేతస్థిత్రైకోణగత
 రంభిశ్యగ్ని బీజోష్ణివహ్నినాదాహయిత్వా తద్భస్మదక్షిణనాసాపుటాన్ని
 స్సార్వభౌమస్య స్థాధఃచంద్రాకారామృత మండలాంతస్థసమిత్య మృ
 తబీజోష్ణితా మృతిధారయా | వగల్మషంస్వశరీరమాప్లావ్యశుద్ధి కృత్వా
 ద్వాదశాంతంనీతమాత్మానంసుషుమ్నానాడీమగ్గేహృదయకమలంసోహ
 మితిమంత్రేణస్థాపయేత్ | ఏవంధూతశుద్ధింకృత్వాప్రాణప్రతిష్ఠాంకుర్యాత్ |
 ప్రాణప్రతిష్ఠాపంత్రస్య | బ్రహ్మవిష్ణుశివోక్తైరాముషయః | ఋగ్యజు
 సామనిభిః దాంసీప్రాణశక్తిపరాదేవతా | ప్రాణప్రతిష్ఠాథేవియో
 గః || రక్తాంబోధిస్థపోతోల్లసః రుణసరోజాధి రూఢాకరబైఃపాశాక
 కోవండ మిత్సూకభవషణి గుణమప్యంకుశం పంచదాణ్డ | బిభాణా
 సృక్కపాల త్రినయనవిసస్త్విన వత్సోరుహాధ్యాదేవీచాలారూపణాభవ
 తుసుఖకరీ ప్రాణశక్తిరి పరాంసః | ఇతిధ్యాత్వా ప్రాణప్రతిష్ఠాంజపేత్
 ఆహ్వాంక్రీం యరలవశవసహహంసః | అముష్యప్రాణఇహప్రాణా అము
 వ్యజీవఇహస్థితః | అముష్యురైవంద్రియాణిఅముష్యవాఙ్మనః | శ్రోత్రత్పక్ష్
 త్కుబ్జిహ్వఘ్రాప్రాణఇహగత్యసుఖంచిరంతిష్ఠంతుస్వాహేతి|అముష్యస్థా
 నేమమేతుఃప్రారయ | ప్రాణ ప్రతిష్ఠాంకుర్యాత్ - తతోమాతృకాన్యాసం

కుగ్యత్ ॥ మాతృకాసరస్వతీదేవతా - మాతృకాన్యనైవినియోగః సంచా
 శద్వజ్జాభేదైర్విహితపదనదోపావయుక్కుః తీవత్ దేశాంభాస్కృతీ
 లాంకలితశశికలా మిందుకుందానదాశాం । ఆత్మసర్వభుంభచింతాభిత
 కరవరామబ్జసంస్థాంత్రీప్తామిచ్ఛాకల్పానాన్వనన బహుభాం భార
 తీంతానమామితి ॥ ధ్యాత్వానిందుసహితాం మాతృకాన్యనేత్ ॥ ప్రపంచసా
 రేమాతృకాన్యసంస్థానమభిహితం । కావనవృక్షద్వయత్రైశుతినాసికగండోష్ఠ
 దంతమూర్ధాకన్యేందోః ॥ పతన్తగ్రామకపాన్వకద్వరపుష్పనాభీజరేమ
 హృద్దోమూకలావరగళకక్షేభు హృదాదిపాణిపాదయుగై - జరరాసన
 యోవ్యాకపకసంజ్ఞాన్యనైవభాషణాకరమశభితి ॥ కంశిరరిద్విశబ్దః ఆత్మ
 శ్రోత్రనాసికగండోష్ఠదంతేషుప్రత్యేకంసంబధ్యతేదోః పత్నంధ్య గ్రాణి
 వింశతిః । దోమూకలందక్షిణంయాదీత్వంశవ్యాపక సంఖ్యాతాభిర్వావిప
 కంన్యాసమపికుగ్యత్ ఇత్యర్థః ॥ *

—* ఆథ సానాయామవిధిః. *—

తత్ర మోగయాజ్ఞచల్యైః ॥ ఏవంసమ్మాజనంకృత్వాచాహ్యశుద్ధ్యథమా
 దరాత్ । తథాభ్యంతరశుద్ధ్యథాంప్రాణానాయామంసమాచరేత్ ॥ బృహస్పతిః ॥
 బద్ధాసనంసియమ్యాసూకస్త్వత్వాచమ్యాకడికంతథా । సన్నిమీలితదృశ్మా
 నీప్రాణాయామంసమధ్యనేత్ । ఆసనంచాత్రస్వస్తికాది । యత్తువత్సవచ
 నమ్ । సంధ్యాత్రయేపి కర్తవ్యం ప్రాణాయామత్రయంద్విజైః ॥ ఆశీనస్తు
 భవేత్సాయం మధ్యాహ్నస్థితేవవవా । శిష్టన్నేతతథాకుర్యాత్ప్రతఃకా
 లేశమాహిణ్యతి । తదసావాదిత్యోబ్రహ్మత్తిధ్యానాత్పుర్యకాలీనవిష
 యం । ప్రాతస్త్రిష్టప్రాణాయామేనశుద్ధ్యతి సాయమాసీనః ప్రాణాయా
 మేనశుద్ధ్యతీత్యఖండవశావచనాత్ । ప్రాతస్త్రిష్టన్నేవప్రాణాయామః క
 ర్తవ్యత్తిత్యాహుః ॥ సంవతఃః ॥ ప్రాణాయామైస్త్రిభిః పూతో గాయత్రీం
 తుజపేత్తతిత్తితి ॥ కర్తవ్యదీపే ॥ దేవాదనజపేహేమామేస్వాధ్యాయేశ్రా
 ధ్ధకర్తవ్యే । స్నానానానతథాధ్యానైప్రాణాయామాస్త్రయస్త్వత్తాః ॥ ఆచా

౧౭౦ వైద్యనాథపీఠీయే * స్మృతిముక్తాఫలే* ధర్మశాస్త్రే,

వంతేవగాయత్ర్యాః ప్రాణాయామాస్త్రయస్త్వస్థాః । సన్ధ్యాయామ
ఘృణదానేచ స్మృతవికోససంఘః ॥ అంగుష్ఠానామికాభ్యాంతు తథేన
చకసిష్ఠయా । ప్రాణాయామస్తుకర్మవ్యో మధ్యమాంతజీవినీనా । తజీ-
నీమధ్యయోయోగం ప్రాణాయామేతువజకయేత్ । తజీన్యామధ్యమాం
స్పృష్ట్యా కుర్వకశూద్రసమోభవేదితి । తత్రైవ ॥ గణనం వామ హస్తై
తత్స్పృణాయామంజపేద్ద్విజః । కృత్వా చామెచ్చ సర్వత్రతథా కు
త్సితకర్తవ్యతీతి ॥ ప్రాణాయామలక్షణమాహ ॥ సవ్యాహృతికాంసప్రణ
వాం గాయత్రీంశిరసాసహ । త్రికిపరే వాయతప్రాణః ప్రాణాయామః
సఉచ్యతే ॥ పరేన్యచసేతశేషః ॥ తథాచసంవతః ॥ ప్రణవేనతుసంయు
క్తావ్యాహృతీసప్తత్యశః । సావిత్రింశిరసాసాధకం మనసాత్రిఃపరేద్ద్విజ
ఇతి ॥ యాజ్ఞవల్క్యేపి ॥ గాయత్రీంశిరసాసాధకం జపేద్వావ్యాహృతిపూ
ర్వకాం । ప్రతిప్రణవసంయుక్తాం త్రిరయోప్రాణసంయుమః ఇతి ॥ ప్రతి
వ్యాహృతింప్రణవేనసంయుక్తాం గాయత్రీం ముఖనాసికాసంచారిణం వా
యుం నిరుద్ధన్తనసాత్రి వారంజపేదిత్యయం సర్వత్రప్రాణాయామఇతి వి
జ్ఞానేశ్వరః ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యేపి ॥ భూభూకవస్స్వర్మాజకయతస్త
పకిసత్యంతథైవచ । ప్రత్యోకారసమాయుక్తం తథాతత్సవితుఃపరమ్ ॥
ఓమాపోజ్యోతిరిత్యేతచ్చిరః పశ్చాత్ప్రయోజయేత్ । ఓమాపోజ్యోతిరిత్యే
వ మంత్రోజైతైత్తిరీయకః । త్రిరావతనయోగాత్తు ప్రాణాయామస్తుశ
బ్ద్యతఇతి॥యమోషిఃఓంకారపూర్వకాఃసప్త జపేత్తువ్యాహృతీస్థిరైః । శి
రసాసహగాయత్రీం ప్రాణాయామఃపరంతపఇతి ॥ అశక్తస్యజపమాహ
భరద్వాజః । అశక్యస్యాద్యదిప్రోక్తం ప్రాణాయామోద్విజన్తనః ॥ బా
లస్యచేతరేషాంచ దశకృత్వోజపస్తస్మృతః । అత్యంతశక్తౌసప్తవ ॥ సప్తై
వవ్యాహృతీరేతాః కేవలవాద్విజోజపేత్ । జపక్రమోఽయమేవస్యాత్ సర్వ
పాపప్రాణాశనఇతి ॥ సచప్రాణాయామః పూరకకుంభకరేవకథేదేనత్రివి
ధః । తథాచయోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ పూరకఃకుంభకోరేచ్యః ప్రాణా

యామప్రిలక్షణః | నాసికాకృష్టఉచ్చాస్వసో ధ్యాతః పూరకఉచ్చతే || కుంభ
కోనిశ్చలాచ్చాస్వసో రిచ్యమానస్తురేచకః | బాహ్యాస్థితంఘ్రాణపుటేన వాయు
మాకృష్య యత్నేన శవైః సమసం | నాడ్యశ్చ సర్వాః పరిపూరణీయాః స పూ
రకో నామమహానిరోధః ఇతి | కుంభక రేచకయోవిశేషమాహాత్రిః | ఆ
కేశాగ్రాన్నఖాగ్రాన్చ నిరోధోయః శస్యతేబుధైః || నిరోధాజ్ఞాయతేవా
యుః వాయోరగ్నిశ్చజాయతే | అగ్నిరాపశ్చజాయంతే తతోంతరిశుధ్య
తెత్రిభిః | శనై నానాపుటేనాయుం ఉత్సృజేన్నతువేగతః || నకంపయో
చ్చరీరంతు సయోగీపరమోమత ఇతి || వ్యాసః || నాభిమధ్యస్థితంధ్యాయేత్
కారణం పూరకేగతు | నీహోత్పలాభంహృత్పదై కుంభకేనజనాదశనం ||
లలాటస్థంశివంశ్వేతం రేచకేనాభిచింతయేత్ | శుద్ధస్థుటికసంకాశం నిర్మ
లంపాపనాశనం | శంకరంత్ర్యంబకంశ్వేతం ధ్యాయన్తుచ్యేతబంధనాత్ ||
యోగయాజ్ఞవల్క్యః || పూరకేపిష్టుసాయుజ్యం కుంభకేబ్రహ్మణోంతికం |
శేచీకేనత్యతీయేన ప్రాప్నుయాదైశ్వరంపదం | ఇదయావాయుమారో
ప్య బాహ్యం ద్వాదశమాత్రకమ్ || పూరయిత్వోదరం తేన నానాగ్రనయన
ద్వయం | ధ్యాయన్విశేచయేత్పశ్చాత్తందంపింగళయాపునః || ఇడావామ
నాడీపింగళాదక్షిణనాడీ || కుంభకేమానసజపః || స్మృతితత్త్వే | దక్షిణే
రేచకంకుర్మాత్వామేనాపూర్యచోదరం | కుంభకేనజపంకుర్వాత్ప్రాణా
యామస్యలక్షణం ఇతి || నారదః || ప్రాణాయామఇతిప్రోక్తోద్వివిధఃప్రో
చ్యతేహిసః | అగభశ్చసగభశ్చ ద్విశిషుశ్చతయోర్వరి || అపిధ్యా
నునినాగభశ్చ సగభశ్చస్తత్సమన్విత ఇతి || భరద్వాజః || సమాహితమనః
ప్రాణా ఆయుమైవతనాకృతిం | దశ్శతోవీటితైస్కంప్రాగ్గాయత్రీం
తతోచపేత్ || జపక్రమాయమేవస్యాత్ సర్వపాపప్రతాపక ఇతి || తదా
కృతింకుంభకజపోక్తరూపం || స్మృత్యంతరేచ || సప్తవ్యాహృతిసంయు
క్తం గాయత్రీంశిరసాసహ | దశవారంజపితైస్కం గాయత్రీంతుతతోజపే
దితి || ఋష్యాదికమాహభారద్వాజః | ప్రణవస్యపరబ్రహ్మఋషిః పరమాత్మచ

౧౭౩ వైద్యనాథదీక్షితీయ * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే.

దేవతా || ఛందస్తుదేవీగాయత్రీ విమలగంక్రియావళః || పితామహః ||
 ప్రణవస్యముః || బ్రహ్మదేవతాగ్నిస్త్రయీచనా || ఛందస్తుదేవీగాయత్రీ వే
 దాదావినియుజ్యతే || జపకాలేనూదేహో మూనుకాలేమతాశసరి ||
 ధ్యానకాలేపరంబ్రహ్మ విశ్వేదేవాస్తకోన్మథా || వ్యాహృతీనామృత్యాదిక
 మాహసవ || అభ్యుదయగుచ్ఛకుత్సప్త వసంతో గౌతమస్తథా || కాశ్యపశ్శాంగి
 రాత్రైవముషయస్స్యోగభాక్రవాం || గాయత్రీస్థిగనుప్తప్రభుహవీపజ్జీ-
 రేవద || త్రిష్టుప్తజగదైవఛందాన్ శ్లోకానిసప్తయై || అగ్నిర్వాయుస్తథా
 కణ్వవాగీశోవరుస్తథా || ఇంద్రశ్చవిశ్వేదేవాశ్చ దేవతాఃసముదాహృ
 తాః || బ్రాహ్మీహవాహినీవ తథా త్యావిలాసినీ || ప్రభావతీచలోలాచ
 సప్తవ్యాహృతిశ్చక్షయః || శ్వేతశ్శ్యామం చవీతం చ విశంగంబిలాహితం ||
 నీలకంఠకంఠం చ వశాశ్శ్వేతాస్యశ్చక్షమాత్ || విశ్వామిత్రస్తు గాయ
 త్రాగ్నిముషశ్చక్షయం స్త్రుతి || సవితాదేవతావైవబ్రహ్మచైవముషీస్త్రుతి
 తః || అనుష్టుప్తః ఛందస్సాస్యతే పరిమాత్మానదేవతా || యుగయాజ్ఞావలగ్నా
 స్తు || వ్యాహృతీనాంకుసర్వాచా మృషితైవ ప్రజాపతిః || అగ్నిర్వాయు
 స్తథాదిత్యోబృహస్పత్యాః ఏవచ || ఇంద్రశ్చవిశ్వేదేవాశ్చ దేవతాఃసముదా
 హృతాః || శిరోప్రజాపతిముష్యిజుశ్చందోవిచక్షితం || అగ్నిర్వాయుస్సూర్యశ్చ
 దేవతాఃపరికీర్తితాః || ప్రాణాయామప్రయోగేనువియోగః ఉదాహృతః || వ్యా
 సమాహసవ || హదయోజంఘ్రయోజాన్వోస్తథైవజరరేపివా || కంఠే
 ముఖేతథామూర్ధ్నిక్రమేవ్యాహృతీన్యసేత్ || భూరంగుప్తద్వయేన్యస్య
 భువస్తజఃసకాద్వయోః || శ్వేష్టాంగుళీద్వయేధీమాన్ స్వంపదంవియోజ
 యేత్ || అనామికాద్వయోధీమాన్ స్వసేఢ్మదయమగ్రతఃకింకరికాద్వయోః
 భగవోహస్తోర్మధ్యధి నుపదం || భూపదుహృదివిన్యస్య భువశిరిసీవిన్య
 సేత్ || శిఖాయాంస్వపదంన్యస్య కవచేతిత్పదంన్యసేత్ || అక్షోభగ
 పదంన్యస్య న్యసెద్దిక్షుధియేపదం || శరస్త్రపాస్త్రసర్వాంగై ప్రాణాయా
 మపగోన్యసేత్ || విన్యసైవంతతఃకృత్వా ముద్రాంధ్యాత్వాక్రమేణతు ||

పూరకాదిక్రమేణైవ ప్రాణాయామాంశ్చమాచరేత్ ॥ పద్మముద్రాసారభే
యాశంఖముద్రావరాహకౌ । వాసుదేవాత్మసంవిచ్ఛసప్తవ్యాహృతిముద్రి
కాభితి ॥ ప్రణవధ్యావముక్తం మంత్రదేవతాప్రకాశికాయాం । విమం
భాస్వత్కూరీటాం గదవలముగలాకల్పహస్తోదరాంఘ్రిశ్రోణీఘాషంసు
వత్కోణిమకరమహామండలామండితాంగం ॥ హస్తోద్యచ్చక్రశంఖాంబు
జకరయుగలం పీఠకౌశేయవాసంశ్యాశావిద్యోతభాసం చినకరసదృశం ప
ద్మసంస్థం నమామి । వ్యాస ॥ స్వస్త్వోక్తచరణతనవోరూపయావనసం
యుతాః త్వేమవస్త్రుచరీతాంగ్యుసగ్ధభరణభూషితాః । దివ్యచందనలిప్తాం
గ్యుదివ్యమాలైర్గరలంకృతాః ॥ ఛోఽవీతహృదయాఃసవవిత్రచక్షుషగారాః ।
ఉన్నదవసనాభోజజటామండలమండితాః । జటాకలాపపూర్ణేందుప్రభా
ఘ్నరితదిబ్బుఖాః । అభయాత్పాద్యగాయత్రీవరహస్తనకారుహః । ఏవ
హేమజపారంభే శ్లేయావ్యాహృతియోద్విజైః ॥ గాయత్రీధ్యానం ॥ ము
క్తాదిదుష్టమహేమసీలభవశిచ్చాయైర్మథైస్త్రిప్తితైర్ముక్తామిందుకళాసబద్ధ
మకుటాం తత్వాధావతాత్మికాం । గాయత్రీం వరదాభయాంకుశకళాం
శుభ్రాకపాలంగుణం శంఖంచక్రగదారవిదయుగళం హస్తైర్వహంతీంభ
జై ॥ ఇశ్యేవంకర్వచఃఫలమాహాసంవర్త్యమానసంవాచకంపాపం కాయేనైవ
తుయ్యశ్చశం తత్సర్వంనశ్యతిప్రప్రాణాయామత్రయైకై యోగయా
జ్ఞవలోక్యపి ॥ ప్రాణాయామత్రయంకృత్వాసూర్యసోదనుసంప్రతి । నిర్వ
లాస్స్వగమాయాంతిసంతః సుకృతినోయథేతి ॥ మనుః ॥ ప్రాణాయా
మాఃప్రాప్త్యాగస్య త్రయోవివిధివనిగృతాః । వ్యాహృతిప్రణవైర్ముక్తావిజ్ఞే
యంపరమంతపః । దహ్యతేధ్యానుమానానాం ధాతునాంహీయథామ
లాః । తథేంద్రియాణాందహ్యాంతే శీఘ్రప్రాణస్యసంగ్రహేత్ । సవ్యాహృ
తీకాస్సప్రణవాః ప్రాణాయామాస్తుమోదత । అపిధ్యాంబుహాసంమానలేపు
నంశ్యపారహాంకృతం ॥ శానకోపి ॥ ప్రాణాయామాకథాయేర్ద్రీకయథా
విధిసమాహితః । అహూరాత్రికృతంపాపంతిత్వేనాదేవనశ్యతీతి ॥ ఆశ్వశు

ద్ధిః ద్వాదశభిశ్చ శ్చ ర్వింశత్పరంతపత్తితి || యమోపి || దశప్రణవసంయు
 క్తైః ప్రాణాయామాశ్చ తుదశైః | ముచ్యతే బ్రహ్మహత్యాః : మాసా
 చ్చైవోపపాతకైః సవ్యాహృతింసప్రణవాం గాయత్రీంశ్చ సాసహ యేజ
 పంతిసదాతేషాం నభయవిద్యతే క్షచిత్ | యోగయాజ్ఞవల్క్యేపి || య
 ఏతావ్యాహృతీస్సప్త సంస్తరేత్పాణసంయుతః | ఉపాసితంభవేతైనవిశ్వం
 భువనసప్తకం | సర్వేషుచైవలోకేషు కృమాచారశ్చజానతే | మోక్షశా
 త్తరకంబ్రహ్మగాయత్రాస్తుశిరఃస్త్రితం | సకృదావతతయన్వీప్రిః సంసా
 రాదపిముచ్యతేతి || ఇతిప్రాణాయామవిధిః || భరద్వాజః || ఆయాత్విత్వము
 వాకేనహృదయేవాకమడతే | ధ్యానయోగేనసంపశ్యేద్వర్ణరూపసమ
 న్వితాం || ప్రాణానాయమృదావాహ్యస్త్రిశ్వాప్యాకదితతోన్యగేత్ |
 ముద్రాఃప్రదృశ్యధ్యాత్వాథపేన్ద్రంత్రయంక్రమః || శౌనకః || ఆవాహ
 నంత్రేత్తిరీయఉక్తం చాపివర్ణనమితి | మంత్రాంతరమాహగోవిలః || ఆ
 యాతువరదాదేవిత్యాహరేద్భృహ్మవాదసి || గాయత్రీంధందసాంమాత్రబ్ర
 హ్మయోసేనమోస్తుతే | ఆవాహయేత్తు గాయత్రీం సర్వపాపప్రణాశినీం |
 అగచ్ఛవరదేదేవి జప్యేమస్మిన్ భాభవ || గాయంతం త్రాయతే యస్తా
 గ్గాయత్రీత్వమతస్త్రితా ఇతి || బృహస్పతిః || ఋషిఘంధోదేవతాశ్చధ్యాత్వా
 మంత్రార్థమేవచ || గాయత్రాస్తుసమస్తాయఋషిఘంధోధిదేవతాః స్త్రి
 త్వాప్రత్యక్షరంపశ్చద్వ్యాదీనథసంస్తరేదితి || పితామహః || సవితా
 దేవతాయస్య ముఖమగ్నిస్త్రీపాచ్ఛయా | విశ్వామిత్రఋషిశ్ఘంధో గాయత్రీ
 సావిత్రిత్యతే || వ్యాసః || విశ్వామిత్రఋషిశ్ఘంధో ఋగ్గాయత్రీయముచ్యతే |
 దేవతాపరమాత్మావ సవితాసాప్రకీర్తితా || ప్రాణాయామంజపేత్వఫలకా
 దానేవవినియుజ్యతేతి | ఓంభూరిత్యాదీనామయమథః | అకారోకా
 రమకారాత్తకస్య ప్రణవస్య బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాత్తకః పరమాత్మాప్రతి
 పాద్యోఽథకః | తేనసప్తవ్యాహృతిపశ్చపాద్యథానైకత్వముచ్యతే || ఓం
 భూఃసప్తాశ్వభావరి || ప్రణవాథకః || ఏవంఘవస్పతికాలేసర్వమస్త్రిచ్ఛవ

తీతి । భువః సర్వస్థితీకారణమపిప్రణవాధకః ॥ ఓం సువః సుపూర్వస్య
 వృక్షోవరణిత్యస్య రూపం శోభనైః సనకాదిభిర్వృతం సుహృదసవకం
 'నాతివ్యాప్తోతీతివాసువఃబ్రహ్మ ॥ ఓంమహః ॥ మహాతేః పూజాకర్షణో
 రూపంముముక్షుభిః పూజనీయత్వాత్ బ్రహ్మైవమహా ఇత్యుచ్యతే ।
 ఓంజనః జనేరంతర్థావి తాథాస్వరూపం సర్వస్య జగతోజనకం బ్రహ్మై
 త్యర్థకః ॥ ఓంతపః ॥ తపతేరంతర్థావి తాథాస్వ రూపం సూర్యా
 త్పనాస్థిత్యా జగత్తాపయతి ప్రకాశయతీతివా తపః తదపి ప్రణవాధావీవ
 ఓంసత్యం । క్వచిదపిదేశేకాలే వస్తువికేనాపి ప్రమాణేనాబాధితంసత్యం
 కార్యంకారణంప్రీణవః । ప్రత్యక్షంచపరోక్షంచ యద్వాసత్వమితీరితమ్
 తదపిప్రణవాధావీవ । యద్వాఘూరిత్యనోలోకా నాముపలక్షణం । ధూ
 ప్రభృతయశ్చ సహస్రపరిలోకాః పాతాలాద్యాశ్చ యెలోకాః సప్తవతు
 దశలోకాఅపిబ్రహ్మకార్యత్వాత్ ఉపాదానధూత బ్రహ్మత్మకాగిత్యర్థకః ।
 అథగాయత్యర్థకః ॥ సవితుఃసర్వజగతఃప్రసవితుః జగత్కారణస్య దేవ
 స్య ద్యోతనస్వభావస్య స్వయంప్రకాశ చిదేకరసస్యవరేణ్యం వరణీయంస
 రైవః ప్రాథానీయం సుఖైకతానరూపంసరైవః సుఖస్యైవప్రాథానీయ
 త్వాత్ భగవఃభజనదాహే దాహేప్రకృప్రపాకృతిలక్షణస్యసంసారస్య
 దాహకః యుధియః ధీవృత్తిః ప్రచోదయాత్ సదాప్రేరయతి తస్య బు
 ధ్యాదిప్రేరకస్య సవితుః దేవస్యవరేణ్యం పరమానందైకరసంభగవః సకా
 రణంసంసారదాహక నిగుణంధీమహిధ్యాయామ ఇతి ॥ స్మృతిదా
 సకారే ॥ తదిత్యేతత్పరంబ్రహ్మ ధ్యేయంతీత్సూర్యమండలే । సవితుఃసక
 లోత్పత్తిస్థితిసంహారకారిణి ॥ వరేణ్యమాశ్రయణీయం యదాధారమీదం
 జగత్ । భగవస్యసాక్షాత్కారే కావిద్యాతత్కార్యదాహకం దేవస్యజ్ఞాన
 రూపస్య స్వానందాత్మీకతాపివా ॥ ధీమహ్యహంవివేతిసదైవాభదసిద్ధ
 యే ॥ ధియంతఃకరణేవృత్తిః ప్రత్యక్షప్రణకారిణీః । యగిత్యరూపమవ్య
 క్తం సమ్యక్జ్ఞానాదిలక్షణమ్ । నోస్తాకంబహుధాధ్యస్త భదేనానేక దేహి

౧౭౬ వైద్యనాథవీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

నాం ॥ ప్రచోదయాత్ప్రేరయతి సత్వజ్ఞానాదిలక్షణభి ॥ విశ్వామిత్రః ॥
 శేవస్యసవితుస్తస్యధిమోయోనఃప్రచోదయాత్ ॥ ధర్మోవరేణ్యంతద్భిష్టా
 ధీమహీశ్శర్థః ఉచ్యతే ॥ అగస్త్యుః ॥ యోదేవసవితాస్మాకంధియోన
 శ్మాదిగోచరాః ॥ ప్రేరయేత్తస్యశర్థగఃస్తస్యరేణ్యముపాస్మహే ॥
 మత్రిపీడికాయాం ॥ దేవస్యసవితుస్తేదోవరేణ్యంభగఃసమ్మితం ॥ ధ్యా
 యేమహీతశబ్దోక్తాధీమహీశ్శర్థః ఉచ్యతే ॥ యశ్శబ్దప్రయః త్యక్తే లింగ
 వ్యుత్పయతోభవత్ ఇతి ॥ షరవరజియే ॥ సత్వచంద్రవ్యాఖ్యానేతచ్ఛ
 బ్దశ్రుతైర్వచ్ఛబ్దోధ్యాపారః ॥ సవితుజగతాం ప్రసవితః సవితావై ప్రస
 వానామితే ॥ ఉతేషేప్రసవస్యత్వస్మేకః ఇత్యాదిశ్రుతిర్వరేణ్యం సృజ్యం
 భక్తోభ్యప్రయః ॥ సర్వేషాంభజనియంభగఃప్రకాశప్రదానేనజగతో
 బాహ్యభ్యం తరతమోభజనాద్వాకా లాన్యకతియాసకలకర్మఫలపా
 కహేతుత్వేన భజనాద్వాచ్యప్తిప్రదానేన భూతానాం భరణాద్వాభ
 గః దేవస్యదోతమాసస్యధీమహీధ్యేచింతాయాం ॥ దేవస్యసవితుర్వ
 రేణ్యంయద్భగస్తద్ధ్యాయామి ॥ తచ్ఛబ్దోబ్రహ్మనాచకత్వేనచప్రసిద్ధః ॥
 ఓతత్సదితినిదేహోబ్రహ్మప్రొత్సవధస్మృతిభిః భగవద్గీతాన్మరణాత్ ॥ ఆ
 దిస్యపండలాంతర్వతీకనంపురుషమనుచింశయామి యవీమోంతరాదిత్యే
 హీరణ్యయఃపురుషః ॥ అతోయవీపవీతస్తి న్నండలెచిపిపురుషఇత్యాది
 శ్రుతేః ॥ యోసవితానోస్మాకంధియః జ్ఞానోపరాగాదివిషయాణి జ్ఞానానిప్ర
 చోదయాత్ ॥ ప్రచోదయతిప్రవతయతితత్సవితుస్తద్భగఃస్మింశయామ
 ఇతి ॥ మార్కందేయోపి ॥ కుశముఖ్యేనిష్ఠస్తుకుశపాణిజితేంద్రియః ॥
 అకమభ్యగతంధ్యాయేత్ పురుషంతుషహస్యతిమితి ॥ నిరుక్తభాష్యే
 పి ॥ యచ్ఛ్రోత్వాసిద్ధింపాదినస్సిద్ధిస్తమాంప్రేరయత్రిష్టతినఃసుబద్ధిః ॥ భ
 గఃస్మరాశ్శాంభజనియమేతత్ ధ్యాయామిసిద్ధ్యంరవిమండలస్థం ॥ దేవస్య
 సవితుర్మధ్యే యోభగోనోధియస్స్వయం ప్రచోదయాత్తద్వరేణ్యం ధీ
 మహీత్యన్వయక్రమః ॥ ద్యుస్థానాద్వ్యోతనాద్వాపి భాసుదేవఉదా

హృతః । జగత్ప్రసవహేతుత్వాత్సంసారవిత్తాధవత్ ॥ తస్మాద్భగవంసః
భగవః పాపానాంభజకత్వతః । అస్తాకంకార్యవిషయే బుద్ధిఃప్రేరణాతీహ
సః ॥ తద్భ్రష్టప్రాథకసీయంస్యాత్ వరణీయముపాస్త్రహే । ధ్యేయ
స్సహసవిత్పమండలమధ్యవతీ నారాయణస్సరసీజాసనసన్నివిష్టః ॥ కేయా
రవాన్తుకర కుండల వాన్మరీచీహరీహరగ్నయ వపుశ్చతశంఖదక్రః ॥ ఇతి ।
అథగాయత్రీశిరసఃపంచమత్యుక్తాధికః ॥ ఆపన్నీత్యధికః ॥ ఆఖండసత్కా
స్వరూపేణసర్వవ్యాపకః ॥ సమవజ్యోతిః ॥ స్వప్రకాశకచైతన్యజ్యోతిః । ర
సః । సమవానందస్వభావః ॥ తదేవామృతమ్ । అమరణధర్మకం ॥ తదేవబ్ర
హ్మదేశా ద్యనవచ్చిన్నమేవం భూత స్వాధికస్య వ్యాహృతితయా
ధేనైక్యముద్యతే । భూరిత్యాదినాభూతత్వాస్వభావః । సృష్టికాలేన
ర్వచుస్త్రిన్భవతీతిస్థితికాలేనసర్వచుస్త్రిన్భవతీతిదసువః సర్వోపాదానం
సర్వస్థితీకారణంచేతియావత్ । సువఃసవకసంహత్యైకా ॥ అయంశిరసో
ధికః ప్రణవాధికవీవ ॥ ప్రణవ సహితసప్తవ్యా హృతిభిః ప్రణవసహి
తగాయత్యా ప్రణవసహిత శిరసాచప్రతిపాదిత మఖండైకరసంబ్రహ్మప్ర
త్యగాత్త తయానుజానామిఽమితి । ఆయాత్విత్వనువాకస్యాధికః । ఆయా
తుఆగచ్ఛతు ॥ వరమిష్పితంభక్తే భ్యోదదాతీతివరదా । దేవీద్యోతనస్వభా
వానక్షరతి సర్వమశ్శుతేతివా అక్షరంబ్రహ్మ అపరిచ్ఛిన్నంసమిత్తంసమ్య
జ్జితమనగతంభావే నిష్కాంక్షానస్వభావమ్ యదేవంభూతంతదాయాత్విత్వ
ధికగాయత్రీప్రథమాధేక ద్వితీయా గాయత్రీఛందసాం మాతాఛందసాం
తేదానామష్టిగాదీనాంచ మాతాగాయత్రీత్వం ఇదమఖండైకరసం పూ
ర్వోక్తం బ్రహ్మనః అస్తాకం జపస్వమంతర్లోకపితృభ్యధికః సేవయగా
యత్యాత్మకం పరంబ్రహ్మ సూయమానైభ్యః ఓజసీత్వాదినా ఓజోస్తై
జితదసి, సహః, పరాభవతక్షితదసిమహావ్రతయాదౌసహాభిభవసామ
ధ్యైకస్య సత్వాత్ బలంప్రాణానాం భ్రాజోదీప్తిః దేవతానాంవస్వాదీ
నాం ధామస్థానమసినామూఖ్యా నిఖిలశబ్దరాశిరపితృమేవాసికింబహునా

౧౭౮ బైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

విశ్వమసివిశ్వం పరిదృశ్యమానం ప్రపంచజాతం విశ్వమాయుః విశ్వస్వజీ
 వనహేతుత్వాత్ | సహమసిసర్వంసర్గాం తరాదికార్యమసి || స
 ర్వాయుః అసీతి సంబంధః విశ్వాయురిత్యనేన వ్యాఖ్యాతః అభిధూః సర్వం
 సగజజాత మభిభవతిత్యభిధూః ఓంప్రణవాధేశ్చాసి అథవాఓం గాయత్రీ
 మావాహాయామి | గాయత్ర్యాత్మకం పరంబ్రహ్మవాహాయామి సోహమి
 తి మమాత్మతయాప్రాపయామితి || అథప్యాడిన్యాసః || స్మృతిరత్నై ||
 ఛందో గాయత్రీ | గాయత్ర్యాస్సవితాచైవ దేవతా || ముఖమగ్నిస్త్రీపా
 చ్చైవ విశ్వామిత్రఋషిస్తథా | త్రయీశిరఃశిఖారుద్రో విష్ణుహృదయ
 మేవచ || ఉపాసనవినియోగ స్సాంఖ్యాయనగోత్రికా | త్రైలోక్యంచరణం
 జ్ఞేయం పృథివీకుక్షీ రేవచ || ఏవంధ్యాత్వాతు గాయత్రీం జపేద్ద్వాదశలక్ష
 కామితి | అథాక్షరఋషయః || విశ్వామిత్రః || విశ్వామిత్రోఽథర్వాజో గా
 తమఃకుత్సవీవచ | భృగుశ్శాండిల్యకచైవ లోహితోఽగ్రేవీవచ || శాతాత
 పఃసనతుమార స్తథాసత్యతపఃస్మృతః | భాగవతపరాశరశ్చ పుండరీకః
 కృతుస్తథా | దక్షశ్చకాశ్యపచైవ జమదగ్నిశ్చవత్సకః || విమలశ్చాంగిరా
 త్చైవ అత్రికంఢూస్తథైవచ | కుంభయోనిశ్చతుర్వింశో ఋషయఃపరికీ
 ర్తితాః | అథఛందాంసి || గాయత్ర్యోష్ఠి గనుష్ఠపృథ్వీహతీప జ్ఞీరేవచ || త్రి
 మృచ్చజగతీచైవ అనుష్ఠపృ జ్ఞీరేవచ | జగతీవిష్టరాప జ్ఞీరనుష్ఠపృ జ్ఞీ
 రేవచ || అక్షరప జ్ఞీరనుష్ఠపృ జగతీత్రిష్ఠభౌతథా | జగత్పానుష్ఠభౌచైవ
 అనుష్ఠవ్ త్రిష్ఠభౌతథా | త్రిష్ఠపృ జగతీచైవ దేవీ గాయత్రముచ్యతే | గాయ
 త్ర్యాస్తుచతుర్వింశ ఛందాంస్యక్షరశఃక్రమాదితి || అథాక్షరదేవతాః ||
 అగ్నిఃప్రణావతిత్యైవ సోమఈశానవీవచ || ఆదిత్యోఽథగురుత్యైవ ఇం
 ద్రత్యైవభగస్తథా | అర్యమాచైవసవితా త్వష్టాపూషాదదేవతాః |
 ఇంద్రాగ్నిత్యైవ వాయుశ్చ వాపదేవస్తథేవచ || మిత్రశ్చనరుణత్యైవ క్ర
 మశోదేవతాస్తస్మిన్తాః | వైశ్వదేవంతతఃప్రాక్తం వైష్ణవంవాశవంతథా ||
 మారుతత్యైవకౌదెర మౌశ్వినంబ్రాహ్మమేవచ | సావిత్ర్యాస్తుచతుర్వింశజ్ఞే

వతాశిసముదాహృతాః॥ పండికాయాం॥ అక్షరాణాం చ సర్వేషాం ప్రజాపతి
 ఋషిః స్మృతః॥ ఛందో గాయత్ర మేవ స్యాద్దేవో బ్రహ్మైవ కీర్తిత ఇతి॥ విశ్వా
 మిత్రోఽథ తత్త్వాని వత్సోమి అక్షరాణాం విభాగః॥ పృథివీ దకం తేజో
 వాయురంబరమేవ చ॥ గంధో రసశ్చ రూపం చ స్పర్శశ్చ బోధవారితి॥ హ
 స్తావ్రుపస్థం పాయుశ్చ పశ్రాచ్ఛ్రతేత్వ కృచక్షుషీ॥ జిహ్వోఽఘ్రాణం నమస్తత్వ మ
 హంకారో మహత్తథా॥ గుణత్రయంచక్రిమ శో వణితత్వ వినిశ్చయః॥
 అథాక్షరశక్తయః॥ ప్రహుః దినీ ప్రధానిత్యా విశ్వభద్రా విలాసినీ॥ ఈశ్వ
 రీవిజయాశాంతా కాంతిదుర్గా గానరస్వరీ॥ విరూపాక్ష దాచేశా వ్యాపి
 నీ విమలా తథా॥ తమోపహారిణీ సూక్ష్మా విశ్వయోనిజయాపహా॥ పర్వా
 లయాపరాశోభా గదారూపేతి శక్తయః॥ అథ కరన్యాసః॥ విశ్వామి
 త్రః॥ ఆదౌ వస్త్రేణ సంశోభ్య కరన్యాసంత తత్పరేత్॥ దక్షిణాంతరీక్షా
 నీమాదిం కృత్వా పర్వసువిన్యసేత్॥ క్రమాద్వామకస్థాంతం అక్షరాణి
 కరద్వయే॥ తత్కారం విన్యసేత్స్వాంగ పాదాంగుత్థద్వయే ద్విజః॥ సకా
 రంగుల్ఫదేశేతు వికారం జంఘయోన్యోసేత్॥ జాన్వోస్తు విద్ధితుః కారం వ
 కారం చోరుదేశతః॥ రేకాం విన్యసేద్గుహ్యేణి కారం వృషదేన్యసేత్॥
 కటిదేశేతు యంకారం భకారం నాభిమండలై॥ గోకారం జటరేయోగీ
 దేశకారం స్తనయోన్యోసేత్॥ వకారం హృది విన్యస్య స్వకారం కంఠపీఠే॥
 ధీకారమాస్ట్రే విన్యస్య మకారంతాలుమధ్యతః॥ హికారం నాసికాగ్రేతు
 ధీకారం నయనద్వయోః॥ భ్రువోర్మధ్యేతు మోకారం లలాటేతు ద్వితీయ
 కం॥ పూర్వాననేతునః కారం ప్రకారం దక్షిణాననై॥ సోకారం విన్యసే
 త్ఫాలదకారం తుకపోలయోః॥ విన్యస్యేన్మూర్ధ్ని యాత్రాకారం సర్వ
 వ్యాపి సమిశ్వరం॥ ఓంకారమాదాపుచ్ఛార్య నమోంతం చాక్షరం జ
 పేత్ ఇతి॥ అథ వణాధ్యానమ్॥ బ్రహ్మ॥ కృత్వా చైవాక్షరన్యాస
 మశేషాఘవినాశనమ్॥ పశ్చాత్సమాచరేద్ధ్యానం వణా రూపమన్వి
 తమ్॥ తత్ కారంచంపకాపీఠం బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మకమ్॥ శాంతం

౧౮౦ వైద్యనాథదీక్షిణీయే * స్మృతిముక్తాఫలే* ధర్మశాస్త్రే,

పద్మాసనారూఢం ధ్యాత్వాదహతి పాతకమ్ || సకారంచింతయేచ్ఛా
 మమతసీపుష్పసన్నిభమ్ | పద్మమధ్యస్థితంసామ్య ముపపాతకనాశనమ్ ||
 వికారంపింగళంనిత్యం కమలాసనసంస్థితమ్ | ధ్యాయేచ్ఛాతంద్విజశ్యే
 యోమహాపాతకనాశనమ్ || తుఃకారం చింతయేత్ప్రజ్ఞః ఇంద్రసింహసమ
 ప్రభమ్ | నిదకాహేత్సర్వదుఃఖంతు గ్రహరోగ సముద్భవమ్ || వకా
 రంవహ్ని దీపాభుచి తయేస్తువివక్షణః | ధూమ్రహత్యాకృతంపాపంతత్
 క్షణా దేవనశ్యతి || రేకారంవిమలంధ్యా యేచ్ఛుద్ధృఢికసన్నిభమ్ | అభక్య
 భక్షజంపాపంతత్క్షణా దేవనశ్యతి || శికారంచింతయేద్ద్యోగీవిద్యుత్ స్ఫురితస
 ప్రభమ్ | గురుతల్పకృతంపాపంతత్క్షణా దేవనశ్యతి || యుకారంతారకా
 వణమిందుశేఖరధూషణం | యోగీనాంవరదంధ్యా యేత్ బ్రహ్మహత్యా
 వినాశనమ్ || భకారంకృష్ణవణకంతుసీల మేఘసం ప్రభమ్ | ధ్యాత్వాపురు
 షహత్యాది పాపంనాశయతిద్విజః || గోకారంరక్తవణకంతుకమలాస
 నసంస్థితమ్ | గోహత్యాయాకృతంపాపం నాశయంతంవిచింతయే || డెకా
 రంమరకతశ్యామంకమలాసనసంస్థితమ్ | సతతం చింతయేద్ద్యోగీ స్త్రీహ
 త్యాదహ్యతేవరమ్ || వకారంశుక్లవణకంతు జాతిపుష్పసమ ప్రభమ్ | గురు
 హత్యాకృతంపాపంధ్యాత్వాదహతితత్క్షణాత్ || స్లకారం చింతయేస్థితం
 సువణదుర్బుతసన్నిభమ్ | మనసాయత్కృతంపాపంతత్క్షణా దేవనశ్యతి ధీ
 కారంచింతయేరిందు కుండపుష్పసమప్రభమ్ | పితృమాతృవధాత్పాపాల్
 ముచ్యతేనాత్రసంశయః || మకారంపద్మరాగాభం చింతయేద్దీప్త తేజసమ్ |
 పూర్వజన్మాజ్ఞానేతంపాపంతక్షణా దేవనశ్యతి || హికారం శుభవణకంతు
 పూర్ణచంద్రసమప్రభమ్ | అశేషపాపదహనంధ్యా యేన్నీత్యం వివక్షణః ||
 ధీకారంపాండరంధ్యా యేత్ పద్మస్యాపరిసంస్థితమ్ | ప్రాణిహత్యాకృతం
 పాపం తత్క్షణా దేవనశ్యతి || యోకారంరక్తవణకంతు ఇంద్రగోపక సన్ని
 భమ్ | ప్రతిగ్రహకృతంపాపం ధ్యాత్వాదహతితత్క్షణాత్ || ద్విసీయ
 శ్చైవయఃప్రోక్తౌ యోకారోరుక్తసన్నిభః | నిదకాహేత్సర్వ పాపాని

నానైః పాపైశ్చలిప్యతే ॥ సకారంతుముఖంపూర్వం ఆదిత్యోదయసన్ని
 భమ్ సకృద్ధ్యాత్వాద్విజ్రేష్ఠః సగచ్ఛేదైవతంపదమ్ ॥ నీలోత్పలదళశ్యామం
 ప్రకారందక్షిణాముఖమ్ । సకృద్ధ్యాత్వాద్విజ్రేష్ఠః సగచ్ఛేద్భ్రాహ్మణః
 పదమ్ ॥ సౌమ్యంగౌరవనాపీతం చోకారం చోత్తరాసనమ్ । సకృద్ధ్యా
 త్వాద్విజ్రేష్ఠః సగచ్ఛేదైష్ట్యవంపదమ్ ॥ శంఖకుండెందు సంకాశం దకా
 రంపశ్చిమాసనమ్ । సకృద్ధ్యాత్వాద్విజ్రేష్ఠః సగచ్ఛేదైశ్వరంపదమ్ ॥ యా
 కారస్తుశిరోప్రోక్తః చతుర్వర్ణసముద్భవః । పత్యక్షఫలదాబ్రహ్మవిష్ణురు
 ద్రాఇతిస్థిః ॥ ఏవంధ్యాత్వాతుషేధావీజపంచూమంగోతియః । నభవే
 త్సూతకంతస్యమృతకంచనవిద్యతే ॥ సాక్షాద్భవత్యసాబ్రహ్మస్వయంభూః
 పరమేశ్వరః । యస్మైత్వతాంనవిజానాతి గాయత్రీంతుయథావిధి ॥ కథి
 తంసూతకంతస్య మృతకంచనవైవహి । వైవహానఫలంతస్య వైవయజ్ఞఫ
 లంభవేత్ । నచతీర్థఫలంప్రోక్తం తస్మైవంసూతకేనతి ॥ పాదాదికు
 ష్టిపర్యంతంశిరోవ్రభృతివత్ససి । కర్తవ్యంకామిధిఃస్వాసో గృహ్మస్థైరితిని
 నయతి ॥ పాదస్వాసమాహసవివ ॥ దక్షిణాంగుష్ఠమారభ్య యావద్వా
 మకసస్థికా । దక్షైతాంపదస్యస్యాః క్రమేదైవంస్యసేత్సూధీః । శిరో
 భూమిభ్యంననవక్త్రం దేహవైక్రమాత్ । హృన్నాభిగుహ్యదేవేమజా
 నుపాదద్వయస్యసేత్ ॥ చంద్రికాయాం ॥ ప్రతిపాదమృష్యాదికముక్తం ।
 తత్సవితురిత్యస్యవిశ్వామిత్రఋషిః । గాయత్రీఛందః । బ్రహ్మదేవతా ॥ భ
 గోదేవసేత్యస్య గాయత్రీఛందః । విశ్వామిత్రఋషిః ॥ విష్ణుదేవతా ॥ భి
 యోయోనఇత్యస్యవిశ్వా మిత్రఋషిఃవిష్ణుదేవతా । ధియోయోనఇత్య
 స్య విశ్వామిత్రఋషిః గాయత్రీఛందః సుదోదేవతే ॥ పాదస్వాసమాహ వి
 శ్వామిత్రః । ఏతైస్త్రిభి పదైఃకుర్యాత్కరశుద్ధింద్విజోత్తమః ॥ అనామి
 కాద్యయోధీమాన్ న్యసేత్తత్పాదమగ్రతః । కనిస్థికాద్యయోఃభగః పా
 న్యోర్మధ్యధియోపదం । శిరసిప్రథమంపాదం ద్వితీయంనాభిమధ్యతః ॥
 తృతీయంపాదయోన్యస్య సస్వర్వాంగంస్యసేదితి ॥ చంద్రికాయాం ॥

౧౮౨ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫతే * ధర్మశాస్త్రే.

గాయత్ర్యా వ్యాపకం కృత్వా కరన్యాసపూర్వకం షడంగన్యాసం కుర్వాత్
 ఇతి || తత్రన్యాసః || హృది తత్సవితుర్వర్ణస్య స్య సేన్మాధీర్వావరేణియం |
 భగో దేవస్యేతి ఖండం శిఖాయాంతుతతోన్యసేత్ | ధీమహీతిన్యసేద్వ
 ర్మధియోయోనశ్చ సేత్రయోః | పృథోదయాదితిపదం అననైవియోజ
 యేత్ | అంగన్యాసస్తుయైర్మంత్రైః కరన్యాసస్తుత్రైః స్మృతః | గాయత్రీసా
 రేతువిశేషోభిహితః | తత్సవితుర్బ్రహ్మశ్రేణిహృదయానమః || వరే
 ణ్యువిష్ణురాత్మనైశిరసెస్వాహాభగో దేవస్యరుద్రాత్మనైశిఖాయైవషట్ |
 ధీమహీతుశ్చరాత్మనే కవచాయహుం | ధియోయోనః సదాశివాత్మ
 నేనేత్రత్రయానాం వావట్ ఇతి || షితావహః || ఓంఘాః విన్యస్యహృ
 దయే || ఓంఘః శిరసిన్యసేత్ | ఓంఘః శిఖాయాం విన్యస్య గాయ
 త్ర్యాః ప్రథమం పాదం విన్యసేత్ || కవచే విన్యసేద్ధీమాన్ ద్వితీయే నేత్ర
 యోన్యసేత్ | తృతీయే నాస్య విన్యాసం చతుర్థంః టిలెన్యసేత్ | పరో
 రజసి సావనోమితి గాయత్ర్యాశ్చతుర్థంపాదం సవతః మూర్ధ్నాది
 పాదపర్యంతంన్యసేదిత్యర్థః | న్యాసప్రకారమాహభరద్వాజః | అంగుస్తా
 దిక్ః ప్రాంతం అంగుళీమన్యసేత్తతః | ప్రకోష్ఠాంతబహిః పాణ్యోహాన్
 స్తయోస్తలపుష్పయోః || హృన్మస్తకశిఖాబాహునేత్రపూరణానెషట్ |
 అంగాన్యమూనిచోక్తాని పల్లవానివ దేవహి | అంగుళీభిశ్చతస్పభిః స్వయో
 హ్నాదనుశీర్షయోః | ముష్టైరంగుష్ఠశిరసాపశ్చిమేతస్యవర్తకః | బహిః
 కరాభ్యాం దృక్పాల్ మధ్యేమధ్యాంగులైస్త్రిభిః | అంగుష్ఠతర్జణన్యగ్రా
 భ్యాం సశబ్దాద్దితుపాశ్చయోః || షడంగన్యాసమిత్యుక్తమిదమేతత్ప్ర
 కారతః | ఏమవిన్యస్య గాయత్రీ మానాహ్వచయథావిధి | ధ్యాతోవపదా
 రుసకలం కృత్వాఢోజపమాచరేత్ ఇతి || ఎవంభారద్వాజేన షడంగన్యాస
 ముక్త్యానంతరంజపధ్యానంవిహితం || నిత్యజపేతుష్వాకదిషడంగన్యాస
 మావశ్యకం ఫలాధిక్యాపేక్షాయాంతు శక్తస్యన్యాసాది కార్యమిత్యాహః
 ఎవోఽంగన్యాసః || ఎనవిధిమప్యేకేనేచ్ఛంతి తెనిధిహింసకాఇతిచంద్రికా

యాం || అంగుష్ఠే చైవగోవిందం తజ్జన్మాన్యస్తు మహీధరం | మధ్యమా
యాంహృషీకేశ మనామిక్యాంత్రీవిక్రమం ! కనిష్ఠి కాయాన్యసేద్విష్ణుం కర
మధ్యేషుమాధవం | యత్ర్యుతంచహుతంజస్మం దత్మద్విష్టంవిశేషతః ||
హస్తన్యాసప్రభావేన సర్వంభవతిచాక్షయం | హృదయే ఛూరితిముఖేభు
వశితిశిరసి స్వరితిసర్వాంగన్యసేదేతిత్ గాయత్రీ కవచంతతఃసూతావిధి
గాయత్రీమధ్యసేవతి || ఎవంకుర్వతఃఫలమాహవ్యాసః | విన్యస్తేవజహే
ద్యస్తు గాయత్రీంచేదమాతరం | బ్రహ్మలోకమవాప్నోతి వ్యాసస్యవచనం
తథా || స్వరూపంయశిపునస్తస్యజ్ఞాత్వోపాస్తై యథావిధిః కృష్ణాన్దౌష్టే
నల్లిప్యేతసంపూనాణాంచవసుంధరాం | యథాకథంచజ్జప్తాసాదేవీప
రమపావసే | సర్వకామప్రదాపోశ్చా కింపునర్సిధినాన్యపేతి ||
ఆధముద్రాః | అత్రబ్రహ్మః || అథాతోదర్శయేన్ముద్రాః సుముఖంసంపు
టంతథా | తతోవితతవిస్తీర్ణే ద్విముఖంతిముఖేతతః || చతుర్ముఖంపంచ
ముఖంషణ్ముఖాధోముఖేతతః | వ్యాపకాంజలికాఖ్యాంచ శకటంతదనంత
రం || యమపాశంచగ్రధితం తత్తతోస్యాత్సన్తుఖోస్తుఖంవిలంబోముష్ఠకోపీ
నః తతఃకూర్మవరాహకౌ | సిహ్వాక్రాంతంమహాక్రాంతం తతోముద్గరప
ల్లవావితీ | ఏతాసాంలక్షణమాహసవీవ || సమ్ముఖంసమ్మతౌహస్తా వుత్తా
నాకుంచితాంగుళీ || కుంచితావక్రః || అంగుళయోక్తలక్షణాయయో
హస్తయోస్తాసమ్ముఖంనామముద్రా | సంపుటంపర్మకోశాభా కరా
వన్యోన్యసంహతౌ | పద్మముకుళాభాకరౌ సంపుటంనామముద్రా || వి
తతంసంహతంహస్తా వుత్తానాయాతాంగుళీ | ఆయతాః ప్రసారితా
అంగుళయోక్తలక్షణాయయోస్తా ఇతితన్నామముద్రా | విస్తీర్ణంసంహ
తౌపాణీ మిథోముక్తాంగుళీద్వయా | ముక్తాంగుళీద్వయాభ్యాం పాణిభ్యాం
తౌమిథఃసంహతౌ || విస్తీర్ణంనామముద్రా | • సమ్ముఖాసక్తయోఃపా
ణ్యోఃకనిష్ఠాద్వయేనయోగో శేషాంగుళీనాంవైరశ్యవం గుప్తద్వయమార
భ్యా నామికాంతయావద్ద్విముఖంతిముఖం చతుర్ముఖంపంచముఖంనా

౧౨౪ బైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

మముద్రాభవంతి । తత్రవకారేద్విముఖం రేకారే త్రిముఖం ణికారే చతు
ముఖం యకారే పంచముఖం శేకారేంగుళీహం సంయోగాత్పూర్వయో
గవినాశనః । తిర్యక్సంయుజ్య మానాగ్రా సంయుక్తాంగుళీమండలౌ ॥
హస్తోషణ్ముఖమిక్యుక్తా ముద్రాముద్రావిశారదైః । పూర్వయోగఃకన్తిస్తా
ద్యయ సంయోగ స్తద్వినాశే ఇతరాంగుళీనాం సంయోగ స్త్రిక్ సంయుజ్య
మానసగ్రంథయోస్తథా । సంయుక్తమండలయోస్తా పణ్ముఖంనామము
ద్రాః ॥ ఆపచింతాగ్రాసంయుక్తా వ్యక్తౌహస్తావధోముఖం । ఈష
ద్యకాగ్రావదఃకృతౌ హస్తాఅధోముఖముద్రా ॥ ఉత్తానౌతాద్యశౌ
వేష వ్యాపకా ఆకుంచితో పకరాతాద్యశౌ సంయుక్తలక్షణౌ కరావ్యాప
కాంజలికం నామముద్రా అధోముఖౌబద్ధ ముష్టిముక్తాగ్రంజుష్టకౌ కరా
శకటంచతత్కథితం ముక్తాగ్రంజుష్టయోరుక్త లక్షణయోఃకర
యోస్తౌ శకటం నామముద్రాయ మపాశమతఃపరం । బద్ధముష్టికయోః
పాణ్యోరుత్తానావామతజః । కుంచితాగ్రాన్యయాముక్తా తజఃన్యబ
ద్ధవక్రయా ॥ ఉక్తాయమపాశంనామముద్రా । ఉత్తానసంధిసంలీన బద్ధాం
గుళితలౌకరా । సమ్ముఖాఘటితౌదీర్ఘాం గుష్మోగ్రధితమువ్యతే । ఉ
త్తానానిసంధిసంలీనాని బద్ధాన్యంగుళితలాని యయోస్తథోక్తా తావన్యో
న్యమా ఘటితౌ దీర్ఘావంగుష్మ యయోస్తా గ్రధితంనామముద్రాసం
చితోధ్వాం గుళిర్వామస్తాద్యశోదక్షిణేనతు । అధోముఖేనసంయు
క్తః సమ్ముఖోన్ముఖఉద్యతే । సంచితాసబద్ధాఃధ్వాంగుళయోగన్యయ
స్తథోక్తః । తాద్యశందక్షిణాధోముఖేన సంయుక్తసమ్ముఖోన్ముఖంనా
మముద్రా । ఉత్తానోన్నతకోటితు విలంబఃకథితకరా ॥ ఉత్తానేన
ఉన్నతకోటియయోః కరయోస్తావిలంబంనామముద్రా । ముష్టినాన్యోన్య
సంయుక్తౌ ఉత్తానాముష్టికౌభవేత్ ॥ అన్యోన్యసంయుక్తౌఉత్తానాముష్టిము
ష్టికానామముద్రా । మీనస్తుసమ్ముఖేధూతౌ యుక్తానామికనివృత్తౌ ॥ ఉ
ద్భవసంయుక్తకాగ్రా శైషాంగుళితలౌకరా । ఉక్తసంబంధానామికా

కంఠికయోః కరయోస్తా యోక్తా వన్యోన్య సమ్మభీభూతౌ శతాదౌ
 ధ్వజసంయుక్తాని వక్రాణి శేషాంగళి దళానియోః కరయో స్తామీ
 నోనామముద్రా । అధోముఖ కరోవామ స్తాద్యశ దక్షిణేనతు ॥ పృథ
 దేశేనమాక్రాంతః కూర్తోనామాభిధీయతే । అధోనా భోబద్ధోవామః
 తాద్యశేన దక్షిణేనపాణినా పృథ దేశేయిక్తుః కూర్తోనామముద్రా ।
 ఊర్వోర్మధ్యవామస జిహ్వాభ్యామాశ్రయేకరే ॥ వరాహాక్షిగ్యతే ॥ కక్ష
 సమీపాశ్రయేకరేనత్పుక్త లక్షణోవామ భువోవరాహానామముద్రా ।
 సింహాక్రాంతం నిశ్చితోకరౌ కణశ్చిత్రయూయతాం గుళికరౌసింహాక్రాం
 తంనామముద్రాకించిదామంచిత్కగ్రోచ్ఛేన్త్యశాకాంతంతరిపరం । తలావా
 కుంచిత్కగ్రౌమహాకాంతంనామముద్రా ॥ ఊర్ధ్వంకించిగతౌ పాణీము
 ద్ధరోనామతజజన్ ॥ గ్రస్తాదక్షిణహస్తేన,కించిమాధ్వం గతయోః పా
 ణ్యోర్వామతజజన్ ॥ దక్షిణహస్తేన గృహీతా ముద్ధరోనామముద్రా ॥
 పల్లవోదక్షిణకరః ॥ అధోముఖస్థితోమూర్ధ్ని ముద్రానామితి లక్షణమ్ ।
 ఉక్మలకౌనామూర్ధ్ని నిహితః పల్లవోనామముద్రా - ఓతామహరి ॥ ప
 ద్మముద్రాసారభేయీశంఖముద్రావరాహకౌ । వాసుదేవాత్మ సంవి
 చ్చసప్తవ్యాహృతిముద్రికారి ॥ తథాంగుష్ఠద్వయంపథ్యే దత్వాధపరితఃక
 రౌ । మండలీకరణంసమ్యగంగుళీనాంవసర్వతః ॥ పద్మముద్రాభవేదేషా
 సారభేయీతతః పరమ్ । వామాంగుష్ఠంతుసంగృహ్యదక్షిణేనతుముష్టినా ॥
 కృత్వోత్థానంతథాముష్టిమంగుష్ఠేతుప్రసారయేత్ । వామాంగుళ్యస్తథాశి
 ష్ట్యాః సంయుక్తాః సంప్రసారితాః ॥ దక్షిణాంగుష్ఠసంస్పృష్టౌ ముద్రాశం
 ఖస్యచోదితా । దక్షిణాస్తంబోర్ధ్వముఖంవామహస్తం అధోముఖమ్ ॥ అం
 గుళ్యగ్రంతుసంయుక్తంముద్రావరాహ సంజ్ఞికా । అంజల్యాచాత్మము
 ద్రాస్యాత్ వాసుదేవాభిధావసా ॥ దక్షిణాంగుష్ఠ తజజన్యో సంయుక్తా
 గ్రహృదిష్ఠితే ప్రసారితేత రాంగుళ్యసాహిముద్రాస్మృతాబుద్ధేః ముద్రా
 తుమోదయేద్దేవీం ద్రావయేద్ధూరతస్తథా । నజాతు దశయేన్మద్రాం

మహాజనసమాగమే || తుభ్యంతిదేవతాస్తస్యఫలం దనకృతంభవేత్ | అర్చ
 నేషపకాలేతు ధ్యానేకామ్యేచకమణి || తత్తన్మత్రాః ప్రయోక్తవ్యాదేవ
 పాన్సిధ్యకారికాభి || అథధ్యానం || తత్రగోచిలః || ప్రాతగాయత్రీ రవి
 మధ్యస్థితారక్త వర్ణాకుమారీ అతమాలాహంసాసన మారూఢా బ్ర
 హ్మదైవత్యాంబుగ్వేదముదాహరంతీ- మధ్యదినేసావిత్రీరవిమధ్యస్థితాశ్వే
 తవర్ణాయావస్థాత్రిణేత్రా త్రిశూల హస్తా వృషభాసన మారూఢా రు
 ద్రదైవత్యాంబుగ్వేదముదాహరంతీ || గృహ్యపరిశిష్టే || అథదేవతాధ్యా
 నం || యాసంధ్యోక్తానైవమంత్రదేవతాఖండపాస్యతే || తాంసర్వదైకరూ
 పాంధ్యాయేదనుసన్ధ్యామన్యోన్యంభిన్నరూపాంవాసదైకరూపాంబుగ్యజః
 సామత్రైవదాంతిర్యగూర్షాధరాంషట్కు-షీంపంచశేషాణాం అగ్నిముఖం
 విష్ణుహృదయాంబ్రహ్మశిరసంరుద్రశిఖాందండకమండలాక్షసూత్రాభయాంక
 చతుర్భుజాంశుభ్రీవర్ణాంశుభ్రీంబరానులేపనస్రగాభరణాం శరన్నం
 ద్రసహస్ర ప్రభాం సర్వదేవ మయీం కేవీగాయత్రీ మేకామేవ తిస్రమ
 సంధ్యాసూర్యాయేదథ ఋదిభిన్నరూపాం- ప్రాతఃబాలాం బాలాదిత్యవజ్ర
 లమధ్యస్థాంరక్తాంబరానులేపనాం స్రగాభరణాంచతుర్వక్త్రాంకమండలువ
 త్తసూత్రాభయాంకచతుర్భుజాం హంసాసనారూఢాంబ్రహ్మదైవత్యాంబు
 గ్వేదముదాహరంతీం భూలోకాధిష్ఠాత్రీం గాయత్రీ నామదేవతాంధ్యా
 యేత్ || అథమధ్యందినేతాంయువతీంయువాదిత్యమండలమధ్యస్థాం శ్వేతాం
 బరానులేపన స్రగాభరణాంపంచవక్త్రాంప్రతివక్త్రాంతిణేత్రాంపంచశేఖ
 రాం(చంద్రశేఖరాం) త్రిశూలఖడ్గఖట్వాంగడమరు గాంకచతుర్భుజాంవృష
 భాసనారూఢాంరుద్రదైవత్యాంబుగ్వేదముదాహరంతీంభూలోకాధి
 ష్ఠాత్రీంతాంసావిత్రీంనామదేవతాంధ్యాయేత్-అథసాయంవృథాంవృథాది
 త్యవజ్రలమధ్యస్థాంశ్యామవర్ణాంశామాంబరానులేపనస్రగాభరణామేక
 వక్త్రాంసంఖచక్ర గదాపద్మాంకచతుర్భుజాంగరుదా సనారూఢాంవిష్ణుదైవ
 త్యాంసామదేవముదాహరంతీంస్వలోకాధిష్ఠాత్రీంతాంసరస్వతీంనామదేవ

తాంధ్యాయేదితి: వ్యాస: || నభిన్నాం పతిపక్ష్యత గాయత్రీంబ్రహ్మణాసహా |
సోహవస్తీత్యుపాసీత విధినాయేనకేనచిదితి || ఏకత్వం సన్ధ్యా నిరూప
ణే దశితం || తతః గాయత్యోస్తురీయంపాదంబిత్వాతేనగాయత్రీమ
భిముఖీకృత్యజపేత్ - తదుక్తంవ్యాసేన || తురీయంతుపదంతస్య పరైబ
హ్మణిసంస్థితమ్ | ఉపస్థాయతురీయేణ జపేత్తాంతు సమాహితఇతి || గా
యత్యోస్తుత్రయః పాదాశ్చతుష్పాదపిసాస్త్యతా | జపేతుత్రపదైవో
క్తాహ్యవకానేతువతుష్పదైతి || తురీయపాద స్వరూప ముక్తంచంద్రికా
యామ్ || తురీయంపాదంపరోరజసిసావదోమితి || అష్టాక్షరంతస్య విమ
లముషిః - తురీయంఛందః - పరమాత్మాదేవతా - మోక్షేవినియోగఇతి

—* అథ గాయత్రీమహిమా. *

తత్రమనుః || అకారంచాప్యకారంచ మకారంచప్రజాపతిః | వేద
త్రయాంనిరవ్రతత ధూర్భుజస్సువరోమితి || నిరవ్రతలోనిశ్చకవణ - తదిత్య
చోస్యాః సావిత్వోగిపరమేస్తీప్రిజాపతిః || త్రిభ్యంపతువేదేభ్యఃపాదంపా
దమదూదుహత్ || ఎతదక్షరమేతాండ జపన్వ్యాహృతిపూజికామ్ | సం
ధ్యయోవేదవిద్విప్రోవేదపుణ్యేనయజ్యతే | అక్షరంప్రణవమ్ || ఏతాం
సావిత్రింవేదత్రయాథావిదోవేదత్రయజాపినోయత్ఫలంతల్లభత ఇత్యర్థః -
సవేద || ఏకయాచ్ఛాపి సంయుక్తః కాలేన క్రియయాస్వయా | విపక్ష
త్రియవిద్యోతిగమాణాంయాతిసాధుమ || సహస్రకృత్వస్తైవభ్యస్య బహ
రేకత్రికంద్విజః | మహతోహ్యేనసోమాసాత్ త్వచైవాహీర్విముద్యతే |
యోధీతేహన్యహన్యేతాంప్రీణివమాణ్యతంద్రితః | సబ్రహ్మపరమశ్యేవేవా
యుధూతఃఖమూతికమాణ్ || అతందిరిః, శక్తౌపత్యం, కదాచిదప్యవ
న్యపరః, వాయుధూతః, సవకవ్యాపి, ఖమూర్తిమాణ్, లోపరిహితః ||
కాస్త్రాంతరేమ బ్రహ్మప్రాప్తైరుపాయః సమాధిరిత్యుక్తం. తస్మాదపిప్రణ
వాదిత్రకజపోవిశిష్టతరఇత్యాహ || ఏకాక్షరంపర, బ్రహ్మప్రాణాయామః
పరంతపః | సావిత్వోస్తుపరంనాస్తిమానాత్స్యోవిశిష్యతే || ప్రాణాయా

౧౦౮ వైద్యనాథశ్రీ 'మే * స్వస్తిముక్తాఫలే* ధన్వశాస్త్రే,

మశజ్జనవ్యాహృతయోలక్ష్యంతే ॥ మానసమధిసత్యః జపః పరంబ్రహ్మస్య
 రూపం వ్యాహృతయః పరమశఘస్థానసూతాః పావిత్యావిశిష్టసకించిత
 తస్తాత్రైపాంజలసంహస్తాదపివిశిష్టతత్త్వార్థః ॥ యమోపి ॥ గాయత్రీంబైవ
 వేదాంశ్చ తులయాశోలయత్ప్రభుః ఏకశశ్చతురోవేదాన్ సాం గాశ్చసప
 దక్రమాన్ ॥ ఏకతత్రైపాం గాయత్రీం గుర్యమాపాశుసాస్త్యతా ॥ శంఖోపి ॥
 నాఘమర్షణాత్పరంజలేనవ్యాహృతీ భ్యోపరంహత నసావిత్యాః పరంజల్య
 మిత ॥ బ్రహ్మపి ॥ గాయత్యోనపరంజల్య గాయత్యా నపరంతపః ॥ గాయ
 త్యానపరంధ్యేయం గాయత్యానపరంహుతమ్ ॥ వ్యాసః ॥ దశకృష్ణప్ర
 జప్తాసాత్యోహద్యత్యతకృతంలఘుతత్త్వప్రణుదత్యాశునాత్రకార్యావి
 చారణా ॥ శతజప్తాశుపాదేవిపాపాఫశేమనాస్త్యతా ॥ సహస్రజప్తాపా
 దేవి ఉపాతకనాశినీ ॥ కోటిజప్తే గాయత్యానిదిబ్ధతీతదాప్నయ్యాత్ ॥
 యక్షవిద్యాధరత్వంవాగుధర్వత్వనిధావినా ॥ భేజత్వమథవారాజ్యం భూ
 లోకంవాప్యకంటకమితి ॥ సువతకః ॥ ఐహికామష్మికంపాపంసర్వం నిరవ
 శేషతః ॥ పంచరాత్రేణ గాయత్యోజప్యయానావ్యపోహంతి ॥ గాయత్యాస్త్ర
 పరంనాస్తికోధం పాపకమణామ్ ॥ గాయత్రీమాత్రసారోపివరొవిషః
 సుయంత్రితః ॥ నాయంత్రితస్యశుశ్పదీసర్వాశీసర్వవిక్రయా ॥ బ్రహ్మచా
 రీమితాహరః సర్వధూతానుకంపనః ॥ గాయత్యాంలక్షజాపీయఃసర్వపాపైః
 ప్రముచ్యతే ॥ అయాజనంతథాకృత్వాభుక్త్వాచాన్నంవిగపికాతమ్ గాయత్యో
 ప్రసహస్రంతు జపంకృత్వావిశుద్ధ్యో ॥ విశ్వామిత్రః ॥ ప్రణవేత్యయుక్త
 స్య వ్యాహృతీషుచసప్తసు ॥ త్రిపదాయాంచ గాయత్యాం నభయంవిద్య
 తేక్వచిచిత ॥ తదిశ్యచాసమోనాస్తిమంత్రోవేదచతుష్టయే ॥ సర్వవేదాశ్చ
 యజ్ఞాశ్చదానానిచతపాంసచ ॥ సమాసికలయాప్రాహు మునయోనతది
 త్యచః ॥ పరిహార్యాపివేదాంస్త్రీక కమాణివిధానిచ ॥ సావిత్రిమా
 తమావృత్యద్విజోభవశీభయః ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ వాయుభయో
 దినంశ్చిత్వా రాత్రింనీత్వాశుసూర్యవిక్ ॥ జప్తాసహస్రం గాయత్యాంశుచిటా

హృదధాద్యతే । సాయంప్రాతస్తుయస్సాధ్యామాసన్నాముపతిష్ఠతే ॥ జప
 నైవ్యాచార్యుః పాదవివ్రతాం పెదహుతరంసతయాపావితో దేవ్యాబ్రాహ్మణో
 ధాతకత్వమ్ ॥ నసీచేత్ప్రతిగృహ్లానః పృథివీచససాగరామ్ ॥ గాయత్ర్యా
 త్తజజీనపాతకభ్యోవిముచ్యతే । స్నాయాచ్చ శేన గాయత్ర్యా శతమంత్ర
 లజపేత్ ॥ అపశతేనపీత్వాచ సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే । చతుర్థామపి
 పెదానాం గాయత్రీజననీభవేత్ ॥ తాముపాస్తైః ఫల్యానిత్యంసవిప్రపక్షిపా
 వనః ॥ మార్కండేయః ॥ సర్వేషామపిపాపానాం సంకరైసముషస్థితే । శ
 తసాహస్రమధ్యస్య గాయత్రీశాధయేత్తతః ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ గాయ
 త్ర్యాస్తుజపనాగ్రితీ బ్రహ్మహత్యాంవ్యసోహతి । లక్షశీలంజపేద్యస్తుసురా
 పానాత్ప్రముచ్యతే ॥ పునాతిహో హతాకారం గాయత్రీలక్షసప్తతిః ।
 గాయత్ర్యాష్టష్ఠిభిలక్షేముచ్యతే గురుతల్పకః ॥ సా
 విత్కృష్టసహస్రంతు జపం కృత్వోత్థితేరవా । ముచ్యతేసర్వపాపేభ్యో
 యచినబ్రహ్మహాభవేత్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ యత్రయత్రచ సంకీ
 ర్ణా మాత్సానంఘన్యతేద్విజః । తత్రతత్రతీతై హోమో గాయత్ర్యా
 వచన తథా ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ ఘృతముక్తైస్త్రితైర్వహ్నై
 హుత్వాతుసుసమాహితః । గాయత్ర్యాప్రయతః శుద్ధః సర్వపాపైః ప్రము
 చ్యతే ॥ వసిష్ఠః ॥ యదాయదాసంకీర్ణమాత్సానంఘన్యతేద్విజః ।
 తదాతదాతై హోమో గాయత్ర్యాజపవివపేతి ॥ స్మృతీరశ్చై ॥ గా
 యత్రీమూల్యమాదాయపరస్మై యజిష్యచ్ఛతి । సజీవశ్చంత్యజాతిత్వం
 ప్రాప్నోహిసంశయః ఇతి ॥

✽

—✽ అథజపవిధిః. ✽—

తత్రమనః ॥ ఆదమ్యప్రణవోఽత్యముఖేఽంధ్యే సమాహితః ।
 శుచౌదేశేజపంజప్య ముపాసీతయథావిధిః ॥ శంఖః కుశభృస్సామాసీనః కు
 శోత్తరాయాంవాకుశపవిత్రపాణిరుదజ్ముఖః సూర్యాభిముఖోవాక్షమాలా
 మాదాయదేవతాంధ్యాయంత్ర జపంకుర్యాదిః ॥ మంత్రజపశబ్దయోగ

ర్వచనముక్తాః స్మృతిరత్నైః॥ మకారమున ఇత్యాహుః ప్రకారం త్రాణ మేవ
 చ॥ మనస్తాగ్రసమాయుక్తా ముత్ర ఇత్యభిధీయతే జకారోజవ్రవిచ్ఛేదవిపకా
 రవిపాపనాశనః॥ జన్మకర్మహారోయస్తాన్తాన్తజ్జపఇతి స్మృత ఇతి॥ అసీత ఇతి వ
 చనం సాయం సుధ్యుదిపజపవిషయః॥ తథాచమనుః॥ పూర్వాంసంధ్యాం
 జపం స్తిష్ఠేత్ సావిత్రిమార్గదశనాత్॥ పశ్చిమాంతు సమాసీతసంధ్యాగా
 త్తావిభావనాత్॥ ఆత్మక విభావనాదితీపదచ్ఛేదః॥ ఆనత త్రిద
 శనాదిత్యధః॥ సవీవ॥ పూర్వాం సుధ్యాం జపం స్తిష్ఠేత్ నై
 శమేనోవ్యుపాహతి॥ పశ్చిమాంతు సమాసీనా మలంహంతిదివాకృతం॥ స్థా
 నాసనయోరకరణే ప్రత్యవాయమాహవీవ॥ సతిష్ఠతీతుయి పూర్వాం
 తాపానైవతు పశ్చిమామ్॥ సమాద్యవర్జహి మాంధ్యాంసంధ్యస్తాద్విజకర్మణ
 ఇతి॥ మాధవీయే॥ తథాచుధ్యుసంధ్యాయా మాసీనః ప్రాజ్ఞభోజపేత్॥
 స్థితోదపేత్స వాకాల మూచిత్యాభిముఖ్యాంజ ఇతి॥ అచిత్యాభిముఖ్యే
 త్సదా ప్రాతర్మధ్యాహ్నాచ చస్తీతవీవపఇతి త్యధః॥ యాజ్ఞుల్యః॥ జ
 పన్నాసీతసావిత్రీం ప్రత్యగాతారకోదయాత్॥ సంధ్యాం ప్రాశ్చాతరేసం
 హితీష్ఠేదా సూర్యదశనాత్॥ శౌనకోపి॥ ఋష్యాదీనిచ సంస్మృత్య
 సాయమాసీతవాగ్యతః॥ ప్రాతస్తుప్రాజ్ఞభుస్తిష్ఠేత్ మధ్యాహ్నో సూర్యది
 స్థితః॥ గౌతమః॥ తిష్ఠేత్సూర్యమాసీతోత్తరాం సజ్యోతిష్యాజ్యోతి
 షోదశనాద్వాగ్యత ఇతి॥ యత్వాపస్తంబేనోక్తం॥ సంధ్యయోచ్ఛబహి
 గ్రాహమావాసనం వాగ్యతచ్ఛేతి తత్రాననంస్థితై రవ్యుపలక్షణం॥ వా
 గ్యమనంచ తౌకికపాక్షైరతేకనం॥ అన్యథా మన్నాది బహుస్మృత్యోవ్యాకో
 పప్రసంగాన్తచ్ఛాది స్మృతీమ విహితస్య స్థానస్య ప్రకరణాత్॥ బ్ర
 హ్మచారి విషయత్వకల్పనే బ్రహ్మచర్య మనధిక్యత్య ద్విజమాత్రమధిక్యత్య
 ప్రవృత్తానాం స్థానావనాన విష్ట జపవిధాయక కుతి స్మృతీనామనన్యాయ
 ప్రసంగః॥ తథాఘావోగ్యహ్యాయతే॥ కన్యాచ్ఛాస్త్రాణః సాయమాసీనః
 సంధ్యామపాస్తై కన్యాశ్చాత స్తిష్ఠేత్ యత్సాయమాసీనః సంధ్యామ పాస్తై

తయావీరస్థానంజయతి యత్ప్రతిస్థిత తయాస్వగంభాకంబయతీతి ||
 అథ దడశే || వాగ్యతఃపాఞ్చభిస్థితే గాయత్రిజ మాచరేదితి,
 యోగయాజ్ఞాః || ప్రాత స్థితిస్థితిస్సంధ్యాజపంకుర్యాచితి || మను
 రవి || ఉత్థాయావశ్యకంకృత్వా కృతశాచాసమాపితః || పూర్వాంసం
 ధ్యాంజపం స్థితే సకాలేచాపరాస్తాకమితి || త్రైతసవత్రైతస్థకజపేదితి ||
 వ్యుత్సయేనాన్వయః || జపస్యైవప్రధానత్వాత్ తదంగత్వాత్ స్థానాసన
 యోరితి చంద్రికాయాంవ్యాకృతం || అతివీచశుభః || పూర్వాంసం
 ధ్యాంజపే త్తిష్ఠక ఆసీనః పశ్చిమాంత థేతి || గృహ్యపరిశిష్టే || దేవీమావా
 హ్యతిష్ఠక అధానక్షత్రేషామండలవశానాన్మంత్రాథా మనుసంధానః
 ప్రణవవ్యాహృతి పూర్వకాం సాచి తీంజపేదితి || స్ప్రశ్నకారే || ఆ
 సూర్యదశకానా త్తిష్ఠక పాఞ్చభోగా త్రింజపేదితి || ఆనక్షత్రదశకానాత్
 సాయమాసీనః ప్రత్యక్షాః || చంద్రికాయామపి || పూర్వాంసంధ్యాంసన
 త్కత్రాముపక్రమ్యయథావిధి || గాయత్రిమన్యసే త్తిష్ఠక మౌవదాదిత్యద
 శకనమితి || వ్యాసోపి || తిష్ఠన్వారితజపేద్దేవి మాసీనః పశ్చిమాంజపేత్ ఇ
 తి || ఏవంచ గాయత్రీజపస్య ప్రధానత్వాత్త దశవశాత్వాదుంగస్య ఉద
 యానంతరం గాయకాలే జపంకుర్వన్నపితిష్ఠ క్షేపకుర్యాత్ || తిష్ఠే దాసూ
 ర్య దశకనాదిత్యాః వచనంతు గాయత్రీజపస్య ముఖ్యకాల విధిపరం || న
 తూదయానం తరమాసనవిధిపరం అగ్ని కార్యంతతకికు ర్యాచితి ఉదయానంత
 రం హేమవిధానాత్ || ఉదయానంతరమాసీనః ఇతి వచనాథావాప్య ||
 నచ తిష్ఠే దాసూర్య దశకనాదితి వచనాదుదయానంతర మథా సిద్ధమాసన
 మితవాచ్యం ఆసీనః పశ్చిమాం సంధ్యామితి పశ్చిమ యామే చాసన వి
 ధానాదన్యత్ర స్థితే రథా సిద్ధేనాచ ప్రాతః సూర్యదశకన పర్యంతం స్థా
 నస్య సాయం నక్షత్రోదయవ్యంత మాసనస్య విధానాత్తదంతరాళ కాలే
 స్థానం ఘోషకమితివాచ్యం కాలవిశేషా నభిధాయ వచననిచయేన
 వ్యవస్థావిధేః || తథాచభిరద్వాజసంవతకవ్యాసాః || సహస్రపరమాంజె

౧౯౨ బైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

మీశతమధ్యందశాపరాం || గాయత్రీంవైజపేత్పాతః ప్రాజ్ఞుఖ ప్రయత
స్థితః || యోగయాజ్ఞవల్క్యేపి పాత స్తివ్యన్జపేదితి || మనురపి || పూ
ర్వాంసంధ్యాంజపం స్తిష్ఠే వైశ్రమేనోవ్యసాహతి || ఉభేషువచ సేషుఉద
యాత్పుర్వాపరాభావవివేకవిరిహాత్ || పాతః కాలస్థితివత్త్వా దసంవి
శేయోపసాపకసామాన్యసంకోచయు క్తత్వాత్ || సూర్యోదయానంతరం
ఆసనస్య కల్పనేచ సాయంసంకతో దయానంతరం గౌరీకాలే జపెస్థితైర
పికల్పనా ప్రసంగాత్తస్మాత్పరం నిష్ఠన్జపేత్ || సాయమాసీనధిత్వాహుః ||
యమః || సహస్రపరమాంజపం శతమధ్యాంజశాపరాం || గాయత్రీంతు
జపేన్నిత్యం సర్వపాపప్రణాశినీ || బోధాయనస్తువిశేషమాహ || దభేక
ష్వాసీనో దభాః || ధారయమాణోసోదకేన పాణినా ప్రత్యజ్ఞుఖః సావి
త్రీంసహస్రకృత్వావతయేత్ || ప్రాణాయామాదశకృత్వోవాఉభయప్ర
ణవాః సప్తవ్యాహృతిపూర్వాకా మనసావాదశకృత్వ త్ప్రీభిష్ఠప్రాణా
యామైస్తాంతవీచం ప్రాతఃప్రాజ్ఞుఖ స్తిష్ఠంతి || యోగయాజ్ఞవల్క్యేపి ||
సహస్రకృత్వస్సావిత్రీం జపేదవ్యగ్రమానసః || శతకృత్వోపివాసమ్యక్ పా
ణాయామపరోయది || సప్తవ్యాహృతిపూర్వాంచే దాద్యంతప్రణవాన్వి
తామ్ || మనసావాజపేద్వైచం జపంకృత్వాపరస్తస్మిన్ || వ్యాసః || సహ
స్రపరమాంనిత్యం శతమధ్యాంజశాపరాం || సావిత్రీంవైజపేద్విద్వాప్రా
జ్ఞుఖఃప్రాయతశ్శుచిః || అత్రచంద్రికాయాంవ్యవస్థాకృతా || దశాపరామి
త్యాపద్వివయం || బ్రహ్మచారిణోపి సంశ్యయోరగ్నికర్తృదేతి || ప్రాగుద
యాదగ్నికార్తృర్నరణాత్ || ఆహితాగ్నిగ్రహణమేకాగ్నేరవ్యుపలక్షణం ||
తథాసంవతః || గృహస్థబ్రహ్మచారిచ శతమష్టోత్తరంజపేత్ || వానప్ర
స్థోయతిత్రైవిజపేదద్వసహస్రకం || స్మృత్యథాసారేపి || బ్రహ్మచారి
గృహస్థశ్చ శతమష్టోత్తరంజపేత్ || వానప్రస్థోయతిత్రైవి సహస్రచాద
ధికంజపేత్ || దశాపత్సుజపేద్దేవీం అష్టావింశతిమవ్యవేతి || ననుసావి
త్రీమకదశనాంతి ఉదయపర్వంతంజపేధానాత్ || నచాంతరావ్యా

హరేశువీరమేచ్ఛాకథంచన । నాంతరావీరమేశ్వరచిదివిశ్వానరౌసగా
భ్యాంజపమధ్యేవీరమణస్యవప్రమేషిద్ధిత్వాత్ । ఉదితహోమినఆహితాగ్న
ర్విరమణలోపప్రసంగః । మైవం॥ శుక్రివిశాధేసతిమధ్యేవీరమణేతివిశాధాత్
అతవీవాపస్తంబః ॥ విపత్తేభక్తుశ్శిలవణం బలీయశ్శతి ॥ శంఖః ॥ స్వరవ
ణకపదైర్వాక్యం శుద్ధమావతాణజపేత్ । నకంపయేచ్ఛిరోగ్రీవాం
దంతాన్ దైవప్రసుప్తయేత్ । తచ్చవాక్యం మనునోక్తం ॥ ఏతదక్షరమేతాంద
జపన్వ్యాహృతిపూర్వకం ॥ సంధ్యయోర్వేద విద్విప్రా పదపుణ్యేనయుజ్య
తే । ఏతదక్షరంప్రణవం ఏతాం గాయత్రీం । వ్యాసోపి ॥ ప్రణవవ్యాహృ
తియుతాం గాయత్రీంతుతతోజపేత్ । సమాహితమనాసూక్ష్మీంశంవనసావా
పిచింతయేత్ ॥ పితామహః ॥ ప్రణవోవ్యాహృతిస్త్రీసో గాయత్రీంచజపే
త్క్రమాత్ । ప్రణవవ్యాహృతీయుతాస్సాహంతాహోమకర్తృణః ॥ శుద్ధా
వాత్ర ప్రయోక్తవ్యాహృతి ప్రణవైవినా ॥ స్మృతిరత్నై ॥ శుద్ధ
యైవతు హోతవ్యం గాయత్ర్యా హోమకర్తృణః । త్రికణైవజపః కార్యోజ
పయజ్జప్రసిద్ధయే ॥ ప్రణవం వ్యాహృతయో గాయత్రీచేతిక్రమః ॥ బోధా
నః ॥ ప్రణవోవ్యాహృతయస్త్రీః సావిత్రిచేత్యేతే పంచబ్రహ్మ యజ్ఞాతి
హరహః బ్రాహ్మణం కేబీషాల్ పావయంత ఇతి ॥ యత్త్రియోగయాజ్ఞ
వలక్రొతహ ॥ ఓంకారంపూర్వముచ్చార్య భూభువః స్వస్వస్తధైవచ । గా
యత్రీం ప్రణవం చాంతే జపవీవమదాహృతః ఏషా సప్రభగాయత్రీ స
ర్వపాపప్రణాశినీ ఇతి ॥ బోధాయనోపి ॥ ఉభయతఃప్రణవాంసవ్యాహృ
తికాంజపేదితి ॥ ఉదపివృద్ధమనుష్యదోంకారాణాంపేద్విప్రోగాయత్రీంశం
నసాశుచిః । అనేః జన్మజైఃపాదైః ముచ్చతేనాత్రసంశయః ॥ త్రీసోవ్యా
హృతీయఃపూర్వం పృథగ్గోంకారసంయతాః । పునస్సంహృత్య చోంకా
రం చంద్రస్యాద్యంతయోస్తథేతి ॥ తస్మిన్వేంక హస్తబ్రహ్మచారి వ్యతిరిక్త
విపణమ్ । తథాచస్త్యుత్తరత్నావత్కామ్ ॥ సంప్రత్యైకాషదోంకారా
గాయత్రీతివిధామతా । తత్రైకప్రణవాగ్నిహ్యగృహస్థై జపకర్తృణః ॥

౧౪౪ వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిమంత్రాఫలః * ధర్మకాస్త్యే,

గృహస్థవత్తుజప్తవ్యా సదైవబ్రహ్మచారిభిః । సంపుటావ షడోంకారా
 భవేతామూర్ధ్వ రేతసామ్ ఇతి ॥ స్మృతిసారసమచ్ఛయేపి । గృహ
 స్థోబ్రహ్మచారివ ప్రణవాద్యామిమాంజపేత్ । అంతేయఃప్రణవంకుర్యా
 న్నాసౌవృద్ధిమవాప్నుయాదితి । సోంకారాచతురావృత్త్యావిజ్ఞేయాసాశతా
 త్షరా ॥ శతాక్షరాంసమావృశ్య సర్వకేదఫలంభేత్ । ఏతయాజ్ఞాతయా
 నిత్యం వాఙ్మయంవిదితంభవేత్ ॥ ఉపాసితంభవేత్తేన విశ్వంభువనసప్తక
 మితి । అస్యాథణఃచంద్రికాయామభిహితః ॥ సోంకారమిత్యనేనవ్యాహృ
 తీనాంసంఖ్యాననుప్రవేశఉచ్యతే । ఏవంచ ఓంకారేణ సహపంచవింశత్య
 త్తరాసంపద్యతే ॥ మంత్రీతు వ్యాహృతిత్రయస్యాను ప్రవేశోస్త్వైజేతి ।
 అతఏవవిశ్వామిత్రః ॥ ప్రణవోప్యత్రమంత్రాదౌ వ్యాహృతిత్రయంతతః ॥
 జపేత్ప్రశస్తాసావిత్రి ప్రణవేనసమన్వితా । అతిప్రశస్మాతేనాపి వ్యాహృతి
 త్రితయేనచేతి ॥ సంవతోఽపి ॥ ప్రణవోద్యాంతుసంధ్యాయాం జపేద్వ్యా
 హృతిభిస్సహేతి ॥ వ్యాసః ॥ త్రిసంధ్యానుజపేద్దేవీం విచ్ఛిద్యైవపవత్ర
 యమ్ । అవిచ్ఛిన్నాజపేద్యస్తు రారవంసరకంప్రణేత్ ॥ విష్ణుః ॥ అచ్ఛి
 న్నపాదాగాయత్రీ బ్రహ్మహత్యాం ప్రయచ్ఛతి । భిన్నపాదాతుగాయత్రీ
 బ్రహ్మహత్యాంవ్యపోహతి ॥ తస్మాత్పాదత్రయంభిత్వా జపయజ్ఞంస
 మాచరేత్ ॥ స్మృతిరత్నావళ్యాం ॥ అచ్ఛిన్నపాదంగాయత్యా జపంకు
 ర్వంతియేద్విజాః ॥ అధోముఖాస్తైత్తిష్ఠంతి కల్పకోటి శతాన్యపీతి । జపస్య
 భేదోభిహితఃమాధవీయే ॥ వాచికాఖ్య ఉపాంతుశ్చ మానసశ్చత్రయస్త్వని
 తః ॥ త్రయాణాంజపయజ్ఞానాం శ్రేయాంస్యాదుత్తమోత్తమః । ఏతేషాం
 లక్షణంతత్త్రైవోక్తం ॥ యదుచ్ఛనీచస్వరితైః స్పష్టైఃస్పష్టపదాక్షరైః ।
 మంత్రముచ్చారయేద్వాచా జపయజ్ఞఃసదాచికః ॥ శనైరుదీరయేన్నంత్ర
 మీషదోష్మప్రచాలయేత్ । కించిచ్ఛబ్దంస్వయంవిద్యా దుపాంతుఃసజవ
 స్త్వనితః ॥ విశ్వామిత్రః ॥ విజ్ఞాయవక్షరశ్రేణ్యా వహ్నాద్వణంపదాత్ప
 దమ్ । మంత్రార్థాచింతనంధూయః కథ్యతేమానసాజపః ॥ ఉత్తమంమా

నసంజప్యం ఉపాంశుమధ్యమః స్మృతః । ఆథమంవాచికంప్రాహుః సర్వ
మంత్రేషువైద్విజాః ॥ వాచికైశ్చైకమేకంస్యా దుపాంశుశతముచ్యతే ।
సహస్రంమానసంప్రోక్తంమన్వత్ప్రభుగునారదైః ॥ హరితః ॥ మంత్రముచ్చా
రణేద్వాచా జపయజ్ఞసహచరః ॥ సహపాంశుజపశబ్ద శ్వలజ్ఞహృదశ
చ్ఛదః । మానసస్త్వచలజ్ఞహృదశనచ్చదత్తరితః ॥ ఉచ్చైస్తైష్వకగుణిప్రో
క్తోధ్వానోదశగుస్తస్మృతః । ఉపాంశుస్సాన్యభృతగుణి సహస్రంమానస
స్మృతః ॥ ముక్తిదోమానసోజ్ఞయో ఉపాంశుసర్వసిద్ధిదః ॥ త్రివిధోజప
యజ్ఞస్సాన్య ద్వాచికఃకుద్రకర్మణి ॥ వైయాఘ్రపాదః ॥ త్రివిధోజపయజ్ఞ
స్సాన్య న్మానసోపాంశుభాషికః । పరశ్రవణయోగ్యోయః సభాషికఉదీరి
తః ॥ ఉపాంశురోష్ఠసంస్పృశ మాత్రంస్యాన్నాతిగోచరః । యోభవేదచల
జ్ఞహృదశనావరణోజపః । సమానసస్సమాఖ్యాశో జపశ్రుతివిభూషణైః ॥
ఉచ్చైర్జపాద్విష్టస్సాన్యదుపాంశుదశభిగుణైః । (జిహ్వగుణాత్ శతగు
ణి) సహస్రోమానసస్మృతః ॥ మానససిద్ధికర్మాణాం పుష్టికామైరుపాంశు
కః । వాచికోమరణైవైవ ప్రశస్తోజపతః ॥ యక్షువ్యాసేనోక్తమ్ ॥
మనసైవజపంకురా త్సాన్యైస్తాన్త వివేషతః ఇతి ॥ తన్మానసజప్రశంసా
భిప్రాయం ॥ నపునరుపాంశుత్వనిషేధాథకం ॥ తథాత్వేఉపాంశుజప
యుక్తస్య శంసాభృతగుణాభవేదిత్యాదివచనవిరోధస్సాన్యత్ । శంసఉచ్చై
జపః ॥ జపనియమమాహకౌనకః ॥ కృతోత్తానాకరౌప్రాతః సాయంచా
ధోముఖాతథా । మధ్యైస్తభకరాభ్యాంతు జపవీవముచాహృతః ॥ వ్యాసో
పి ॥ ప్రాతరుత్తానపాణిభ్యాం స్తభాభ్యాందినషధ్యమే । అథోముఖా
భ్యాంపాణిభ్యాంసాయంఫలక్షితోజపేత్ । ప్రాతనాకసానమాకుర్మాత్
మధ్యాహ్నతూరవాసమా । సాయంకాలేనాభిసమా కరౌకుర్యాదతంద్రి
తః ॥ అపవిత్రకరోశుద్ధంప్రలపన్నజపేత్తర్వచితే ॥ అప్రాజ్యతకరోవాపి
శిరసిప్రావృతోపివేతి ॥ శౌనకః । మనస్సంతోషణంకౌనకం మానంమం
త్రాథాచింతనం । అవ్యగ్రత్వమనిర్వేదో జపసంపత్తి హేతవః । వ్యాసః ।

౧౧౬ వైద్యనాథవీక్షితే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

నప్రతామస్మహిసానానపాశ్వమవలూకయత్ || నాపాశ్చిహానజల్మక
 న్యాన్నీచ్రావృతశిరాస్తథా || నపదాపదమాకృష్యనచైవహితథాఠరా ||
 నచానమాహితమనా నచసంశ్రిపయత్ జపేత్ || అపాశ్రితఃపస్మాకాధిశ
 తః | జపకాలనభాషైత్రవతహూమాదికైశ్చ || ఏతద్వ్యవసక్రస్తుయ
 ద్యాగచ్ఛేద్విజోత్తమః | అభివాద్యుతోవిప్రం యోగక్షేమందకీర్తయేత్ ||
 బోధాయనః || విరమేత్సృజేత్ప్రాప్తే కామంతేనచసంవశేత్ | శూ
 ద్రంద్యష్టాశుసంప్రాప్తే నాధీయారకథుఃస || శూద్రంద్యష్టావిరమేదే
 వనసంవదేత్త్యభః | లోకవాతాదికంశుశ్రిత్వాస్మృష్టాద్యష్టావభాషి
 ణీం | సంఖ్యాంవినాదయజ్జప్తుం తత్సర్వంఃశులంభవేత్ ఇతి || ప్రభాషి
 ణీంబహుభాషిణీం || క్రోధంమాద్యంతఃకరం సమ్మీవనవిజృంభణం ||
 తథా || దశకనంచత్వరీచానాం సజకయేజ్జపకర్తవ్యే | అదామత్స భవేచై
 మాం స్మరేద్విష్ణుంసురాచితం | జ్యోతింషిచప్రపశ్యేద్వాకుర్యాద్వాప్రా
 ణసంయమం | జ్వలనంగాంశ్చశిపాంశ్చ యతీన్వాపివిశుద్ధయే | రత్నావ
 శ్యాం || చందాలాశుచివతితాత్ దృష్ట్వాచమ్యపునజకషేత్ | తైరేవభాష
 ణంకృత్వా న్నాత్వాచమ్యజపేత్సునః || అసత్యభాషణంజిహ్వా భాషణంచ
 జకయేత్సదా | సత్త్యేరపినభాషేత జపహూమాదకనాదీని || నారదః ||
 సశూద్రపతితాంత్రైవ రాసభుదరజస్వలాం | దృష్ట్వావ్రతేయముపస్మృ
 శ్యాభాష్యన్నాత్వాపునజకషేత్ || మాజాకరంకుక్కుటంక్రౌంచం శ్వాసం
 గృధ్రంభరంకపిం | దృష్ట్వాచమ్యచరేత్కర్కశ్చ స్మృష్ట్వాస్నానంవిధీయతఇ
 తి || బోధాయనః || సంధ్యాయానుభయోజకప్యే భోజనదంతధావన | పి
 తృకార్యేచదైవేవ తథామూత్రపుష్పయోః | గురూణాంసన్నిధౌదానై
 యాగైవైవవిశేషతః || ఏతేషుహాసమాత్మకత్ స్వగమాప్నోతిమానవః |
 యోగయాజ్ఞావల్క్యః || యదివాగ్యమలూపస్సాస్మృత్ జపాదిమకదాచన |
 వ్యాహరేదైవస్థవంసుత్రం స్మరేద్వావిష్ణుమవ్యయం || తద్విష్ణోరితిమం
 త్రం || దశకనంచత్వరీచానాం సజకయేజ్జపకర్తవ్యే | అదామత్స భవేచై
 మాం స్మరేద్విష్ణుంసురాచితం | జ్యోతింషిచప్రపశ్యేద్వాకుర్యాద్వాప్రా
 ణసంయమం | జ్వలనంగాంశ్చశిపాంశ్చ యతీన్వాపివిశుద్ధయే | రత్నావ
 శ్యాం || చందాలాశుచివతితాత్ దృష్ట్వాచమ్యపునజకషేత్ | తైరేవభాష
 ణంకృత్వా న్నాత్వాచమ్యజపేత్సునః || అసత్యభాషణంజిహ్వా భాషణంచ
 జకయేత్సదా | సత్త్యేరపినభాషేత జపహూమాదకనాదీని || నారదః ||
 సశూద్రపతితాంత్రైవ రాసభుదరజస్వలాం | దృష్ట్వావ్రతేయముపస్మృ
 శ్యాభాష్యన్నాత్వాపునజకషేత్ || మాజాకరంకుక్కుటంక్రౌంచం శ్వాసం
 గృధ్రంభరంకపిం | దృష్ట్వాచమ్యచరేత్కర్కశ్చ స్మృష్ట్వాస్నానంవిధీయతఇ
 తి || బోధాయనః || సంధ్యాయానుభయోజకప్యే భోజనదంతధావన | పి
 తృకార్యేచదైవేవ తథామూత్రపుష్పయోః | గురూణాంసన్నిధౌదానై
 యాగైవైవవిశేషతః || ఏతేషుహాసమాత్మకత్ స్వగమాప్నోతిమానవః |
 యోగయాజ్ఞావల్క్యః || యదివాగ్యమలూపస్సాస్మృత్ జపాదిమకదాచన |
 వ్యాహరేదైవస్థవంసుత్రం స్మరేద్వావిష్ణుమవ్యయం || తద్విష్ణోరితిమం
 త్రం ||

రిత్యపి || ప్రవాచతి || ప్రమావాతుర్వతోకర్త ప్రవ్యవత్సర్వరేషుయత్ ||
 స్వరణాదేవతద్విష్ణోః సంపూర్ణంస్యాదితిశ్రుతిః | అప్యరేషుజపాదీయ
 జ్ఞేమ || బోధాయనః || నాభేధఃసంస్పృశంకర్మయుక్తోవజకయేదితి ||
 యమోపి || నాభేరధఃస్వకాయంతు స్పృష్టాప్రత్యేయేత్కరం | ద
 ష్ఠీణంవాస్పృశేతగ్రం స్త్రేవ్యవిమృశ్యమవ్యయమితి || సుమంతః ||
 నాన్యథోక్తినాన్యమనానవ్యక్త్యస్తవతగరి || సజపేన్మలపన్వాసిక్య
 తునిష్కలముద్యతే || వ్యాసః || హిమఃప్రతిగ్రహేదానంభోజనాచమ
 నైజపః | నబహిజానుకార్యాణి సాగుప్తానిసమాచరేత్ || ఉష్ణీషీకంచు
 కీనగోష్ఠిముక్తకేశోగళావృతః | చింతావ్యాకులచింతోవా భ్రాంతిక్రుద్ధో
 ఋఋషీతః || అహసనశయాలోవాగచ్ఛన్నత్తిప్తివవా | రథాయామశివ
 స్థానెనజపేత్తిమిరాంతరే || ఉపానద్ధూశవావోవాయానశయ్యసనస్తథా |
 ప్రసార్యసజపేత్వాదం ఉత్కటాసనవీచన | జపేన్నప్రాధనాదశ్చనావప్య
 భోలసోమచిః || నసంఖ్యావోహ్యదభాశ్చ నశిఖాకచ్ఛబంధన ఇతి | భర
 ద్వాజః || సమ్మీవజంభణక్రోధ నిద్రాలస్యక్షుధోదమః | పతితశ్చాంత్యజా
 లాకోదశైతేజపతైరిణి || శాండిల్యః || ప్రదక్షిణేప్రణామేచపూజా
 యాంహవనైజపే | నచసంవృతవస్త్రస్యైత్ దశకనగురుదేవయోః ||
 ఆచార్యంభగవద్భక్తం భగవన్మందిరంజలం | అశ్వత్థవగ్నించుద్యంచస్పష్టికృ
 త్యజపోనతు || ఆద్రీవాసాస్తుయఃకుర్యాజ్జపంహిమంప్రతిగ్రహమ్ | స
 ర్వంతద్రాక్షసంవింద్యాద్భహిజానుచయితృతమితి | ఆద్రీవాసాఇతి
 స్థలివిషయః || యదాహవ్యాసః || యదిస్యాత్త్రిన్నవాసావై వారిమధ్య
 గతోజపేత్ | అన్యథాతుశుచాభూమ్యాం దర్శేమసుసమాహితః || న
 క్లిన్నవాసాస్థలగోజపాదీనాచరేద్భుధః | వ్రతాదికేనాద్రీవాసా ఆచా
 మేన్నైకవాససా | నజీణేననసీలేన పరిప్లుప్తేన వాజపేత్ ఇతి || యది
 స్యాత్త్రిన్నవాసాఇతిచాపష్టిప్రయం || గాయత్రీజపవ్యతిరక్త విషయంవా
 చతిమాన్నకదాదిత్తు గాయత్రీముదకేజపేత్ | గాయత్ర్యగ్ని ముఖేప్రాక్త

౧౯౮ వైష్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే.

తస్మాదుత్తర్యకాంజపేదితి గోవిలస్మరణాత్ || సుమంతుః | ఖండవస్త్రా
 వృతస్యైవవస్త్రాధానంబునస్తథా | ఉత్తరీయచ్యుతీతస్య సుస్త్రాః పు
 లాఃక్రియాః || సంఖ్యావైవోపవీతేనజః హోమాదినిష్ఫలమితి || గచ్ఛతస్త్రీష్ట
 తోవాపి శయానస్యచవర్వతః | అశుచేన్యా వినాసంఖ్యాం తత్సర్వంని
 ష్ఫలంభవేత్ ఇతి || తిష్ఠతే ఇతగాయత్రీవ్యక్తిక్తమంత్రవిషయమ్ | జహంగ
 ఘాతామక్షమాలామాహ || శంఖరూప్యచయిమాలా కాంచనీనింబజైః
 ఫలైః | పద్మాక్షకైశ్చరుద్రాక్షేవిక్రమైర్మణిమాంకికైః || రజతేంద్రా
 క్షకైర్మాణాలతాక్షైర్వాంగుళిపర్వభిః | పుత్రజీవమయీమాలాశస్త్రావై జపక
 మణితి || యోగయాజ్ఞవల్క్యః | స్ఫటికేంద్రాక్షరుద్రాక్షైః పుత్రజీవస
 ముచ్ఛజైః | అక్షమాలామకతకవ్యాహ్వస్తమాహ్వస్తరోత్తరైః | చం
 ద్రికాయామ్ || అక్షసూత్రంతుకతకవ్యం ముక్తామణిమయంశుభమ్ | సౌవ
 ర్ణకంరాజతంతామ్రంస్ఫటికంవాధకారయేదితి || స్మృత్యధికసారేపి హస్తే
 నావతకయేద్దేవీ మక్షసూత్రైరథాపివా | సౌవర్ణకే రాజతైస్తామై స్ఫ
 టికైరత్నజైస్తథా || అరిష్టైః పుత్రజీవోత్పైర్నింద్రాక్షైశ్చంఖసంభవైః | రు
 ద్రాక్షైరపిపద్మాక్షైః కుశగ్రంథిభిరేవవా || మణిభిస్త్ర్యక్షసూత్రంస్యాత్తద
 ష్టకతసంఖ్యయా | చతుఃపంచాశతంవాపి సప్తవింశతిరేవవేతి || ప్రజా
 పతిరపి | అష్టోత్తరశతంకుర్యాత్ చతుఃపంచాశతంతథా | సప్తవింశతి
 కాకార్యా తతోన్యూనానకారయేత్ | స్మృత్యంతరేపి || అష్టోత్తరశతై
 మాణాలాపంచాశద్భుతురుత్తమైః | సప్తవింశతసంఖ్యయైతి || గోవిలః | అం
 గుళ్యాజపసంఖ్యానామేకమేకముదాహృతమ్ | రేఖయాష్టగుణంపుణ్యంజీ
 వైదకశగుణాధికమ్ || శతంస్యాద్భంఖమణిభిః ప్రవాళైశ్చ సహస్రకమ్ |
 స్ఫటికైదకశసాహస్రం మాంకికైర్లక్షక్షముచ్యతే || పద్మాక్షైదకశ లక్ష
 స్తు సౌవర్ణకైః కొటిరుచ్యతే | కుశగ్రంథ్యాదరుద్రాక్షైరనంతంఫలముచ్య
 తే || తులసీకాష్ఠఘటితైర్మణిభిజకపమాలికా | సర్వకమణి సర్వేషా
 ముత్తమైః కారణమిదమ్ || శతాంగుళిజపంకుర్యాత్ సాంగుళాంగుళిభిజక

మేల్ | అంగుష్ఠేనవివాకమకృతంతదఫలంయతః || అంగుళాని నయంజీ
 తేకించిదాకుంచితెతలె | అంగుళీనానియోగాత్తు భిద్రెహస్రవతెజపఃఇతి ||
 మారీతోపి || శంఖైః శతగుణం జప్యం రాస్యే శ్చైవ సహస్రకమ్ | జప్యం శత
 సంప్రా క్తం నిందారిష్టక మేవవా || రు చాక్షే లక్షగుణితం విద్రుమైదక
 లక్షకమ్ | మా క్తికై స్సఫ్టికైశ్చైవ కౌటికౌటిగుణాత్తరమ్ || పరిసంఖ్యా
 నీవిజ్ఞేయా రుద్రాక్షాంగుళిపర్వణిః | పద్మాక్షేపుత్రజేవైశ్చ పరిసంఖ్యాన
 విద్యతే | మణిమేకైకమాదామశ్చేతసూత్రే గయోజయేత్ || ముఖం ము
 ఖేనసంయోజ్య పృష్ఠం పృష్ఠేనయోజయేత్ | ప్రా క్తసంఖ్యాన్యమేకాక్షం మే
 రుత్వేనాగ్రతాన్యసేత్ | ఏకైకమణిపృష్ఠే శుగ్రంధిబంధప్రకల్పయేత్ | జప
 మాలాంవిధాయైవ తతః సంస్కారమాచరేత్ || తాళయేష్వంధగజ్వైస్తాం
 సద్యోజాతేనవైజలైః | చందనాగరుగంధాద్యైర్వామచేకినఘృణాయేత్ |
 ధూపయేత్త్వా ఘూరణంపెత్తత్పురుషేజతు || మంత్రేణ శతపారంతు పం
 చమేనాభిమంత్రయేత్ | మేరుంచపంచమేనైవతథామంత్రేణమంత్రయేత్ ||
 జపమంత్రేణ తాం మాలాం అభిమంత్ర్య సుగోపయేత్ | మధ్యమాయాం
 స్యస్తమాలాం శ్యేష్ఠ యావత్కలైక్రమాయేత్ | ఆపివాంగుష్ఠమధ్యస్థాం చాల
 యేన్తధ్యమాగ్రతః | నస్పృశేద్వామహమైన కరభ్రష్టాంసకారయేత్ ||
 తర్జిన్యానస్పృశేత్సూత్రం కంపయేన్మవిధూనయేత్ | ప్రమాదాత్ప
 తితేహస్తా చ్ఛతమస్తోత్తరంజపేత్ || జీర్ణసూత్రేపునస్సూత్రం గ్రంథ
 యిత్యాశతంజపేత్ | భుక్తిముక్తిప్రదః సోయం మాలికాగణనక్రమ ఇ
 తి || గౌతమః || అంగుష్ఠం మోక్షదంవింద్యా త్రజః నీశత్రునాశినీ | మధ్య
 మానామయాపోక్తానామికాపుష్టిదాతథా || కసిష్ఠారక్షణీప్రోక్తాజపక
 ర్మణిశోభనా | అంగుష్ఠేనవివాజప్యం కృతంతదఫలంభవేత్ || ఉల్లంఘితేత
 థామేరోపతితేదాక్షసూత్రకై | ప్రాణాయామత్రయంకృత్వా మృతపాశ
 నమాచరేత్ ఇతి || రుద్రాక్షం ప్రకృత్యసాగ్రందపురాణే | లక్షకౌటిసహ
 స్రస్యలక్షకౌటిశతస్యచ | జపేచలభతేపుణ్యం నాత్రకార్యావిచారణా | ఉ

చ్యుష్టోవాషికర్తృణః సంయుక్తసర్వపాశక్తైః ॥ లిప్యతేనసహపేన రుద్రా
 త్మస్యతుధారణాత్ । కంఠేనుద్రాక్షమాళాయత్ ధృత్వాత్మక్రియతేయది॥
 సోపిరుద్రగ్రీవమాపూతి కింపునద్వానుమాదయ ఇతి । యఃకుద్యాత్మలసీకా
 మైరక్షమాళాంసురూపిణీం । కఠమాళాంచయత్సేన కృతంతస్యాత్మ
 యంభవేదిత్యాదివచనం భాక్తమిత్యాహుః ॥ అతీవ స్మృతిరత్నావ
 శ్యాం స్మృతిరత్నైవ ధారణసిద్ధిః । తులసీకాస్తంభహౌతాం
 సుంధేమాళాంబుధితీయః ॥ సహద్రవద్భహిషార్యః సర్వస్తాద్విజ
 కర్తృణః । సుంధేకంఠేఖాయాంవా యస్తుధారయతేమణిక ॥ దైవే
 కర్తృణిపిత్యైవ తంవిప్రందూరతస్య జేదితి ॥ విష్ణుః ॥ ఆద్యంతంగణయే
 న్మంత్రం జపెచ్ఛాంగుళిపర్వభిః । జపస్యావతీగణనెపున్య సంఖ్యానవి
 ద్యతే ॥ రత్నావశ్యామ్ ॥ పర్వభిశ్చజపఃకార్యోనాం గుళీనానిపాతనైః ।
 తస్మిపాతైస్తు రజ్జప్రసర్వంవింద్యా తదాసురంరేఖాగణనప్రకారమాహ
 శంఖః ॥ అథాంగుళీనాం రేఖాభిజకపమన్వహమాచరేత్ । పౌరభ్యా
 నామికాయాస్తుమధ్యమెవర్వణిక్రమాత్ ॥ తేజోనీమూలపర్వంతం జపెద్ద
 శనుపర్వసు । మధ్యమాంగుళిమూలేతుయత్పర్వతయంభవేత్ । తంపై
 మేరుంవిజానీయాజ్జపెత్తంనాభిలంఘయేత్ । అగమికామూలపర్వప్రార
 భ్యాపిక్రమేతు । మధ్యమామూలపర్వంతం జపెద్ద శనుపర్వసు । మధ్య
 మాయాంగుళేర్మధ్యరేఖారభ్యప్రదక్షిణం । మధ్యమాం మూలపర్వంతం
 అంగుష్ఠేనయథాకృతం । స్పృష్ట్యాద్వాదశసంఖ్యాక్యాదేకవారేణతన్నవ
 వామహస్తేనసంఖ్యాతంశతమష్టోత్తరంస్మృతమితి । అత్రపక్షత్రయేయ
 ధోపదేశం వికల్ప ఇత్యాహుః । రత్నావశ్యామ్ ॥ పవనభిస్తు
 జపెద్దేవీ వన్యత్రానయన్ స్మృతః । గాయత్యాగ్రే పెద మూలత్వా
 ద్వేదఃపర్వసుగ్గీయతఇతి ॥ తదేతద్రుద్రాక్షకుశ గ్రంథ్యో రభ్యుపలక్షణం ॥
 బ్రాహ్మేరానంత్యమాపూతి రాదైశ్చ మణిభిర్బుధః । బ్రాహ్మఃకుశమ
 యోరొద్రోరుద్రాక్షిపాశనాశనః ॥ సాక్షిత్వాస్తజస్తాభ్యాం ఏషోఽప్య

నంతమృచ్ఛతి । గాయత్ర్యావేదవీజత్వాత్పరభిచ్ఛజన్మస్మృతభితి ॥ గాత
 మః అసేనవిధివాన్త్యంజవంకుర్యాత్ప్రయత్నతరః ప్రవన్నోవిషలాన్భాగా
 భుక్తింముక్తిం చమివతీతి ॥ పితామహః ॥ ఏవంబప్త్యానాథానైర్హిహ
 తేషువివారైః । ఉత్తమేత్వసువాకైన తేహ్యవ్యక్తుమదాగతమ్ ॥ ఉత్తమే
 త్యేనవాకస్య వాసుదేవమునిస్త్వృతః । అపస్త్యునాథాభావో గాయత్రీదే
 వతాస్త్వతా ॥ వ్యాసః ॥ యథోపనిష్త్వేనాదిత్యమువయంతం మాహితః ।
 మంత్రైస్త్రవివిదైస్సానైఃకుర్వాన్సానంభవైః ఇహ ॥ ఉపస్థానంతుస్వ
 శాఖాభీతైఃమంత్రైఃకార్యం ॥ ఉపస్థానస్యైర్గర్భంత్వైర్రాదిత్యస్యకు
 కారయేత్ ఇతివసిష్ఠస్సరథాత్ ॥ చంద్రకాయాం ॥ యజుశ్వాభివాంమి
 త్రోజనాన్పరమిత్రేత తస్యేభిరుపస్థానం ॥ యానాన్పరమగాయత్రీఉత్త
 మేష్ట్రుథా - విశ్వేదేహముషణః - మిత్రోదకరా - సూర్యోపస్థానే వి
 సియోగభితి । పితామహః ॥ మిత్రస్యేతిముచ్యేనాదిత్యమిత్ర ముపేచ్ఛ
 తః । హిరుణ్ గాయత్రీమాన్మంత్రైఃకుర్వాన్సానంభవైః ఇహ ॥ దేవతాదైవమిత్ర
 సాన్యోదిత్యువాచబృహస్పతిః । ఏతాభిః ప్రాంజలైస్సవ్యగుపతప్తైత మండ
 లమ్ । సహస్రాంశుంభగవంతిముపతిష్ఠైశ్చైశ్చభాస్కరిమితి ॥

—* సానుంసన్ధ్యోపస్థానేమంజ్రీవిశేషమాహ. *

నారాయణః ॥ వారుణోధిరాదిత్యముపస్థాయ ప్రక్షాళిం కర్షకాది
 శానమస్కుర్వాదితి - వారుణ్యశ్చ - ఇమంమేవరుగ శ్రుధీత్యావ్యాః - య
 ద్యపివారుణీభిరక్షుగన్యైవోపస్థానం లింగవశాత్ప్రస్తుతథావిశ్రుతేః
 ప్రాబల్యాత్ తథా లింగం బాధిత్యా దివ్యోపస్థానం మంత్రో విసియు
 జ్యతే ॥ పితామహః ॥ ఇమంభగవతి గాయత్రం తత్త్వాయామితి త్రైమ్య
 భమ్ । యద్ధితేతివ గాయత్రంయత్రింశతైశ్చైశ్చభంవిదః ॥ కిరవాస
 ఇతిశ్చైశ్చ దేవతావరుణస్త్వృతః । తేహ్నాదాంతు శునశ్శేభశ్చతు
 థ్వావసిష్ఠఉచ్యతే ॥ పంచమ్యానుక్రిత్యేనమృషయఃపరికిరతాః ॥ బో
 ధాయనః - వారుణోధ్యంరాత్రిముపతిష్ఠతే - ఇమంమేవరుగ తత్త్వాయా

౨౦౨ బైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫల * ధర్మశాస్త్రే,

మీరిద్వాభ్యాం - ఎవమెవప్రాతః - ప్రాక్రిష్టక మైత్రీభ్యామహరుపఃష్ఠ
తే - మిత్రస్యచక్షణీభ్యతో మిత్రోజవాన్యాతయతీతిద్వాభ్యాం - య
దుపస్థాకృతం పాపంపద్భ్యాంవాయత్కృతంభవేత్ - బాహుభ్యాంమన
సావాపి వాచావాయత్కృతంభవేత్ | సాయంసన్ధ్యాముపస్థాయ తేనత
స్తాత్ప్రమువ్యతే || రాత్నాచాపిసంధీయతేతేన వరుణోగృహ్యత్యేతమే
వప్రాతరుపస్థాయ రాత్రికృతాత్ పాపాత్ప్రమువ్యతేహ్మచాపి సంధీయతే ||
మిత్రీశ్చైచనం గోపాయేత్యాదిత్యశ్చైచనం స్వగంఠాకంనయతి సవమ
వాహో రాత్రయోః సంధిషూపతిస్తమానో బ్రహ్మధూత మభిజపతీతి ||
మధ్యందినోపస్థానమాహసవేదశ్భేష్వాసీనాదర్భాధారయమాణః-పా
జ్జుఖిఃసావిత్రిం సహస్రకృత్వావర్తయేచ్ఛతకృత్వోపమిత కృత్వోవాదశా
పరమథాదిత్యముపతిష్ఠతే || ఆసత్యేనోద్వయంతమస స్వర్యుదుత్యం చిత్రం
తద్భక్షుదేవహితంయదుదగాదితి || నారాయణాహి || ఆసత్యేనోద్వయం
తండుదుత్యంచితమిత్యపి | తద్భక్షుదేవశ్శరిహంస శ్శుచిషదిత్యపి || ఎత
జ్జపేయాధ్వకాహుఃసూర్యంపశ్యంత్యమాహీతః || శానకస్తువిశేషమాహ ||
ఉత్తమత్యనువాకేన చోద్వాస్యపరమాంశుభామ్ | సాయంప్రాతరుపస్థా
యజాతేదసశ్శిష్యుచా || ఇమంమెవరుణతత్వేతి సాయంకాలే విశేషతః ||
మిత్రస్యచక్షణీ ధృతద్వాభ్యాం ప్రాతస్సమాహీతః | పిశంకభృష్టిమిత్స
చాముఖంస్పృష్ట్యాప్రదక్షిణమ్ || భద్రంకణేత్యచాకయాకణంస్పృష్ట్యా
ప్రదక్షిణమ్ | కేశ్యాగ్నిమిత్సచా పశ్చచ్ఛిఖాంస్పృష్ట్యాప్రదక్షిణమ్ || సం
ధ్యాకాలేదసావిత్రిం సర్వాదేవాప్రణమ్యచ | దిశ్చార్చి పతీన్నత్వా
గురూనప్యభివాదయేత్ || మధ్యాహ్నమండలంపశ్యన్నపతిష్ఠేత్యభాస్క
రమ్ | కృతాంజలిఃపరేత్సూక్తండుత్యంజాతేదసమ్ || ఏవమాదీని సా
ర్వాణిషపశ్యేత్తేతభాస్కరమ్ ఇతి || స్మృత్యర్థసారే || జహంతేప్రాతః
సౌరైనుకంత్రైఃసూర్యముపతిష్ఠేతసాయంవారుదైర్యదోషయత్ర జాత
నేదనేవవేషవేరికాదే | కాలపక్షేతదిగ్బోగ్గదేవతాభ్యో నమస్త్యుత్య

సంధ్యామై సావిత్రి గాయత్రి సరస్వత్యై సర్వాభ్యో దేవతాభ్యోన
మోనమథత్యాదియథాస్వాచారంకుర్యాదితి ॥ ఛరద్వాజః ॥ ఉపస్థాన
మసుకర్యాచ్చతుస్సంధ్యాదిదేవతాః । సంధ్యాపురస్తాత్సావిత్రి గాయత్రిచ
సరస్వతీ ॥ ఏతాః సంధ్యాదయః ప్రోక్తాశ్చైత్రప్రోదేవతాః క్రమాత్ । స్వ
స్వనామచతుర్థ్యంతం ప్రణవాదినమంతకమ్ ॥ మంత్రమాసా మిహప్రో
క్తం ప్రణతిస్సాస్వమంత్రతః । కేచిత్తుమనయః ప్రాహుః ప్రతిమంత్రప్ర
దక్షిణమ్ ॥ సర్వాభ్యోదేవతాభ్యశ్చైత్తత్త్వప్రీత్యవసంపుటమ్ । ఉధానమో
నమథప్రణవేత్సర్వదేవతాః । కామోకారుషీన్ద్రచ్యురకాషీ న్నమథత్య
పి ॥ ఉధాప్రదక్షిణేనైవదేవీప్రోభివాదయేత్ । కర్ణయుగ్మం స్వహ
స్తాభ్యాంస్పృష్ట్యాజానుద్వయాదికమ్ ॥ చరణాంగువృషర్యంతంసమ్ప్రజ్యతు
శనైశ్చనైః । అభివాద్యతు గాయత్రినమసుకర్యాద్దిశస్తథా ॥ *

—* ఉపస్థాన మంత్రానామావళిః *—

అభివాద్యతు గాయత్రిం నమసుకర్యాద్దిశస్తథా । ప్రాచీనదక్షిణా
దైవ ప్రతీచీహోత్రరోధ్వాకా ॥ ఆధారాచాంతరిక్షౌచ భూమిశ్చాప్తో
దితాదితాః । ఏతాః ప్రదక్షిణేనైవ ప్రణవేత్స్వమంత్రితః ॥ యమ
విష్ణువిరూపాక్ష సవిత్రానామపస్తీతిమ్ । కుర్యాత్త్రింగక్షైవకంత్రైః
దిశోయామ్యాదిదిబ్బుః ॥ ఏవంసంధ్యాముపాస్యాథ పితరావగ్నిజాకా
రూకా । త్రివర్షా పూవాకం చ్ఛిష్టాంశ్చ పాశ్వాస్త్రానభివాదయే
తి ॥ చంద్రికాయామ్ ॥ ఆశ్వాసాదౌతథాభూమిం సంధ్యాకాలేభివాద
యేత్ । ఆయుర్విద్యాధనాగోగ్ధాప్రాప్నోతిపురుషఃసచేత ॥ స్రుత్య
థాసారి ॥ సావిత్యా దిక్రితాః సర్వా ఆత్మ్యాభి ముఖశ్చకేత్ । జ
పస్థానాన్ననిగోశ్చేద్యైతాసన్నిధౌత్వకేత్ ॥ ప్రదక్షిణంనమస్కారంనకు
ర్యాదేవతాలయే ॥ హరీతః ॥ ఆద్యైవాసాజతెకుర్యాత్తర్వాకాదమ
నంజపమ్ ॥ ఉపస్థానంతుః సర్వభృతజ్జయేన్నప్రదక్షిణమితి ॥ మంత్రా
థాస్తు ॥ ఉత్తమేశిఖరేణవీదేవనశీలావిగ్రహైశ్చత్యయః । దేవనశీలైశ్చ

౨౦౪ వైష్ణవాధిపతీయే * స్మృతిముక్తాఫల * ధర్మశాస్త్రమ్.

హే దేవిభూమ్య మాగతాస్మభ్య మనుజ్ఞానం కృత్వా ఉత్తమఉత్కృష్ట
 లోమేఖరేనవక స్మాదుచ్చితై పవతరచూఢాని సుమేరోః కూర్షి
 బ్రహ్మలోకే స్వస్థానే యథాసుఖం గచ్ఛ మిత్రస్యేత్వాది మంత్రస్య సూ
 ర్యస్యవవణయోమనుష్యాః తాన్ ధారయతి వృష్టి పృథాన ద్వా రేణే
 తివవణే । ధృత శ్రీవత్స దీప్తినా తదిహోపచారాత్మోన్మంజులై వ
 తతతే చేవస్య ప్రకాశమానస్య సానసిం, మండల విశేషేణర మేత్మయస్య సం
 భక్తావిత్త్యా సుదత్ ప్రత్యయం తస్య ఛాందస మేత ద్రూపం యోగిభిః సం
 భసేయ మిత్యర్థః సత్సంపరమాధిక భూతం చిత్రశ్రవస్తమంచిత్రా
 ణి శ్రీవాంసి శేజాంసి యేషామన్న్య దీనాంత ఇమ చిత్రశ్రవసః తే
 మాం మధ్యే ఉత్కృష్టం వీవంధూతం వయః విందా మహాఇతి వాక్య
 శేషః మిత్రోజనాన్ సవణమిదం కరతలావలకవత్ ప్రజానన్ పశ్యన్
 మిత్రం సూర్యః జనాన్ యాతయతి వ్యాపారవతః కరోతి, మిత్రవీవవ
 ప్తి ప్రదానేన ధారయతి పృథివీం పృథివీం ప్రాణిజాతం ఉత ద్వాం
 వివమపి ఉపలక్షణం చైతత్, సకల సువనానాం కించిన్తిశ్రీః కృష్టి కృష్ట
 యోమనుష్యాః, తాన్ పుణ్య పాపయోగప్రవర్తకా మా తాన్ అనిమిదా, సుహం
 సుతుగిత్యాకారః, అనిమేషేణ దివ్యేన చతుషా అభిచక్షే. అభిచక్షేన
 పశ్యతియః, తస్మై సత్తాయ నిశ్వరూపాయ మితాయ హవ్యంచరుత్ర
 రోదాశాద్భీష్టుతవ త్తద్భుతసిర్తం, పితృదేవదత్తత్యభః, ప్రసమిత్రమతో
 అస్తు, హేమిత్ర, సమతః, మత్యః ప్రాస్తభసతు, కీదృశః ప్రయ
 స్వాన్ ప్రయత్నత్వేన నామతద్వాన్ భూర్ని మేత్ప్రీత్యయః, బహునో
 భవతు, కోసాయోయజమానః తేషుభ్యం అపిభ్య అపిలేః పుత్ర్యిడుతిత
 దాదివ్రతమితి కమణామప్రతేన యాగభ్య కమణాం ప్రకృతత్వాత్,
 ఘృతవద్ధవిరితి సంబంధ్యతే కమణి యోహవిదక దాతినః ప్రయస్వాన్
 ప్రభవత్వేతి యాపతానకేవల మన్నవానేవ భవత్వేతి, కింతు తహిన్
 న హస్యతే మృశ్యనానజేయతే హ్యవయోహనా శతవత్సర లక్షణాదా

యమోనజీయతేత్వోతః ఉత ఇతివ్యంతోరక్షణార్థం క్యేతద్రూపంత్య
 యారక్షితఇత్యర్థః నైసంవీనంత్యదారాధనపరంఽగ్ంహఃపాపంనాపొ
 తినసంబధ్నాతి అంతః సమీపే ఇహజన్మనూరాత్పూర్వ జన్మనికృత
 మిశ్యథాః శునశ్శేఫావరుణం ప్రార్థయతే, ఇమంమే పరుణేతి, హేవ
 రుణ ఇమం అస్మదీయ్యం హవంస్తోత్రం శ్రుధీశ్రుణు, శ్రుత్వాచ, అదైగ్గి
 వమాం మృడయసుఖయయస్తాదహంత్యాం అవస్యః రక్షణమాత్మన జి
 చ్ఛిన్ననస్యకీ, ఆచకే ఆభియభ్యేన ప్రార్థయామి కైశ్చైతత్త్వయా
 మీతి, హేవరుణ బ్రహ్మచా మంత్రేణ వందమానః స్తువక తత్తదధాం
 చతుర్థ్యాల్లూక్తదధామేవత్వాంయామి భజేయజమానోపి సవస్తదే
 వాశాస్తై హవిభిశ్శ్రు పురోదాశాద్భిః హే ఉరుశం నబహుభి ర్భజ
 మానైఃస్తూయమాన ఇహఅస్మిన్నాలె అస్మదీయాం విజ్ఞాపనాం అహేడ
 మానః, అకృష్ణ కబోభిబుభ్యస్వచ్ఛాంద సంరూపం కింపునస్తత్ప్రాథక నీ
 యమిత్యాహ మానఇతిసరి అస్మాకం ఆయుః జీవితం మాస్రమోషీః ।
 మాప్రహషీః యుచ్ఛిచ్ఛి తే చిత్వహి ఇతిద్వావపి నిపాతావనథాకౌ తేత
 వప్రతమ్యోనేన సంబధ్యతే హేదేవరుణ వికోమనుష్యావివేకశూన్యా వి
 హీతం కమణుం పంతితథానయమపిలేవ్రతం పరివయాకమక ప్రమనీ
 వనీహవంతః, ద్వవిద్యవివేచనై యత్కించేయత్కించదిదమిద్యకం
 హేవరుణదైవ్యే దేవసమూహే జనైఅభిద్రోహమపచారం పాపరూపం
 మనుష్యావయంచమషసి కుర్వకతః అచిత్తీప్రథమా బహువచనస్య ఈకా
 రః ఆచిత్తాఅజ్ఞానినోవయం తవధమా ధర్మం పరివయారూపం యు
 యోపిమనాశితవంతః మేతప్రతిషేధార్థః నఅస్మాక తస్మాచే ననఃపా
 పాస్యరీరివరి, మాహీంసీరిత్యర్థః కితవాసరి యదస్మద్విషయే కితవాసః
 కితవారి రివః పాప మారోపయంతినదివి దేవసస్థాన ఇవయద్వాఘేతి
 పావపూరణే ఏవకారాధేన వతకేనే సత్యమేవ ఉతయన్నవిద్యయదపి
 వయం నజానీమః యథాకితవాదేవనస్థానై పరిస్పరం సత్యమసత్యంచవదం

తిలదత్తస్వర్ణాకాః సర్వాణి తానివిష్య అపవయసిద్ధిరేవ శిథిలాసీవ, అథ,
 అనంతరం, తేతవప్రియా స్వామేత్యథాః, ఆసత్యేనేత్యాది సత్యేన సత్స
 స్తంభ కుంభాదిషు భ్రాజమానేన రజసా జ్యోతిషా ఆవతకమానః అమృ
 తంమత్యకంచ అమరణ ధర్మణోదేవాక్ మరణధర్మణోమనుష్యాంశ్చ
 నివేశయ న్వాపారయక్ ఆదిత్యోహిస్వేన తేజసాసర్వం వ్యాపారయతి,
 హిరణ్యయేనస్వనామయేన రథేనవితాకమక్ ప్రసవితా అభ్యున్నతాదే
 వోయాతిభువనానిపశ్యక్ భువనాని సాక్షిరూపేణ వివిధంపశ్యం త్సన్నిత్య
 థాః, ఉద్వయంతమసస్పరి, ఉద్, ఉతంతమసస్పరిఃరివజితైతపీవిరాశ్యా
 దికమితియావత్, జ్యోతిః తేజోమయం ఉత్తరం ఉత్కృష్టంచేవం దేవతా
 దేవానామపిత్రాతారం సూర్యం పశ్యంతోవయం, ఉత్తమజ్యోతిః అగస్త్య
 గమిష్యామ ఇత్యథాః, ఉదుత్యం, ఉఇతినిపాతోవధారణాథాః, ఉదు
 త్యంతంబాతాకమథూతాని చేత్తీతిజాతచేదాః తంచేవంకేతవః, సహస్ర
 సంఖ్యదీధితయః ఉద్వహంతఉద్గమయంతి, కీషథాంద్యశోదశానాయ వి
 శ్వానువిశ్వస్య సూర్యం శరశీలం చిత్రం దేవానామ్ ॥ దేవానామ
 గ్నాదీనాం మధ్యేచిత్రం అహ్నుతం పూజ్యం అసీకశబ్దః సేనావచనః
 దేవద్విషామ పనాదకమిత్యథాః, మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేశ్చక్షుః చక్షు
 దేవానాంకిముతమనుష్యాణామితిశ్రుతేః । ఆప్రాఃప్రభవపురుషస్థానెమ
 ధ్యమపురుషః ద్యావాపృథివీఅంతరిక్షం । సర్వాకలోకాకస్వేనమహి
 మ్నాపూరయతి, పరీత్యలోకాక పరీత్యభూతాని పరీత్యసర్వాఃప్రదిశో
 దిశశ్చేతిశ్రుతేః సూర్య ఆత్మాజగతః జంగమస్య మనుష్యాదేః తస్థుషః
 స్థావరస్యవృక్షాదేః సర్వాస్యాయమే వాత్మరూపేణావస్థితః ॥ తచ్చక్షుః ।
 తత్ ఆదిత్యస్య జ్యోతిః చక్షుః సర్వాస్య సాక్షిభూతా దేవహితం అగ్ని
 హోత్రాదిహవిః ప్రదానాథకషహోరాత్రాది విభజనక్షమయాదేవానాం
 హితకరం । పురస్తాత్ పూర్వాస్యాం దిశి శుక్రం శుక్లదీప్తిః అస్యా
 స్తితీ మత్వధీయోప్రత్యయః । ఉచ్చరత్, ఉద్గచ్ఛత్, జ్యోతిరాదిత్యాఖ్యః

పశ్యేమః కాలం శరదః శతం సంవత్సరశతం జీవేమేతి, సర్వం సం
పద్భిః సహజేవనమాశాస్యతేన ప్రాణధారణమాత్రం । నందామ, సమృ
ద్ధాస్సాస్యమమోదామహ్మష్టాస్సాస్యమభవామ, ఐశ్వర్యపాత్రాస్సాస్యమ, శ్రు
ణువామ, ప్రబ్రువామ, ప్రవక్తారాస్సాస్యమ, సహితాస్సాస్యమ, శత్రుభిరజేతా
స్సాస్యమ, జ్యోత్స్నూర్యందృశే, పశ్యేమ, యదేద గాన్తహతోణకవాతే స
ముద్రాత్ విభ్రాజమానః విరజమానః సరిరస్యసలిలస్యమధ్యాత్ స
మావృథిః శ్రేష్ఠః హితాక్షః సూర్యోవిపశ్చితే విశద్ధవృష్టిర్నసామాంఘ్ర
నాతుశోధయేత్ ॥ స్వపరిగ్రహయోగ్యం స్వయమేవకరోష్వత్యథః ॥ అన్యా
న్యపిపాపక్షయాథాః జప్యాన్యాహ ॥ యమః జపేద్వాప్యస్యవామీయం
పావమానీః యథారుచం వాలభిల్బ్యాంశ్చః శిశోవ్రీషం వృషాకపిం హూ
త్కూర్గుద్రాకపిత్రూకజప్తాముచ్యతే సర్వపాతకైః ॥ అస్యవామీయం అ
స్యవామస్యపతితస్యేతి ద్విపంచాశద్వచః పావమానీః పవమానస్సవజాన
శ్చిత్త్యాద్యా హూత్కూర్ చిత్తిస్సగిత్యాదీక పిత్రూక పరే యువాంసి మి
త్యాదీక వసిష్ఠః ॥ సర్వచేదపవిత్రాణి వక్ష్యమాణ మతః పరమ్ । ఏషాంజ
వైస్తుపాపాఘాత్ ముచ్యతే శాత్రసంశయః ॥ అఘమషణం చేవకృతం శు
ద్ధవత్సస్త్వరంతస్సమాః । కూశ్మాండోపావమాన్యశ్చదుర్గా సావిత్య్రీవ
చ ॥ అభిషం గాః పదస్తోమాః సామాన్యాహ్వాతీస్తథా । వారుణానివసామా
నిగాయత్రం దైవతంతథా । అల్లిం గావాహస్త్వత్యంచవాక్సుక్తం మధ్యచ
స్తథా । శతరుద్రీయమధర్వశిరసస్త్రిసుపణకం మహావ్రతం - గోసూక్తమ
శ్వసూక్తం చ ఇంద్రశుద్ధివనావనీ । త్రిశ్శ్యాంధ్రాహగ్నిరక్షంతరాశ్చ అస్త్రీ
వ్రతం వామదేవ్యం బృహచ్చ ॥ ఏతాని జప్య్యాని పునంతి జంతూక జాతిస్త
రత్వం లభతే యథాచేత్ । ఇతి అఘమషణం ఋతంచేత్త్యాద్యాస్త్రీః దేవ
కృతోదేవ కృతస్యో సావయజనవసీత్యాదయః శుద్ధవత్సోవికౌత్విగంస్త
వామేత్యాదయస్త్రీః తరత్సమాః తరత్సమంధీధావతీ త్యాద్యాశ్చ త్రస్యః
కూశ్మాండ్యోగదైవాదేవ హేళనమిత్యనువాకత్రయం పావమాన్యః స్వా

౧౦౮ వైవ్యనాథకీర్తియే * స్తుతిముక్తాఫలే* ధర్మశాస్త్రే,

నిష్టయామదిష్టయాపరమానః సువజనశ్చత్యేవమాద్యాదుగాణం జాతవే
 దసే సునవామసోమమిచ్ఛేత్తాముక్ - సావిత్రింతత్సవితురితి || అభిషంగా
 దమోదైవతాంతాంతామవిశేషాః అన్తింగాతపిహిష్యేత్త్యాద్యాః బాహా
 స్సశ్యంయస్తస్తంభసూసేత్యేకాదశకం - వాక్సుక్తమహంరుద్రభిర్వి
 సుభిరీత్యవమ్ | మధ్యహ్నమధువాతాముతాయతభిత్వాద్యాస్త్రీసః - శత
 రుద్రీ. గంసమస్తేనుద్రున్యవ ఇత్యేకాదశానువాకాః | ప్రీతుపణంబహ్మ
 మేతుమామిత్యాద్యుపవాకత్రయం రాజనంనామసావగోసూక్తం ఆగావో
 అగ్నినిశ్యష్ట్రం అవ్వసూక్తం మానోమిత్ర వరుణశతి ద్వామిశర్చం ఇం
 ద్రశుద్ధ్యాదయోబృహదంతాః సావవిశేషాః చతుర్వింశతీమతే - అగ్నేర్మ
 తేనువాకంతుజపేదేనమనుత్తమమ్ | హేమేమన్యరిత్యేతమనువాకజపే
 ద్విజః || జప్తాపాపైప్రముచ్చేత బోధాయన వయో. గథా | త్రిమధు
 ప్రీతుపణంచనాచితేత్రయంతథా || నారాయణం జపెగ్గళం ము
 చ్యతే బహ్మహశ్యయా | యత్కించిత్రాతకంకుర్యాత్ యత్కించేదప్య
 చంపెత్ || హాసశ్యవిషుత్తేతా జపేద్వాపిత్యంబకమ్ | బ్రాహ్మ
 తానిచకల్పాంశ్యషడంగానితిధేవ || ఆశ్యాతాంతథాన్యానిజప్తాపాపైః
 ప్రముచ్యతే ఇతి || ఇతిశాసనురాశాంచేవతాస్తవనాచ | శేవప్రతాజ్య
 దోహన్యాగ్నిర్గంధరథంతమ్ || ధర్మసామాని రాత్రాణి జప్తాపా
 పైఃప్రముచ్యతే | యజ్ఞానజ్ఞీయమానిత్యశేష్టరావవరాజమ్ || గరు
 దాచిదరామా జప్తాముచ్చేత క్రిప్తిశాత్ ఇతి || యజ్ఞపల్కాః || జప
 యజ్ఞోపకర్తవ్యః సర్వవేదప్రణీతతైః | పవిత్రైర్వివిధైశ్చాన్యైశ్చగృ
 హ్యోపశవస్తథా || అధ్యాత్మవిద్యవిధిభాజవ్యాసజ్ఞః సిద్ధయే | అన్యైశ్చ
 వివిధైరుపకృతైర్దేవతాస్తునానిభిః || శక్రియారణ్యకజహోగాయత్యా
 శ్చవిశేషతః | సర్వపాపహరాహ్యేతేరుద్రైకాదశింతథా || ఇతి బోధా
 యనః || ఉపనిషదోపదాదయోవేదాంతః సర్వభూదస్సుసంహితామధూ
 న్యసమక్షణమథర్వశిరోరుద్రః పురుషసూక్తం రాజనిశాహిణీయ

సామాని బృహద్రథంతరపురుషసూక్తచహవై రాజశ్శేష్ఠసామ్నా మన్య
తమత్వాత్ బహిష్పవమానాః కూశ్మాండాః పావమాన్యః అచిత్తీయేతిపా
వమానీత్యాదిగవీవ అఘమషణం దేవకృతం శుద్ధశత్యస్తరత్సమాః కూశ్మాం
డః పావమాన్యశ్చ దిరజా మృత్యులాంగలమ్ దుర్గా వ్యాహృతయోరుద్రా
మహాపాతకనాశనాగ్నితి గౌతమః || పఞ్చిపావనా స్వదంగవిదితి || శ్శేష్ఠసా
మ్నా కప్రినాచికేతప్రిషధు ప్రీసుపర్ణః పంచాగ్నిః స్నాతకౌమంత్రబ్రా
హ్మణ విధర్మజ్ఞోబ్రహ్మదేమాను సంతానగ్నితి || బ్రాహ్మవివాహోఽథపుత్రః ||
అపస్తంబః అహశ్శ్రేయహతాపశ్చిః పావ్యతేయైర్విజోత్తమైః తాన్ని
ధతవైసర్వాన్ సద్విజాన్ పఞ్చిపావనాన్ || త్రిణాచికేతః పంచాగ్నిః త్రిసు
పర్ణః స్వదంగవిత్ బ్రహ్మదేయోఽథ సంతాన శ్చందోగౌ శ్శేష్ఠసామగః |
వేదాథకవిత్పురకావబ్రహ్మచారీసహస్రతః || శతాయుశ్చైవయజ్ఞాదవి
జ్ఞేయః పఞ్చిపావనాగ్నితి || ఆశ్వలాయనః || కుంతాపం వాలఖిల్యాం
శ్చజప్తాపాపైః ప్రముచ్యతే | ఉపపాతకసంఘాతాలీయం తేనాత్రసంశయః |
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన పావమానీజపేద్బుధగ్నితి || శౌనకః || అపనశ్శోకు
చదితిజపస్మచ్చేతవాంహసః | తమమ్బుహీలిః త్రంచ ఏకాదశిదినై
నై || శ్రీరుద్రస్యతుయత్ప్ర్యం తత్ప్ర్యం విందతేజపాత్ | స్వస్త్వాత్ర
యంజపేన్నిత్యం ప్రాతః ప్రాతడినైదినై || ఏతత్సన్ద్యయనంపుణ్యం స
ర్వాకర్మవినిశనమ్ | సోమారుద్రాజపేత్సూక్తం కృత్సమేనో వ్యపో
హతి || తచ్ఛంయోరావృణేషహ ఇతితత్సన్ద్యయనంభవేదితి || బో
ధాయనః || పవిత్రేమాణజనం కుర్వాన్ రుద్రై కాదశనీజపక్ | ము
చ్యతేసర్వపాపేభ్యో మహతఃపాతకాదృతే || అత్ర్యంగిరసా || ఏకాద
శగుణాన్వాపి రుద్రానాదిత్యధర్మకవిత్ | మహాపాపైరిస్సృష్టో ముచ్య
తేనాత్రసంశయః || పృథివీంససాగరాంయోహి కృత్సాంశైలవనాని
తామ్ | దద్యాత్కాలంచనసంపూర్ణం హేమమాషధిసంయుతామ్ || త
స్మాధికఫలంనూనం రుద్రజాపీసకృద్విజరి || లభతేతిశేషః || తపస్త్య

౧౦౦ దైవ్యనాథచరిత్రయ * స్మృతిముక్తాశత * ధర్మశాస్త్రీ,

తివాత్యథాం సహస్రాబ్జానిసంయమి ॥ నసతత్సలమాప్నోతి యత్సకృదు
 ద్రజాపకః । గవాంకోటిప్రదానోయః కరోతిఃధివద్గురౌ ॥ నసతత్సల
 మాప్నోతియః సకృదుద్రజాపకః । యజ్ఞస్మశాంసిజ్ఞానాని కీధాణాని
 విధానివ । ఏతానిరుద్రజాపస్య కలాంనాహాంతిమోడగీమ్ ఇతి ॥ యా
 జ్ఞవల్క్యః ॥ సురాపస్యనవాహరీదరుద్రజాపీజలెన్ధితః । సహస్రశీరా
 జాపీవ మువ్యతేసవాత్పైః ॥ వేదమేకగుణంజప్త్వా యథాహేవవి
 శుద్ధతి ॥ శాతాతపః ॥ సురాంపిత్యాబ్రహ్మహత్యాం చకృత్వాస్తేయం
 కృత్వాగురుదారాంశ్చగత్వా । భస్మచ్ఛనో భస్మశయ్యోకయానో రు
 ద్రాధ్యాయామువ్యతే సవాపాతైః ॥ మమభావంసముత్సృజ్య యశ్చ
 రుద్రంజపేత్సదా । సతేనైవచ దేహిన రుద్రఃసంజాయతేధురీవమ్ ॥ చమ
 కంనమకంచైవ పురుషసూక్తంశధైవచ । నిత్యంతుయఃప్రయుంజానో
 బ్రహ్మలోకమహీయతే ॥ చమకంనమకంచైవ జపంతం పురుషంసదా ।
 ప్రవిశేత్సమహాదేవో గృహం గృహపతిర్యథా ఇతి ॥ కైవల్యసుత్రే ॥
 యశ్చతరుద్రీయమధీతే సోగ్నిపూతోభవతి । సురాపానాత్పూతోభవతి బ్ర
 హ్మహత్యాత్పూతోభవతికృత్వాకృత్వాత్పూతోభవతి, తస్మాదపిముక్తాశ్రి
 తోభవతి । అత్యాశ్రమి సవాదా సకృద్వాజపేదనే నజ్ఞానమాప్నోతి సం
 సారాణావనాశనమితి ॥ జాదాలశ్రుతౌచ ॥ అథహ్రానంబ్రహ్మచారిణుః
 యః । కింజశ్యేనామృతత్వం బ్రాహ్మీతి సహూవాచ యజ్ఞవల్క్యః ॥
 శతరుద్రీయే ణేత్యేతాని హవామృత గామధేయా స్వేతైహావామృతో
 భవతీతి ॥ శానకః । శ్రుతిషుప్రబలంమంత్రా సేవ్యప్యధ్యాత్మవాదినః । త
 త్తాపిపౌరుషంసూక్తం నతస్మాద్విద్యతేపరమ్ । ప్రాయశ్చిత్రైజపేచైవ వి
 మ్లోరారాధనేపివ ॥ మోక్షవశ్యేగ్నూపస్థానై సుపుత్రప్రాపతేతథా సర్వక
 మా ఫలావాప్తా వారోగ్యే మృత్యునాశనే । ఏతేష్వభేష్యిదంసూక్తం
 మునయోవినియుజతే ॥ వాధూలః ॥ యత్రయత్రకమమధ్యే వంత్ర
 భిష్టో యజ్ఞభిష్టోవా తత్రపురుషం ధ్యాయన్ పురుషసూక్తముచ్ఛరేత్ ॥

పూర్ణాత్మాత్మరుషభిః జ్ఞాయతే । రహస్యప్రాయశ్చిత్రైర్వాసః ॥ యో
నూచానంద్విజయతోఽహతవానధాలోభతః । సజపేత్పారుషంసూ
క్తం జలస్థశ్చింతయన్ హరిమ్ ॥ తద్దైవబ్రహ్మహత్యాయాం ముచ్యతేనా
త్రాసంశయః ॥ మనురపి ॥ సకృజ్జప్తాస్యవామీయం శివసంకల్పమేవచ ।
హవిష్వంతియమభ్యుత్య నతమంహాభూతిచ । జప్తాస్త్వపౌరుషంసూక్తం
ముచ్యతేగురుతల్పగః ॥ బ్రహ్మయజ్ఞే జపన్ సూక్తం పౌరుషం చింతయన్
హరిమ్ ॥ ససర్వాంస్తు సజపేద్దేవాన్ సాంగోపాంగం ద్విశోత్సమభిరిభో
ధాయనోపి ॥ మాతృదుహితృన్నుసా శ్వస్యసవతాన్ విభవాగమసంకృ
త్యాయః పురుషసూక్తం త్రిరుచ్చారయేత్సతదానీ మేవపూతోభవతి ॥ వి
ష్ణురపి ॥ స్నాతఃపవిత్రకార్యాణి యథాశక్తిజపేద్విజః । సావిత్రిం
పురుషసూక్తంచ ప్రతాభ్యాం సదృశమస్త్రీతి ॥ విరజాన్విగుణంజప్త్వాశ్చద
హ్నోవవిశుభ్యతి । పౌరుషంసూక్తమావృత్య ముచ్యతేసర్వపాతకాత్ ॥
సంవతరః ॥ షష్ఠాసంపంచనూసంవాసయతోనియతాశనః । జప్త్వా
హపౌరుషంసూక్తం ముచ్యతేసర్వపాతకైః ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ పా
వమానీస్తథారోద్రం పురుషంసూక్తమేవచ । జప్త్వాపాపైరిప్రముఞ్చేత మ
ధుచ్ఛందసమేవచ ॥ యోగవాసిష్ఠే ॥ సంసారాన్తోక్షమిచ్ఛద్భ్యుత్సం
త్కర్తవ్యత్రయమ్ । సర్వదాపౌరుషంసూక్తం మనసైవజపేచ్ఛుచిః
ఇతి ॥ శానకః ॥ పురుషస్యహరేస్సూక్తం సర్వపాపప్రణాశనమ్ । యస్తు
పౌరుషసూక్తస్య జానాత్మథకంఠధాశథా ॥ సజన్మనీహముక్తస్సాన్యత్
పురుషేఘదదశకనాత్ ॥ విష్ణుః ॥ పురుషసూక్తాథకః పురుషోఽర్ఘ్యసీమతే ॥

—* ఆథ కామ్యజపాని. *

పులస్త్యః ॥ కామః కామప్రదః కాంతరి కామపాలస్తథాచారిః । ఆ
నంతోమాధవశ్చైవ కామస్యసిద్ధయేజపేత్ ॥ ఏతానినామానీత్యథః ॥
రామః పరశురామశ్చ సృసింహావిష్ణుశేవచ । త్రివిక్రమశ్చైత్యాదీని జప్త్వా
స్మరిజగీఘభిః ॥ విద్యావభ్యుత్యతాశ్చ ॥ జప్తవ్యః పురుషోత్తమః । దామో

౨౧౨ వైఖ్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే.

దరంజగన్నాథం నిత్యమేవజపేన్నరః ॥ కేశవంపుండరీకాక్షంఽనిశం
 పీతథాజపేత్ ॥ నేత్రమాలాసుసర్వాను హృషీకేశంభయేషుచ ॥
 అచ్యుతంచామృతంచైవ స్మరేదాషధకమణి ॥ సంగ్రామాభిముఖైనిత్యం
 సంస్తరేదపరాజితం ॥ చక్రిణంగదినంచైవ శాఙ్గిణంఖడ్గినంతథా ॥ షేమా
 తిపగ్రసవంఃత్యం దిక్షుస్పృహ్యాదిషుస్తరేత్ ॥ అజితంచాధిపంచైవ స
 వకంసర్వేశ్వరంతథా ॥ సంస్తరేత్పురుషోభక్త్యాచ్యవహారేమసర్వదా ॥
 నారాయణంసర్వకాలం తుతప్రస్థలనాదిషు ॥ గ్రహనక్షత్రపీడాను దేవ
 బాధానుసర్వదా ॥ దస్యురైరాదివోమేషు వ్యాఘ్రసింహాదినంకటే ॥ అం
 ధకారెమహాఘోరై నరసింహమనుస్తరేత్ ॥ తరత్యఖిలదుర్గాణి తాపా
 గ్లోజలశాయినం ॥ గరుడధ్వజానుస్తరణౌ ద్విషవీరుణంప్రశామ్యతే ॥
 స్నానై జేవాచానెహోమే ప్రణిహితైస్రదక్షిణే ॥ కీర్తకయేధ్యగవన్నామ
 వాసుదేవేతితత్పరః ॥ స్థాపనైత్తదాన్యాచై రపధ్యానేందృష్టశే ॥ కుర్వీ
 తతస్త్వాభూత్వా అనంతాచ్యుతకీర్తనమ్ ॥ నారాయణంశాఙ్గధరం
 శ్రీధరంపురుషోత్తమం ॥ వామనంఖడ్గినంచైవ దుస్స్వప్నేషుసదాస్తరేత్ ॥
 వీరాణావాదౌపయంక శాయినంచసదాస్తరేత్ ॥ బలభద్రంసమృద్ధ్య
 ధీక సీరకమణికీర్తయేత్ ॥ జగత్పతింత్వపత్యాభీక స్తువన్మక్త్యానసీదతి ॥
 శ్రియంసర్వాభ్యుదయికేశమణ్యాశుప్రకీర్తయేత్ ॥ అరిష్టేస్వప్నశేషే
 మువిశోకంచసదాజపేత్ ॥ మరుత్ప్రవాతాగ్నిజలబంధనాదిషు శ్మశ్ర్యమ ॥
 స్వతంత్రపరతంత్రేషు వాసుదేవంజపేద్బుధః ॥ సర్వాధికశక్తియుక్తస్య
 దేవదేవస్యచక్రిణి ॥ యద్వాభిరోచతేనామ తత్సర్వాధోమక్షీర్తయేత్ ॥
 సర్వార్థసిద్ధిమాప్నోతి నామ్నసర్వార్థదాయిన ఇతి ॥ బోధాయనః ॥ హ
 రేర్నామపరంజప్యంధ్యేయం జ్ఞేయంసిరంతరంకిర్తనీయంచబహుధానివృ
 త్తిం బహుధేచ్ఛతా ॥ విశ్వమిత్రః ॥ విశ్రుతానిబహు శ్శ్రేవతీర్థానివివిధానిచ ॥
 కోట్యంశేనాపితల్యాని హరినామజపేనవై ॥ శ్రీరామనామ నియతం పరి
 చింతనీయం వృత్తంహివైష్టికమిదంసతతంద్విజేషు ॥ జన్మాజితానివిధా

న్యపహాయదుఃఖాన్యత్యంతధర్మనివయంహరిలోకమేతి || బోధానః ||
 ఇష్టాపూర్తానికమాణి సుబహునికృతాన్యపి | భవహేతుని తాన్యే
 వహరే రామమతుమక్తయే || కాత్యాయనః || అథవాదంహరేరామ
 మ్నాంసంభావయతియోనరః | సపాపిష్ఠోమనుష్యాణాం నరకేపతతి స్ఫు
 టమ్ || వసిష్ఠః || హిత్యాసకలపాపానిలభ్యాసుకృతసంచయమ్ | సపూతో
 జాయతేధీమాన్ మురజిన్నామ కీర్తనాత్ || కృష్ణకృష్ణేతిరామేతి సజప
 న్నరితత్పరః | రాజసూయసహస్రాణాంఫలంప్రాప్నోతిమానవః || నిత్యక
 మావిరుద్ధేషుకాలేషు జపయిష్యతే || భృగుః || కోటిశోమనుజానాంవై
 భీతదంసముపస్థితమ్ | రామరామేతిసంకీర్త్యతన్నాశయతిమానవః || గాల
 వః || సర్వకైకయుతోవాపి సర్వకోగాదిసంయుతః | సర్వపాపయుతో
 యస్తు నృహరే రామకీర్తనాత్ || కృత్వావిముచ్యదుఃఖానియాతి బ్రహ్మ
 సనాతనమ్ || చ్యవనః || శ్రుతిస్త్రుతిపురాణేషురామనామసమీరితమ్ | తన్నా
 మకీర్తనంభూయాత్తాపత్రయవినాశనమ్ || సర్వేషామేవపాపానాంప్రా
 యచ్ఛిత్తమిదంస్త్రుతమ్ | నాంతః పరతరంపుణ్యంత్రిషులోకేషు విద్యతే ||
 మాండవ్యః || సురాపోబ్రహ్మహస్తేయిగోగీ భగ్నత్రతోశుచిః | స్వాధ్యాయ
 వజ్జితపాపాల్పభూవైకృతకఃశతః || సోపిముక్తిమవాప్నోతి విష్ణునామ
 జపార్థుః || యోగయాజ్ఞవల్క్యః || నతావత్పాపమస్మిహయన్నామ్నా
 నిహతంహరే | అతిరేకభయాదాశుప్రాయశ్చిత్తాంతరంవృథా || వసిష్ఠః ||
 హరిపూజాపరోయస్తుహరినామపరాణః | సస్సాతఃసర్వతీర్థేషుస
 ర్వణజైష్వపిస్త్రుతః || శ్రీశబ్దపూర్వంజయశబ్దమధ్యంజయర్వయాదుత్తర
 తస్తథేవ | త్రిస్సప్తకృతోర్ఘునాథనామజప్తంవిహంత్యా ద్విజ కోటిహ
 త్యామ్ || శ్రీశబ్దః పూర్వోయస్యర్ఘునాథనామ్నోరామశబ్దస్య సంబుధ్యం
 తిస్యసశ్రీశబ్దపూర్వః శ్రీరామేతిశబ్దః - తతోమధ్యేజయశబ్దః తిస్యరామశబ్ద
 స్యః జయరామశబ్దః - తతోజయజయేతిశబ్దః తతోరామేతి - శ్రీరామజయరా
 మజయజయరామేతి - త్రయోదశాక్షరః || ఐతీః సః || సర్వపాపప్రశక్తోపి

అగ్రః దైత్యనాథదీక్షిత్ముః శ్రీ స్మృతిముక్తాఫలే శ్రీ ధర్మశాస్త్రే,

ధ్యామస్మిమమమృతమ్ । పునస్తపస్వీభవతిపజ్జిపావనపావనశి ॥ య
స్యేవంజన్తపశ్చాత్యంయోనమెచ్చంకరంస్వయమ్ । తేనైవాలభతేవిద్యా
క్రీమర్పణదశాక్షరీ ॥ అదాతుశివరామేతి గోవిందతితఃపరమ్ । నారా
యణమహాదేవేత్యేషాపంచదశాక్షరీ ॥ మహాదేవమహాదేవ మహాదేవతి
యోజితేత్ ॥ ఏకేనైవలభేశ్మక్తింద్వాభ్యాంశంభూరుణీభవత్ ॥ మహా
దేవవియాపాక్షగంగాధరమృదావ్యయ । ఇతరయతి యేనిత్యం తేకృతా
హానసూతయతి ॥ గోసహస్రప్రదానస్య అశ్వమేధక్రతోరపి । ఫలం
యన్విష్యతేతద్ధిస్తోక్తురుద్రేతికీతకానాత్ ॥ బ్రహ్మకైవలే ॥ మహాపాతక
యక్తోపకీతకాయన్నశంహరిమ్ । శుద్ధాంతః కరణోధూత్వా జాయతేప
జ్జిపావనభిత్వాదీని వచనాని హరిహరనామజైభవప్రీతిపాదకాని స్మృతి
పురాణేషుసహస్రకః సంతితానీహగంధవిస్తరభీత్వాచలిఖ్యంతే ॥ *

—* జపయజ్ఞప్రశంసామాహ. *

వసిష్ఠః ॥ యోపాకయజ్ఞాశ్చ త్వారోవిధియజ్ఞసమన్వితాః । సవేద
తేజపయజ్ఞస్యకలాంనాహంతేషోజశమ్ ॥ పాకయజ్ఞాః దేవయజ్ఞాదయః
విధియజ్ఞః జ్యోతిష్టోమాదిః । యథాగ్నిర్వాయునాధూతో హవిషాచైవదీ
ప్యతే ॥ ఏవంజప్యపరోనిత్యం మంత్రయ్యుక్తః సదాద్విజయతి ॥ మమరసి ॥ వి
ధియజ్ఞాజ్ఞపయజ్ఞోవిశిష్టోదశభిర్దుజ్జేః । ఉహంశుస్యాచ్ఛతగుణః సహస్రో
మానసస్త్యుతయతి ॥ జప్యేనైవతుసంసీధ్యేత్ బ్రాహ్మణోనాత్రసంశయః । కు
ర్యాదన్యంనవాకుర్వాన్తైత్త్రోబ్రాహ్మణఉచ్యతే ॥ సర్వాశుకూల్యాన్తైత్త
త్రీతస్త్వనైత్త్రత్యేవహింసనసంబుధినోవిధి రజ్ఞాజ్ఞపయజ్ఞోబ్రాహ్మణస్య
విశిష్టతరమత్యథః ॥ హరితః ॥ జపేనదేవతానిత్యంస్తూయమానాక్రసేద
తి । ప్రసన్నైవిపురాన్భోగాన్ప్రాప్నువంతిమనీషిణః ॥ యక్షరతుః పిశా
చాశ్చ గ్రహాః సవేద విభీషణాః । జపినం నోపసర్పంతి దూరాదేవాప
యంత్రితాశ్చ ॥ *

ఇతిస. ధ్యాజపప్రకరణమ్.

—* అథాభ్యుత్తరాపరణిధిః *—

తత్రశాట్యాయః ॥ తతస్సూర్యముపస్థాయ సవ్యగావమ్యవస్థ
యమ్ । అభ్యుత్తరంసమాచాయసంయతాత్మగ్రహంవశేత్ ॥ ఆవమ్య
ద్విరివిశేషః ॥ తథావవృద్ధమనుః ॥ తతస్సూర్యద్విరావవ్యఅభ్యుత్తర
ముచాహరేత్ ॥ నవినాభ్యుత్తరంజాతు విధిజ్ఞాకించదావరేత్ । అభ్యు
త్తరంప్రొక్షణార్థజలంతద్వినా ॥ అప్రోక్షితేన గృహేన కించిత్సర్వనాచరే
దితియావత్ ॥ సవివ ॥ నాహరేదేకవస్త్రస్తునాద్రతోనచకన్యకా । నపాణి
నానవస్త్రైఃతాయమభ్యుత్తరాయవై ॥ ప్రొక్షణగ్రహణంపాత్రం నిదగద్ధ
మామాగతః । అశ్వత్వాచమనంపూర్వమాచారతః ప్రయతౌభవేత్ ॥ తేన
ద్రవ్యాన్యదాపాణి ప్రొక్ష్యచవ్య పునగృహే । తతఃకర్మాణి కుర్వీత
సత్కార్యాన్చ ద్విజోత్తమభితి ॥ ప్రచేతాః ॥ సంగృహ్యభ్యుత్తరం యా
వత్ సాపానక్రొగృహంప్రతి । తదభ్యుత్తరగృహం ప్రాప్యచవేత్ ॥ పరి
చారకాత్ ॥ గాగ్ధ్యాయణిః ॥ సాపానక్రొ సదర్శస్స పాత్రస్థం సదృ
శౌత్తరః । జలమాహరేదితిశేషః ॥ సదశముత్తరీయంయస్యసతథోక్తమ్ ।
ప్రచేతాః ॥ నాహరేదేకజాతిస్తు నశిశుర్నచకన్యకాం । నానుషేతోనైకవ
స్త్రస్సోయమభ్యుత్తరాయవై ॥ యమః ॥ పాత్రాద్విరహితంతోయముద్ధృ
తంసవ్యపాణినా । నతేవప్రోక్షణంకుర్యాత్వస్త్ర నిష్పీడనేనచ ॥ శాట్య
యనిః ॥ ఆత్మంహీరణ్మయం రౌప్యం దారవంమృత్తయందృఢమ్ । తామ్రం
పత్రపుటంచాపి పాత్రమభ్యుత్తరాయవై ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ స్నాన
ణంరాజతంతామ్రం ముఖ్యంతామ్రం ప్రకీరేకతమ్ । తదలాభే స్తుతం
పాత్రంప్రవతేయస్సధారితమ్ ॥ శాతాతపః ॥ శైవాలతృణపక్షాన్దృ
రసంపాకారంబుధాజనైః । నీకతావస్త్ర్యోపేనసకుర్యాత్ప్రోక్షణంబుధః ॥
ఆపస్తంబః ॥ నఖిలాభిన్నపాత్రేణకా స్యపాత్రోచైవహి । ప్రాణ్యం
గభలశేనాపి కుర్యాన్నాభ్యుత్తరంద్విజభితి ॥ శైవాలవాలుకాదూర్వాత్మ
కపక్షాన్దృరసంపాకారంబుధాజనైః । అభ్యుత్తరంసగృహేయాత్ ఆపస్తంబోబ్రవిష్యనిః । నా

భిన్నావేణుమయ్యాప్రాణ్యంనశంభుక్త్యాదిఫలజన్నాభికేరాది ॥ గర్భః ॥ త్రి
సంధ్యంవాగ్యతోవారిగుప్తమాహృత్యశోధయేత్ । అహృత్యవారికాప్రా
త్యుద్రవ్యంశోధ్యంచశోధయేత్ ఇతి ॥ ఉపనాః ॥ తేనాదకనద్రవ్యాణిప్రా
త్యౌచమ్యపునర్నృహేతతఃకర్తాణిసర్వీతఃత్యంబైయానికానిచేతిఅన్యక్ష
ణహరణేఅసమర్థంప్రత్యాహ ॥ శాట్యాయనిః ॥ నద్యాదౌసమ్యగాచాంతః
సంయతోగృహమాగతః ॥ ఉద్భృత్యమణికాతోయంతథాన్యక్షణమాచరేత్ ॥
ఆత్మీయంప్రథమంప్రాక్తం విప్రహస్తాద్విశీయకమ్ । తృతీయముదకస్థానాల్
చత్యర్థంషణికఃస్మృతమ్ ॥ మణికేసర్వకీర్థాని వహశ్చావైసర్వదేవతాః ।
మంత్రాశ్చప్రణవేసర్వే సర్వంసత్వేప్రతిష్ఠితమ్ ॥ బృహజ్జలధాండషణికః ॥
గృహేవాసముపస్పృశ్య కృత్వాస్వర్గకశోదకమ్ । కృత్వాచమనమాచాం
తః పునఃప్రాక్షణమాచరేత్ ॥ ప్రచేతాః ॥ వైశ్వానరేణయతిగ్రంభితో కు
రుతేప్రాక్షణంద్విజః । గంగాతోయసమంసర్వే వదంతిబ్రహ్మవాదినః ॥
వైశ్వానరేఅజీజనదితిమంత్రేణ ॥ స్మృత్యర్థసార్వే ॥ గుప్తమగ్రామ్యంబునీ
త్వాహూమంకుర్యాన్యథావిధిః ॥

—* అథౌపాసన హోమవిధిః *—

తత్రవ్యాసః ॥ అథాగమ్యగృహంవిప్రః సమాజమ్యయథావిధి । ప్ర
జ్ఞాల్పవహ్నింవిధివత్ జహుయాజ్ఞాతవేదసమ్ ॥ దక్షః ॥ సుధ్యాకర్తావ
సానేతు స్వయంహేలామోవిధీయతే । స్వయంహేమేఫలంయత్సాన్యత్
తదస్యేవసలభ్యతే ॥ హారీతః ॥ ఉపాస్యవిధివత్సంధ్యా ముపస్థాయదివాక
రిమ్ । సాయంప్రాతరుపాసీత వివాహగ్నింద్విజోత్తమః ॥ ఆపస్తంబః ॥
సాయంప్రాతరతఃఉర్ధ్వహస్తేనైకే ఆహుతీతండువైర్య వేవాజుహు
యాత్సానీవాకవద్దేవతాసారీపూర్వాహుతిః ప్రాతరిత్యేకఉభయతఃపరిషే
చనం ప్రాక్పురస్తాదితి ॥ సవివ ॥ యత్రక్వచాగ్నిముపధాస్యం స్యాత్తత్ర
ప్రాచీరుదీచీశ్చ తిస్రస్త్రిసోరేఖాలిఖత్వా అగ్నిముపసమిధ్యాఉత్పిచ్యైత
దుదక ముత్తరేణ పూర్వేణ వాన్య దుపదధ్యాదితి । ప్రాచీపూర్వముద

క్షంధందక్షిణారంభమాలిఖేత్ । అథోదీచీపురఃసంస్థాః పశ్చిమారంభమా
 లిఖేత్ ॥ అథాగ్నిప్రతిష్ఠాప్య జ్వలయేదగ్నిమింధనైః । ఉత్పిత్వాన్యో
 త్తతోచ్చిష్ఠం పూర్వతోత్తరతోపివా ॥ పాత్రస్థవన్యదుదకం పూర్వవ
 త్తత్రనిక్షిపేదితి ॥ బోధాయనః ॥ యస్మిన్నగ్నానృపవయతి తస్మిన్బ్ర
 హ్మచర్యం తస్మిన్ వ్రతచర్యం తస్మిన్ సమావతకనం తస్మిన్ పాణి
 గ్రహణం తస్మిన్ గాఘ్యోణి కర్మాణి క్రియంతే తస్మిన్ కామ్యని త
 స్మిన్ ప్రజా సంసార ఇత్యేకః । సవీష ఉపనయన ప్రభృతివ్యా హృతి
 భిః సమిద్భిః పూయత ఆసమావతకనా త్వమావతకన ప్రభృతి ఆజ్యేన
 వ్యాహృతిభిరేవ పూయత ఆపాణిగ్రహణాత్ పాణిగ్రహణ ప్రభృతివ్యా
 హృతిభిర్విహృతాభియక్తైర్వాసాస్తైనైక ఆసుతీజుహూతీః ॥ వీరగ్య
 కేశీ ॥ పాణిగ్రహణాదీరగ్ని స్తమాపాసనమిత్యాచక్షతే । తస్మిన్ గా
 ఘ్యోణికర్తాణీతి ॥ గౌతమస్తు ॥ భాయాదీరగ్ని దాయాదిర్వా తస్మిన్
 గాఘ్యోణీతి । భార్యశబ్దేనవివాహోపలక్ష్యతే ॥ తదాగ్నిపరిగ్రహః ॥
 య దాపిత్రాభ్రాతృ భివాక విభాగః తదావాగ్ని పరిగ్రహః ఇన్యథః ॥
 యాజువలోహృషి ॥ కర్తృస్మాతకం వివాహగ్నౌ కుర్వీతప్రత్యేహం గృహీ ।
 దానుకాలాహృతేవాపి శౌతంవైతానికాగ్నిషు ॥ స్మారకమాపాస
 నాది ॥ ఆపికర్వాత్ ప్రేతేవాగ్రే సతావా హృతేతతశ్చ కాలత్రయ వ్య
 తిక్రమే । ప్రాయశ్చిత్తీయత ఇతివిజ్ఞానేశ్వరః ॥ శానకః ॥ స్మారకోగ్ని
 వికవిధోజ్ఞయో గృహ్యుపారుష ఇత్యుపి । యస్మిన్ వివాహః క్రియతే సోధి
 గృహ్యుపారుతాశనః ॥ జాతకర్మాదిసిద్ధ్యథా మయాశ్చాహుతిభిరా
 హుతిః సోగ్నిః పారుష ఇత్యుక్తః శాలాగ్నితౌకీకస్త్యుతః ॥ కచిన్వైశ్వ
 స్యభరనాత్ ఆహృతోజాతకస్త్యుతః ॥ సంగ్రహే ॥ ఆత్మార్థమపి దారా
 థం ఉభయాథం సు తాథా ॥ ఇన్యే కంకమణాం హూ శ్చతు
 విధ్యం ప్రవక్షతే ॥ ఆత్మార్థం సంధ్యాకర్మాది సేమంతాదిక్రియాస్త్రి
 యాః । పార్వతాద్భుభయాథం స్యాజ్ఞాతకాదిసు తాథ కం ॥ సుతా

భావమనాం హూమో లోకాగ్న విధీయతే ॥ ఇతరేమాంశ్రయా
 కాంతు నిత్యాగ్నవినిశ్చయః । భార్యాద్యయం యస్యభవేచ్ఛతశ్శసం
 నృష్టవహ్నా సవనంతు కుర్యాత్ ॥ తత్రైవ సీమంత మప్రిపశస్తం వదం
 తీ వహ్నోనవిధాగ ఇష్ట ఇతి ॥ విష్ణుః ॥ స్మాత్రమాపాసనేకుయా
 చ్చౌతంతైతానికగ్నహీ ॥ లోకాగ్నిరాకాంతుంధిరేషపురాతనః ॥ బహ
 నోయత్ర హూతారి శాంతికపాష్టికతథా । లోకాగ్నోతదాకుయా
 గ్నహ్నోగ్నోనకదావన ॥ చాలకాతకగోదాన స్నానోపనయనాదిభు ।
 లాకాహూమేనమిత్యాశ్యే లోకాగ్నిర్విధీయతే ॥ హూమంతైతానికం
 కృత్వా స్మాత్రాంకుర్యాద్వివక్షణః । స్మృతీనాంవేదమూలత్వాత్ స్మార్తం
 కేచిత్పురావీదుః ॥ సత్వాంతైదికానుష్ఠానాశక్తాస్తార్తమాతే ॥ పరితుష్ట్యై
 త ॥ తదాహగగః ॥ యోవైదికమనాద్యత్య కర్తవ్యస్తాతేకహాసకం । మో
 హాత్సమావరేద్విప్రో నసపుణ్యేనయుజ్యతే ॥ శ్రాంతంకర్తవ్యేచ్ఛక్తః క
 తుకంస్మార్తంసమాచరేత్ । అత్రాప్యశక్తికరణే సమాచారంలభేద్భు
 ధః ॥ మనుః ॥ వేదోదితంస్వకంకర్త నిత్యంకుర్యాదతంద్రితః । తద్ధికుర్వన్
 యథాశక్తి ప్రాప్నోతిపరమాంగతిం ॥ అగ్నిహూత్రంవజ్రహూయా దా
 ద్యంతేద్యుర్నిశఃసదా । దర్శనచాధకమాసాంతే పార్థిమాసేనచైవహీ
 తి ॥ హూమేచఫలముద్దిష్టం జహ్వతఃస్వయమేవతు । హూయమానంత
 దశ్యేన ఫలమథాంప్రపద్యతే ॥ ఋత్విక్ష్వత్రోగురుభ్రాతౌ భాగినేయోధ
 విట్పః । ఏతైరపిహుతంయత్స్యాత్ తద్ధుకంస్వయమేవతు ॥ విట్పతిర్హ
 మాతా ॥ స్వయం హూమవీవ ముఖ్యః తదభావ ఋత్విగాది హూమః
 తత్రవిశేషో వ్యాసేన దర్శితః । ఋత్విక్ష్వతోధవాపన్నీ శిష్యోవాపినహూ
 దరః ॥ ప్రాప్యోనుజ్ఞాంవిశేషేణ జహ్వయాద్వాయథావిధి । ఏవితపాణిః
 పూతాత్తా శుక్లాంబరధరోనరః ॥ అనన్యపనసోవహ్నిం జహ్వయాత్సం
 యతేందియతి ॥ శౌనకః ॥ పాణిగ్రహణావధిగృహ్యం పరిచరేత్సన్
 యం పత్న్యాపివాత్రుతః కుయాదంతేవాసీవతి । ఋత్విగాద్యభావే

గోవిందః గృహ్యగ్నా జుహుయాత్పత్నీ సామంప్రాతశ్చ హువావయోః ।
 మనః ॥ అగ్ని హువాత్రశ్చశుశ్రూషా సంభోధోపాసనమేవచ । కార్యంప
 త్న్యాప్రతిదినం బలికమఃకన్తైత్యకమ్ ॥ సంభోధోపాసనంసాయం ప్రాత
 హోమః ॥ స్మృత్యర్థసారే ॥ హోమేముఖ్యోయజమానః పత్నీపుత్రశ్చ
 కన్యకా । ఋత్విక్ శిష్యోగురుభాతా భాగినీయః సుతాపతిః । ఏత్రైవ
 హుతంయత్తు తద్ధుతంస్వయమేవతు ॥ పర్యుతణంవినాపత్నీ జుహుయాత్క
 న్యకాపితేతి ॥ భారవ్యాజః ॥ అపివాస్త్రీజుహుయాన్తంత్రవర్ణమితి ॥ గాత
 మః ॥ పత్నీజుహుయాదిత్యేకఇతి ॥ మనః ॥ నైవకన్యానాయువతి ర్న
 ల్పవిద్యోనదాలితః । హోతస్యాదగ్నిహోతస్య నాతోనాసంసక్తోతస్త
 థా । నరకేహిపతంత్యేతే జుహ్వతస్తద్వయస్యతత్ ॥ తస్మాద్వైతానకు
 శ్లో హోతాస్యాద్వేదపారగ ఇతి ॥ శాతాతపః ॥ శ్రాంతంయత్తత్స్వ
 యం కుర్యాదన్యోపిస్మాత్కమావరేత్ । అశక్తౌక్రాంతమప్యన్యః కుర్యా
 దాచమనంతతఇతి ॥ యజ్ఞసాత్వః ॥ దుహిత్రాస్తుషయావాపి విహంశేన
 విమధ్యతే । నిశ్చేజనందపాత్రాణా ముపలేపనమర్చనమితి ॥ ఆపస్తంబః ॥
 అహరహఃస్వయమగ్నిహోత్రంజుహుయాత్ । పర్వణివాబ్రహ్మచారివా
 జుహుయాత్ ॥ యోస్యాగ్నినాథత్తైసక్తీర హోతేతి హరితిస్తరణాచ్ఛ ॥
 ఆశ్వలాయనోపి ॥ స్వయంపర్వణిజుహుయా ద్యశ్విజామిత్యేకే । ఇతరంకా
 ల మంత్రవాసీవేఽఋత్విజా మేక ఇతియః కర్తవీ కర్తవీ ప్రీయతే య
 శ్చకులేపరం పరాప్రాప్తః యత్యైకస్య పురుషస్య సర్వకర్మాణి కతుకం
 ప్రియతేతేసాం త్రివిధానామృత్విజాం మధ్యేవీక ఇత్యర్థః ॥ వోధాయనః ॥
 పుత్రోంతేవాసీవేతి । హోతృతారతమృందర్శయతి ॥ శాందోగ్యశుకః ॥
 అనైః శతహుతాద్ధోమా దేకశిష్యహుతోవరమ్ । శిష్యైః శతహుతా
 ధ్ధోమాదేకపుత్రహుతోవరం । పుత్రైః శతహుతాద్ధోమా దేకోహ్యత్సహు
 తోవరమ్ ॥ స్వయంపరాతాస్వయంవోహీస్వయమేవోపతిష్ఠతే అగ్ని హో
 త్రోహోమశేషంకత్వేనానైకార్చనావితస్య యజ్ఞకర్తృభోక్తృభవన్తియ

అం బైద్యనాథచింతయః * స్మృతిముక్తాఫలే* ధన్యశాస్త్రే,

ఏవంవిద్వానగ్నిహోత్రంబుహోతీతి | ఋత్విగాదిహోమేవిశేషమాహాకా
త్యానుసరి || అసమతుంతువంపతోన్యోతవ్యోనర్త్విగాదినా | ద్వయోరప్య
సమతుంతు భవేద్భుతమనర్థకమితి || ఉభయోః సన్నిధానం ముఖ్యం తదభా
వేత్వన్య తరస్నీధానేనాపి హేతుశక్యం | తిథాదవ్యాసః || సితీప్యా
గ్నిత్వచారేషు పరికల్పన్యత్విజంతథా | ప్రవసేత్కార్యవాస్తిహో
వృద్ధైవనచిరంవసేచితి || కైతనసిః || ప్రథవీకృతధర్మస్య పీత్యమానస్యశత్రు
భిః | మాసద్వయంప్రవాసోస్థి పరతోనాహితాగ్నివదితి || విష్ణుః | క్రౌ
తంస్తార్తంచయత్కించిత్ విధానంసర్వమాదరాత్ | గృహేవసతా
కార్యంఅన్యథాదోషమృచ్ఛతి || అగ్నేరపరిత్యాగమాహాగార్గ్యః | కృతదా
రోనవైత్మైత్ తుగమప్యగ్నినావినా || తిష్ఠేతిచేద్విజోవాగ్ధ్యస్తథావ
పతితోభవేత్ | యథాస్నానంతథాభార్య వేదస్యాభ్యయనంయథా || త
త్తేవోపాసనంవృత్త్వా సతిష్ఠేత్తద్వియోగతః || వ్యాసః || యోహిహీ
త్వావివాహగ్నిం గృహస్థశిష్యమన్యతే | అన్వంతస్యనభోక్తవ్యం వృథా
పాకోహిసస్మృతః || యాజ్ఞవల్క్యః || ద్వాదశాహమనగ్నిస్తు సంధ్యాహీన
స్తతైవచ | శూద్రవివభవేద్విప్రశ్చతుర్వేదేమపారగః || స్మృతిరత్సై హ
తంవిత్తమదాసేన హతానాదీనిరంగశా | బ్రహ్మసేవహతోరాజా నిరిగ్ని
బ్రాహ్మణోహతః || దేశాంతరగతోవాపి మృతపత్నీకివవవా | వైవాహికా
గ్నౌజహుయా త్సాయంప్రాతర్యథావిధీతి || బృహస్పతిః || సూతకేమృతకే
చైవ అశక్తాశ్రాద్ధభోజనై | ప్రవాసాదనిమిత్తేషు హవయేన్నతుహవయేత్
కాత్యాయనః || యావత్కాలమహూమీస్యాత్ త్వావద్దోష్యమశేషతః |
తద్దానంచైవవిశేభ్యోయయా హూమస్తథేవతత్ | యానంత్యభ్యాన్యతీ
తాని నిరగ్నైర్విప్రజన్తవః || తావంతి కృణ్ణాణివరేత్ హూమ్యాదద్యాత్త
స్తేవచ || వ్యాసః || యదిమాసమహూమీస్యాత్ విప్రాయ గుఃశాలినే |
పంచప్రస్థాంప్రదద్యాత్తుయావత్తండులమేవచ || కాత్యాయనః || షష్ఠిప్ర
స్థమితంధాన్యం త్రిప్రస్తప్రమితంఘృతమ్ | దోపాసనాగ్నౌవద్వైశు వత్సర

స్వవిధిః తతః ॥ మనః ॥ అగ్నిహోతృపవిధ్యగ్నిః చాగ్నిహోతామ
కారతః । చాంద్రాయణంచ శేన్తాసం వీరహత్యసమంహితది ॥ శాతా
తపః ॥ అగ్న్యైత్యారీకృతాగ్నిశ్చేదశుద్ధ్యతీతి ॥ స్త్యైత్యథాసారైః సన్ని
ధాయజమానస్యాదుద్దేశత్వాగకారకః । అసన్నిధౌతుపత్తిస్యాత్పుత్రా
దిస్తవనజ్ఞయా ॥ ఉన్మాదేప్రసవేచాశౌకకర్వితానజ్ఞయావినా । సర్వధా
యజమానావాశ్యశ్చేద్యద్విజ్ఞాశ్శుచిః । ప్రాసీనాత్వాహీనీహీస్యాత్ పత్తి
ధారయతేవతేమితి ॥

— * అథ హోమకాలః. * —

తత్ర విహరణ కాలమాహ ॥ ఆపస్తంబః ॥ అధివృక్షబ్రహ్మచర్యవి
త్సూర్యోవేతసముచ్చయాభో వాశబ్దః ॥ సూర్యోజ్ఞేనాభయతాపిలక్షణం ॥
సాయంధూమేరుద్ధృతాశ్చయోధివృక్షమేవవిశంతేయస్మిన్నాతే సాధి
వృక్షసూర్యః । తథాప్రాతః ప్రాచ్యాదిశిరస్తయభిఘాతాసూర్యస్మి
న్నాతే స ఆవిఘాతః సూర్యః తస్మిన్నాతే ప్రణయనమిత్యథాః ॥ కా
త్యాయనోపి ॥ సూర్యేస్తజైలమప్రాప్తేవత్త్రింశద్భిరథాంగుళైః । ప్రా
దుష్కరణమగ్నీనాం ప్రాతర్భాసాంచదశశే ॥ ఆశ్వలాయనస్తు ॥ ఆపరా
హ్ణేప్యాతపాపాయమితి ॥ సాయంఘోషాధామపరాహ్ణేఅహ్నశ్చతుర్భా
గోప్రాతరుదయాత్ ॥ పూర్వంవిహరేదితి ॥ వృక్షైర్గుహ్యుఃపరికిష్టే । అన
స్తమితి ఆదిత్యేసాదుమగ్నేశి ప్రాదుష్కరణమయనేప్రాతరితి ॥ సంవర్తః ॥
కవాలైర్భిన్నపాత్రైర్వా ఆరుసాగామియేనవా । నాగ్నిప్రణయనం
కుర్యాద్యజమానభయానహః ॥ స్తృతీరత్నైః ॥ శరావేభిన్నపాత్రేచకపా
తేచోల్తుకేచవా । అగ్నిప్రణయనం కుర్యాద్వాగ్ధిశానిర్భయావహమ్ ॥
అగ్నోప్రక్షిపేద్విగ్నిర్భగ్నమయేత్తథేతి ॥ హోమకాలమాహపస్తంబః ॥
సముద్రోవిషయదహారాత్రస్తస్యేతేగామేతీర్థేయతే ॥ సన్నిస్తస్త్వం
ధావోతవ్యమితి ॥ శైలాలిబ్రాహ్మణాంభవతి - నతత్రాదృష్ట్యాపదో
పోనిశాయాంచ సాయమితి - సముద్రత్వేన రూపితస్యాహారాత్రస్యస

౨౨౨. ఔద్యనాథపీఠీయః స్మృతిమక్తాథలే ః ధన్వశాస్త్రే,

ఔద్యయంసుప్రవేశితీథాద్యయంతస్తాత్సంధిహామోముఖః - నక్షత్రదర్శ
వాదయస్త్రయః కాలాః సంధిసాసహవికల్ప్యంతే - ఏకనక్షత్రోదయే
నక్షత్రదశకానం ప్రవోపఃప్రథమయామంసిశానిదాకాలః ప్రాతహా
మకాలోపింతువిధస్తైవైవదశితః॥ ఉపస్యపూజవయం సమయాఉషసిఉ
దితేవాప్రాతరిఉషసి ప్రాద్యాంపాప్రసకాశామూముపాదయం ఉపయా
త్పూర్వస్థిక సమయే సమయావిష్ఠిత ఈష దావిమకండలో ఉదితేవా సూ
ర్యత్యథః - మనుస్తు ॥ ప్రథమస్వీయోపేకకృత్యకాలప్రయమాహ ॥ ఉ
దితేనుదితేచైవసమయావిష్ఠితేతథా । సర్వధావతక తేచుజ్ఞాతీయ వైదికీ
శ్రుతిరితి ॥ ఏతేహంలక్షణమాహవ్యాసః ॥ రాత్రేయోజకగృహగృహన
క్షత్రదూషితే । కాలేత్వనుదితంప్రాహుః హోమంకుర్యాద్వివక్షణః॥తథా
పభాతసమయేనప్తైవక్షత్రమండలే । రవిర్యావన్నర్పశ్యేతసమయావిష్ఠిస్తు
నః ॥ కేళామాత్రస్తుచ్చశ్యేతసోదితిస్త్రిపుహామయేదితి ॥ మరీచిః॥ ద్వి
రస్తిచత్వాంసం ధ్యామాంసూర్యనక్షత్ర రక్షిభిః । హామకాలః సవిజ్ఞే
యోహ్యగ్నిగర్భాతదామహీతి ॥ కాత్యాయనః ॥ యావత్సన్యజ్జభా
వ్యంతే నభస్యూత్యాణిసర్వతః ॥ లోహితత్వంచనాపైతి తావత్సాయంతు
మూయతే । సాస్తాదూర్వకంరవిర్యావల్ భువంహిత్యానగచ్ఛతి । తావ
త్థామవిధిఃపూజ్యో నాన్యోన్యదితహామినామ్ ॥ ఉశనాః ॥ అధకమండ
లసంప్రాప్తేభానావనుదితేహుతమ్ । తస్మిన్నసంకతేహామోధవేదుది
తహామినః । సాయమస్తమితేహామకాలస్తునవనాడికాభః॥ స్మృతిసా
రసముచ్చయే ॥ ముహూర్తేచతురధేతు ప్రాతహామోవిధీయతే । సా
యంకాలేతథేవస్యాత్ భానారస్తమయాశ్చరమితి ॥ ప్రదీపికాయాం ॥
నిశాయాంవ్యతీతాయాం సాయం సాయం హామోభిషద్యతే ।
తథైవసంగవేతీప్రాతహామోప్యనాపదిభిః ॥ సంకమేపి ॥ నిశా
వ్యతీయాద్యదిసంగవోవాసంకల్పితశ్చసంయోనచాపది । యద్యనాపది
నవనాడికాభ్యంతరయఃప్రాతహామోనక్రియతే ॥ సుకల్పితేహాసన్ధ్యా

కాలేయద్యుభయత్రసకీయతేతదాకాలాతివత్రిప్రాయశ్చింతంకర్మశ్యం-
 పదితువక్యమాణకాలేపినప్రాయశ్చింతమిశ్యంతః - భాసురః ॥ కాలాతి
 ప్రతిష్ఠవనాడికొద్ద్యంసంకల్పితేవాసమయేవ్యతీశః ॥ కాలాత్యయఃసంగవతః
 పుస్తాత్ సంకల్పితేవాసమయేవ్యతీతేతితి ॥ సర్వవీచైతేకాలపశేషాః సం
 ధ్యాదయోయథాకాఖంముఖ్యతయావ్యవతిష్ఠంతే - యథాకథం చిన్తుఖ్యకా
 లాతిక్రమఃతదాగోవిహక్తంద్రవ్వవ్యం ॥ అథాపనిగృహ్యేగ్నాసాయం
 ప్రాతర్హోమయోర్ధ్వపూర్ణమాసయోర్వహవ్యంహకాతారంబాధిగచ్ఛేత్
 కథంకుర్యాదిత్యాశాయామాహూతేః ప్రాతరాహుతీర్నాత్యేత్యాప్రా
 తరాహుతీని సాయమాహుతీరమావాస్యాయాః పూర్ణమాహుతీవాత్యేత్యా
 పూర్ణమాహుతీరమావాస్యేతి ॥ బోధానునాపి ॥ ఉక్తయోగి కాలయోగి క
 త్కమశక్తౌసాయమాహుతిరాత్రౌపర్వతకృత్సామ్యంకృత్యేహిహిహి
 తరాహుతిం ॥ ఆసాయకర్తవ్యః పాత్రః ఆపాత్రకి సామకర్తవ్యః- ఆహు
 తిర్నాతిపద్యేతపర్వతాం పార్వతాంతరాదితి ॥ భరద్వాజోపి ॥ ఆసాయ
 మాహుతీకాలా త్పాత్రరాహుతికాలోనాతీయాదాపాత్రరాతికాలా త్సా
 యమాహుతికాలితి ॥ అపదిగౌణకాలస్యాప్యనగ్రాహకం బ్రాహ్మణం ద
 ర్శయత్వాపస్తంబః ॥ యదదితేజహాతియత్సద్య రాత్రే జహాతిమధ్య
 మంతేనరాత్రిపద్యానుమాస్మితి - యమవర రాత్రేజహాతిజనున్యం లేన
 రాత్రిపర్యాయమాహుతీతి ఉదితే పూర్వాహ్ని ఇత్యథాః - రాత్రిపర్యా
 యోక్తత్పథికారాత్ అధిరాత్రోలక్ష్యతే ॥ ఏతేషు కాలేషు జహ్వాదేతై
 ర్యజ్ఞైర్విప్రవాన్యవతి - ఏవంధన్వమహాః కాలేషుహోతివ్యం - అపది
 హుతిమిత్యేవప్రతియాదితివిజ్ఞాయతితితి నోయం ప్రతిపత్త్యానైవం మన్వే
 త- సర్వేఅమిహామికాలాతితి ॥ కింత్వాపదిఅంత్యఅమిమ కాలేషు హు
 తిమపి హుతంభవంత్యేతావదేవ ప్రతియాదిత్కిర్థః ॥ స్మృతస్థితాచై ॥ వి
 వాదితాసకమాణప్రమాదాదకృతానితి ॥ శ్వేత్యాప్రథమమామికా
 నికుర్యాదరందితితి ॥ రాత్రాపుక్తాసకర్తాప్రమాదాదకృతానితి ॥ విప్రవాన్యవతి

౧౨౪ బైద్యనాథదీక్షితుః * స్వప్రతిముక్తాభరణే * ధర్మశాస్త్రే,

మయా మతానికుర్యాదతంద్రితః॥ కాలాతీతేషు సౌమ్యేషు హ్యుత్తరవాగ్ధే
 మః॥ కాలాతీతేషు సౌమ్యేషు హ్యుత్తరవాగ్ధేషు ఉత్తరాణిసమాపయేత్॥ యస్త్వ
 తీతాన్యశ్చక్రమ్యుత్తరరాణిసమారభేత్ ॥ నచైవం నైవచపితౄణాం హవిస్మదు
 పశిష్టత ఇతి॥ స్మృత్యంతరైః॥ రాత్రాప్రహరపర్యంతం దివా కృత్యానికారయేత్॥
 బ్రహ్మయజ్ఞం సంసారంచ వజ్జయిత్వా విశేషతః ఇతి॥ స్మృతిరత్నైః॥ ఏక
 భ్యుచిత సౌమ్యాస్యరస్యే నుదిత హౌమిరః॥ అన్యేభాజన హౌమాశ్చ పక్ష
 హౌమస్తదైవ చేతి ॥ బృహస్పతిః॥ సాయం ప్రాతస్తనౌ హౌమా ఉభా
 సాయం సమస్యత॥ ఆపన్నోజుహుయాత్తస్య సమిదే కాథవాద్యయమ్॥ సా
 య హౌమస్య ముఖ్యత్వాత్తదీయతం క్రమిష్యతే॥ చతస్రత
 హుతీ జుహుయాత్తత్ర ద్వై సాయమాహుతీ ద్వై ప్రాత రాహుతీ వైవ ఉప
 స్థానం సకృత్తథైతి॥ ఆపన్నస్యాహితాగ్నౌ పక్ష హౌమమాహుతీ చిరి॥
 శరీరాపద్యవద్యత్ర భయాద్వా ర్హిషజాయతే॥ కథాన్యాస్వపిచాపత్సు
 పక్ష హౌమో విధీయతే॥ రత్నావళ్యాం॥ ప్రవాసినోగ్ని హౌతస్య
 త్రిపంచాహాశ్చ సప్తప॥ దాతవ్యో హౌమయే కాహే సాయం ప్రాతః పృ
 థ కృపథక్॥ ఆపస్తంబః॥ యాయావ రాహువైనామపు రాముషితస్తైస్వస్య
 శ్చాన్యైః సైధమాసాయార్థమాసాగ్ని హౌతస్యం జహుః॥ తస్మాద్వా
 యావ రాధరైశ్చ మాయావ్యగ్రోవా జననమరణ యోరధ్వన్యాపత్సు
 వార్థమాసాయార్థమాసాయాగ్ని హౌత్రం జహుయాత్॥ ప్రతిపదిసా
 యంచతుర్దశ చతుర్కృహీతాస్య దయత్యేకాసమితృకృద్ధోమః॥ సకృత్
 పాణిని మాన్జరం సకృదుపస్థానం ఏమ ప్రాతరేతా వానేవ విశేషః॥
 ప్రకృతివత్॥ పక్ష తయేపురోధయమగ్నిన్ సమాగోపయతే ధారయతే
 వాఅపసథాచావౌ పవన స్దేహ నినిషః॥ త్ర్యో పవనధాదికమప్రతిపద్య
 త ఇతి॥ భారద్వాజోప॥ జననమరణయోరాపత్సువాధా మాసాయా
 గ్నిహౌ తంజహుయాత్॥ ఉద్వేకం ద్వాదశాహుతీ నిర్వంధ్యేతిపక్షహా
 మిస్తతే పక్షనుధ్య ఆపన్నృతై ర్దాప్రభృతి వునర్హోమః కతావ్యః॥

తదాహమరీచిః ॥ పక్షహిమసానధాహుత్వా మధ్యేకర్కా నివృత్తితః ।
హోమంపునోప్రకుర్యాత్తు నచాసాదోషభాగ్భవేత్ ॥ ఇతిస్మృత్యథాసా
రే ॥ సమస్యేదగ్నిహోత్రాణి యథాసంభవమాపది । ప్రతిపద్యుర్నయే
త్సాయ మాపద్యవ్యత్రవాదినే ॥ యావంత్యేప వసధ్యాహుత్ ప్రాగ్ధి
నిభవంతిహి ॥ తావంతిపరిగృహ్ణీయా చ్చతురున్నయనానితు । ప్రా
తర్హోమాన్ సమన్వై వజ్రహుయాద్భవరేహని । సర్వధాపవసధ్యాహే
సాయంసోమిపృథక్ భవేత్ । తద్దైవయజనీయాహే ప్రాతహోమామో
భవేత్పృథక్ ॥ ఉపవాసేనశూన్యంచేత్ దౌపసధ్యమహర్యచా । తదా
తత్సాయంహోమోపి పూజైః సహసమస్యతే ॥ ఏవంప్రతిపదోన్యత్ర
యిత్రాపఉపజాయతే । తన్నాశేషిపునర్హోమః ప్రాగౌపవసధాదపి ॥
ఇతిపక్షహిమః ॥ హిమయోగ్యసమిధః స్మృత్యథాసారెదశితాః ।
పాలాశఖాదిరాశ్వశ్శ శమ్యుదుంబరజా సమిత్ । అపామాగ్నకదూర్వా
శ్చక్షుశాచేత్యపరేనిమః సత్త్వదః సమిధః కార్వారుజః శ్లష్టాః సమాస్తథా ।
శస్తాదశాంగులాస్తాస్తుద్వాదశాంగులకాస్తథా । ఆద్యైశ్శుషాహః సమ
చ్ఛేద్యాస్తజన్యంగులవతుశాః । అపాతితాశ్చద్విశాఖాః క్రిమిదోషవి
వర్జితాః ॥ సమిత్పవిత్రంచేదశ్చ త్రయంప్రాచేశసమితమ్ । ఇన్ద్రస్తుద్వి
గుణః కార్యః త్రిగుణాః పరిధిస్మృతాః । స్మారేప్రాచేశ ఇహోత్తివాద్వి
గుణః పరిధిస్మృతః ॥ కాత్యాయనః ॥ పాలాశ సమిధః కార్యః
ఖాదర్యస్తదభావతః । శమిరౌహీతకాశ్వత్థాస్తదలాభేశచేతసా ॥ ప్రాచే
శిన్యధికానాత్ర సమిత్స్సాలతయాక్వచిత్ । నసపతానసనీవీయా నస
కీటానపాతితా ॥ స్మృతిరత్నై ॥ కోవిదారం కరం హంచశిషం వ్యాధి
ఘాతకం । శ్లేష్మాత్తకమకమణ్యం వజ్రయేదింధనంబుధః ॥ సమిత్పుష్పకు
శాదీని శోత్రియః స్వయమాహరేత్ । శూద్రాహ్మతైః క్రయక్రీతైః క
మణ్కుర్వన్ప్రజత్యథః ఇతి ॥ స్మృత్యథాసారే ॥ పాలాశఃఖదిరోపేధ్యః
శుఖ్యస్యాత్తతలాభతః । శమిరౌహీదుంబరజాః అశ్వత్థస్తదలాభతః ॥ వస

౨౩౬ మైత్ర్యానందమిత్రయః * స్మృతిమంత్రఫలః * ధర్మశాస్త్రీ,

స్మృతీనాంసర్వేషామిదమధ్యః కార్యవిశేషతః || తత్రతాకా వజ్రయేద్వృక్షాకా
 కోవిదారవిభీతకా | కపిత్థామలకారాజవృక్షశాకద్రుమాశథా | నీపసింబక
 రంజంబ తిలకంశాల్మలీమపి | క్లేష్మాతకమపిత్త్యక్త్వాగ్రాహ్యోన్యః సకల
 ద్రుమః | తులసీకాష్టయుక్తగ్నాజుహ్వతామక్షయంఘరిమితి || దక్షః |
 పూర్వంప్రాచీణికాండత్వా తతోహోమోవిధీయతే | ద్వితీయాపృష్ఠతో
 జేయా తతోగ్నిముపఃప్రేతే || పృష్ఠతః హోమాత్పూర్వీకాసమిత్ || అప
 స్తంబః || నాపోక్షితమింద్రసమగ్నావాదధ్యాదితి | అయోగ్యసమిధో
 హోమేదోషమాహవ్యాసః || విశ్వదాతాయఃక్షయంకుర్యాత్ విదశావ్యాధి
 సంభవా | హృత్స్వయాశ్చుత్స్యమాప్నోతి వక్త్రావిఘ్నకరీతథా || స్థూలా
 చహుతేలక్ష్మీం కృశావైదాంధవక్షయం | ద్విశాఖానేత్రరోగంబకీట
 జుష్టాథానాశనం | ద్వ్యవ్యంప్రకురుతేదీర్ఘాప్రాణఘ్నావిత్వచాస్త్రతా
 ఇతి | హవిలక్షణముక్తంకాత్యాయనన || హవిస్తుత్రివిధంజ్ఞేయం కృతంచై
 వకృతాకృతం | అకృతంచకృమాజేషాం లక్షణంసమ్యగుచ్యతే || కృతమో
 దనసక్త్వాది తండులాదికృతాకృతం | ప్రహృదిచాకృతంప్రాక్తమితిహ
 వ్యంత్రిధాబుధ్దే || అపస్తంబః || పయసాపశుకామస్య జుహుయాద్దధ్నం
 ద్వియకామస్య యవాగ్వాగ్రామకామస్యోదనేనాం నాద్యకామస్య తండు
 లైరోజస్కామస్య బలకామస్యేత్యేకమాంసేన యశస్కామస్య సోమేన
 బ్రహ్మవదాస కామస్యాజ్యేన తేజస్కామస్యేతి | పయసోన్యైవ
 సతికామేఫలవచనమ్ || తథాచాశ్వలాయనః || పయసానిత్యహోమేయవా
 గూరోదనేనహి | సపిత్వాగ్రామకామాంనాద్య కామేంద్రియకామతేజ
 స్కామానామితి || వ్యాసః || కాపిలాయాస్తుపయసాయోగ్నిహోత్రా
 ణ్యుపాసతే | ఆదిత్యమండలంభిత్యా యాతిబ్రహ్మసనాతనమితి || గృ
 హ్యపరిశిష్టే || యేనసాయంజుహుయాత్తేనప్రాతరితి || చంద్రికాయాం ||
 తైలందధిపయఃసోమో యవాగూరోజనంఘృతం | తండులామాంసమాప
 శ్చ దశద్రవ్యాణ్యుదాహృతాః | స్మృత్యథాసారే || శాఖిక్యామాసీవా

రావీహిగోధూమవాచికాః । ఏతేషాంతండులాహూమ్యా యావనా
 శాఃప్రియంగవః ॥ నీవారాశ్శాలయశ్చైవ గోధూమావీహయోయవాః ।
 స్వరూపేనాపిహూమ్యాస్య స్వరూపేణైవ బైతిలాః । ద్రవంసు)వేహూ
 తవ్యం షాణివాకరినంహవిః ॥ పయోదధియవాగూశ్చ సపికరోదనతండు
 లాః । సోమేమాంసంలైలమాపోద శైతాన్యగ్నిహూత్రకే । న్యాదగ్ని
 హూత్రవగ్నా)హ్యూ సంస్కారోమంత్రవజ్రతః । యద్వాత్రిఃపోక్షణం
 తేషాం మాంసమాపాసనేనచ ॥ యద్యగ్నిహూత్రహూమాధకం పయో
 నస్యాత్కదాచన । తదావీహియవాగ్రాహ్య శాఖాభ్యంతరమేవవాః
 యద్వాయజ్జీయవృక్షస్య కందమూలఫలంజలమ్ । యథోక్తవ స్త్వసంపా)ప్త
 ప్తా గ్రాహ్యంతదనుసారిచ । యవాభావేతుగోధూమా వ్రీహితామివశా
 ల్మయః । యవాభావేతుగోధూమా స్మతోవేణయవాచయః ॥ ఫలంవా
 యజ్జవృక్షస్య తత్ప్రతమథవాభవేత్ । ఆజ్యంహవ్యమనాదేశే జుహోతిషు
 విధీయతే ॥ మంత్రస్య దేవతాయాస్తు ప్రజాపతిరిత్థితిరితి ॥ వ్యాసః ॥ హ
 వై)స్తుగోఘృతం గ్రాహ్యం తదభావేతుమాహిషం । ఆజ్యంవాతదభావే
 తు సాత్వాత్తైలంగృహిష్యతే ॥ తైలాభావెగ్నసీతవ్యం తైలంజటికలసం
 భవం । తదభావేతసీన్నేహః కౌసుంభఃసవకపొద్భవః ॥ వృక్షసేహూ
 భవాగ్రాహ్యః పూవాభావెపరఃపరః । తదభావెయవవ్రీహి న్యామా
 కాన్యతరోద్భవం ॥ పిప్ప్లమాలోద్యతోయేన ఘృతాథేయోజయేత్సుధీః ।
 వృక్షలైలేషుపున్నాగసిం బైరుండోద్భవంత్యశేత్ । యద్వాలాభగోఘృతా
 దేకగ్రమాత్ క్షీరంవిధీయతే । తదభావెదధిగ్రాహ్య మలాభేతైలమిష్యతే ।
 ఏషాంకేషాంచినస్యేషాం హవిషామవ్యసంభవే ॥ సర్వత్రాజ్యముపాదే
 యం భరద్వాజమునేమకతాదితి ॥ స్మృతిభాస్కరే ॥ శిష్టశ్శాఖావతస్తు
 ల్యంద్రవ్యప్రతినిధాయతే । కందైకపుష్పైఃఫలైః క్షీరైరూషైఃసదృశిమ
 వ్యతే ॥ స్మృతిరశ్నై ॥ కామ్యైరూషైస్తథావతైకః క్షీరైకపుష్పైఃఫలై
 రపి । గందైరపైఃసదృగ్రాహ్యః పూవాభావెపరఃపరః ॥ నాపిసతిశ్శా

100 వైద్యనాథదీపికయే * స్మృతిముక్తాశలే * ధర్మశాస్త్రే.

తద్యం నిష్కంఠం కుత్రచిత్ । శోభితాయాశామభోజ్యం యత్ ద్రవ్యం
తదవశేషితం । గ్రాహ్యం ప్రతినీధిత్యైవ సామానాధికమనన్వచితం ॥
కామ్యే ప్రతినిధిర్నాస్తి నిత్యవైమిత్తికహింసః । కామ్యే తుల్యకమాదూ
ర్హణం మన్యే ప్రతినిధివిదుః ॥ నచ ప్రతినిధిమణ్డత్రయః స్వామిదైవాగ్నికర్మ
సు । సకలకాలయోర్నాస్తి హ్యరహ్యమగ్నిరేవచ ॥ సమారూఢాంచన
మిధమరణిబుచతేబుధిః । నాభాః స్యాప్రతినీధిరభావాంతరమివ్యతే ॥ నా
పిప్రతినీధాతవ్యాః బద్ధం వస్తుకుత్రచిత్ । ద్రవ్యం వైకల్పికం కించిత్ యత్ర
సంకల్పితం భవేత్ ॥ తదభావేన తిగ్రాహ్యం న తు వైకల్పికాంతరమ్ । స్మృ
త్యథా సారే ॥ సంస్కారానామయోగ్యావిముఖ్యవీచహిగృహ్యతే । నహి
సంస్కారయోగ్యోవ్యోగ్యహ్యతే ప్రతిరూపకః ॥ కార్యం పృథ్విపర్యాప్తం
ముఖ్యద్రవ్యస్య సంభవే । పురోడాశమహత్వాథకం న నీవారపరిగ్రహః ॥ కృ
ష్ణవీర్యదీకైద్రవ్యే శిష్టే ప్రచరితే సతి గ్రాహ్యైక్యస్థితే సవీర్యోర్నాస్తి హిం
సాపృథ్విత్వే ॥ అథవీర్యాయవాభావే సమతంజులయోగినీః । ఓషధీపరి
గృహ్యేయాతోద్రవాదివివజితాః ॥ ఉపాతైశుప్రతినీధౌముఖ్యాథోక
లభ్యతేయది । తదాముఖ్యమనాదృత్యగౌతైవైవ సమాపయేత్ ॥ ముఖ్యా
లాభేతుస్సృశలాభోవిధీయతే ॥ యావద్భావత్సు సదృశంతత్ర దేవహిగృ
హ్యతే ॥ ఉపాతైయస్త్రికన్గస్త్రిన్వాముఖ్యాపదరితే సతి । అన్యధ్రవ్యం స
జాతీయం విజాతీయం ధాపివా ॥ ఉపాదాయ ప్రయుంజానోయది పూర్వ
మవాల్నయాత్ । ఉపాత్రత్వాద్విశేషే పూర్వం త్యక్త్వా పరం శ్రయేత్ ॥
ముఖ్యలాభేయదాగౌణమపాత్రంతద్వినశ్యతి । తత్ర ముఖ్యోపమంగౌణం
గ్రాహ్యంగౌణం పమన్నతు ॥ ప్రభుః ప్రథమకల్పస్య యేనుకల్పేనువతేతే ।
అనాపౌక్షిణ్యం తస్య పరత్రేతి శ్రుతిస్త్పతీతి ॥ ఆహుతిపరిమాణమాహ
బృహస్పతిః ॥ ప్రస్థాధాన్యం వతుః షష్ఠే రాహుతైః పరికీర్తితమ్ । తిలా
నాంతతదధణం స్యాత్తదధణం స్యాద్ధృతస్యతు ॥ బోధాయనః ॥ వీర్యహి
ణాం వాయువానాం వాశతమాహుతిరవ్యతే । ఓదనోద్విగుణోగ్రాహ్య

మయూరాండాకృతిస్తథా ॥ కకుటాండ ప్రమాణస్తు పిండత్యభిధీయ
తే । అంగుష్ఠపర్వమాత్రం స్యాదవదానంతతోపిచ ॥ జయస్విష్టకృదాజ్యం
తు చతురంగులసమ్మితమ్ ॥ చంద్రికాయామ్ ॥ తీర్థాయతన సంపూర్ణ
ప్రాతరుత్తానపాణినా । ద్వ్యంగుళీసమిధాతీత్య వాగ్యతోజుహుయాద్ధవిః ॥
వృద్ధహరీతః ॥ దేవానాం తర్పణం హోమం బలికర్మచభోజనమ్ । అర్చ
నం మాజకం కుర్యాద్దేవతీర్థేన సవదా ॥ స్మృతిరత్నే ॥ అంగుళ్యక్రై
ర్న హోతవ్యం న కృత్వాంగుళీభేదనమ్ । అంగుళ్యత్తర పాచ్ఛేతు హోత
వ్యమిహిస్త్యుతిః ॥ గృహ్యపరిశిష్టే ॥ ఉత్తానేన తు హస్తైః అంగుష్ఠాగ్రే
నపీఠితమ్ । సంహతాంగుళిపాణిస్తు వాగ్యతో జుహుయాద్ధవిః ॥ కాత్యాయ
నః ॥ జుహూమశ్చయంతే చైవ పాణిశూర్పశ్చ ధారుభిః । నకుర్యాద
గ్నిమథనం నకుర్యాద్వ్యజనాదినా ॥ దేవలః ॥ వస్త్రేణ వాథవర్ణేన పాణి
శూర్పాస్యధారుభిః । వృజనేనాగ్నిధవనం నకుర్యాత్తిహితమితి ॥ పణే
నవైభవేద్వ్యాధిః శూపేణ ధన రాశనమ్ । పాణినామృత్యు మాప్నోతి
ఆయుఃక్షీణం ముఖేనమే ॥ యత్తుచునురాహ ॥ నాగ్నిం ముఖేనైవ ధమే
న్నగ్నాం నేతైతచస్త్రీయమ్ । నామేగ్యం ప్రక్షిపేదగ్నోనచ పాదాప్రధావ
యేత్ ॥ అగస్తానోపపదధ్యాప్య నచైవ మతిలంఘయేత్ । నచైవం పాదతః
కుర్యాన్నప్రాణోచ్ఛేదమాచరేత్ ఇతి ॥ తద్ధమన్యరహిత ధమనవిష
యం ॥ తథాచ దేవలః ॥ ధమనీమంతరేకృత్వా త్యగం వాకాప్తమేవ వాము
ఖేనాగ్నిసమింధిత ముఖాదగ్నిరజాయత ॥ విష్ణుః ॥ అప్రబుద్ధేషి ధూమే
వాజుహుయాద్వ్యోహుతాశనై । యజమానోహోదంధరి సోముత్రేతిహిన
శ్శృతమ్ ॥ యోనచిహ్నిజుహోత్యగ్నో వ్యంగారిణిచమానవః । మందా
గ్నిరామయావీచదరిచక్ష్పప్రజాయతే । బహుశుమేగంధనేచాగ్నోసుస
మిద్ధేహుతాశనై । విధూమేలేలిహానెచహోతవ్యం కర్మసిద్ధయే ॥ అగ్నిక
ణహుతంభోగం నాసికాయాం మనఃకుయం । చతుషోర్నిధనం కుర్యాత్తేన
దారిద్ర్యకృద్భవేత్ ॥ హుతం శిశిపాశం స్యాత్తస్మాజ్జిహ్వసు హోమ

యేత | యత్రకాశ్యంతుశచ్చిత్రం యత్రధూమస్తనాసీకా || యత్రాత్మ
 జ్వలనంనైత్రంయత్రభస్మాతచ్చిః | యత్రైవజ్వలితోహిమజీహ్వతత్రై
 వికీర్ణతా | అపస్తంబః || శిగోంగారాఅధ్యూహంతే - తతోతిల
 చిబుడతి బ్రహ్మణిహుత్యభవతీతి | శరః భస్మఅంగారా భస్మవా సూ
 క్ష్మేనసంయోగమాపద్యంతే || తతస్తైభ్యః వీలః ప్రకాశోవిశ్వేహితస్యా
 మవస్థామూహుతంబ్రహ్మణిహుతం భవతీత్యర్థః || సవప || యదంగారే
 మవ్యవశాంతేషు లేలాయతిన భాతీత ద్దేవానామాస్యంతస్తాత్తథా హే
 తవ్యంయదాస్యేవిదధత్యేవంతదితివిజ్ఞాయతేతి || శ్రుతిరపి || సవపవస
 ర్వథా ఇన్ద్ర ఆదీప్తాభవతి || విశ్వేదేవాస్త్రహ్యగ్నిః || తస్మిన్యస్యతథా
 విధేజహ్వతి - విశ్వేష్యేవాస్యనేష్యగ్నిహేత్రంహుతంభవతి నితరామ
 ద్ధిరుపావైలోహినీకేవభవతి || ఇంద్రస్త్రహ్యగ్నిః - తస్మిన్యస్యత
 థావిధేజహ్వతి || ఇంద్రవీవాస్యాగ్నిహేత్రం హుతంభవతి - అంగారా
 భవతి - తేభ్యోంగారేభ్యో చిరుదేతి - ప్రజాపతిస్త్రహ్యగ్నిః త
 స్మిన్యస్యతథావిధేజహ్వతి ప్రజాపతావేవా స్యాగ్నిహేత్రం హుతం
 భవతి || శిగోంగారాఅధ్యూహంతే - బ్రహ్మతహ్యగ్నిః తస్మిన్యస్య
 తథావిధేజహ్వతి - బ్రహ్మన్నేవాస్యాగ్నిహేత్రం హుతం భవతి వసుష
 రుద్రహ్వరిత్యేమవిశ్వేషుదేవేషు ఇంద్రప్రజాపతౌ బ్రహ్మక అపరివగళా
 మేవాస్మ్యేతాసుహుతంభవతి || సవఇన్ద్రః సర్వకః సర్వప్రదేశే ఆదీప్తా
 భవతి - యదాతపోతస్మినాగ్రే విశ్వేదేవా అగ్నిః విశ్వేదేవై రేకే
 భూతస్త్రిష్ఠతి తస్మిన్ విధేతాదృక్ప్రకారే గౌజహ్వతి విశ్వేషు దేవేష్యే
 వాస్యాహుతంభవతి - విశ్వేదేవాస్త్ర్రితా అనేనభవంతి - సతరాం నీ
 చైస్తరాంతి చిరుపావై తి స్వల్పభవతి లోహినీకేవ భవతి రక్త
 వభవతి వర్షాదను దాత్తాదితి జీవ సంజ్ఞాయాంకనకాంగార ధూతేషు
 సకాస్యేమయదచిరుదేతదజ్ఞాస్యమస్యజిహ్వస్థానీయం గృహతేరసుని
 కరః || తస్మాత్తదంగారా అధ్యూహంతేహిమహవంతి | అపరివగళంకా

శ్రీదశి దేవతావజ్ఞయిత్వా ఏతాసు దేవతాసు హుతంధవతీత్యథాః॥ స్మృ
తిరత్నే ॥ సువర్ణాకనకారక్తా కృష్ణాచైవతుసుప్రభా ॥ అతిరక్తబహు
రూపాచ సప్తజిహ్వఃపక్షికాతాః । సువర్ణావారుణీజిహ్వమధ్యమాకన
కాస్పృతా ॥ రక్తాచైవోద్ధరాజిహ్వ కృష్ణాయామ్యదిశిస్పృతా । సుప్ర
భాపూర్వదిగ్విహ్వఅతిరక్తాగ్ని గోచరా ॥ ఈశాన్యేబహురూపాచజిహ్వ
స్థానాన్యనుక్రమాత్ । వివాహేవారుణీజిహ్వమధ్యమాయజ్ఞకమకసు ॥ ఉ
త్తరాచోపనయన దక్షిణాపితృకమకసు । పూర్వదిక్సర్క కామేమతి
గ్నేయీశాంతిరర్మసు ॥ విశానీచోగ్రకాశ్యేషు ఏతద్ధోమస్యలక్షణమ్ । అ
జ్ఞానాత్సప్తజిహ్వసుహూమంయః కురుతేద్విజః ॥ హూమోనిస్సలితాం
యాతి హూమీవనరకంప్రవేశత్ । హూమప్రకారస్తుగృహ్యాక్తమధిర్క
ప్రవ్యః ॥ తదుక్తంగృహ్యపరికష్టే॥ స్వగృహ్యాక్తేనవిధినా హూమంకుత్యా
ద్యథావిధీతి ॥ స్మృతిరత్నేపి ॥ ఉపావరోహంకృత్వా ప్రాణాయామ
మనంతరమ్ । స్వగృహ్యాక్తప్రకారేణవహ్నిర్వహమాచరేత్ ॥ అసి
తేన్వాదిమంత్రైస్తుచతుర్భిఃపరిషేచయేత్ । అదితేనుమన్యస్వేతి వామదేవ
ఋషిస్త్పః ॥ దేవీతుజగతీచ్ఛందోహ్మదితి దేవతాస్పృతా । అనుమతే
నుమన్యస్వేతివామదేవఋషిస్త్పః ॥ ప్రాజాపత్యాతుగాయత్రీ దేవతా
నుమతిస్తథా । సరస్వతేనుమన్యస్వ వామదేవ ఋషిస్త్పః ॥ ప్రా
జాపత్యాతుగాయత్రీ మంత్రోక్తా దేవతాస్పృతాః ।
దేవసవితఃప్రసువ వామదేవఋషిస్త్పః । ప్రాజాపత్యాతుగాయత్రీ సవితా
దేవతాస్పృతా । వియోగశ్చతూణాంతు సేవనేపరికీర్తితాః ॥ సువ
ర్తః ॥ హూమేపర్యుత్తణిశాగ్ధే సంధ్యాకమకసుమాజనె । ఆచామిథో
జనెపాత్రంతోయం వాషేనసంస్పృశేత్ ॥ హోమాదిమపాత్రంసంధ్యా
మాజనెతోయం వామహస్తేచస్పృశేదిద్యథాః ॥ సంగ్రహే ॥ గృ
హ్యాక్తమధినాహుత్వా పూర్వవత్పరిషేచయేత్ । అన్వమంధ్రాఃపాపా
వీరితి మంత్రేనన్నచయేచ్ఛుః । అథాగ్నిముపశ్చత మంగ్రితాగ్నేయే

౨౩౩ వైద్యనాథః కీర్తియే * స్మృతిః శుక్రాభరణ * ధర్మవశాత్తే,

తపః । ఏకచ్ఛజ్జాత్వానుష్ఠేయం అన్యథానోపశ్రవణాత్ ॥ తదాహంగీ
 రాః । స్వాధిపాత్రీయకృతంకర్తృయత్కించిద్ధానవజ్జితం । క్రిడాకర్తృవ
 బాహునాంతత్కమేనస్పృయోజనం । హతజ్ఞానంక్రియాహీనం హతా
 స్త్రవజ్ఞానంక్రియాః । అపశ్యన్నంధకోదగ్ధఃపశ్యన్నపివపంగుకృతి॥ మంత్రా
 థాస్తు॥ అదితేనుమన్యస్య । అదితేదేవమాతామే । అదితేఅనుమన్యస్యమ
 యాక్రియమాంకమఅనుజానీహి । అనుమతేతి ఊన చంద్రాపాదా
 మాసీసరస్వతీ వాగ్దేవతా ॥ ఛాందసోగుః ॥ హేదేవసవితఃసవజాస్యా
 ప్యుజ్జాతః । అస్మానపిప్రసువఅన్వయంస్థాః అనుజ్ఞాతవతీ ॥ ప్రాసావీఢప్రా
 నుజ్ఞాతవాక్ । అగ్నేనసు । హేఅగ్నేసుపధాశోభనేన శాస్త్రావిరుద్ధేన
 మాగేణ అస్మాక్ రాయేన శ్రియంప్రాపయ । విశ్వో వయునాని పా
 పానివిద్వాజావాసః ఏషః పాపం అస్మాత్ అస్మాత్త్యాయుయోధి । అప
 నయ । యాతేపృథక్భావే లుగిబహుశం ఛందసీతిమంత్రప్రచురః । వాంఛసీ
 త్యపిత్యాభావేగుణః కీదృశమేనః జుహురాణం కుటిలస్వభావంతదథం
 వయమపి తెతుభ్యం భూయిష్ఠాం నమఉక్తిం విధేమక్రియాస్తవిధివిధానై ఆ
 శిషిలుః ॥ వ్యాసః ॥ స్నాన్యతో వరుణః శోభాం జుహ్వతోగ్నిఃశి
 యంహరేత్ । భోజనెమృత్యుమాప్నోతి తస్మాన్మనంక్రమస్తత్రవతి ॥
 అనుగతేగ్నాసంధానమాహవస్తంబః । సిత్యోధార్యోనుగతోమంధ్యశ్రోత్రి
 యాగారాద్వాహంయథాభి । నిత్యఃసినీధేధార్యభిత్వారంభాత్ ॥ ఉఖా
 దౌధారణమేవాస్యముఖ్యః । సత్పరణ్యోదావాత్తనివాసమాశోపణం॥
 సచధ్రియమాణోగ్నిరనుగతశ్చేత్ తిదైవసంధాతవ్యభివ్యాఖ్యాతారః ।
 ధ్రియమాణేగ్నవిశేషమాహనఎవ । చతురాత్రమహూయమానోగ్ని
 తోకఃకఃసంపద్యత ఇతి॥ ఆత్మసమాయాధోద్వికాలమహుతస్తథా ॥కౌనకః॥
 అగ్నావనుగతాయత్ర హోమకాలద్వయావజేత్ । ఉభయోర్విప్రవా
 సేవతాకితోగ్నిర్విధీయతే ఇతి ॥ భారద్వాజః ॥ ఏకాగ్నిద్వాదశాహం
 విచ్ఛిన్నంతునరాధేయ ఇతి ॥ బోధానునోబి ॥ అర్వాక్తిరత్రాదయ

సే గ్నయేస్య స్తతఃపరంతంతుమతీచకార్య | ఆసప్తరాత్రాన్తనసేత
హుత్వాఆసప్తరాత్రత్పునరానధీతేతి || ద్వాదశేదినపర్యంతం అగ్న్యనుగ
తప్రాయశ్చిత్తమేవోక్తంనాగ్నిసంధానమ్ | అత్రయథాస్వగృహ్యంశ్యవ
స్థా || శానకః || విచ్ఛిన్నచహ్నిరాధాను కర్మాంగవిధివద్విజగి | సా
యమారభ్యజహుయా దాహుతీనాంచతుష్టయం | యదాసంధీయతేవ
పిష్ఠిః ప్రాయశ్చిత్తపురస్సరమ్ || తదాసాయం విజానీయాత్ప్రాతర్హృదపు
రస్సరమ్ | ప్రతిపత్వర్వసంధానం కమకాకతుక ర్విదాశసమ్ || సంధాయ
శ్రిదినహుత్వాస్థాలీపాకం సమాచరేత్ ఇతి || కథంచిద్ధారణాశక్తౌ బో
ధాయనః || ఏకాగ్నేస్త్రివిధిసమాగోపానుత్తరణ్యోవాసమిత్త్వితి | సమి
ధత్వ స్త్రివిధికాసాదదగ్నితః || పాలాశాశ్వత్థాదిరవిత్వాదుంబరకా స
మిదితి - ఆత్మసమాగోపాంయజమానకర్మకమేవ - సమిదాదికర్మక
కంత్వధ్వర్యకర్మకమపిభవతి || తథాచాపస్త్రంబః | ఉపర్యగ్నరరణింధా
రయంజపతిఅయం తేయోనియుయుత్వియతి || అపివాంజమానవీవాత్మం
త్సమాగోపయతేయతే అగ్నేఇతి-హస్తంప్రతప్యముఖామాహరతఇతి || య
జమానాసన్నిధానేపిపన్నసన్నిధౌ అక్షర్యుతారణ్యాదౌ సమాగోప్యావరో
హ్యచహూతుంశక్యతే | యజమానకర్మకమప్యపావరోహమంత్రజపం
యజమానాసన్నిధౌ అన్యః కుర్యాత్ || పన్ననకుర్యాత్ - శ్రౌతమంత్రో
ధ్వర్యక్రియా మంత్రప్యతిరిక్తమంగ్రేషు స్త్రియాఅనధికారాదితి న్యాయ
విదః || తథాశాతాతపః || శ్రౌతంయత్సంస్వయంకుర్యాదవ్యోహిస్తాతక
మాచరేత్ || బోధాయనః || ఆరూఢోగ్నిపునస్సంధాన నిమిత్తమాహస
వీవ - అథాగ్నేర్విపస్తింవ్యాఖ్యాశ్చామః - మేధ్యాశుచిచండాలశూ
ద్రవాయసపతితరజస్వలాశ్వభిశ్చసంస్పృశోరణ్యోర్విదాశఇతి పునరగ్నింస
మిధ్యాదితి || సంఘ్రహే || స్పృశేతుధార్యమాణంవా సమిదా రూఢమేవ
వా || త్యక్త్వాతుపునరాధానమాత్తరూఢంశ్యజేద్భుధః || గవానగమనా
శ్చాచాద్యుపవాతేగ్నిమాత్రకమ్ | విస్మజ్యహవయేచ్ఛక్తంహవయేచ్ఛతు

౨౩౪ బ్రహ్మనాథశ్రీశ్రీయే * స్మృతిమంత్రాశ్రయే * భక్త్యాశ్రయే,

త్యజేత్ ॥ అహం లేవ్యస్మిను యజమానోనాస్మియాత్ । యత్రేవయం
యథాహతద్వసవేఇత్యాహుతింజహుయాత్ । సమిధానా దధ్యాజ్జపేది
త్యేకే । అనాజ్ఞాతమితీప్రాజాహుయాజ్జపేదిత్యేకే - త్వన్నోఅగ్నీసత్వం
నోఅగ్నీతిసర్వత్రాంతరాయే దేవతావిషయా సేచితే ఆహుతింజహుతిత
విగంసర్వప్రాయశ్చిత్తంసర్వత్రేయే శేత్యాదిప్రాయశ్చిత్తమాపస్మంశేనో
క్తం ॥ స్మారేఁపికతావ్యం ॥ అవిరోధాత్ - ప్రత్యంతరే ॥ ఔవాస
నాగ్నిద్యయసంగ తిచ్చేత్ అగ్నింసమావోప్యతతోవిభజ్య పూర్వస్య హూ
తుర్వివిచించహుత్వాపశ్చాచ్చ హూతుః పథిక్పచ్చసోది ॥ ద్వయోరౌపాస
వాగ్నీయః సంసగః సంస్పృష్టాగ్నిసమావోపకాథకంవిభజకమనూయమం
శౌమనూయమంశత్రుప్రత్యేకమభిమానీకృత్యస్వాంశేపూర్వంహూతాఅగ్న
యేవివిచయేస్వాహేతిహుత్వాసర్వప్రాయశ్చిత్తంచజహుయాత్ - అప
శ్చాథోతాతు అగ్నయేపథిక్పతేస్వాహా అగ్నయేవివిచయేస్వాహేతి హు
త్వాసర్వప్రాయశ్చిత్తంచజహుయాత్ । తతస్తాపుథా సహేవ సమావోప
యేతామిత్యర్థః ॥ తౌకికాగ్నిసంపరేఁ వివిదంపాహిపంచ కంచ జహు
యాదితి ॥ బోధాయనాత్తంద్రప్రవ్యం ॥ విధిరప్యపుతృత్తిసంగహేద
శీతా ॥ ఉద్ధృత్యవహ్నింప్రణవేసపూర్వమన్వగ్ని మంత్రేణ హరేత్పుర
స్తాత్ । నిధాయపుష్టోదివిమంత్రేణ తతశ్చహూమ శ్శక్తవైశ్చతుర్థిః ॥
శేఖాదయోనైవచతత్సతాంస విశ్వానిదేవ్యానఇమేవమంత్రాః । ఆరోప
ణంనాప్యవరోపణంస్యాదు తృత్తిరేవం విధురానలస్య ॥ నిత్యానినైమిత్తిక
కామ్యకమాణ్యత్రైవికకుర్వాద్విధురస్సదైవ । తత్సవితుః - తాంసవితుః ॥
విశ్వానిదేవసవితః ఆద్యానాదేవసవితః ఇమేశకలహోమమంత్రాఇత్యర్థః ॥
చంద్రికాయాం ॥ బ్రహ్మణ్యోధాయకమాణిఃస్సంగఃకామవజితః । ప్రస
న్నేనైవమనసా కుర్వాణోయాతితత్పదమ్ ॥ నాహంకర్తా సర్వమేతత్
బ్రహ్మైవకురుతేసదా । ఏతద్బ్రహ్మర్పణంప్రోక్తంఋషిభిస్తత్త్వదశేభిః ।
యద్వాఘలానాంసన్యాసంప్రకృత్యత్పరమేశ్వరే ॥ కమణామేతదప్య

హు బ్రహ్మర్షిమను తమమ్ || మనురపి || సన్యస్యసర్వకర్మాణి కర్మ
 చోషానపానుదత్ || నియతో వెదమభ్యుస్యక్ పుత్రైశ్వర్యోసుఖంవశేత్ ||
 మంగళాచారయుక్తానాం నిత్యం చ ప్రయతంతామ్ || జపతాంజుహ్వా
 తాంచైవ విపాకౌనత విద్యత ఇతి || శ్రీభగవాన్ || బ్రహ్మర్షిం బ్రహ్మహవి
 బ్రహ్మగ్నో బ్రహ్మణా హుతమ్ || బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం బ్రహ్మకర్మణ
 మాధినా || స్మృత్యధికసారే || స్వకర్మహానాపతనం అభే కాపద్యనాప
 ది || స్వకర్మహానానాస్తి క్యాత్ మానసపతనం స్మృతమ్ || ద్వాదశాబ్ద
 వ్రతేనైవ తస్య శుద్ధిస్తు నాన్యథా || తస్మిరీశ్వరగ్రామీక్షేత స్పృశేత్ సాయా
 త్సచైలకమ్ || తేన సంభాషణం హాస్యం కుర్వన్న బేద స తస్య మః || తదన్నహ
 త్తాతద్వస్తు సహశయ్యాసనేషు చ || హేమం ప్రశంసతి వసిష్ఠః || త్రివిష్ట
 పూజకం పృథివీం యోదదా తి స సాగరామ్ || తత్సాయ మగ్నిహోత్రస్య క
 లాం నాహం తపోః శశిమ్ || ఆర్యావ్యాహృతయ స్తీసః స్వధాన్వాహం
 మోఃషట్ || యస్యైతేషశ్చ సదా బ్రహ్మలోకస్థవీవసశ్శి || స నివ || యోద
 ద్యాత్కాంచనం మేయం పృథివీంచ స సాగరామ్ || తత్సా తరగ్నిహోత్రస్య
 తుల్యం భవతి వాసవా || మనురపి || అగ్నోష్మాహుశివమ్యక్ ఆదిత్య ము
 పతితే || ఆదిత్యాజ్ఞాయ తే వృష్టిః వృష్టేరన్నంతతః ప్రజాః || దైవకర్మా
 ణీయకౌహినిభ తేజదంద రాచరమ్ || ఇతి హేమ ప్రకరణమ్.

హోమోదనంతర కార్యమాహ దక్షిణ || దేవ కార్యంతతః కృత్వా కు
 ర్యాన్యంగళవీక్షణమ్ || మూఢవీయే || హేమంచ కృత్వా లభనం శుభా
 నాంతతో బహిస్సార్గ మనం ప్రశస్తం - పూర్వాం దసహేదక భివోదకుంభం
 భేనుంసవత్సాం వృషభం సువర్ణం | మృద్ధోమయం స్వస్తిక మక్షతాం శ్చ తైలం
 మధుబ్రాహ్మణకన్యకాంశ్చ - శ్వేతాః పుష్పాణి తథాశమించ హుతాశనం
 చందనమరూచి బమ్ | అశ్వత్థవృక్షం వనమాలభేతి తతశ్చ కుర్యాం నిజజాతి
 ధమమ్ || చంద్రికాయామ్ || రోచనంచందనం హేమం మృదంగం చర్ప
 ణం మణిమ్ | గురుమగ్నించ సూర్యంచ ప్రాతః కింశ్చేన్నామధి || నారదః ||

లోకస్త్రికపంగళాన్యష్టాబ్రాహ్మణోగృహ్యతాశనః । హిరణ్యం సర్పి
రాదిత్యఅపారాజాతథాప్తయః ॥ ఏతానిసతతంపశ్యేత్సమస్వేదర్పయే
చ్ఛయః । ప్రదక్షిణంధనుర్వీత తథాస్యాయుర్నహీయతే ॥ స్వాత్మానంప
ఘ్నతేపశ్యేద్యదిచ్ఛేచ్ఛిరజీవికమ్ ॥మనుః ॥ సువణంఽచందనంరత్నంపంచ గ
వ్యానిరోచనామ్ । ప్రియంగుసర్పిషఃక్షౌద్రామంగళానిప్రదక్షతే ॥ అగ్ని
చిత్రాపిలాసత్రీ రాజాభిక్షుమకాహూదధిః । దృష్టమాత్రాఃపునంత్యేతైస్తా
త్పశ్యేత్తుస్యోశఃస్త్రుత్యన్తసారే విప్రాగ్న్యైర్గాంబుగోహూమాకజపా
ద్యంమంగళంశుభమ్ । అగ్నిచిత్రాపిలాసత్రీయజ్వాద్యష్టానదోంబుధిః॥జ్ఞా
నసిద్ధస్తపశ్శాంతః దీఘాకాయుధాకర్తికశ్శుచిప్రతేపాపహరాశ్చైచనాక
సదాపశ్యేన్నమేదపి ॥ భరద్వాజః ॥ విష్ణుక్రాంతాంశమీంసూర్వాంచంద
నంశంఖపుష్పికామ్సిద్ధాథకాకప్రియంగూశ్చప్రాతశ్శిరసిధారయేత్ ॥
పాషిష్టదుభకాంఽచాంఢంసగ్నమత్యంతనాసికమ్ । ప్రాతనకపశ్యేదేతాం
స్తుదృష్టౌపశ్యేద్దివాకిరమ్ ॥ స్త్రుతిరత్నై ॥ గోమూత్రం గోమయంసపి
క్షీరందధిచరోచనమ్ । షడంగమేతత్పరమం మంగళంసర్వతోన్యతామ్ ॥
హరిద్రాం లవణంధాన్యం రాజమాషస్తథాగుడమ్ ॥ జీరకం ఫలపుష్పంచ
మంగళాప్తకముచ్యతే । ఇక్షువరిసూపరాజశ్చ సిష్టానశ్చాస ధాన్యకమ్ ॥
వికారవచ్చగోక్షీరంకుసుంభంకుసుమంతథా । లవణంచాప్తమంతద్వ త్సై
భాగ్యాప్తకముచ్యతే ॥ రత్నానశ్శౌం ॥ ధార్యాణిశిరసానిత్యంపుష్పాణిశ్రి
యమిచ్చతా । ద్రోణీక్షుపుష్పంశ్రీవృక్షపత్రంమూఢకానినిశీపేత్ ॥ బోధా
యనః ॥ అరణింకృష్ణమాజాకారంసువణంచషణ్ణిఘృతమ్ । తిలాక కృ
ష్ణాజినంథాంగంగృహేష్యేతానిధారయేత్ ॥ గృహే పారావతా ధార్యా
శారికావైశుకస్తథా । స్నాంతివై ధారికాహేత్యేథూతథావాగృహేధృ
వమ్ ॥ స్త్రుతిప్రదీపికాయామ్ ॥ చిత్రభాసుషనద్వాహంచేవంగోష్ఠంచతు
ష్పథమ్ । బ్రాహ్మణంధామికాంత్యైవ నిత్యంకురాత్ప్రదక్షిణమ్ ॥ భర
ద్వాజః ॥ కందూయపుష్పతో గాంతు కృత్వాచాశ్చత్తవందనమ్ । ఉపకమ్య

గురూకసర్వాక విప్రాంజ్యైవాభివాదయేత్ ॥ అభివాదనసిద్ధిః పూర్వమే
 వసిరూపితః ॥ ఇతిసుంగళద్రవ్యావేక్షణమ్.

—* అధ్యక్షా, యజ్ఞవిధి. *

తత్ర దేశకాలానామశ్రుతిః ॥ బ్రహ్మయజ్ఞేన యజ్ఞమణః ప్రా
 బ్ధ్యాం దిశి గ్రామాదభ్యదిదర్శ ఉచీచ్ఛాం ప్రాగుచీచ్ఛాం వోదత ఆదిత్య ఇతి ॥
 అభ్యదిదర్శణ శబ్దేన దేశవిశేషోపలీతః ॥ ఛవిః కృహః బృహదనం తృణక
 టాదితద్యత్రనృశ్యతే తత్రేత్యర్థః ॥ ఉచీత ఆదిత్య ఇత్యనేన ఉదయా
 త్ప్రొద్భావికమణకాలోపిధ్యతే - ఉదయానుతరం హోమ కాలత్వాత్
 దనంతరకాలోవిధీయతే ॥ ఏతచ్ఛామ్నీనిహిత కాలోప లక్షణమ్ ॥ తథా
 బృహస్పతిః ॥ సచా ర్వాక్ మహాతాహ్వాన్యోషశ్చాద్వాప్రత రాహుతేః
 వైశ్వదేవావసానేవా గావ్యరథేః సివిత్మత ఇతి ॥ అత్రైశ్వదేవశబ్దేన
 వైశ్వదేవకర్మ వివక్షితమ్ ॥ యదాహవ్యాసః ॥ యదిస్యాత్తపణా ద
 ర్వాక్ బ్రహ్మయజ్ఞోక్యతోనహి ॥ కృత్యామనుష్యయజ్ఞంతుతస్సాన్వధ్యా
 యమారభేత్ ॥ తపణం చ మూఢ్యాహ్ని సావిత్రితపానంతరం విహితమ్ ॥
 చంద్రికామాధనీయస్తృత్యర్థసారాచౌ ॥ తథాచహోధాయనః ॥ అ
 థాదిత్య ముపశిష్యత ఉద్యయ తపనప్రరీత్య మత్యం చిత్రం తచ్ఛమ
 గ్దేవహితంయఉం గాదిత ॥ అథోపనితేతా స్తపణయతి ॥ అథావీతి
 భూత్వా ఋషీక తర్పయతి అగ్రప్రాచీనావీతి పితౄనీతి వ్యాసోపి ॥ ౨ ॥ ధ్యా
 హ్నసమయేన్నాత్వా సావిత్రింవై జపేద్విధిః ॥ ఆచమ్యచాథాశాస్త్రం
 శక్త్యాహ్నధ్యామమాచరేత్ ॥ తతఃసంతర్పయేద్దేవాన్ ఋషీకపితృగ
 తాంస్తథా ॥ జమదగ్నిః ॥ మధ్యం చిన్కతోపస్తాసః ప్రాజాసీనః కశాస
 న ఇతి ॥ గౌతమీపి ॥ నిత్యహ్నధ్యామః పితృభ్యశ్చోదకదానమితి ॥
 ఏతదేవాభిప్రేత్య బ్రహ్మ యజ్ఞం తే ఆశ్వలాం న ఆహ ॥ దేవతాస్తర్పయ
 తీత్యాది ॥ కాలాదశేణ ॥ ప్రాతర్మధ్యం దినేవాపి బ్రహ్మ యజ్ఞోవిధీ
 యతే ప్రాతర్మధ్యం దినేవాపి ఆహుత్యః పరలోభవేత్ ॥ మధ్యాహ్నః

౨౩౮. బైద్యనాథదీక్షితయే * స్పృశిముక్తాభతే * భర్తృశాస్త్రే,

చైత్రపక్షాత్పూర్ణశ్చదేవాత్పరత్రవా ఇతి ॥ ఏకంప్రాతరాహుత్య
 సంతరంవా మాధ్యాహ్నికసావిత్రి జపాసంతరం తర్పణా త్పూర్వం వా
 మనుష్య యజ్ఞాసంతరం వాబ్రహ్మ యజ్ఞః కర్తవ్యః । దేకాదితీకర్తవ్యమా
 హమనుః । అపాంసమిపేయతః నైస్త్రికీం విధిమాస్థితః । సావిత్రిమశ్వధీ
 యాతగత్వారణ్యంసమాహితః ॥ ఆపస్తంబోపి ॥ అకృతప్రాతరాశఉ
 దకాంతంగత్వా ప్రయతః శుచాదేశతద్విధీయాతేతి । ఉపవీతాదికర్తవ్యం
 శ్రుతిరాహ । దక్షిణత ఉపవీతౌపవిశ్య హస్తావహః జ్యోతిరాచామేద్విః ప
 రిమృజ్యసకృదుతస్పృశ్య శిరశ్చక్షుషీ నాసికే శ్రోత్రేహృదయ మాలభ్యే
 తి । యజ్ఞోపవీతేశ్యుపవిశ్య బ్రహ్మయజ్ఞేన యత్యుభయి సుకల్ప్య విద్యుద
 సీత్యుదకముపస్పృశేత్ । యత్యుచాణోవేష్ట్యాచతిశ్రుతేః ॥ తతఃహస్తా
 వహనిజ్యో మడిబంధనాత్పూర్వ పాదయోర ఘృతపలక్షణం ఏతత్కర్తూం
 గంతౌశనాసంతరం హస్తపదస్య తతస్త్రిరపఃపిచేత్ । ద్వీరోహ్మపరి
 మృజ్యసకృదుత స్పృశ్యసవ్యం పాణింపాదౌచ పోక్ష్య శిరశ్చక్షుషీనా
 సికే శ్రోత్రోహృదయంచాలభ్య ప్రత్యేకంజలంస్పృష్టైశ్చత్యుభౌ ఇతి । హ
 రదత్సేనవ్యాకృతం ॥ త్రైరాచామీదిత్యాదియదుక్తతస్యఫలమాహశ్రితిః ।
 యత్త్రిరాశమతితేనఋజఃప్రీతాతి । యద్విఃపరిమృజతితేనయజ్ఞాంపియ
 త్సకృదుపస్పృశతితేనసామాని యచ్ఛిరశ్చక్షుషీ నాసికే శ్రోత్రేహృదయ
 మాలభతితేనాభర్వాంగి రసోబ్రాహ్మణాసీతిహసా స్పృశాణానికల్పాన్
 గథా నారాశంసీః ప్రీతాతీతి । ఆంధ్రాదయస్తుకేచిత్ । యత్సకృదుప
 స్పృశతితేన సామాసీత్యస్యాసంతరం యత్సవ్యం పాణింపాదౌపోక్ష
 యతియచ్ఛిరశ్చక్షుషీతి ఫలవాక్యమధీయతే ॥ కర్తవ్యాంతరమాహశ్రితిః ॥
 కథాణాం మహదుపస్తీయోపస్థం కృత్వాప్రాజాసీనః స్వాధ్యాయ
 మధీయాతేతి । మహాత్పరీధూతం యథాతథాసనత్వేన దర్శానుపస్తీ
 ర్యద్విధియాభోవష్యే ఉపస్థామితి దక్షిణోత్తరీణమాసన విశేషం కృ
 త్వాప్రాక్కుభి అసీనమాత్రోపి ద్యావాపృథివ్యాః సంధిమిక్షమాణః స

మూసీతః స్వాధ్యాయమధీయత ఆత్మీయం వేదం పఠేదిత్యథాః । ద
 భాకసనస్యా వశ్యకతకవ్య తాథాం దధాకస్త్రయంతెస్తవం తెత్తులైన్య
 వ । అహంవాచిష ఓషధీనాం రసోఽనుద్భవాః నవపక్షిణ బ్రహ్మకురు
 తే ఇతి ॥ అహిమోషధీనాం చ రసేనదభాకాంతస్మాత్త త్రాసీనాధీ
 యానః సరసం సవీర్యం బ్రహ్మవేదం కురుత ఇత్యథాః । ప్రాచాసీన ఇత్య
 త్రవిశేషమాహత్రుతి ॥ దక్షిణోత్తరావానే కృత్వానవవి తావతి । దక్షి
 ణోహస్త ఉత్తరః పరిభూతోయయో తోదక్షిణోత్తరా । ఏవంభూతా
 నవవిత్రా వాణీడత్సంగపతికనా సమావ ప్రచ్ఛిన్నాగ్ని తథాకప్రాదేశ
 మాత్రైపవిత్రే, అభయదుక్తం స్వాధ్యాయవధీయాతేతి ॥ తిత్రివిశేషమా
 హ ॥ ఓమితిప్రతిపద్యత ఇతి । ప్రపంచ్యతేఆరభ్యతే ॥ ఆహోంకారస్తూయ
 తే ॥ ఏతదిత్యాదిना । ఓమితిప్రతిపద్యానం తిరకతకవ్యమాహత్రుతి ॥
 త్రినేవప్రాయుక్తభూభూవః సుమరిత్యాహోత ద్వైవాచః సత్యంయదేవ
 వాచః సత్యంత త్ప్రాయుక్తాథ సావిత్రిం గాయత్రీం త్రిరన్వాహ ॥ ప
 చ్చోర్ణార్చనోనువాసం సవితాత్రియః ప్రసవితాత్రియమేవావీర్షిత్యథో ప్ర
 జ్ఞాతయైవప్రతిపదాభ్యందాంసి ప్రతిపద్యత ఇతి ॥ భూభూవః సుమరిత్యా
 హవ్యాహృతిత్రయం పతంతింకృతంభవతి । త్రినేవవేదాకప్రాయుక్తవాక్
 భవతి । ఏతదై వ్యాహృతిత్రయంవాచఃసత్యంవేదాత్మకాయావాచఃసం
 బంధిసత్యం సారభూతంత్రిభ్యః సారత్వేన ప్రభూతత్వాద్దత్తం నవసీతమి
 వతస్మాత్తదేవ పతక్త్రయీసారమేవపృథగవస్థితంప్రాయుక్తవాక్ భ
 వతి । అథవ్యాహృత్యనంతరం సావిత్రిం సవితృదేవత్యాం గాయత్రీం తస్య
 వితురితియుచంతిరన్వాహ అనుక్రమేణవతి । పచ్చఃపాదంపాదం ఆర్ధర్చ
 శః అర్ధర్చమర్ధర్చంసంఖై ల్లికవచనాది శంసి । అథానువాసంతనుచ్ఛాదనం
 అర్ధర్చేప్రవయవాక్ । అత్రికేచిద్వ్యాహృతిర్విహృతా ప్రేక్ష్యనువచనేషు
 కుర్వంతి । అశ్వేషు వ్యాహృతి ర్విహృతాః పాదాద్విష్టంతేషు వాతథార్ధ
 ర్చయోరుత్తమాయాం కృత్వాన్యాయాం ఇతి ॥ బ్రహ్మోదేశక్రమేణదు

౨౪౦ వైద్యనాథరీతియే * స్మృతిముక్తాభరణే * భర్తృశాస్త్రే.

శ్లో॥ నవితాళునర్వశ్యాశ్రయః ప్రసవితాడిత్యాదయితా । అథతద్దేవ
తాం గాయత్రీ వధియానశ్రితం సాహ్నిరి । అథసావిత్త్యంతేస్వాధ్యా
యమధీయాతేతి ॥ ఏవమేస్త్రిన్నహనివిధానముక్తం । అథానంతరా
దిమనివసేమ ప్రజ్ఞాతమైన పతిపదా ఉపక్రమే ఛందాని ఛందోవయ
వాః ప్రతిపద్యతే । ఆరభ్యతే, అచ్యవధానే నావస్థితత్వం ప్రజ్ఞాతత్వం
పూర్వే ద్యాయానదధీతం సతఏవారభ్య ఉత్తరేమ్యరధీయిత ॥ నను
యంకంచీద్వదధిగమితి । స్వశాశాధ్యయనంప్రమ్నా యజ్ఞతథాచబ్రా
హ్మణం । యత్స్వాధ్యాయం వేదవిధీయితే కామశ్శ్రీచంద్రజః సామ
వాతద్యుష్మానుజ్ఞః సంపితలభితి ॥ శానకః ॥ యశ్చశ్రుతిజపఃప్రాక్తో బ్ర
హ్మయజ్ఞఃసఉచ్యతే ఇతి ॥ పూర్వేనసీరం ॥ స్వశాశాధ్యయనంయత్తద్యు
ష్మయజ్ఞంపవత్యతే । బ్రహ్మయజ్ఞఃసావిత్రి బ్రహ్మయజ్ఞమహీయతే ఇ
తి । ఆశ్వమేధికేతి ॥ వేదసాదా మూనిభ్యః పితృపర్యపరిక్రమామ్ ॥
యదధీతేవహుశక్త్యా తత్స్వాధ్యాయంబ్రవత్యతే ॥ ఋచంవాథయ
జుర్వాపిసామగాథామథాపివా । ఇతిహాసపురాతాని యథాశక్తిర్నహ
పయేత్ ఇతి ॥ యోగయాజ్ఞకల్యుః ॥ ప్రదక్షిణంసమావృత్య నను
సూత్రోపవిశ్యచ । దధేఃకువభాపాణిభ్యాం సంహతాభ్యాంకృతాం
జలిః ॥ స్వాధ్యాయంతు యథాశక్తి బ్రహ్మయజ్ఞాథమాదరేత్ ఇతి ।
హారీతః ॥ దధానీనోదభాపాణి బ్రహ్మయజ్ఞవిధానతః । ప్రాజ్ఞ
భోబ్రహ్మయజ్ఞంతు కుర్యాచ్చర్హిధాసమస్తత ఇతి ॥ శానకః ॥ ప్రితా
యామైర్దగ్ధదోషః శుక్లాంబరధరశ్శుచిః । యథావిధ్యపఠదమ్య ఆహరే
ద్దభాసంస్మరం ॥ పవిత్రపాణిఃకృత్వాతు ఉపస్థందక్షిణోత్తరం ఇతి ॥
శానకః ॥ ప్రిగోష్ఠద్వారాగ్రామాన్నిమగ్నిమ్యాపఠన్తు త్య శుచాచేనే
యజ్ఞోపవీత్యాచమ్యాక్లిన్నాసాదభాణాం మహాయపస్తీర్యప్రీక్షుల
నాంతేషు ప్రాజ్ఞాఖండపవిత్ర్య ఉపస్థంకృత్వా దక్షిణోత్తరా పాణీసంధీయ
పవిత్రీవంతా ॥ ద్యావాపథివ్యోమిసంధిమ ఉమాణః సమీభ్యగాయత్రీంవాత్య

యుక్తమాత్మానంమన్యతే ॥ తథాయుక్తోధీయితస్వాధ్యాయంఓంపూర్వా
 వ్యాహుశీః సావిత్రిమన్వాహపచోచ్ఛర్ణ చక్షుశః సర్వామితి ॥ స్త్రుతిరత్నా
 వశ్యా ॥ స్వాత్వాయజ్ఞోపవీతవ ధూత్వాచమ్యోదకంతథా । పవిత్రేల
 ఊతైర్ముక్తైకృత్వాభిన్నాఽతాదికైః ॥ తయోరైకైకమేకైకపాణినాథా
 రయేత్ పృథక్ సప్తపాణేస్తథాంగుష్ఠప్రదేశిన్యోస్తుమధ్యకిః ॥ దక్షిణస్యాం
 గుళీస్సాస్యచతస్రాంగుళివజితః । తథాసవ్యకరాంగుష్ఠం దక్షిణాం
 గుష్ఠపేష్ఠితమ్ ॥ సిధాయచైవంసంబద్ధపాణీదక్షిణసక్థితః । ప్రణవంవ్యా
 హృతంచైవ గాయత్రీంచజపేత్కృమాత్ ॥ పచోచ్ఛర్ణచక్షుశ్చాసాద్వే
 దాదీక్షచతురోజశీత్ । సత్యంప్రశ్నమధీయితయథాశక్త్యర్థవాపరేత్ ॥
 తత్రత్రయంకాతకంఽవైశ్వదేవమనూత్పరేత్ । మంత్రప్రశ్నాపునశ్చైవం
 బ్రహ్మయజ్ఞైకమంవిదుః । యావంతంఽవంత్రమధ్యేతిశక్త్యాస్వాధ్యాయ మా
 త్మనః ॥ తావంతమనువాకంవాసూక్తంప్రశ్నమథాపివా । తథాయావ
 త్ప్రతిజ్ఞాతంఅథ్యాచంసూక్తమేవవా ॥ ఋచంవాప్యం తతోవశ్యం అధీ
 యితస్వశక్తితః । ఓం నమోబ్రహ్మణ్యితిజపిత్వాప్రణవంఽవపేత్ । యద
 ద్యాదతిథిభ్యస్తు బ్రహ్మయజ్ఞస్యదక్షిణా । నకుర్యాదానసన్ధస్తు బ్రహ్మ
 యజ్ఞంకదాచనేతి ॥ ఆపసన్ధి కంబళాద్వాసనన్ధః ॥ స్త్రుత్యంతరే ॥ న
 మోబ్రహ్మణ్యిత్యేతా త్తిరుక్త్వాప్రణవంఽవదేత్ । గ్రాహద్భహిఃధీయా
 తమధ్యమేనస్వరేణతు ॥ అధీతేనసాగ్రామేబ్రహ్మయజ్ఞంకరోతిచేత్ ।
 అయంతుబ్రహ్మయజ్ఞస్సాస్యోల్భిత్వాదానాదిదక్షిణ్యితి ॥ ఆపస్తంబః ॥ శుచాచే
 శేఽధీయితయథా స్వాధ్యాయమత్స్పశేత్ ॥ వాచావససానధ్యాయమితి ॥
 యథాధ్యాయంయథాపాతమనేనపదక్రమాద్యనువంగోఽస్మిన్యతి । వాచేతి
 మానసస్యవృద్ధాసః ॥ ఉత్సృజన్ ఆదిత ఆరభ్యప్రథమాపిష్యహస్వధీయా
 తప్విశీయాదిష్వహస్మాత్స్పృజ్యతతః పరమధీయాతేత్యర్థః ॥ మధ్యవిశేవి
 శేషమాహాశ్రుతిః - మధ్యందిసేపబల మధీయాతా సౌఖ్యం వాప్రేషఆది
 తః ॥ యః పాహుగ సచా తర్హి లెత్త ౧౦౮వవీతి ॥ ॥ పబలంఽచ్యూతం యో

౨౪౨ బైద్యనాథకీర్తితయే * స్తుతిముక్తాఫతః * ఖర్మశాస్త్రే,

యంబ్రాహ్మణోనామవిషఃఅసావాదిత్యస్వయమేవాదిత్యవాయంతయో
 రేకత్వాత్ - యశ్చాసావాదిత్యే - సవిక ఇతి శ్రుతేః ॥ యస్మాద్బ్రా
 హ్మణౌఖ్య ఆదిత్యః మధ్యుది నేముఖ్యాదిత్యస్తీష్ణిపంశీష్ణతరంతపతీత్యంః॥
 తత్రైవ - స మోబ్రహ్మణః ఇతి పరిధానీయాం తరిన్వాహః ఓషస్పృశ్యహానే
 తి తతోయత్కించ దదాతి సాదక్షిణేతి - పరిధానీయాం పరిసమాపనీయ
 చం తరిన్వాహః ఓషస్పృశ్య । ఆదావంతేచేతి వేదితవ్యం - తత్రాదావి
 ద్యుదనీతి । అంతేవృష్టిరనీతి । తతోగృహం గత్వా యత్కించ దపి గ్రహస్థో
 దద్యాత్సాదక్షిణా - అస్య యజ్ఞస్య అగంతస్త్వా న్యత్కించ దద్యాదితి విధిః॥
 ఏవం ముఖ్యవిధిముక్త్యాఽపత్యంబ్రహ్మణాశ్రుతిః॥ గ్రామే మనసా స్వాధ్యాయ
 సుధీయాతదివాన క్తం వేతి హస్తాశాచ ఆహ్నేయః తారణ్యే బలత వా
 చోతతి వక్తృ ఉత బ్రహ్మన్నతాసీన ఉత శయానోధీయాలైవ స్వాధ్యాయంత
 వస్వీపుణ్యేభవత్యయ ఏవం విద్వాక్ స్వాధ్యాయవధీత ఇతి ॥ యదుక్తం
 ఉత్సృజక ఇతి త్రోచ్యతే ॥ గ్రామే వనసేతి ॥ యదుక్తముదిత ఆదిత్య
 ఇతి తతోద్యతే । దివాన క్తం వేతి మనసేత్యేవ శాచః శుచేపుత్రః అహ్నే
 యః ఏవం నామంబధిరిత్యాహస్త ఉతారణ్యే తరణ్యేపి అబల అశక్తశ్చేత్ మ
 నసాధీయాత ఉత వాచా ఆసనాశక్తాస్థానాద్యనుజ్ఞాయతే - ఉత తప్తస్త్రిత్యా
 దినా ఆధీయాలై వ అశక్తశ్చేద్యథాః ధంచ దధ్యయవమేవ కుర్యాత్ - నత్యం
 గాశక్త్యాంధానం పరిత్యాజ్యమిత్యథః ॥ య ఏవం స్వాధ్యాయమాహస్త్యాం
 విద్వాక్ విజానక్ స్వాధ్యాయమధీతే - సవివ తపస్వీభవతి - అధ్యయన
 ఫలం ప్రాప్నోతి పుణ్యః పజ్జిపావనశ్చ భవతీత్యథః ॥ న క్తం వేత్యేతత్ -
 బ్రహ్మయజ్ఞస్యావశ్యకప్రతిపాదనపరం - నతు రాశ్రావనుష్ఠానపరం - తథా
 చ శ్రూయతే ॥ సవావిషయజ్ఞః సద్యః ప్రతాయతే సద్యః సంతిష్ఠతే తస్య
 ప్రాక్ష్యయమపభృత ఇతి ॥ సవిషబ్రహ్మయజ్ఞః ॥ సద్యః అహస్యేవ ప్రతా
 యతే - అద్యాహస్యేవ సంతిష్ఠతే - సమాప్యతే - తస్య సాయంకాలాత్పూర్వ
 చ ముఖ్యము - విధిముఖ్యము - ॥ స గురవే - గ్రామే చ దాదనము - తం

దివాకృత్యానికారణేత్ | బ్రహ్మయజ్ఞంచసారించపర్జయిత్వావిశేషతత్త్వతి ||
 అతః దివాబ్రహ్మయజ్ఞాద్యకరణేన్నాతకప్రత్యహాపేద ప్రాయశ్చిత్తమభో
 జనమితిమనూక్తంద్రవ్యవ్యూ - ఆపస్తంబః || తపస్సాన్విధ్యాయశశి బ్రా
 హ్మణం, తత్రసూయతే || సయదితివ్యక్తాసీనః శయానోవాస్వాధ్యాయ
 మధీతేతపవతత్తవ్యతే తపాహిస్వాధ్యాయశశి, అసధీతవేదస్య బ్రహ్మ
 యజ్ఞేగాయత్రీజపమాహ || మనుః || అహంసమీపేనియతోనైత్యకం పిధి
 మాస్థితః | గాయత్రీమప్యధీయితగత్వారణ్యంసమాహితః || బ్రహ్మయజ్ఞ
 ప్రవృత్త్యథకంసావిశ్రీమాత్రమభ్యుత | సవేదవిజ్ఞపేన్నైత్యం బ్రహ్మధ్యాను
 జ్ఞసిద్ధయే || సంగ్రహే || బ్రహ్మయజ్ఞజపేత్సూక్తంపౌరుషం చింతయత్
 హరిమ్ | ససర్వాజపతేదేవాత్ సాంగోపాంగార్వాధానతః || యజ్ఞవ
 లక్యః | వేదవాక్యపురాణాని సేతహంసానిశక్తితః | బ్రహ్మయజ్ఞప్రసిద్ధ్య
 థకంవిద్యాంచాధ్యాత్మకీంజశేత్ || స్మృత్యథకసారే || ప్రణవ వ్యాహృతి
 రుక్త్యాసావిశ్రీంపఞ్చధకర్చశోనవాసం ఉక్త్యా అధ్యాయం సూక్తవృచం
 వా ఇతిహంసపురాణంవా మండలమధ్యమేనవా స్వరేణాధీత్యనమోబ్రహ్మ
 ణ్యతి త్రిరుక్త్యా ఓంతత్సదితి సమాపయేతి || గ్రహణాధ్యయనవద్భ్రష్టా
 యజ్ఞాధ్యయనస్యానధ్యాయదివ సేవిపరిత్యాగప్రాప్తామనరాహ || కేదో
 పాకరణేచైవ స్వాధ్యాయేచైవనైత్యకే | ననిరోధోస్త్వనధ్యాయే వేద
 మంత్రేషుచైవహి || నైత్యకేనాస్త్వనధ్యాయః బ్రహ్మయజ్ఞంహి తత్స్మృ
 తమ్ | బ్రహ్మగోచుషం పుణ్యం యదధ్యాయవవబ్రూతమ్ || బ్రహ్మై
 వాహుతిద్రవ్యం తేనహుతవధీయిత మిత్యధ్యాయో యాజ్ఞాచి మంత్రస
 మూహః - తేనవవటూకరేణాపి హుతిమిత్యథకః || యతోనాస్త్వన
 ధ్యాయః - అతఏవానధ్యాయ విశేషాననూద్యతేషుజపం ప్రశంసతి శ్రు
 తః || తస్యవాచితస్యయజ్ఞస్యమేథోపావిధానం విద్యుదగ్నిర్వక్షకం హవిః
 స్తనయిత్సోర్వవటూకరోయదవస్సూజకతసోనువవటూకరోవాయురా
 త్తామవాస్వాస్విష్టకృద్యవీచం వివాస్త్వేకైవక్షకతి విద్యుతమనే స్తన

౨౪౪ వైద్యనాథదీక్షితీయే శి శ్చుతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

యిత్తుస్సూక్ష్మజ్ఞాతివహూనేవాయోమావాస్యాయాంస్వాధ్యాయమధీతే
 తపవివత త్తప్యతఇతిఅస్యయజ్ఞస్వార్షత్వాత్ కర్తృణివానధ్యాయాభావాత్
 తదేవ కర్మత్వం స్పష్టయితం మేఘాదయో హవిధానాది రూపేణ
 రూప్యంతే తస్య బ్రహ్మయజ్ఞస్వార్షయనాత్మనా మేఘాదయోహ విధా
 నాదిస్థానీయః ॥ ఉదకాధార త్వేనమేఘాహవిధానీయః । ఉదకస్యహ
 విష్ట్యమాహవషణం హవిరితి హవిధానోహి సోమదీపహపింపినిధీయం
 తె ॥ విద్యుదగ్నిస్థానీయా ప్రకాశవత్వాత్ దృష్టి హేతుత్వాచ్చ వషణం హ
 విస్థానీయం । సస్వార్షయత్వై హేతుత్వా త్వేనయిత్తు స్త్రోతం కుచక
 శ్మేఘావషట్ కారస్థానీయః తదంతరం వషణలక్షణస్య హవిషః ప్ర
 పతనాత్ అవస్థాశోకశశబ్దః సోమవషట్రూరస్థానీయః ॥ పశ్చాద్భా
 వసామ్యూత్ ॥ వాయురాస్థానీయః ॥ ప్రాణత్వాత్ । అథవాస్యస్విష్టకృ
 త్థానీయఃయజనసంపత్తి హేతుత్వాత్ । యవీవంమేఘాదీనాం అధ్యయ
 నాంగత్వం విద్యుత్ మేఘాది సంభవేపివా అకౌఽవహమా నే అమావాస్యా
 యాంచాధీతే తపవివతత్తప్యతే । నిత్యస్వాధ్యాయాధ్యయన లక్షణంతపః
 అవిగుణమేవతరతి తదేవాహ ॥ తపోహిస్వాధ్యాయ ఇతిఅపస్తంబః ॥ వా
 జసనేయబ్రాహ్మణం బ్రహ్మయజ్ఞోహవావిషః తత్స్వాధ్యాయః తస్యై
 తేవషట్రూరాయత్తనయతి । లద్విద్యోత తేయదవస్థుజ్ఞాతియ
 ద్వాతో వాతితస్మాత్తనయతి విద్యోతమానేవ స్థుజ్ఞాతివాతేవా
 త్యధీయాలైవవషట్రూరాణాంఘ బట్రూరాయేదితిఃతస్యశాఖాంతరేవా
 క్యసమాప్తిరథయదివావాతోవాయాత్తనయతి । యద్వావిద్యోతవావ
 స్థుజ్ఞేదైవకామ్యుచం ఏకంవాసామభివ్యాహరేత్ ॥ భూభువఃస్వ
 స్సాంత్యంతపః శ్రద్ధాయాంజుహూమితి వైతత్తైవోభై వాస్యైతతస్సాన్వి
 ధ్యాయఉపాతోఽథవత్వేనం స్వాధ్యాయోనవిప్రతిపిద్ధః । అధ్యయనాధ్య
 యం హ్యుపదిశంతిదనధణకం స్వాద్వాజసనేయబ్రాహ్మణం వేదవేత్
 తేతిఅశ్వాధణః । స్వాధ్యాయోనాయువీష బ్రహ్మయజ్ఞః బ్రహ్మ వేదః

తత్సాధనోయాగః । తస్యయజ్ఞస్య ఏతే స్తవయిత్నాన్వరయోవ పటూ-
రాః బహువచన నిర్దేశాద్వ పటూర్రాను వపటూరసాన్వయో కారాః
ప్రధానాథాన్వయంతే । యస్యవేదవపటూర్రాః తస్మాత్సవయిత్వా
దివ్యసద్యామిమిత్తేషు సత్సవపిఠీయితైవసపునరసద్యామి ఇతి । నా
ధీయితకిషధం వపటూర్రాణామేతేషాం అచ్చంబటూర్రాయ అద్య
ధాత్వామితస్య వాజసనేయ బ్రాహ్మణస్య శాఖాంతరే పర్యవసానమి
తి తదేవ శాఖాంతరం పతతి । అథయచితివాతాచిషు సత్సవీకామృద
మధీయాత ॥ ప్రాప్తైప్రచేతే యవావేదాధ్యయనంవీకంసామ సవేషు
వావేదేషు ధూమ్రావః సుపః సత్సంతపతిః యజుభిరభివ్యాహరేత్ ।
సపునర్యథాపూర్వం ప్రశ్నమాత్రం తేనైవ తావతైవ సాధ్యేతు తస్మి
న్నహనిస్వాధ్యామ ఉపాత్తీభవతి । అధీరోభవతీతియావత్ । ఏవంసతివాజ
సనేయబ్రాహ్మణస్య శాఖాంతరేవాగ్య సమాప్తావౌత్రయ మాణాయాం
ఆర్యసమయేన ఆర్యాపిశ్విఃసన్వాదయ సైషాం సమయోవ్యవస్థానే
నాపి ప్రతిషిద్ధంభవతి । ఇతరథావిపక్షిద్ధం శ్వాగ్రధుమర్యాత్రహ్యై
ధ్యామమనధ్యామంచోపదిశంతి । తదుపదేశవిషయకింస్యాత్ ॥ యది
వాజసనేయబ్రాహ్మణం యథాశ్రుతమవేదైతాధ్యతా అతోవాకసమా
ప్తిరైవయంకావీవం హివాజసనేయబ్రాహ్మణస్యాపి నాత్యంతబాధః । అ
నధ్యామాంశస్యాపి ప్రధాతాధ్యయనవిషయితయా అథానర్వమితి॥కే
చిత్తు నిన్యపశ్చాద్ధ్యామినానధ్యామినాస్తే ॥ ఆమావాస్యాయాంస్వా
ధ్యామమధీయాత ఇతి నిత్యమనధ్యామోపధ్యయన విధానాదేకామృద
క్షేకంవాయజః ॥ అల్పంజపన్నసద్యామే పశ్యత్పిత్వతీరం జపేదిత్యాదికం
తు అనియత ప్రశ్నాధ్యామవిషయం । అతఏవోజ్జ్వలాయాం ॥ కాపున
రసాస్త్యుతిః । యాబ్రహ్మయజ్ఞేష్యసద్యామ ముపదిశంతి మానమేతావద్విప
ర్యస్తంత్రాయతే । వైత్తికేనాస్త్యసద్యామితి సామాన్యేనాధ్యామో
దేశేస్తు బ్రహ్మయజ్ఞాదన్యత్రచరితాథః । తస్మాత్తాద్యుపేక్ష్యతీమృగ్యతే ।

౨౪౬ వైద్యనాథదీక్షితయే * స్వశ్రీముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రీ;

తథాస్మత్పరిత్యాగశాస్త్రం ॥ దేవతాచక్షానమంత్రాణాం నానధ్యాయస్స
దాస్త్వతిః ॥ సంకల్పితానామంత్రాణాం మైత్రీకానాంతశ్చైవ ॥ నాన
ధ్యాయనిరోధోస్తి జపకమణిసర్వదా ॥ నిత్యేజపేదకామ్యేచ కృతౌపా
రాయణేతథా ॥ నానధ్యాయోస్తివేదానామంగధ్యానైతధ్దేవ ॥ సం
కల్పితానాం యద్యైకాదశినీం పురుషసూక్తం నిత్యమహం జపిష్యామితిసం
కల్పిత వైదిక మంత్రాణాం; విద్యాం ప్రశ్నేనగ్రహం ధారణాధ్యాయనం ప్ర
త్యేవానధ్యాయః నపునప్రకృత్యుజ్జాగ్ని హోత్రాది కర్మకర్తౌగే మం
త్రాణామిత్యర్థః ॥ నచకమయోగన ధ్యాయురపేన ఏకదేశవిషయత
యావరితాథక ఇతివాచ్యం ॥ అగ్నిహోత్ర మంత్రాణామప్యేక దేశాధ్య
యన ప్రసక్తేః ॥ అతోనిత్యప్రశ్నాధ్యాయినో నానధ్యాయనివృత్తిః ॥ అ
వియతాధ్యయనంతు ఏకదేశాధ్యయనమిత్యాశయః ॥ అత్త దేశయోరశుచిత్వే
బ్రహ్మయజ్ఞోపవేశనీయః ॥ తథాచశ్రుతిః ॥ తస్యవా ఏతస్యయజ్ఞస్య ద్వా
వనధ్యాయాయ దాత్తశుచిర్యద్దేశ ఇతి ॥ బ్రహ్మయజ్ఞోయంత్యః ॥ అ
గ్నికార్యపరిభిష్టః పతితఃపరికీర్తితః ॥ బ్రహ్మయజ్ఞవిహీనశ్చ బ్రహ్మహ
కీర్తితశోబుధైః ఇతిప్రశస్యాయుస్త్వతేః ॥ ఏతత్తంత్రాయోనుత్పజస్య భాగో
వాచి నవత్యభాగోనాక ఇతిశ్రుతేన త్రమేతం స్వాధ్యాయమారభ్య యోను
త్సృజతి పశ్చాద్యజతితస్యవాచి అభాగోభవతిఫలం నభవతి అతఏవనాశే
పి అభాగోభవతీత్యర్థః ॥ బ్రహ్మయజ్ఞంప్రశంసతీశ్రుతిః ॥ ఉత్తమంనాకం
రోహత్యుత్తమస్సమానానాం భవతి యావంతం హవా ఇమాంతస్య సూ
రాణాం దదత్స్వగశం లోకంజయతి తావంతం లోకంజయతి ధూయాంసం
చాక్షయ్యం చాపపునర్మృత్యుం జయతి బ్రహ్మగః సాయుజ్యం గచ్ఛతీతి ॥
అరణ్యేగ్రామేవా యావత్తరసం స్వాధ్యాయ మధీతే సర్వాకాలా కాకజ
యతీతి ॥ యంయంక్రతుమధీతేన సతేనాస్యేష్టం భవత్యగ్నేర్వాయోరా
దిత్యస్య సాయుజ్యంగచ్ఛతితదేషాభ్యుక్తా ఇతివ ॥ బ్రహ్మయజ్ఞాధ్యయన
ఫలసూహ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ మధునాపయసాచైవ సదేవాంస్తపన్

యేద్విజః ॥ పితౄన్మధుస్సుతాభ్యాం చ రుహోధీతేహియోఽన్వహం యజ్ఞః
విశ్రితోధితే యోన్వహం సస్సుతామృతైః ॥ ప్రీణాతిదేవానాశ్చైవ విధు
నాచపితౄణాతథా ॥ సతుసోమస్సుతైరేకవాక్ తతః యేద్యోన్వహం ప
శేత్ ॥ సామాసిత్వప్రింకుర్యాచ్చ పితౄణాం మధుసపికామా ॥ మేదసాత
పకయేదేవానథవాంగిరసః పతక్ ॥ పితౄణాం శ్చ మధుసపికాభ్యాం అన్వహం
శక్తితోద్విజః ॥ వాకోవాక్యంపు గాణం చ నారాశంసీక్ష్మగాయతాః ॥
ఇతిహసాంస్తథావిద్యాంశక్త్యాధీతేవయోన్వహం ॥ మాంసక్షీరోదనం మ
ధుతపకం సదిహాకసాం ॥ కరోతిత్వప్రింకుర్యాచ్చ పితౄణాం మధుసపికా
మా ॥ తేతృప్రాస్తపకయంత్యన్నం సర్వకామఫలైశ్చుభైః ॥ యః యశ్చక్ర
తుమధీతేవ తస్య తస్మాన్నయాశ్చ లం ॥ త్రిపుత్రపూతాః పృథివీ దాన
స్య ఫలమశ్నుతే ॥ తపసశ్చ పరస్యేహ నిత్యస్వాధ్యాయవాక్ ద్విజః ॥ వా
కోవాక్య ప్రశ్నాశ్చరూపం వేదవాక్యం పురాణం బ్రాహ్మ్యది. చకారా
న్యానవాచి ధర్మశాస్త్రం ॥ నారాశంసీ రుద్రజైవత్యాన్యత్రాక్ గాధాః
ఋజ్జగాధేంద్ర గాధాద్యా ఇతిహసాక్ భారత గామాయణాదీక్ విద్యా
వారుణ్యాద్యాః ॥ స్మరేత్ ॥ యవ్యచాధితేపయసః కూల్యాశ్చ స్యపి
తౄన్వధా అభివహంతి యవ్యజాంషి ఘృశిస్య కూల్యాశ్చాహు
సోమవిభ్యః పవతేయద ధర్వాంగిరసో విభోః కూల్యాశ్చాహృహృదౌ
నీతిహసాన్పురాణాం కల్పాక్ గాధానారాశంసీః ॥ మేదసః కూల్యాశ్చ స్యపి
తౄణాం త్వవాలభివహంతి యవ్యచాధితేపయసామవిభిరేవ తజ్జేవాగంస్త
పకయంతి తపినంత్యస్తా అయుషాతేజసావంక సాశ్రియా యశసా బ్రహ్మ
వచకసేనాన్నాశ్చేన చతపకయంతీతి ॥ పయసః కూల్యాః పయః పరిపూ
తాః కూల్యా అస్యధ్యేయః పితౄణాం స్వరూపాః అభిముఖ్యేన వహంతి ॥
సుగమమన్యత్ ॥ అత్రకచిత్ బ్రహ్మయజ్ఞై నిత్యేకామ్యేచాథ గావోఽగ్ని
రసాదిమంత్రజపంకుర్వంతి ॥ తత్రయేషాం దక్షిణయానమస్తపకా
ద్యయవధర్వాంగిరసమంత్రః ॥ చిత్తీకృథివీసాతాగ్నిర్హోతేత్యవవాహో

౨౪౮ వైద్యనాథదీక్షితీయే * శ్లోకముక్తాశలే * ధర్మశాస్త్రే.

బ్రాహ్మణమంత్రః । ఘృతపిబంతి మధులేపిబంతి సోమం పిబంతి అశ్వ
 తేన సార్థం మృత్యోః పరస్తావమృతాభవంతి । యే బ్రాహ్మణా బ్ర
 హ్మచర్యంచరంతి ॥ ఇతిహాసమంత్రః పరిత్యాజాయ సాధూనాం వినాశాయ
 చదుష్కృతాం । ధర్మసంస్థాపనా క్షాయ సంభవామియుగయుగే ఇతి
 శ్లోకపురాణం ॥ అథాతోదశక పూర్ణమాసా వ్యాఖ్యాస్యమః ఇతి ॥
 ఇత్యాదికల్పః ॥ తదేషాహియజ్జగాధాగీయతే । వైశ్వానరం ప్రాతవసం
 పవిత్రేష్టింతథైవచ ॥ ఋతావృతాప్రయుంజానః పునాతిదశపూరుషం ।
 ఇతి గాధామంత్రః । ఇదంజనాటపశుతా నరాశంసీః ప్రకస్యతే ।
 వష్టింసహస్రానవంశ్య గౌరవ అదశమేషుదరుహోమితి నారాశంసమం
 త్రః ॥ తతః ॥ తచ్చంయోరావృణీమహ ఇతిశాంతిపఠంతి । అయజ్ఞో
 వావీషః యోవష్టికః ॥ పంచదర్శస్తామహాయజ్ఞాః ప్రత్యహంగృహ
 మేధినాం । పంచనానాగృహస్థస్య వతంతేహరహాసదా ॥ ఏతాసాం
 పావనాథాణామయజ్ఞాప్రకల్పితాః । ఇత్యాదిభిః పంచమహాయజ్ఞాం
 తః పాతీయో బ్రహ్మయజ్ఞస్య గృహస్థకార్యావగమేపి బ్రహ్మచారిభిర
 పికతాన్యం । సాయం ప్రాతశ్చగ్ని కార్యం యథాశక్తి జితేంద్రియః ॥
 కుర్యాత్ప్రదినంవణీక బ్రహ్మయజ్ఞంచతర్పణమితి విశేషస్తరణాత్ ॥
 వసిష్ఠః ॥ ఋక్సామాధవణోక్తా జపేస్తంత్రాణ్యంబంషిచ । జపి
 త్వైవంతతః కుర్యాత్ దేవషికపితృతర్పణమ్ ॥ తర్పణంతయథాస్వశా
 శుండ్రప్రవ్యం । తద్బాగ్రేవష్యతే ఇతి బ్రహ్మయజ్ఞవిధిః । * ద్వితీయభాగకృ
 త్యం * అథాష్టభావిభక్తస్య దివసస్య ప్రథమభాగకృత్యముక్త్యా ద్వితీయభా
 గకృత్యమాహదక్షిణ ద్వితీయే వతథాభాగే వేదాభ్యాసోవిధీయతే ॥ కూమరా
 పురాణేషి ॥ వేదాభ్యాసంతతః కుర్యాత్ ప్రయత్నాత్ శక్తితోద్విజః । జపేద
 ధ్యాపయేచ్ఛిష్కా ధారయేద్వైవిచారయేత్ । అపేక్షేత ధ్యానాగ్రీమ
 న్వాదీనిద్విజోత్తమః । వ్రేషికాంశ్చాపిః గమాత్ వేదాం గానిచ సవేశః ॥
 వ్యాసః । నాన్యతోజ్ఞాయతేధర్మః ॥ వేదాదైవైషిబంధాః । తస్మాత్స

గ్వప్రయశ్చేనభర్మాధాంవేదమాశ్రయేత్ ॥ యజ్ఞవల్క్యః ॥ హు
 త్వాగ్నింసూర్యచైవత్యాగ్ జపేన్నంత్రాగ్ సమాహితః । వేదాధానధి
 గచ్ఛేచ్ఛశాస్త్రాణివిధానిచ ॥ తస్మిన్నేభాగేకృత్యత్యాంతరమాహ ॥
 దక్షః ॥ సమిత్పృష్ఠకుశాదీనాం సకాలసముదాహృతి ఇతి ॥ చంద్రికా
 యామ్ ॥ సంధ్యాసావిత్రిహేమామశ్చ పూర్వస్తిభాగవీవతు । వేదా
 భ్యాసోద్వితీయాంశే సమిత్పృష్ఠకుశాహృతిః ॥ స్తృప్త్యంతరే ॥ తతస్మి
 వ్యసీతాధానాయ స్వాధ్యాయంకించిదాచరేత్ ॥ కుశపుష్పేందనాదీనిగ
 త్వాదూరంసమాహరేత్ ॥ సంవతః ॥ సమిత్పృష్ఠకుశాదీని శోభి
 యఃస్వయమాహరేత్ ॥ సంగ్రహే ॥ శూద్రాహృతానిపుష్పాణి క్ర
 యక్రితానియానిచ । పారక్యానిచపుష్పాణి లభాన్యహణినాచాన ॥
 ఉత్తమంస్వాజితంపుష్పం మధ్యమంవన్యముద్యతే ॥ అధమంతుక్రయ
 క్రితం పారక్యంచాధమాధమం । త్యాజ్యంపర్యుషితంజంతు మూషితంపా
 దలంఘితమ్ ॥ మ్లానంస్పృష్టంతథాస్పృత్యై నితంవద్రతిహోమజ్నేః । హ
 స్తాసితంపదాసితం స్వయంపతితమేవవా ॥ దేవారామోద్భవంపుష్పం గ్ర
 హదేవాయనాచాయేత్ ॥ ఆశ్వమేధికే ॥ అక్షపుష్పాణిచాన్యాని అ
 క్షపత్రస్థితానిచ । నిగ్గంధానిచపుష్పాణి సర్వాణ్యేతానివజాయేత్ ॥
 కీటకశాపవిధాని శీరాపర్యుషితానిచ । స్వయంపతితపుష్పాణి త్యజే
 దుపహతానిచ ॥ స్తృతిరత్నైః ॥ జలజానాంచసర్వేషాం పాత్రాణామహ
 తస్యచ । కుశపుష్పస్యరజత సువరాకృతయోరపి ॥ సపర్యుషితదో
 షోస్తితీర్థతోయస్యచైవహేతిమాద్గల్గః । అవాలుకాయుతంతోయం అ
 స్నేహాక్తంతథోదనమ్ ॥ అసూత్రగ్రధితంపుష్పం సర్వంపర్యుషితంభ
 వేత్ ॥ వజ్యంపర్యుషితంచాన్నం వజ్యంపర్యుషితంజలమ్ । నవజ్యంజా
 హ్నువీతోయం నవజ్యంతులసీదశం । ఆరవారేచశుక్రేచ మన్వాదిమయు
 గాదిమ ॥ నాహరేత్తులసీపత్రం మధ్యాహ్నత్పరతోహని । సంక్రాంత్యాం
 పక్షయోరంతే ద్వాదశ్యాంశిసంధ్యయోః ॥ తులసీంయేచిన్వంతి తేచి

౨౫౦ బ్రహ్మనాథదీక్షితయః * స్మృతిమంత్రాఫలేః భక్త్యా శాస్త్రే.

దంతిహరేశ్వరః ॥ భారతే ॥ తులసీపత్రమాయ మద్భక్తోగతవాక్యాయ
 తః । తమేవానుగమిష్యామి యథాగౌరవత్సలంతథా ॥ తులస్యాహత
 గమంత్రః ॥ తులస్యమృతసంభూతే సదాత్వం కేశవప్రియే । కేశవాధికం
 లునామిత్యాం వరదాభయశోభనే ॥ క్షీరోదమధనోద్బూతే తులసీత్వం
 ప్రసీదమేఐతి ద్వితీయభాగకృత్యం * తృతీయభాగకృత్యం * ॥ తృతీయభాగకృ
 త్యమాహదక్షః ॥ తృతీయేచతథాభాగేపోష్యవగాధాసాధనమ్ ॥ వ్యాసోపి ॥
 ఉపేయాదీశ్వరంచాధయోగక్షేమాధానిధయే ॥ సాధయేద్వితతానాథాన్
 కుటుంబాధాన్ ద్విజోత్తమః ॥ ఈశ్వరంరాజానమ్ ॥ అలబ్ధలాభోయోగః ।
 లబ్ధపరిపాలనంక్షేమః ॥ హరితః ॥ సంవింత్యపోష్యవగాధాస్య భరణాధాన్ వి
 చక్షణః । ఈశ్వరంచైవకార్యాధాన్ అభిగచ్ఛేద్విజోత్తమః ॥ గౌతమో
 పి ॥ యోగక్షేమాధామీశ్వరమభిగచ్ఛేత్ నాన్యమన్యత్రదేవగురుధార్మి
 కేభ్య ఇతి ॥ మనుః ॥ యాత్రామాత్రప్రసీద్ధ్యధికం ధనమిచ్ఛేత్తుబుద్ధిమాన్ ।
 పోష్యవగోదక్షేణదక్షితః ॥ మాతాపితాగురుభాతాప్రియోదాసస్స
 మాశ్రితః । అధ్యాగతోతిథిశ్శాగ్నిః పోష్యవగాడదాహృతః । జ్ఞాతిబం
 ధుజనక్షీణః తథానాథస్సమాశ్రితః ॥ అన్యోపిధనహీనస్తు పోష్యవగాడదా
 హృతః ॥ భరణంపోష్యవగాధాస్య ప్రశస్తంస్వగ్ధాసాధనమ్ । నరకంపీడనం
 తస్య తస్మాద్యత్నైవతాథరేత్ । సజీవతియవ్యైకః బంధుభిశ్చోపధుజ్యతే ।
 జీవంతోపిమృతాస్త్యస్త్యే పురుషాశ్చోదరంభరాః * చతుర్థభాగకృత్య
 మాహదక్షః । చతుర్థేతుతథాభాగే స్నానాధాన్మృదమాహరేత్ । తిల
 పుష్పకుశాదీనిస్నానంచాకృతిమేజలే । మధ్యాహ్నస్నానవిధిస్తు ప్రసం
 గాత్పూర్వమెవనిరూపితః ॥ మధ్యాహ్నసంధ్యావిధిమాహశంఖః । ప్రాతః
 సంధ్యాంసనక్షత్రాం మధ్యమాంస్నానకమణి ॥ సాదిత్యాంపశ్చిమాంసం
 ధ్యాం ఉపాసీతయథావిధి । ఆపోహిష్ఠేతిసంప్రత్య త్యచేవాబ్దేవతేన
 తు । ఆపఃపునంతమంత్రేణ పీత్యాపోమాజానంపునః । దధిక్రావ్యుత్త
 తివ ఆపోహిష్ఠాదివిస్తథా ॥ ప్రదక్షిణంపరిషిజ్య త్వారణేత్కుశ్రిచోది

తమ ॥ అధ్యక్షమేకంప్రదాతవ్యం మధ్యాహ్నాధానరంప్రతి । పాణి
 నాజలమాదాయ సకృత్కుర్యాత్ప్రదక్షిణమ్ ॥ దర్భాకథారయమాణ
 స్సౌ ఆత్మనాధ్యానమాచరేత్ । ఆదిత్యాదీకగ్రహంస్తతః తర్పయేత్సు
 సమాహితః ॥ అథమధ్యమసంధ్యాయాం ఆసీనఃప్రాజ్యుతోజపేత్ । స్థితో
 జపేత్సదాకాలం ఆదిత్యాభిముఖోద్విజః ॥ యదిస్యాన్మిగన్నవాసానై
 వారిమధ్యస్థితోజపేత్ । సమానపరమాండేవం శతమధ్యాంధశాపరాం॥
 గాయత్రీంతుయథాశక్తి జపేదవ్యగ్రమానసః । స్వశాఖావిహితైషాంత్రైః
 ఆదిత్యముపతిష్ఠతే ॥ ప్రదశేయకవేదముద్రా మాసత్వేనేతిమంత్రతః ।
 స్థితఃపశ్యేదాధ్వం బాహుస్సూర్యంపశ్యేత్సమాహితః ॥ యోగయాజ్ఞ
 వల్క్యః ॥ ఆసత్వత్కుంభావేద్యైః త్రైపుభోకవయోవిదుః । గాయ
 త్రీతిత్వతీయాస్యాత్చతుర్థేజగతీమతా । ఉప్తిక్వచతురాద్యస్యాశం దఇ
 త్యుద్యతేబుధైః ॥ హిరణ్యస్తూపఇత్యేషముషి దేవోతథాస్కరః । ఉప
 స్థాయనచుక్కుర్యా చ్చతుస్సన్ధ్యాదిదేవతాః । దిశచ్చదిక్పక్షీన్నత్వా
 గురూనప్యభివాదయేత్ ॥ ప్రాతఃసోమనంతరంబ్రహ్మ యజ్ఞాకరణే
 మధ్యాహ్నక జపానంతరం తర్పణాత్పాక్ బ్రహ్మయజ్ఞఃకార్యః । నచా
 ర్యాక్తపక్షాదాత్కార్యభిత్స్పృశేః । మధ్యాహ్నబ్రహ్మయజ్ఞానం తరం
 తపక్షాంకార్యం । తథాచవ్యాసః ॥ ఆచమ్యతుయథాశాస్త్రం శత్రాస్వా
 ధ్యాయమాచరేత్ । తిత్సంతర్పయేద్దేవా విత్తాన్యషిగ్నాంస్తథా ॥
 ఆచావోంకారముచ్చార్య నామాంతేతర్పయామితి । దేవాన్చిహ్నుముషీం
 శ్చైవ తర్పయేదక్షతోదక్షైః ॥ తిలాదక్షైఃపితౄన్సత్త్వ స్యమాతోక్త
 విధానతః । యజ్ఞోపవీతీదేవానాం నివీతీముషితర్పణే ॥ ప్రాచీనావీతిపితౄ
 ము స్వేనతీథేనభావితః ॥ చంద్రికాయామ్ ॥ సాధకయామాదూర్ధ్వం
 మధ్యాహ్నః । తత్రమాధ్యాహ్నకానంతరం నిత్యతర్పణంకుర్యాత్ ॥
 తచ్చ దేవషికపితృతపక్షామితి । మాధవీయే ॥ ప్రాగగ్రేముసురాంతైచ్చ
 మనుష్యాంశ్చైవనమధ్యతః ॥ పితౄంస్తుదక్షిణాగ్రేషు చైవద్విత్తీజలంబ

౧౫౭ చైతన్యనాథదీక్షితయః శిష్యునిముక్తాఫలే శిష్యశాస్త్రే,

లీక ఇతి || వ్యాసః || ఏకైకమంజలిందేహఃద్వాద్వాతసనకాద
 యః || అశ్నంతిపితరస్త్రిస్త్రి స్త్రీయన్తైకైకమంజలిం | విష్ణుపు
 రాణే || త్రిరపఃప్రీతానాథాయ దేవానామపివజ్రయేత్ | తథాప్రీ
 తాయథాన్యాయం సకృచ్చాపిప్రజాపతేః || పితౄణాంప్రీతానాథాయ
 త్రిరపఃపృథివీపత ఇతి | అత్రాంజలిసంఖ్యానుధాశాఖంవ్యవత్తిత తే ||
 యత్రశాఖాయాం నసంఖ్యాన్యమశ్శుతిః తత్రవిల్పఇతి మాధవీయే ||
 శంఖలిఖితే || ఉధాధ్యామపి హస్తాధ్యం ప్రాజ్ఞుః యజ్ఞోపవీతి ప్రా
 గ్గ్రాసేతుకైర్దేవతా తర్పణం దేవతీర్థేనకుర్యాదితి || విష్ణురసి || తతః
 కృత్వావివీతంతు యజ్ఞసూత్రమతంద్రితః | స్రాజాపత్యేనతీర్థేన మను
 ష్యాం స్తర్పయేద్వీతి | ప్రాచీనావీతీప్రత్యేగా పితౄణాం స్తీర్థేనతర్పయేత్ |
 పైరీనసః || అపసవ్యంతతఃకృత్వా స్థిత్యాచపితృదిక్కుభిః | పితౄణాం దివ్యాన
 దివ్యాంశ్చ పితృతీర్థేనతర్పయేత్ | దివ్యానసురుద్రాదిత్యాః || అదివ్యాః
 పితౄణాదయః || హరీతః || వసిత్వావసనంశుక్లం స్థలేవిస్తీర్ణబహిః || వి
 ధిజ్ఞస్తప్రకణంకుర్యాత్ నపాత్రేయకదాచన | పాత్రాద్వాంజలిమదాయ
 శుభపాత్రాంతరేషీషేత్ || జలపూర్ణేథవాగతే నస్థలేహినబహిః ||
 కేశభస్మతుషాంగార కటకాది సమాకులంభవేన్యహీతలం యస్తాత్ బహిః
 షా స్తరణంతతః | స్థలస్థోనోదకకుర్యాత్ | తదాహగోచరః || నోదకమన
 పాత్రేయ సకృద్ధోనైకపాణినా | నోపతిష్ఠతత్తోయం యన్నభూమాప్ర
 దీయతే || విష్ణుః || స్థలేస్థిత్యాజలేయస్తు ప్రయచ్ఛేదుదకంసరః || నోపతి
 ష్ఠతత్తోయం యన్నభూమాప్రదీయతే | యత్తుకాష్టాజనినోక్తం | దే
 వానాంపపితౄణాంచ జలేదద్వాజ్జలాంజలిమ్ | తదశుద్ధస్థలవిషయమ్ ||
 స్నానాంశతపణవిషయంచ || తదాహవిష్ణుః || యత్రాశుద్ధిస్థలంవాస్యాదు
 దకైదేవతాఃపితౄణాం || తపణయేతుతథాకామం అప్పుసవణంప్రతిష్ఠి
 తం || సవీవ || స్నానంచాద్రకవాసాదేవషిఃపితృతపణమ్ | అంభస్థ
 వసకుర్వీతేతి || పితౄణాంహః || పాత్రాద్వాంజలిమదాయ శుభపాత్రాంతర

క్షీపేత్ | హేమరూప్యమయంపాత్రం తామ్రకాంస్యసముద్భవమ్ || పి
త్యూతాంతపకణేపాత్రం మృత్తయంతపరిత్యజేత్ || మరీచి || సౌవణికా
నదపాత్రేణ తామ్రరూప్యమయేనవా | ఓదుంబరేణశ్చైవ పిత్యూతాం
దతమక్షయమ్ || మాధవీయే || ఖడ్గమాక్రీకపాస్తేన కర్తవ్యంపితృతపక
ణం | మణికాంచనదభైకవాణనశుద్ధేనకదాచన || మరీచి || వినారూప్య
సువణేన వినాతామృతిశ్చైస్తథా | వినామంత్రైశ్చదభైశ్చపిత్యూతాం
నోపతిష్ఠతే || తిలానామప్యభావేతు సువనకరజతాగ్నతం | తదభావేని
పింశేత్తుదభైకమంత్రేణవాపునః | తిలగ్రీహణేవిశేషమాహ యోగ
యాజ్ఞవల్క్యః | యద్యుద్ధృతాన్పింశేత్తుతిలాన్పాస్త్రస్యనిక్షీపేత్ | త
త్తిలంపూరేపుణ్యంస్యాత్తతోయమమృతోవమం || శిలాతలపటేపతే
రోమస్థానేషుకుతచిత్ | తత్తిలంక్షిమితుల్యంస్యాత్ తతోయంరథిరం
భవేత్ || పితరస్తపితాస్తేన రుధిరేనమతేనచ | తిలగ్రీహణేతజా
న్యం గుప్తయోగంవజయేత్ || దక్షిణాంగుష్ఠేనైవాం జలినాతిలాన్ప్ర
క్షిపేత్ || తథాసవచ || తజ్జిన్యంగుప్తసంయోగ రాక్షసీముద్రికాస్త్ప
తా | తయాతిలాన్ప్రగ్న్యాయా ద్దక్షిణాంగుష్ఠేననిక్షిపేత్ || సవచ || శు
క్లేస్తుతపకయేదైవాన్మనుష్యాన్శబలై స్తిలైః | పితౄంస్తుతపకయేత్కృ
ష్ణై ర్దేవషివసపివాక్షత్రైః | తిథ్యాదివిశేషేతిలతపకణంనిషేధతి || సప్త
మ్యంరవివారేచ గృహేజన్మదినేతథా | భృశ్యపుత్రకళత్రాథీకనకుర్యా
త్తిలతర్పణం || సుగ్రహే || అకశశుక్లత్రయోదశ్యో ఏవప్రమ్యాంచత్రిజన్మ
సు | తర్పయేద్యస్తిలైమిన్త్రాశం తతోయంరథిరంభవేత్ | పక్షయోరుభ
యోజ్యైవ సప్తమ్యాంనిశిసంధ్యయోః || విద్యాపుత్రకళత్రాథీకతిలాన్వంచ
సువజకయేత్ || బోధాయనః || సప్తమ్యంరవివారేచ జన్మక్షుణ్డివసేషు
చ | గృహేనిషిద్ధంసతిలం తపకణంతద్భూతాభవేత్ || యద్యుశోగృ
హేకుర్యాత్ తర్పణంసతిలంసదా | తిలానకౌప్యపాత్రస్థాజలేవ్యామి
త్రితై స్తిలైః | పాత్రాంతరక్షిపేదత్ర మృత్తయంతవివజకయేత్ | వివా

భాసశ్చ పసహాష్టాప్రకీర్ణితాః । అలైకపాదహిమకర్ణోద్విరూపాత్మో
 భభేరః ॥ హంశ్చబహురూపశ్చ త్ప్రేరణకశ్చనురేశ్వరః । సావిత్రశ్చ
 యంతశ్చ పినాశీదాపరాజితః ॥ ఏతేరుదాఃసమాఖ్యాతాః ఏకాదశసు
 రోత్తమాః ॥ ఇంద్రోధాతాభగః పూషామిత్రాభవరుణోర్యమా । ఆ
 చిర్యవస్వా త్వష్టావసవితావిష్ణురేవచ ॥ ఏతేవైద్వాదకాదిత్యా దేవా
 నాంప్రవరాస్తథా । ఏతేవదివ్యాఃపితరః పూజ్యాఃసర్వేప్రయత్నితః ॥
 యోగయాజ్ఞావర్హిణి ॥ సవణేభ్యోజలంజయంనా సవణేభ్యవీవచ ।
 గోత్రవణస్వధాకారై స్తపకాయేదానుపూర్వ్యః । నామగ్రహజేవిశే
 షమాహబోధాయనః । శర్మాంతంబ్రాహ్మణస్యోక్తం వత్సాంతంశుక్ర
 యస్యతు । గుప్తాంతంచైవవైశ్యస్య దానాంతఃశూద్రజన్తనః ॥ సశ్శ
 వ్రతః । పితృభ్యఃప్రత్యహందద్యాత్ తతోమాతృభ్యవీవచ ॥ తతోమా
 తామహనాంచ పితృవ్యస్యసుతస్యచ ॥ హరితోపి ॥ పిత్రాదీన్మాత్రాదీ
 న్మాతామహదీక్ పితృవ్యాక్ సప్సక్ జ్యేష్ఠభ్రాతృక్ తత్పత్నీర్మాత
 లంతత్పత్నీగుణవాచార్యోప్యాధ్యాయాక్ సుహృత్సంబంధిదంధవాక్
 దాతృబోవకనిధానాం స్తత్పత్నీశ్చుతర్పయేదితి ॥ బోధాయనః ॥ అగ్నిఃప్ర
 జాపతిఃసోమోరుద్రోదితిబృహస్పతిః । సర్వాఇత్యేతాని ప్రాక్ష్యారా
 ణి దేవతానిసనక్షత్రాణి సామలూకత్రాణి సముహతానితర్పయామి న
 నూంస్తర్పయామి । పితరోర్యమాభగః సవితాత్వష్టావాయురింద్రాగ్ని ఇ
 త్యేతాని దక్షిణద్వారాణిదేవతాని సనక్షత్రాణి సగ్రహాణి సామలూకా
 త్రాణి సముహతానితర్పయామి । ఇంద్రోమహాపితరః జాతపావిశ్వే
 దేవాఃబ్రాహ్మణవిష్ణురిత్యేతాని ప్రత్యక్షద్వారాణి ॥ ఓంతర్పయామి ॥ వరు
 ణశ్చైకపాదహిమకర్ణభ్యః పూషాశ్వినాయమఇత్యేతాః ఉదద్వారాణి ।
 ఓంబ్రహ్మణంతర్పయామి । ప్రజాపతింపరమేష్ఠివం హిరణ్యగభాంబాహు
 ముఖం స్వయంఘ్రవం బ్రహ్మపారిషదాక్ బ్రహ్మపారిషదీస్తపకాయా
 మి । అగ్నింతర్పయామి వాయుం వరుణం సోమం సూర్యం చంద్రంసూ

౨౫౬ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాశలే * భర్తృశాస్త్రే.

నక్షత్రాణి సద్యోజాతం । ఓంఘాపురుషం । ఓంఘవఃపురుషం । ఓంసు
 వఃపురుషం । ఓంఘాస్తపాయామి । ఓంఘవఃపురుషం । ఓంసువఃఓంమహాః
 ఓంజనః ఓంతపః ఓంసత్యం భవంచేవం శర్వంచేవం ఈశానంచేవం పశు
 పతించేవం రుద్రంచేవ ముగ్రంచేవంభీమంచేవం మహాంతంచేవం భవస్యచే
 వస్య పత్నీశర్వస్య చేవస్య ఈశానస్య చేవస్య వశుపతేదేవస్య రుద్రస్య
 చేవస్య ఉగ్రస్య చేవస్య భీమస్య చేవస్య మహతోదేవస్య సుతంరుద్రాంస్తర్ప
 యామి । రుద్రపారిష కాంస్తపాయామి రుద్రపారిషదీస్తపాయామి
 సనత్కుమారంస్కందమింద్రం జయంతంవణ్ముఖంవినాయకం మహాశేనం
 సూందరాక్షణదాక్ష సూందరాక్షణదీస్తపాయామి ॥ విష్ణుంపుష్కం ॥ వి
 నాయకంపుష్కం । వీరంశూరం వరదంహస్తీ ముఖం వక్రతుండంలంబోవరం
 వీరదంతం విష్ణుపాక్షదాక్ష విష్ణుపాక్షదీక్షితీ । కేశవం నారాయణంమా
 ధవం గోవిందం విష్ణుం మధుసూదనం త్రివిక్రమం వామనం శ్రీధరం హృషీకే
 శం పద్మనాభం దామోదరం ॥ శ్రియంచేవం ॥ పుష్టించేవం తుష్టించేవం
 సరస్వతీంచేవం విష్ణుపాక్షదాక్ష విష్ణుపాక్షదీస్తపాయామి । కాలం-
 నీలం-మృత్యుం- అంతకం- యమం- ధర్మరాజం- చిత్రగుప్తం- వైవస్వ
 తపాక్షదాక్ష వైవస్వతపాక్షదీక్షితీ- అథఃవీతీధూత్వా- ఋషీంస్తపా
 యామి మహాషీంస్తపాయామి- పరమర్షీబ్రహ్మర్షీదేవర్షీవై
 శ్వర్షీసూతర్షీశ్రుతర్షీజనర్షీతపర్షీసప్తర్షీకాండర్షీ
 రుషీరుషిపత్నీః ఋషిశ్రుతాః ఋషిపాత్రాః కణ్వబోధాయనమౌప
 స్తంబం సూత్రకారం సత్యపాతం హిరణ్యకేశినం వాజినేయినంయాజ్ఞవ
 ల్క్యం ఆశ్వలాయనం శానకంవ్యాసం వసిష్ఠం ప్రణవం వ్యాహృతీః సావి
 త్రీం ఛందాంసి ఋగ్వేదం యజుర్వేదం సామవేద మధర్వణవేద మధర్వాం
 గిరస ఇతిహస పురాణాని సర్వదేవజనాః భూతానితర్పయామి ॥ అథ
 ప్రాచీనావీతీ పితౄణాంత్సదానమస్తర్పయామి పితౄణాంస్తర్పయామి ।
 ప్రపితౄణాంస్తర్పయామి ॥ మౌతాపితౄణాంప్రపితౄణాంస్తర్పయామి ॥

తామహా మాతృః పితామహా మాతృః ప్రపితామహా ఓంమాతామహీః
 ఓంమాతృః పితామహీః ఓంమాతృః ప్రపితామహీః ఓంఆచార్యా ఆచా
 ర్యపత్నీ స్తర్పయామి । ఓంగురూతర్పయామి ఓంగురుపత్నీస్తర్పయా
 మి ఓంసఖేః ఓంసఖిపత్నీః ఓంజ్ఞాతీః ఓంజ్ఞాతీపత్నీః ఓంఅమాత్యాః ఓం
 అమాత్యపత్నీః ఓంసర్వాః ఓంస్వధానమస్తర్పయామితిపితృతర్పణం ।
 అనుతీర్థమపశ్యంతిచత్యూజం వహంతీఃతృప్యంతే । నాద్రవాసానైక
 వస్త్రో దైవానికన్యాన్యనుసంచరేత్ ॥ పితృసంయుక్తానిచేత్యేకేషామితి ।
 బీవత్పితృతర్పణేవిశేషమాహ ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ కవ్యవాహనిలః
 సోమాయుత్యైవార్యమాతథా । అగ్నిష్వాత్మాసోమపాశ్చతథాబర్హి
 షదోపిచ ॥ యదిస్వాజ్ఞేవపితృకః తాన్సంహ్యస్తుతథాపితృకా ॥ ఏ
 తాన్తైచప్రమీక్షంశ్చప్రమీక్షపితృకోద్విజకి ॥ నిష్కపురాతె ॥ దద్యా
 దైత్వేత్థిణతీర్థేన కామ్యంఛాన్యాకమృణువ్యమి । మాత్రేప్రమాత్రేతపాత్ర
 త్రేగురుపత్నీర్విత్తథాన్యప ॥ గురూహంమాతులాదీనాం సిద్ధమిత్రా
 యథానుజె ॥ ఇదంచాపిజిపన్నుబుచద్యావాత్తైచ్ఛయాన్యప ॥ ఉప
 కారాయథూతానాం కృతదేవాదితర్పణః ॥ దేవాసురాః తథాయతేః నా
 గగంధర్వరాక్షసాః । పితృబాగుహ్యకాస్సిద్ధాః కూశ్మాండాఃపశవశిఖ
 గాః ॥ జలెదరాధూనిలయా వాయ్వాహరాశ్చజుతవః । తృప్తిమేతేనయం
 త్యాశుషద్దత్తేనాంబునాభిలాః ॥ సరకమదసర్వేషుయాలేనాసుచసంస్థితాః ।
 తేషామపాప్యన్తాన్యైతత్తేదీనుతేసలిలంమయా । యేచాంధవాఽచాం
 ధవాఽయేయేన్యజన్మనిచాంధవాః ॥ తేతృప్తిమఖిలాయాంతుయశ్చాన్త
 తోభివాంఛతి । దత్వాకామ్యోదకంసవ్యక్ ఏతేభ్యఃత్రధయాన్వితః ॥
 జగదాప్యాయనోద్భూతం పుణ్యమాప్నోతిమానవః ॥ మాధవీయే ॥ అ
 వసానాంజలిమాహ ॥ కాత్యాయనః ॥ పితృవంశ్యామాతృవంశ్యామృచా
 న్యైషద్దత్తముదకమహాంతి తేషామితి । విస్తరేణకతుకమసమభిశస్య సం
 త్రేపేణతర్పణముక్తంనూధవీయే ॥ ఆబ్రహ్మస్త్రుబకర్యంతం జగత్తృప్య

౨౫౮ వైద్యనాథవీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే* భర్తృశాస్త్రే;

త్వితిబ్రువణ । ఓషేత్పయోంజలింస్త్రీ కుర్యాత్సంక్షేపతర్పణం । త
 ర్పణప్రశంసావచశితా ॥ తత్రైవ ఏవంయథిసర్వభూతాని తర్పయేద
 స్వహంద్వజః । సగచ్ఛేత్పరమంస్థానం తేజోమూర్తేరనామయం ॥ అక
 రణైప్రత్యవాయోషదశితః । చేవాంశ్చైవపితౄణాంశ్చైవ మనీష్యావై
 నతర్పయేత్ । చేవాదినామృణేభూత్వా నరకుంసప్రజన్యభః ॥ కాశ్యా
 యనోపి ॥ ఛాయాంయథేచ్ఛేచ్ఛరదాతపాతః పయఃపిపాసుఃకృషి
 తోలమాశు । బాహుఃపిత్రంజననీవ చాలాయోషిశ్చయోంసం పురుష
 శ్చయోషాం ॥ తథాసర్వాణిభూతాని స్థావరాణివరాణివ । విశా
 దుదకమిచ్ఛంతి సర్వేప్రుదకకా నీలా । తస్మాన్నైవకతకవ్యం అకు
 ర్వన్మహాదేనసా ॥ యజ్ఞతైబాహ్వజ్జగత్సర్వం విశ్వమేతద్భిభృణహి ।
 హరితోపి ॥ దేవతాఃపితరశ్చైవ కాంక్షంతిసలిలాంజలిం అనత్రేకునిరా
 శాస్తే పునయాంతియథాగరిం । అత్రపితృగాధా । ఆకుంటిరకేభూ
 యా ద్యోవాదద్యాజ్జగంజలిం । నదీదుబహుతోయాసు శీతలాసువిశేష
 తః ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ నాస్తికృభావాద్యసాంస్తునతర్పయతి
 వైపితౄణాం పిబుతిదేహాస్సావం పితరోస్థజలాధీనః । తస్మాదాక్ర
 మేప్రాయశ్చిత్తముక్తంస్మృతింశ్చైవ ॥ అకృత్వాతర్పణంవిప్రః యోభుక్తై
 నిరపత్రపః । స్నాత్వాసంతర్పయేద్విప్రాన్ ఇతిశాతాతపోబ్రహ్మత్ ॥ య
 మతర్పణంవృద్ధానునోక్తం । దీపోత్సవచతుర్దశ్యాం అపికార్యంసదైవ
 వా ॥ యమాయధమకరాజాయ మృత్యుచేచాంతకాయద । వైవస్వ
 తాయకాలాయ సర్వభూతక్షయాయద । బౌదుంబరాయదధ్నాయ నీ
 లాయపరమేష్ఠినే । వృకోదరాయచిత్రాయ చిత్రగుప్తాయవైవసుః ॥ చ
 తుర్దశైతేషాంత్రాస్యః ప్రత్యేకంతునమోన్వితః । ఏకైకస్యతైమిక
 త్రాన్ త్రంస్త్రీకృత్వాజగంజలిన్ ॥ యావజ్జీవకృతంపాపం తతోక్షణా
 దేవనాశయేత్ ఇతి ॥ చంద్రికాయాం ॥ కృష్ణపక్షేచతుర్దశ్యాం అ
 గారకదినయదా । తదాస్నాత్వాశుభేశోమ కుర్వీతయమతర్పణమ్ ॥

దక్షః || కృష్ణపక్షే చతుర్దశ్యాం యాంకాం చిత్సరితం ప్రతి | యాత్వానా
 థాన్ విశేషేణ నియత స్తర్వయేద్యమమ్ || నియమస్సాగ్రందపురాణేన
 పితః | దక్షిణాధిముఖోభూత్వా తిలైః సహ సమాహితః || దేవతీర్థేన
 దేవాన్ వై తిలైః ప్రేతాధిపాయచ || స్మృతీసారే || యజ్ఞోపవీతినా
 కార్యం ప్రాచీనాఽతినాథవా | దేవత్వంచ పితృత్వంచ యమస్యాస్తీద్వి
 రూపతా || తర్పణానంతరం జపయంత్రోఽప్యక్షి || యమోనిహంతాపితృ
 ధమక రాజో వైవస్వతోదుడధిరృకాలః | ప్రేతాధిపాద త్తకృతానుసా
 రీకృతాంతక శ్చేతి సకృజ్జరంతి | నీలవర్చతసంకాశః రుద్రకోశసముద్భ
 వః | కాల్పాదండధోదేవః వైవస్వతసమోర్ముశే | వీరంకర్వతః ఫలమాహ ||
 యత్ర క్వచనన ద్యామహి స్మాత్వా కృత్వ తతః శ్యాంసంతర్వక ధమక రా
 జంతుముచ్చతే సర్వః త్విష్టైః | మాఘశుక్లాష్టమాంభీష్టతర్పణమాహ ||
 వ్యాసః | శుక్లాష్టమాంతు మాఘస్య దద్వాభీష్టాయమోంజలిం | సం
 వత్సరకృతం నాపం తతః తా దేవసమృతి | వైయ్యాఘ్రపాదగోత్రాయ
 సాంకృతిప్రవ రాయచ || గంగాపుత్రాయధీస్త్వాను స్రవాశ్యేహంతిలో
 దకం | అపుత్రాయదదాత్యేతల్ సతిలంభీష్టతర్పణమ్ || మన్వాదితర్ప
 ణముక్తం | మన్వాద్భాగుయూగాద్భాగు ప్రదత్తీ సతిలాంజలిః | సహ
 స్రవాషికీశ్చ త్రిం పితౄణామావహిత్వమామ్ || మధ్యపురాణేపి ||
 పానీయం ప్యత్ర త్తేద్విమిశ్రం దద్వాభీష్టాయం | యనో సనువ్యః | శ్రా
 ద్ధంకృతం తేన సమాసహస్రం రహస్యమేతద్గీత కోవచమ్ || భృహన్మనుః ||
 ఆషాఢీమంధి కృత్వా పంచయం దదీమాః || కాంక్షంతి పితరన్తిస్తాః
 అన్ననుప్యస్వరాంజలిం | తస్మాత్తైర్వివదాతప్యం దత్తమన్వత్రోఽప్సలిం
 అమాప్తకానుసంక్రాంతే పాతాదిగ్రహణేభుచ | స్మితోష్టదకాంజలిం
 దత్వాతతః శ్యాంధంసమాపయేత్ || యస్తతః తేన్ద్రిగ్భాన్వాతః శ్రాద్ధం
 కృత్వా పరేహు || పితరస్తస్మత్సమృత్యంతి సతతాం ప్యంతి వై శ్శృణు ||
 ఏవోవాబహవోవాపి పుత్రాంపిత్రోఽప్యథావిధి | కృత్వాద్వికింతుతైః కార్యం

౨౬౦. వైద్యనాథదీక్షికేయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

పరేహనితిలోదకమ్ । ఆబ్దికంప్రత్యాబ్దికమ్ । బ్రాహ్మణరేద్యురుత్థాయ
 స్నాత్వాదత్త్వోదకాంజలిం । పునస్సాన్వత్సాబ్దికకృత్కూర్మాణికురుతే
 ద్వివిధి । వృద్ధిశ్రాద్ధేతుసాపిండ్యే ప్రేతశ్రాద్ధేనమాసీకే । సంవత్సర
 విమోకేతునకుర్వాత్రితర్పణం ॥ సంగ్రహే ॥ దశాతిలోదకంపూర్వం
 పశ్చాత్కూర్మాన్మహాలయే । ప్రత్యబ్దింప్రతిమాసంచ పరేహనితిలోదకం
 ప్రతిమాసిమాసిశ్రాద్ధే । సుత్యేనుహాలయేశ్రాద్ధే తర్పణంతుది నెదిసే ।
 సకృన్మహాలయేశ్రాద్ధే పరేహనితిలోదకమ్ । పూర్వేద్యుశ్రాద్ధకృద్విప్రశి
 ప్రాతస్సాన్వత్సాపరేహని । సంతర్పయేదాద్రణవాసాః తిలై రాత్మపిశ్చం
 స్తథా ॥ స్మృత్యంతరే ॥ మహాలయంచాబ్దికంచ యద్దినేతుసమాపయేత్ । త
 ద్దినేతితోయంతుభవేచ్చపితృఘాతుకమ్ । తస్మాత్పరేద్యుకీర్తవ్యంతిలదా
 నంతథోదకైః । స్నాత్వాపీరుసమాగత్య ఉపవిశ్యకుశాసనైః । శ్రాద్ధాం
 గతర్పణంకృత్వా పశ్చాత్సంధ్యాముపాసయేత్ ॥ పరేద్యుశ్రాద్ధకృన్మ
 ర్త్యః యోనతర్పయతేపితౄణామ్ । పితృహుతాసవిజ్ఞేయః కల్పతనూనర
 కంప్రజేత్ । తేత్రేవపితౄభాదత్వా హిరణ్యేనతిలైశ్చవా । శ్రాద్ధాంత
 పిండదానంచ కృత్వాదద్యాజ్జలాంజలికామ్ । హిరణ్యేనూదకంపశ్చాత్మమృ
 తేహనిపరేహని ॥ అన్యత్రాపి ॥ సపిండికరణాదూర్ధ్వం మాససంక్రమణా
 దిషు । పుత్రస్తిలోదకందద్యాత్ తేత్రపిండాంతథాచలెత్ । సపిండిక
 రణాదూర్ధ్వం వషణంపషాణధకమేవవా ॥ దశాదికంనకుర్వీతహ్య
 వ్దకానవిహన్యతే । దశాదిశ్రాద్ధనిషేధస్తరణంభోజనపర్యంతశ్రాద్ధని
 షయమ్ । ద్వాదశాహదాసపిండికరణేకృతే తతఃతర్హ్యదశాహదాతిలో
 దకమాత్రంకర్తవ్యం పుత్రస్తిలోదకందద్యాదితి విశేషవిధానాత్ । సపి
 ణ్డికరణాదర్వాగామశ్రాద్ధంసకారయేత్ । తిలోదకంచనోదద్యాత్ప
 రతఃచైద్యధావిధిస్సృతేశ్చ ॥ స్మృతినారే ॥ ఆబ్దికసముప్రాప్తే
 దశకశ్చైత్తపణంసహి । బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పూర్వం పిండాత్పూ
 ర్వంతుతర్పణమ్ ॥ అమాపాతశ్చసంగ్రాంతః తథావైధృతిరేవచ । అష్ట

కాంతైచవమన్వాదిః యుగాదిశ్చమహాలయః ॥ యేషాదకాంజలీంద
 ద్యాత్ అన్నంచపిశ్చత్పమ్యే । శ్రాద్ధంనాహరహఃకుర్యాత్ అన్న
 ద్యోనోదకనవా ॥ భృగ్వదిత్యారవాశేషు పిశ్చత్పమ్యైజలాంజ
 లీక । సాక్షతాన్నదిశేధీమాక తత్పద్ధశాంబకేదినె ॥ పిత్రః
 ప్రత్యాబ్ధికంత్రాధం కృత్వాపైవరేహుని । సపిథేతితైకృష్టైఃపి
 ధివాతర్పయేద్దివజః ॥ దసేష్ట ॥ సంతర్పయేన్ననిధేపి శ్రాద్ధంకృత్వాప
 రేహుని । యస్మింశ్చింతితేతైః పితౄణామనుస్మరణోభవేత్ ॥ శంఖః ॥
 అనుశ్రాద్ధంప్రమర్శిత పూర్వంద ద్యాత్కాంబకేదకమ్ । ప్రత్యాబ్ధికతథామా
 సి శ్రాద్ధేకద్యాత్పరేహుని ॥ స్మృత్యంతరే । ప్రభుమాత్రికమారభ్య తర్ప
 ణంతువిధీయతే ॥ తస్మాత్పూర్వంనకర్మవ్యంభవతాతపోబ్రవీత్ ।
 నాంచీత్రాద్ధేవదశేవ తద్విసతిర్వగుంభవేత్ ॥ అనైవహితృష్టిస్సాగ్నిది
 తహారితభావితమ్ । తర్పణ తలసమ్మిత్రం పితౄణామద్విశ్యవాగ్యతః । అసీ
 నఃప్రాప్తృణాకుర్యాద్దక్షిణాధిముఖాః । ఉదతేవిమలేసూర్యే తత్తక్షణా
 దేవతర్పయేత్ । నోదయాత్పితృశ్చష్టిస్సాగ్నిదిత్యాహభగవాన్మనుః ॥
 శాతాతపః ॥ శ్రాద్ధకృతేషుపూర్వేష్యుః పరేష్యురుదతేరవా । ఉపస్థా
 నస్యపరతఃసామామాత్పూర్వంతుతర్పణమ్ ॥ విజ్ఞానేత్వరీయే ॥ అబ్ధికే
 స్వస్యవగఃస్య తృప్తిరేకస్యశాస్త్రే ॥ తృప్తివగఃద్వయస్యాపి పరే
 హ్నిస్సాగ్నిలోదకైః ॥ స్మృత్యంతరే ॥ ప్రత్యాబ్ధికేతిలందద్యాత్ సపిథే
 పిపరేహుని । యస్మైకవగఃస్యోద్దేశ ఇతరేమాంతుపజ్జయేత్ ॥
 అత్రపరస్పరవిరుద్ధానాం వదనానాంప్రోచా రాద్వ్యవస్థావగంకవ్యాతర్ప
 ణానంతరదభాత్యాగఉక్తోరత్నావశ్యాం । షికిరేపిండదానేచ తర్పణే
 స్సానకర్మణి । ఆచమ్యైవప్రకర్షిత దభాసంత్యజనంబుభః ॥ దభాత్యా
 గమంత్రః । తత్రైహోక్తః ॥ ఏమాంతుసపితాభాతా సప్రత్రోనాన్య
 గోత్రిణః । తేనర్వేతృప్తిమాయాంతు మయోత్సృష్టైఃకుతైస్తథా ॥ త
 ర్పణానంతరువస్త్ర సప్తీదనంకర్తవ్యం ॥ తదాహయోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥

111 వైద్యనాథదీక్షితయః * స్మృతిముక్తాఫతః * ధర్మశాస్త్రే.

యావత్తేవాన్యషేంశ్చైవపిశ్శౌంశ్చాపిసతర్పయేత్ । తావన్నపీడయే
 ష్యత్రుం యోహిస్మాతోభవేద్విజః । నిష్పీడయతియోవస్త్రం సకృత్వా
 పితృతర్పయేత్ ॥ నిరాశాఃపితరాయాంతి శాపంవత్వాసుదారుణం । వ
 స్త్రంస్పీడనంతోయంత్రాద్ధేనూర్భివృభోజనమ్ । భాగభేయంశుశ్రిః
 వ్రాహతస్మాన్విష్పీషయేత్తేభ్యోభవద్విజః॥ వస్త్రంస్పీషవ ప్రాతఃక
 ర్మణఃప్రాగ్నిశిష్యతే । విభ్యాహ్నోబహ్మణజ్జ్ఞాతే వస్త్రంస్పీషనంభ
 వేత్ ॥ యేకేచాన్యకులభిః వస్త్రంస్పీషయేత్తేభ్యల । వస్త్రంవతు
 గుణదీప్యత్యపీడయిత్వాజలాన్పుశిః । నామప్రకోష్టేనక్షిప్య ద్విరావ
 మ్యవిశుష్యతి ॥ హావనియే ॥ అపిమృతతతోవద్యా త్సూర్యామృతలి
 లాంబలి । నమోవివశ్యతేబ్రహ్మక భాస్వతేవిష్ణుతేజసే । జగత్పవిత్రేకు
 చయే సవిత్రేకరదా యనభితి ॥ తర్పణం సంపూర్ణమ్.

—* అథ దేవపూజనమ్. *—

తత్ప్రీప్రాతఃపూజమానంతరమితికథిత్ । విధేయఃదేవతాపూ
 జాప్రాతఃపూజమాదనంతరమ్ భుతిమరీచిస్తరణాత్ । తథావంద్రికా
 యమామ్ ॥ స్వశాఖోక్తియంకుర్యాత్ హుత్వాచైవాగ్నిహోత్రకమ్ ॥
 కుర్యాదారాధనంవిష్ణో ర్దేవదేవస్యచక్రిః ॥ బ్రహ్మయజ్ఞజపతర్పణా
 నంతరమిత్యన్యే । తథావహచీతనిమగ్నత దేవతాపూజాంజపయజ్ఞాదనం
 తరమ్ । వ్యాసోపి ॥ జలదేవాన్నమస్మృత్య తతోగచ్ఛేర్గ్రహంబుధః ॥
 పౌరుషేణవసూక్తేన తతోవిష్ణుంసమర్చయేత్ ॥ యజ్ఞవల్క్యశి ॥ స్నా
 త్వాదేవావిశ్శౌంశ్చైవ తర్పయేదర్పయేత్సఖా ॥ మధ్యాహ్న తర్ప
 ణానంతరం గలధకుసుమాక్షతైః హరిహరపీఠ్యగర్భా దీనామన్యత
 మం యథాదసాన మృగ్యజస్నామమంత్రేస్త్రస్త్రిణాశనైః స్వనామభిర్వా
 చతుర్భ్యకంలై నణమసాగరయుక్తై రారాధయేదితివిజ్ఞానేశ్వరః । గా
 యత్రీంతుజపేత్పూర్వం బ్రహ్మయజ్ఞజపస్తతః । దేవాదీతర్పయేత్స
 ష్టితే ఇష్టాదేవాతతతోర్పయేత్ ॥ కూర్మపురాణేషి ॥ నిష్పీష్యస్నాన

వ స్త్రంవై సమావప్యజవాగ్యతః । స్వైమంత్రైరదాయేదేవాన్ వ
 త్రైఃప్రక్షేపితథాంబుభిః । బ్రహ్మజంశంకరంసూర్యం తథేవమధుసూ
 దనమ్ ॥ అన్యాస్త్రభిమతాన్ దేవాన్ భక్త్యాచారాధయేన్నరః ॥ హ
 రీతోపి ॥ తతో దేవాన్మనశ్శూన్య గృహం గచ్ఛేత్తతఃపురః । విధినాపురు
 షసూక్తస్య గత్వావిష్టుంసమర్చయేత్ ॥ విష్టుపురాణేషి ॥ తతోగృహర్ష
 సంకుర్యాదభీష్టసురపుంజనమ్ । జరాభిషేకంపుష్పాణాం ధూపాదేవ్య
 నివేదనమ్ ॥ యోగయాజ్ఞావలగ్నః । దేవానామదణసంకుర్యాత్ బ్రహ్మాదీ
 నామమత్సరః । బ్రాహ్మదైవరాద్రైశ్చ సావిత్తైరథవారుతైః ॥ తస్మిన్
 వాన్వయేన్తంత్రైఃస్వదేవాన్ సమాహితవినుః ॥ ఆదిత్యమథవావిష్టుమి
 శంబ్రహ్మణమేవచ । అర్చయేద్వైదికైర్వంత్రైః గృహస్థః పురుషోభవేత్ ॥
 ఆగోగ్యంభాస్కరాదిచ్ఛేత్ శ్రీమతిచ్ఛేర్ధుకాశనాత్ । ఈశ్వరాత్ భావ
 మిచ్ఛేత్ మోక్షమిచ్ఛేజ్జనాదణనాత్ ॥ గృహ్యపరిశిష్టే । అథగృహస్థో
 హరహరిష్టాం దేవతా విష్టానీష్టానథాంశి నోతి ॥ తేవ దేవాఃకూపతి
 ర్వాస్కందోవా సూర్యోవాసరస్వతీవాగోరీవాగోరీ వతర్వా శ్రీవతి
 ర్వాన్యోవాభిమత స్తవ తేనథారుచినమస్తవ్య స్తాచేత్యంతరంతి ॥ సు
 గ్రహే ॥ ఆదిత్యమిదికాంవిష్టుం గణనాథమహేశ్వరం ॥ పంచయజ్ఞం
 రోనిత్యంగృహస్థఃపంచపూజయేత్ ॥ స్వత్యక్థకసారే ॥ బ్రహ్మణమిశం
 విష్టుంవాసూర్యుగ్నింగృహధిపం ॥ దుగ్ధాంసరస్వతీంలక్ష్మీం గోరీంవాసత్యమ
 ర్చయేత్ । పారుషేణైవసూక్తేన దేవార్యాంప్రణవేవవా ॥ తస్మిన్దేవవా
 మంత్రైః అర్చయేద్ధుర్వనజ్ఞమూ । శ్రీనూద్రాణాంచ భవతీనామ్నవై
 దేవతార్చనం ॥ సర్వేచాగమమంత్రేః కుశ్యశ్చేదానుసారికా । గురూక్షేప
 ప్రకారేణ వేదచాప్యేనవాచయేత్ ॥ స్మృతిరస్మై ॥ మంత్రైరైవై
 వరాద్రైస్తు సావిత్త్రైఃశాంభవైష్టథా । విష్టుంప్రజాపతించ విశిషువా
 భాస్కరంతథా ॥ అన్యాస్త్రాభిమతాన్ దేవాన్ భక్త్యాచారోభకోశ్వరః ।
 అప్స్వగ్నోహ్యునయేసూర్యస్థాడితైవమనుచ ॥ పశ్యేత్సమకారేః

సమ్యక్ అర్చనంమునిభిః స్మృతమ్ ॥ హవిషాగ్నౌజలైఃపుష్పైః ధ్యానేన
 హృదయేహరిమ్ । అర్చంతిసూరయోనిత్యం జపేదరవిమండలే ॥ సాలి
 గ్రామేచవక్త్రాంకే పట్టేముద్రాసుదేవతా । పూజనీయపీఠజ్యేషు
 తథాగోబ్రాహ్మణేషుచ ॥ యాంకాంబిద్దేవతాంకశ్చిత్ ఆరాధయితుమి
 చ్ఛతి । ససహాపాయయత్నేన బ్రాహ్మణాణాం గాతృతోషయేత్ ॥ నార
 దః ॥ విప్రాణాంవపుత్రాశ్చిత్త్య సర్వాస్త్రివృంతిదేవతాః ॥ అతఃతత్రైవతాః
 పూజ్యాఅలాభేప్రతిమాదిషు ॥ ప్రతిమాపట్టయంత్రాణాం నిత్యస్నానంన
 కారయేత్ । కారయేత్సర్వదివసేచుధామలఃసారణం । అగ్నోక్తియావ
 తాందేవః దివిదేవోమనీషిణాం । ప్రతిమాస్వల్పబుద్ధీనాం యోగిచాంహృ
 దయేహరిః । తస్మిన్సంసగితత్వాచ్చ స్వాంతరేభావితాత్మనాం । సాలి
 గ్రామశిలాయత్ర యత్రద్వారవతీశిలా । ఉభయోగిసంగమాయత్ర తత్ర
 ముక్తిర్నసంశయః । సాలిగ్రామశిలాయత్ర పూజ్యతేభగవన్నయైః । తద్దే
 వేయోజనాదర్వాజ్ఞతోనిర్వాణమశ్నుతే । సాలిగ్రామశిలాయాస్తునచ
 సంప్రోక్షణంస్మృతమ్ । నప్రతిష్ఠావిధాతవ్యా నచైవావాహనాదికం ।
 విష్ణుపూజాప్రకారమాహనారదః । వేదేషుపారుషంసూక్తం జపితంగృ
 హ్యముత్తమమ్ । అబిహ్వభస్యసూక్తస్య త్రిష్టవ్ భక్తస్యదేవతా । పురుషో
 యోజగద్భీజమృషీణాం తాయాఃస్మృతః । ఛందోనుష్ఠ్యచ్చదశచతస్సౌదాం
 త్రిష్టభంతతరి ॥ ప్రత్యేచమృషీభదమాహసవీచ । బృహస్పతిమన్వతాతుః
 శానకోత్రిశ్చముదగ్గః । శాతాతపావసివ్యశ్చ యాజ్ఞవల్క్యశ్చనారదః ।
 గౌతమోధభరద్వాజః శుకోగర్గోశనాంగిరాః ॥ వ్యాసశిపరాశరశ్చైవ
 ఋషయోష్ఠాదశస్మృతాః । మన్వశ్చిగూర్మోవరాహశ్చనారసింహశ్చవా
 మనః ॥ రామారాజాః కృష్ణఃకల్కిఃచతైదశ । శ్రీశల్లభోహ
 రిఃశారిః అచ్యుతోధుజీధుః । జలదానోహృషీకేశః మాధవశ్చతద్రైవ
 చ । దేవాఅష్టాదశశక్తికాః పూజాంవక్ష్యేయథాక్రమమ్ ॥ ఆవాహ
 నాసనంపాద్య మధ్యం మంచనాదికమ్ । మధుపర్కంలేథాస్నానం

వస్త్రంచైవోపవీతకమ్ || గంధాభ్రవ్యంబధూపంబ తథాదీప ప్రకల్ప
 యేత్ || నైవేద్యంచైవతాంబూలం ప్రదక్షిణనమస్కృతీ | ఉద్వాసనంబ
 క్రమశః కుర్యాత్పూజాపరాయణః || యోడశచేకనపూజాప్రకార ఉ
 క్తః చంద్రికామాధవీయాదా || పారుషేతుసూక్తవ తతోవిష్ణుం నమ
 చయేత్ || ఋగ్వేదసారుషంసూక్తం యోడశచేకమచీరితమ్ || అప
 మృభస్యసూక్తస్య త్రిష్టభంతస్య చేవతా || పురుషోయోజగ్యేజ మృషి
 నాదాయణస్త్వతః || ప్రథమా విన్యసేద్వామిద్వితీయాం దక్షిణైకతే ||
 తృతీయాం వామపాదేతు చతుర్థీకం దక్షిణైవదే || పంచమీవామజంఘ
 యాం దక్షిణస్యాంతథోత్తరామ్ || సప్తమీవామకృత్యంతు దక్షిణస్యాం
 తథాష్టమీ || నవమీనాభిమధ్యేతు దశమీంహృదయేన్యసేత్ || ఏకాద
 శీంకణాదేనే ద్వాదశీంవామచాహుకే || త్రయోదశీం దక్షిణైశ్చ ఆస్యసే
 శేవతుదశీమ్ || అష్టోపంచదశీన్యస్య యోడశీం మూర్ధ్ని విన్యసేత్ ||
 యథాత్మనితథా దేవేన్యాసకర్మసమాచరేత్ || ఏవంన్యాసంతుకృత్వాదా
 పశ్యాద్దేవస్యపూజనమ్ || గంధమాత్రైరథాత్మైరమచయేత్పరమేవచ ||
 ఆద్యయావాహయేద్దేవ మాసనంతుద్వితీయయా || పాద్యంతృతీయయా
 చైవ చతుర్థ్యాకాఘ్యంప్రదాపయేత్ || పంచమ్యాచమనందద్యాత్ వప్త్యా
 స్నానంసమాచరేత్ || సప్తమ్యాతుతతోవాసు అష్టమ్యాంచోపవాసకం ||
 నవమ్యాంగంధతోయంతు దశమ్యాంపుష్పకంతథా || ఏకాదశ్యాంతథా
 ధూపం ద్వాదశ్యాం దీపమేవహి || నైవేద్యంతుత్రయోదశ్యాం నమస్కా
 రైవతుదశీం | ప్రదక్షిణైపంచదశీం వందనేయోడశీతథా || స్నానేవస్త్రై
 చనైవేద్యై దద్యాదాచమనంతథా | దద్యాత్పురుషసూక్తవ యితిపూ
 జ్యాపవీవహి || అర్చితం శనవైసర్వం త్రైలోక్యంనచ రాచరిమ్ | తతఃప్ర
 దక్షిణంకృత్వా జపంకుర్యాత్సమాహితః || జితంతేవుండరీకాక్ష మహాపు
 రుషపూర్వజ || ఇత్యేవమనయాస్తుత్వా స్తుత్వాదేవందిశవినే | కింకరో
 స్త్రితీచాత్మానం దేవామైవంనివేదయేత్ || బోధాయనోపి || అథాతోమ

హాపురుషస్యాహ రహః పరివర్యాః ధింవ్యాఖ్యాస్యామః స్నాతః శుచా స
 మదేశే గోమయేనోపవిప్రపతికృత్యాత్మత పుష్పైర్యథాలాభమర్చయేత్ |
 సహపుష్పేదకేనమహా పురుషమావాహయేత్ || ఓంధూరిపురుషమావా
 హాయామ్యోం ఘంఘరి మహాపురుష మావాహాయామ్యోం సువః మహా
 పురుషమావాహాయామ్యోం భూభువః సువః పురుషమావాహాయామి |
 ఆయాతుభగవాన్మహా పురుషఇత్యధస్వగతేనాధినందతి | స్వగతంభగ
 వతే మహాపురుషాయై తదాసన ముష్ణప్రసూతాస్యతాం భగవాన్మహా
 పురుషఇత్యత్రకూర్చం దదాతి భగవతోయంకూచోదధామయి ప్రీవృద్ధ
 రిత స్తంజుషస్వేత్య త్రస్థానాని కల్పయత్యగ్రతః శంఖాయకల్పయామి | వ
 నమాలాయైకల్పయామి || పశ్చిమతఃశ్రీవత్సాయైకల్పయామి | గరుత్మ
 తేకల్పయామి సరస్వత్యైకల్పయామి || పశ్చిమతఃశ్రీవత్సాయైకల్పయా
 మి | గరుత్మ తేకల్పయామి సరస్వత్యైకల్పయామి || తుష్టైకల్పయామి
 అథసావిత్యాపాతీమభిమంత్యి ప్రత్యేత్య త్రిరపః పరిషిద్య త్రిరపః పవి
 త్రమప ఆనీయపునఃసైవైవాప స్త్వభిమంత్య సపవిత్రేతాదిత్యం దశామే
 దోమిత్యైతత్పాత్రేప్రాణమాయచ్ఛేత్ | శ్రీఃపాదావివక్రమ ఇతిపా
 ద్యందద్యాత్ || అథవ్యాహృతి భిక్షమాకల్య మహోహ్యఉత్తరతో గగపత
 యేనమ ఇతి ఇదంవిష్ణుర్విచ క్రమఇత్యఘృణందద్యాత్ | అదైశంస్నా
 పయిత్యాపో హిస్మామయోధువఇతి బ్రహ్మజ్జ్ఞానం వామదేశ్యత్వా య
 జః పవిత్రేణేత్యాదిభిః వచ్చిస్నాపయిత్యాధాద్భిస్తపాయతి | కేశవం
 నారాయణం మాధవం గోవిందం విష్ణుంవధుసూదనం త్రివిక్రమం వామ
 నం శ్రీధరం హృషీకేశం పద్మనాభం దామోదరం తపాయామితి తర్ప
 యిత్యావ్యాహృతీభిః ప్రదక్షిణ ముదకుంభం పరిషిద్యప్రణామేనవాసోదద్యా
 దితి | సావిత్యాగ్రజ్ఞోపవీత మాదమనీయ మదకేష ఇదం విష్ణుర్వివక్రమ
 ఇతి గంధందద్యాత్ ద్విష్టోః శరణంపదమితి పుష్పంఇరావతీత్యుక్తాకా
 సావిత్యాధూపముద్దీప్య స్వేతిదీపం దేవస్య త్వేతిమహాపురుషజాప్తం నివే

దయామితినైవేద్యం ॥ అథకేశవాదినావభిః ద్వాదశపుష్పాణిదద్యాత్ ।
 శంఖాయనమః చక్రాయనమః గదాయనమః వనమాలికాయనమః శ్రీవ
 త్సాయనమః ॥ గరుత్మతైశ్చయైవమః ॥ సరస్వత్యైవనమః ॥ త్వుష్టైవన
 మః ॥ తుష్టైవనమః । ఇత్యవశిష్టైర్గంధమాలైర్బాహ్యైశ్చాననం
 కృత్యాభైశ్చమృగ్యజః సామాధర్వభిఃప్రవర్షిష్టు సూక్తశ్చాన్యాంశ్చవైష్ణ
 వాకమంత్రానీత్యైకే । ఓంధూఘోషః సువహోంభగవతే మహాపురుషా
 య చరుముద్వాసయామీతిచరుముద్వాసస్వప్నాస్మాకభిఃపురుషముద్వాసయ
 దోంధూఃపురుషముద్వాసయామ్యోంసువఃపురుషముద్వాసయామ్యోంసు
 వఃపురుషముద్వాసయామ్యోంధూఘోషస్సువఃపురుషముద్వాసయామీత్యు
 ద్వాస్యయాతుభగవాకమహాపురుషోనేనహవిషాత్పరీహరిః పునరాగమ
 నాయుత్సవస్సంకళనాయచేతిప్రతిమాస్థానేష్యావాహనోద్వాసవజజకం
 సర్వంసమానంధూహర్వయనమిత్యాచక్షుతేమహత్స్వయనమాహభగవాక
 బోధాయనః । ఆశ్వమేధికే ॥ ఉపచారమాహఫలమ్ ॥ పులస్త్యః ॥ ధర్మార్థ
 నాంవికారాణాం క్షీరతఃసంభవోయథా ॥ తద్ధైవాశేషకామానాం క్షీర
 స్నకనతోహరేః । స్నాప్యదధ్నాసకృష్ణిష్టుం నిర్మలంప్రియదర్శనమ్ । వి
 ష్ణుభాకమవాప్నోతి సేవ్యమానఃసుగోత్రమైః ॥ గవాశతస్యవిప్రాణాం
 యద్యత్తస్యఫలంభవేత్ । ఘృతప్రస్థానతత్త్విష్టోః భవేత్సానంసంశయః ॥
 అయనోత్తరైప్రాప్తైయత్ స్నాపయతికేశవం । ఘృతప్రస్థేనపాపాని
 సకలానివ్యపోహతి కపిలాంవిభ్రముఖ్యానుదద్భాదనుదినంహీయః ॥ ఘృ
 తస్నానంబదేవస్య విష్టోఃకాలంసమాహితం । దేవేమాలాపనయనం
 దేవాగారసమూహనమ్ । స్నాపచంసర్వదేవానాం గోప్రదానసమంస్త్యు
 తమ్ ॥ స్తృతిరత్నై ॥ టుకుమాగరుశోగంధ కర్దమైరచ్యుతాకృతిం ఆరిష్ట్య
 భక్త్యాదేవేశంకల్పకోటింవశేద్దివి ॥ గంధేభ్యోద్ధనంపుష్పం చందనాద
 గురుర్పరః । కృష్ణాగురుతతఃశ్రేష్ఠః టుకుమంతుతతోపరమ్ ॥ ఆచారసాగ
 రే । మాలతీనల్లికాదైవ యూధికాచాభిముక్తిమ్ । పాటలీకరవీరంబ

అట్లు, బైద్యనాథకీర్తియే * స్మృతిముక్తాఫతే * ధర్మశాస్త్రే,

జపాగావంతిమేవచ || కుటజంశీకరంచైవ కర్మకారంకురంశకమ్ | పున్నా
గంచంపకంకుందం బాణంపట్నర్వమల్లికా | అశోకంతీర్థకంచైవ సంద్యావ
ర్తంతత్రైవచ | శమీపుష్పప్రకారశ్చ క్లృప్తాః కేశవపూజనే | బిల్వపత్రం
శమీపత్రం భృగరాజప్రపత్రకమ్ || తులసీకృష్ణశులసీపత్ర వాసవమేవచ |
కేశవీపత్రపుష్పంచ సద్యస్తప్తికరమాహరేః || శ్వేతరక్తసరోజనినీలరక్త
తపోత్పలైః | నీనోత్పలంచకృష్ణస్య దయితాసదాహరేః || నీపార్జునక
దంబేశ్చ వకులైశ్చనుగంధిభిః | కల్పారైర్విష్ణుమృగభృచ్చకా విష్ణులాఽనుసూ
యితే | కాంచనైఃకుసుమైః విష్ణుంపణిపిదమన్విరితైః || పూజయన్వస్త్రు
పుష్పాన్దైన్యనకరోమంత్రీమవాప్నుయాత్ || పులస్త్యుః || పుష్పకతిమర
ర్వాసు సౌవణికంపుష్పముత్తమమ్ | తృటిమాత్రప్రదానాశ్చ శక్రాధాక
సనమాప్నుయాత్ || మాధ్వల్యః || సకృదభ్యర్చ్యకాగోపించం బిల్వపత్రే
ణమానవః | ముక్తిగామీః సౌతంకః కృష్ణవ్యాసచరోభవత్ | సుగంధి
తులసీలైః ప్రతిమాయాసమంతితః | నిర్భద్రమాచరేద్యస్తు సోనంత
ఫలమాప్నుయాత్ || ధర్మశారే || సాలిగ్రామిణిరామూర్ధ్నికతులసీపత్రపా
తనమ్ | కర్మనిర్మూలనాయాల మేకాదశ్యామభోజనమ్ | సవిద్రవద్యశం
పాత్రం సదానంసురభేనమమ్ || గంగాజలసమంతీధకం సపత్రంతులసీస
వమ్ || చంద్రికాయామ్ || దశదత్వాసువర్ణాని యత్ఫలంలభతేనంబి |
తత్ఫలంలభతేసిద్ధోః | ద్రోణపుష్పప్రదానతః | బిల్వపత్రసహస్రాద్ధివకుశం
పుష్పముత్తమమ్ || తస్మాద్వకుశపుష్పాద్ధిపంద్యావర్తవిశిష్యతే | సంద్యా
వతానహస్రాద్ధికరవీరంవిశిష్యతే || సర్వైర్వనోరమైపుష్పైః జాతీపు
ష్పంవిశిష్యతే | వర్ణానాంతుయథావిప్రః తీర్థానాంజాహ్నువీతథా || సు
రారాణాంపయథావిష్ణుః కల్పారకుసుమంతథా | సీతరక్తైః మహాపుష్పైః
కుసుమైఃకరవీరజైః || అవధయిత్వాచ్యుతంయాంతి యత్రాస్త్రైగరుడభ్య
జః || గంధాద్యైఃకమలైరమృగైః కుసుమైఃకుందకోద్యజైః | భక్త్యాభ్య
ర్చ్యకాహ్నుకేశం కుసుమైః కేశకోద్యజైః || అఘోరుజంసమభ్యర్చ్యకానరో

అష్టాంగ కాండము.

యాంతిహఃశేషదమ్ || అభ్యర్థ్య కేమత్రైవైః కింతుఃకేమత్రైవైః
 వైః || సమభ్యర్థ్యహృషీకేశం జన్మమహిభావ్యమభ్యవే || శత్రుభక్త
 ఫలంపత్రం పుష్పంనూర్వాంకురంజలమ్ || అవిరాగ్నితిశ్చభూతిశ్చ
 గ్రాహ్యేహికేశవః || తులసీకృష్ణగౌరదైర్భక్త్యాభ్యర్థ్యకాజనార్దనమ్
 సరోయాంతితనుంశ్యక్త్యా వైష్ణవీశాశ్వతిగతమ్ || ఏవంశుభైస్సదా
 పుష్పైః పూజనీయోజనార్దనః || సిద్ధిధైర్యంభదైర్దేవం నాచాచ్య
 తేకదాచన || నశుష్టైఃపూజయేద్దేవం కుసుమైర్నిమహీగతైః || అవ
 కీర్ణదత్తైఃశిష్టైః నాశుభైర్నాచికాసీభిః || రత్నావళ్యామ్ || మమలై
 నాచాచ్యయేద్దేవం చంపకైర్జలజైర్వినా || నకంటకీభవంపుష్పం ద
 ద్యామృక్సహృతేసదా || సింద్యపుష్పైస్త్రీలొకేక మర్చయంతిజనార్దనమ్ ||
 తేభ్యఃక్రుద్ధోతుయందుఃఖం క్రోధాల్విష్టుఃప్రయచ్ఛతి || ఉన్నతమకేనయ
 చూడాః పూజయంతిత్రివిక్రమమ్ || ఉన్మాదం వారుణంలేషాం దవాతిగ
 రుదధ్వజః || నక్తంగృహీతోదకేన సకుర్యాద్దేవతాచానం || చందన
 కుంకుమ కపూర వృగజాతి ఫలవజ్రం అనులేపనం నదద్యాన్మణి సువ
 ర్ణ ముక్తాఫలవిచ్ఛిమరజితవజ్రం ప్రతియాపకమలంకారంసకుర్యాత్ ||
 నచాసౌనీలరక్తం నాగధిపుష్పం నోగ్రగంధిసకంటకీజుదద్యాత్ || కం
 టకీజుమపిశుక్లసుగంధి రక్తమపిమంకుమజుదద్యాతి || సారసముచ్చయే ||
 గిరికర్నికయావిష్టుం యోచాచ్యత్యబుధోనరః || లేషాంకులతయంఘ్ర
 రం కురుతేమధుసూదన || శుగ్గులంకు కుమంజైవ దేవదారుంసరూపకమ్ ||
 సజ్జారసంజాతిఫలం ధూపయేద్దోఘృతంహరః || నధూపయేజ్జీవజాతైః
 నాహవిష్యైర్నిపేదయేత్ || ఘృతతైలైర్వివాకించిత్ దీపార్థంససమాచ
 రేత్ || పృష్ఠాల్పదేవదేవస్య కపూరేఃకుడిపయేత్ || అశ్వమేధమ
 వాహ్నితి కులంచైవసముద్ధరేత్ || సంవతః || దేవాగారద్విజానాం
 చ దీపందత్వావశుష్పథే || మేధావీజ్ఞానసంపన్నః చతుష్కాక్షజాయతే
 సరః || పాదైః || నైవేద్యపాత్రంవత్సామి కేశవాయమహాత్మనః || మో

౨౭౦. వైద్యనాథదీక్షితయే * స్వృతిముక్తాఫతే * భర్తాశస్త్రే.

రశ్మిం రాజతంకాంస్యం తామ్రంశృంగం మేవవా । హలాశంపద్మపత్రం
వావత్రంవిగ్ధోరతిప్రియమ్ । హాపిశాల్యాదనందివ్యం అజ్యముక్తంసశ
కూరమ్ ॥ నై వేద్యం దేవదేవాణాం యాలకంపాణాసంతథా । సంస్కృ
తంచాన్నమాజాద్యం దధిరపిషఘానిత । ఫలమూలవ్యంజనాని మోద
కంచుపేదయేత్ । అఘృణయావమశీయించ హనిస్తాంబూలమేవచ ॥ ద
క్షిణేదేవదేవస్య చాస్తైవ వ్యాధివిక్షణః । హనిదాణానంతికాలంతు ఉ
త్తమోత్తమమువ్యతే ॥ ద్వయోశ్చుచ్యమప్రోక్తం ఏకకాలేనవంహ
మి ॥ రత్నావళ్యాం ॥ నై కేద్యన్మత్స్వభావేతు ఫలానితుపేదయేత్ ।
ఫలనామప్యభావేతు తృణాన్మృత్యుదధిరపి ॥ ఔషధీరామలాభేతు తోయా
న్యపిపేదయేత్ । తదలాభేతుసర్వత్ర మానసంప్రవరంస్వృతిమ్ ॥ గాం
దూషికంజలదద్యాల్ దద్యాదాశమనంతతః । హస్తవాసంసకర్షు
రిం మకుటంఘృషణాంచ ॥ ఆవశ్యాయేత్తథావశ్యంకల్పయేచ్ఛత్రచా
మరే ॥ మహానీరాజనంక్రీడశ్రృంగశేచాణుకల్పయేత్ । కళూరంతు
లసీపత్రం తాంబూలంయోనిపేదయేత్ । విష్ణవేభక్తియుక్తశ్చ విష్ణుభో
గమహీయతే । విష్ణోవిశామానంయశికుర్యాత్సకృద్భక్త్యాప్రదక్షిణమ్ ।
అశ్వమేధసహస్రస్య ఫలయాప్నోతిమానవః । ప్రణవ్యాదండవద్భూమా న
మస్కారేణయోర్చయేత్ । సయాంగతిమవాప్నోతి నతాంక్రతుశ్చత్రైఃపి॥
దోర్భ్యంపద్భ్యంచజానుభ్యం ఉరసాశిరసాదశ । మనసావపసాచే
తిప్రణామోష్ఠాంగళారితః ॥ జానుభ్యాంచైవబాహుభ్యాం శిరసావచ
సాధీయా । పంచాంగకప్రణామఃస్యాత్ పూజానుప్రమరావిమా ॥ చం
ద్రికాయామ్ ॥ ఉరసామనసాచైవ శిరసాచకపోలయోః । పద్భ్యంక
రాభ్యంజానుభ్యంప్రణామోష్ఠాంగఉచ్యతే । కూర్మవచ్చతురఃపా
దాక శిరశ్చూహ్యత్కపంచమమ్ । మనోబుద్ధ్యభియానేన పంచాంగంపరికి
రితః ॥ స్తుతకదేవంసమస్కూర్యాల్ ప్రసీదభగవన్ప్రీతి । ఏకహస్తప్ర
ణామంచమ్రోకంచాప్రదక్షిణం, అకాలేదశకనంపిష్టో హంతిపుణ్యాలురా

తనమ్ । ఏకోపిక్ష్ణస్యసకృత్ప్రణామః దశశ్చమేధావభ్యులేనతుల్లః ।
 దశశ్చమేధీవునలేజన్మకృష్టప్రణామోవపువర్భవాయ ॥ శంఖమధ్యస్థి
 తంతోయం భ్రామితం కేశవోపరి । అగ్రలగ్నం మనుష్యాణాం బహుహ
 త్యాయుతం హరేత్ । శంఖస్థం పోక్షయేత్తోయం పుత్రమిత్రపరిగ
 హం ॥ వ్యాసః । దేవదేవజగన్నాథశంఖచక్రగధార । దేహి దేవమహా
 నుజ్ఞాంతవశీర్థనిషేవణే । ఇక్ష్వానుజ్ఞాంతతోలద్వాపి బేర్థమఘాపహమ్ ।
 అకాలమృత్యుహరణం సర్వవ్యాధివినాశనమ్ । విష్ణోః పాదోదకం తీర్థం శరణా
 ధారయామ్యహం ఇతి మంత్రం సముచ్చార్య సర్వదుష్టగ్రహవహంతులసీమి
 త్రితంతీర్థం పిబేన్మాధ్వికచధారయేత్ ॥ సాలిగ్రామశిలాశోయం అపి త్యా
 యస్తు మస్తాప్రప్తే పణం ప్రకుర్వీత బ్రహ్మహంసనిగద్యతే । విష్ణోః పాదోదకం
 పీతం కోటిహత్యాఘనాశనమ్ । తదేవాష్టగుణం హపం ఘామాచిందుః పాత
 నాత్ ॥ మార్కం దేయః । ఆమేక్షుభం దశాంబూల చవళాణే సోమహంతే । వి
 స్త్వంక్రితోయపానేవ నాద్యంతాచమనం స్మృతం । విష్ణు పాదోదకం తీ
 ర్థం పీత్వా పతాళయేత్కరమ్ । తాళయేద్యది మోహేన సంచపాతకమా
 మ్నయాత్ ॥ శుతిరపి ॥ భగవాన్ పవిత్రం భగవత్పాదోదకం పవ
 త్రం తత్పానేనాచమనం యథాహి సోమేష్వితి ॥ చంద్రికాయాం ॥ హృ
 దిరూపం ముఖేనామనైవేద్యమదరహరైః । పాదోదకం చ పుష్పం చ మస్తక
 యస్య సోమృతః । అగ్నిప్రోమసహస్రైస్తు వాజపేయశ్చైరపి ॥ యత్స
 లంలభతే భక్త్యా విష్ణోర్నైవేద్యభక్షకాత్ । బహ్వృచపరిశిష్టై ॥ పవ
 త్రం విష్ణునైవేద్యం సురసిద్ధిక్షిభిస్తస్మృతం । అన్యదేవత్యనైవేద్యం ఘ
 క్త్వాచాంద్రాయణం చరేత్ । గ్రాహ్యం హరేస్తుర్మాల్యం సత్రం పు
 ష్పం జలం ఫలం । సాలిగ్రామశిలాసంగాత్ సర్వం యాతి పవిత్రతామ్ ॥ వ్యా
 సః ॥ నైవేద్యమన్నం తులసీమిత్రం విశేషతస్తీర్థజలేన సీక్తం । యో
 శ్చాతి నిత్యం పురతో మురారైః ప్రాప్నోతి యజ్ఞాయత కోటిపుణ్యం ॥ పితా
 మహాః ॥ నైవేద్యం తులసీమిత్రం స్వయం ఘోషేన వాగ్దత్తః । గృహీత సాత్ర

౨౭౨ బైద్యనాథదీక్షిత్వే * స్మృతిముక్తాభలే * ధర్మశాస్త్రే,

యత్నేన సగచ్ఛేదైవస్త్వంపదం ॥ శుశ్రీషి ॥ తదస్యోపియమభిపాదోఅభ్య
 స్య నరోయత్రచేవభివోషదంతి ॥ ఉరుక్రిమస్యసహిబంధురిథా ।
 విష్ణోఃపదేపరమేమధ్వఉత్సః । అస్యనిష్ఠోఽప్రియం తత్పాదః ॥ నివేదిత
 మన్నమభ్యస్య యత్రచేవారాధకానరాహృష్యంతి । ఇథాఇత్థంవతకా
 మానః తస్యబంధుమధ్యేమధువద్భోశ్యే ఉత్సః ఉత్సకఇత్యథకః ॥ స్మృ
 తిరత్మై ॥ శుభమిచ్ఛన్నరఃప్రోక్షః సకంధేమాలాంసధారయేత్ ॥ ధా
 రయేత్తంశిరస్యేవ సుగంధాంప్రియదశానాం । తతస్తుత్వాతుచేవేశం అప
 రాధాక్షమాపయేత్ । అపరాధసహస్రాణిక్రియంతేహర్షిశంమయా ॥
 దాసోయమితిమాంమత్వా త్మనుస్వపమేశ్వర । భగవత్ దేవదేవేశపు
 రుషోసిసనాతన ॥ త్మనుస్వసర్వలోకేశ భక్తస్యజవిశేషతః ॥ జ్ఞానాదజ్ఞా
 నతోవాపి యన్నూనాదికృతంమయా । తత్సర్వంపూజామేవాస్తు త్వత్ప్రీ
 సాదాజ్ఞనార్దన ॥ సంగ్రహే ॥ సాధువాసాధువాకర్మ యద్యదాచరి
 తంమయా ॥ తత్సర్వంభగవాన్ విష్ణోగృహానారాధనంమమ । ఇతికర్మా
 పకంకృత్వా స్వాత్మానంచనివేదయేత్ ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ ఏవం
 సంపూజ్యదేవేశం త్మణంధ్యాత్వానిరంజనం । తతోవలోకయెదర్కం హం
 సఃశుచిషదిత్యుచా ॥ మహాభారతే । బ్రాహ్మణైః త్మత్రయైః ధైర్యైః శూ
 ద్రైశ్చకృతలక్షణైః । అర్చనీయశ్చ సేవ్యశ్చ భక్తియుక్తైః స్వదాహరిః ॥
 స్మర్యతే । జపస్మపస్తీర్థసేవా ప్రవ్రజ్యామంత్రసాధకమ్ ॥ దేవతారాధ
 నంచైవ స్త్రీశూద్రపతనానిషట్ । తద్వైదికాచానాభిప్రాయమ్ । బైదికం
 బ్రాహ్మణానాంస్యాత్ రాజ్ఞాంబైదికతాంత్రికమ్ । తాంత్రికంబైశ్యశూ
 ద్రాణాం స్త్రీణామపిదతాంత్రికమ్ ॥ స్త్రీశూద్రయోస్తాంత్రికత్వాభ్య
 నుజ్ఞానాత్ ॥ నారదః ॥ స్త్రీశూద్రపూజితంలింగం విష్ణుంవాపినమే
 త్తుయః । త్రిస్సప్తకులసంయుక్తః సరకంప్రతిపద్యతఇతి ॥ హారితః ॥
 యోమహాదధవాలస్యాత్ అకృత్వాదేవతాచానమ్ । భుక్తైసయాతినర
 తంతర్యగ్యోనాప్రజాయతే । అర్చయంతినదావిఘ్నంసిహకౌదంతరాత్సనా ।

నతేభూయోహిజాయంతే ద్వైశ్చక్రీమవాసినః । శంఖచక్రగదాశా
 న్గణా ధనావిష్ణునకాక్షమాః ॥ త్వేతా బరహద్యైవ గంధమాల్వ్య
 వశోభితాః ॥ శాండిల్కః । నమఃకర్తవ్యవాజయై వేధినాదాచకాయే
 క్థరిం । యదోష్ణపవనృతేసిల్ నధ్యాయస్మనైవతత్ । సంవన్యతే
 తుసర్వం బైదేవదేవృశార్థికాః ॥ భాగవతే ॥ గృహగృహానంతవ
 చింబవద్భితం కథావిహీనాశ్చగిరః నివారుతాః । శవంపహోదాస్యవృత్తంవ
 ప్పురైకవదంతిమిగ్ధయ్యో వేదితంవిషమ్ ॥ తేజశ్శ్రోమతే ॥ ప్రవేషిపాంథ
 మంధసాధియాయతే । మహాహూతాయవిష్ణుపేదాచకతి ॥ యజాం
 పిర ॥ భవాదాప్రోసశేవ్యోఘృతామతిః ॥ ఇక్ష్వాకభృగ్భూతైవస్థాసు
 మశింభకాచహృత్స్యోతం ॥ పురాణే ॥ విష్ణుశ్రావావిహీనస్స బత్తం
 చేత్త్వగమతంత్రురమ్ । తపశ్చక్రధృతాయంతి ప్రేతాలంకారవద్భిజః ॥
 మాశ్చవత్సరిరతుంతం స్పష్టిగంధారకమ్ । యోనాదకాయితైవిష్ణుం
 సోక్షయంనరకంనరేత్ । మౌగకాక్షిదాచకనమశ్చంధానూరయే । అ
 ధరంవశీకంరాత్రి రుత్తరంసుదివాభవేత్ । తదేవలోతవహూరాత్రంత
 త్త్రింశన్మాసవన్యతే ॥ తద్దినస్పృహసికాలేచావమానంపరయకథాః । త
 స్మాశ్చస్వప్నప్రయక్తోర చావమాసిది నపినే । దక్షిణకాలేతుసంప్రాప్తే అర్చ
 యిత్యాజనార్చమ్ । దేవచాగైవోదకభిః సుగ్ధాన్నంచనవేదయేత్ ॥
 ఆదిత్యపురాణే ॥ చాపంగతేతస్సుక్లేప్తయ్యైవన్నసహాచరేత్ ।
 అర్చయేచ్ఛజగన్నాథం యావత్సూర్యోవయాత్పరా । తతఃప్రభాతస
 మయే అఘ్నంప్రవిష్యప్రైవజః । గాయత్రీంపఠతోజస్తా వ్రతపితృత
 భానూరమ్ ॥ భాగవతే ॥ కోదండధ్వజం విక్రయాగ్రే పూజనార్థతః ।
 సహస్రప్రార్థనాచనఫలం దినేనైకేనభ్యతే ॥ వైవేపి ॥ చావరాశాస్థితే
 సూర్యేడపకికాదెనానె ॥ లభిష్యంతతఃకుర్యాత్ రాత్రమంత్రేణ
 మంత్రవితే । అర్చపుష్పైర్చవితైర్వృత్త పూజయిత్యాచమేష్వరమ్ । వైవే
 ద్యంవశతోదద్యాత్ లోకసంపదేశాంతయే ॥ శాండిల్కః ॥ ఏకాదశ్యాం

సేతపక్షే చాపేతివృత్తిభాస్కరే । ఉత్పవంకారయేద్ధీమాన్ జడపారా
 యత్రైస్సహ । సంక్రాంతిజన్మవత్తుతే శ్రవణద్వాదశీద్వయం ॥ పర్వర్వ
 యంసముద్దిష్టంసవిశేషక్రియానిధా ॥ కూర్మపురాణే ॥ చంద్రసూర్యో
 పరాగేవ ప్రాదుర్భావదినహరేః ॥ మాసక్షేపవపుణ్యేషు విశేషారా
 ధనంవిదుః । దుర్నిమిత్రేషుచస్త్వస్మై సంక్రాంతేజమహంభయే ॥ అగతే
 షువభక్తేషు కుర్యాద్వై శేషికిక్రియామ్ ॥ కూర్మపురాణే ॥ నఃష్టా
 రాధనాత్పుణ్యం విద్యతేకర్మవైదికమ్ । తస్మాదనాదిమధ్యాంతం నిత్యమా
 రాధయేద్ధరిమ్ । తద్విష్టోరితిమంత్రేణ సూక్తేనపురుషేణతు । నైతేనస
 వ్యశోమంత్రః వేద సూక్తశ్చత్రిష్వపి । శివభూజాపిత్రోక్తాః । బోధా
 యనః ॥ అథాతోమహాదేవస్యాహ రహఃపరిచర్యాభివ్యాఖ్యాస్యా
 మః । స్నాతః శుచాదేశే గౌమయేనోపలిప్య ప్రతికృతిం కృత్వాక్షత పు
 మ్మైర్యథాలాభమర్చయేత్ । సహజప్రేరకేనమహాదేవమావాహయేత్ ।
 ఓంభూః మహాదేవ మనాహయా మ్యోంభువః మహాదేవ మావాహయా
 మ్యోంసువః మహాదేవమావాహయామ్యోంభూభువస్సువః మహాదేవమా
 వాహయామిత్యావాహ్య । ఆయాతభగవాన్ మహాదేవ ఇత్యథస్వాగ
 తేనానందతి స్వాగతమనుమానకృతం భగవతే మహాదేవామై తత్సాన్వి
 సనంకృత్వ మాస్తాంభగవత్సహాదేవఇత్యత్ర కూర్పందచాతి భగవతో
 యం కూచోదభకమయస్త్రీ వృద్ధరితస్సవణక స్త్రోతావశ్వేశ్వత్రాస్థా
 నాసికల్పయతి ॥ అగ్రతో బ్రహ్మణైకల్పయామి దక్షిణతస్సకందాయ క్ష
 ల్పయామివినాయకాయకల్పయామి పశ్చిమతః శూలాయకల్పయామి మ
 హాకాలాయకల్పయామి । ఉత్తరతడగ్రాయకల్పయామి నందికేశ్వరా
 యకల్పయామి ॥ అథసావిత్క్యావిష్టవకల్పయామి । సావిత్క్యాపాత్రీసు
 భిమంత్యోప్రత్యక్ష్య ప్రరపః పవిత్రమపసీయ సహపవిత్రేతాదిశ్శృంగేశా
 యేదోమిత్యాతమతోరితరుద్రేణవాదద్యాత్ । ప్రణవేనాఘ్నమథవా
 వ్యా హృతిభిః సూక్తాల్గంవ్యాహరెదుత్తరతఃచండిశ్వరాయసమఃఇత్యక్షే

నం స్నాపయత్వా హి హిస్తామయోధువభితిస్సభిః హిరణ్యవదాః శు
 చయః పావకాభితి పవమానః సువజనభిర్జ్యేతేశానువాకేన స్నాపయి
 త్యాద్భిస్మపకాయతి భవంచేవంతపకాయామి శర్వంచేవంతపకాయామి ఈ
 శానంచేవంతపకాయామి పశుపశించేవంతపకాయామి । రుద్రంచేవంత
 పకాయామి ఉగ్రంచేవంతపకాయామి భీమంచేవంతపకాయామి మహంతం
 చేవంతపకాయామి ఓమితతపకాయిత్యా అథైతానియజ్ఞోపవీతాశవనీయా
 ని ॥ ఉదకేనవ్యాహృతీభిదకత్వావ్యా హృతిభిః ప్రదక్షిణముదకం పరిషి
 చ్య నమస్తైరుద్రమన్యవభితి గంధంబద్ధాత్ । సహస్రాణిసహస్రశతైః
 పుష్పంబద్ధాత్ ఈశానంత్వాభువనానాం భిక్షిమమిశ్యక్ష తాక్షదద్ధాత్ ।
 సావిత్రిభూపముద్దీప్య శ్వేతిదీపం - దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవతి భ
 గవతే మహాదేవాయజుష్టంచరుం నివేదయామితి నైవేద్యమథాప్తభినాకమ
 మంత్రైరద్య పుష్పాణిదద్ధాత్ ॥ భవానుదేవాయనమః శర్వాయ
 దేవాయనమః ఈశానాయదేవాయనమః పశుపతయేదేవాయనమః రు
 ద్రాయదేవాయనమః ఉగ్రాయదేవాయనమః భీమాయదేవాయనమః ।
 ఓంమహాదేవాయ బ్రహ్మదేవమః విష్ణుదేవమః గృంధాయనమః వి
 నాయకాయనమః శూలాయనమః మహాశూలాయనమః నందికేశ్వరాయ
 నమభితి శరుశేషేతాప్య భినాకమథై రష్వాశుతీభిభవానదేవా
 యస్వాహేత్యాశుతీభిః హుత్వాశ్మై ర్శ్మైరై ర్వాహితానలంకృ
 త్యా భేంమృగ్యజుస్నామాదిభిః స్మృతిసహస్రాణి సహస్రశతైః ఇత్యనువాకం
 జపిత్యాన్యాంశ్చరౌద్రమంత్రాకా యథాశక్తిర్వేకే । ఓంభూభువః సు
 వర్తమాంభగవతి మహాదేవాయ చరుముద్వాసయామిత్యుద్వాహ్య ।
 ఉద్వాసనకాలే ఓంభూః మహాదేవ ముద్వాసయామిత్యాదిభి రుద్వా
 స్య । ప్రయాతుభగవానీశః సర్వలాకసమస్కృతః ॥ అనేనహవిషా
 తృష్టః పునరాగమనాయచ ॥ పునఃసందశకనాయచేతి ॥ ప్రతిమాస్థాన
 ష్వావాహన ముద్వాసననజకం । మహాశ్వయనమిత్యానకుతే తిత్యా

౨౭౫ మైత్ర్యానాథపీఠికాయే * శ్లోకములు కాలే * ధర్మశాస్త్రే,

హాభగవాన్ బోధాయనః । శివార్చనం ప్రకంసతనందికశ్చరః । యః
 ప్రయచ్ఛేద్యవాంఛితం దోష్ఠీకాంపేదపారగ । ఏకాహమర్చయేల్లింగం త
 స్య శ్రుణ్వంత తోధికమసక్తశ్చూజయతే యస్తు ధగవంతముమాపరిం ॥ తస్యా
 శ్చ మేధావధికం ఫలం భవతి హనురక్షతి హి వాక్యముః ॥ శ్లో గురి అతః ధర్మకం
 ప్రవక్ష్యామి హవిష్పాకవిధిక్రమం । పరాకతోద్రవాదీని పర్జయేత్తు విచక్షణః ॥
 కులస్థవాతీ భేదం చ ప్రియంగూం శ్చైవ వర్ణయేత్ । ధాన్యానామపి సర్వేషాం
 కృష్ణధాన్యం వివర్ణయేత్ । అభవాన్యదలభుంచేత్ ధాన్యం శుద్ధం సమాహ
 రేత్ ॥ త్రివిధానాం తథాన్యం సప్తవిధానైః ॥ తంబులం నపి సర్వాం
 శ్చ మాసాదూర్షణం వివక్షణయేత్ । అజ(ప్ర)కంబీకం చైవ మరీచ సందకం
 తథా ॥ రాజమాచమహామాచం శ్యామకం శ్లష్మమాచకమ్ । జూదముద్గం
 మహాముద్గం నిష్పాచంతి లిప్తికం । ఫలాని చూతకవలీషసానాం సమా
 హరేత్ । భేదస్తుకారవల్ల్యాది సర్వంగ్రాహ్యమీరితమ్ । డమకందం
 మహాకందం ఆహరేత్తు విచక్షణః । సహకారప్రభేదైస్తు తద్భేదపనస
 ద్వయం । కదశ్యాదిమభేదైస్తు గృహీయాత్తు సమన్నితక । కూశ్మాం
 డోర్వారుకంచైవ సింహీవ్యాఘ్రేత్రైవచ । కాకోటాటికాదిసంగ్రహ్యం
 కలంజాదివివర్ణయేత్ । చింతాలకఫలాదీని వక్షణయేదితి కవన ॥ భేదైశ్చ
 బృహతీసర్వా సంగ్రాహ్యే శ్శుశ్శతైః మరీచిరపి । అభమావివిధి. త
 ష్ట్యై ॥ జేనుకస్యయవాక్ సీకాక్ సీకారాక్ ప్రియంగూక్ శాలిభేదాక్
 అన్యాస్త్రీహీన్వాప్యేక చాతీయాక్ చదుర్వజైశ్చ రేవానయేత్ । తేషాం
 పూర్వం శ్రేష్ఠంతస్మాద్వరాక కోద్రవాదీని కులాన్యాని ప్రతిలోమాని తాని
 వక్షణయేత్ । కదళీచూతపనసనారి కేళితింత్రిణి కారవల్లి వ్యాఘ్రీ కర్కం
 దూర్వారుకకూశ్మాండ కాకోటాకాని సూరకంద తుల్యమహాకంధ
 వల్లికంద శ్రింగిబేరోత్పల కందానన్యాని భక్ష్యేణియథాలాభమాహరేత్ ।
 కోశాతకమలాబూచ వీశేషేణ వివక్షణయేత్ । ఇతి దేవప్రజాప్రకర
 ణమ్ ॥ అథ మంజమహాయజ్ఞాః ॥ తత్ర దక్షిణం పంచమేచ తథాధాగసంవి

భాగోఽథాహాతః । పితృదేవమనుష్యాణాం జటినాంచోపదిశ్యతే ॥
 వైశ్వదేవస్యపూజానంతర భావిత్వముక్తం ॥ నృసింహపురాణే ॥ పూ
 రుషేణవసూక్తేన తతోవిష్ణుంసమర్చయేత్ ॥ వైశ్వదేవంతతఃకుర్యాద్భ
 లికర్మతక్షేవచ ॥ వ్యాసోపి ॥ నైవేద్యార్థంపుకగ్భాండే పక్షిసాక్ష్యా
 పదేద్భవే ॥ వైశ్వదేవార్థమన్యస్మిన్ వ్యంజనానపుథక్ పుథక్ ॥ ను
 కృతానైశ్చవివిధైః హవిష్యవ్యంజనానైః ॥ లైరీవానైర్భులిందద్యాత్
 శేషమాప్లావ్యవారిదా ॥ కృత్వాచసవ్యంస్వధయా సర్వందక్షిణతో
 హరేత్ ॥ హరితోపి ॥ ద్విజఃపురుషసూక్తస్య విధినావిహ్యమర్చయేత్ ॥
 వైశ్వదేవమతఃకుర్యాద్భులికర్మవిధానతః ॥ యత్తుకౌనకవచనమ్ ॥ హు
 తశేషేణపుథగన్మనవాకుర్యాత్ ॥ నాన్యస్యశేషేణ వైశ్వదేవంకుర్యాత్ ॥
 తద్వైశ్వదేవార్థముద్భుత్య తచ్ఛేషేణివేదనంకుర్యాత్తేవినంపరమ్ ॥ ఉ
 ద్భుత్యవైశ్వదేవార్థం దేవస్యప్రాజ్ఞీవేదయేదికస్తంతాత్ ॥ వైశ్వ
 దేవసూమారుర్వం సకలసూమంకుర్వంశిష్టాః ॥ తత్రహోధాయ
 నః ॥ అహ్మసమిధతవధ్యావైవ-కృతన్వైససోవయజనమసిస్వాహా ॥ మ
 నువ్యకృతన్వైససోవయజనమసిస్వాహా ఆత్మకృతన్వైససోవ యజనమ
 సిస్వాహా ॥ యద్దివాచనకంధైసచ్చిత్రిమతస్యావయజనమసిస్వాహా ॥
 యత్స్వపంతశ్చజాగ్రితశ్చైనశ్చక్రిమతస్యావయజనమసిస్వాహా ॥ ఇద్వి
 ద్వాంసశ్చాచిద్వాంసశ్చైనశ్చక్రిమతస్యావయజనమసిస్వాహా ॥ వీనసవీ
 నసోవయజనమసిస్వాహా ॥ ఇత్యేతైరప్యభిహూత్వా సర్వస్మాత్పాపా
 త్ప్రముచ్యతేఇతి పంచమహాయజ్ఞస్వరూపమాహాశ్రుతిః ॥ దేవయజ్ఞః పి
 తృయజ్ఞో ధూతయజ్ఞో మనువ్యయజ్ఞో బ్రహ్మయజ్ఞఇతి ॥ యదగ్నోహసూ
 త్యపిసమిధంతద్దేవయజ్ఞఃసంతప్తతే ॥ యత్ప్రియభ్యఃస్వధాకరోత్యప్య ప
 న్తత్ప్రియయజ్ఞఃసంతప్తతే ॥ యద్భూతేభ్యోబలింహరితి తద్భూతయజ్ఞః
 సంతప్తతే ॥ యద్బాహ్మణ్యేభ్యోన్నోదచాతి తన్ననువ్యయజ్ఞఃసంతప్త
 తే ॥ యత్సాన్వధ్యాయమధీయాజై కామత్యైదంయజ్ఞఃసామనా తద్భు

అతి. వైద్యనాథదీక్షితయే * శ్రుతిముక్తాభి * భర్తాశ్రీ. |

హృదయజ్ఞానంతిష్ఠత ఇతి | వ్యాసః | దేవయజ్ఞం విత్తయజ్ఞం ధూతయ
జ్ఞంతర్జేవచ | మనుష్యం బ్రహ్మయజ్ఞం చ పంచయజ్ఞాకప్రవక్షతే || య
దిస్యాత్మర్పణాదర్వాక్ బ్రహ్మయజ్ఞః కృతోనహి | కృత్వా మనుష్యయజ్ఞం
వైతతస్సాన్వధ్యాయమూర్ఖతే || అగ్నేః పశ్చిమతో దేశే ధూతయజ్ఞాంత
దేశథా | యమః || పంచసూనాగృహస్థస్య వర్మం లెహరహాస
దా | ఖండినీపేషిణీచుల్లీ జలకుంభ ఉపస్కరః || ఏతాభిర్వ్యాహరన్వి
ప్రఃబధ్యతే వైశుహుర్ముహూః | ఏతాసాం పావనాథాణాం పంచయజ్ఞాః ప్ర
క్షిర్పితాః | సూనాహింసాస్తాహిని | ఖండినీముసలాలూఖలాదిః | పే
షిణీదృశుమలూదిః చుల్లీ పాకస్థానం జలకుంభ ఉదకాధానం ఉపస్కర
దాః శూర్పాదిః ఏతాభిః సూనాభిః స్వకార్యం ప్రాపయక్ పాశేనయు
జ్యత ఇత్యర్థః || మనుః || పంచసూనాగృహస్థస్య చుల్లీపేషణ్యుపస్కర
ీ || ఖండినీచైవకుంభశ్చ బధ్యతే యైస్తువాహయేత్ | తాసాంక్రమేణ
సర్వసాం నివృత్త్యర్థం మహావిధిః | పంచక్లస్తామహయజ్ఞాః ప్రత్య
హంగృహమేధిసాం | అధ్యాయనం బ్రహ్మయజ్ఞః విత్తయజ్ఞస్తుతర్పణమ్ |
హిమామో దేవబలిధూతో నృయజ్ఞో తథిభోజనం || పంచైతాన్వైచహయ
జ్ఞాక సహపయశక్తితః | సంగ్రహేదీవసేన్నిత్యం సూనాదోమైర్నలి
ప్యతే | నామౌంతరత్యాహ || సవీచ || అశూతంచహుత చైవ తథాప్ర
హతమేవచ || బ్రాహ్మం హుతం ప్రాశీతంచ పంచయజ్ఞాకప్రవక్షతే | జహో
హుతో హుతో హిమామః ప్రహుతో భాతికోబలిః | బ్రాహ్మ హుతం ద్వీజా
గ్గిభ్యః ప్రాశీతం తీర్తర్పణమ్ | స్వాధ్యాయేనాచారయేతపీత హి
మైదేవాన్యథావిధి | తథాశ్రాద్ధేన చాశ్నేన ధూతాని బలికర్తవీ | యజ్ఞ
వహ్నిగ్మహి || బలికర్తస్వధాహిమసస్సాన్వధ్యాయోతిథిసత్క్రియా | ధూ
తపిత్రీమరబ్రహ్మ మనుష్యాణాం మహామఖాః || నారాయణః || సధార్యస్తు
శుచిస్సాన్నితః శుచినాచమ్యవాగ్యతః | ఉపవిశ్య సమిధేగ్నై వైశ్వదేవం స
మావశేత్ || వసిష్ఠః || వైశ్వదేవం సాయం ప్రాతః గృహ్యై గ్నై జాహు

యాదితి ॥ మనుః ॥ వైవాహికగ్నౌకర్వీత గ్రాహ్యంకర్మయథావిధిః
 పంచయజ్ఞవిధానంచ పక్షింబాన్వాహికంగృహీ ॥ గ్రాహ్యకర్మపాఠ
 జ్ఞాదికమ్ । ధిశ్రుభూతమనుష్యబ్రహ్మయజ్ఞానా మగ్నౌకరణమగ్నిమీశే
 కరణంబూమాభావాత్ । బ్రహ్మయజ్ఞేపిమనుష్య యజ్ఞానాంతరం తే
 త్క్రియతే తదాగ్నిసమీపకర్మవ్యం ఆగ్నేపశ్యంతోదేవ భూతయజ్ఞాం
 తరంవేతివ్యాసస్తరణాత్ । తథాచకణ్వః । అగ్నిచతోపపదనే నిషిద్ధాః
 పంచయజ్ఞాః ఆహితాగ్నౌరపీతి బ్రహ్మయజ్ఞస్యాగ్ని సంబంధఉత్పన్నాపిపత్తో
 దహితః । అగ్నిసమీపత్యేకస్మితి ॥ ఆగ్నిరాః ॥ తాకికవైదికవాచి
 హుతోత్సృజ్యేజతేతిహ ॥ వైశ్వదేవస్తుకర్తవ్యః పంచసూనాపనుత్ర
 యే ॥ వ్యాసోపి ॥ శాలాగ్నౌతాకికవాధ జతేభూమ్యామథాపివా ॥ వై
 శ్వదేవస్తుకర్తవ్యః దేవయజ్ఞసంప్రద్యుతః ॥ గృహ్యపరిశిష్టేపి ॥ వైశ్వదే
 వస్యప్రాతరారంభః అగ్నిహూతాసంపదనం వాసమూహ్యేతి విద్యేదే
 వాః సర్వదేవాః తద్దేవ్యామిదం వైశ్వదేవమితిచ ॥ ఆత్రవ్యవస్థామహం
 గిరాః ॥ శాలాగ్నౌతుపదేదన్నం గృహ్యగ్నౌహూషవీదచ । ప్రాతర్వైశ్వా
 ముఃస్వప్నస్య సముద్భృత్యహుతాశనాత్ ॥ శేషంమహంసకృత్వాత్రహ
 కంసమాచరేత్ । తమగ్నింపునరాహృత్య శాలాగ్నౌవైవిషీషేత్ ॥ త
 తోస్త్రిన్వేదేవాదికర్మకుర్యాదతంద్రితభితి ॥ చంద్రికాయామపి ॥ యస్త్రిన్
 గ్నౌభవేత్పాకః వైశ్వదేవస్తుతత్రవై । తత్రాహుత్వాతుయోభుక్షే సభు
 క్షేకింబిషంశరః ॥ వ్యాసోపి ॥ యదిస్మాల్లాకికపాకః తతోన్నంతత్రహూ
 యతే । శాలాగ్నౌతత్రచేదన్నం విధిరేవసనాతనః ॥ దేవేభ్యస్తుహుతాశ
 న్నాత్ శేషాద్భూతబలింహరేత్ । భూతయజ్ఞః సవిజ్ఞేయః భూతదః స
 ర్వదహినాం ॥ తద్వకాలద్వయేపికర్తవ్య మాహకాత్యాయనః ॥ సాయం
 ప్రాతర్వైశ్వదేవఃకర్తవ్యబలికర్తవ్య । అనక్వాతాపిసతతం అన్యథాకిన్చి
 షీభవేత్ ॥ ప్రజాపతిరపి । వైశ్వదేవంబంహృతిం సప్త్యహంగృహమేధి
 నః । సాయంప్రాతశ్చకుర్వీరక సూనవోహపనుత్రయే ॥ తాత్పర్యదశకా

శ్రీ దత్తనాథపీఠికాయః * స్మృతిముక్తాంతః * ధర్మశాస్త్రే,

నే । ఋతేమహాయశ్చైభ్యః సాయంరుద్రాంతంకృత్వా బైహాయస మాకా
 శేఘ్రాతబలింకుర్వీరక । అన్యత్రాచూర్నక్తమేవవైహః యసమిత్యాపస్త బ
 వవనెవీవకారస్య వ్యవహితాన్వయాత్సప్తైహాయసమేవసాయమితి ॥ ౧
 భావీత్యకాండ । వైశ్యదేవందివారాత్రో కుర్యాద్బలిహృతింతథా॥ రాత్రా
 హూమంప్రకర్వీత యోధూతంచుంత్రశోబలిమ్ । నాన్యద్బలిహృతింతరా
 త్రో యద్వాకుర్యాదచుంత్రతః ॥ మనుః ॥ సాయంత్రపల్నియంత్రంబలి
 హారేత్ తత్రవైశ్యదేవప్రకారమాహశ్వలానునః ॥ సాయం పాతఃసిద్ధ్య
 హవిష్య్య జహుయాదగ్ని హూత్రదేవతాభ్యః సోమాయవస్సతయె
 గ్నిష్టోమాభ్యాంద్వావాపృథివీభ్యాం ధన్వంతరాను ఇంద్రాయ విశ్వేభ్యో
 దేవేభ్యః బ్రహ్మదేస్వాహేతి హవిష్యస్యేతి హవిర్యగ్యస్యేత్యర్థః॥ అగ్ని
 హూత్ర దేవతాభ్యః సూర్యాగ్నిప్రజాపతయభ్యంత్రతః ॥ అపస్తంబః ॥ ఔ
 పాసనెపవనవాషష్ఠీ గాత్రైః ప్రశంమంత్రంశాస్తేన జహుయాత్ ఉభయ
 తఃపరిషేచనం యథాపురస్తానితి । వడ్భిగాత్రైర్గ్నయెస్వాహ సోమా
 యస్వాహ విశ్వేభ్యోదేవేభ్య స్సావహోధ్వరాయథామాయ స్వాహోధ్వవ
 షీతయెస్వాహ ॥ అద్యుతక్షీతయెస్వాహ ॥ కేచిద్విష్వక్వతమపి సప్త
 మంజుహన్వతి॥ అగ్నయెస్విష్వక్వతేస్వాహేతి ఓషధిహవిషేమ సర్వత్రాస్య
 పవృత్తిరితివసంతః । అన్యేఃసోమాయస్వాహేతివసంతః । స్విష్టక్వతంవ
 ష్టంవతంతిహరివత్తః ॥ గౌతమః ॥ అగ్నావగ్నింధన్వంతరిం విశ్వేదేవాః
 ప్రజాపతీస్విష్టక్వతిహూమాభితి । అగ్నాదిభ్యః స్విష్టక్వతం తేభ్యోఅ
 గ్నోహూమాః కర్తవ్యా ఇత్యర్థః ॥ మనురపి ॥ విశ్వేదేవస్యోద్ధస్యగృ
 హ్యేగ్నోవిధిపూర్వకం । ఆధ్యాంకుర్యాద్దేవతాభ్యః బ్రాహ్మణోయమథా
 వ్యహమ్॥ అగ్నోస్సోమస్య దేవస్యచైతయోత్తైవసమస్తయోః॥ విశ్వేహంచై
 వదేవానాంధన్వంతరయవీవవ । కుహూవైచానుషత్వాచప్రజాపతయవీవచ॥
 సహద్యావాపృథివ్యాచ తథాస్విష్టక్వతంతతః ॥ చతుర్థ్యర్థేషష్ఠీ ॥ సహ
 ద్యావాపృథివ్యోః సమస్తద్యావాపృథివీభ్య ఇత్యర్థః కాత్యాయనోపి ।

స్వాహాకానైజుహుయాద్భూత్తా ప్రజాపతయేగృహేభ్యః కాశ్యపాశు
 మతయతితి | అత్రయథాన్యశాఖంవ్యసస్థా || వైశ్వదేవంప్రకుర్వీతస్వశాఖా
 విహితంతథా | యస్యయావత్స్వగృహ్యాక్రమం స్వల్పంవాయదివాబ
 హు || యస్యతావతిశాస్త్రీర్థే కృతేసర్వంకృతంభవేత్ ఇతివ్యాస్త
 రణాత్ || స్మృతిసారే || అప్రబుద్ధేతుహూమాగ్నౌ వైశ్వదేవంసకార
 యేత్ | యజమానోభవేదంభః ఇత్యేవంచునురబ్రవీత్ || హూతవ్యా
 న్నస్యసంస్కారమాహవ్యాసః | జుహుయాత్సహిషాభ్యక్తం తైలతౌర
 వివర్జితమ్ || దధ్యాక్తంపయశాక్తంవా తదభాజేంబునాపివా | గృహ్య
 పరిశిష్టేపి || అగ్నేః ప్రత్యగ్ధృమ నిధాయసహిషాభ్యజ్య సకృదవదా
 సేన హణివానిహుయాదితి || స్మృత్యర్థసారే || కోద్రవంకరకంమూషం
 మసూరంచకుశిశ్థకం | తౌరంచలవణంసర్వం వైశ్వదేవవివర్జయేత్ ||
 ఆపస్తంబోపి || సతౌరలవజ్రేహూమా విద్యతేతథా అవరాన్నస్య
 సంస్పృష్టశ్చ హవిష్యస్య హోమ ఉదీచీన ఉష్ణంభస్మాప్రాహ్యతస్మిన్ జుహు
 యాత్ తద్ధుతమహుతంచాగ్నౌభవతి || నస్త్రీజుహుయాన్నాను పే
 తతితి యగ్నాగ్నోనక్రియతేయస్య చాగ్నోనదీయతే సతవోక్తవ్యమితి |
 బోధాయనిః || అంగారాభన్నమిశ్రాస్తు సిరూహ్యూత్తరతోత్రతు | జు
 హుయాద్వైశ్వదేవంతు యదితౌరాదిమిశ్రితమ్ || భరద్వాజః || సర్వే
 షు హవయజ్ఞేషు తథావైదికకర్మసు | స్త్రీయశ్చనుసనీతస్య బలిర్నంత్రోన
 విద్యతేఇతిద్రవ్యానుకల్పశ్చతుర్వింశతిమ తేదర్శితః | ఆలాభేయేనకేనాపి ఫల
 శాఖోదకాదిభిః | పయోదధిస్ఫుటైఃకుర్యాత్ వైశ్వదేవంసుప్రేతేతు | హస్తే
 నాన్నాదిభిఃకుర్యాత్ అభిరంజనినాజలఇతి | వ్యాసోపి || పశ్వాభావప్రవా
 సేచతంబులావోషధీస్తువా | పయోదధిఘృతంవాపి కందమూలఫలానివా || జు
 హుయాదితిశేషః || సవీవ || అథవామంత్రతఃకుర్యాత్ హవేన్నావై
 శ్వదేవికః ఇతి || యద్యత్తేనైవహూతవ్యం తదుక్తంగృహ్యపరిశిష్టే |
 శాకంవాయదివాపత్రం మూలంవాయధివాఫలమ్ | సంకల్పయేద్భద్రా

అంశము ॥ దైవనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తానంత * ధర్మశాస్త్రే,

హరిః తేనైవజహు యదపి | ఉత్తానేనతుహస్తేన హ్యంగుష్ఠాగ్రేనపీ
 డితః || సంహతాంగుళిసాణిస్తు వాగ్యతోజుహుయాధనిః | అంగుష్ఠప
 ర్వమాత్రంస్యా దవదానమిత్యుక్తమ్ || ద్రవంసుప్రేణహూతవ్యం వా
 ణినాకతినంచావిః || జైమిః || అవశ్యంతత్యజేదన్నం మనసావచసాపి
 చ | తతశ్చక్రీషేదగ్నోఽథగృహస్థనాతనః || అత్యక్తాజుహుయా
 ద్యస్తు మోహేనాహితమాననః | దేవానాంనోపతిష్ఠేత నరకంప్రతిప
 ద్యతే || యతిరంచిజ్జుహుయాదగ్నో తత్సర్వంత్యాగపూర్వకమ్ | అన్య
 ఛామరుతే యస్తు నరకేనవిపద్యతే || అంగుళికస్యవైశ్వదేవ విశేషమాహ
 వృద్ధవసిష్ఠః | అంగుళికస్తుయోవిప్రః సోఽన్నంవ్యాహృతిభిస్సవ్యమ్ ||
 హుత్వాశాకలవంత్రైశ్చ శిష్యం కాకబలిమాచేత్ || విష్ణుఃపి || అన్నం
 వ్యాహృతిభిహుత్వా హుత్వామ త్రైశ్చశాకవైః | ప్రజాపతేర్హవిహుత్వా
 త్వా పూజయేదతిథితతః || ఇతి శిష్యభివ్యాకహ్యతీధిరి అన్నాహుతీఃహు
 త్వా ప్రజాపతయేచ్ఛాహేతిచ తతోదేవతస్యైవత్రత్యాద్యైః శకలహూ
 మంకృత్వా కాకబలిహుత్వా తిథిపూజయేత్ప్రథమః || తథాదాత్రిః ||
 సాగ్నికఃపితృయజ్ఞాంతం బలికర్మసమాచరేత్ | అంగుళిహుతశేషంతు
 బలింకాకబలిమాచేత్ || పురుషయజ్ఞాదృతేరాస్తి నిరగ్నస్తుచహఃమఖి
 తి | వ్యాహృత్యాదిహూమాక కాకబలిమాతిధ్యం ద విరాగ్యన్నాస్తీత్య
 థాః | మంత్రోపయోగేనియమ మాహాపస్తంబ || గృహమేధినోయద
 శసీయస్య హూమాబలయశ్చ స్వగృహప్రప్త్తిసంయుక్తాస్మేషాం మంత్రా
 నాముపయోగే ద్వాదశాహమధః శయ్యా బ్రహ్మచర్యం త్కరణవణవజక
 నంచోత్తమస్యైక రాత్రముపవాస ఇతి || గృహమేధినోయదశసీయంప
 క్వమపఃస్వనోపస్థితం తస్యేకదేశేన హూమాబలయశ్చకతకవ్యాః సర్గః
 ప్రప్త్తిశ్చతేషాం హూమశ్చబలిమంత్రానాముపయోగే ఉపయోగోఽయ
 మపూర్వకం విద్యాగ్రహణం తథాచబోధాయనః | తేషాంగ్రహణేన
 దశరాత్రమిత్యాదితద్రూపోపయోగోదేవవ్రతం అస్యేషుపత్నాగ్రహణేన

ఉ. యోగిప్రథమప్రయోగః తత్ర సత్త్వా అపినాధికార ఇతి వచంతః
ఉత్తమస్య యేథాతాః ప్రవరంతి త్యజేవ రాత్ర ముపవాసః కర్తవ్యః ఇ
తి హరదత్తః ॥ అన్నసంస్కారమనాహపస్త బః । ఆర్యాః ప్రయతా
వై శ్వచే వేన్నసంస్కారా రస్సస్య రితి ॥ ఆర్యాః త్రైవిణికాః ॥ సవినః ॥ సిద్ధే
న్నేషవృత్తా భూతమితి స్వామినే ప్రబ్రూయాత్ । తత్స్వభూతం విరాడ
న్నంతస్మాత్ యాతి పృథివీ దనభిః సిద్ధే పశ్యేన్నేషవృత్తా పాదకః భూతమితి అ
న్నస్వామినే ప్రబ్రూయాత్ । తత్స్వభూతమిత్యాది ప్రతివచనో మంత్ర
ఇత్యధః ॥ యత్తు తేనోక్తం ॥ ఆర్యధీష్ఠితా వాచూద్రాః సంస్కర్తా
రస్సస్య రితి । తద్వగంతరవిషయమ్ । బ్రాహ్మణాది ఘృతాదస్య పచనా
దిక్రియాపితేతి కలియుగసిద్ధిర్ధర్మేషు మధ్యే స్మరణాత్ ॥ అథ బలిహర
ణమ్ । తత్ర కాత్యాయనః । ఉద్భృతం హవిరా సేవ్య హవిష్యేణ ఘృతాది
నా ॥ స్వశాఖోక్తేన విధినా బలికర్మ విధీయత ఇతి ॥ సజాతుపరశాఖోక్తం
బుధః కర్తవ్యమచరేత్ ॥ హరితః ॥ వాస్తుపాలనభూతేభ్యః బలిహరణం
భూతయజ్ఞ ఇతి । బలిహరణే గౌరవ కర్తవ్యమపి ॥ పుత్రో భ్రాతృభావము
త్పిక్ శిష్యశ్వశురమాతృభావః । పుత్రో త్రయయజ్ఞాశ్చ దృష్ట్యా మైబలిక
ర్మణి । గృహే కర్తృంతరాధావ ప్రవాసే హ్యచరేత్స్వయం ॥ బలిహరణప్ర
కారమాహ శానకః ॥ అథ బలిహరణ మేతాభ్య నైచ వస్త్వావధిభ్యో గృ
హయగృహ దేవతాభ్యః వాస్తుదేవతాభ్యం ద్రావ్యేంద్ర పురుషేభ్యోయ
మాయయమపురుషేభ్యో మరుతాయవరుగ పురుషేభ్యో నాయనాయనోమ పు
రుషేభ్య ఇతి । ప్రతిదిశం బ్రహ్మజేబ్రహ్మ పురుషేభ్య ఇతి మధ్యే విశ్వేభ్యో
దేవేభ్య ఇతి సర్వేభ్యో భూతేభ్యో దివాచరేభ్య ఇతి । దివానక్తంబరే
భ్య ఇతి నక్తం రక్షోభ్య ఇత్తు సత్తరతః । స్వధాపిత్రిభ్య ఇతి । స్రాచీనాపీతీ
శేవం దక్షిణానినయేదితి అపస్తంబః ॥ అసరేణాగ్నిం సప్తమాప్తమాబ్యాము
దగపవగం ఉదధావసన్నిధానవమేనమధ్యే గారస్యదశమైకాదశాభ్యాం ప్రా
గపవగం ముత్తరపూర్వ దేశే గారస్మిత్త దైత్యమభిః శయ్యాదేశే కామలిం

గన దేహశృంగారములతోను గలగల తలచుకొని ధాన్యము తరలెఁ బ్రహ్మసదనము
 పీఠముః పితృలింగన ప్రాచీనాపితృవాచీనపాణిః కుర్యాద్రాద్రుత్యో
 యథాదేవతాభ్యస్త యోనానాపరిషేచనం భక్తభేదాత్ నక్రమీవక్త
 మేన బ్రహ్మయనం యవసమేతానవ్యగోఽ యథోపదేశం కరుతెసిన్యః స్వ
 ర్గః పుష్టిచేత్యస్యాథకః అగ్నేరివశ్చాత్యస్తమాప్తమాభ్యాంధర్మాణ్యస్వాహ
 అసర్వాణ్యస్వాహ ఇత్యేతాభ్యాం ఉదగపర్గంబలిపారణంకర్తవ్యం । ఉదకం
 యత్రధీరుతే తదుదధానంషణికాభ్యం తస్యసన్నిధౌ నవమేన అభ్యస్యా
 హేత్యనేన అగారస్యమధ్యేదశమైకాదశాభ్యా మోషధివనస్పతిభ్యస్వాహ
 రక్షోదేవజనేభ్యస్వాహైత్యేతాభ్యాం ప్రాగపర్గం అగారస్యోత్తరి పూ
 ర్వదేశే ఉత్తరైశ్చతుర్విక్రమాభ్యః స్వాహాఅవసానెభ్యస్వాహాఅవ
 సానపతిభ్యస్వాహా సర్వభూతేభ్యస్వాహైత్యేతః ప్రాగపర్గమేవ ॥ ౪
 య్యోదేశేకామలింగనకామాయస్వాహేత్యనేన దేహవీలుతరాద్వారస్యా
 భస్తాత్ దారుతంత్రం అంతరిక్షాయస్వాహేత్యనేన యేనవిధీరుతే ॥
 ద్వారంసాపిధానీకవాటమగ్రభమిత్యస్త్యే । తతోత్తరే మంత్రేణచయ
 దేవలిజగతియచ్చచేష్ట తినామ్నోభాగోయంనామ్నో స్వాహేత్యనేన ।
 బ్రహ్మసదనంమధ్యగారంవాస్తువిద్యాప్రసిద్ధం అగ్నేర్దక్షిణతెభ్యస్య । త
 తఉత్తరైదశశభిఃపుణితైస్త్వాహంతరిక్షాయ స్వాహాదివెస్త్వాహాసూర్యా
 యస్వాహా చంద్రమనెస్వాహా నక్షత్రేభ్యస్వాహా ఇంద్రాయస్వాహా బృ
 హస్పతయెస్వాహా ప్రజాపతయెస్వాహా బ్రహ్మణేస్వాహా ఇత్యేతైః ప్రా
 గపర్గమేవ । దక్షిణతరిఅనంతరాణాంబలీనాందక్షిణతః । స్వధావీత్సభ్య
 స్వాహేత్యనేన ప్రాచీనావీతీఅవాచీనపాణిః దక్షిణతః పాణిముత్తానం
 కృత్వా అంగుష్ఠ తజన్యోరంతరా లేనకుర్యాత్ । పితృబలెరుత్తరతోరా
 ద్రబలికర్తవ్యః ॥ యథాదేవతాభ్యఉపవీతీత్సభకః । నమోరుద్రాయప
 శుపతయెస్వాహేతిమంత్రః ॥ బలీనాందేశేదేశేసమవేతానాం సకృత్స
 కృదంతే పరిషేచనమితిస్వీక్తస్యాపవాదః । తయోర్నానాపరిషేచనమితి

తయోరనంతరోక్తయోః బల్యోకేకస్మిన్ దేశేనమపతయోరపి పృథక్పత్తిః
 షేననంకర్మవ్యం ॥ కుతఃధర్మభేదాద్విశ్వగ్రాహ్యం ప్రదక్షిణాయద్రస్య దే-
 వత్వాత్ప్రదక్షిణమితి ఉక్తమేనయేథాతాః ప్రవరంతి నక్తంబలిమిచ్ఛం
 తోవితుదస్యప్రేష్యాః । తేభ్యోబలి-పుష్టి కామోహరామిమయిపుష్టిం
 పుష్టిపరిధానాత్పాత్యహేత్యననైహాయనబలిందద్వాత్ । తచ్చుక్తం
 మేవహ్యకాశమేవచపి పరివెష్టిత దేశేతథాచ బోధాయనః ॥ హ్యకాశే
 ప్రిపతియేథాతా ఇతిహీరెవకారాధాఃభిన్నక్రమః । నక్తముత్తమే
 నైవ బలిరితితత్రబల్యంతగాణాం రాత్రోఽవృత్తిః అన్యేతుఽవాబలిమి
 చ్ఛంత ఇత్యూహేనదివాబలి-హరంతి ॥ తథాచాశ్వలాయనః ॥ దివాచా
 రిభ్యితిదివానక్తం చారిభ్యితినిక్తమితి ॥ మనురపి ॥ విశ్వేభ్యశ్చైవదేవభ్యః
 బలిమాకాశఉత్ప్రేతే ॥ దివాచరేభ్యోధూతేభ్యో నక్తం చారిభ్యవీచ
 బలిదేశసంస్కారోప్యాపస్త-దేనోక్తః । బలీనాంతిస్యతస్యదేశస్సంస్కా-
 రోహస్తేన పరిమృజ్యాత్త్య పశ్చాత్పరిషేచనమితి । బలీనాంసక్త
 త్వకృత్పరిషేచనమిత్యర్థః ॥ నవీవ ॥ సతిసూపసంస్పృష్టేనకార్యాఇ-
 తి । వ్యంజనైఃసూపేచ సంస్పృష్టాన్నేన బలయః కార్యాఇతి సంభవ ఇ-
 త్యర్థః ॥ తథాబోధాయనః ॥ ఏషవీచవ్యంజనానాం సంస్కారః సూ-
 పస్యాపి ॥ గౌతమః ॥ దిగ్దేవతాభ్యశ్చ యథాస్థానగృహస్థానైభ్యోమ-
 రుద్భ్యోగృహదేవతాభ్యః ప్రవిశ్యబ్రహ్మణోమధ్యే అద్యుడదకుంభమా-
 కాశాయత్యంతరిక్షేనక్తంబరేభ్యః స్వాహేతిబలి స్థితోబలిం హ్యత్వా
 తతోంతః ప్రవిశ్యగృహదేవతాభ్యో బలింహరేత్ ॥ అత్రైకగృహదే-
 వతాభ్యః స్వాహేతిమంత్రంమన్యంతే అశ్వలాయనే తథాదశకనాత్ ।
 అన్యేగృహయాదేవతాః తాభ్యఃతేనతేనశబ్దేన బలిహర్యవ్య ఇత్యా-
 హుః । తాశ్చోశనసాదశీతాః ॥ శతనశ్యశిరస్థానే త్రియోనమితి
 దద్వాత్ ॥ పాదస్థానే భద్రకాలైవైతి గోష్ఠాగారే ధనపతయేనమ
 ఇతి స్తంభనిలయే రుద్రాయనమితి గోష్ఠేమిత్రాయనమితి ఉల్కాభ్య

౨౦౬ వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫతే * ధర్మశాస్త్రే.

ముసలయోర్వసుణానునమ ఇతి కూపే అహయేబద్ధిః సూనునమ ఇతి ప
 శ్చణ్యోమగ్ని సమీపేచైతాభ్యో దేవతాభ్యో దదాక్షుతి గ్రహమధ్యే బ్రహ్మ
 ణేస్వాహేతి ఉపకుంభానుషేద్భ్యుః స్వాహేతి అంతరిక్షే ఆకాశాను
 స్వాహేతి నక్షత్రం చ శేభ్యస్వాహేతి సూయంతాకాశే బలిరుష్టి స్య ఇతి గౌత
 మవిచనాథకః ॥ మనురిపి ॥ ఏకం సమ్యక్స్మిధిరూకత్వా సర్వదిక్షుప్రదక్షి
 ణమ్ ॥ ఇ ద్రాంశకాదితేవేభ్యః స్థానశేభ్యో బలింహరేత్ ॥ మరు
 ద్ద్యుతితితుక్వా రుహం దేవేభ్యున్మిపి ॥ వనస్పతేభ్యశ్చైత్యేనం ముసబాలూఖ
 లేహరేత్ ॥ ఉచ్ఛీవకాక శస్త్రేదద్యుత్ భద్రకాశే వ్యతుషాదతః ॥ బ్ర
 హ్మవాసోఽష్టపిభ్యాంశు వాస్తుగుధ్యే బలింహరేత్ ॥ విశ్వేభ్యశ్చైవచేవే
 భ్యః బలిమాకాశేక్షు శేత్ ॥ దివాన శేభ్యోధూతేభ్యః నక్షత్రాచారిభ్యన్వ
 చ ॥ బలివాస్తుగుర్విశ్వే బలింసర్వానభూతయే ॥ పితృభ్యో బలిశేవం
 తు సర్వదక్షిణోగారేత్ ॥ వ్యజరాకారమగ్ని సమీపేక్షిప్తాంకర్వంతి ॥ అత్ర
 కాత్యాయనః ॥ ధ్వజాకారం నరాకారం వధావల్మీకరూపకమ్ ॥ చం
 ద్రాకారంచ కామ్యనాం బలీనాం లక్షణం విదుః ॥ చతుర్వేదతేషు విపా
 ణాం నిత్యవక్రకృతిభకవేత్ ॥ చక్రాకారమథాష్టావరం కుర్యాదగ్నిస
 మిపతః ॥ శానకోపి ॥ ఆయురారోమోదివారాత్రౌ సువాకారం బలిం
 హరేత్ ॥ ఆయురారోగ్యకాషస్తు ధ్వజాకారం బలింహరేత్ ॥ పృథ్వీ
 రోగవిनाశాధీనరాకారం బలింహరేత్ ॥ జనవశ్యంకర్తుకామోఽవల్మీ
 కాఖ్యం బలింహరేత్ ॥ ఆయురారోగ్యసౌభాగ్యపుత్రవిద్యావశూకప్ర
 తి ॥ కామశృధనమోక్షాదౌ చక్రాకారం బలింహరేత్ ॥ బుద్ధీఫలమా
 త్రాన్నమంగుళ్యైర్విధుం విక్షిపేత్ ॥ వ్యాసః ॥ శ్వేభ్యశ్చిత్వపతిభ్యశ్చప
 తితేభ్యశ్చపివచ ॥ దద్యాద్భూమాబహి స్తన్నం ప్రక్షిప్యోభధ్విశోత్తమవి
 వంగృహబలింకృత్వా గృహేగృహపతిశ్శుచిః ॥ ఆప్యాయనానుధూతా
 నాం కుగ్యాదుశ్శర్గమాదరాత్ ॥ యాజ్ఞపల్క్యః ॥ దేవేభ్యస్తుహుతా
 దన్న శేషామ్భానీ బలింహరేత్ ॥ అన్న ధూమాశ్వచండాల వా.యసే

శృంగేక్షి కీత్ || సంతానమథాన్వేన నియత్పాగ్నిగురగ్ని || మను
రపి || శునాంచపతితానాంచ శ్వపచానాంచరోగిణాం | వాయుసానాంకి
మీణాంచ శునైనివాహపేద్భువి || స్తృప్త్యథాసారే || భూతయజ్ఞబలి
శేషం సోదకం స్వధాపితృభ్యశ్చప్రాచీరాపీతీ పితృభ్యోదద్యాత్ | తత
స్తథేఽబహిర్నిచేశనాంతే సోదకమన్నంశ్వ చందాలవాయస సతి శేభ్యశ్చ
గిత్రి శేదితి || తత్రమంతోవిష్ణుపురాణేవర్చితః || దేవామనమ్యోః పశవో
వయాన్సిద్ధాః సనైత్యోరగయతు సంఘాః | ప్రేతాఃపిశాచాన్సంరవః స
మస్తాః యేచాన్మమిచ్ఛంతి మయా తదంతం || పిపీలికాః కీటపతంగ కా
ద్యాః ఋభుషితాః కర్మబంధబద్ధాః | ప్రయాంతుతేత్పప్తిమదం మ
యాన్నంతేభ్యోఽస్పృష్టం సుఖినోభవంతు || వీషాన్సమాతానపితాన గం
ధునైవాన్తిసిద్ధిర్నతథాన్నచన్తి || తత్తృప్తయేన్నంభువిదత్తమేతత్ తే
యాంతుతృప్తిమ్మదితాభవంతు | భూతాన్సర్వాణిసాధాన్నేతత్ స
ర్వంచవిష్ణుర్మయతోన్యదన్తి || తస్మాదహంభూతహితాగభూమా అ
న్నంప్రయచ్ఛామి సుఖాయతేషాం || చతుర్దిశోలోక గతోయవీషః తత్ర
స్థితాయేఖిలభూతసంఘాః | తృప్త్యథా మన్నంహి మయాః స్పృష్టంతే
షామిదంతే ముదితాభవంతు | ఇత్యుచ్చార్యనారోదద్యా దన్నంశ్రద్ధాన
వన్వితః | భువిసర్వోపకారాయ గృహీనగ్నాశ్రయేందరిః || మాంకం
డేయః || తతశ్చివైర్భువిందద్యా దృహిఃకాకశునాంతథా | తత్రమంత్రాః
బుధ్రవారుణవాసువ్యాః సామ్యాయామ్యాన్వైర్వృతాః || వాయుసాన్ప్ర
తిగృహ్ణంతుభూమా పిండంమయాపితమ్ | శ్వనాహిశ్వసకబలౌ నై
వస్వతకులౌద్భవా || తాభ్యాంపిండంప్రదాస్యామి స్యాతామేతావహిం
సకా | మంత్రాభ్యామేవదైతాభ్యాం త్వకాకబలిమత్స్పృశేత్ || దత్వా
నేనవిధానేన బలింపశ్చదుపస్పృశేత్ | ముక్త్యానుకల్పభేదేన పితృయజ్ఞ
స్వరూపమాహ || కాత్యాయనః | శ్రాద్ధంనాపితృయజ్ఞస్సాన్యత్ పితృ
బలానిరథాసివా | ఏకమప్యాశయేన్నిత్యం పితృయజ్ఞాథానీధయే || సదై

సంవాస్తీదేదన్యః భోక్తాభోజ్యమథాపివా । అభ్యుద్యత్యయథాశక్తికించి
 దన్నంయథావిధి ॥ పిస్యభ్యుదయమిత్యక్వాన్వధాకారవథాహరేత్
 వ్యాసః ॥ ఏకంతుభోజయేద్విప్రం పితౄనాదిశ్యసత్పరమ్ ॥ నిత్యశ్రాద్ధం
 సముద్దిష్టుం పితౄణామితీతదః ॥ ఉద్భవ్యవామథాశక్తికించిదన్నంస
 మాహితః ॥ వేదతత్వాథకవిమమేద్విజామైశప్రదాపయేత్ ॥ విపా
 థావేతుపిండంవా దద్యాద్ధత్వేణతోభవి ॥ కుక్షరటాఃప్రమాణస్తపిం
 జఇత్యభిధీయతే ఇతి ॥ ముచుః ॥ దద్యాదహరహః శ్రాద్ధంఅన్నాద్యహా
 దకేనవా ॥ పయోమూలఫలైర్వాపి పితృభ్యఃబలిమావహత్ ॥ ఏకమ
 ప్యాశయేద్విప్రం పితౄభిరంపాంవయజ్ఞకే ॥ సచైవాతిశయేత్కించిత
 వైశ్వదేవంప్రతిద్విజమ్ ॥ మాకణండేయోపి ॥ పితౄనామద్విశ్యనిప్రాంస్తు
 భోజయేద్విప్రమేవవా ॥ పయోమూలఫలైర్వాపి తాపీత్యాదితత్ప్రకారమాహ
 ప్రచేతాఃనావాహరాగ్నోక్తరూపంసపిండోనవిసజ్జనం ॥ దత్వాతుంక్షీణాం
 శక్త్యానమసాహరైర్విసజ్జయేత్ ॥ ఏకమ్యాశయేన్నిత్యం వత్సామప్య
 న్నహంకృహీ ॥ స్మృత్యథకసారే ॥ నిత్యశ్రాద్ధమదైవం వట్టురువంశ
 భవేదిహతివదేశకాలవియమాః కర్మాదిని రమాఇతి ॥ సారసముచ్చయే ॥
 నిత్యశ్రాద్ధంతుయగ్నాను దేవహిసంతదుచ్యతే ॥ తత్రత్రిపూరుషంజ్ఞే
 యం దక్షిణాపిండవజ్జనమ్ ॥ వ్యాసోపి ॥ నిత్యశ్రాద్ధతుగంధాద్యైర్వీణా
 నభ్యవ్యకశక్తితః సర్వాణాంపితౄణాంసమ్యక్ సహోవాద్విశ్యభోజయేత్ ॥
 అవాహనస్వధాకార పిండాగ్నోక్తరూపం ॥ బ్రహ్మచర్యాదినియమః విశ్వే
 దేవాస్తత్రేవవ ॥ నిత్యశ్రాద్ధేభ్యజేదేతా భోజ్యమన్నంప్రకల్పయేత్ ॥ శా
 తాతపః ॥ నిత్యశ్రాద్ధమదైవంహ్యేత్ అఘ్నాపిండాదివజ్జితం ॥ మత్స్యగ్
 పురాణేపి ॥ నిత్యంతావత్ప్రవత్సోమి అఘ్నావాహనవజ్జితమ్ ॥ స
 దైవతంవిజానీయాత్ పార్వణేతద్ధిక్రితమ్ ॥ రక్షానశ్యామ్ ॥ పితౄగా
 థా ॥ అపిస్యాత్సకులెస్మాకం యశిశ్రాద్ధానిత్యమావరేత్ ॥ భుష్పయూల
 ఫలైర్వాపితిలోయేవి నామిహః ॥ ఇత్యేతదేతి ॥ వైశ్వదేవబలిహ

రుద్రయోజేవయజ్ఞ పితృయజ్ఞ భూతయజ్ఞానా మంతభావమాదరేత్
 తథాదన్వాసః ॥ వైశ్వదేవన్తకర్తవ్యః దేవయజ్ఞః సవైస్సృతః । దే
 వేభ్యస్తుహుతాదన్నాచ్చేషాద్భూతబలింహరేత్ ॥ భూతయజ్ఞః సవైశ్చ
 యః భూతిదాసర్వదేహీనాం శ్రాద్ధవాపితృయజ్ఞస్సాన్యత్ పిశ్యోబళిర
 థాపివా ॥ హరితోపి ॥ వైశ్వదేవయజ్ఞోవాస్తు పాలనభూతేభ్యో బలి
 హరణం భూతయజ్ఞః ఇతి ॥ అపస్తంబః ॥ అహరహర్భూతబలిం సమ్యే
 భ్యోయథాశక్తిశానుదేవేభ్యః స్వాహాకార ఆకాష్టాత్పితృభ్యః స్వధాకార
 ఓదపాత్రాత్స్వధాకారాధ్యాయః ఇతి ॥ ఆత్రోజ్వాలా ॥ అపరేతాగ్నిం
 సప్తమాప్తమాభ్యా ముదగపవర్గమితి బలిహరణక్రమాదేణ భూతేభ్యో హ
 రహః బలిదేయః ॥ యవీషభూతయజ్ఞః ॥ మనుష్యేభ్యో హుతాశక్తి
 దానం కర్తవ్యం । ఏషమనుష్యయజ్ఞః దేవేభ్యః స్వాహాకారేణ ప్రదాన
 మాకాష్టాత్ అగ్నియాథావేష్యే రాదైభ్యః ప్రతిమంత్రమతివైశ్వదేవో
 క్షప్రకారేణ కాశ్యమపితృనాదేయమ్ ॥ ఏతద్దేవయజ్ఞం కేచిదైశ్వదే
 వాహుతిభ్యః పృథగ్భూతాత్ దేవేభ్యః స్వాహాత్కేకామాహుతిం మన్యో
 తే ॥ వయంతునతథా ॥ పితృభ్యస్వధాకార ఓదపాత్రాదన్నాద్యథా
 వెడదకమాశ్రమపి స్వధాకారేణ దేయమ్ ॥ ఏషపితృయజ్ఞః ఇతి స్వధ్యా
 యం పితృస్వధ్యానః ఏషఋషియజ్ఞః ఏతేమహాయజ్ఞాః ఇతి ॥ మాధవీ
 యే ॥ అవేతేదేవయజ్ఞ పితృయజ్ఞ భూతయజ్ఞాః త్రయోపి వైశ్వదేవ శ
 బ్దేన ఉచ్యంతే ఇతి ॥ స్మృత్యర్థశాసనమ్ ॥ దేవయజ్ఞోవైశ్వదేవాఖ్యం
 కర్తవ్యదేవయజ్ఞహుతశేషేణ శుద్ధచేకమభ్యుత్య బలిహరణం కుర్యాత్ । ఏ
 షభూతయజ్ఞః బలిశేషం సోదకం స్వధాపితృభ్యః ఇతి స్రాచీనాంతి పితృభ్యో
 దద్యాత్ । ఏషపితృయజ్ఞః ఏతేదేవయజ్ఞ భూతయజ్ఞ పితృయజ్ఞానై
 శ్వదేవమిహ్యుక్త్యంతః ఇతి ॥ మనురపి ॥ విధాయపితృయజ్ఞాంతం వైశ్వదే
 వంతతోబహిః । శ్వపాకపతితాద్యర్థ మన్నవల్పం తీషేద్యహిః ఇతి ॥
 బలిహరణస్య వైశ్వదేవ శబ్దేనాభిధాన మాశ్రయాశ్రయితో రభేదమాశ్రీ

౨౯౦ వైద్యనాథవీక్షితయే * స్వశ్రిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

త్యేతిద్రవ్యవ్యం || అశ్రయాశ్రయిభావశ్చ కాలాదశేదశితః | బలి
నాంవైశ్వదేవస్య వదంత్యాశ్రయితాంబుధా ఇతి | ఏవంచదేవయజ్ఞసి
త్యయజ్ఞభూతయజ్ఞానాం వైశ్వదేవబలిహరణాశ్చకత్వాత్ పృథజ్పకర్త
వ్యా ఇతి | అన్యేషుపంచమహాయజ్ఞానాం పృథక్త్వేనతేషాంవైశ్వదేవ
బలిహరణయోరనంతభావమాహుః || తథావజమదగ్నిః || వైశ్వదేవం
దివారాత్రౌ కుర్యాద్బలిహృతింతథా | షహతఃపంచయజ్ఞాస్తు దివైవేత్యా
మాగాతమః || బోధాయనోపి || అగ్నయేస్వాహేతి షడాహురీజా
హూవిషవైశ్వదేవస్స తివ్రతే | ధర్మాయస్వాహేత్యాదినమౌరుద్రా
యపశుపతయిత్యాంతంజలీకహరతి | ఏతద్బలిహరణంసంతివ్రతే | దేవే
భ్యఃస్వాహేత్యగ్నౌజుహోతి || ఏషదేవయజ్ఞఃసంతివ్రతే | పితౄణుద్ది
త్యైకంబ్రాహ్మణంభోజయేత్ || అపినాదక్షిణేనాగ్నిం దర్భాన్విషీణౌ
గ్రాక సంస్తీయతేమ సిండుందాతిపితృభ్యః స్వధాస్తీవ్యత్యపివా అప
స్తవీత్యయజ్ఞః సంతివ్రతే | అపరేవాగ్నింశుచాదేశేప్రాగ్రాకదర్భాక
సంస్తీయతే గంధపుష్పధూమ్రైల కృత్య బలిముపహరతి | ధూతేభ్యోన
మిత్యపః పుష్పాశితద్భూతయజ్ఞః సంతివ్రతే మనుష్యయజ్ఞాథకమితి ఆ
తిథింభోజయేదపివా హంతకారంబ్రాహ్మణేభ్యోదద్యాత్ || అపస్తంబశ
రిశిష్టేపి || వైశ్వదేవబలిహరణానంతరంఅగ్రందత్వాదేవయజ్ఞాథకం ఉ
ద్భృతాదన్నాత్ దేవేభ్యస్వాహేత్యేకాగ్నౌజహుయః || పితౄయజ్ఞా
థకమపివైశ్వదేవ బలిహరణశిష్టాదన్నాత్ప్రాచీనావీతినోదక్షిణతోగ్నేః ౩
తృతీర్థేనఃపితృభ్యః స్వధాస్తీవ్యేబలింహరేయః | ధూతయజ్ఞాథకమపి
వైశ్వదేవశిష్టాదన్నాదేవ ముత్తరతోగ్నే దేవతీర్థేన బలిముపహరే
యః || ధూతేభ్యఃస్వాహేతి || మనుః || బ్రహ్మయజ్ఞాథాకదతిథింభో
జయేదతిథ్యుభావెసంకల్పందద్యురితి || తాత్పర్యదశకేనపి || పంచమ
హాయజ్ఞేభ్యః పృథగ్వైశ్వదేవంప్రకరణాంతరాత్సంజ్ఞాథదాశ్చ కర్మభేదా
వగతేః || అతఏవధాష్యే || వైశ్వదేవస్యతేషాంన ద్రయోగఃపృథక్

వోపపాదిత ఇతి । ప్రయోగేపిదశితస్తత్రైవ ॥ గ్రహషేధినోయదశ
 నీయంతతోహూమాధకం హవిష్యమన్నంపాతైకల్పయతి । హవిష్యంతో
 రలవణాదిసంస్పృష్టం ద్వితీయేహవిష్యచన్నంజేవయజ్ఞాధకంత్యేయే సర్వ
 తః సమవదాయాగ్రాధకంచతుర్థేసర్వత ఏవసమవదాయ మనుష్యయ
 జ్ఞాధకంపంచమేతతః పరిషేచనం పృత్యా ప్రథమకల్పితాదన్నాత్ అగ్నయే
 స్వాహేత్యాదిభిః షడాహుతిహూత్యోత్తర పరిషేచన మథోదీచిన ము
 క్తం భస్మాహోహ్యతస్త్రిక్ హవిష్యం స్వాహాకారణజహుయత్ । అథ
 షడాహుతిశేషంహవిష్యశేషేణ సంస్పృజ్యతేనాన్నేన రాద్రాంతం బలిం
 హుత్వా అగ్నంచ జేయమితి ॥ విహితగ్రాసచతుష్టయ పర్వాష్టమ
 న్నుభిక్షవేదద్యాత్ । అథజేవయజ్ఞేన యత్యుత్తరీయనాద్య విద్యుదసీత్యుచ
 స్సంప్రప్త్యామంత్రతఃపరిషిద్యజేవేగ్య స్వాహేత్యగ్నోహవిష్యంహుత్వా
 పరిషిద్య విద్యుదసీత్యుచ ఉపస్పృశేత్ । ఏవమితరేష్యపి షహుజ్ఞేమ వి
 ద్యుద్యుప్సీర్భుః నావపట్నా-రహూమేమ విద్యుద్యుప్సీర్భుత్యుచదేశః ॥
 అథప్రాచినాపితి పితృయజ్ఞేనయత్యుత్తరీయాక్వాన్విచా భూమాహస్మేనాం
 గుప్తప్రదేశోన్యోరంతరే పితృభ్యస్సధాన్విజేదద్యాత్ । అథయజ్ఞోప
 వీతీధూతయజ్ఞేనయత్యుత్తరీయాక్వాన్విచాభూమా హస్తేనభవంధూతేభ్యో
 స్త్వీతివా భూతేభ్యః స్వాహేతివాదద్యాత్ ॥ అథమనుష్యయజ్ఞేన య
 త్యుత్తరీయాక్వాన్విచాన్యోసంతర్భూం సంకల్పిశస్య వాదానమితి సర్వమేత
 త్సంగృహ్యైక్యం కాలాదశేః ॥ దైశ్వరేజేబలిహృతాదంతభావంప్రచ
 ఙ్గతే । బ్రహ్మయజ్ఞాదియజ్ఞానాం ఒహ్యుచారిశేషనషణ్యః ॥ బోధా
 యనాపస్తంబౌద బహ్వృచాఅపిశేదన । అనంతభావమహ్యహుః పృ
 థక్త్యేనోపదేశతః ॥ అత్రమనుష్యయజ్ఞశ్శపి బహురణవపక్వయాత్రిత్య
 చతుర్థామంతభావజ్ఞేక్తః ॥ స్పృత్యథాసారే ॥ నివీతినకాదిభ్యో
 హంతేతిదద్యాత్ । యద్యాహంతకారంహంతేతిదద్యాత్ ॥ చంద్రికా
 యామ్ ॥ అతిభిఃసోన్నదానంద మనుష్యైశ్చ సమంచయః । అశక్తాశ్చ

౧౯౨ వైద్యనాథపీఠీయే * స్మృతిమక్తాఫలే * ధర్మకాస్త్రే,

ముద్భృత్య హంతే త్యేవంప్రకల్పయేత్ ॥ కాత్యాయనః ॥ స్వాహాకార
 వమటూర నమస్కారాదివాకసాం ॥ స్వధాకారః పితౄణాంతు హంత
 కాకోన్మణాంతథా ॥ భిక్షంవాపుష్కలంవాపి హంతకారమథాపివా ॥
 అసంభవేనదాదద్యాత్ ఉదహత్రమథాపివా ॥ వ్యాసోపి ॥ హంతకా
 రమథాగ్రంవాభిక్షాంశశక్తితోద్విజః ॥ దద్యాదశిష్యయోనిత్యం బుద్ధ్యేతం
 పరమేశ్వరమ్ ॥ మనుః ॥ వైశ్వదేవనిశ్చత్తేస్తు యద్యన్యోతథిరావ్రశేత్ |
 తస్మాదన్నంయథాశక్తిప్రదద్యాన్నబలింహరేత్ ॥ శాతాతపః ॥ గా
 సమాత్రంభవేద్భిక్షౌ పుష్కలంతచ్చగుణం ॥ పుష్కలానిచదత్వారి
 హంతకారంవిదుర్బుధాః ॥ స్మృతిరిత్సే ॥ యవానాంబ్రహ్మశాలీనాం
 ద్వైతతేగ్రాసఉచ్యతే ॥ గ్రాసగ్రమాంభిక్షంస్యాత్ అగ్రంగ్రాసచతుష్ట
 యమ్ ॥ ప్రజాపతిః ॥ గ్రాసమాత్రంభవేద్భిక్షౌ అగ్రంగ్రాసచతుష్టయమ్ |
 అగ్రంచతుగుణీకృత్య హంతకారంధీయతే ఇతి ॥ ఇహకేచిద్వైశ్వదేవా
 ఖ్యుక్తర్మణః అక్షుసంస్కారార్థకత్వమిచ్ఛంతి ॥ తత్రాశ్వలాయనః ॥ సా
 యంప్రాతస్సిద్ధస్య హవిశ్యస్యజుహుయాత్ ॥ అపస్తంబశ్చ ॥ యస్యాగ్నో
 నక్రియతేయస్యచాగ్రం నదీయతేనతద్భోక్తవ్యమితి ॥ యమోపి ॥ సూ
 మాగ్రదానరహితం సభోక్తవ్యంకదాచన ॥ అవిభక్తేమసంస్పృష్టేష్వేకే
 నాపికృతంచయత్ ॥ ననవైకరషకర్మవ్యం తాంకాగ్నోతుతంయదీతి ॥ అన్య
 తువైశ్వదేవస్య అత్మసంస్కారార్థకత్వమిచ్ఛంతి ॥ తథాచాశ్వలాయనః ॥
 తానేతానహరహాఃకుర్వీతే ॥ అపస్తంబః ॥ దేవేభ్యః స్వాహాకారఆకాష్ఠా
 దితి ॥ బోధాయనః ॥ ప్రవాసంగచ్ఛతోయస్యగృహేకర్తానివిద్యత ఇతి ॥ శంచా
 నాంమహతామేషాం సంయజ్ఞైఃసహగచ్ఛతి ॥ ప్రవాసేకురుతేచైతాక
 యద్యన్నముపపద్యతే ॥ నచేమత్పద్యతేచాన్నం అద్భిరేతాస్సమాపయేత్ ॥
 మనురపి ॥ మహాయజ్ఞైశ్చయజ్ఞైశ్చ బ్రాహ్మణ్యక్రియతేతనుః ॥ కా
 త్యాయనోపి ॥ సాయంప్రాతర్వైశ్వదేవకికర్తవ్యోబలికర్మచ ॥ అనశ్చతా
 పిసంతే అన్యథాకిచ్ఛిషీభవేత్ ॥ ఇతివచనద్వయబలాత్ ఉభయాధకంబై

శ్వదేవకర్మత్యపరే || స్మృత్యర్థసారే || వైశ్వదేవాఖ్యంకర్మానుస్మ
 చాత్మనశ్వసంసారారాధకమితి || వ్యాసోపి || గృహస్థాదైశ్వదేవాఖ్యంక
 ర్మప్రారభతేదీవా | అన్నసృచాత్మచక్రైవ సంసారారాధకంతదివ్యతే ||
 తదేవద్విజ్ఞానేశ్వరీయ మాధునియాదా పురుషాథ - త్వేనస్యఃస్థాపితమ్ |
 తథాహికచిదైశ్వదేవస్య పురుషాథకత్వమన్న సంసారారాధకత్వంచ వి
 రుధ్యేయాతాం తవ్యాక స్త్వన్న సంసారరత్నైవేతినవాచ్యం | తత్రహిప్ర
 తిపాదకమావృత్తిప్రసంగాత్ || ప్రతిబ్రథానుగుశావృత్తిరిన్యాయాత్ త
 స్మాత్పురుషాథకత్వమేవ న్యాగ్యమితి || అతపవగృహ్యాపరిశిష్టేభిహి
 హితమ్ | ప్రోషితో హ్యగ్నిఃసంస్కారం కుర్యాదేవావిచారయంతి | గో
 భిలోపి || యద్యేకస్త్విహ-తేప్రహియవా పశ్యేయాతాంఅన్యతరస్సహు
 త్వాకృతంమస్యేత | యద్యేకస్త్విహ-తేనగో పునరన్నంపశ్యేత్రిస్సృచేవ
 బలింకుర్వీత || యద్యేకస్త్విహ-తేబహుధాన్నం పశ్యేత్గృహపతిఃపహ
 నసాదేవైనం బలింకుర్వీతే || అముషథాః || నానాద్రవ్యకాన్నపాక
 పి పునఃపునఃపాకేపి బహూనామకు విధక్తానాం భౌత్రాదీనాం పృథక్పృథ
 క్పాకేష్యేకస్మాదేవగృహపతినాపూతీత్యమితి || స్మృతీసంగ్రహే ||
 ఏకపాకేనపసంతాం పితౄదేవద్విజాదఃసం | ఏకంభవేద్విభక్తానాం తదేవ
 స్యాగ్గృహేగృహే||సాయంపాతసిద్ధ స్వీత్యాదివచనజాతఃఉత్పత్తిప్రయో
 గప్రదర్శనపరం | తానేతాన్యజ్ఞానిహరిహః కుర్వీతేత్యాదిశ్శిక్షావిధి
 రితి || మాధవీయే || పంచమహయజ్ఞాప్రసంగంతి | యశ్శలంసోమ
 యాగేన ప్రాప్తోభవవాన్ద్విజః || సమృక్ష్మంచమహయజ్ఞైః దరిద్రస్తా
 మవాప్నుయాత్ | అకరితేప్రత్యవాదుమాహసవీవ || పంచమహయ
 జ్ఞాంస్తుయోమోహాన్నకరోతిగృహశ్రమి | తస్యవాస్తిపరోలోకః లోకేభ
 వతినిందితః || అకృత్వావైశ్వదేవంతుభంజయేయోద్విజోత్తమః||సవిధానా
 న్నపాకేన కాకయోనింవ్రజంతి || వ్యాసోపి || ఋషీనేద్వాన్పితౄణాం
 శ్వాపి ధూతాన్బ్రాహ్మణాంస్తథా || తపకయంతి రావిప్రః బ్రహ్మభూభూ

౨౮౪ వైద్యనాథవీషణీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

యకల్పతే । వైశ్వదేవేనహీనాయే ఆతిభ్యేనబహిష్కృతాః ॥ సర్వేతేనృష
 శాజ్ఞేయాః ప్రాప్తవేదాఃపిద్విజాః । అకృత్వాపంచయజ్ఞాంస్తు భుక్త్వా
 చాండ్రాయణంవరేత్ । అకృత్వావైశ్వదేవతు యోభుక్తేనాపదిద్వి
 జః ॥ సమాధోనిరకంయతి కాలసూత్రమవాస్మిరాః ॥ మనుః ॥ ఋషయః
 పితరోదేవాః ధూతాస్యధిగస్తథా । ఆశంసంతికుటుంబిభ్యః తేభ్యఃకా
 ర్యంవిజానతా ॥ ఏవంఃసర్వధూతాని బ్రాహ్మణోన్యమచకతి ॥ సగచ్ఛ
 తిపరంస్త్వానం లేజోయూర్తిమనోజాన ॥ దేవతాకథిభూతానాం పితౄణా
 మామాత్మనశ్చయః ॥ నసేవకపతిపంచానా ముచ్చ్యస్తపజీవతి ॥ ఆత్మా
 బ్రహ్మచిర్యాపః పృథకరంగంజనమితియావత్ ॥ హరితః ॥ యదేవే
 భ్యోజహితి దేవలోకంతేనాభిజయతి । యద్విశృభ్యః పితౄలోకంతేన
 యతోస్వాధ్యాయశధీతేఋషీ ॥ కలనఃయచ్ఛతేభ్యోబలింహరితీహృత
 లోకంతేన యద్బ్రాహ్మణాం స్తసకంయతి మనుష్యలోకంతేనాభిజయతి
 కూర్మపురాణేషి అకృత్వాతుద్విఃపంచమహాగజ్జాకద్విజోత్మః ॥ భుం
 జీతచేత్యుమాధాత్మాపర్యగ్యోమజాయితేతి సంవర్తః ॥ నిత్యంపంచవిధా
 నంచకుర్యాదహరహర్దిద్విజః ॥ నహాపయేచ్చతచ్చక్తః శ్రేయసామోభవే
 ద్దిద్విజః ॥ నహాపయకప్రవర్తితసదామరణజన్మనోః ॥ స్మృత్యంతరే హేమామస్త
 త్రనకర్మవ్యః శుష్కాగ్నేనఫలేనవా ॥ పంచయజ్ఞవిధానంతు నకుర్యాన్నై
 తిజన్మనోః ॥ శ్రాద్ధేవైశ్వదేవకాలమాహమనుః । ఉచ్ఛేషణంతుతత్త్విష్టే
 ద్యావద్విప్రావిసజితాః ॥ తతోగృహబలింకుర్యాదితిధర్మవ్యఃస్థితః ॥
 తతఃవిప్రవిసజానానంతరం గృహబలింవైశ్వదేవకుర్యాదిత తద్వ్య
 ఖ్యానే ॥ తథాభివ్యత్పురాణే కృత్వాశ్రాద్ధమహాదాహూ బ్రాహ్మణాం
 శ్చవిస్మయ ॥ వైశ్వదేవాదికంకర్తతతః కుర్యాన్నరాధిప ఇతి ॥ మారకం
 దేయః ॥ తతోనిత్యక్రియాంకుర్యాద్భోజయేచ్చతథాతిథిక ॥ తతస్తదన్నం
 భుంజీతసహభృత్యాదిభినారః ॥ నిత్యక్రియాంశ్రాద్ధారం భాత్పూర్వం అకృ
 త్రాందేవతావికానపై శ్వదేవాదికాం బ్రాహ్మణవిసజానానంతరం కుర్యాది

తి చంద్రికాయాంవ్యాఖ్యాతమ్ ॥ తత్రైవ ॥ యదాశ్రాద్ధంపిశ్యభ్యస్తు
దాతుమిచ్ఛతిమానవః । వైశ్వదేవంతతఃకుర్యాన్నన్త్రైశ్చార్థకర్మణి ।
ప్రతివాసరికోహూమః శ్రాద్ధాదాక్రియతేయది । దేవాహుయోనృహం
తికవ్యంవపితరస్తథా । మగ్నపురాణే ॥ తతశ్చవైశ్వదేవాంతే సభ్యశ్యమ
తదాంధవః । ఘంజీతాతిథిసంయుక్తః సర్వపిశ్యపక్షేవితం ॥ మధ్యేపితృశ్య
దేవాంతకుంతపురాణే । పితౄంత్యంతప్యఃపిశ్యత్ బంధద్యాద్విధాన
తః ॥ వైశ్వదేవంతతఃకుర్యాన్నన్త్రైశ్చార్థకర్మణి । అస్యాథాశ్రమ
ద్రికాయాముక్తః ॥ బ్రాహ్మణభోజనేన పితౄంత్యంతప్యఃపిశ్యరూపంబ
లింప్రదాయానంతరం వైశ్వదేవంకృత్వా పశుచ్యవస్తివాచనాది విసర్జ
నాంతంకుర్యాత్ । వైశ్వదేవం పశుర్వీత వైశ్వకంబలిమేవచ ॥ ఇతిద్వయో
రానంతర్యేణ విధినావైశ్వదేవానంతరమేవ బలిహరణంకర్తవ్యమితి ॥
ప్రకారాంతరముకంస్త్పత్యంతరే ॥ వైశ్వదేవానుతిరగ్నావర్వాక్బ్రా
హ్మణభోజనాత్ । జహుయాద్భూతయజ్ఞాది శ్రాద్ధంకృత్వాతతస్త్యన్త
మితి । అర్వాక్బ్రాహ్మణభోజనాదిత్యనేనాగ్నా కరణానంతరం వైశ్వదే
వానుతిజాహుయాదితీక్తం ॥ వీవంశ్రాద్ధసమప్త్యనంతరం శ్రాద్ధమ
ధ్యేపి వికిరరూపబలిహరణానంతరమగ్నాకరణానంతరంవా వైశ్వదేవాను
ష్ఠాన బలిహరణంబకర్తవ్యం ॥ తథాచసూత్రకారః । బ్రాహ్మణభోజనా
థాకదన్యాశ్చైవవైశ్వదేవాదీన్ కుర్యాత్ సమాప్రేతేతి ॥ లోకాపిరపి ।
గృహగ్నిద్విజదేవానాం యతీనాంబ్రహ్మచారిణాం । శ్రాద్ధపాకేనదాతవ్యః
యావత్పిండాన్మృత్యురపి ॥ షైతీనసిరపి ॥ పిశ్యపాకాత్సమధ్యశ్యవైశ్వదే
వంకరోతియః । ఆశురంతద్భవచ్ఛార్పణం పితౄంత్యం నోపస్థిత ఇతి ।
లోకాపిః ॥ పితౄంధాంసర్వపేత్వాకంవైశ్వదేవాధామేవచ । వైశ్వ
దేవంసపితౄంధాంసదశాంవైశ్వదేవికం ॥ దశాందశాశ్చార్ధం ॥ అయా
వాస్యాశ్చార్ధాధాం సదుక్తమన్నంసవైశ్వదేవాధాంభవతీత్యధాః । ఆ
హితాగ్నోర్విశేషమాహసవీన ॥ పత్రాంతంకర్మనిర్వృత్తవైశ్వదేవంకసోగ్ని

శ్రీ దృవ్యాదితీయోపనిషత్సూత్రము

కః | పిండయజ్ఞంతతఃకుర్యాత్తతోన్వాహర్యకంబుధి || పుష్కంతంకర్మ
 అగ్న్యధానం అన్వాహర్యకం అమావాస్యశాన్తం దశకం వైశ్వదేవిక
 మిత్యేతత్ | ఆహితాగ్న్యనాహితాగ్ని సాధారణం చంద్రికాయామ్
 ప్రకారాంతరముక్తం అగ్నేకరణానంతరం వికిరాన-తరంవా పృథక్వా
 కాదేవకార్యం | శ్రాద్ధాంతేతుపిత్వపాకా త్సముద్భుత్యవైశ్వదేవాదికంకు
 ర్యాత్ | తథాపైరినః || శ్రాద్ధాన్యైశ్చవిధిత్ వైశ్వదేవాదికంతతః |
 కుర్యాద్భిక్షాంతతోదద్యాత్ హంతకారాదికంతథా || తతఃపిత్వపాకస
 ముద్భుతాదన్నాత్సర్వం || సాగ్నికదశాదిశ్రాద్ధే సపితృవైశ్వదేవా
 థకం పృథక్పాకప్రేక్షేత్యాహుః | ఏవమెవశిష్టాఽపరంతి || సంగ్రహే
 తు || వృద్ధానాదాక్షయేవాంతే దశేమధ్యమహాలయే | అంతఏవతుకు
 ర్వీత వైశ్వదేవంచశుద్ధిధం || వృద్ధావృద్ధిశ్రాద్ధేతుయే వృతాశశ్రాద్ధప్ర
 శ్నర్థః || వృద్ధావిచతుష్టయస్యతిక్తశ్రాద్ధేషువిశేషోదశితః || సంగ్ర
 హే | యాజ్ఞామాః కామగోపూర్వం మధ్యేకుర్వంతిబహ్వృచాః | అధర్వ
 ణాస్త్రీయూంశేవైశ్వదేవంత్రధామం || ఏతదభిక్షేత్యగృహ్యపరిశిష్టేఽభి
 హితం || సంపాదైపార్యణశ్రాద్ధే ఏకోద్దిష్టేతదైవత | అగ్రతోవైశ్వదే
 వంస్యాత్ పశ్చాదేకాదశేహః || ఆర్థ్యం || తతవ్యాసః || ఆచమ్యదత
 తఃకుర్యాత్ప్రాజ్ఞోద్వారావలకం || ముహూర్తాస్యాష్టమంభాగం ము
 ముక్షోహ్యంతిభిభావేత్ || శంఖః || గోదోహనమంకరే అతిథింప్రతీక్షమా
 నః ఆసీతేతి || మాధవీయే || తతోగోదోహనమాత్రం వైకాలంతిష్ఠేత్
 గృహంకరే || అతిథిగ్రహణాధానాయ తదూర్ధ్వకంనాయథేచ్ఛయా | నా
 దికాయాశ్చతుర్థాగంగోదోహంబ్రువలైబుధాః || చంద్రికాయాం || గో
 దోహకాలకాంతేతకృత్వా భూతబలింద్విజః | అతిథింశత్రసంప్రాప్తం
 పూజయేత్సాగ్నికాదినా | మనుః || కృతైస్తదపరికర్యాదిమతిథింపూర్వ
 ముశయేత్ | ఛిక్షాంచభిక్షువైదద్యాత్ విధివచ్చిహ్మచారిణే || దద్యా
 దన్నంయథాశక్తిహ్యధిభోగ్యోలోభవదితం || సర్వేషామప్యభిక్షు

దన్నంగోభ్యోసపేదయేత్ ॥ వ్యాసః ॥ గవాహ్నికం పరగవేదద్యాదపితృ
 ణోదికమ్ ॥ అకృత్యాస్వయమాహారం స్వగృహలోకంసగచ్ఛతి ॥ గవాహ్ని
 కమంత్రోమార్కం దేయేనదశికతః ॥ సౌరభేయఃసర్వహితాః సర్వపాప
 ప్రణాశనాః ॥ పతిగృహంతుమేగ్రా సంగావస్త్రైశ్చక్యమాతరః ॥ భారతే
 పి ॥ దినద్వికభిషేకృపితృదైవతపూజనమ్ ॥ గవాహ్నికప్రవాసంచసం
 విభాగోతిథివ్యవ ॥ గ్రాసమప్యేకమన్నస్య యోదదాతిచగోధినోః ॥
 స్వగృహలోకమవాప్నోతి నరకంచనపశ్యతి ॥ మనుః ॥ విఘసోభుక్తశిష్టం
 స్యాత్ యజ్ఞశిష్టంతథామృతమ్ ॥ అఘసంకేవలంభుక్షైయః పదత్యాత్మ
 కారణాత్ ॥ యజ్ఞశిష్టాశనంహ్యేతల్ సతామన్నవిధీయతఇతి ॥ గీతా
 యామపి ॥ యజ్ఞశిష్టాశనంసంతః ముచ్యంతేసర్వకల్పిషేః ॥ తేష్యఘం
 భుంజతేవాపాః యేపచంత్యాత్మకారణాత్ ॥ దేవలిః ॥ నేవాథేద్యా
 హ్మణాథేదవ పచమానోనలిప్యతే ॥ అఘసంకేవలంభుక్షైయః పద
 త్యాత్మకారణాత్ ॥ నాత్మాధేవంపాచయేదన్నం నాత్మార్థంఘాతయేత్ప
 శూక ॥ శృతిరితి ॥ శేవలాఘాభవః కేవలాదీహారః అతిధీవాగతాశక్యా
 పూజయేదవిచారతః ॥ అన్యానభ్యాగతాస్వప్రాప్తపూజయేచ్ఛక్తిశోగృహీ ॥
 ఆపస్తంబః ॥ అతిధీనేవాగోభోజయేత్ ॥ బాలాన్వద్ధాకరోగసంబం
 ధాన్స్త్రీశ్చాన్తవత్పీరితి ॥ శేషభోగ్యితిధీనాంస్వాదునరసాగృహే
 భుంజీతానవశేషమతిథిభ్యోనాత్మాధేవమభిరూపమన్నంపాచయేదితి ॥ ఆ
 గామిభ్యోతిథిభ్యో గృహేగవ్యాదిరసానానవశేష్యనస్వయంభుంజీతేత్య
 థాః ॥ గౌతమీపి ॥ భోజయేత్సూర్యమతిథికమల్ వ్యాధితగభిజీనువా
 సినీస్థవిరాజఘన్యాం శ్రేతిస్వవాసిన్యో దుహితరోభగన్యశ్చ స్థవిరాజేవ
 ద్ధాజిఘన్యాఃపరిచారకాః ॥ బోధాయనోపి ॥ సాయంప్రాతర్యదన్నంస్యాత్
 తేనైత్యేదేదంబలిముపహృత్య చాహ్మణ త్రియ విటూభాన భగ్న
 గతాశక్యథాశక్తిపూజయేత్ ॥ యదిబహుధానశక్న్యయల్ ఏకస్త్రీ
 ణాదిదద్యాత్ ॥ యోవాదధమముపాగతస్సృజత్ ॥ శూద్రశ్చేదాగతః
 శూద్రానికయేత్ ॥ యోవాదధమముపాగతస్సృజత్ ॥ యోవాదధమము

కామ్యైః లేషామసురోధవ సువిధాగోవిహితోన త్వేవ క దాచివదత్వాఘంజీ
తాథావ్రద ద్యాదన్నగీతాశ్లోకావృ దాహరంతి యోమామదత్వాపితృ దేవతా
భ్యోధాత్రాతిభిశ్శశ్రుసుహృజ్జనాయ ॥ సంఘన్నుకున్నంపదదాతిమోహల్
తమద్వైతహంతస్యచమృత్యురసీ ॥ హుతాగ్నిహోత్రాకృతవైశ్వదేవే పూ
జ్యాతిధీక భృత్యజనావశిష్టం ॥ ఇష్టిశ్శుచిశ్శ్రద్ధధతేహభుక్తే ॥ తస్యా
మృతస్యాంసదమూఘనక్తి ॥ సవీవ ॥ అగ్రేతు భాజయేదధీ అంతరణ
త్పీరనంతరమ్ బాలవృద్ధాస్త్రధావీనాక్ వ్యాధికాంశ్చవిశేషతః ॥ అన్నైశ్చ
తానిధూతానిఅన్నంప్రాణమితీశుః ॥ తస్మాదన్నంప్రదాతవ్యం అన్నంహి
పరమంహవిః ॥ హుతేనకామ్యతేహపం హుతమన్నేనశాశ్వతిఅన్నందక్షిణ
యాశాంతిమపయాతీతనశుః ॥ ఇతియజ్ఞవల్క్యేపిఅన్నంపితృమనుష్యే
భ్యోఽద్వయమప్యన్యహంబుధిః ॥ స్వాధ్యానంచాన్వహంకుర్యాత్ నపచేదన్న
మాస్తనే ॥ బాలస్యవాసీవృద్ధగర్భిణ్యోతురకస్యకాః ॥ సంభోజ్యాతతిభ్య
త్యాంశ్చదంపత్యోః కేవభోజనమ్ ఆతిథ్యేచాన్యవశానాంశేయంశక్త్యా
సుపూర్వకః ॥ సకృచ్చభిక్షవేభిక్షాదాతవ్యా సువ్రతాయచ ॥ భోజ
యేచ్చగతాకాలే సఖిసంబంధిబాంధవాక్ ॥ మనుః ॥ శక్త్యాచాపచ
మానేభ్యః దాతవ్యంగ్రహమేధినా ॥ సంభాగశ్చతుర్థాతానాం కర్తవ్య
మపరోధతః ॥ అపచమానేభ్యఃబ్రహ్మచారిసన్యాసీభ్యః ॥ సవీవ ॥ యత్సు
భ్యఫలమాప్నోతి గాండత్వాగోయథాదిభి ॥ తత్తుణ్య ఫలమాప్నోతి
యత్సాంధత్వాద్విజోగ్యహి ॥ భిక్షంవాప్నుదపాత్రంవాసత్యాత్మగీధిపూర్వ
మ్ ॥ వేదతత్వాథావిదుషే బ్రాహ్మణాయోపపాదయేత్ ॥ స్యవాసి
కుమారాంశ్చ రోగినోగధికేస్త్రధా ॥ అధిభ్యోన్యగవైతావ్యభిజయే
విచారయత్ ॥ భుక్తవత్సవవిక్రేమస్సేమభ్యత్యేషుచైవహి ॥ భుం
క్తయాశ్చతతకిపశ్చాదవశిష్టోతుదంపతీఅవత్వాతుయవితేభ్యః పూర్వంభు
క్తిగ్రాహితీశుః ॥ సభూజానోనుజానాతి శ్వశృదైర్జగద్ధమాత్మనః ॥ ఇత
రానపిసభ్యాదీక్ సంప్రీత్యాగృహమాగతాక్ ॥ సంస్కృత్యాన్నంయథాశక్తి
నానాకామ్యముపాసయేత్ ॥ గౌదితీతిదిదేశ్యే శ్చత్రయోగ్యకూమా

ప్రజేత్ | భుక్తవత్సువప్రేమ కామంతమపిభోజయేత్ || వై
 శూద్రావపిప్రాప్తా కుటుంబేతిధిధర్మితా || భోజయేత్సహభ్యుత్తైస్తువా
 న్యదాస్యంప్రమాదయత్ || సహభ్యుత్తైగృహ్యత్యైస్సహ భుక్తభోజన
 కాలిత్యథాః || సవీర || బ్రాహ్మశ్చస్యావతిథిః గృహరాజన్యడవ్యతే |
 వైశ్యశూద్రాసఖాయావ జ్ఞాతయోగురురేవచ | కుత్రియాదయోబ్రాహ్మ
 డేననా తిథిసత్కారమహంతి కింతుభోజనమాతం ఇత్యథాః || తథావ
 స్త్పృతిరత్నై || బ్రాహ్మగంత్యవధీయానం అధీయానంనృపంవిశం | పూ
 ర్వంతుభోజయేత్సూక్ష్మత ప్రత్యుత్థానవివజితమ్ || శూద్రమభ్యాగతం
 కర్మకారముత్వాభోజయేత్ | ఆతు రార్మియసదృశం పూజయేదనుభూమ
 జమ్ || ఆపస్తంబోపి || బ్రాహ్మణాయానధీయానాయ సముదకమన్నమి
 తిదేయం నప్రత్యుత్తిష్ఠేన్నరాజన్యవైశ్య శూద్రమభ్యాగతం కర్మణిని
 యుంజ్యువథాన్యదద్యాదితి రాజన్య వైశ్యవధీయానావపి నప్రత్యుత్తి
 ష్ఠేదిత్యథాః || విష్ణుపురాణే || తతఃస్వవాసిరదఃఖి గభిణేవ్యధబాల
 కాః | భోజయేత్స సూతాగ్నేన ప్రథమంతుపరంగృహీ || అభుక్తవ
 త్సుచైతేమభుంజన్భుక్తేన స దుగ్భుజమ్ | మృతశ్చగత్వాఽకం శ్లేష్మభు
 జ్ఞాయతేన్మస || మారకాండేయోపి || పూజయిత్వాతిథిస్వాంశ్చ జ్ఞాతీ
 స్సంధూన్మథాథినః | కేవలాదాలవృద్ధాశ్చ భోజయేదాతు రాకత
 తః | వాంధేత్తుశ్చూనరీతాత్మా యచ్చాన్నంరససంయుతమ్ శ్రీమం
 తంజ్ఞాతిమాసాద్యయజ్ఞాతిరవసీదితి || సీవతాయతర్మాతంపాపం తత్సర్వం
 ప్రతిపద్యతఇతి || పరాశరః || అపూర్వసిమసోవిప్రోహ్య పూర్వశ్చాచి
 ధిస్తథా || వేదాభ్యాసరతోనిత్యం త్రయోపూర్వాదిపదితః | యత్యేషు
 హ్మచారీష పవాన్సస్వామినాపుతౌ + తయోరన్నమదత్వాతు భుక్త్వా
 కాండ్రాయంవశేత్ || దద్యాచ్చభిక్షా తతయం పరీవాహ్యబ్రహ్మచారి
 నామ్ | ఇచ్చయాతతతోదత్వాత్ నిధివసత్సవారితం || యతహస్తేజ
 లదద్యాదైష్ట్యందద్యాత్సనజలం | తద్వైష్ట్యంమేరుకాతుల్యం శిష్టభు
 సాగోపయమ్ || నృసింహపురాణే || భిక్షాంధభిక్షవేదద్యాత్సర్వవ్రాత

విష్ణు వైష్ణవాధిపతీయే శ్రీ వైష్ణవము ప్రసాదే శ్రీ భక్తకాండే,

బ్రహ్మచారిణీగీతకర్తవ్యతంత్ర్యమధ్యసంపద్యసంజననమతమయమః ॥
 సర్వకర్మకర్తవ్యతంత్ర్యమధ్యసంపద్యసంజననమతమయమః ॥ గోపదానగమంభ
 ద్యతంత్ర్యమధ్యసంపద్యసంజననమతమయమః ॥ బ్రహ్మచారిణీగీతకర్తవ్యతంత్ర్య
 ద్యతంత్ర్యమధ్యసంపద్యసంజననమతమయమః ॥ స్వస్తివాద్యభిక్షాదానం
 పూర్వమితిహారితః ॥ భక్త్యాచరతేనోపత్యం విష్ణుశాస్త్రచాదరం । భి
 యేంద్రభిక్షాదద్యాత్సరివాద్యప్రచారిణే । విష్ణుశాస్త్రగీతాచార్యం ఇతిని
 శ్చిత్యభావయేత్ ॥ యతియోగస్య హేతుశ్చేదతత్త్రయశ్చేదహరిస్సయమః
 హరిస్సయస్య హేతుశ్చేదస్య హేతుశ్చేదజగత్ప్రయమః ॥ వ్యాసః ॥ యః పాణిపుర
 ణేభిక్షాయతిభ్యః సంప్రయచ్చతి । విముక్తః సర్వపాపభ్యః నాసాదుగళ
 తిమాపుయాత్ ॥ వైష్ణవేవాత్సర్యం భిక్షోగృహమాగతేనాకర్మవ్య
 మాహపరాశరః ॥ వైష్ణవేచేతుసంపాద్యై భిక్షుకేగృహమాగతే । ఉ
 ద్యత్యవైష్ణవేవాధానం భిక్షుకంతువివజయేత్ ॥ వైష్ణవేవకృతంపా
 పంశక్త్యోభిక్షుచ్యభావహతి । సహాభిక్షుకృతాదోషా వైష్ణవేవోవ్యభా
 హతి ॥ సంపాద్యైవసత్తలనసస్మితేనోపయావత్ ॥ వైష్ణవేవకృతమితి
 వైష్ణవేవస్యపశ్యతరజేన ప్రసక్తయోవోషః సభిక్షావసేనః పశా
 వై భిక్షాపహరణేతుయోదోషః నాసాపూర్వకృతేనాపి వైష్ణవేవేనః ప
 త్యకృతభక్త్యధానః । తథాచహారితః అన్యతేవైష్ణవేచేతుభిక్షుకేగృహమాగ
 తే ॥ ఉద్యత్యవైష్ణవేవాధానం భిక్షుకంతువివజయేత్ ॥ పశ్యత్య
 తేవైష్ణవేవోవ్యభావంభిక్షుచ్యభావహతి । సభిక్షుపజనెతుంతు వైష్ణవే
 వోవ్యభావహతి ॥ తస్మాత్సమాహితోభిక్షాం దద్యాత్ప్రాప్తాభిక్షవే ।
 వ్యాసేనభిక్షాదోషాతాః । యతిశ్చబ్రహ్మచారిణ విద్యాభీకగురుపాప
 కః ॥ అన్యగ్రామ్యత్రశ్చ జడైతేభిక్షుకాన్యతాః ॥ వసురపి ॥ వ్యాధి
 తస్మాథాహీనస్య కుటుంబాత్ప్రాప్త్యుత్సవః । అధ్యానంవాప్రపన్నస్య
 భిక్షాదత్యావిధీయత ఇతి ॥ ఏవంచ ॥ సదద్యాద్యతయస్సాంతుం
 లంబహృదారిణే । పశ్యాన్నుత్తుగృహస్థాయ దాతాదుగళభిష్మచ్చతి ॥
 గృహసంపద్యసంజననమతమయమః సదీతవ్యమః ॥ యమః ॥

అశుభమాత్రాదశకం నకశ్చిచ్ఛేదకమాదశేత్ || యజ్ఞతేనవోమేనాశా
మతోధికమాహరణ || తస్మాత్సంపూర్ణేచ్ఛేదకం అతిరిక్తయతివృత్తి ||
చంద్రికాయామ్ || మాధూకరీయనాదాయ బ్రాహ్మణైభ్యఃప్రయచ్ఛతి | దా
తాశునరకంశూతి భోక్తాభుంజీతకీర్తికం || హస్తతానుయాభిజ్ఞాలవ
ణ వ్యంజనానిద | భోక్తాహ్యశుచికాయాతి దాతాస్వగళంనగచ్ఛతి || యా
మః || అపచంతమతిక్రమ్యపచంతయస్తుభోజయేత్ | క్రిమిహంతయథ
జెద్యోనింపమాణావధికంశతమ్ || అహుత్వాగ్నిమసంతప్యతపస్వి
న్సముపాగతమ్ || అశిశ్వాశుపరెలోకేశ్వానిమాంసాఃఖాదత || ఆపస్తంబ ||
స్త్రీశౌంప్రత్యాచక్షాదానాంసమాహితోబ్రహ్మచారిష్టాదతప్రజాంపశూక
బ్రహ్మకవశసమన్నాద్యం వ్యతైగ్రతస్మాదుపావైబ్రహ్మచారీసంఘంవరంతం
నప్రకావహతేతి | సమాహితఃప్రతాదిమస్థిరభిర్యథః || అశవీ
వవసిష్ఠపరాశరా || అనతాహ్యగధీయానా యత్రభేక్షవరాద్విజాః |
తం గ్రామందండయేదావాహారభక్తప్రవోహిసః | బ్రహ్మచారికర్తృకంమ
ధ్యాదివజనంస్వగ్ధ్యప్రసిద్ధాఃవత్సారి ప్రాజాపత్యానిచాత్రవతశబ్దా
భిధేయాని తదుభయవిధమాతరిహితాన్స్వధ్యాయమప్యనధీయానాబ్రహ్మ
చారిణోయత్ర గామైభైక్షుభావరంతి తం గ్రామందండయేత్ | యతశ్చోగ
సద్యశేభ్యో భక్తమన్నప్రయచ్ఛేద్యథః || వ్యాసః || ద్వావిమాట
రుషేలోకేహర్యస్యోపరితీప్తః | అన్నప్రదాతాదుభిక్షేహేయదశ్చసమ
స్త్యుతః || మనుః || విద్యాతపస్సమృద్ధేమ హుతంవిప్రముఖాగ్నిమ || ని
స్తారయతిదుగాఃచ్యమహతశ్చైవకీర్తిపాత్ || నశ్యంతిహవ్యకవ్యానిన
రాణామవిజానతామ్ || భస్మీధూతేషువిప్రేషు మోహార్థత్వాదైవహి |
అవిజానతామపాత్రదానమజానతాందాశ్మాణాం హవ్యకవ్యానిశ్యంతి ||
హవ్యంధైవకవ్యంపిత్యంభస్మీధూతేషు నిష్టజమేషు || సుప || కామమ
భ్యవణయగ్నిత్యం శాభిరూపమపిస్వయమ్ | ద్వివతాహిహవిభుక్తం
వతిప్రేత్యుచ్ఛలమ్ | శ్రోత్రీయామైవదేయాని హవ్యకవ్యానిశత్యుభిక్ష ||
అహాతమాయవిప్రామైతస్మైతత్తంయహత్ఫలమ్ | సహస్ర శేషమాత్రా

302 తైద్యనాథచింతితేయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

జామసిశంయత్రభు జనైః ॥ ఏకతన్మంత్రవిద్విప్రః సర్వానహంతిధర్మః
తః । జ్ఞాననిష్ఠాః ద్విజాః కేచిత్ తపోనిష్ఠాస్తథాపరైః ॥ స్వాధ్యాయజ్ఞా
ననిష్ఠాశ్చ కర్మనిష్ఠాస్తథైవచ । జ్ఞాననిష్ఠానికవ్యాని ప్రతిగాహ్యనిశాన్
తః ॥ దేవాధావిత్సహవ్యాని సర్వేష్వేవచతవ్యకపి ॥ బృహస్పతిరపి ॥
నష్టశాచేనతత్తప్తై విపివేదవిజజితైః ॥ దీరుమానంయదత్యన్నం య
న్మయాదువ్యుతంకృతమ్ । వేదవిద్యావ్రతస్మాతై శ్రోత్రియైశ్చహమా
గతైః ॥ క్రీడంత్యోవభయస్సర్వాః యస్యానుచరమాంగతీమ్ । నియమంచ
గుణదోష వివేకోవైశ్వదేవాంతైః కర్తవ్యత్యక్తిప్రేత్యా తిథిలక్షణామాహ ॥
పరాశరః ॥ ఇష్టోనాయకీవాద్యేవ్యః మూఢః పండితీవచ । సప్రా
ప్తోవైశ్వదేవాంతై సోతిథి స్వగ్గసంక్రమః ॥ దూరాధ్యోపగతంశాతం
వైశ్వదేవదీపస్థితమ్ । అతిథితంవిశాసీయాత్ నాతిథిః పూర్వమాగతః ॥
నైకగ్రామిణమతిథిం సంగృహీతకదాచన ॥ అనిత్యమాగతోయస్మాత్ త
స్మాదతిథిరుచ్యతే । వైశ్వదేవాంతై వైశ్వదేవస్యోపరి ఘటికాపరిమితే
కాలేనమాగమనమేతద్వాతిథిలక్షణమ్ ॥ నాన్యద్వింద్యాదితి ॥ స్వగ్గ
సంక్రమః స్వగ్గప్రాప్తి హేతుః నాతిథిః పూర్వమాగత్యతి వైశ్వదేవ
మాగతః తస్మిన్వాతిథిః నాన్తరేద్యురిత్యథక్షః ॥ తథాచమనుః ॥ ఏక
రాత్రంఃవసన్ అతిథిః ద్వాగస్త్యుతః । అత్యంతహింసాశోయస్మాత్ త
స్మాదతిథిరుచ్యతే ॥ నైకగ్రామిణమతిథిం విప్రసంసంగతికంతథా । ఉపస్థితం
గృహేవిద్యాత్ భార్యాయత్రాగ్నయోపివా ॥ సంగతికం సంగతేనాచ
రంతంక్వచిత్కృచిదతిథిత్వేన సంగతపూర్వమితియావత్ ॥ తన్నాతిథి వి
ద్యాత్ ॥ యత్రస్వకీయేపరకీయే వాగృహేభార్యాగ్నయో వసంతిత
త్రోపస్థితమతిథింవిద్యాన్నాన్యం విప్రేషితభార్యస్యస్వస్యా భ్యాశమాగతమి
త్యథక్షః ॥ ఆపస్తంబః ॥ స్వధర్మయుక్తంకుటుంబిన మభ్యాగచ్ఛతి ధ
ర్మపురస్కారైన్నతాప్రయోజనస్యాతిథి భావతీతి ॥ అదితోయచ్ఛ
బ్దోద్భవః ॥ అంతేనైవతదేశానాత్ ॥ సవీవ ॥ అగ్నిరివజ్వలన్నతిథిర
భాగవతీతి తస్మాదసోదోజనాదిభి స్వగ్గయితవ్యః ॥ సీరాశ్చుగచ్ఛ

తోగ్యహందహోత్యథః ॥ సవీవ ॥ సర్వావైష్వజేవేధాగిః కుర్వీ
 తశ్వసండాలేభ్యో నానహాద్భ్యోదద్యాదిత్యైక యోగ్యభాక్తికాస్తే
 షామనుషరోధన సంవిభాగోవిహితః । కామమాత్మసంధారాణాం పు
 త్రవోపరుధ్యాత్ ॥ సతేవదానకర్తృకరం భావాత్మవోరోధంకు
 గ్యాత్ ॥ యథాకర్తృసమర్థస్యాదితి ॥ బోధాయనః ॥ శ్రాతోవృ
 ష్టపూర్వః కేవలమన్నాథీవాన్నప్రయోజనోవాఃధిభవత్యథాస ర్య
 వతానామన్యతమః కాలేఽథోపయజ్ సర్వేషామతిథీనాం శ్రేష్ఠాతి
 ధిభవతి ॥ గతమోపి ॥ అసమానగ్రామోతి రేకరాత్రికోధియుక్త
 మూరోపస్థాయా బ్రాహ్మస్యానతిధిరబ్రాహ్మణోయజ్ఞై సంపృతస్తేత
 భోజనంతుక్షత్రియస్య బౌద్ధకంబ్రాహ్మణేభ్యోన్యాస్సప్రత్యేస్సహశనం
 సాధకమితి । అబ్రాహ్మణఃక్షత్రియాదిఃసతిభిఃసతత్రాతిధిర్నాఅనుమే
 యః ॥ అయజ్ఞైయజ్ఞాన్యత్ర యజ్ఞైశ్వాగతస్యకర్తవ్యః । నవేదబ్రాహ్మ
 ణః సవృతఃప్రకాశాదరిద్రః ప్రధూతస్యాత్ భవ త్యేవ అన్యకంసాధకమ
 నృశంసోయమితి లోకోమాకుశురిన్యథః ॥ సంవలకః ॥ విధివరోశ్చ
 వాస్సర్వైత్యక్తాయేనమహస్త్వినా॥ సోతిధిస్సర్వధూతానాం తేషాంనాభ్యా
 గతాన్విదః ॥ వ్యాసః ॥ సుమారాచ శయాత్ప్రేక్షుత్ప్రజ్ఞాగ్రామ
 కశినః । యఃపూజ్యతేతిధిస్సమ్మక్ అపూర్వః క్రతురేవనః । పాపీ
 వాయదిచండాలుః విప్రఘ్నఃపితృఘాతకః ॥ వైశ్వదేవేతుసంపాద్యై సోతిధిః
 స్వగతాసంక్రమః ॥ అజ్ఞాతకలనామానం యాచమానమకించనమ్ । బ్రా
 హ్మణంప్రాశురతిథింసంపూజ్యాశ్చ క్రితోద్విజాః ॥ అకించినమసంబంధమ
 న్యదేశాదుపాగతమ్ । అసంపూజ్యోఽధిఘంజక్ ఘక్తావ్వామంజవ్య
 ధిః ॥ సుశుంతుః ॥ అభ్యాగతోజ్ఞాతపూర్వః స్విజ్ఞాతోతిధిరున్యతే ॥ య
 చాధ్వభిన్నాపధికాఃశ్రమాదేవాకశితాః । పూజ్యంత్రేప్రధూమ్యా
 దై గ్గఃపితరస్త్వేనపుత్రాః । యాజ్ఞవల్క్యః ॥ అధ్వగత్పాతికజ్ఞైయశ్రాత్
 యోవేదపారిగః ॥ మాన్యావేతగృహస్థస్య బ్రహ్మలోకమభీష్టుధిః ॥ అధ్వ
 నేధి ॥ దూరాధ్వగంశ్రాంతతనుం స్మరింతిదేవశ్చసర్వైతివరోగ్మయన్ ॥

తస్మిన్ శత్రువ్యతి సూజితాస్యస్యః దీనానిరాశాఅపిత్రేయాంతి || దీనో
 ఖంకితః నిరాకృతభితియావత్ | ఋభక్తిః సంపిసాసాతామతిథిః శాంత
 మాగతమ్ || తదాతంభావయేదత్రవ్యా సోమం సముపస్థితః || అపస్తం
 బః || సముపేతశ్చేదతిథిః || అగచ్ఛేదేవా సనమన్నమదకం శో
 త్రియామదదా మీత్యేవదద్యాదేవ మన్యసమృద్ధం భవతీవిద్యాది రహితో
 సముపేతః || స్వస్థః || అజ్ఞాతకలగోత్రస్త్రాభ్యశ్రాంతోసోకిథిః స్వ
 గణసంక్రమభితి వైశ్వదేవాంతభితి || దివాగమనాభిప్రాయం | సాయం
 తువైశ్వదేవకాలేకాలాంతరేవ ప్రాప్తోతిథిరేవ || తథావ మనుః || అ
 ప్రనోద్యోతిథిః సాయం సూర్యోచ్ఛేద్య హమేధీ కా లెగ్న కా లేవా
 గృహేవ సేదితి సూర్యోచ్ఛితి అస్తంగచ్ఛతాసూర్యో దేశాంతరా
 దిగమనశక్తి ముత్పాద్యగృహం ప్రాపితభితిభావః ప్రచేతాఅపి | యస్యా
 యం వైశ్వదేవాంతే నాయం వాగృహమాగతిః | దేవవత్పూజితేయోసా
 సూర్యోచ్ఛేదోతిథిస్తన్మితః || యజ్ఞవల్క్యః || అప్యణోద్యోతిథిః సాయ
 మపివాక్ ధూత్యణోదకైః || సంగ్రహే || సాయః ప్రాప్తా మతిథయే
 ప్రదవ్యాదాసనోదక | అన్నం చైవ యథాశక్తి సంస్కృత్యవిధిపూర్వకం ||
 స్మృతిరత్నై || దివాత్రిథాత్మవిముఖైతే యత్పాతకం భవత్ | తదేవాప్తగు
 ణం పుంసాం సూర్యోచ్ఛేదవిముఖైతే | తస్మాచ్ఛక్త్యాచభక్త్యాచ సూ
 ర్యోచ్ఛేదవిధింసరః | పూజయేత్పూజితేః స్మిక్ పూజితాః సర్వదేవతాః ||
 ధాతాప్రజాపతిశ్శక్తిః వహ్నిర్వాయుర్మరూద్యమాప్రవిశ్యతిథిదేవం వైశ్నవం
 జతేనాత్రసంశయః || ఉక్తలక్షణేతిథావాగతే సతి యత్కర్తవ్యంతదాహపరా
 శరః | అతిథింతత్రతసంప్రాప్తం పూజయేత్సాగ్నతాదిना || తదాసనప్రదా
 నేనద్రధయాసువచాతథా || అన్నోదకాదిదాసేన ప్రియప్రశ్నోత్తరేణ ||
 గచ్ఛతశ్చానుయాతే నష్టితిముత్పాదయేద్గృహీ | నపృచ్ఛేద్గోత్రవరణం
 దేశం నామకులంక్రియం || అథవోహ్యగతం విప్రం భోజనాథకాముపస్థి
 తమ్ | దేశం నామకులం విద్యాం పృష్ట్యోనాన్నం ప్రయచ్ఛతి || నసత్ఫల
 ముచ్ఛేది దత్వాస్వగణం సగచ్ఛతి || విష్ణుపురాణేపి || స్వాధ్యాసగో

త్రచరణం అపృష్ట్యావతథాకులం । హిరణ్యగర్భబుభూతం మాన్యతా
 భ్యగతం గృహీ ॥ శాతాతపః ॥ చిత్రేవిభావయే తస్మిన్వాసస్త్వయ
 ముపాగతితి ॥ వ్యాసోపినపుచ్ఛేత్తోత్రచరణం నస్వార్థాయంనచశ్రీమ
 శోభనాశోభనాకారం తస్మన్యేతప్రజాపతిమ్ ॥ లవ్నశాకాంబుదానేన
 స్వశక్త్యాపూజయేత్తుమాక్ ॥ శయనప్రస్తరమహీ ప్రదానైమిత్రిభావ
 తైః ॥ యమః ॥ చతుర్దశద్యౌశ్మనోదద్యాత్ వాచందద్యాచ్ఛూన్య
 తామ్ ॥ ఉత్థాయచాసనంపద్యాత్ స్వశర్మపంచలక్షణః । సుముఖేతప్త
 ఆదిత్యభావతేనసరస్వతీ ॥ స్వాగతేనసురాః ప్రీతాః ఆననేనశతీత్రతః ।
 పిరిఃపాదశాచేన అన్నాభ్యేప్రజాపతిః । శయనేనచతుష్టాస్సగ్ధః । బ్రహ్మ
 విష్ణుమహేశ్వరాః ॥ హరితః ॥ అదృష్టపూర్వమాభ్యాతం అతిథింప్రా
 స్తమచయేత్ ॥ స్వాగతాననవానేన ప్రత్యుత్థానేనచాంబునా ॥ శ్వాగ
 తేనాగ్నయస్తుహ్యైః భవంతిగృహమేఛినా । ఆననేనతుదత్తేన ప్రీతోభ
 వతిచేనరాట్ ॥ పాదశాచేనపిరిరశి ప్రీతిమాయాః దుర్లభాం ॥ అన్నదా
 నేనయుక్తేన తృప్యతేహప్రజాపతిః ॥ ఆననాదిదానైవిశేషమాహమనుః ॥
 ఆననానసభైరౌప్య మనువృజ్యాముపాసనమ్ । ఉత్తమేషూత్తమంకుర్యాత్
 హీనేహీనంసమేనమం ॥ గౌతమోపి ॥ శిష్యాసనావసథానువృజ్యో
 పాసనానసదృశ్యేయసోస్సామాన్యాలవశేనవిహితేతి ॥ సదృక్ ఆత్మనా
 తుల్యః శ్రేయాసథికోవిచ్ఛావతాది నాతయోరాత్మనాతుల్యాదిశయ్యాతీని
 దేయాసహీనేపి అల్పశోదేయానీత్యుభయః ॥ సవీవ ॥ శ్రోత్రయస్య
 పాద్యమస్యూచనన్యవిశేషాంశ్చప్రకారయేత్ ॥ సత్సంవాసత్కరవిశిష్టం
 మధ్యతోనదానమవైద్యేసాధువృత్తై విపరీతేషుశ్రుతోదక భూమిశ్వాగత
 మానతః పూజాఅవత్యాశచ్ఛేతి । అన్నవిశేషాః పాయసాదయః శిశ్యావా
 యదేవాస్యగృహేనిత్యంత దేవ ॥ మరీచిః ॥ భజనాదిసంసక్తాః
 శిష్టంసాధయేత్ ॥ అవైద్యేవిద్యారహితేషుశ్రుత్వై ఉపస్థితః మధ్య
 తిమధ్యమీనసంస్కారేణతం యద్యవైద్యః సాధువృత్తేషుభవతి ॥

౩౦౬ వైద్యనాథచిట్టియే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

సర్వపరీతః తస్మై తృణాదిదద్యాత్ అనత్యాశః యదతిథయేనదశ్చంతతనా
 శ్చీయాదిత్యధః ॥ తథావస్థిః ॥ మాంసమన్నంతథాశాకం గృహే
 యద్యోపపాదితమ్ । నవైస్వయంతదశ్చీయాదతిథిం యన్నభోజయేత్ ॥
 యశ్యేకపక్ష్యావిషమం చదాతిశ్చీహాదినామయదివాన్యహేతోః । వేదేమ
 ద్యహ్యౌచ్యసిభిశ్చగీతాంతాంబ్రహ్మహత్యాంసుధియోవదంతి ॥ చేవలోపి నా
 హ్యంతంభోజయేద్విప్రం యోగ్యహేనతినశిషి । షరత్రసలయంఘోరం
 గృహస్థఃప్రతిపద్యతే ॥ శ్చుప్తమన్నంస్వయంభుక్త్వా పశ్చాత్కదశనంస
 రః ॥ బ్రాహ్మణంభోజయేన్మాఖః నరకచిరమావసేత్ ॥ మనురపి ॥
 వైవస్వయంతదశ్చీయాదతిథింయన్నభోజయేత్ । ధన్యంయశస్యమాయుష్యం
 స్వగృహంచాతిపూజనమ్ ॥ అపస్తంబః ॥ తమభిముఖోభిగమ్య యథాసవిన
 యస్యమేత్యతస్యాసనమాహారయేత్ । శక్తివిషయేనబహుపాదమాసనం
 భవతిత్యేక ॥ తస్యపాదాప్రక్షాళయేదితి ॥ సవీవ ॥ సాంతయిత్వాత
 పకయేద్రవైభక్ష్యైః । అద్భిఃఅపరాధేనమావసనందద్యాత్ ఉపరిశ
 య్యాముపస్తరణముపధానంభవతిత్యేక ॥ తస్యపాదాప్రక్షాళయేదితి ॥ స
 వీవ ॥ సాంతయిత్వాతపకయేద్రవైభక్ష్యైర్భరవరాధేనావసథం
 గత్యాత్ । ఉపరిశయ్యాముపస్తరణముపధానంసావస్తరణమభ్యంజనంచే
 తిసావస్తరణముపరి । ఆసనసహితముపధానమభ్యంజనంపాదయోస్తైలం
 ఘృతంవా ఏతత్సర్వం భోజనాత్ప్రగూర్ధ్వం వాపేక్షితేకాలేదద్యాది
 త్యధః ॥ అశ్వమేధిక ॥ భగవాన్ । పాదాభ్యంగఊపానైస్తు యోతిథిం
 పూజయేన్నరః । పూజితస్తేన గాజేంద్ర భవామీహనసంశయః । యుష్మి
 హసాగతాంయ దేశకాలాగతాయదప్రత్యక్త్యాన్నప్రదాతవ్యం య
 జ్ఞస్యఫలమచ్ఛతా । ఐశ్వర్యోపేతస్యగృహేనమాగతస్యాప్యాతిథ్యంకర్త
 వ్యమభ్యుదయకామినేత్యాహపరాశరః । యస్యచత్రంహయశ్చైవ కు
 జరాకోహమృద్ధిమత్ । వింద్రంస్థానముపాసీత తస్మాత్కంసవిచారయేత్
 యస్యచత్రహయావిద్యతే తస్మాతిథ్యంకర్తవ్యం వింద్రంపదమవాప్నుయీత్

కుంజరస్యారోహణాయస్త్రిన్ద్రపదేతత్కుంజరానాం ఋద్ధిరమృతపానాత్ అశ్వరస్యేవాఽరస్తీతి బుద్ధిమచ్చత్రాది మంత్రంచఅతిధికులాచారైః హీనమపినవిచారయేత్ | పూజ్యోయంనచేనసంధిహ్యేత్ కింఽవ్యవసరబుధ్యాపూజయేత్ అతిపివాహాధగవాక్ | యద్యద్యభూతిమత్సత్త్వం శ్రీమదూజితమేవవా || తస్మాదేవావగచ్ఛత్త్వం మమలేజోంశ సంభవం || యాజ్ఞవల్క్యః || మహాత్మాంవామహాగాఢా శోత్రీయామౌచకల్పయేత్ | త్వదధికమస్మాధిః పరికల్పితమితత్కల్పిత్యథాం నతుదానాయవ్యాపాదరాయవాప్రతిశోత్రీయముత్తాద్యసంభవాల్ తస్మాత్సత్త్విక్యాచ్యవకిరత్వమితి | మధుపరగానహానాహపస్తంబః | గోమధుపరగాహాకపేదాధ్యాయాచార్యఋత్విక్ స్నాహకోరాజావాధర్మజ్ఞ ఆచార్యా యఋత్విజైశ్వశురాయవాహాఇతి | పరిసంవత్సరాదుపరిష్టాదాగతేభ్యో గోమధుపరగచ్ఛదధిమధుసంస్పృశ మధుపరగంపయోవాసం సృష్టంగావ ఉదకమితిచ || సాంగస్య పేదస్యాధ్యేతా వేదాధ్యాయఃసోఽధిఃమధుపరగమహాతి గాంధవక్షిణాం ధర్మయుక్తజిత రాజ్ఞైవిశేషణం చ శబ్దస్సముచ్చయేపరిసంవత్సరాత్సంవత్సరం వజరయత్వా తదుపర్యాగతేభ్యో మధుప రోగౌగౌదక్షిణేత్యథాః || గౌతమోపి || ఋత్విగాచార్యశ్చశురపితృవ్య మాతలానా మపస్త్రానే మధుపరగాః | సంవత్సరేపునరి వివాహయోర రావగ్రాజ్ఞః శోత్రీయస్యోసనోదకఇతి || మనురిపి || రాహుల్క్ స్నాతక గురుత్ ప్రేయశ్చశురమాతలాక్ || అహాయేన్మధుపరేణి పరిసంవత్సరాగతాక్ | రాజావశోత్రీయశ్చైవ యదాకర్తవ్యమస్థితే || మధుపరేణిసంపూజ్యో నత్వన్మత్రఇతిస్థితిః | ఉపస్థితౌవత్సరాదర్వాగ ప్యాగతౌఅన్యతః అన్యదాస్థితిః నిన్యంత ఇత్యథాః || యాజ్ఞవల్క్యః || ప్రసంవత్సరంత్యమ్యుఃసాత్రకాచార్యపాథికవాః | బ్రియాపివాహ్యశ్చతథాయజ్ఞంప్రత్యత్విజాపునః | అఘాత్యమధుపరే సాంపూజ్యాత్త్యథాః | అతిశింషత్యాహునః | నభోజనాథికంసేవీప్రః

కులగోత్రేనైవయేత్ । భోజనాథాంతం శేశంసన్యాంతాశీఘ్నస్య తేజస్వినో
ఇతి విషయః అతిథిపూజః వాంతాశీఘ్నకాశీసహికులగోత్రేఙ్గీర్వాన్
యాపేతాశ్వాతీర్వతః ॥ యజ్ఞవల్క్యః ॥ పరపాకంపరపాకమబర్హత
నింద్యానంత్రకద్యతే । వాక్వాణిమంత్రచాకల్పంవజామేచ్ఛాభోజ
నం । అనింద్యనామం తదంవినా । అనింద్యనామంత్రితేనాతిక్రామేతిశ్మ
రణాత్ । అంభినూపేణపరపాకభోజనప్రసక్తిప్రత్యేధాథాంతంపాత్య
వాదమాహ మనుః ॥ ఉపాసతేయేగృహస్థాఃపరపాకమబర్హతః । తే
నతేషీర్వపతితావ్రజంస్వచ్ఛాదిదాయుశాం ॥ పరపాకంపరపాకం
తేనపరపాకోపాసనేన॥ యజ్ఞవల్క్యః । అతిథింశ్శ్రీక్షిణంశ్శ్రీమహా
మాంశమనువ్రజేత్ । ముశ్యకల్పానాశేనుకల్పనామచన్ద్రబి । ఆధాపే
థామిరుదకంత్వతాం కల్పాణీవాగిన్యేతాన్తే సహగానేనీయంతే
కదాచనేత్రమునునెమ్ ॥ తృణానాభూయిరుదకంవాకించభోజనసూచ్యతే ।
పితాన్యపిసతాంశేపేనాభివ్యంలేకదాచనేతే । తృణాన్యానాథాకభూ
మిశ్చయ్యాభావేడదకం పాదంజనాభావేనూన్యతా కల్పాణీవాగ్నాథా
వఇత్యుతః । అంభినస్తాగ్రంప్రశంసతి వ్యాసః ॥ సుక్షేత్రేవాపరే
ద్భీజంసుపాత్రేనిక్షేపేజ్జలం । సుక్షేత్రజనసంప్రాప్తదత్తమన్నంసన్యతీ
తి ॥ శాతాతపః ॥ స్వాధ్యాయేనాగ్నిహోత్రేణచుజ్జేవతపసాతథా । నా
వాపిస్తీతిగృహీతోకాంస్త్యన్యథాతథిపూజనాదితి అఃరజేప్రత్యవాయమా
హసవ । అతిథిర్యస్యభగ్నాశోగృహంప్రేతనివతతే । తస్మాత్సకృతమా
దాయదుష్కృతంతుప్రయచ్ఛతి ॥ విష్ణురపి ॥ అతిథిర్యస్యభగ్నాశోగృహం
ప్రేతనివతతే । పితరస్తస్యనాశ్చండదశపాకాణిపంచచ । కాష్ఠధార
హనోబఘృతకుంభశతేన ॥ అతిథిర్యస్యభగ్నాశః తస్యహేమమోనిర
థకకథితి । శిలాఅప్యంఛతోనిత్యంపంచాగ్నిమపిజహ్వాతః । సర్వంసుకృత
మాదత్రైబాగ్మాణానాచితోభవేత్ ॥ ఆత్వమేధిక ॥ సాంగోపాంగాంస్త
థాపేదాకపతీహాదినేదినే । నచాతిథింపూజయతివృధాసపతతిద్విజః ॥

అ హ్నిక కాండము.

పాకయజ్ఞేర్మహాయజ్ఞేఃసోమసంస్థాభిరేవచ । యేయంజంతినచావణం
 తిగ్యహేవ్యపిధిమాగతం ॥ తెహంయశోహికామానానక్తమవ్యంబయ
 ద్భవేత్ ॥ వృధాభవశితస్సర్వంఆశయాహతేయాహతం ॥ విష్ణుః ॥ వ్రేశ్వ
 దేవాదికేప్రాప్తంతిభింయోనపూజయేత్ ॥ సచందాలత్పమానోఽల
 తపనసంశయః ॥ నిర్వాసఃసతియోవిప్రంక్షళకాలాతిభిగృహాత్ ॥ ప
 తితస్త్రోక్షణాదేవజాయతేనాతసంశయః ॥ వ్యాసః ॥ అతిభింపూజయేద్భ
 స్సుశ్రోద్ధంచాద్యప్యమాగతం ॥ సవృషంగోశతంక్షేనదత్తంస్యాదికేమేమ
 తిః ॥ పక్షిశాంతమవిజ్ఞాతమతిభింసంస్పృశాసితం ॥ యోనపూజయతేభక్త్యా
 తమాహు బహుభూతికం ॥ అతిభిగృహ్యభాగ్దశఃగృహాత్ప్రేరినివర్త
 తే ॥ సదత్త్వాసమగృతంతస్య పుష్కమాదాయగచ్ఛతి ॥ అనుశాసనకే ॥
 గృహానాత్రయమాగత్య అన్నహేమానంచజహ్వాహిః ॥ సర్వంసుకృతమావర్తే
 యస్సయంనాచితోఽభిః ॥ ఆపస్తంబః ॥ సవప్రవాణాపత్యః కు
 శలోయజ్ఞోఽత్యవ్రతతోయోధీరామ్ని స్పృశహవనీయోయః కుటుంబో
 గాహాపశ్యోయోవ్యతేసోన్వాహుభ్యుపచన బోజణంస్పృశంతి ॥ పుష్టిం
 ప్రదాంపశూంస్త్వాపూతామితి గృహాంతామశ్వాశియః పూర్వాశిభయో
 శ్చీతేతి ॥ శ్రీతిరపి ॥ నకంచనవసతాప్రత్యావక్షీతతద్వృశమ్త
 స్మాద్యయాకయాచ విధయాబహ్వాన్నంప్రాప్తయ్యాత్ ఆరాధ్యస్తాన్న
 మిత్యాదతే ॥ వసత్యథామాగతంనవిచారయేత్ ॥ వాసేచాన్నం
 దాతవ్యంతస్మాదేవకేనచప్రకారేణ బహ్వాన్నసంగ్రహంకుర్యాత్ ॥ య
 స్మాదన్నవంతోగృహిణో హ్యగతాయాశిభయేఅరాది సంసిద్ధమస్త్రై
 అన్నమిత్యాచక్షతభిశ్యథాః ॥ వ్యాసః ॥ వెవాభ్యాసోన్వహంశక్త్యా
 మహాయజ్ఞక్రియాక్షమా ॥ నాశయంత్యాశుపాపాని దేవానామచానంత
 థా ॥ తస్మాత్సర్వప్రయత్నైవ కృత్వాకర్మాణీవైద్విజః ॥ భుంజీతస్వజనై
 స్సాధకం సయాతిపరమాంగతిం ॥ ఇతిమనుష్యయజ్ఞః ॥

—* అథ భోజననిరూప్యతే *

తత్ప్రవ్యాసః ॥ యజ్ఞోపవీతీనుజీత సుగంధాలంకృతశ్శుచిః ॥ సాయం
ప్రాతర్నాంతరావై సంధ్యామంత్రవిశేషతః । నాయజ్ఞశిష్టమగ్నీయా
న్నశ్చాద్యేనాప్యమానసః ॥ ధర్మోదయే ॥ నాశితాశీమలంఘక్ష్మై అపశి
ఘాయతోజితం । అహుతాశీక్రిమింఘక్ష్మై అదాతావిషమశ్శుతే ॥ ఏ
కస్యపన్నమశ్శుతి వస్త్రంవాసశ్చశోభనమ్ । యోసంవిభజ్యభృత్యాహం
కోన్యశంసతరస్తతః । త్యదైతభృత్యాహం దాతాపితోగుణరోస్తథా ।
విఘనంవాససోత్పియాత్ వైవంధ్యేనహీయతే ॥ అపరాక్ష్మే ॥ అచా
ర్యోబ్రహ్మలోకేః జేవలోకేష్వరోద్వజః । పశుయోష్నరసాంలోకే
వైశ్వదేవస్యదాంధవాః ॥ సంబంధనస్వగ్లోకలోకస్య పృథివ్యాంమాతృమా
తులౌ । అకాశేశాస్త్రవిజ్ఞేయా చాలవృద్ధకృతాతురాః । మనుః ॥ సా
యంప్రాతర్ద్వికజాతీనామ శనంశ్రుతిచోదితమ్ । నాంతరాభోజనంకు
ర్యాదగ్నిహోత్రసమోవిధిః । నాతప్రగేనాతీనాయం నసాయం ప్రాతరా
శితః । అతప్రగతజరరాత్రే అతసాయమధకరాత్రే నసాయంప్రాతరా
శితః । రాత్రీవాహనివాద్విర్నభుంజీతేత్యధః ॥ కుశిరపి ॥ తస్మాద్విర
హ్నమనుష్యేభ్య ఉపహ్రీయేత్తతి ॥ హరీతోపి ॥ కృతహూమస్తుఘంజీత
సాయంప్రాతరుదారధీః ॥ గౌతమః ॥ సాయంప్రాతర్నవ్నంకృహీ
పూజితమసిందకభుంజీత ॥ ఆపస్తంబోపి ॥ కాలయోభోజనమన్యస్య
ప్రాయశ్చిత్తాదితి ॥ హరదత్తః ॥ పరిసంఖ్యాయంభోజనస్యరాగప్రాప్త
త్వాత్ । అశ్యేతునియమమన్యంతే ॥ శక్తౌసత్త్వాంకాలయోభోజనమవ
శ్యంకరమన్యం । ప్రాణాగ్నిహూత్రస్యాలోపయేదితి ॥ తథాబోధాయ
నః ॥ గృహసోబ్రహ్మచారివా యోనశ్చంస్తుతపశ్చరేత్ । ప్రాణాగ్ని
హూత్రలోపేన అవశీణేభవేత్తుసః ॥ అత్రప్రాయశ్చిత్తాత్ప్రాయశ్చిత్తే
తదేవవిధానంయథాప్యవహరంతి అంతరాప్రాతరాశ్చ సాయమాశస్త
త్రైవ ॥ సదోపవాసీభవతి యోనభుక్ష్మైకదాచన ॥ ప్రాణాగ్నిహూత్ర

మంత్రాంస్తు నిమిశేభోజనజకేత్ । త్రేతాగ్నిహూత్రమంత్రాంస్తు ద్ర
వ్యాలాభేయథాజకేత్ ॥ ఇత్యేవమాచరస్విప్రః బ్రహ్మభూయాయకల్పత
ఇతి ॥ వ్యాసః॥ సాయం పాత్రమణుష్యాణామశనంశుః కహోదితమ్ । నాం
తరాభోజనంకుర్యాదుపవాసవిధేవకః । నస ధ్యయోఃప్రథాతేన నా
థరాత్రైకదాచన ॥ శంఖః ॥ ఉపలిప్తేశుచోదేశే పాదాప్రత్యక్షవా
కరా । ఆచమ్యాచ్రాననోక్రోధః పంచాదోభోజనంచకేత్ ॥ వ్యా
సోపి ॥ పంచాదోభోజనంకుర్యాత్ ప్రాజ్ఞుభోమానమాస్థితః । హ
స్తాపాదాచాస్యమిషు పంచాద్యోస్సంతతంమతః ॥ దేవలః ॥ పాదాప్రత్య
క్షహస్తాచద్విరాచమృదవాగ్యః । ప్రాజ్ఞుభోన్నాసిభుంజీతశుచిః పీత
వధిస్థిః ॥ మనుః ॥ ఆద్రవపాదస్తుభుజీత నాద్రవపాదస్తుసంవిశేత్ ।
పంచాదోభోజనంకుర్వత్ ముచ్యతేసర్వకీర్తిషైః ॥ విష్ణుపురాణే ॥
ప్రశస్తతరపాణిస్తుభుంజీతప్రయతోగృహీ । పుష్కరంధరశ్శాస్త్రంధర్మ
ధారీనరేశ్వర ॥ నైకవస్తుధరస్సాద్రోపాణిపాదోనరేశ్వర । పితృధ్వ
దనాప్రీతిః భుంజీతనివిదిష్టుభిః ॥ దేవలః ॥ సమ్యక్కర్మాతోపలేషస్తు బహి
రాచమ్యవాగ్యతః । ప్రాజ్ఞుభోహ్యన్నమన్నయాత్ సమ్యగ్విత్తభాజనః ।
యస్తుభోజనశాలాయాం భోక్తుకామఉపస్పృశేత్ । ఆసనస్థానచా
న్యత్ర సవిప్రఃపశ్చిమూషకః ॥ స్మృతిరత్నివత్సాం ॥ భోక్తుకామో
యదావిప్రోహ్యచాంతేత్వాసనస్థితే । ఆభివాదంకరోత్తస్య ఆచామేచ్ఛపు
నస్తతః ॥ అపస్తంబః ॥ భోజ్యమానస్తుప్రయతోద్విరాచామేదితి ॥ సం
వతః ॥ ఆచమ్యైవతుభుంజీత భుక్త్వాచోపస్పృశేదపః । అనాచాంత
స్తుయోశ్చీయాత్ప్రియశ్చిత్తయతేహిసః । అనాచాంతఃపిచ్యేస్తు అపివా
భక్షయేద్ద్విజః ॥ గాయత్రీప్రసహస్రంతు జపంకృత్వావిశుభ్యతి ॥ బో
ధాయనః ॥ ఉపలిప్తేసమస్థానైశుచిర్జ్ఞాననాస్తితే । చతురశ్రంత్రికో
ణంచవతుకలంచార్థచంద్రకం ॥ కర్తవ్యమానుషూర్వో బ్రాహ్మణాది
షుండలం ॥ శంఖః ॥ ఆదిత్యావనమిషుద్రాః బ్రహ్మచైవంపితా

302 వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాభతే * భర్తాచక్రే,

మహాః । మండలాన్యవజీవంతి తస్మాత్కుర్వీతమండలమ్ ॥ యాతు ధా
 నాః పితౄణాం శ్రీ అను రాశ్చాభరాక్షసాః । ఘ్నంతి వైవధమన్నస్య మండలే
 నవివజితం । బ్రహ్మవిష్ణుశ్చరుద్రాన్చ శ్రీహరుతాశనవీవచ । మండలా
 న్యవజీవంతి తస్మాత్కుర్వీతమండలం ॥ ఉపలితైశుచాదేశే నిచ్చిద్రంచ
 తురశ్రకమ్ । గోమయమండలం కృత్వా భోక్తశ్శమితి నిచ్చితం ॥ పాత్రా
 వస్థానతోన్యూనమధికం వానకారయేత్ ॥ పితౄమహాః ॥ చతురశ్రం
 బ్రాహ్మణస్య శ్రోత్రోం తుత్రయస్య శు । వరులంజైవ వైశ్యస్య శూద్రస్యా
 భ్యుత్పాదం స్మృతం ॥ బోధాయనః ॥ మంత్రేణైవ ద్విరాచమ్య గోమయే
 నోపలిక్యతే । భస్మనాచారితావాపి మండలంకారయేత్తతః ॥ మంత్రః
 ప్రణవః ॥ స్మృతిరత్నై ॥ ఆశ్వమేధిక ॥ స్నాతశ్శుచిశ్శుచాదేశే నిజా
 నైహుతపావకః । మండలంకారయిత్వా చతురశ్రం ద్విజోత్తమః । తు
 త్రియశ్చైత్తతోష్ణత్తం కైక్యేథేకమనమాహితః । భోజనభోజనవి
 ప్రాంతిరాత్రఫలమన్నతే ॥ అనానాథపాదస్తు బ్రాహ్మణోయస్తుభుం
 జతే । కుశేనసంమితంచాన్నం తుల్యం గోమాంసభక్షణే ॥ చంద్రికా
 యామ్ ॥ గుప్తం వైవప్రదేశేతు ప్రాజ్ఞుభోవాప్యగద్యుభిః । సుఖాసనై
 సమాసీనః పాదాశ్చ త్వాన్మీతతే । భువంస్సృష్ట్యానీతుపాదాభ్యాం పా
 త్రం సజ్యేనపాణినా ॥ బిజ్యాప్రదేశాభిముఖః సమశ్చియాత్ప్రసన్నధీః ।
 ఆహారంతురహఃకుర్యాత్ విహారంచైవ సర్వదా । గుప్తాభ్యాం సముపేత
 స్సాన్య త్ప్రీతాశేహీయతే శ్రీయం ॥ భారతే ॥ మహానసానానామేకాంతే
 భోజనం హి సుఖాయతే ॥ వ్యాసః ॥ ప్రాజ్ఞుభోన్నానిభుంజీత సూర్యా
 భిముఖవీచవా । ఆసీనః స్వాసనైశుద్ధేభూమ్యాం పాదానిధామచ ॥ గోవి
 లః ॥ ప్రాజ్ఞుభోవస్థితో ధూతః ప్రతీచీం వాయుధానుశం । ఉత్తరం వాపి
 కాశ్యేచ దక్షిణం తు వివజయేత్ ॥ అపస్తంబః ॥ ప్రాజ్ఞుభోన్నాని
 భుంజీతేతి మనుః ॥ ఆయుష్యం ప్రాజ్ఞుభోభుజేత్తయశస్యందక్షిణాముఖః శ్రీ
 యః ప్రత్యుజ్జుభోభుజేత్తయశస్యందక్షిణం దక్షిణముఖః శ్రీ
 యః ప్రత్యుజ్జుభోభుజేత్తయశస్యందక్షిణం దక్షిణముఖః శ్రీ

విజ్ఞానానమాహుప్రచేతాః । గోశక్యన్త్యుత్త్యయంభిన్తం తథాపాలాశ
 మేవచ । లోహబద్ధంసదైవాకాం విజ్ఞయేదాననంబుధః ॥ కాశికః ॥
 భిన్నాననమయోవజ్ఞాం తద్దైవమృగచమూచ । కృష్ణాజినంచయత్నేన వి
 జ్ఞయేత్పుత్రవాకాసదా ॥ ఆపస్తంబః ॥ యత్నేనధారయేద్విప్రః పవి
 త్రందక్షిణైకరై । ఘంజానస్తువిశేషేణ చాన్నహోమైర్నలిప్యతే ॥ బో
 ధాయనః ॥ భోజనంభజనందానముపహరప్రశిగ్రహణా । నబహిజాణ
 నుకార్యాణి తద్వదాచమనంస్తృతమ్ ॥ ఇతివ్యాసః ॥ స్వయంప్రత్యాశ్చ
 పాత్రాణి దత్తుమన్నంభుధార్యయా । భోక్తృశ్యంసమృతంసోష్ఠం హీ
 తంపథ్యంమితతథా ॥ విష్ణుపురాణే ॥ అర్చంప్రశస్తంపథ్యంచ ప్రోక్షి
 తంప్రోక్షణోదకైః । నకుస్మితాఘృతంచైవ జుగుప్సితమసత్కృతమ్ ॥
 భోజనపాత్రాణ్యాహూర్జ్వలంకారి । అపాత్రంవాధకాంశ్యంవారజ
 తంవాహిరగ్మయమ్ ॥ తాః పాత్రాణిసర్వేషాం యథావిభవమావరేత్ ॥
 పైశీంసిః ॥ ప్రశస్తాస్తద్ధపాత్రేషు భుజీతాకుపితోద్విజః । సౌవజ్ఞే
 రాజతేతామై పద్మపత్రపలాశయోః ॥ భోజనభోజనైవైవ త్రిరాత్రఫ
 లమశ్నుతే । యేవమేవతుయోభుక్తుం విమలకాంశ్యభాజనైః ॥ చత్వారి
 తస్యవధాంతే హ్యయిఃపూజాయశోబలం । తత్రపద్మపత్రభోజనంగృ
 హీవ్యతిరిక్తవిషయమ్ ॥ పలాశపద్మపత్రేషు గృహీతుక్మేరావ్రతంచరేత్ ।
 బ్రహ్మచారియతీనాంతు చాంత్రాయణఫలంచరేత్ ॥ ఇతివ్యాసస్త్రురణాత్ ॥
 రత్నావళ్యాంతు । విల్వపాలాశపత్రేషు స్థాలజెహాష్కరేతథా । గృహస్థ
 శ్రేష్ఠమశ్నీయాత్ శుద్ధైశ్చాంత్రాయణంచరేత్ స్మృతిరత్నైః ॥ క
 దలీగభాపత్రేచ పద్మపత్రేచలేప్యశీ । వల్లిపలాశపత్రేచ భుక్త్వాచాం
 ద్రాయణంచరేత్ ॥ పాలాశేషుచపత్రేషు మధ్యమేషుచభారత । యస్తు
 భుజ్జ్ఞానలభతే ప్రాజాపత్యందినెదినై ఇతిభారతవచనాత్ ॥ యదిచ్చ
 త్యుర్ధ్వగామిత్యంపరంస్థానంచశాశ్వతం । పద్మపత్రేషుభోక్తవ్యం నూన
 మేకంపరంతరం ఇతివైశీనసివచనం యతిబ్రహ్మచారివిషయం । కావ్య
 విషయమితి ॥ స్మృతిరత్నైః । స్మృతిచింతావణౌ । ఏకవివతభుజీ

308 వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధన్యశాస్త్రే,

త విమలైకాంశ్యభాజనై | పలాద్వింశతికాదర్వాగతఃఃక్షణంయథేచ్ఛ
 యా || కాంశ్యపాత్రేష్యహస్థైకవిషయం | యత్యాదీనాంతునిషేధాత్ ||
 తదాహప్రచేతాః | తాంబూలాభ్యంజనైవై కాంశ్యపాత్రేఽభోజనం ||
 యతిశ్చబ్రహ్మచారీవ విధవావవివజ్జయేత్ || అపరాశైః || కాంశిక
 శ్యతుయత్వాపం శృహస్థస్యతథేవ | కాంశ్యభోజీమతిస్సర్వంప్రాప్ను
 యతిగ్రాప్యిషంతయోః || సంవర్తిః || శూద్రాణాంభాజనభోజనైలహా
 రాత్రముపోషితోధూత్వా ఘృతంప్రాశ్యవిశుద్ధతి || మనుః || నపాదాక్షాల
 యేతాంశ్యకదాఽదవిభాజనై | సభిన్నపాత్రేఘంజీత సభావప్రతియా
 పితే || మైత్రీనసిః || సౌవణ్యంరాజతంవాపి శూద్రపాత్రంనతుస్పృశేత్ |
 ఇతతేషాంతుశుద్ధిస్సాన్యత్రాపఘషణతస్తథాబ్రహ్మశ్రేతుయోఘక్షే
 మాసమేకంనిరంతరం || త్రిభిశ్చాంద్రాయజైస్తుల్గం మహాపాతకనాశనం |
 బ్రహ్మపత్రంబ్రహ్మమఖి || పనసాంప్రసూరికేళ కదళీబిల్వపత్రకై | భోజనై
 క్రౌంచపత్రైవ చాంద్రాయణఫలంభవేత్ || మనుః || వటారాశ్వత్థపత్రై
 ఘమంభీతిండుకపత్రయోః | కోవిచారకరంజేషు ఘక్తాచాంద్రాయ
 ణంవరేత్ || వ్యూహః || కరైకర్పటకైవై హ్యయసేతాంప్రభాజనై | వ
 టారాశ్వత్థపత్రేషు ఘక్తాచాంద్రాయణంవరేత్ || శాండిల్యః || వా
 తకోగూరంకాంశ్యంభోజనేశ్వత్థమేవ | కటుంబినామకామానామ
 పీచ్యంతీహకేచన || ప్రచేతాః || మృన్మయేపఘాప్యైవా కార్పా
 సేతాంతవేత్సరి | నాశ్నియాన్నపిదన్న ముదకంచతఃఫాంజలై ||
 కార్పాసపాత్రై || తాంతవైవస్త్రై || సంగ్రహే || కరైకర్పటకై
 వ శిలాయాంచప్రమాదతః | బౌదుంబరైపలాశైవ ఘక్తాచాంద్రాయ
 ణంచరేత్ || హరీతః || నకృష్ణైశ్చగ్మయేపాత్రైశ్చయేత్ | న
 భిన్నపాత్రేనధూమా తామ్రీవజికత సువణశంఖశక్తి స్ఫటికానాం
 భిన్నేవానదోషైతి తామ్రపాత్రభోజనంబ్రహ్మచారివిధవావిషయం ||
 అపస్తంబః | బైదుంబరశ్చమనస్సువణనాభః ప్రశస్తీనచాన్యేవన
 భోక్తవ్యం || బౌదుంబరః || తామ్రమయశ్చమనః | భోజన

పాత్రంహిరణ్యనాభ స్వర్ణేనమధ్యైలంకృతః । ఏకవివతత్రభుంజీతేత్య
 థః ॥ తచ్చపాత్రంభూమాస్తాపనీయం ॥ తదాహవ్యాసః ॥ పంచా
 దోఽభోజనంకుర్యాద్భూమాపాత్రంసిధాయచ । ఉపవాసేనతత్తుల్యం
 మనురాహప్రజాపతిః । భూమాపాత్రంప్రతిస్థాప్య యోభుజేఽవాగ్య
 తశ్చుచిః ॥ భోజనభోజనైవైవ త్రిరాత్రఫలమశ్నుతే । తచ్చస్థాపనంప్రా
 ణాహుతిపర్యంతం తతోయంతికా మారోఽభ్యభోక్మన్యం ॥ తదాహ
 వ్యాసః । రక్తపాత్రైశ్చభుంజీత పంచగ్రాసాన్మహామునః । శేషమద్భృత్య
 భోక్తవ్యంబ్రూయతేతత్రికారణం । విభ్రుహందోషసంస్పృశంపాదచే
 లరజస్తథా । సుభేసఃకుక్ష్యేవిప్రోపి పితృకాంతనలవృతే ॥ మైశ్చకభో
 జనాపిత్వపాత్రాయనం నలోపనీయమిత్యథః ॥ స్మృతిరత్నై ॥
 ప్రాణాహుత్యధ్వజముద్ధవ్య పాత్రంయంతేనిశీచేత్ । ఏకత్యర్వంస్వ
 గృహ్యోక్తం । స్మృత్యధికసారే ॥ పాదోఽపత్యవ్యద్విరాచమృప్రా
 బ్మఖండః బ్రూభో వాచస్థోఽవీతీసోత్తరవాసా విభవనతరత్న హిరణ్యపా
 ణిః । గంధావితమాల్వాన్వితః । ప్రసక్తశ్శక్త్యచతురశ్రపీతే సుఖానీనోఽహా
 మాః । ధాయ ప్రాణాహుత్యనంతరం యంత్రికాదాపాత్రం సిధాయ
 పంచయజ్ఞావశేష్టం సంసక్మాతమమితం ఘృతాద్యుపసృతం మాతృభా
 ర్యావిదత్తిమతిభ్యధ్యాగత పుత్రభృత్యాచి పరివృత ఏకాంతేభుంజీత ॥
 బోధాయనోపి ॥ సర్వావశ్యకావసానే ప్రత్యేభితపాణిపాద అపచచ
 వ్యసంమృష్యో పలిష్మేశుచా శేషేప్రాబ్మఖ ఉపవిశ్య ఉద్భృత్యమం
 త్రోఽపరిషిద్యపరివెవ్యమాంఘ్రాభుకవస్సువరో మిత్యుపస్థాయవాచన్ని
 యచ్ఛేద్యస్తరున్నం నుహంవాహృతిభిః ప్రదక్షిణముదకం పరిషివ్యసవ్యేన
 పాణినావిమంచన్నయతోపస్తరణమనీః పునస్తాఽపిః పీత్వాపంచాన్నేన
 ప్రాణాహుతీజ్ఞాహుతి ప్రాణేనివిష్కోచ్యతంబహూమిశివోమావిశాప్ర
 చాహాయ ప్రాణాయస్వాహేతి పంచభిః పర్యామైహుకత్వామూర్ఛ్య
 భూయతకర్తయేత్ ప్రజాపతిః । మనసాధ్యాయ స్మంతరావాచంసవిస్మ
 శేత్ యచివిస్మశేమ్భాభుకవః । సువరోమిదమిత్వా పునరేవ భుంజీతా

భావ్యదాహరంతి । ఆసీనగ్రహజ్యోతిషాయాత్ వాగ్యతోన్నమద్య
యక్ అనుందయం స్తన్నవికీరక్ భుక్త్వాన్నంసముపస్పృశేత్ ॥ సు
మంతుః ॥ అన్నంనిభావ్యసపరిశ్రేణహస్తేనకదాచన పూజయిత్వాత
దన్న మాహేశనంతుసమంత్రకం ॥ వ్యాసః ॥ అన్నంద్యష్టాషణిమ్యాదౌ
ప్రాంజలికథమేచ్ఛితః । అస్మాకంనిత్యమస్తేవై దితిభక్త్యైకకంఠ
యేత్ ॥ మనుః ॥ పూజయేదశననిశ్యం మధ్యాహ్నైతదకుత్సయిక్ ।
పూజితంహ్యశనంనిత్యం బలమూజకంప్రయచ్ఛతి । అపూజయంతియె
భక్త ముభయంతుహినస్తీతత్ ॥ భారతేషి ॥ అన్నంపూర్వంనమస్కు
ర్యాత్ పశ్యన్మేదనాంతరాత్మనానాన్యదాలోకయేదన్నం సమగ్రస్మేతత
త్పరభతి ॥ మాధవీయ ॥ తిశోమహావ్యాకృతిభిః పాత్రంతత్కరిష్యిష్యచ ।
ఋచేనసాయంసత్యేన ప్రాతశ్చపరిషేవయేత్ ॥ సోదశిందక్షిణంపాణౌ
కుర్యాదన్నప్రదక్షిణం । అపేయంతద్భవేత్తేయం పీత్వాచాండ్రదాయణం
చరేత్ ॥ ఆశ్వమేధికేషి ॥ పార్వణజలముద్భృత్య కుర్యాదన్నంప్రదక్షి
ణం । అపేయంతద్విజానీయాత్ పీత్వాచాండ్రదాయణంచరేత్ ॥ పరి
షేచనావశిష్ట జలమపేయమిశ్యథాః । పరిషేచనజూదన్య త్వేయమేత
త్క్రొచంద్రవత్ ॥ గోవిల ॥ వ్యాహృతిభిర్గాణాత్రాభిమంత్యఋతం
త్వాసత్యేన పరిషించామితసాయం । సత్యంశ్వరేపరిషించామితిప్రాతః ॥
పరిషించతీతి సంగ్రహ ॥ ఆహేశనమకృత్వాసు యద్భవంవిస్మృతంఘ
వేత్ । తదన్నంమాంసతుల్యంస్యా ద్భుక్త్వాచాండ్రదాయణంచరేత్ । అ
కృత్వాపరిషేచనంయస్తవన్నం పరిమశేయేత్ । ఆభోజ్యంతద్భవేదన్నంఘ
త్వాచాండ్రదాయణంచరేత్ ॥ పరిషేచనతఃపశ్చాత్పూర్వంప్రాణాహుతే
స్తథా । పునరన్నంనగృహ్లేయాదితి వేదవిదోవిదుః । పరిషేచనాత్ప్రగితి
భావః ॥ విశేషోభవిష్యత్పురాణేదశితః । భోజనాత్ప్రంచినన్నాగం ధ
ర్మాహారాయవై బలిం ॥ దత్వాధచిత్రగుప్తాయ ప్రేశేభ్యశ్చేదముచ్చ
రేత్ ॥ మంత్రః ॥ యత్రక్వచనసంస్థానాం త్సుత్త్యస్తోపహతాత్మనాంధూతా
నాంత్యపమయేతోయమిదమస్తుయథాసుఖంహరితస్తు । అన్నాయనమః, అన్న

సతయేనమః పూతాయనమః, పూతపతయేనమః, పూతానాంపతయేనమః
 ఇతిపూజాబలిం దద్యాదితి స్తుత్యనామసాధే | గాయత్యాన్నమభ్యుత్యం
 ధూరిత్యాదితదాహూత్రాచాభిమంత్ర్యాయనమః చిత్రగుప్తాయనమః
 సర్వభూతేభ్యోనమః ఇతిపూజాబలిం దద్యాత్ || పరాశరః | తతఃప్రత్యక్ష
 హస్తం వధ్యాత్వా చాన్నాగ్నిజైవతం | సమంత్రాచమనం కృత్వా స్రాశ్యచాహు
 తిపంచకం || తదాతునస్త్వప్తిరహితం కృత్వా భుంజేతవాగ్మతః || గోవి
 లః || అంతర్వరీధూతేషు గుహాయాం విశ్వతోమఖః | త్వం యజ్ఞశివో
 స్తుస్త్వం వపట్కార అభోజ్యోశిరసోఽప్యశత్వం బ్రహ్మత్వం ప్రజాపతిః |
 ధూమ్రావశిషువరోమహతో పస్తరణమసీన్యపః పీత్వా దశహేతారం మ
 నసోమధ్యాత్వా త్వరంపంచగ్రాసాం గృహీయాత్ || ప్రాణాయస్వాహే
 తినత్యమేవ తేన జహ్నాహుపానాయ స్వాహేతి అన్వహార్యపచనమేవ తేన జ
 హ్నాతి | ఉదానాయస్వాహేతి సన్యమేవ తేన జహ్నాతి || సమానాయ
 స్వాహేత్యవ సన్యమేవ తేన జహ్నాతి | ఏతేమంత్రాః ప్రణవాద్యాః కర్త
 వ్యాః || తథాచశౌనకః || స్వానంతాః ప్రణవాద్యాశ్చ నామమాత్రా
 స్తువాయవః | జిహ్వామైవగ్రసేదన్నం దశనైస్తునసంస్పృశేత్ | స్తుతిర
 త్నై || హస్తప్రత్యక్షయైచ్చైవ పశ్చాత్ప్రీయతమానసి | ధారయన్ స
 వ్యహస్తేన సాత్రంతద్వాన్యతోద్విజః || అమృతోపస్తరణమసీన్యా పోశన
 క్రియాంచరేత్ | అంగుష్ఠతః సీచైవ వధృమాదత్మతీయకాంతిస్రశిచ్ఛేచాం
 గుశీచైః ప్రశస్తాః పాత్రిధారణే | పాశ్రీకాయప్రణవాపేతం పాశ్రీ
 యాన్నాహుతిస్తతః || అపానాయతతోహుత్వా వ్యానాయతదనంతరం
 ఉదానాయతతకుర్యాత్ సమానాయతుపంచమం | విజ్ఞాయతత్వమేతే
 హంబహుయానాత్మవిద్విజః | యథారసంచజానాతి జిహ్వాపాదాహు
 తోద్విజః | తథాస్తరణహీనః కుర్యాత్ పాశ్రీకాయతిమతంద్రితః ఇతి | యా
 జ్ఞావలక్యః || ఆపోశనోపరిష్మాత్ అధస్తాచ్చైవ భుంజితః | అనశ్నన్న
 మృతంచైవ కార్యమన్నం ద్విజాత్మనా || వృధాకౌతాతపః || ఆపోశనంప
 రీధానం పూర్వమాచ్చాదనంపరం | భవత్యన్ననశ్చ హిసోత్పరీయంత

30౮ వైద్యనాథదీక్షియే * స్మృతిముక్తావళి * ధర్మశాస్త్రే,

ధామ్యశం || స్మృత్యర్థసారే || ఆపోశనంవామభాగసురాపానసంభ
వేత్ | తచేవదక్షిణేభాగ సోమపానసంభవేత్ || స్మృతిరత్నై || ఆ
పోశనంతుయఃకుర్యాత్ వామభాగతదైవచ | సద్యఃపిబేత్సురాపానం ఇ
త్యేవంమనురబ్రవీత్ | ఆపోశనంకరేభృత్వా కృత్వాపాత్రేతిలోదకమ్ || శాప్
నయాతేణతత్తుల్యం పునఃపూరయతేయచి || సంగ్రహే || గృహీత్వాపో
శనంహస్తే పాత్రేచైవతిలోదకమ్ | పూరణంచేత్సునః కుర్యాత్సురాపా
నసంభవేత్ | ఆపోశనంకరేభృత్వా పాత్రస్థానంసలంఘయేత్ | హస్తే
సలంఘితంచాన్నంఘక్త్వాచాంద్రాయంబరేత్ | ఆపోశనకరోవీషయితశీ
ర్వచనంవచేత్ | ఆభోజ్యంతద్భవేదన్నం దాతాభవతఃకృషీ | ఆపోశ
నంగృహీత్వాతు స్వస్తికుర్వంతియేద్విజః | నచేవాస్త్రప్తిమాయాంతి ని
రాశాఃపితరోగతాః | ఘంజానోభివచేద్యస్తు తదన్నంపరివజయేత్ |
ఆపోశనంచాననంచ త్రైలాఘ్యంగంతభేవచ | స్వయంకరకృతంప్రోక్త మా
యుశ్శ్రీపుత్రహనిదం || వసిష్ఠః || ఆపోశనంసర్వభాగం తేనాన్నంతునలంఘయే
త్ | బాహునాలంఘితంచాన్నం అఙ్గోజ్యంమనురబ్రవీత్ || అత్రిః || శబ్దే
నాపఃపయఃపీత్వాశబ్దేనఘృతపాయసం || శబ్దేనాపోశనంపీత్వా సురాపా
నసంభవేత్ || ఆపోశనమకృత్వాతు యస్తుఘృజీతమూఢధీః || సమాకర
సమోఘక్త్వానరకంప్రతిపద్యతే || స్మృతిరత్నై || ఆపోశనమకృత్వాతు
యోధుక్త్వానాపదిద్విజః | ఘంజానోవాయదిబ్రూయాత్ గాయత్రీ
ప్రశతంజషేత్ || హరీతః || పంజప్రాణాహుతీఃకుర్యాత్ శుద్ధాన్నే
రభిపూరితైః ఉచ్ఛిష్టైఃతుఘృతందద్యాత్ ప్రాగ్భృతేలవణాన్వితం || వ్యా
సః || ప్రాణాగ్నిహోత్రంశుద్ధానైః లవణంవ్యంజనోష్ఠితైః | కుర్యా
త్ప్రాణాహుతీనకమనిందన్నేవచర్వయేత్ || స్మృతిసారే || మధ్య
మానామికాంగుష్ఠైః గృహీత్వాన్నంమితంపునః | ప్రాణాయచేత్యపా
నాయ వ్యానాయచయథాక్రమం | ఉదానాయసమానాయ స్వాహేతి
జపహయార్కమాత్ || స్మృత్యర్థసారే || ఆపోశనంగృహీత్వా స
గ్ధాంగులినిగ్రహయత్ | ప్రాణాయామపానాయ వానాయోదానాయ సమానా

గుచ్ఛాహేతి పంచామూతీః సమృతాః సక్షీ గావాభుక్త్వాకృత్సమన్నం
 సాంగుష్ఠాగ్రసేదితి || శానకః || తిజిన్విమధ్యమాంగుష్ఠలగ్నం ప్రాణా
 హుతీభావేత్ || మధ్యమానామికాంగుష్ఠేఽగ్నిః అపానైజహుయాత్మతః |
 తిజిన్విమధ్యమాంగుష్ఠాగ్రసేదితి || సమానైర్వహసే
 న సముదాయామూతీభావేత్ | స్త్యుత్త్యంత రిచి శేషోదశితః || కసివృత
 జాన్యంగుష్ఠైరుదానైజహుయాద్భుభుః | వాగ్యమనమాహునుః || సా
 న్యతోవరుణిశక్తింహుయాతోగ్నిః శిమంహరేత్ | భుంజతోమృత్యురా
 యువ్యంతస్మాన్మృత్యున్త్రిమస్త్యుతం || నాన్యదైవరణంబిష్టుం సవాధ్యాయే
 చ్చక్రీర్తయేత్ | నాశౌచంకీర్తనతస్య పవిత్రంభగవాన్హరిః | దేవతా
 భిదానంచాప్రాయత ఇత్యాపస్త్రాబరచనం దేవతాంతర విషయమిత్యా
 హుః | మానవ్రతంమహాకష్టం హుంకారేణాపివత్సతి | తథాసతిహు
 దోషస్తస్మాత్తంనియతంచరేత్ | ఏతచ్ఛక్తావతమానంపంచగ్రాసవిష
 యం || తథాచమనుః || అగ్నిదంభుంతుయేఽగ్నిం వాగ్యతోన్నమకుత్స
 యం | పంచగ్రాసమృహమానంప్రాణాద్యాప్యామనంమహత్ || స్త్యు
 త్యథాసారే || అన్యచాన్నస్యగ్నిరోషాః మంత్రైర్వాదిపంచజైః |
 తదేవభోజనంజ్ఞేయం తత్రైవనియమస్త్వంతః || ప్రాణాహుతిమసర్వాసు
 హుతాన్వేవత్యజేద్భవే | పాత్రస్యధారణంమానం తావత్సద్భిధావేద్వి
 జైః | అన్యత్రవాసిషేధాథా ముపదంశస్యవాభునః || ధర్మాథా విస్వ
 జేద్వాద్వాద్వాసద్వాకదాచన || శాండిల్యః || నావశ్యేభోజనమానం
 కుటుంబాశ్రమవాసినాం || వాచోపచారః కర్తవ్యః భుంజతాం సహభోజ
 నే || స్త్యుతిరత్నావశ్యాం || ప్రాణాగ్నిహుత్రాదన్యత్ర నాసామానం
 మాచరేత్ | యదిభుంజీతతూష్ణీంతు సవిత్త్రైవతుభోజయే | ససాదో
 భ్రాతరంహంతి సంతతించాపితచ్ఛ్చీయం | ఏతదేవాభిషేత్వాహవ్యాసః ||
 మానీవాప్యథవామానీప్రహృష్టస్సంహతేంద్రియః | భుంజీతివిధిరద్వివిధః
 సహోచ్ఛిస్తాదిచాహరేత్ || వాషేనపాత్రస్పృశోపి కర్తవ్యః | తత్రయ
 మః || సముత్థితస్తుయోభుక్తైర్మోభుక్తైర్ముక్తభాజనైః | ఏవంహైవస్య

తఃప్రాహ భుక్త్వాసాంతపనంచరేత్ । ముక్తభాజనేవామహస్మే నా
 స్పృష్టభాజనభివృద్ధిః ॥ బోధాయనోపి ॥ సక్యేన పాణినానివిముంచక
 అమృతోపస్తరణమసీశ్యపః పీత్వా ప్రాణాహుతౌజాహుతీతి । ఏతచ్చ
 ప్రాణాహుత్యన తరంవైకల్పికం । ప్రాణాహుతౌహుతాయాంవాశ్యజే
 త్వాత్రస్యధారణం ఇతిగోవిలస్మరణాత్ ॥ ఆపస్తంబోపి ॥ భు
 క్తేపాత్రంహిత్యావేతి ॥ భోజనపాత్రంసక్యేన పాణినానివిముంచేత్ప్రా
 ణాహుతాదూర్వకంముంచేద్వేత్యథః ॥ బోధాయనః ॥ బ్రహ్మణిమ
 ఆత్మామృతత్వాయేత్యక్షరేతాత్మానాయోజయేత్ । సర్వక్రతుఃసాం
 ఆశ్మయాజీవిశిష్యతఇతి । యథాహితూలమైషికం అగ్నాప్రోతంప్రదీ
 ప్యతే । తత్తత్సర్వాణిపాపానిదహ్యతేహ్యత్యయాజినాఇతి ॥ మాకాండే
 యిః ॥ అశ్వియాత్సన్నాభూత్వా పూర్వంతుమధురంరసం । అవణానోద
 నాన్మధ్యేకసుతిక్రాదికంతతః । ప్రాగ్దవంపురుషోస్నీయాత్ మధ్యేతుక
 తినాదికం । అంతేపునద్రవాశీతు బలారోగ్యంనముంచతి ॥ మనుః ॥
 నాసీదేత్సాంతకోవిచరి తుధాశక్తిఃసంధంజన ॥ సజీవామలవద్వాసో
 భవేచ్చవిభవేనతి ॥ ధర్మోద్యోతే ॥ కాలేసాధకంరసంస్నిగ్ధంఉష్ణంక్షీ
 ప్రంద్రవోత్తరం । అభుక్షురన్నమశ్నీయాత్ నాత్రతావద్దితాగమః । కాలే
 ప్రాణాయతేభుక్తం ఆత్మమన్నంనచాథతేలఘుప్రజీర్యతేక్షీప్రం స్నిగ్ధో
 వ్ణంబలవధానం । క్షీప్రభుక్తంతథాచాన్నం ధాతుసావ్యంకరోతిహి ॥
 మాత్రాశీసర్వకాలంస్యాత్ మాత్రాహ్యగ్నేఃప్రవర్తికా ॥ భారతే ॥ గు
 ణాంస్తుషణ్మాత్రాయుతాభజంతే ఆరోగ్యమాయువ్రాతిభావనాంచ । అ
 నావిలంబాపిభవేదపత్యంన చైవమత్యాశయతాభవేయుఃఇతి ॥ వ్యాసః ॥ నాజీ
 ర్ణేభోజనంకుత్యాత్ కుర్యాన్నాతియుభుషీతః । ఆహారకాలేనంప్రాప్తి
 యోనభుక్తైర్ముభుషీతః ॥ తస్యసీదతికాయాగ్నినరుంధానభివానలః । పా
 తేమశద్ధరూపేమపుత్రభృత్యాదిభిఃవృతః ॥ సుసంస్కృతంహితమితం
 భుంజీతాన్నమకత్సయి ॥ యవగోధూమశాలధ్యంసాంశకాకాదినం
 యుతం ॥ తిక్తామృలవణోపేతంవ్యంజనేశ్వసగఢిభిః । కన్యకా

రాస్విషయక్ (యాక్) కందమూలఫలానివ । అనారోగ్యమనాయుష్య మ
 స్వగ్యణంచాభోజనమ్ । అపుణ్యం లోకవిద్విష్టం తస్మాత్తత్పరివర్జయేత్ ॥ న
 నిందేదన్నభక్ష్యంస్తు స్వాద్వస్వాదూనకుత్సయక్ । ఆద్యోపాణిః పశ్యతి
 స్తు ప్రాజ్ఞుభోజిహ్మసూత్రధక్ ॥ ద్వాత్రింశద్ధాసమశ్నీయాద్దీఘః
 మాయుజీజీవిమః ॥ ఆపస్తంబః ॥ అష్టాగ్రాసాః మనోభక్ష్యాః సో
 డశారణ్యవాసినః । ద్వాత్రింశద్గ్రహస్థస్య అపరిమితం బ్రహ్మచారిణః ॥ ద్వా
 త్రింశత్ ప్రథమార్థే త్రియాయా ఆహితాగ్నివిషయే భోజనమిదిత్యపి
 నియమోనాస్తీత్యాహసవీవ । ఆహితాగ్నిరనద్వాంశ్చ బ్రహ్మచారీవతేత్ర
 యః । అశ్నంతేవసిధ్యంతి స్వకార్యక్షమాభవంతీత్యథః ॥ సవీవ ॥
 యావద్ధాసంసన్నయక్ అస్కందయక్ కృత్సన్ ॥ గ్రాసంగ్రహితసహం
 గుత్థం వముఖం నశబ్దం కుర్యాత్పాణిచ నావధుస్సయాదితి ॥ యావదే
 వగ్రహితం శక్యం తావదేవసం నయక్ పిండికర్షక్ అస్కందయక్ భూమా
 వన్నలెపాన పాతయక్ సహంగుత్థం ఆస్యగ్రాస ప్రచేదేయథాం గుప్తోప్య
 నుప్రవిశతితథా సర్వానేవ గ్రాహక్ గ్రహితేత్యథః ॥ సోత్తరభదన
 త్రైవ యజ్ఞోపవీతీభుంజీతేతి । ఉత్తరభదనముపరివాసః ॥ వ్యాసః ॥ వ
 క్త్రప్రమాణంపిండాంశ్చ గ్రహితేకైకశఃపునః । వక్త్రాధికస్తుయః పిండః ఆ
 త్మోచ్ఛిష్టస్సడద్యతే । పిండావశిష్టమన్యచ్చవక్త్రాన్నిస్రుతమేవవ । అభో
 జ్యంతద్విజానీయా ద్భుక్త్వా చాంద్రాయణంచరేత్ । సదాచాస్యాధికం
 నాద్యా న్నాతిహీనంచకహించిత్ । యథాస్యేవ్యవధానంస్యా త్తథా
 భుంజీతనిత్యశః ॥

—* అథ భోజననియమః *

తత్రపరాశరః ॥ యోవేష్టితశిరాభుక్తే యోభుక్తే దక్షిణా
 ముఖః । వామపాదకరః స్థిత్యా తదైవ్రతాంసిభుంజతే । భుంజానత్రై
 వయోవిప్రః పాదంహస్రేనసంస్పృశేత్ । స్వముచ్ఛివ్యమసాభుక్తే
 యోభుక్తే ముక్తభాజనై ॥ పాదుకస్థానభుంజీత నపర్యంకస్థితోపివా ।

399 వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే;

శ్వానచందాలద్యక్రైవ భోజనంపరివర్జయేత్ || నిసిష్ఠశ్చ | నమః
 శబ్దంకుర్యాత్సర్వాభిరంగుశీభిరశ్మియాత్ పాణిచనాపథానుయాదితి ||
 వ్యాసః | యస్తుపాణితలభుజ్జ్ఞయస్తుపూతాగరసంయుతమ్ | ప్ర
 స్థుతాంగుశిభిర్వాశ్చతస్య గోమాంసపద్మతత్ | హస్త్యశ్వరథధాన్యో
 వృషాస్థితోస్తేవభక్షయేత్ || శ్మశానాభ్యంతరస్థోవా దేవాలయగతోపి
 వా | శయనస్థోనభుంజీత నపాణిస్థానచాసనై | నాద్యోవాసానాద్రా
 శిరాః నచాయజ్ఞోపవీతవాక్ | నప్రసారితపాదస్తు నపాదోపేతపాణి
 మాక్ | నచావాసస్థిసంస్థశ్చ నచపర్యంకమాస్థితః || నవేష్టితశిరాశ్చాపి
 నోత్సంగకృతభోజనః | నైకవస్త్రోదుష్టమధ్యే నోపరక్తస్సపాదుకః | నచ
 మోహపరిసంస్థశ్చ చర్మాచేష్టితపాశ్వకవాక్ | గ్రాసవోషంచనాశ్చీయా
 ద్విర్యశ్చేషంపిబేన్నచ || శాకమూలఫలేక్షూణాం దంతభేదైర్నభక్ష
 యేత్ || బహునాంభుంజితామధ్యే నచాశ్చీయాత్స్వరాన్నితః || వృ
 థానవికిరేదన్నం నోచ్ఛివ్యకుత్రచిద్రవజేత్ | యస్త్యక్తంభుంజితేచాన్నం
 భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ || కూర్మపురాణే | యోభుక్షేషేష్టితశి
 రాః యశ్చభుక్షేషఉదబ్దుభః | సోపరక్తశ్చయోభుక్షేషసర్వవిద్యాత్తదా
 నురమ్ || మనుః || నకుర్వీతవృథాచెష్టాంసవార్యంజలినాపిబేత్ | నోత్సం
 గభక్షయేద్భుక్త్యం నజాతుసకుతూహలీ || చంద్రికాయాం || నోచ్ఛిష్టోభ
 క్షయేత్కించిత నగచ్ఛన్వాకదాచన || ఖట్వారూఢోనభుంజీత నపాణి
 స్థంకదాచన | నాస్మాతోనచసంపిష్టః నచైవాస్యమనాదరః | నచైవశయనై
 నోర్వామ్యముపవిష్టోనశబ్దవాక్ | నైకవస్త్రోనచనదకనప్రేక్షేణప్రదాయచ;
 పాడుప్రసారణంకృత్వా నచవేష్టితమస్తకః || బోధాయనః || సర్వభక్షా
 మ్నాపకందమూలమాంసానిదంతైర్నభింధ్యాన్నాతిసుపీతస్స్యచితి || బృ
 హస్పతిః || ఖాదితాథకంపునఃఖాత్వా మోదకానిఫలానిచ | దంప
 త్యోర్భుక్తశిష్టంచ భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ | సస్మశ్చేద్వామహస్తే
 నభుంజానోన్నంకదాచన || నపాదానశిరీషస్త్రుంసపదాభాజనంస్మశేత్ ||

యాజ్ఞవల్క్యః ॥ గోబ్రాహ్మణజలాన్నాని నోచ్ఛిష్టాన్నచహస్పృశేత్ ।
 ఏతానిఅశుచినాస్పృశేత్ । పాదేనత్వనుచ్ఛిష్టోపి నస్పృశేదిత్యథాః ॥
 యమః ॥ అంకేనారోపయేత్పాదంపాణినానాక్రమేద్భవం । అంగంవా
 నస్పృశేత్పద్భ్యంపాదంపాదాంతరేణచ ॥ నభిన్నభాజనెన్నయాత్ నభూ
 మ్యాంనచపాణిషు ॥ నాంధకారేనచాకాశేనచదేవాలయాదిషు ॥ ఆశ్వ
 మేధికే ॥ ఉత్థాయచపునరిస్పృష్టంపాదస్పృష్టంచలంఘితం । కేశకీటా
 దిభిన్నంచముఖ్యమాజ్యవివజ్జితం ॥ అన్నంతద్రాక్షసంజ్ఞేయంతస్మాద్య
 శ్చైవవజ్జయేత్ । రాక్షసోచ్ఛిష్టఘగ్విప్రఃసప్తపూర్వాన్పరానపి ॥ రా
 రవేనరకేఘారేనపితౄన్నావత్యవ్యతి ॥ హారితః ॥ ఏకవస్త్రోనభుంజీత
 కవాటమపిధాయచ ॥ యానస్థఃశయనస్థోవాపాదుకస్తోపివాపునరి ॥ సవప ॥

నకూద్రాలోకమార్గమగ్రదోషేచమహానిశి । కోణేచామూ
 జితేనాద్యాల్స్థిత్యాశయానుహార్యకే ॥ సంగ్రహే ॥ శయ్యాయాం
 వేత్తాసనై - చంద్రికా లోకేద్వారిమార్గప్రదేశే గోష్ఠేధూళిధూసరేభి
 త్మిసంధాలక్ష్మీకోవజ్జయేదన్నభుక్తిమితి । బృహస్పతిః । అన్య
 గారేగవాంగోష్ఠే దేవద్రాహ్మణస్పృహౌ । జప్యేభోజనకాలేచపాదు
 కేపరివజ్జయేత్ ॥ నోత్సంగేనవభుంజీతనచపాణితతేపిచ । శూన్యాగా
 రేచనాశ్నీయాత్ నచపాత్యాసనస్థితః ॥ కూర్మే ॥ నార్ధరాత్రేనమధ్యా
 హ్నేనాజీర్ణేనాద్రకవాసభృక్ । నభిన్నభాజనెచైవనగభూమ్యాంచపా
 ణిషు ॥ నబ్రహ్మకీర్తయిత్యాపిననిశ్చేషంనభార్యయా ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥
 నభార్యదశకానెన్నయాత్ నైకవాసానదిస్థితః । భార్యాయాయామాత్మపు
 రతఃస్థితాయాంనాశ్నీయాత్ ॥ అపీర్యాపత్యాభూయాత్ । తథావశ్ర
 తిః ॥ జాయాయాఅంతేనాశ్నీయాత్ । అపీర్యచదపత్యంభవతీతి ॥ అతస్త
 యాసహభోజనందూరాదేవనిరస్తమితి విశ్లాసేష్వరః ॥ తథాబృహ
 ద్యమః । మాతావాభగినీవాపిధార్యానాశ్చయోషితః ॥ నతాభిస్సహ
 భోక్తవ్యంభుక్త్వాచాంద్రాయణాచరేత్ । తథాచంద్రికాయాం ॥ నా

సనారూఢపాదస్తువచసాధకంతుభార్యయా । శూన్యాలయేతునాశ్చీయా
 న్నచదెవాగ్నివేత్తని । విష్ణుః । నాశ్చీయాద్భార్యయాసాధంనాకాశేచ
 నపేస్థితః । శయానఃప్రాధపాదశ్చక్వత్వానైవావసస్థికాం । మనుః ॥
 నాశ్చీయాద్భార్యయాసాధం నైనాంవీక్షేతచాక్షుతీం । నువతీంజ్యంభమా
 కాంవానచాసీరాంయథానుఖం ॥ యతు ॥ బ్రాహ్మణ్యసహయోశ్చీ
 యాల్ ఉచ్చిష్టంవాకదాచన । నతస్యవోషమిచ్చాతసిత్వమివమసీషిణః ॥
 ఉచ్చిష్టమితరస్త్రీణాంయోశ్చీయాద్బ్రాహ్మణఃక్వచిత్ । ప్రియశ్చీ
 సవిజ్ఞేయఃసంకీర్ణామూఢచేతనః ॥ ఇతి । నతత్సర్వదాదోషాభావపరం॥
 కదాచనేతివచనాత్ ॥ అతఏవాదిత్యపురాణం ॥ బ్రాహ్మణ్యసార్యయా
 సాధకంక్వచిద్భుంజితచాప్సని ॥ అనోషణఃస్మియాచార్థభుక్తైవతతి
 తల్క్షణాత్ ॥ యదపిహాఢాయనేవోక్తం । యాదిదక్షిణతస్తాంవ్యాఖ్యా
 న్యామోయధేతదనుపసితేనసహభోజనంపర్యుషితభోజనమితి । తదపిత
 స్యదురాచారత్వప్రతిపాదనపరం । తథాచసవవ ॥ మిథ్యేతదితి ॥ గౌ
 తమః ॥ ఉభయంచైననాద్రియేతిష్టస్మృతివిరోధదశనాదితి । అప
 స్తంబః ॥ యమపేతస్త్రీణామనుషసీతస్యోచ్చిష్టంవచయేదితి । ధ
 మేవిప్రతిపత్తావభోజ్యమితిచ ॥ బృహస్పతిః ॥ నోచ్చిష్టంగామయే
 దాజ్యందగ్ధశిష్టంవసంత్యజేత్ । నభిన్నకాంస్యేసంధ్యాయాంపతితానాం
 చసన్నిధౌ ॥ శూద్రశేషంతుభూజీయాల్ చ్చార్ధాన్నంశిశుభిస్సహ । శూ
 ద్రభూకావశిష్టంతునాద్యాద్భాండస్థితంత్వపి ॥ పాత్రాంతరేనిధాయా
 న్నమద్యాన్నిరవశేషతః ॥ భాక్తభాండాత్పాత్రాంతరేనిధాయతతఆదా
 యశూద్రాదిభ్యోనిరవశేషంచేయం ॥ ఏవంసతిపాకభాండస్థంభోజ్యమి
 త్యథా ॥ అత్రిః ॥ క్షీరంలవణసంయుక్తంఉచ్చిష్టైఃపుతసేచనం । ర
 జస్వలాముఖాస్పాదాస్సురాహనసమంత్రయం । ఉచ్చిష్టపుతసేచనెవిశే
 షమాహ । ప్రిణాహుతోఃపుతాధావెవత్పాద్యుంజితనోఃపుతం ॥ పాక్
 పూలేఃపుతసద్భావేభుక్తిమధ్యేనదూష్యతి ॥ శాతాతపః ॥ అగ్రసన్దో

పరిష్కారముగా భుజియించునట్లుగాను పశ్యంతాం సోజ్ఞాపద్యంతాం
 భజంతిర్భవం । ఉతనాః । నాదత్వామృత్యుమశ్నీయద్భుతానాం చైవ ప
 శ్యంతాం । నాశ్చీయు స్వపుర స్త్రేవతథాచైకస్య పశ్యతః । అశ్చాతియో
 సత్యజనస్యచ ధ్యేయమృష్టాన్నమేకోరసగృహ్నుబుద్ధిః ॥ దీనైరికటాక్షైరభి
 వీక్ష్యమాణః పృథ్వీకం విషం హాలహలం చ భుజేత్ ॥ యమః ॥ యస్మై పశ్యంత
 విషమంద దాతిశ్చేహద్భయాద్వాయదివాన్ధ హేతోః । వెదేషు దృష్టామ్య
 షభిశ్చగీతాంతాం బ్రహ్మహత్యాం మునయో వదంతి ॥ వ్యాసః ॥ ఏకపక్ష్యుప
 విష్టానాం విప్రాణాం సహభాజనే యధ్యేకోపిత్యశేత్పాత్రం నాశ్చీయురీ
 తరేష్యను ॥ మోహాత్తుభుజేత్త్రయస్తత్రససాంతపనమాచరేత్ ॥ భుజానమ
 తువిపేమ యస్తుపాత్రం పరిత్యజేత్ ॥ భోజనే విషం కర్తవ్యం బ్రహ్మహాపిత్రో
 చ్యతే ॥ ఏకపక్ష్యుపవిష్టానాం విప్రాణాం భుక్తికామినాం ॥ యోవిష్ణుం కురుతే
 మత్యః తతోన్యోనాస్తిపాపకృత్ ॥ వ్యాసః ॥ ఏకపక్ష్యుపవిష్టానాం విష
 మం యోప్రయచ్ఛతి ॥ యశ్చైవాతీతవిషమం కుర్యాత్సబ్రహ్మహాభవేత్ ॥
 పక్షిభేదీపురకృత్ నీత్యం ద్రావ్యమనిరకః ॥ అదేశీవేదవికృతాపంచై
 తైరహ్మకూతకాః ॥ పరాశరః ॥ ఏకభుక్ష్యుపవిష్టానాం విప్రాణాం
 సహభోజనే ॥ యధ్యేకోపిత్యశేత్పాత్రం శేషమన్నం సభోజయేత్ ॥ మో
 హాద్భుంజేతయస్తత్రీ పక్ష్యాశ్చ ఛేద్యభోజనే ॥ ప్రాయశ్చిత్తంచరేద్విప్రః కృ
 ణంసాంతపనంతథా ॥ భుజానమతువిప్రేషు యోగైపాత్రం పరిత్యజేత్ ॥
 సహారస్సచపాపిష్ఠః బ్రహ్మస్సుస్సఖిలూచ్యతే ॥ అపేక్షపక్ష్యానాశ్చీయాత్
 బ్రాహ్మణస్త్వజనైరపి ॥ కోహిజానాతికింకస్య ప్రచ్ఛన్నం పాతకం భవేత్ ॥
 ఏకపక్ష్యుపవిష్టానాం దుష్కృతం యద్దురాత్మనాం ॥ సర్వేషాంతత్సమం
 తావత్యావత్పక్షిర్నభిద్యత ఇతి ॥ పక్షిభేదప్రకారమపి సవవాహ ॥ అగ్ని
 నాభస్తనాచైవ స్తంబేన సలిలనచ ॥ ద్వారేచ చైవ మార్గే ॥ పక్షిభేదోబు
 ధ్దైస్తృతః ॥ యమోపి ॥ ఉదకంచత్యుంభస్త ద్వారంపంథాస్తథైవచ ॥
 ఏభిరంతరితం కృత్వా పక్షిదోషోనవిద్యత ఇతి ॥ స్మృత్యంతరే ॥ అగ్ని

356 వైద్యనాథదీక్షియే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

నాశస్త్రనాచైవ స్తు జేనసలితనవా । ద్వారైః నిమగ్నామ్యై వాపద్భిః ప
 జ్జీర్ణిర్భీయతే ॥ స్మృత్యధికసారే ॥ నశుషకపాణిపాదోభౌజీత సగ
 చ్చన్నతీవృత్ నాధశ్చయానోనాద్రీవస్తోన ప్రాథపాదోనాసనారూఢ
 పాదోనవిదిబ్జుఖాన శయనే నఖట్వాయాం నాసాద్యజానునీనో
 త్సంగే వాపాదతలవా భాజనం నిధాయభౌజీత సశయనాదిస్తోన శిశు
 భిష్సహనపశ్యతాం పదానాదానభార్యయా వివాహవిసర్జనదుష్ట పక్షాగ్
 జలత్యతాగ్నిభస్తపథిసంఘాదిభిః పక్షిభిః ద్యతఇతి ॥ స్మృతిరశ్చై ॥
 శయనస్తోనభౌజీతన పాణిస్థంనచాసనై నకుర్యాత్ స్కందనంశబ్దం క్రోధమ
 న్యత్రచింతనమ్ ॥ శిశూనాంభర్తృనంచాపి శ్వచండాలాదిదశశకనం । అశు
 చీనాంతథామధ్యే ప్రేక్షతామప్యనశ్చతాం । నాకాలేవిషమాన్నంచ నాశ్చీ
 యాదహుతంతథా ॥ వ్యాసః ॥ ఉదక్యామపిచండాలు శ్వానంకుక్కుట
 మేవచ । భుంజానోయదిపశ్యేత్తు తదన్నంతుపరిత్యజేత్ ॥ రజస్వలాదృష్ట
 మన్నంభుక్త్వాచమనమిష్యతే । చండాలుదృష్టమన్నంచ సూతికాదృష్టమేవ
 చ ॥ చండాలుంపతితంప్రేతం శ్వశూద్రాదీకరజస్వలాం । ఏతాకానిరీత్య
 భుంజానోవగాహ్యౌపవసేత్రయం ॥ సంవర్తేః ఉదక్యామపిచండాలుంగా
 మసూకరకుక్కుటౌ । భుక్త్వాంతరేసమీక్ష్యేతాక జపేత్పూర్వోదితా
 మృచం ॥ మానస్తోకత్యుక్త్యుచం ॥ స్మృత్యంతరే ॥ చండాలుంపతితంశ్వానం
 ఉదక్యాంసూతికాంతథాదృష్ట్యాభుక్త్వాంతరేస్నాత్వామానస్తోకత్యుచం
 జపేత్ ॥ ఆశ్వమేధికే ॥ ఉదక్యామపిచండాలు శ్వానంవాకాకమేవచ ।
 భుంజానోయదిపశ్యేత్ తదన్నంతుపరిత్యజేత్ । భుంజానోయదితన్వోహాత్
 ద్విజశ్చాంద్రాయణంచరేత్ ॥ కాత్యాయనః ॥ చండాలుంపతితోదక్యావా
 క్యంశుక్రిత్యాద్విజోత్తమః ॥ భుంజీత గ్రాసమాత్రంతు దినమేకంసభోజనమ్ ।
 ఉదక్యాకరిణేన్నంచ భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ । ప్రాజాపత్యమశ
 క్తాతుత్రిరాత్రంస్పృష్టభూజనే । అశక్తాతుతదధకంస్యాత్ త్రిగుణంసహ
 భూజనే । చతుగుణంతుఉచ్ఛిష్టే పానీయేధానధకమేవచ ॥ భూజనపా

త్రస్యఉచ్ఛిష్ట స్పృశేనతికర్తవ్యముక్తం || స్మృత్యర్థసారే || ఉచ్ఛిష్ట
 స్పృశేనంజ్ఞాత్వా తత్పాత్రంపరిహృత్వచ || తతఃపశ్చాద్దామయేన భూ
 మింసమనులిప్యచ || అన్నంపాత్రేనిధాయైవ తదన్నంపరిషేవయేత్ |
 పరిషేచ్యాథభుంజీత భోజననచ శేషభాక్ || పాత్రస్పృశాభావేన్యోన్య
 స్పృశేతత్రైవోక్తం || ఏకపక్షిగుఢుభుంజానః బ్రాహ్మణోబ్రాహ్మణం
 స్పృశేత్ || తదన్నమత్యజ్ఞాభుక్త్వా గాయత్ర్యప్తశతంజపేత్ | తదన్న
 మత్యజేత్ అత్యక్త్వాభుంజీతచేత్ గాయత్ర్యాప్తశతంజపేదిత్యర్థః || ఇ
 దంచాపద్విషయం || ఏకపక్షిగుఢుభుంజానః ఉచ్ఛిష్టంసంస్పృశేద్యది || ఉచ్ఛి
 ష్టోచ్ఛిష్టసంస్పృశేత్ శునాశూద్రేణవాద్విజః || ఉపావ్యరజసిమేకాంపంచగ
 వ్యేనశుద్ధృతి || శూద్రశాసన ఉచ్ఛిష్టశూద్రేణేత్యర్థః || స్మృత్యంతరే ||
 ఏకపక్షిగుఢుభుంజానః ఉచ్ఛిష్టంసంస్పృశేద్యది విసృజ్యాన్నంతతస్మాన్
 యాన్యుక్త్వాచాంద్రాయణంచేత్ || ఉచ్ఛిష్టాన్నస్పృశేత్ || అశు
 ద్ధస్యయమన్యంచ ఆశుద్ధంతుయదాస్పృశేత్ || విశుద్ధ్యత్యుపవాసేనభు
 క్తేకృచ్ఛేణశుద్ధృతి || శ్రాద్ధేన్యోన్యస్పృశేనకర్మవ్యమాహశంఖః || శ్రా
 ద్ధపక్షిగుఢుభుంజానః బ్రాహ్మణోబ్రాహ్మణంస్పృశేత్ || తదన్నమత్యజ
 న్భుక్త్వా గాయత్ర్యాప్తశతంజపేత్ || ఉచ్ఛిష్టస్పృశేత్ ప్యాహ || ఉచ్ఛిష్టతేప
 సంస్పృశేత్ ప్రత్యాశ్చాన్యేనవారిణా || భోజనం తతఃసాత్వా గాయత్రీతే
 తంచపేత్ | పాత్రయోరన్యోన్యస్పృశేత్ ప్యాహ || ఉచ్ఛిష్టోచ్ఛిష్టసంస్పృశేత్
 పృథాత్రంవిసృజ్యచ || సర్వాన్నంపూర్వవద్దత్వా భోజయేత్ మద్విజోత్తమః ||
 సంవతః || కృతేయూత్రపురిషే వాభుక్తోచ్ఛిష్టేతథేచ || శ్వాదిస్సృ
 ప్తౌజపేదే వ్యాసహస్సంసానపూర్వకం || చండాలాద్యైశ్చ సుసంస్పృష్టౌ
 ఉచ్ఛిష్టసుద్విజోత్తమః || ప్రమాదాద్విజపేత్సాత్వా గాయత్ర్యప్తశ
 తాన్రకం || చండాలపతితాదీన్స్త్రుకామాద్యస్సంస్పృశేద్విజః || ఉచ్ఛిష్ట
 స్రుతకుర్వీతప్రాజాపత్యంవిశుద్ధయే || అశుద్ధాస్వయమైతానశుద్ధయ
 దిస్పృశేత్ || విశుద్ధ్యత్యుపవాసేనతథాకృచ్ఛేణవాప్తనః || మనుః ||

పుచ్చేబిడాలకంస్పృష్ట్యాన్నత్వావిప్రోవిశుద్ధతి । భోజనేకర్మకాలేవ
 విధిరేడదాహృతః । ఇతరాంగస్పృశేత్వాచమనమేవ । మాజాలమూష
 కస్పృశేకర్మకుర్వన్నపస్పృశేత్ । ఇతిబృహస్పతిస్మరణాత్ ॥ వృద్ధు
 నుః నపిబేన్నచభుంజీతేజస్వ్యేనపాణినా । నైకహస్తేనచజలంశూద్రే
 తావజ్జీతంపునః । పిబతోయత్పశత్త్రైయంభాజనేముఖనిస్సృతం ॥ అ
 భోజ్యంతద్భవేదన్నంభుక్త్వాభుంజీతేల్బిషం ॥ పీతావశేషితంతో
 యంచాహ్లాణానపునఃపిబేత్ । పిబెద్ధదిహితంమోహాద్ద్విజశ్చాంచా
 యణంచరేత్ ॥ శాతాతపః ॥ ఉద్భృత్యవామహస్తేనయత్త్రైయంపిబహిద్వి
 జః । సురాపానేనతత్తుల్యంమనురాహప్రజాపతిః ॥ పరాశరః ॥ అర్ధ
 భుక్తైతుయోవిప్రతస్మిన్నాత్రేజలంపిబేత్ । హుతందైవంచపిత్ర్యంచఆత్మ
 నుచోపఘాతయేత్ ॥ పిబతఃపతితంతోయంభాజనేముఖనిస్సృతం । అ
 భోజ్యంతద్విజానీయాద్భుక్త్వాచాంచాయణంచరేత్ ॥ శంఖః ॥ పీతా
 వశేషితంపీత్వాపానీయచాహ్లాణఃకృచిత్ । త్రిరాత్రంత్రైవతంకుర్యా
 ద్వామహస్తేనవాపునః ॥ హస్తేచవిద్యమానైతద్బ్రాహ్మణాక్షానదుబా
 లః । తోయంపిబతివస్త్రేణశ్వానయోనింప్రజత్యధః ॥ అక్రిః ॥ ఆస్యే
 న్నపిచేతోయంతిష్ఠన్నంజలినాపిబేత్ । వామహస్తేనశయ్యాయాంతథే
 వాన్యకరేణవా । తోయంపాణినఖస్పృష్టంచాహ్లాణానపిబేత్కృచిత్ ।
 సురాపానేనతత్తుల్యం మనుస్స్వాయంభుకోబ్రవీత్ । వామహస్తేన
 యోభుక్తైయోఽపఃపిబతివాద్విజః । సురాపానేనతుల్యంస్యాదిత్యేవంమను
 రబ్రవీత్ ॥ భూజానోదక్షిణంచాహుంనసంయుక్తఃకదాచన । ఉద్భృత్యవా
 మహస్తేనతృప్లాతాస్సలింపిబేత్ ॥ వామేనైవపిబేత్త్రైయంభోజ్యపాత్రే
 షుసంత్యజేత్ ॥ త్యజ్వదేత్తురుధిచంత్యజలమృతంపిచేత్ ॥ యుషః ॥
 నహస్తేనపిబేతోయంభుక్తైతుద్విజసత్తమః । అస్యేనకాన్యపాత్రేణ
 పిబెదన్యైశ్చసాధనైః ॥ హస్తేనచక్షిణేనధాక్తిగహణాదన్యత్రపాణివా
 న్ననదోషః । అంజలినాతన్నపైధాత్ ॥ తథాచయాజ్ఞావల్క్యః ॥

జలంపి బెన్నాంబలినాశయానం నప్రబోధయేత్ । నాదైక్రీడైర్నధర్మమైః
 వ్యాధితైవాకానసంవిశేత్ ॥ శాండిల్యోపి ॥ పిబద్ధౌజనపాత్రైః పాణినా
 వానభోజనైః । ప్రథూతం నపి బేత్తోయం నాపి బన్నశనం వరేత్ ॥ పీత్వా
 వశిష్టం యత్తోయం పునస్తన్నపి బెజ్జలమ్ ॥ వ్యాసః ॥ పానీయానిపి బేద్యేన
 తత్త్వాశ్రంద్విజనత్తమః । అనుచ్ఛిష్టం భవేత్తావత్ యావద్భూమాననిశ్చి
 పేత్ ॥ పాత్రశిష్టం యత్తోయం పానెపాదావనెజనైః । భూమాత
 దంబుని స్రావ్య శిష్టతత్త్వానమహతి ॥ బృహస్పతిః ॥ పణకపృష్ఠేన
 ఘంజీయాత్ రాత్రాదీపం వినా తథా ॥ కాత్యాయనః ॥ నృహంభోజ
 నకాలేతు యదాదీపో వినశ్యతి । పాణిభ్యాం పాత్రమాచాయ భాస్కరం
 మనసా స్మరేత్ ॥ పునశ్చదీపితం కృత్వా తచ్ఛేషం భోజయేన్నరః ॥ పున
 రన్నం నభోక్తవ్యం భుక్త్వా పాత్రైర్విలీల్యతే ॥ శాతాతపః ॥ హస్తదత్తా
 నిచాన్నాని ప్రత్యక్షలవణంతథా । మృత్తికాభక్షణంచైవ గోమాంసాద్య
 శనంస్తృతమ్ ॥ లవణం వ్యంజనంచైవ ఘృతం తైలం తదైవచ । లేహ్యం
 పేయం చ వివిధం హస్తదత్తం నభక్షయేత్ ॥ యమః ॥ హస్తదత్తాతుయా
 భిక్షౌ లవణం వ్యంజనానిచ । భుక్తాన్యశుచితాయాంతి దాతాన్వగం
 నగచ్ఛతి ॥ హస్తదత్తానియాసేహ లవణవ్యంజనానిచ । దాతారంభో
 పతివంతే భోక్తాః ఘంజీతకన్పిషం ॥ అత్రిః ॥ ఘృతం వాయుదివాలైలం
 బ్రాహ్మణ్యోనఖనిస్సృతమ్ ॥ అభోజ్యం తద్ద్విజాతీనాం భుక్త్వా చాంత్రా
 యణం వరేత్ ॥ ఆపస్తంబః ॥ ఘృతం తైలం చ లవణం పానీయం పాయ
 సం తథా । భిక్షౌ చ హస్తదత్తాతు న గ్రాహ్యాయత్రకుత్రచిత్ ॥ తస్మాదం
 తహికాతంచాన్నం వజ్జేన చ తృణేన వా ॥ ప్రదద్యాన్నతు హస్తేన నాయ
 సేనకదాచన । ఉదకం యచ్చ పక్వాన్నం యోదద్యాద్ద్యాతుమిచ్ఛతి ॥
 సప్రహాణహి సురావచ్చ ససైనో గురుతల్పగః ॥ యమః ॥ దర్వాద్యజేయం
 శ్రితాన్నంచ సమస్తవ్యంజనానిచ ॥ తైలపక్వపక్వంచ నతు దర్వాద్యకదా
 చనిరత్నావశ్యం ॥ అపక్వం స్నేహపక్వంచ హస్తేనైవ ప్రదాపయేత్ ।

యతి-చిదితియద్దత్తం దద్వ్యాద్ద్యైవనాన్యథా । పరాశరః ॥ ఆయ
సేనతుపాత్రేణ యదన్నముపదీయతే । శునోచ్ఛిష్టమసాఘక్షే దా
తాతునరకంప్రశేతే । అపరిపాత్రమయోగ్యంస్యాత్ స్నానాదమనకర్తసు
తత్రస్థితంఘనరసం నోపయోజ్యుంద్విజాతిభిః । హస్తైదదాతియస్సేహం
లవణవ్యంజనానిచ । దాతాతునరకంయతే భోక్తాఘంజీతకిచ్ఛిషమ్ ॥ సం
గ్రహే ॥ వెత్రచర్మకృతంచైవ తాశపత్రకుశైఃకృతమ్ । ఆయసంవజ్జ
యేద్భుక్తౌవజ్జ్యంయోగోపయోగియత్ ॥ గౌతమః ॥ త్వాగ్రహణ
గ్రాణ్ణాంచ ప్రస్థోలూకఖలకస్యచ । ఏతేషాంనినదోయావత్ తావతా
లన్నభోజనం ॥ స్మృతిరత్నై ॥ తైలయంత్రాదియంత్రాదేః శబ్ద
యావత్ప్రవర్తతే ॥ తావతాల్లంసభోక్తవ్యం శూద్రస్యపతితస్యచ ॥ వ్యా
సః ॥ మలశింఖాణికోత్సర్గః నాన్నకాలేప్రశస్యతే । బలిహంగల్య
జప్యాదౌ పౌమామేనచమహాజనే ॥ రత్నావళ్యాం ॥ భక్ష్యంచెచ్చులి
భిదేయంభోజ్యంతచ్చఫలానిచ ॥ నోచ్ఛిష్టంకస్యచిద్దద్యాత్ నాద్యాయ
చ్ఛిష్టమేవచ । మాతాపితృగురుచ్ఛిష్టం బాలోత్పంస్తుభవేత్సుభీ ॥ భు
క్తౌద్వదధ్నానుపానంతు నకర్మవ్యంసుఖార్థిభిః । భుక్తౌత్వీరోదనంప
శ్చాత్ నాతితృప్తంఉపస్పృశేత్ ॥ మనుః ॥ పీత్యాపోశనమశ్నీయాత్
పాత్రదత్తమగహితం । భార్యాయాతకదాసేభ్యః ఉచ్ఛిష్టంనోపయే
త్తతః । నశూద్రాయామిషందద్యా దుచ్ఛిష్టంనహవిహ్రాతం ॥ ఆప
స్తంబః ॥ నవ్రాహ్మణాయోచ్ఛిష్టం ప్రయచ్ఛేద్యదిప్రయచ్ఛేద్దంతా హ
త్వాతంపథాయప్రయచ్ఛేతి । యదిప్రయచ్ఛేదితిదాసాదివిషయమ్ ॥
దస్తాన్నభేన స్పృష్ట్యాదంతమలముచ్ఛిష్టే నిధాయ ప్రయచ్ఛేదిత్యర్థః ॥
ఘోలస్త్యః ॥ భోజనంతుననిశ్చేషం కుర్యాత్ప్రాజ్ఞాకదాచన । అన్యత్ర
దధిసంత్యాజ్యంఫలంక్షీరంచమధ్వపః ॥ వ్యాసః ॥ పానీయంపాయసం
ర్విదధిసక్తమధూన్యపి । ఏతేషాంపరిశిష్టంతు నప్రదేయంకదాచన ॥ ప
సివః ॥ ననిశ్చేషకృతంస్యాదన్యత్ర దధిమధుసర్పిస్సక్తబృతితి ॥ విష్ణుః

రాజేసి || నాశేషంపురుషోష్ణియాదన్యజగతీపతే | మధ్యంబుదధిస
 ద్విభ్యః సత్తుభ్యశ్చవిచేకవాక్ || బృహద్విష్ణుః || బ్రాహ్మణోబ్రాహ్మ
 ణోచ్ఛిష్ట భోజనసేవాహముపవసేదితి || శంఖః || బ్రాహ్మణోచ్ఛిష్టా
 శనె మహావ్యాహృతీభిరభిషంత్వాపఃపిబేత్ | పితృజ్యేష్ఠస్యచభ్రాతరుచ్ఛి
 ష్ట భోక్తృచ్యంధర్మవిప్రతిపత్తావభోజ్యమితి || మనుః || అభోజ్యానాం
 చభుక్త్వాన్నం ప్రీతూద్రోచ్ఛిష్టమేవచ | జగ్ధ్వామమప్యభక్యంచ స
 ప్మరాత్రమభోజనం || ఆపస్తంబోపి || శూద్రోచ్ఛిష్టభోజనేతుసప్తరా
 త్రవభోజనమ్ | ప్రీతాంచేతిబృహస్పతిః || నవశ్రాద్ధస్యచ్ఛిష్టంశూ
 ద్రోచ్ఛిష్టంత్యైవచ | దంపత్యోర్భక్తశిష్టంచ భుక్త్వాచాంద్రాయణంచ
 రేత్ | ఇదమధ్యాగతవిషయమ్ || దేవలిః || అవలీధుస్సమాజాల ధ్యాం
 తుకుకుటాయావతైః | భోజనసోపముంజీత తదమేధ్యంహిసర్వతః ||
 యాజ్ఞవల్క్యః || గోఘృతంశనోచ్ఛిష్టం శ్వస్పృష్టపతితేషీతం | ఉ
 దక్యాప్యష్టఘృష్టంచ పర్యాయానాంచవిజాయేత్ || పరాశరః || శ్రి
 తంవోదాఢకస్యాన్నం కాకశ్వానోపహృతితమ్ | కేనేదంశుధ్యతేచా
 న్నం బ్రాహ్మణేభ్యోనిపేదయేత్ || కాకశ్వానోపలీఢంతు గవాఘ్రాతంక
 రేణవా || స్వల్పమన్నంత్యజేద్విప్రః శుద్ధిద్రోణాఢకోభవేత్ | అన్నస్యో
 ధ్యత్యతన్మాత్రేయస్సలాలాహరంభవేత్ | సువర్ణోదకమభ్యుత్యహుతా
 శేనోపతాపయేత్ || విప్రాణాంబ్రహ్మఘోషేణ భోజ్యభవతితల్క్షణాత్ ||
 సంవర్తం || శ్వకాకోచ్ఛిష్టగోచ్ఛిష్ట భక్షణేతుత్ర్యహంషీపేత్ || బిడా
 లయాపికోచ్ఛిష్టై పంచగవ్యంపిబేత్తతః || యత్తుచతుర్వింశతిమతేభిహి
 తం | శ్వకాకోచ్ఛిష్టగోచ్ఛిష్ట క్రిమికీటాదిభక్షణే || అమేధ్యానాంచసర్వే
 సాం చరేచ్ఛాంద్రాయణంచరేత్ | త్రయంతదేతదధ్యాగతవిషయమితి ||
 మాధవీయ || అంగిరాః || చండాలపతితాదీనాం తచ్ఛిష్టాన్నస్యభక్షణే |
 చాంద్రాయణంచరేద్విప్రః శుత్రఃసాంతపనంచరేత్ || బాలాదుచ్ఛిష్టస్వస్వ
 ల్పశుద్ధ్యాభోజ్యత్వమాహపరాశరః | బాతైర్నకులమాజాలైః అన్నము

చ్ఛిష్టకంయద్వాః కిలదభోకదకైఃప్రోక్త్యశుద్ధతేనాత్రసంశయః ॥ పూ
 టిణమకృత్వా భుక్తైసతి పంచగవ్యం సంవర్తోక్మంద్రష్టవ్యం । స్త్రియో
 చ్ఛిష్టితాతపః యదికశ్చిత్ప్రేద్ధ్విజగిశంఖతోయాచిత్తైస్సవత్సరీహంక్షీరేణ
 శుద్ధ్యతిమనుఃశూదోచ్ఛిష్టాచ్ఛిష్టిత్వాపశుశవారిపిపైశ్చతః॥సంవర్తః ॥
 శూదోచ్ఛిష్టజలంపీత్వాత్రిత్రాత్రాయావకంపిచేత్ ॥ దీపః ॥ విశుద్ధమ
 పిచాహారంమక్షికాక్రిమిజంతుభిః । కేశరోమనైర్వాపిదూషితంపరివ
 జాయేత్ ॥ వసిష్ఠః ॥ కామంతుకేశకీటాదీనుత్సృజ్యాద్భిఃప్రత్యక్షభ
 స్మనావకీర్యవాచావప్రశస్తముపయుజీతేతి ॥ అశ్రబోధాయనః ॥ కే
 శకీటనఖరోమాఖ్య పురీషాణి దృష్ట్వాశావన్మాత్రమన్నమద్భ్యస్తోప్రోక్త్య
 శేషంభోజ్యమతి । సంవర్తః । కైఃపిపిలికాభిర్వాకీటైర్వామేధ్యసే
 విభిః । యదన్నముపహస్యతతతస్మాత్రముద్ధరేత్ । వృద్ధస్తృతాం
 మ్రవైచూర్యహిరణ్యరజతాదిభిః । గోవాలదబైకార్యకైసవారిణాశేష
 ముద్ధరేత్ । పాత్రస్థమిహిరవ్యం హస్తస్థంతురీత్యజేత్ । ముఖ
 స్థమపిసింహాస్య ఘృతవ్రాశనమాహరేత్ । కేశకీటనఖంప్రోక్త్యపిష్ఠికం
 టకమేవచ । మోమతప్తంఘృతంపీత్వాతల్తడొడెవకర్థ్యతి । స్మృత్య
 థకసారే । భోజనైకేశకీటాదిదూషితైతావన్మాత్రంసముద్భృత్యజలంభ
 స్మమృదంవాక్షిప్త్వాఘంజీయేత్ । ముఖేదృష్ట్వాపీష్ఠ్యజలంప్రోక్త్య
 పీష్ఠ్యఘృతంప్రోక్త్యాదితి । పాక్ కేశాదిస్థితాత్యాగః । తస్యఘృతేరుప
 వాసత్తితి । అన్నాద్యకీటసంయుక్తే మక్షికాకేశదూషితే । తదంత
 రాస్పృశేచ్ఛాపరితదన్నంభస్మనాస్పృశేత్ ఇతి ॥ మనుః ॥ మక్షిజగ్ధంగ
 వాఘ్రాతంఅవధూతమపాహుతం । ఆవిష్టంకేశకీటైశ్చత్రికృచ్ఛ్చేరిపిశు
 ద్ధ్యతీతి । అవధూతంసమ్మాజకసరజః । పక్షపాతాదిదూషితమవామ్న
 షేనయద్యమధూకృతంతల్ త్కుతమిత్యథా ॥ మౌజ్జవల్గః ॥ గో
 ఘ్రాతాన్నేతథాకేశమక్షికాకేశదూషితే । సలిలంభస్మమృద్వాపిపక్షే
 పంచంవిశదయే । యత్కుగౌతమేనోకంనిత్యమభోజ్యంకేశకీటావపన్న

మి తి తలైశకీటాదిభిఃసహయత్వక్వంతద్విషయమితి । మాధవీయవి
జ్ఞానేశ్వర్యాదౌ ॥

—* అభ్యుదయభక్త్యుపశాంతిః *

వ్యాసః ॥ అభ్యుదయస్య త్యాజ్యవిశుద్ధంహృదయంభవత్ । ఆహరణ
దౌచిత్యస్యవిశుద్ధిర్భవతిస్వతః । అభ్యుదయభక్త్యాచ్యుత్తమశుద్ధభవతిస్వతః ।
తస్మాదభక్త్యంయత్సేవదూరతఃపరివజయేత్ ॥ ౧౧౧ ॥ అనభ్యాసేనవే
దానామాచారస్యనివజయేనాత్ । ఇలక్యాదాన్నదోషాచ్యభృతిభిర్వాజిహం
సతి । అంగిరాశిః ॥ ద్వివిధంగహితంప్రకృత్యమన్నంమనీషిభిః । జాతితోగ
హితంచైవతథైవాశ్రయగహితం । లశునాదికమన్నంయత్తద్భజ్యంబా
తిగహితం । ఆభోజ్యానాంవిజానీయాత్అన్నమశ్రయగహితం । ఆబా
రాత్యై ॥ జాతిదుష్టంక్రియాదుష్టంకాలాశ్రయవిదూషితం । సంసర్గాశ్ర
యదుష్టంబాసుహృత్తైఖంస్వభావతః ॥ జాతిదుష్టావీనాముదాహరణము
క్రమం ॥ స్పృత్యథానారే ॥ స్పృత్యథారత్నే ॥ లశునంగృజనంచైవ
పలామడుంకవికాదిచ । వార్తాకనాళికాలామహ్యపేయాజ్ఞాతీనూషితం ।
నభక్షయేత్క్రియాదుష్టంయద్దుష్టంపతితాదిభిః । కాలదుష్టంతువిజ్ఞేయమస్మై
హక్తంద్విరస్థితం । దధిభక్త్యవికారంచమధువజంతదివ్యతే । సురాల
శునసంస్పృష్టంపీయూషాదినమస్థితం । సంసర్గాదూష్యతేతద్ధిక్షాద్యో
చ్చివ్దవదాచరేత్ । విచిత్సాశుహృగయైస్త్రిన్నస్నేహజాయతే ।
సుహృత్తైఖంతువిజ్ఞేయంపీయూషంతుస్వభావతః । రసదుష్టంవికారాదినం
సర్గమితిదశాంతం ॥ దోహృతమిశ్యథాశి ॥ లశునంగృజనంచైవకలాండు
కవకాదిచ । అభ్యుదయభక్త్యాజాతీనాంఅమెధ్యప్రభవానిచ । లోహితా
న్స్వతునిర్యాసావృశ్చప్రభవాన్స్తథా । శేలుంగవ్యంచపర్యూషంప్ర
యత్సేవవివజయేత్ ॥ ఇతి ॥ లశునంసూక్త్యంశ్వేతకందనాశంగృజ
నంశాఖవిశేషః కిరికథూమాచిత్రాద్యాకారణోత్పన్నం । లోహితవృక్ష
నిర్యాసత్వేపిపాటలశ్వేతవర్ణసాంగుకర్పూరాదేరప్రతిషేధః । శేలుశ్చ

స్మాతకాన్ నిసీయా మోభినవంపయః॥ ధర్మసారసుధానిధా॥ అలాబుంగ్యం
జనంచైవపలండుంపిండమూలకం । గాంధారకకర భాణిలవశాన్యృష
రాణివ । అరక్తానపిర్యాసాకప్రత్యుత్తలవశానివ । వృశ్వనప్రభవంస
ర్వంహింగుద్రవ్యంవివైవతు । ఘాత్యుంశిల్లుకంచైవబాహ్మణోనైవభక్ష
యేత్ । పలాంతుపలండుంవిశేషః । లశున-దీఘకపత్రంబకటుగంధో
మహావధృ । పలాండుశ్చపలాండుశ్చలతాశ్శృపరాదకం । గ్యం
జనంయవశేష్టచపలండుోదకశజాతయః ॥ పరాశరః ॥ పీయామోశ్వేత
లశునం వార్తాకఫలగ్యంజనం । పలండువృక్షనిర్యాసచేష్ఠకపరానివ ।
ఉష్ణక్రిరమవిక్రీరంఅజ్ఞానాద్భుంజత్వేజః । త్రిరాత్రముపవాసేనపం
చగవ్యేనశుద్ధ్యతి । శ్వేతశబ్దోలశునవృంతాకాభ్యాంసంబధ్యతే । తేన
రక్తలశునకృష్ణవార్తాకాదోనేదంప్రతిం భవతీతిత్రిరాత్రముపోష్యచతుర్థా
దివసేపంచగవ్యంపిబేత్ । ఏతచ్ఛబ్దధిపూర్వంభక్తితవిషయం । బుద్ధి
పూర్వేనప్తరాత్రంసాంతపసమావృత్తౌచాంద్రాయణం ॥ తిథాచమ
నుః ॥ ఛత్రాకంవిడ్విరాహంచలశునంగ్రామకుక్కుటం । పలండుంగ్యంజ
నంచైవమత్యాజ్ఞాపతేద్విజః । అమతేస్తాన్షడ్జగ్ధ్యాకృచ్ఛసాంతపంచ
రేత్ । యతిచాంద్రాయణంవాపిశేషేషామపసేదమాః ॥ పతేద్విజగ్ధి
పూర్వచిరకాలాభ్యాసవిషయం । ఆవృత్తౌచాంద్రాయణం॥మహాయాజ్ఞా
లగ్నః । పలండువిడ్విరాహంచఛత్రాకంగ్రామకుక్కుటం । లశునం
గ్యంజనంచైవజగ్ధ్యాచాంద్రాయణంచరేత్ । ఏతదితిపూర్వాభ్యాసేశం
వేనోక్తం । లశునపలండుగ్యంజనవిడ్విరాహంగ్రామకుక్కుటభక్షణా
ద్వాదశరాత్రంపయఃపిబేదితి ॥ శాతాతపః ॥ పలండులశునగ్యంజనకు
మంభామేధ్యభక్షణేద్విజః తప్తకృచ్ఛంచరేదితి ॥ మైత్రీనసిః । వృం
తాకనాళికాపోతక కుసుంబామేధ్యానివ నజ్యానీతిశేషః ॥ నా
ళికాశిరుకాంచేరి ॥ పోతకంఉపేతకీబలసీ । ఉశనాః ॥ కుసుంభం
శిశికాకంవృంతాకంపోతకంతథా । భక్షయన్పతితస్తుస్యాదపిఘ్నమా

ద్విజోత్తమః ॥ పోతకఃసోమప్రతినిధిః ॥ నవీజాన్యఃయుంజీతరో
 గాపత్తిమృతేబుధః । ఖలాన్యేషామనంతానివీజానాంహివినాశయేత్ ॥
 వ్యాసః ॥ ఖట్వాసంజ్ఞంచవార్తాకంతశ్చైవాద్విరజత్యగం । లవణం
 భామికంవిప్రఃమోహేనాపినభక్షయేత్ ॥ విష్ణుః ॥ వజ్రయేచ్ఛే
 తవృంతాకంబలబుంజులంతథా । ఛత్రాకంబలశునంచైవగృంజనంచసు
 రీంతథా ॥ దేవలః ॥ కందూరంశ్వేతవృంతాకంకుంభాండంచవివజ్ర
 యేత్ । కందూరంప్రావృషాయణీ ॥ తస్యాఃఖలంకందూరం ।
 అత్యంతకందూతజనకం । బహుగోమయుక్తంవహాకాల్బాద్భవంవృం
 తాలాబుసదృశంకుంభాండం । వల్లీముపోతకంచైవరక్తచాశ్రుంపరిత్య
 జేత్ ॥ కాళింగాలాబువీజానాంపాంక్షక్షౌవిశంతిసు ॥ యేభక్ష్యంతిపి
 ణ్డ్యాకంతైష్టైరయగామినః । కాళింగాపుచ్ఛకాయంచవార్తాకోదూ
 బరాదయః । ఏతాస్తుసేవతేయస్తు సఃస్యాద్దూరతరాశ్రయః । గూర
 తరంబుధగితిపాతాంతరః । చర్మకోశాతకీశేలుః పిండ్యాకఃశిశుయూ
 లకం ॥ ఉపేతకీరకలతా పూతిగంధాశుచీవై । ఏతాసభక్ష్యైరప్రస్య
 మంత్రసిద్ధిఃకథంభసేత్ ॥ సకంటకంతుకూశ్మాండంవృంతాకంతుసకంట
 కమ్ ॥ వజ్రయేత్సర్వనిర్యాసాన్వృక్షవల్లీసముద్భవాన్ । నిర్యాసమ
 పివాహింగుంధూప నపరివజ్రయేత్ । బింబకార్తాకకాళింగవధూక
 కసకాద్యదన్ ॥ అంతకాలేజగన్నాథుగోవిందంస్తర్షయేత్ ॥ సారస
 ముచ్చయే ॥ పింబంచశ్వేతవృంతాకమలాబుంజులంతథా । ఛత్రాకాల
 శునంచైవమధూకసురసంత్యజేత్ ॥ కురిభికస్తుకవృంతాకకోవిదారా
 శ్చవజ్రయేత్ ॥ సురసంవావిలాకంచుకం । వర్జులాలాబు ॥ వి
 జ్ఞానైశ్వరియే ॥ వానికాదానఛత్రాకకుసుంబాలాబువిద్భవాన్ ॥ కుంభీకకేసు
 వృంతాకకోవిదారాంశ్చవజ్రయేత్ । తథాకాలపురూధానిపుష్పాచ
 ఖలానిచ । వికారవచ్చయిత్కించిత తద్యత్సేనవివజ్రయేత్ ॥ తథావట
 స్తత్రాశ్చతదదిగ్ధనీపమాతులంగ ఖలానివజ్రయేత్ ॥ సంక్రమే ॥ తిష్ఠ,

౩౩౬ చైతన్యనాథదీక్షితయః * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

గృంజనంచైవ మూలకంశిగుగృంజనమ్ | ఛత్రాశవిద్వరాహంచబింబంకోశా
తకీఫలమ్ | అలాబుంశ్రీఫలంయైవైఖాదయంతినరాధమాః | తేషాంక
మేశుభాశ్రీశ్చవసేద్దారిద్రసాహృదా || గృంజనంరక్తశిగురితలపిష్టంపిష్ట్యా
కమ్ | ఉత్పలత్రయకందంచ కందంచకనుదద్వయం | సూరణద్వయకం
దంచ వజ్రయేత్తువి-క్షుగః || భృగుః || ఆరనాశద్వయంచైవ కోశాత
క్యావీవజ్రయేత్ | కులస్థజాతిభేదంచ ప్రియంగుంచైవవజ్రయేత్ గృం
జనాదికశాకాంశ్చరక్తబాష్పంచవజ్రయేత్ | అంకురాణ్యపవిత్రాణి
వంశాదీనాంవివజ్రయేత్ | శృంగాటంలశునంశినాశీకాఃషణ్ణకం || సౌ
రాజనంరక్తబాష్పం గ్రాహపుష్పంత్రికంటకం | ద్రోణపుష్పంలింగిగాంచ
తండులీయంతవస్వినీ | కోశాతకీయంచజ్యాకఃఫలేమత్సౌజ్యమువ్యతే |
ఛాకంచలశునంతాశ ఫలమూతెపటోలికా | బింబకంభాండనారాదఫలాని
పరివజ్రయేత్ || శృంగాటకం || పల్లెరాకు || తండులాంభఃకణంతద్వ
త్ అన్ననిశ్చావమెవచ | దండశాకోదకాదీని సర్వధాఃరివజ్రయేత్ ||
అన్ననిశ్చావాయవాగుః || విజ్ఞానేష్వరీయే || యస్యామంతఃకట్టికా
యాత్రిఫలాఃపితాభవేత్ | తస్యాస్తుకీంచుకాగ్రాహ్యనేతరస్యాఃకదాచ
న || బృహద్యమః || ఉత్పలత్రయకందంచ శణవాతంతధైవచ | ఉదుంబరం
నఖాదేచ్ఛ భావాధీకపురుషఃకృచిత్ | కానికాన్నాశికేరంచ క్లేస్తాతకఫ
లానిచ | ధూత్యంశిగుక్తంచైవ ఖట్వాంగుంకృపకంతథా | ఏతేషాంభ
క్షుగంకృత్వాప్రాజాపత్యంచరెద్ద్విజః || అలాబుంశిగుక్తంచైవఘక్త్యాప్యేత
త్వ్రతంచరేత్ | ఔదుంబరంచ కామేనతప్తకృచైశుభ్యతి | అవశి
ష్టనిమేధఫలాదిమశేషేషూపవసేదహరితిమనూక్తంద్రష్టవ్యం || తథాచతు
ర్వింశతిమతే || కదంబమూలఫలదీన్యజ్ఞానాద్భక్షయేత్తుయః | ఉప
వాసోభవేతస్యపరాశరవచోయథా || శంఖః || అలాబుంశిగుక్లేష్మాత
కకోవిదారవనభత్సాకవృంతాకభక్షణేపంచగవ్యంచవిబేత్ || ఇతి || సు
మంతః | ఏతస్యన్యానివాఅతురస్యవిక్రేయాయాంప్రతిపిష్టానినభవంతి ||

యోనిచావ్యావృత్త్యం ప్రకారాణిలేష్వదోషాంతి తదేకసాధ్యవ్యాధ్యుపశ
 మవాధాంతశునాదిభక్షణేత్యాహ ॥ సవీవ ॥ లకున పలాండు గుంజన భ
 క్షణే సావిత్రిష్ట సహస్రేణ మూర్ధ్నిక సంపాతాన్నయేతిది । ఆపస్తం
 బః ॥ గ్రియనం మథితం పిణ్డాకం మథిత ప్రభృతీని చాశీర్యాశీనభుంజీ
 యాదితి ॥ మనుః ॥ సభుంజీతోద్భృతస్నేహంనాతిసాదిత్యమావరేత్ ॥
 వృధాపృసరసంయావం పాయసాపూపమేవచ । అనుపాకృతమాంసాని
 దేవాన్నానిహవీషిచ ॥ ఉద్భృతస్నేహ పిణ్డాకాది అసాదిత్యమత్యంతం
 వృధా దేవతాదిభ్యోసర్పితం కృసరంతలమిత్రమోదసమ్ ఉపాకృతం
 యజ్ఞశిష్టం దేవస్నామికం వ్రహ్మది దేవాన్నం హవిస్తుదేవతాయై ని
 వేదయిష్యమాణం స్థాపితం వజ్రయేదిత్యర్థః । శుక్లంపర్యుషితంచైవహ
 ద్రస్యోచ్ఛిష్టమేవచ ॥ అనిదశాహగోక్షీరంబౌష్ఠ్రమేకశఘంతథా ॥ శుక్లం-భా
 హాయంపాశింది ॥ ఆవికంసంధిసీరం వివత్సాయాశ్చగోపయః । ఆరణ్య
 వాందసర్వాసాం మృగీణాంమహిషీంవినా ॥ స్త్రీక్షీరంచైవవజ్ఞ్యాని సర్వ
 శుక్లాః చైవహి । దధిభక్ష్యంతశుక్లేషు సర్వంచదధిసంభవం । యాఃచై
 వాభిషాయంతే పుష్పమూలఫలైశ్శుభైః । కాలాదిపక్వాన్వరసకి విహాయ
 సాంతరమాపన్నం శక్తంతత్రదధ్యాదిభక్ష్యమిత్యర్థః ॥ సవీవ ॥ యత్కిం
 తేన్నహసంయుక్తం భక్ష్యంభోజ్యమగహీతం । తత్పర్యుషితమప్యా
 యం హవిశ్చేషంవయద్భవేత్ । చరస్థితమపిత్వాద్యం స్నేహాయుక్తంద్విజా
 భిః । యవగోమకరంసర్వం పాయసైశ్చైవవిక్రియాః । పర్యుషితమేకాహం
 రితం త్యాజ్యం । స్నేహాయుక్తంక్షుభక్ష్యమేవాపూపాది భోజ్యమన్నాది
 స్నేహాయుక్తమపిశేషంయవాదిక మదనీయమిత్యర్థః ॥ యజ్ఞవల్క్యః ॥
 ప్నంపర్యుషితంభోజ్యం స్నేహాక్తంచరస్థితం । అస్నేహమపిగోధూమ
 వగోరసవిక్రియాః ॥ అనిదశాహవత్సయాశిపయశ్చ పరివజ్రయేత్ ।
 ష్ట్రమేకశఘంస్త్రీణా మారణ్యకమథావికమ్ । అస్నేహాఅపిచరస్థి
 గోధూమాదయోభోజ్యాః యదినవికారాంతరమాపన్నాకి ।
 గ్రాపథానాకతంభ సత్తుమావికమేకశఘం ॥ తలపాయసజాతాని శుక్లాని

33౪ వైద్యనాథవీక్షితయః * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

పరివర్జయేదితి స్మరణాత్ || యావత్ప్రేతసంధీయతే సాసంధిః
 శాంకంధ్యాంవిజానీయాత్ | వృషాక్రాంతావసంధిని ఇతిత్రికాండీ
 స్మరణాత్ || యావైకాంవేలామతిక్రమ్యఉద్యతే యావత్సాంతరేణసంధి
 యతేసావసంధిని || సంధిని చానిదకశాహాచాన్య వత్సావసంధిన్యోదక
 శాహాన్యవత్సాఃతాశ్చ గావశితాసాంపయిత్యథాః || గౌతమః || సంధిః
 మనూతసంధిసంధియం చేతివృషస్తనీయంస్తనస్యంజనీయమసూర్యమృతసవిత్ ||
 శంఖః || సర్వాసాంవృషస్తనీనాం క్షీరమభోజ్యంఆహారవజ్జమితి | శవ
 లః || అభోజ్యంప్రాహురాహారం శుక్లంపర్యుషితంచయేత్ | తత్తత్ప్ర
 త్యేశితంకృత్వా భుజేతహ్యభిఘ్నారితం || గౌతమః || భావదుష్టంశుక్లంకే
 వలందధిపునస్సిద్ధం పర్యుషితంశాకభక్షమాంసమసాద్యమితి | ఆపస్తంబః || శు
 క్లంచాపరయోగమితి | పరేణద్రవ్యేణయోగోయస్యతే పరయోగం తదేవ
 శుక్లంవజ్యంందధ్యాదిసంస్పృష్టంతభోజ్యమిత్యథాః || శంఖః || దధిభక్ష్యం
 చశుక్లమేవ సర్వందదధిసంభవం | ఋజీవపక్వంభక్ష్యంస్యాత్సపర్యుషవమిష్టి
 తం | ఆఘ్రాపాశ్చకరంభాశ్చ ధానావాటకసక్తవః || శాకంస్మిద్ధంపూషం
 చ సూపంకృసరమేవచ | యవాగూఃపాయసంచైవయచ్చాన్యత్సేన్నహసం
 యుతం || సర్వంపర్యుషితంభోజ్యం శుక్లంచెత్పరివజ్జయేత్ | ఋజీవ
 క్వంబౌవృషపక్వం | కరంభాదధిమిత్రసక్తవః | వాటకానిమాషవికారాః |
 సవీవ || ఆఘ్రాపాస్సక్తవోధానా వక్రాందధిఘృతంచదు | ఏతత్పఞ్చైవ
 భోక్తవ్యంధ్వాంజలేపిభావేన్నచేత్ || వ్యాసః || భోజ్యమన్నంపర్యుషిత
 స్నేహాత్తంవిరేసంభవం | అస్నేహావీహయశ్చోష్ణం వికారాఃపయస్
 థా || స్మృతిరిత్యై | ఘృతాత్సేనంఘృతాన్మండంపర్యుషవమథవాద్రాగోః
 సగుడంచరుచాక్రంతు తథాపర్యుషితందధిక్షేరాణాంతక్రమపేయంచస
 స్వాదుచనావరేత్ | ఘృతాదుద్భృతతత్సేన మాత్రమపేయమిత్యథాః
 ఆపస్తంబః || ఆపణీయ మన్నమశ్నీయాత్తథాః సానాం మాంసమథో
 గాదపరివృత్తైలసర్పిరుయోజయేత్ | ఉదకాధాయక్రృతాన్నంపర్యు
 తంబలంకరం భరజుః

శాకమాంస పిష్టక్షీరవికారావధివనస్పతి మూలఫలవజ్రమితి । అసౌఖ్య
 భజః ॥ ఆపణంపణ్యవీధితప్రకృతంబభావా ఆపణీయం తత్రకృతాన్నం
 నాశ్చీయాత్ ॥ వ్రీహ్యధిషునదోషః ॥ రసానామధ్యేమాంసాదిగ్రాహ్యం ।
 తైలసర్పిషీతూవశేన సంస్కజ్యోపయోజయేత్ । కృతాన్నంపర్యుషితంశ్చ
 ద్వైద్యునిపక్ష్యంఖరవికదంతస్త్యదు విశదంచనాద్యంచ । శుక్లపర్యుషమవిత
 థాభాద్యం పాణికృతాన్ వజ్రయిత్యా పాణికృతమిత్తురసతంమలాదిగ్రా
 హ్యం । హరిద్రాగోరసంచూణం లవణంధాన్యమావధం । సత్యేషాం
 పాకశేషాస్త్రీక్రముకస్యగుడస్యచ ॥ భరుజాభట్టుయవాః అన్యత్ప్రసిద్ధం
 అత్రకేచిత్ పర్యుషితం భోజ్యముదకేరాత్రౌ నిహితముపయోజయేత్ ।
 జలెనిక్షీప్తపర్యుషితత్వదోషోనాస్తితివ్యాచక్ష తెతథావస్మర్యతే । శా
 కంకుసుశ్రుతంరాత్రౌజలేక్షీప్తంత్రోదనం । ధృవంపర్యుషితంభోజ్యంయ
 చ్చాన్యత్సేహసంయుతం ॥ వసన్మస్తుఅన్నంపర్యుషితంకామంతదధ్వా
 ఘృతేనచాధిఘారితంఉపయుజీతేతి॥ చంద్రికాయాం ॥ దధ్యాదియుక్తంప
 ర్యుషితంకృతసరవర్భోజ్యమితి॥ విష్ణుః ॥ గోధూమజంపయోవికారంస్నేహ
 క్తంతుమాడబం వజ్రయిత్యాపర్యుషితం ప్రాశ్యోపససేత్ వృశ్చనామేధ్య
 ప్రభవాంశ్చలోహితాన్వృక్షునిర్యాసాన్ వృథాకృతసంసంయావపాయసా
 సూపశఘ్నలిశ్చజవాన్నానిచేతి ॥ శాతాతపః ॥ సంధిన్యాఅనంతద
 శాయాఅవత్సయాశ్చగోక్షీరప్రాశనేతథామాంసెప్రాజాపత్యమితి ॥ సవీ
 వ ॥ ఉష్ణీఖరీమానుషీశాంవృశసూతకయోస్తథా । చోరస్యాన్నంనవశ్రా
 ధ్ధంసక్త్యాచాంద్రాయణంచరేత్ । ఉష్ణీఖరీమానుషీక్షీరప్రాశనేపురుషస్య
 పురుషపనయనంచేతి ॥ శంఖః ॥ క్షీరాణితాన్యపేయానితత్త్వికారాశ్చనైరుధః ।
 సప్తరాత్రవ్రతంకుర్వాత్ప్రయత్నేనసమాహితః॥ వితానికామతోభ్యాసవిష
 యాణికికామాత్సర్వత్కృత్వాత్వేకవారిమితి॥ విష్ణుః॥ గోజావిమహిషీరజకం
 అన్యపయాంసిప్రాశ్యోపససేచితిఅత్పిరపి॥ అవీక్రాహ్యైశ్చయత్క్షీరంచృగా
 ణాంవనచారిణాఽథాగాజంగదకంక్షీరంభుక్త్వాదిసవభోజనం॥ వతుర్ద్వం
 శతిమతే॥ స్త్రీక్షీరంచవయఃపీత్వాకథంచితాఽనుమోహితః॥ వునస్సంస్కృ

త్యచాత్మానం ప్రాజాపత్యం సమావశేత్ | అజోష్ఠీగుంధినీక్షీరం మృగాదాం
 వనచారిణాం || అనిదశా యాగిగోక్షైచ సపీత్వా దినమభోజనం || సుమంత్రః ||
 కూశ్మాండం బృహతీంచైవ తరుణీం మూలకం తథా | శ్రీఫలం చ కళింగంచ
 ధాన్యప్రతిపదాదిమ || శిరశి ఫాలమాత్రంచ నమృతమృతలనివ | ఆ
 మ్లమామెలికంచైవ అష్టమృదాదువజయేత్ || పూర్వమూలకం (ముల్లం
 గీ) | త్రిఫలం (బిల్వకాయా) (కళింగం గుమ్మడికాయ) | (శిరిశిపంకా
 య) కపాలం (సోరకాయ) అత్రం (పూర్ణకాయా) చర్త ఆమ్లం (చింతకాయ) |
 అత్ర నిషిద్ధాయా మపి తిథినిబంధశ్చేన నిషిద్ధః | అహతాగ్న్యనృతం షేధవత్
 దోషాధిక్యప్రదశానపరం || బోధాయనః || ఓదనంతు పునః పక్వం నారికే
 శరసస్మథా | తథాతోయమధూయిష్టం బ్రాహ్మణ్యం నైవ భక్షయేత్ ||
 స్మృతిసారే || క్షీరేతులవణందత్వా ఉచ్చిష్టే పిచయద్భృతం | స్నానం
 రజకత్థిరేషు తామ్రే గవ్యం సురాసమం || భానువా రేడివా రాత్రం సప్తమ్యా
 చతధైవద | ధాత్రీఫలం నరః ఖాదక చాలక్ష్మీకొభవేత్సదా || అపరా రేక్ ||
 దివా కపిత్థకాయాయాంతథా రాత్రౌ శమీషువ | ధాత్రీఫలము సప్తమ్యాం అల
 క్షీర్వసతే సదా || మనుః || వీర్యహనిర్యశోహం ప్రజ్ఞాహనిస్తథైవద |
 భవేద్యస్తాస్త్రతో రాత్రౌ ధాత్రీం యత్నేన వజయేత్ | ధానాః ఖాదేన్న
 చ దివా దధిసత్తుంతథానిశి | సర్వంచ తిలసంబంధం నాచ్యదస్తమయంత్రపతి ||
 తిక్తద్రాక్షిందధిసాదా చిలశాకాః నిశ్యదక | త్యజ్యతేయాపవాక్త్రీభిః పు
 ష్పితస్త్రీరతాద్యథా || స్మృత్యంతరే || ఆమలక్యఫలంచైవ జంబీరంతింత్ర
 ణీఫలం | ప్రజ్ఞాప్రతాపలక్ష్మీవాక్ సవైశ్చ ద్వజయేన్నిశి || నారికేళోదకం
 కాంస్యే పానపాత్రస్థితం మధు | తామ్రపాత్రస్థితం గవ్యం మద్యతుల్యం ఘృ
 తం వినా || ఆపిప్రస్థానసమయే రాత్రౌ దధిసభక్షయేత్ | మధుపరం ప్రచా
 నంతు వజయిత్వా విశేషతత్తతి || శాతాతపః || రాత్రౌ ధానాదధిసక్తాక్
 శ్రేయస్కామో వివజయేత్ | భోజనం జలసంబంధం స్నానంచైవ విశేష
 తః || వృద్ధహారితః || సకాంస్యనాశికై రాంబు కాంస్యచరసమైశ్చవం | తా
 మ్రపాత్రాయుతం గవ్యం క్షీరంచలప్రదాన్వితం | ఘృతంచలప్రదాన్వితం

సురాకల్పంవివక్షయేత్ ॥ ప్రత్యక్షలవణంనాద్యాల్ పక్వంపరగృహాగ
తం ॥ ప్రత్యక్షలవణంవత్సుగ్రాహ్యమేవదత్తంనాద్యం । ఊనాత్యంత
హేతదత్తంతదాద్యమిత్యథః ॥ భక్ష్యాద్యాహభృగుః ॥ భద్రైస్తుకారవల్యా
ది సర్వంగ్రాహ్యమితితమ్ । కందంపి డీకృతంచైవ తుద్రకందంతథైవ
చ ॥ మహాకందాదికందంద ఆహారైచ్చవిదక్షుః ॥ సహకారప్రభేదంచ త
థైవపనసద్యయంక్రకదశ్యాదిమభేదంద గృహీయత్తుప్రయత్నతః । కూ
శాంత్రండ్లోర్వారుకంచైవ సింహీవ్యాఘ్రీతథైవచ । కాకోటకాదిసం
గ్రాహ్యంశంజాదివివక్షయేత్ ఇతి । కారవల్లిమరీచికదళీనాలికా
తింత్రిణికారవల్లి వ్యాఘ్రీ శింబభేద బ్రహ్మీభేదసింహీవ్యాఘ్రీ సభీక
కాంధూర్వారుక కూశాండకాకోటకాని సూరంకందతుద్రకందమ
హాకందవల్లి కందశృంగీ బేరౌత్పలకందపిండి కృతశకుటకందానిచ మరీచి
సహపాసుముద్గ కకుళిశ్ఠతిలమాషా మసూరకాదీనిశారేషు జవంతిరక్త
రస్యబాష్పాణిచాన్యానిచభక్ష్యాణియథాలాభమాహరేతి ॥ సవీవ ॥
పుంబీదశంభంబీద శిబుముద్గఫలానిచ । కాశిసంశితపర్వాణి ఘత్రంచా
స్వసనంసినీం ॥ అగస్త్యంశకుటంశాకంవిహితంచాహ్లాతస్యచ । ఏక
మూలానిచాన్యానిగృహీయూదసిమేధితా ॥ ఆమ్రంచశృంగీబేరందకకా
రీఫలమేవచ । నాళికంఫలంచాగ్రంకపిష్ఠంబదరీఫలం । ద్రాక్షదారా
దనంజుబుఫలం తాటంకమప్యథ ॥ ఖజూశరంవేత్రజంచైవమాతులుంగర
చదాడిమం । ఫలాన్యేత్యానిపక్వానికాలపక్వాఃవాహరేత్ ॥ ఆజకంజీరకం
చైవమరీచంసహపంతథా ॥ రాజమాషంమహామాషంశామాకంకృష్ణమా
షకం । నూషముద్గంమహాముద్గంపష్పావంతిలకీలికా ॥ కాశాయము
ద్గంసిష్పావశింబమాషకుళిత్థకాః ॥ సయూషావాహయూషావాపచసి
యాగుణాస్వితాః । ధాన్యానామపిసర్వేషాంకృష్ణధాన్యంవివక్షయేత్ ॥
అభవాన్యదలభృచేచ్ఛద్ధృతదపిచాహరేత్ । మాహిషంక్షీరమాహం
చగవ్యంభక్షంవివిదిశేత్ ॥ అమేధ్యేమదయేవృతాఃఉత్థారిపుష్పఫ
లాపగాః । తేషామపినయాష్యంతిపుష్పాణివిఫలానిచ ॥ ఇతి ॥

౩౪౨ ద్వివేదాధ్యాయః శ్రీమద్వివేకచూడామణిః

గోపీభంజనమత్సాక్షిమధ్యరీచిత్రమంబికాం । కిల్లహోహితీదైవకారంగా
 శివశాస్త్రి । మందూకసదృశజీవంతమచేరాక్షిచపిప్పలి ॥ అగస్త్యైవ
 శాశ్వతమృతమివధాని । ధాత్రీఫలంసదాయస్తభతయేదప్రమాదతః ।
 తస్యనారాయణోదేవఃపరమాత్మాప్రసీదతి । పురాణే ॥ అనీశులనీచై
 వధాత్రీఫలమధామ్యత ! యస్యాదరేవరం తేతస్యసన్నిహితోహరిః
 చంద్రికాయాం ॥ భక్త్యంభోజ్యంతలేభ్యంచనమోనారాయణేతియః ।
 అభిమంత్యోస్పృశస్ఫుటేనసయాతిపరమాగతిం ॥ శ్రుతిః విష్ణునాకృత
 మశ్నంతివిష్ణునాపితంపిబంతివిష్ణునాఘృతంజిఘ్రింతి ॥ శాండిల్యః ॥
 వాసోధూమణిమూర్త్యాదిగంధంత్రైలంతఛౌషధం । సర్వంభగవతేదత్వాడప
 యుక్త్యాఃపేదితమతి ॥ జాబాలశాఖాయాంశ్రుతే ॥ రుద్రేణోక్త
 మశ్నంతిరుద్రేపీతంపిబంతిరుద్రేణాఘృతంజిఘ్రింతి ॥ శాతకమతావపిత్రి
 గుప్తీతమశ్నీయాద్యుపాప్తంశివానర్పితంభుక్త్వాఅఘృత్యైవఅధోగచ్ఛ
 తితి ॥ అస్మాథః ॥ తిగుః తి నేత్రః తేనస్థితంభక్షితమశ్నీయాత్ హేపాపృక్
 శివానర్పితభోజనపాపమధోరమనంచభవశీతి ॥ వ్యాసః ॥ దేవాసురనైస్థా
 ష్టేలింగచందాయశంభునా । దత్తస్తస్మైనసర్వత్రప్రసాదశ్చివశాసనాత్ ॥
 నాశ్చీయాత్ స్థావరేలింగచందాయవిపేదితమతి ॥ ఆదిత్యపురాణే లింగే
 స్వాయంభువేణాజేరష్టైవైరాఘ్వార్చితే । ధృప్తపతిష్ఠితేలింగచందభాగనవి
 ద్యతే ఇతి ॥ పాదే ॥ బాణలింగస్వయంభూతేచంద్రకాతేహృదిష్ఠితే । చాం
 ద్రియగణసమంజ్ఞేయంశంభోర్నిరూపాభ్యభక్షణమితి ॥ ఏశత్సర్వంవైచిక
 మాగ్ధ్రూజితగృహదేవతానిర్తాల్యవిషయం । స్వస్యదేవస్యయద్దత్తాచ
 రుకంతునసంశయం । తత్ప్రాశయేత్స్వయంప్రాజ్ఞశిష్యస్తేచప్రదాప
 యేదితి వచనాత్ ॥ చరుకంహవిఃఅన్యస్మై పుత్రాదిభ్యోతథాపా
 ద్యై ॥ తతస్త్వయంతుభుంజీత శుద్ధంపత్న్యాదిభిస్సహ । నిపేది
 తంచదేవాయతచ్ఛేషంబాత్రశుద్ధయేఇతి । గృహదేవతాతిరిక్తదేవతా
 నిపేదితభక్షణంనిషేధతి ॥ దత్తాత్రేయః ॥ నిర్తాల్యంభక్షయిత్వైవ
 చ్ఛిష్టంజగురోరపి ॥ మాసంపయోమ్రుతోభూత్వాపన్నప్రాక్షరంసదా ॥

అష్టాక్షరము.

బ్రహ్మకూచకంఠతఃపీత్వాశుద్ధాభవతిమానవః । నైర్మాత్యం నైవసంరక్ష
 త్కూపేనర్వంబనిశ్చిపేత్ ॥ స్వీకుర్యాద్యదితస్మాహోరారంబనరకవతే
 ల్ ॥ మక్షికాపాదమూత్రంతునిర్మాల్యంబనివేద్యంబభుక్త్యాచాంర
 యుణంబరేత్ ఇతియత్పుపురాణవచనం ॥ పాపజేనఃఫలప్రోక్ష
 శ్వదేవంకరోతియః ॥ పాపాగ్నిహవనంచైవతేనలోకాజితాశ్చయః
 ఇతి తత్కాంతికవిషయం ॥ అతఏవమహాభారతే । హంబరాత్రవిదోము
 ఖ్యఃతస్యగేహేమహాత్మనః । పాపణాభగవద్భక్తంధుజితేచాగ్రహ
 జనం ॥ పాపాగ్నిహూత్రయచ్చాన్యతేసర్వంకుర్వంతేసత్పితృ ॥ పార్వత
 శ్రాద్ధశిష్టభోజనమాహమనుః । ఏవంవిప్రపణంకృత్వాపిండాంతంనృదనం
 తరం । ప్రత్యేశ్యహస్మావాచక్యజ్ఞాతిప్రియంప్రకల్పయేత్ ॥ జ్ఞాతి
 భ్యస్సకృద్దత్వా బాంధవానపిభోజయేత్ । జ్ఞాతిప్రియంజ్ఞాతిచాహు
 శ్యంప్రకల్పయేత్ ॥ జ్ఞాతీకసంఘాతయేదిత్యథాః ॥ సంబంధ్యాదీక ॥
 చంద్రికాయాం ॥ ఏవంచేవాస్మిన్మాంజైచ్చవతర్పయిత్వాద్విజ్ఞోత్తమః ।
 పుత్రమితాదినహితఃగృహస్థోభోక్తమహాంతి ॥ ఆదిత్యపురాణేపి । భ
 గిన్యోబాంధవాఃపూజ్యాఃశ్రాద్ధేపివిసదైవహి । దారిద్ర్యోహతాదీ
 నాగశ్చాపిధిరోగమా । వృథాజాతావిరేకాశ్చవ్యాధిభారప్రసీదితాః ॥
 యేతేభోజనమహాంతిభోక్తృస్సర్వ తసర్వదా । వందిమాగధమూతాశ్చ
 తౌర్యత్రికపిదస్తథా ॥ అలబ్ధలాభాశ్చాశ్రీధేమనాశయంతిమహద్యః । త
 స్మాత్తేపిహిభోక్తవ్యాఃస్వకతంవిభజ్యచిత్యత్రాహుః ॥ నవశ్రాద్ధేమయ
 చ్చిప్తంగృహేపర్యుపిత్తంచయేత్ । తద్గుణాయోచ్చివ్యంప్రయశ్చేన్న
 తద్గుణాయోచ్చిప్తుప్రదద్యురితిశ్రాద్ధవిశేషేపిమంత్రవిప్రసదృశగుణభ్య
 ఏవపితృశేషదాననిషేధాదిష్టేస్సహభుజ్జతామితిప్రప్తానాంబహిష్టానాం
 భోజనానజ్ఞానాత్ । శేషంచైవానుమాన్యాచ్చప్రవక్షిణీకృత్యశేషమభు
 జ్ఞాప్యనుజ్ఞానోగృహ్యకబాలవృధాశ్చ పరితాప్యఘంజితేతియాజ్ఞా
 ల్యుబోధాయనాదిభిః అభ్యసజ్ఞాపనవిధానాత్ మన్వాదీవచనేమతత్కాధ
 శేనాద్య । శుకొద్దిష్టేనయద్యోమరభోజ్యభోజనంచతల్ ॥ చంద్రమ

శ్లోకరాగేచక్రిష్టచిన్నంవివజయేదివిశేషంషేధావృ || శ్రీకూద్రా
 నుపసితానాంశాద్ధోచ్చిష్టంనదాపయేత్ | యోగవ్యాపాగసంమో
 హాత్నతద్గచ్ఛతివైదిత్యాం || ఇత్యాదేభుఃక్రిపాతసాధ్యచ్చిష్టనివయ
 త్యాచ్చిత్వశేషభోజనసహాగతి | అన్యేత్వాహుః||శాద్ధీయమన్నంపితృ
 భుక్తశేషంయేభుఃజతేతరకానశేషాప్రయాంతికర్తాపితరశ్చసర్వేభుః
 జేతకర్తాసహతత్సపిండైః | శాద్ధశేవంతుయోభుజ్జేతతత్కర్తాజ్ఞాచిభి
 ర్విజాతస్యవైవస్వతోభోక్తృంవలంప్రదాయతేపిత్యాం || ఇత్యాదివాస
 పిండవ్యతిరిక్తానాంనిషేధాత్సహాగ్యజేషుపితృశేషభోజ్యమితీఅథభో
 జ్యాభోజ్యాన్నమాహ||తత్ప్రాపన్నంబః|| ద్వవేచప్రాప్తాభోజ్యాబ్రహ్మ
 చారీగృహీతథామునెరన్నమభోజ్యంస్యాత్సర్వేషాంలింగినాంతథా||లింగ
 సహాతుపతాదయః||అత్యన్నంయతిపాత్రస్థాయతీనాంపీషితంచతత్||అన్య
 త్రయన్నభోక్తవ్యభుక్త్యాచాంద్రాయణంచరేత్||ప్రజాపతిః||శ్రద్ధయాన
 చభోక్తవ్యంచార్యాపివిశేషతః | సత్వేవబహుధాజ్యస్యయశ్చోపయన
 తేబహూక్ | అవతిప్రస్థమూర్ఖస్యదప్తవృత్త్యదర్శితే || అన్నమ
 శ్రద్ధధానస్యయోభుజ్జేతాధూనిహసవై | శోత్రియస్యోదర్యస్యచదాన్య
 స్యచవాధుఃషేః || మీమాంసితోత్తయక్దేవాఃసమమన్నమకల్పయన్ ||
 తాన్ప్రజాపతితీత్యాహమాకురుధ్వంవిషంసమం||తథాశాద్ధవదాన్యస్యహత
 మశోద్ధయేతరత్ | శ్రద్ధయేష్టంచపూతాంచఃత్యంకుర్యాదతంద్రితః |
 శాద్ధాకృతేహ్యక్షయేతేభవతాస్వాగతైర్ధనైరితి || కదర్శ్యబుభుః || అత్తా
 నంధర్మకృత్యంబపుత్రదారాంశ్చపీడయేత్ | లోభాద్యఃపితరోభృత్యాన్
 సకదర్యగతిస్మృతః || ఇత్యుక్తః || వాధుఃషీకఃపిద్యుగ్ధ్యపజీవీ | ఆ
 త్మసుతిపరనిందాకర్తాచ | ద్విజోఽపిద్ధయావృత్యాజేవన్వాధుఃషికస్మృ
 తః | యస్తునిందస్వరగుణాన్ప్రశంసత్యాశ్రవోగుణాన్ || సవైవాధుః
 షికోనామసర్వకర్మబహుష్కృతఃఇతివిష్ణుస్మరణాత్ || అపన్నంబః ||
 కఆస్యాంతోయదీప్సేదితికణః | పున్యగతికౌశ్యేధః || కశ్చాదవ్యాదితి
 వాస్తవాయజ్ఞయాదిభిరజస్త్వావరంపురుషోభోక్తవ్యం | అథప్రేచ్ఛలం

దానేననినోఁ దోభవతిపుణ్యస్సేషీతోభోక్తవ్యః ॥ పుణ్యస్యాప్నోనీషీతో
 నభోక్తవ్యమితి ॥ గౌతమః ॥ ప్రకస్తానాంస్వకర్మసుద్విజాతీనాంబ్రా-
 హ్మణోఽభుజీతేతి ॥ పరాశరః ॥ క్షత్రియస్యాపివైశ్యస్యక్రియావంతౌ
 శుచివ్రతౌ । తద్గుహేతుద్విజైభోఽజ్యంహవ్యకవ్యేషునిత్యశతి ॥ స్మృ-
 తిరత్నే ॥ బ్రాహ్మణస్యసదాశ్చీయాత్ క్షత్రియస్యతుపర్వసు । ఉత్సవేషు
 తువైశ్యస్యకూద్రవ్యవకదాచనేతి ॥ మఋః ॥ నాశోత్రియతతేఽజ్ఞై-
 గ్రామయజ్ఞవతేతథా । స్త్రియాక్లిబేనచహుతేభుంజీతబ్రాహ్మణఃక్వ-
 చిత్ ॥ అశ్శీలమేతశ్చానూరాంయత్రజహ్వాత్యమీహవిః । ప్రతీపమేత-
 దైవానాంతస్మాత్కృత్పరివజ్ఞయేత్ ॥ గామయజ్ఞోబహూనాంయాజ-
 కఃఏవద్యోజనంసాధూనామశ్శీలమంగళంప్రతీపంప్రతికూలమిత్యర్థః ।
 సవీవ ॥ మత్తత్కుధాతురాణాంచనభుంజీతకదాచన । గణాన్నంగణికా-
 న్నంచవిమషాంయజ్ఞగుప్సితం ॥ సైవగాయకయోశ్చాన్నంతథావా-
 ధుఃషికస్యచ । దీక్షితస్యకదర్యస్యబద్ధస్యవిగలేనచ ॥ అభిశప్తస్యపం-
 జస్యపుంశ్చల్యాదాంభికస్యచ । చికిత్సకస్యమృగయోఃకూరసోఽపిచివ్ర-
 భోజినః ॥ ఉగ్రాన్నంనూతకాన్నంచపయసాన్నమనిదేశం ॥ శంసంతి ॥
 అనచితంవృథామాంసంతవీరాయాశ్చయోషితః । ద్విషదన్నంసగర్య-
 న్నంపతితాన్నమచక్షుతం ॥ అనచితమపాయాన్నంకృతఘ్నస్యాన్నమేవచ ।
 అర్థారస్యనిషాదస్యరంగావతరకస్యచ ॥ అర్థారోఅయస్కారఃశ్వవతాం-
 శ్వపోషకాశాం శౌండికానాం సురావిక్రియకాశాం చేలనిజేజకస్య ॥
 సవీవ ॥ సువర్ణకర్మర్వేనస్యశస్త్రివిక్రియితస్తథా । రజకస్యవృశం-
 సస్యయస్యచోపపత్తిగృహే ॥ కైదేశకానాంఅంబష్ట్యాముత్పన్నో-
 వేనః । రజకస్యవస్మాదీనాంలీలాదిరాగకారస్యవృశంసస్యనిద-
 యస్య గృహే ఉపపత్తిజారోవతతే తస్యదాన్నం నభుంజీతేత్య-
 థః ॥ మృష్యంతియేచోపపత్తింస్త్రీణాంచైవాపిసర్వశః । అన-
 థకానాంప్రీతాన్నమహస్త్వికరమేవచ । రాజాన్నంతేజలదత్తే శూ-

ద్రాన్మంబ్రహ్మవచనం । ఆయుస్సువర్ణకారాన్నంయశశ్చర్మావక్య
 నిమః । కారుకాన్నప్రజాంహంతి బలంనిజేజకస్యచ । కారుకా
 న్నంకర్మకారాన్నం । గణాన్నంగణికాన్నంచ లోకభృషిపరికృత్యతి ॥
 పూయంచితృకస్యాన్నంపుంశ్చల్యాశ్చాన్నమిందియమ్ । విష్ణావాధుఃషిక
 స్యాన్నం శస్త్రవిక్రయిణోమలమ్ ॥ ఇంద్రియంరేతః ॥ యవితేన్యే
 త్వభోజ్యాన్నంక్రమశఃపరికీర్తితాః । తేషాంత్వగస్థిరోమాణి వధం
 త్యన్నంచనీషిణః ॥ భుక్త్వాతోయమమత్యాన్న మశ్మకతుత్రిదినంక్షీ
 షేత్ । మత్యాభుక్త్వాచరేత్కృచ్చం రేతోవిణ్మూత్రమేవచ ॥ నాద్యా
 చ్చుద్రస్యపక్వాన్నం విద్వాక్శ్రద్ధీచయోద్విజః । ఆమమేవాదదీతాస్మాదా
 వృత్తావేకరాత్రికమ్ ఇతి ॥ అత్రామస్యాశ్వనుజ్ఞానాత్ పూర్వోక్తేషు మత్త
 కృద్ధాదీషు పక్వామయోరుభయోరపిసేషధః ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ కదర్య
 బద్ధహోరాదాం క్షీబరంగావతారిదాం । వైశాభిశస్త్రవాధుఃప్యగణికా
 గదదీక్షితామ్ ॥ వీణావాదనజీవేణభేదంజీవీచవేణవః । గదదీక్షీబహు
 యాజకః ॥ అన్నంనాద్యాదిత్యనువర్తతే ॥ సవీవ ॥ చికిత్సకాతురకృద్ధృతం
 శ్చలీనుశ్చవిద్విష్టకూరోగపతితప్రాజ్యదాభికాష్టభోజినాం - కూరో
 దృఢాభ్యంతరకోపః ఉగ్రపాపవ్యాపారేణోద్వేజకః ॥ అవీరస్త్రీస్వ
 ణికారః ॥ స్త్రీజితగ్రామయాజినాం ॥ శస్త్రవిక్రయకర్తాయః రుదదన్నం
 శ్వవృత్తినామ్ । గ్రామయాజీగ్రామశాంత్యాదికర్తా । బహునాచోప
 నేతా ॥ సవీవ ॥ నృశంసరాజరజకృతఘ్నవయజీవినాం । చేలయాచ
 సురాజీవీసహూపపతివేశ్మనామ్ ॥ విశునానృతినోశ్చైవ తథాచాకృతి
 వందినాం । ఏషామన్నంసభోక్తవ్యం సోమవిక్రయిణస్తథా ॥ దగిద్రస్య
 చమూఖాస్యయతిసింహాపరస్యచ ॥ అయాజ్యయాజకస్యాన్నంనిర్మర్యాద
 స్యకషిణః । దేవద్రోహపరస్యాన్నం తథావిజ్ఞానదోషిణిఇతి ॥ యమః ॥
 యత్రోపజీవిగాంధర్యాః కాతరస్మస్మరస్తథా । శ్వజీవీదారోపజీవీవశూ
 ద్రాధ్యాపకయాచకౌ ॥ కులాలశ్చక్రకర్తాచ వాధుఃషిశ్చర్మవిక్రయా । ఆ

భోజ్యాన్నామిమండామజాకారహ్యఖుకుకురౌ | పతితాశ్చసవిత్సా
శ్చచండాలాఅకమాశ్చయే | నబహౌత్యజలెకాలెశ్చాతివదదాతివ |
పితృదేవాచనాద్ధీనఃసపండఃపరికీర్తితః | జంభాధీతపతేయశ్చతప్య
తేవతపస్తథావీతైశ్చలత్తజైర్యుక్తఃసమాజాకరప్రకీర్తితః | విభవేసతివైవా
గ్ధందదాతిసజహౌతివ | తమాహురాఖుతస్యాన్నంభుక్త్వాకృధేణశు
భ్యుతీసభాగతానాంయస్సభ్యః పతుపాతంసమాశ్రయేత్ | తమాహుకకుక్కు
టుంచేహతస్యాప్యన్నంవిగహితమ్ | స్వధర్మంయస్సముత్సృజ్యపరధర్మం
సమాదరేత్ | అనాపదితువిద్యుఃఋషిభిః పరికీర్తితః | దేవత్యాగీపితృత్యాగీ
గుహాతామప్యహజకరిగోబ్రాహ్మణస్త్రీవధావృసోఽపవిత్రఃపక్షిర్మితః |
ఆశాకరస్తవదాతాచేదద్దాతుశ్చపతిషేధకః | పరణాగతంయస్త్యజతినవం
దాలిప్రకీర్తితః | స్పృతరత్నైః అవలిప్రస్యమూఖాస్యదుప్తవృత్తస్యదుర్నతేః |
అన్నమశ్రద్ధధానస్యయోధుశ్చేష్టాహాసనైః || అపరాగ్నే | విభవేచా
గ్నిహీనస్సనచానగ్నేహ్యనాపది | స్మాతాగ్నేరైద్విదికస్యాగ్నేరిప్రతిగ్ర
హమకుత్సేతః | విష్ణుంజామాతరమ్మస్యేతస్యమన్యుంసకారయేత్ || అప్ర
జాయాంతుకన్యాయాంనాశ్చీయాత్తస్యవైగృహే | భుంజీతేయదిమోహః
తాత్త్వశురోనరకంప్రజేవతి || ఆపస్మంబరి || త్రయాశాంవణానాం
తుత్రియప్రభృతీనాం సమావృతైనిభోక్తవ్య ప్రకృత్యాబ్రాహ్మణస్యభోక్త
వ్యంకారణాదభోజ్యంయత్రప్రాయశ్చిత్తం కర్మసేవతేప్రాయశ్చిత్తవతిచర
తిసిర్విశేషస్య భోక్తవ్యంసర్వకణానాంస్వధర్మే వతమానానాంభో
క్తవ్యంశూద్రవజాంశిత్యేకశ్చిత్ || అస్యాధః || సమావృత్తశ్చతురీయా
దీనాంగృహేనభుంజీతబ్రాహ్మణస్య త్వన్నంస్వభావేనైవభోక్తవ్యంయత్ర
యదాప్రాయశ్చిత్తవత్యాత్మచోదితంప్రాయశ్చిత్తంతేముక్త్వాకర్మాంతర
మాసేవతేతదైతస్మాత్కారణాత్ అభోజ్యంచరితనిర్వేదస్య కృతప్రాచ
శ్చిత్తస్యభోక్తవ్యమేతన్తహాప్రాయశ్చిత్తవ్యతిక్తవిషయంనాన్యస్థిలోకే
ప్రత్యాపత్తిర్విద్యతే అకల్మషంతునిరాపిప్యతిభిస్త్వరణాత్ || శూద్ర

౧౪౪ బ్రహ్మనాథదీక్షితయః * స్వసముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

వణకాతానాంసర్వవర్ణానాంఅన్నవభోజ్యమిత్యేకమన్యంతరీతి॥ సవీవ॥
 సంఘాన్నమభోజ్యం పరికృష్టంవ సర్వేషాంవ శిల్పిజీవినాం యేవభి
 వగ్వాధూమిక దీక్షితరజకానగ్ని స స్థా ఏవంయుతాస్తైషామన్నన్న
 భుంజీరన్నితి॥బ్రాహ్మణక్షత్రియరాక్షాం ప్రేషకరోఅహవనీయయాజీఅనాచా
 రవిధినాప్రవ్రాజితోయశ్చాగ్నినోపాస్యతియశ్చసర్వాన్వజ్ఞయతేసర్వాన్
 శ్లోత్రియాన్నిరాకరోతివృషశీపతిః । మత్మఉన్నత్తోబద్ధోష్టికోప్రత్యుపవి
 స్తోయశ్చప్రత్యుపవేశయతేతావంతంకాలమితి । అభిచారాదౌఅహవిషారు
 ధిరాదినాయోజుహూతి॥అసహవిర్యాజీఅభిచారచారః॥అభినాప్రవ్రజితేశ
 క్యాదిరియశ్చసర్వాభోజనైవర్జయతి॥యశ్చసర్వేషామన్నమజ్ఞేతావ
 ప్యభోజ్యన్నావిరాకృతిః । సస్వాధ్యాయః అణికః పుత్రాశ్రితగృహీ
 ప్రత్యుపవిష్టరుణాదినా కారణేనాధమర్ణాదికంనిరుధ్య తత్పాశ్వఉప
 విష్టః తస్యపరిభారమకుర్వతేన సహసీనః ప్రత్యుపవేశయతే మతాల్
 యః యావద్యతాదనివృత్తిస్త్వావంతం కాలమభోజ్యాన్నభిత్యర్థః ॥
 సవీవ॥ చిత్తిక్తస్యమృతగోః శల్యకృంతస్యపాశినః ॥ కులటాయాష్నాడ
 కస్యవతేషామన్నవాన్చవేల్ ॥ ఉదాహరంతి ॥ అన్నాదేఘూణహమా
 ప్త్యేనాహిశంసంతి । స్తేనవిప్రముకోరాజనియాచ్ఛాన్యతసంహరే ఇ
 తిఘూణహమయంపాపమన్నాదేమపిప్రేలింపంతి । అనేనాఃస్వాపాః మి
 థ్యావాదీమాప్తియావన్నతస్య ప్రతిజ్ఞామాప్తిత్యర్థః । నిందంత్యన్నం
 మనఃప్రాణిచక్షుశోత్రేతదైవద । స్మృతీయంచమృతీంశుక్లంపారక్యం
 యోన్నమశ్నుతే । పరపాకన్నపుష్టస్యసతతంగృహమేధిరః । ఇష్టందత్తం
 తపోధీతంయస్యాంతంతస్యతద్వదేత్ । యస్యాన్నేవచభుక్తైనధార్యాం
 సమధిగచ్ఛతి ॥ యస్యాన్నంతస్యతేపుత్రాః అన్నాదేహిపృజాయతే ॥
 ఋతుః ॥ కిల్బిషంహిమనుష్యాణాంఅన్నమాశ్రిత్యతిష్ఠతి ॥ యోహియ
 స్యాన్నమశ్నాతిసతస్యాశ్నాతికిల్బిషం । స్వపాకేవర్తమానేయఃపరపా
 కంనిషేవతే ॥సపకత్వంసూకరత్వందగదగభత్వందగచ్ఛతి । పరపాకం

పరగృహేనాద్యాద్విప్రీవిచక్షణః ॥ గృహస్థపతనంహ్యేతత్ పర
 పాకోవజీవనంభితిమనుః ॥ ఉపాసతేయేగృహస్థాఃపరపాకమబుద్ధ
 యః ॥ తేనతేప్రేత్యపశుతాంవ్రజంత్యన్నాద్యదాయినాం ॥ జమదగ్నిః
 పితృదేవక్రియాంకృత్వాపరపాకరతిస్తుయః । దాతాకర్తృఫలంయూతభో
 క్తాఘంజీతకీర్ణిచం । అన్ననస్యత్రయోధాగాఃకర్తాభాగనలిప్యతేభూ
 మిగాంచసువణంచరత్నానివివిధానిచ । సర్వతఃప్రతిగృహ్నేయాత్
 భోజనంతువివజయేత్ ॥ ఉకనాః ॥ పరాన్నంపరవస్త్రంచపరాంబు
 పరయోషితః । పరవేత్తృవసశృహరంత్యేతానిసంపదః ॥ రత్నావశ్యాం
 స్వంతుతరితుంకక్యంఅన్నలేపోహిదుస్తరం ॥ దుష్కృతంహిమనష్యా
 నామన్నమాశ్రిత్యుపేష్టతి ॥ లిఖితపరాశరా ॥ పరపాకనివృత్తస్యపర
 పాకరతస్యచ ॥ అపచస్యచభుక్త్వాన్నంనరఃచాంద్రాయణంచరేత్ ।
 గృహీత్వాగ్నింసమారోప్యపంచయజ్ఞాన్నసిర్వషేత్ ॥ పరపాకనివృత్తో
 సౌముసిభిఃపరికీర్తితః । పంచయజ్ఞాకస్వయంకృత్వాపరాన్నేనోపజీవతి ॥
 సతతంప్రాతరుత్థాయపరపాకరతస్మయః ॥ గృహస్థఃసర్వామౌవిప్రీద
 దాతిపరివజితః । ఋషిభిఃసమకతత్వజ్ఞైః అపచరిపరికీర్తితః ॥ అప
 చాయచయద్దానందాతుశ్చాస్యకుతఃఫలం । దాతాప్రతిగృహ్నేతాచ
 ద్వౌతానిరయగామినా ॥ పరివిత్తేతుయచ్ఛాన్నంపరివేతాన్నమేవచ । కుం
 దాన్నంగోశకాన్నంచదేవకాన్నంతతైవచ ॥ పురోహితస్యయచ్ఛాన్నం
 భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ । అధ్యాసాభిప్రాయేణేదంచాంద్రాయ
 ణవ్రతం ॥ అనధ్యాసేనదృశాన్నభోజనేభారవ్యాజఆహ । విశాచరస్య
 విప్రస్యసిద్ధావరణస్యచ ॥ అన్నంభుక్త్వాద్విజఃకుర్యాత్ దినమేకమభోజ
 నం ॥ పరాశరః ॥ సదాచారస్యవిప్రస్యతథావేదాంతవేదినః । భుక్త్వా
 న్నమ్మృచ్యలేపాపాదమౌరాత్రాంతరంనరః ॥ శాతాతపః ॥ యోహి
 హిత్యావివాహగ్నింగృహస్థఃకృతిమన్యతే । అన్నంతస్యనభోక్తృవ్యంవృథా
 పాకోహిసస్త్వతః ॥ వృథాపాకస్యభుక్త్వాన్నంప్రాయశ్చిత్తంచరేద్విజః ॥

౩౫౦ వైద్యనాథః క్షిప్రీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

పాశాయామాత్రరభ్యస్యఘృతంప్రాశ్యవిశుద్ధ్యతి ॥ అపరాక్ల ॥
 అభోజ్యంబాహ్మణస్యాన్నంపుషశేననిమంత్రితం ॥ గౌతమః ॥ బా
 హ్మణోనదదత్ శూద్రఃశూద్రాన్నదాహ్మణాదదత్ ॥ అభోజ్యంతు
 తయోరన్నంభుత్వాచాంద్రాయణంచరేత్ ॥ పరాశరః ॥ ఆమంవాణ
 దివాపక్ష్యంశూద్రాన్నముఃభోజయేత్ ॥ కిష్కింశుభజతేభోక్తాయశ్చవి
 ప్రఃపురోహితః॥ ఆమంశూద్రస్యవిప్రాధాన్యంసుపాచయతేద్విజః ॥ శ్ర
 యస్తేనకరకంయాంతిదాతాభోక్తాచపాచకః ॥ ఆమంతభాతీధీనాంచభ్య
 త్యానాంచవిశేషతః ॥ ప్రతిగృహ్యశుదాతవ్యంనభుజేతస్వయంతతః ॥ అ
 కృత్వైవవృత్తింయసశూద్రోమ్రయతేద్విజః ॥ ఆహితాగ్నేర్విశేషేణ
 సశూద్రగతిభాగ్భవేత్ ॥ శూద్రాన్నరసప్రప్తస్యహ్యధీయానస్యత్యశః ॥
 జపతోజువ్యాతోవాపి గతిరూర్ధ్వానవిద్యతే ॥ శూద్రాన్నంశూద్రసంప
 ర్కంశూద్రేణతుసహసనిమ్ ॥ శూద్రాత్ జ్ఞానాగమశ్చాపి జ్వలంతమపిపా
 తయేత్ ॥ మృతసూతకపుష్టాన్నం ద్విజశూద్రాన్నభోజనమ్ ॥ అహంతం
 నవిజానామి కాకయోనింగమిష్యతి ॥ గృహోద్వాదశజన్మానిదశజన్మాని
 మూకరః ॥ శ్వయోనాసప్రజన్మశ్చార్యోత్యేవంచమనురబ్రవీత్ ॥ వసిష్ఠః ॥ శూ
 ద్రాన్నేనతుభుక్తేన జపరథేనయోమృతః ॥ సవైవరత్వముప్రత్యంశూద్ర
 త్వంచోపగచ్ఛతి ॥ స్మృతిభాస్కరే ॥ ఆమంశూద్రస్యపక్ష్యాన్నం శూద్ర
 ముద్దిష్టభోజనం ॥ తస్మాద్దానంచపక్ష్యంబ దూరతిఃపరివజయేత్ ॥ వ
 శ్వాసాన్యోద్విజోభుక్షే శూద్రస్యాన్నంవిగహీతం ॥ సతుజీవన్యవేచ్ఛ
 దఃమృతఃశ్వాచాభిజాయతే ॥ సూతకేమృతకేభుక్త్యాంగ్రసతేశశిభాస్క
 రా ॥ జలాదాహస్తతోభుక్త్యానధూయిపురుషోభవేత్ ॥ శూద్రాద్యన్న
 భోజనప్రాయశ్చిత్తమాహపరాశరః ॥ శూద్రాన్నంసూతకాన్నంచన
 భోజ్యస్యాన్నమేవచ ॥ శంకితంప్రతిపిద్ధాన్నంపూర్వోచ్ఛిష్టంతక్షేవచ ॥
 ౧ దిభుక్తుతువిప్రేణఅజ్ఞానాదాపదాపివా ॥ జ్ఞాత్వాసమావరత్యాభి
 శ్రీహృక్మాదాంతుపావనం ॥ అజ్ఞానే ఆపతైవ బ్రహ్మకూద్రాం జ్ఞాత్వా

భోజన ప్రాజాపత్యమిత్యథాః ఏతచ్ఛ్రుతహక్మాకూచకంచావిద్యస్విషయం వి
 ధ్యాంసంప్రత్యాహసవీవ ॥ ఆపతా-లేతువిప్రేణభుక్తంశూద్రగృహే
 యది । మానసోక్తేనశుభ్యేతద్వపదంవాశతంజపేత్ ॥ దుష్పాన్నంగో
 రసస్నేహంశూద్రగోహద్యదాగతం । పక్వంవిప్రగృహేభుక్తంభోజ్యంత
 న్మనురబ్రవీత్ ॥ దుష్పాన్నంప్రహీతందుబాది ॥ సవీవ ॥ ఘృతక్షీరంత
 థాత్రైలంశుద్ధంస్నేహేనపాచితం । గత్వానవీతపేవిప్రభుజీయాచ్ఛా
 ద్రభోజనమితి ॥ ఏతచ్ఛ్రుతాగృహ్యదాపూర్వవర్తానంభవేవేదిత
 వ్యం ॥ మాధవీయేచతుర్వింశతిమతే ॥ ఆరనాశంతథాక్షీరంకండు
 కందధిస్తవః । స్నేహపక్వమపక్వంచశూద్రస్యాపినదూవ్యతి ॥ అంగి
 రాకి ॥ స్వపాత్రేయస్సవిన్యస్తాద్రవ్యంశుచ్ఛచిశ్యః । పాత్రాంతరగ
 తంగ్రాహ్యంఅశూద్రాద్రహమాగతం ॥ శూద్రస్యవెన్నవిప్రేక్షీరం
 వాయదివాదధి । నికృతేననభోక్తవ్యఃశుక్ల్యక్తంస్తృతివేదిభిః । నివృ
 త్తైనశూద్రాన్నభోజనాన్నివృత్తైనేత్యథాః ॥ గోరసంచైవసత్తుంచత్రైలం
 పిణ్డాకమేవచ ॥ అపూపాస్విషయేచ్ఛాద్రాద్యచ్ఛాన్యత్పయసాకృ
 తం ॥ హారీతః ॥ కండుపక్వంస్నేహపక్వంపాయసంధిస్తవః ॥ వి
 తానిశూద్రానితానిభోజ్యానిమనురబ్రవీత్ ॥ అపూపాదిపవనాథాభతి
 మండలతయాకృతమయోమయంపాత్రం । కండుశిత్రపక్వంకండుపక్వమి
 త్యథాః ॥ శంఖః ॥ గృహశ్వరుజిహ్వామృథాగవాథేతువిశేషతః ।
 శ్రోత్రియేణతుభోక్తవ్యంశూద్రాణాంశుయమోబ్రవీత్ ॥ శాతాతపః ।
 త్రైలంఘృతందధిక్షీరంతప్తైవేతురసంగుడం । శూద్రభాండ్యతంతక్రంత
 థామధునదూవ్యతి ॥ సంగ్రహే ॥ హయ్యంగవినంగక్షీరంపిణ్డాకంద
 ధిస్తవః । స్నేహపక్వంచతక్రంచశూద్రాదపినదూవ్యతి పరాశరః ॥
 మద్యమాంసరతంనిత్యంనీచకర్తృప్రవర్తకం । తంశూద్రంవజ్జయేద్విప్రః
 శ్వపాకమివదూరతః ॥ ద్విజఃశూద్రజరతావద్యమాంసవివర్జితా ॥
 స్వకర్తృనిరతానిత్యంతాశూద్రానిత్యజేద్భుధి ॥ ఏతస్సర్వమాపద్వి

వయమ్ || తథావమనుః || ఆచమేవాదదీకాస్తాదవృత్తావైక రాక్షక
 మ్ | జీవితాత్యయమాపన్నః యోన్నమత్మితతస్తతః | నలిప్యతే
 సపాపేనపద్మపత్రమివాంభసా || యజ్ఞవల్క్యః | శూద్రేషుదాసగో
 పాలకులమిత్రాథకసారిణః | భోజ్యాన్నానాపితాచైవ యశ్చాత్మానం
 నివేదయేత్ || దేవలః || స్వదాసోనాపితోగోపకుంభకారఃకృషీవలః |
 బ్రాహ్మణేనాభోజ్యాన్నాపంచైతేశూద్రయోనయః || పరాశరః || దా
 సనాపితగోపాలః కులమిత్రాథకసారిణః | ఏతేశూద్రేషుభోజ్యాన్నాయ
 శ్చాత్మానంనివేదయేత్ | శూద్రకన్యాసముత్పన్నే బ్రాహ్మణేనతుసంస్కృ
 తః | సంస్కారాచ్చభవేద్దాసః సంస్కారాత్తుపదశితః | క్షత్రియాయు
 ద్రకన్యాయాం సుతోజాయేతమానవః | సగోపాలఇతిజ్ఞేయఃభోజ్యోవిశే
 ర్మసంశయః || వైశ్యకన్యాసముచ్ఛాతః బ్రాహ్మణేనతుసంస్కృతః || స
 హ్యైకసారివిజ్ఞేయఃభోజ్యోవిప్రేర్మసంశయః || యదేతానియజ్ఞవల్క్య
 వచనానియుగాంతరవిషయాణి || శూద్రేషుదాసగోపాలభృత్యమిత్రాథక
 సారిణాం | భోజ్యాకృతేకతానాస్తీ తిర్థసేవాచదురతఃఇతినిషేధస్తర
 కాత్ || అభోజ్యానాంనటాదీనాం జూదాపీతేప్రాయశ్చిత్తమాహ
 పరాశరః || భాండస్థితమభోజ్యేషు జలందధిఘృతంపయః | అకామతస్తు
 యోధుక్షేప్రప్రాయశ్చిత్తంకథంభవేత్ || బ్రాహ్మణఃక్షత్రియోవైశ్యఃశూ
 ద్రోవాసుపసర్వతి || బ్రహ్మకూఠోపవాసేనయాజ్యవర్ణాస్యవివ్రా
 తః | శూద్రాణాంనోపవాసస్సాన్యత్ శూద్రోదాసేనశుభ్యతి | భాండంస్వ
 మంత్యజానాంతు జలందధిపయపిబేత్ | బ్రహ్మకూఠోపవాసేనద్విజా
 తీనాంతునివక్రూణి | చండాలఘటసంఖ్యాంతు యత్త్రోయంపిబతిద్విజః |
 తత్క్షణాత్క్షిపలేయస్తుప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ | యదినక్షిప్యతేతోయం
 శరీరేయస్యజీర్యతే | ప్రాజాపత్యంచదాతవ్యం కృభిసాంతపనంచరేత్ |
 చండాలభాతవాపీషుపీత్వాసలిలమగ్రతః || అజ్ఞానాచైచ్ఛభకేనత్వహా
 రాత్రేణశుభ్యతి | ఇతి || చండాలభాండసంస్కృత్యంపీత్వాకూపగతం

జలగోమూత్రయావకాహారంధ్రరాశ్యాచ్ఛుచిమాఘ్నయాత్ । మహాత
 టాకాదిమనండాదిసంబంధేనకశ్చిద్దోషః ॥ అప్యేషుకూపవన్న్యాయతి
 తిమాధవీయే ॥ యమః ॥ అల్పానామేవపయసాంమహత్సనతుదూష
 ణం । దోష్కామాపసనయేత్ ॥ తీర్థంజలాచరణప్రదేశః ॥ హ
 రీతః । క్లిన్నేభిన్నేకవేతాయేతత్రస్థాయదితత్ప్రదేశే । శుద్ధ్యేచాంద్రా
 యణంకుర్యాత్తప్తక్రమధాపివా । సురభాతప్రపాతోయంపీత్వా
 చాంద్రాయణంచరేత్ । అజ్ఞానాదాపదావాపిపంచగవ్యేనశుద్ధతి ॥ ప
 రాశరః ॥ భుజ్జేజ్ఞానాద్విజ్రేవంతిపంచాలాన్నంకథంచన । గోమూ
 త్రయావకాహారంధ్రరాత్రే శుద్ధతి ॥ అమేధ్యరేతోగోమాంసంపంచాలా
 న్నమధాపివా । యదిభుక్తంశువిప్రేభిశ్చాచాంద్రాయణంచరేత్ ॥
 అమేధ్యం విణ్మాత్రాదితదుప స్పృష్టస్యాన్నసృభోజనం అమేధ్యభో
 జనం ॥ యస్మత్తుర్వింశతిమతేదశికతం । విణ్మాత్రభక్షణేవిప్రఃచ
 రేచ్ఛాంద్రాయణద్వయం ॥ భోజి శాచైవవిణ్మాత్రంచరేచ్ఛాంద్రాయ
 ణద్వయం । ఏతదధ్యాసవిషయం ॥ అత్రవిష్టుః ॥ సర్వేష్యమన్విజా
 తీనాంప్రాయశ్చిత్తాంతేపునస్సంసారంకుర్యాత్ ఇతి ॥ హరీతః ॥
 హస్తవత్తభోజనేదుష్టపంజ్మిన్వస్తమూత్రపురీషకరణేవృతసూతకాన్న
 భోజనేహదైర్ఘ్యహంసంసుప్తేరాత్రమభోజనమితి ॥ ఇదంకామవిష
 యం॥ అకామతస్మదినమేకమభోజనంఇతి విజ్ఞానేష్వరణాకంధ్రప్రవ్యం
 మాకంఠేయః ॥ భుక్త్వామద్యాహ్మణాశాచే చరేత్సంతపనంద్వి
 జః । శూద్రస్యతథాభుక్త్వాద్విజశ్చాంద్రాయణంచరేత్ ఇతి ॥
 ఏతత్కామకృతాభ్యాసవిషయం ॥ యచ్చశంఖేనాకం ॥ శూద్రస్యసూత
 కేభుక్త్వాపిశాస్త్రసాధ్యతమాచరేత్ । బ్రాహ్మణస్యతథాశాచేభుక్త్వామా
 సంవ్రతంచరేత్ । తంత్యంతాభ్యాసవిషయం ॥ పరాశరః । అజ్ఞానాద్భుజ
 తేవిప్రఃసూతకేమృతకేపివా । ప్రాయశ్చిత్తంకథంతేషాంవణేవణేవి
 నిదిశేత్ ॥ గాయత్రీష్టసహసేగశుద్ధిస్సాన్యచ్ఛుదసూతకేవైశ్యేపంచ
 సహసేగశుద్ధిస్సాన్యత్క్షుత్రియం ॥ తథాబ్రాహ్మణస్యయదాభుక్త్వాద్వేస

హసేతుదాపయేత్ || అథవావామదేవ్యేనసాముచైకేనశుభ్యతి | అ
 త్రవికల్పః | సర్వశ్రాశ్చాచోత్తరకాలమేవప్రాయశ్చిత్తంద్రష్టవ్యం ||
 తథావిమన్యః || ద్రాహ్మణాదీనామాశాచేయస్సకృదేవాన్మమశ్మాతితస్యతావ
 దేవాశాచం యావత్తైషాఽజ్ఞానే నాపదావాభోక్తురిదంజ్ఞాతేనదోషకృది
 తి | అజ్ఞాతైస్తుపూర్వంభుక్తవతఃశిష్యాహమఘంభవతి | అథానంతరంబాం
 ద్రాయణాది || అజ్ఞానాశ్చత్రభోక్తురితదహరేవాఘంయావత్ భుక్తంజీణం
 సదభోజనజతి | ఆపతా-లేధీపూర్వమపిభుక్తవతోపిదినమేవాఘం || ఏ
 తత్సర్వంసపిండస్యనదోషకృదిత్యర్థః || అతిః || శూద్రాన్నంమూతికా
 న్నంచశ్రాద్ధాన్నంచైవనజయేత్ | నక్షుప్తచ్ఛాదనేశ్చాద్ధేనవశ్చాద్ధేత
 తైవవ || ఏకోద్దిష్టేమహత్యాజ్యేనఘాయఃపురుషోభవేత్ || విమన్యః ||
 ప్రాజాపత్యంనవశ్చాద్ధేపాదోనంత్యాద్యమాసికే | త్రైపక్షికేతదధణం
 తుపంచగవ్యంద్విమాసికే || భుక్తంచైత్వార్వణిశ్చాద్ధేపాణాయామాణ
 షడాదరేత్ | ఉపవాసస్త్రిమాసాదివత్సరాంతంప్రకీర్తితం || ప్రా
 ణాయామత్రయంవృద్ధావహూరాత్రంసపిండకే | ఆమరూపేస్త్మృతంన
 క్తంవ్రతపారణికేతథా || ఇదమాపద్విషయం || అనాపదితుహారీతః |
 బాంద్రాయణంనవశ్రాద్ధేప్రాజాపత్యంతుమిశ్రకే | ఏకాహస్తుపరాన్నే
 మప్రాయశ్చిత్తంవిధీయతే || మిశ్రకే || ఆద్యమాసికే | చతుర్వింశతి
 మతే || ప్రాజాపత్యంనవశ్చాద్ధేపాదోనంతూనమాసికే | త్రైపక్షికేత
 దధణంస్యాత్ పాదోద్వేమాసికేతతః || పాదోనంకృచ్ఛముద్దిష్టంషణ్మాసే
 చాబ్దికేతథా | త్రిరాత్రంచాద్యమాసేమప్రత్యాబ్దంచేదహస్త్మన్మృతః || తత్రై
 వ || శూద్రస్యతునవశ్రాద్ధేచాంద్రాయణద్యయంక్లృప్తం || సాధణం
 చాంద్రాయణంమాసేప్రపక్షేత్త్వేందవంస్మృతం | మాసద్వయేపరా
 కస్సాన్యదూర్ధ్వంసాతపసంస్మృతం యత్తుశంఖవచనం || బాం
 ద్రాయణంనవశ్రాద్ధేపరాకోమాసికేస్మృతః | పక్షత్రయైకృచ్ఛస్యా
 దేకాహంపునరాబ్దికే | అతఃఉర్ధ్వంనదోషస్సాన్యత్ శంఖస్యవచన
 స్తథా || ఇదందుర్భుతిపతితాదిశ్చాద్ధవిషయం || ధర్మవాజః || అహ

శ్రేయోన్యదుద్దిశ్యశాద్ధమేకాదశేహని । బ్రాహ్మణస్తత్రభుక్త్వాన్నం
 శిశుచాంద్రాయణంచరేత్ ॥ ఆమశ్వాద్ధేతథాభుక్త్వాతప్తకృచ్ఛేగతు
 ధ్యతి । సంకల్పితేతథాభుక్త్వాత్రిరాత్రంయపణంభకేత్ ॥ బ్రహ్మచారి
 ణస్తు । బృహద్యమఆహ ॥ మాసికాఃషుయోశ్చీయాత్ అసమాప్తవ్ర
 తోద్విజః ॥ త్రిరాత్రముపవాసోస్యప్రాయశ్చిత్తంఃధీయతే । ప్రాణా
 యామత్రయంకృత్వాఘృతంప్రాశ్యవిశుధ్యతి ॥ కామతస్తుసవీవాహ ॥ మ
 ధుమాంసంచయోశ్చీయాచ్ఛాన్ధేనూతకవీచచ । ప్రాజాపత్యంచరేత్ కృత్యం
 వ్రతశేషంసమాచరేత్ ॥ అభ్యాసేపునరుపనయనంబోధాయనోక్తంద్రవ
 ణ్యం । ఆమశ్వాద్ధేషుసర్వశ్రావణమితివత్త్రింశన్నతేభిధానాత్ ॥ యదు
 శనసోక్తం । దశకృత్యఃపిబేదాపాగాయత్ర్యాశ్వాద్ధభుక్త్వాః ॥
 తతస్సంధ్యాముపాసీత శుద్ధ్యేత్తుతదనంతరమ్ ॥ తదనుక్తశ్వాద్ధవిషయమితి
 మాధవీయే । సంస్కారాన్నశాద్ధరోజసేషు ॥ వ్యాసః ॥ నివృత్తేమాడ
 హోమేతుప్రాజ్ఞాముకరణాత్తథా । చరేత్సంతపనంభుక్త్వాచాతక
 ర్మాణిచైవహి ॥ అతోన్యేమతుభుక్త్వాన్నం సంస్కారేమన్విజోత్తమః ।
 నిర్యోగాదుపవాసేన శుద్ధ్యతేనిద్యభోజనమితి ॥ యమః ॥ బ్రాహ్మ్య
 దనెచసీమంతోన్నయనెచతథాద్విజః । జాతశ్రాద్ధేనవశ్రాద్ధభుక్త్వాచాన్ద్రా
 యణంచరేత్ ॥ శాతాతపః । వనస్పతిగతేసోమపరాన్నయస్తుభుంజతే ।
 తేహంమాసకృతంపుణ్యం దాతారవధిగచ్ఛతి ॥ సనత్కుమారః ॥ ఏకాద
 శ్యాంమునిశ్రేష్ఠయోభుజ్జేమాధచేతనః ॥ ప్రతిగ్రాసమసాభుజ్జ్ఞాని
 ల్భిషంశ్వాసవిల్పిషం । నిష్క్రూర్యద్యపసోన్యైర్ధర్మశాస్త్రేమనీషిభిః ॥ ఏ
 కాదశ్యన్నకామస్య నిష్క్రూతికికాపి నోదితా ॥ కాల్యాయనః ॥ అష్టవ
 షాఢికోమర్త్యః హ్యపూణాకాశీతివత్సరః । ఏకాదశ్యాముపవసేత్ పక్ష
 యోరుభయోరపి ॥ కణ్వః ॥ ఏకాదశీముపవసేత్ నకదాచిదత్రిక్రమేత్ ॥
 విష్ణుః ॥ ఏకాదశ్యాన్నభుంజీత కదాచిదఃకమానవః ॥ అపస్తంబః ॥ పర్వ
 సుచోధయోరుపవాస బోపవస్త మేనకాలాంతరేభోజనం తృప్తిశ్చాన్న

౩౫౬ వైద్యనాథదీక్షిణీయే * స్మృతిముక్తాఫతే * ధర్మశాస్త్రే,

స్మేరి । ఉభయోదకంపత్యోర్యతాకాలేభోజనం తదప్యౌపవస్తమేవ ॥
ఉపవాసవివ ॥ తదపిదివారాత్రానతస్య సాయమగ్నీయాదితశ్రాతేదశక
నాత్ ॥ స్మృత్యంతరే ॥ అర్కద్విపర్వరాత్రాతు చతుర్దశ్యవ్యమిదివా ।
ఏకాదశ్యామహారాత్రం ఛక్తావ్చాం దాయంచదేత్ ॥ శాసకః ॥ అ
ష్టమ్యాంచదతుదశ్యాం నకుర్యాద్భోజనందివా । ఆత్మపర్వసంక్రాంతౌ
వ్యతీపాతేపితుద్దిన ॥ దివసేచోపవాసస్య నకుర్యాద్భోజనమ్ । అత్ర
ప్రాయశ్చిత్తమాహనవివ ॥ త్యహమేవజకేన్తంత్రం దశవారంజలేష్ట
వా । అష్టమ్యాంవాచతుదశ్యాం దివాఛుజ్ఞేహ్యకల్మషమ్ । సపర్యతే
జపేన్తంత్రంపర్వాంతేదశచేజ్జతే । పర్వద్వయేభానువారే రాత్రాఛుక్తే
రకల్మషం । నదీతరేజపేన్తంత్రం దాంతోవైవిష్ణుమందిరే ॥ ఏకాదశ్యా
మహారాత్రం ఛుజ్ఞేయదినపాపకృత్ । సాయంప్రాంతము తంచ
దశవారంతుకిల్బిషి ॥ రాత్రాఛుజ్ఞేవత్సరాంతే మన్వాదిమయుగాదిషు ।
గ్రహణేభోజనసమేధమాహవ్యాసః ॥ నాద్యాత్సూర్యగ్రహేత్సూర్యమహ్ని
సాయంశశిగ్రహేత్ । గ్రహకాలేవనాగ్నీయాత్ స్నాత్వాగ్నీయావ్యము
క్తయోగి ॥ ముక్తేశశినిఛుంజీతయదినస్యాన్తహానిశీ । అముక్తయోరస్తగ
యోరద్యాద్దృష్ట్యాప్రపరేహని ॥ సూర్యగ్రహేతునాగ్నీయాత్సూర్యంయా
మచతుష్టయమ్ । చంద్రగ్రహేతుయామాంస్త్రీ బాలవృద్ధాతుర్వా
నాబాలాదివిషయేసవీవాహా అపరాప్లేనమధ్యాహ్నేనసాయంనతుసం
గతే । ఛుంజీతసంగవేచేత్స్యాన్తసూర్యంఛుజిమాచరేత్ । మారకాండేయగి
గ్రహణంతుభవేదిందోఃప్రథమాద(ధి)ర్థయామతః । ఛుంజీతావర్తనాత్సూ
ర్యంప్రథమేప్రథమాదధః ॥ రాత్రోప్రథమయామగ్రహణేదివాప్రథమయా
మేఛుంజీతఅన్యత్రావర్తనాదధిత్యధః ॥ సపవ ॥ రవేస్తావర్తనాదూ
ర్ధ్వంఅర్వాగేసనిశీయతః । చతుర్థేప్రహరేచేత్స్యాత్చతుర్థప్రహ
రాదధి ॥ వృద్ధగౌతమగి । చంద్రసూర్యగ్రహేనాద్యాత్సూర్యంసూర్య
తః । రాహూర్వాముక్తింవిజ్ఞాయ స్నాత్వాకుర్వీతభోజనమ్ ॥ సంధ్యాకా

తయదారాహుఃగ్రస్తతేకభాగ్గురౌ || తదహనైవభంజిత రాత్రావపి
 కదాచన | తదహర్నభంజితరవేగ్రస్తోదయేపూర్వ రాత్రానభంజితేత్య
 థాః | చంద్రగ్రస్తాస్తమయేఅహర్నభంజితభాగ్గురౌ గ్రస్తాస్తమితేరాత్రా
 వపివ్యాచక్షతే || తథావసిత్యః || గ్రస్తోదయేవిధోఃపూర్వ నాహభోజ
 నమావరత్ | గ్రస్తాదితేతథాసూర్యే నరాత్రాభోజనంవరత్ || భృగుః ||
 గ్రస్తావేవాస్తమానాతు ౬వీ. దూప్రాప్నుతోయది | తయోఃపరేద్యురుదయే
 స్సాత్వాభ్యవహరెన్నరః || మార్కండేయః || చంద్రస్యయదివాభానోః
 యస్తిన్నహనిభాగ్వాః | గోహణ తుభవేత్తస్మి తత్సూర్యంభోజనంవ
 రః | నాచరేత్సంగ్రహంచైవ తథైవాస్తమపాగతే || యావత్తయో
 ర్నోదయఃస్యాన్నాస్మీయాత్తావదేవతు ముక్తిందృష్ట్యాతుభంజితస్మానం
 కృత్వాతతఃపరమ్ || మనురపి || అముక్తయోరస్తగయోఃపృష్ట్యాస్సాత్వా
 పరహని || విష్ణుధర్మ || అపెచారాత్రింనభంజిత చంద్రసూర్యగ్రహస్త
 గౌ | ముక్తిందృష్ట్యాతుభోక్తవ్యం స్మానంకృత్వాతతఃపరం || గ్రహేగ్ర
 హణేగ్రస్తాస్తగ శశినిగ్రహణాత్సూర్యస్యాం రాత్రౌపరస్తిన్నహనిచన
 భంజిత | గ్రస్తాస్తగ సూర్యగ్రహణాత్సూర్యస్తిన్నహీ పరస్యాంరా
 త్రౌచినభంజితేత్యథాః || దక్షః || అయినేవిమవైవచంద్రసూర్యగ్ర
 హేతథా | అపెచారాత్రింసితస్సాత్వా గర్వపాప్తేఃముద్యతే | ఇతిపు
 త్రవంతవృత్తిరిక్తవిషయమ్ || సంకాంత్యాముపవాసంచ కృష్ణైకాదశివా
 సరే | చంద్రసూర్యగ్రహేచైవ నకుర్యాత్పుత్రవాగ్గృహీత వత్త్రింశ
 న్మతే | సర్వపామేవవశానాం సూతకంరాహుదశశనై | సచేలంతుభ
 వేత్సాన్సంసూతకాన్సంచవజ్జయేత్ | సూతకాన్సంరాహుసూతకా
 న్సం || వృద్ధమనుః || ఆరనాశంచతక్రంచ పాథేయంఘృతపాచితం || ఉద
 కంచకుశచ్ఛన్నంనదూప్యేదాహుదశశనై || స్మృతీరత్నే || ఆరనాశంత
 థాక్షీరంకంబుకంబశిస్తవః | సైహపక్వంచత్రైలంచనకదాచిత్ప్రదూప్య
 తి || వ్యాసః || సంవత్సరస్యైకమవిదరెత్కృత్రంద్విజోత్రయః | అక్షా
 తభుక్తికుద్ధ్యథాం జ్ఞాతస్యతువిశేషతః || భత్యమాంసమాహయోజ్ఞ

3౫౫ వైద్యనాథశ్రీశ్రీయే * స్త్రీమూక్తాఫలే * ధన్యశాస్త్రే,

వలగ్నః । భక్ష్యోపచనభాసోధాగోధానగచ్ఛవతధ్యకాః । శశ్యంసు
 త్యేషుశిశుకశంకుతుండకరోహితాః । తథాపాతీనరాజీవశశకాఅవ్యం
 ప్యాత్తుద్విజాతభిః మురపిశ్వపిండాశల్యకంగోధాఖడ్గకూర్మశాఃస్తథా
 భక్ష్యోక్పచనవెష్యాహుః అనుష్ఠంజైతోహతః ఇతి ॥ గౌతమః ॥ పంచ
 వఖాశల్యశ్వవిదగ్ధాఖడ్గశ్చపాఇతి ॥ యజ్ఞ్యవల్క్యః ॥ ప్రాణాత్య
 మేతథాశ్రాద్ధపాత్రీతంద్విఒకన్యయా । దేవాస్విశ్వాన్సమభ్యర్చ్యభాదక
 మాంసంనదోషభాన్ ॥ ప్రోక్షితంయోగశిష్టా ॥ స్త్యోహితే ॥ ప్రోక్షితం
 భక్షయేన్మాంసం బ్రాహ్మణ్యచకామ్యయా ॥ యథావిధినియుక్తంచప్రా
 ణానామేవచాత్యయః ॥ మనుః ॥ నియుక్తస్తుయథాన్యాయంపలల
 యఃపరిత్యజేత్ । సప్రేత్యపశుతాంయాతి సంభవానేవింశతిమితి ॥ మ
 నుః ॥ మధుపరైచయజ్ఞైవపితృదైవత్యకర్తృణి ! అత్రైవపశవోహింస్యా
 నాన్యత్రేత్యబ్రువన్మః ॥ యజ్ఞవ్యతిరిక్తేసర్వకర్తృణి కలౌపాణివధోమాం
 సంభక్షణంచఃపిద్ధంపరాతిధిపశుభ్యస్తునపశూపాక్కఠికలావితస్తరణాత్ ।
 యజ్ఞాథకం పశువధే మాంసభక్షణేవ నదోషఇత్యాహమనుః । యజ్ఞా
 థకంపశవస్సృష్ట్యా స్వయమేవస్వయంభువా । యజ్ఞోహిధూత్రై
 సర్వస్యతస్మాద్యజ్ఞేనధావిధిః ॥ ఓషధ్యః పశవోవృక్షాతిర్యజ్ఞఃపక్షిగస్త
 థా । యజ్ఞాథకంసిధనంప్రాప్తాప్రాప్నువంతు్యధితంపునః ॥ యజ్ఞా
 యాజనిమాంసస్యత్వేషదైవోవిధిస్త్వృతః । అతోన్యథాప్రవృత్తిస్తురాక్ష
 సోవిధిరుచ్యతే । నాద్యాదవిధినామాంసంవిధిజ్ఞోనాపదిద్విజః ॥ జగ్ధ్వా
 హ్యవిధినామాంసంప్రీతస్తైరద్యతేవశః! అసంస్కృతాస్తపశూన్తంత్రైఃనా
 ద్యాద్విప్రఃకథంచన ॥ మంత్రైస్తుసంస్కృతానద్యాత్ శాశ్వతంధర్మమస్తాః
 యోవేదవిహితాహింసానియతాస్త్రింశ్చసావరేత్ । అహింసామేవతాం
 విద్యాత్ వేదాథకంమోహినీబభౌ । యావంతిపశురోమాణితావ
 త్కృత్యైవమారణం । వృథాపశుఘ్నఃప్రాప్నోతిప్రేత్యజన్తనిజన్తని ।
 యోహింసకానిధూతానిహింసాన్యత్కసుభేచ్ఛయా! సవంచకోమృతత్యైవ
 నకన్యచిక్షుభిమేధతే । నాక్యత్యాప్రాణినాంహింసాంమాంసమత్సద్యతేన్

చిత్ । నచప్రాణివధాల్స్వగః8తస్తాన్తాంసంచవజయేత్ । స్వమాం
 సంపరమాంసేనయోవధకాయితమిచ్చతి । అనభ్యవ్యకపిశ్చాన్దేవాన
 తతోన్యోస్త్వపుణ్యకృత్ ॥ మాంసభక్షయితాముత్రచస్యమాంసమిహ
 గ్ర్యహం । ఏతన్మాంసస్యమాంసత్వంప్రవదంతిమనీషిణః॥అనుమంతావిశసితా
 సిహంతాక్రయవిక్రయా ॥ సంస్కారాదోపహర్తాభాదకశ్చేతిభాగినః ।
 భాదకస్యదోషఇతితస్మాన్నభాదకస్యాన్విదిత్యుభయః ॥ మాంసవజనేఫలమా
 హసవీవ । వషేవషేశ్వమేధేనయోచజేతకతంసమాః ॥ మాంసాని
 చనఖాదేద్యతయోఃపుణ్యఫలంసమం । ఫలమూలాశచైర్మధ్యేఅశ్వస్యన్యా
 నిభోజనైః । సమత్ఫలమవాప్నోతితస్మాంసపరివజనాత్ ॥ సవీవ ॥
 సమాంసభక్షణేదోషఃసమశ్చేనచమైథునే । ప్రవృత్తిషాభూతానాంనివృ
 త్తిస్తుమహాఫలా ॥ మశ్యేమదకరద్రవ్యే ॥ అవిహితప్రతిపిద్ధదాహా
 దికే । మైథునేఅవిహితప్రతిపిద్ధే అన్యతౌస్వదారకమనభ్యుభయః ॥
 మాంసభక్షణేదోషాభావవిషయంప్రాచాత్యయవిషయం ॥ నాతోయావ్యు
 త్యదన్నాద్యాః ప్రాణానామేవచాత్యయఇతి తేనైవస్వరాత్ దేవవిశేష
 విషయంయుగాంతరవిషయంనా ॥ స్తృతిరత్నాదౌతథాచవ్యాసః ॥
 సముద్రయానంమాంసస్యభక్షణంశస్త్రజీవికా । శీఘ్రపానముదీద్యానాం
 అవిగీతానిధర్మతః ॥ మంత్రేణసంస్కృతంమాంసంనాద్యాద్విషకతా
 యుగే । యజ్ఞేదోషాకృతంమాంసంఅశ్వీయాద్విధివోచితం ॥ బోధాయ
 నః ॥ అమృతాపిధానమసీత్యుపవిష్త్విపిషిత్వాచాంతాభిమృశతిప్రాణా
 నాంగ్రంథిసీతి । పునరాచమ్యదక్షిణపాదాంగుష్ఠేపాణినానిశ్చావయన్
 అంగుష్ఠమాత్రః పునఃపీంగుష్ఠంవసమాశ్రితఇతి మనుషుంఠిణిమూర్ధ్వహ
 స్తంసమాచరేత్ ॥ శ్రద్ధాయాంప్రాణేనిశ్చ్యాకృతంహుతంప్రాణమశ్వే
 నాప్యాయస్వ । శ్రద్ధాయామపానేనశ్రద్ధాయావ్యానేశ్రద్ధాయామపా
 నేశ్రద్ధాయాంసమానేనవిశ్యతియథావిహితమనుషుంగః ॥ బ్రహ్మాణి
 మాత్మానంయోజయేత్ । సర్వక్రతుయాజినామాశ్చయాజీవివిష్యతిఇతి
 వ్యాసోపి ॥ తతస్తృప్తస్సృక్ అమృతాపిధానమసీత్యుపః ప్రాశ్చ్యతస్మాదే

శాస్త్రనాగపస్యశ్యవిధివదాచమేదితి || ధరద్వాజః || భుక్త్వాఅమృతా
 పిధాన మసీతివనిపీయ ఆచారతః పునరాచామీ ద్యావన్తండలకోధనమ్ ||
 దేవలః || భుక్తోచ్చిష్ట్యసమాదాయ సర్వస్మాత్క్రించిదాచమన్ ||
 ఉచ్చిష్ట్యశాగధయేభ్యః సోదకంనిర్వపేద్భువి || విష్ణుః || నహస్తప్రత్యేశ్య
 మలకంగృహీయ్యాదితిసంగ్రహే || అమృతాపిధానమసీత్య వశిష్టజలంపి
 బేత్ || తచ్ఛేషంరారవేత్యుక్త్వా బలిప్రాప్తేవిసజయేత్ || శాతాతపః ||
 అధణంపితృతుగండూషమ్ అధణంత్యాజ్యమహీతలై రనాతలగతానా
 గాఃతేనప్రీణంతితిత్యశః || హస్తప్రత్యేశ్యగండూషం యఃపిబేత్పాపమో
 హితః || సదేవాంశ్యపితృణాంజ్యైవ ఆత్మానంచైవఘాతయేత్ || గం
 డూషమంత్రోత్తరాపోశనమ్ || తథామర్కండేయః || ఉత్తరాపోశనా
 త్పూర్వం నహస్తప్రత్యేశ్యేద్ద్విజః || అధణంత్యాజ్యగండూషం అధణం
 త్యజఘాతయేత్ || ప్రీణంతిపితరస్సర్వే యాశ్చన్యాభూమిదేవతాః || హస్తం
 లిఃహ్యసంత్యేశ్య విధూయోద్ధూయపాత్రతః || గండూషంధారయేద్య
 స్తు సురామివసధారయేత్ || గండూషాధకత్యాగమంత్రమాహసవీవ ||
 రారవెపుణ్యనిలయేపద్మాబుదసివాసినామ్ || అధిణాముదకందత్తమక్ష
 య్యముపవత్తతు || ఉత్తరాపోశనాత్పశ్చాత్ పాత్రంహస్తాన్నసంస్పృశేత్ ||
 యదిస్పృశేత్తుమోహేన సచేలంస్నానమాచరేత్ || పీత్యాభుక్త్వాచయో
 మర్త్యః శూన్యంపాత్రంపరిత్యజేత్ || సభూయఃకుచ్చిపాసార్తః భవే
 జ్జన్మనిజన్మని || అపశ్రయతతఃపశ్చాద్గండూషాహోదశాచరేత్ || విప్రస్య
 దక్షిణేధాగదేవాస్త్రిష్టంతియత్నతః || అసీనవీవగండూషా వామభాగ
 విసజయేత్ || శాండిల్యః || మాషాదిచూడైర్నృద్భిర్వాప్రత్యేశ్యకర
 యోద్వయం || ప్రత్యేశ్యజానుపాదోద కాష్ఠై దణంతాన్నిశోధయేత్ ||
 భైరవః || ఆస్యంప్రత్యేశ్యగండూషం పిబేద్భుక్త్వాద్వయోద్విజః || దేవశ్రా
 ద్ధుసౌహన్యాత్ పితృగృహాత్మానమేవచ || గండూషకాలేఅశ్వాస్యనపిబే
 దిత్యథః || దేవలః || భుక్త్వాచామేద్యతోక్తేన విధానేనసమాహితః || శో
 ధయేనుభహస్నోదమృదద్విర్ముషజైరపి || తస్మిన్నాచమనంకుర్వాత్ యత్ర

భాంజేభభక్తవాక్ | యద్యుత్తీకత్యనాచాంతః భుక్తవానాసనాత్తతః ||
 సానుసద్యఃప్రకర్విత సోన్యథాపరితోభవేత్ || గౌతమః || గండూష
 స్యాధసమయే తజ్జీన్యావక్త్రచాలనం | కుర్వేత్యదియూథాత్పారవేన
 రకపతేత్ గండూషంవారి(రి)శాచంవ కృత్వావైకాంస్యభాజనః | షణ్మా
 సాద్భువినిశీ ష్యోద్ధృత్యుతరాహరేషి || స్మృత్యంతరే || భుక్తోచ్చిష్ట
 స్త్వనాచాంతశ్శూద్రాదీన్యదిపశ్యేత్ | జ్ఞానతోజ్ఞానతోవాపి తైస్సాకంభుక్త
 వానసా || రత్నావళ్యాం || దన్మానాఃశోధనంకృత్వా పవిత్రంతువిసజ్జ
 యేత్ | విసృజ్యభూమాపాత్రేవా పశ్చాద్వారంతుశోధనం || స్మృత్య
 ధాసారే || అమృతాపిధానమసీతి గండూషమథంపీత్వాధాంభూమా
 నిహర్నిరస్యవత్తులపవిత్రం | విసృజ్యభూమాపాత్రేవాక్షిప్త్వా సమ్యగు
 చ్చిష్టప్రత్యక్ష్యద్విరాచమేస్తతోహస్తాసంపృక్త్యాపరిస్రావ్యాంగుష్ఠాభ్యాం
 చతుషోః నిషిద్యచతుషీస్పృష్టాగ్నిముపస్పృశ్యేత్తదేవతాంస్త్రైత
 ఇతి || స్మృతిరత్నై || దంతశోధనకావ్యంతు భూమావేషసముత్సృజేత్ | భు
 క్త్వాతత్రప్రయత్నేన కించిత్ప్రత్యక్ష్యవారిణా || అనచ్ఛిష్టోభకుర్వీత భు
 క్త్వావైదంతశోధనమ్ | పాదుకారోహణంచైవ తిలైశ్చపేతృతర్పణం ||
 గౌతమః || ఆచాంతఃపునరాచామే దాయంగౌరితమంత్రతః | దృపదంవాత్రి
 రావృత్త్యసర్వపాపప్రణాశినీ | హస్తానిఘృష్ట్యాంగుష్ఠాభ్యాంక్షోరంబు
 నిక్షిపేత్ | యయాతించసుకన్యాంచ చవనంచక్రమశ్వినౌ || భుక్తమాత్రం
 స్మరేద్యస్తు చతుస్తస్యనహీయతఇతి || సవీవ || ప్రాణానాంగ్రంధిరసీత్యా
 లభేద్ధృదయంతతః | అక్షరేస్వమాత్తాను యోజయేద్భృహ్మణేనహీ
 తి | కత్సః || ఆచాంతోనాభిదేశంతు ప్రాణానాంగ్రంధిరసీతీవ | వి
 మృశ్యాదిత్యమీక్షేత రాత్రాదీపముఖంతతః || వ్యాసః || ఆచమ్యాంగుష్ఠమా
 త్రేతిపాదాంగుష్ఠేతుదక్షిణే నిశ్రావయేద్ధస్తజలమూర్ధ్వం హస్తస్యమాహి
 తః || అతిః || ఆచాంతోస్యకుచిస్తావద్యావత్పాత్రమనుద్ధృతం || ఉద్ధృతే

పృథుచిస్తావత యావన్నండలశోధనం ధూమావపినలిస్తాయాం కావత్స్యా
 దశుచిశ్రుమాక । ఆసనాదుత్థిత స్తస్మాద్యావన్నస్పృశతేమహీం । ఏత
 ద్భృష్టాచారివిషయం । భార్యాభృతకదాసేభ్యః దత్తోచ్చిష్టంక్షణోషయే
 తతత్థిగృహస్థాస్యోక్తత్వాదితి । స్మృతిరత్నే ॥ కాతాతపః ॥ ఆచమ్య
 పాత్రముత్సృజ్యకించిదాశేఽణపాణినా । ముఖ్యాన్ప్రదాస్సమాలభ్య
 వాళింపాణితలనద । భుక్త్వానైవప్రతిష్ఠైతనైవచాద్యోనపాణినా । పా
 ణింమూర్ధ్నిసమాధాయస్పృష్టాగ్నించనమాహితః । ఆపస్తంబః ॥ యత్ర
 భుజ్యతేతత్సంమృజ్యఃపూర్వాత్వావేక్ష్యతం దేశమపత్రేభ్యోలేపాకసంస్కృ
 ప్త్యాద్భిః సప్త్యజ్యోత్తరతః శుచౌదేశేరుద్రాయనినయే దేవంచాస్త్రశివంభ
 వత్సింధుయత్రస్థానే భుజ్యతేతత్రత్యముచ్చిష్టం సమూహ్యరాశీకృత్యాన్యత్ర
 నిహ్నాత్యతం దేశమవక్షేద్యేమపాకఽత్యుతః తాన్యమంత్రాణిలేభ్యోన్న
 లెపాన్యం జనలేపాంశ్చ సంస్కృత్య కాష్ఠాదినావక్పష్యాద్భిః సంమృజ్య
 హస్తాత్తరత శుచౌదేశే రుద్రాయఃసయేత్ రుద్రాయేదమస్త్వితిఃస
 యేత్ । ఏవంకృతేవాస్తుగృహంశివంసమృద్ధంభవతీత్యథాః ॥ విష్ణుపురా
 ణే ॥ భుక్త్వాసమృద్ధిరాదమ్య ప్రాజ్ఞుభూదజ్జుభోపేవా । స్వస్థఃప్రతస్తస్సచ్చి
 త్రఃకృతాసనపరిగ్రహః । అభిష్టదేవతానాంతు కుర్వీతస్మరణంనరః ॥ అ
 గ్నిరాప్యాయనంధాతుం పాథికవంపవనైరితః । భక్తావకాశోనభసాజ
 రయేదస్తుమెసుఖం । అన్నంబలాయమేభూమిరాపొన్నమనిలస్యచ ॥ భవే
 త్వేతత్పరిగతంమమాస్తవ్యాహతంసుఖం । ప్రాణోపాసనమానావాము
 దాసవ్యానయోస్తథా ॥ అన్నంపుష్టికరంచాస్తు మమాస్తవ్యాహతంసు
 ఖమ్ । అగస్తీరగ్నిబాడదాసలశ్చ భుక్తమృత్యాన్నం హరయంత్యశేషం ॥
 సుఖంబమేతత్పరిణామభూతం యదృత్యరోగంమమచాస్తు దేహే । విష్ణుస్స
 మస్తేంద్రియదేహ దేహీపథానభూతోభగవాన్యదైకః । సవ్యేనలేనో
 క్తమశేషమన్నమారోగ్యదంమపరిణామమేతు ॥ విష్ణురక్తాయదైవాన్నం ప

రీమాణంబవైయతః । అన్యేనలేనమేభుక్తం జీర్యత్యన్నమిదంతథా । ఇత్యు
 చ్చార్యస్వహస్తేన విమృజ్యచతోదకమ్ ॥ అనాయాసప్రదాయాతికు
 ర్యాత్కర్మాణ్యతంద్రితః । స్రగ్వస్త్రాదివివోదేనసన్మాగాదవిరో
 ధివా ॥ దినంసయేత్తుతత్సంధ్యాముపతిష్ఠైశ్శుచాహితఇతి ॥ బాహుటః॥
 భుక్త్వానోపవిశేద్యస్తుదండం భవతిత్వతః ॥ ఆయుషః క్రమతోమృత్యుః
 ధావతఃస్వపతోనపుః । భుక్త్వారాజవదాసీతగత్వాశతపదంశనైః ॥
 వ్యాసః ॥ భుక్త్వావైసుఖమాస్థాయతదన్నంపరిణామయేత్ । ఇ
 తిహాసపురాణాభ్యాం సప్తవృత్తుకౌసయేత్ ॥ అష్టమేలోకయాత్రా
 తుబహిస్సంధ్యాంతతఃపరం ॥ మారకందేయః ॥ భూయోప్యావమ్య
 కర్తవ్యం తాంబూలస్యచభక్షణం । శ్రవణంచేతిహాసస్మతతఃకుర్యాత్సమా
 హితఇతి ॥ యాజ్ఞవల్క్యుః ॥ అతిథింత్రోత్రియంతృప్తిమాసీమాంత
 మనువ్రజేత్ । అహశ్శేషంసహసీతశిష్టైర్బ్రహ్మైశ్చబంధుభిః ॥ శంఖః ॥
 విచార్యవపురాణాథాన్వేదాథాన్సుక్తిమాస్థితః । విష్ణుంసదాహృ
 దిధ్యాయేత్సకలంసిహ్నంలంతువా ॥ ఔఖః ॥ భుక్త్వాపస్తాయమార్తాం
 డంపురాణానిసదాపరేత్ । భావశుభ్యాహరౌభక్తిపురాణశ్రవణాద్భ
 వేత్ ॥ అత్రిః ॥ దివాస్వాపంనకుర్వీతగచ్ఛన్నైవదివాస్త్రియం । ఆయుః
 త్షయకరీంద్రాదివాస్త్రీపుశ్యనాశినీ । ఇతిహాసపురాణానిధర్మశాస్త్రాది
 చాభ్యసేత్ । వృథావివిధవాక్యానిపరివానాంశ్చవజ్జయేత్ ॥ అఖం
 డదశేన్ ॥ భుక్త్వాచైవసుఖాసీనితాంబూలేనాశ్మశోదనంచూడాన్మల
 కధాతూనాంయేకేనాధుశోధనం । సుపూగంబసుపత్రంచచూడేన
 చసమన్వితంప్రదద్యాద్దివిజదేవేభ్యఃతాంబూలంబర్హయేద్దివిజఃవికపూ
 గంసుఖారోగ్యంద్విపూగంసంఘంభవేత్ ॥ అతిశ్రేష్ఠంతిపూగంతఅర్ధకం
 నైవదూవ్యతి । పణామూలేభవేద్వ్యాధిఃపణాగ్రేవ్యాధిసంభవః ॥
 చూడాంపణంహరత్యాయుఃసిరాబుద్ధివినాశినీ । శస్త్రాదగ్రంబచూ

కలహం వైద్యనాథదీక్షితయే * స్వతిముక్తాఫల * ధర్మకాస్త్రమ్,

ఁబడిరాంచైవవిశేషతః | చూడకపరావజ్ఞముత్పాద తాంబూలంభాద
యేన్నరః | అఖండితంబక్రముకంపణప్రత్యుత్థితంతథా | ఆశోధితం
తథాచూడాంభకుయక్ సర్వకోషధాక్ | అంధాదుముఖేపణంపూగా
భాదతియోనరః || సప్తజన్మదరిద్రస్సృతసరకేషుపమజ్జతి | చూడక
మంతనకకుర్వీతసబహిష్కృతకుంతనం || పాతఃకాలేఫలాధిక్యంచూడకం
మధ్యందినేధికం | నాయంపణస్యచాధిక్యంప్రధాతాంబూలభక్షణం ||
బాహుటః || తాంబూలంకటుకముష్ణమధురంత్రైరంకషాయాన్వీతం |
వాతఘ్నంక్రిమినాశనంకఫహరం దేహిగ్నిసంధీపనం || స్త్రీసంభాషణ
ధూషణంరుచికరంకోకస్యవిచ్ఛేదనం | తాంబూలస్యచయేత్రయోదశగుణా
స్వగణపితేదుర్లభాః || ప్రత్యుష్ణసీఘ్రక్ష్మమయేపరయువతీనాంచసగమే
విరమే | రాజసువిదన్వధ్యైతాంబూలంయోనభాదయేస్సంశుః || సూ
ర్యేస్మశిఖరంప్రాప్తేపాదశౌచక్రియాన్వీతః || బహిష్కంధ్యాముపాసీతకుశ్మ
తాంబూలస్సచూషితః | అన్యశంషద్యగంధంచదివామైఘనమేవచ || పు
నాతివృషళస్యాన్నంబహిష్కంధ్యాముపాసతే | ఆచమ్యసంధ్యాంసంకల్పయీ
జ్ఞాయిత్యాచపూర్వవత్ || గాయత్రీపస్త్రీరుత్తిప్యప్రదక్షిణమథాచరేత్ |
సంధ్యాధ్యాత్యోపవిష్టస్మవాగ్యతస్ససమాహితః || ప్రణవవ్యాకృతీయు
తాం గాయత్రీంపూర్వవజ్జపేత్ | కృత్వాప్వశాభావిహితమాదిత్యముపశిష్ట
తే | వారుణీభిరుపస్థాయ దిశఃత్రైవోపశిష్టతే | యాజ్ఞవల్క్యః || ఉపాస్యప
శ్చియాంసంధ్యాంసూత్యాగ్నిక్ స్యానుపాస్యచ, ధూత్యాచాపహతోధూత్వా
సమ్యక్ తృప్తిఃసంవిశేత్ | స్వతిరత్నైః | హుతాగ్నికాంధితగురుఃకృతాతిశ్య
శ్చకక్తితః | వైశ్వదేవబలించాపి కృత్వాశ్నీయాద్యథావిధి || వ్యాసః || హు
త్వాగ్నివిధివత్సంత్రై ర్యావద్భుక్తమశిష్టకం | సభృత్యచాంధవాస్సర్వేస్వ
పేచ్ఛుర్ధస్తతోఽశి || బోధాయనః || మేరుకాంచనదానానివాజపేయశ
తాంబ | కన్యాకోటిప్రదానంచ నసమంసాయమాహుతే || శాండిల్యః ||

అన్తైర్విప్రభూతైర్దేవేశంవివిధైఃపుత్రగణయేత్ | సంధ్యయోరుభయోః
 కుర్యాత్ పూజాంసర్వోపచారకైః | నక్తంక్షుంబికోశ్చీయాత్ హితం
 పథ్యంసుతృప్తిమత్ || నోత్తరాభిముఖస్సప్సాప్యత్ పశ్చిమాభిముఖోనచ |
 నచాకాశేనగ్నోవా నాశుచిర్వాసనెవ్వచిత్ || నశూన్యాయాంతుభిత్వా
 యాం శూన్యాగారేనచైవహి || విష్ణుపురాణే || పునఃపాకముపాదాయ
 సాయమప్యవసీపతే | వైశ్వదేవనిమిత్తంవైపత్న్యాసాధకంబలింహరేత్ ||
 తత్రాపిశ్వపచాదిభ్యః తద్రైవాన్నవినజనమ్ | అతిథిచాగతంతత్రస్వ
 శక్త్యాపూజయేత్తతః | బుధః || పాదశౌచాసనప్రహ్వ స్సాస్విగతోక్త్యవ
 పూజయేత్ | తతశ్చాచ్చుప్రదానేన శయనేనచపాథివ || దివాతిథౌతు
 విముఖగతేయత్పాతకంఽప | తదేవాష్టగుణంపుంసాం సూర్యేన్దైవిముఖే
 కృతే || కృత్వాపాదాదిశౌచంచ భుక్త్యాభిషేకయనంగృహీ | గచ్ఛేచ్ఛయ్యా
 మస్ఫుటితామపిదారుమయీంసృప || నావిశాలాంసవైభగ్నాంవాసమాంమ
 లిహంనచ | నచజంతుమయీంశయ్యామధితిషేదనాస్తృతాం || ప్రాచ్యాం
 దిదిశిశిరస్సస్త్రయామ్యాయామథవాన్యప | సదేవంస్వపతఃపుంసశి విపరీతం
 తురోగదం || శౌనకః || నిశాయాఃప్రథమేయామే జపయజ్ఞాచకనాదికం |
 బ్రహ్మహుత్యాపితలై)న వజాయిత్యాపిభోజనమ్ | అనధ్యాయేప్రదోషే
 ఘసాయంగాయత్రజపసంకొచమాచరంతి శిష్యాఅహుచ్ఛ | చతుర్థ్యాం
 సప్రదోషాయంశతాధకంసచతుష్టయంసప్రత్రింశచ్ఛసప్తమ్యాం అష్టావిం
 శత్రయోదశే | అష్టావింశదనధ్యాయే ఇతరేషుయథోదితం | సప్తప్రదో
 షేదశేచ గాయత్రీదశసంఖ్యయా | అష్టమ్యాంచచతుర్వశ్యాం నిత్యాద
 థకంతుతద్భుధః ప్రతిపత్తుత్పతీయాంశం పర్వద్వల్పతరంజపేత్ | సంగ్రహం
 తరే || నిత్యాదథకంచతుర్థికంను మనతిథిమస్యాజ్ఞపస్సప్రమీయాసప్రత్రిం
 శచ్ఛతస్యాం ప్రతిపదిచపునఃపక్ష్యైశ్చాత్రింశదేవ | తద్వత్పర్వద్వయేపి త్రి
 యుతదశతథావష్టభివింశతిస్సాన్యత్వీవంవిష్వాదికాలేవ్సభిలషతమిదం

సాయ మేవంచ కార్యం | ప్రదోషోపివశితః | యోవిఘ్నక కామ రాత్యా
 దౌద్వైకాధః ఘటికాక్రమాత్ | రంధ్రాద్వామోదయాదర్వాక్ ప్రదోష
 స్సాన్యత్ర-లాదిభిరితివిఘ్నః చతుర్థీ అరహస్సప్తమీ కామః త్రయోదశీరంధ్రో
 నవనాడ్యాచాచతుర్థీ సప్తమీ త్రయోదశ్యః క్రమేణ ద్వైకాఘటికాస్సంకిచే
 తప్రదోషః | తథా రాత్యాదౌ తృతీయా నవఘటికా చేత్ప్రదోషః | అధికాచేత్
 నాస్తి || రాత్యాద్వాయామాదుపరిచేన్నప్రదోషః | ద్వాదశ్యాముదయాత్వాక్
 కలామాత్రత్రయోదశీసత్వేప్రదోష ఇత్యర్థః || స్మృత్యంతరే వష్టిచద్వాద
 శీచైవ అర్థరాత్నాన్వినాడికా | ప్రదోషంతప్రకున్వితతృతీయా నవనాడి
 కా | గాయత్రీజపసంకోచే మూలస్మృతిరవేక్షణీయా | స్మృతిరత్నే ప్ర
 ణవ్యాహృతీనాంచ గాయత్యాస్మిరసస్తథా || నిత్యమైతి కేకార్యేవ
 తేయజ్ఞప్రతేతథా | దేవతావళనమంత్రాణాం నానధ్యాయస్మృతస్సదా |
 ధర్మోద్యోతేషీ || సౌరాణాం రాద్రమంత్రాణాం పైతృకాణాంచ నైత్యకే ||
 జపహోమాదికార్యేషు నానధ్యాయోనకామ్యకే || స్మృత్యర్థశాసరే ||
 సాయం సంధ్యామపాస్యహోమం బ్రాహ్మదేవమతిథ్యంచ కృత్వా భృక్ష్యైః ప
 రివృతో లఘుభుక్త్వాస్త్రీయ సహసుగంధాను లేపనమాల్యకాంబూలాది సే
 వ్యమానస్వపేత్ | న సంధ్యా యాంశూన్యాలయే స్మృశానే హ్యకాశే చతుష్ప
 థే శివమాతృకానుక్షయమస్కందభైరవాద్యుపేత దేవగృహే మదేవకులే చ
 స్వపేత్ || నధాన్యేన భోగదేవవిప్రాగ్రేగురూణాం చోపజీవి నామశుచి
 రాద్రవస్త్రీపాదోనన్నంతస్వపేత్ ప్రాక్కిరావాచక్షిణశిరాః ఇష్ట్యాంచేవ
 కాంచత్వా స్వపేత్ వైణవందండం శయనీయసమీపే సిధాయ ప్రత్యుశితపా
 దతికృతరతుః స్వపేత్ ప్రదోషోపరియామావిద్యయా నయేత్ || ఆచార
 శాసరే || శుచించేకం వివిక్తం శుగోమయేనోపలేపయేత్ | పాగ్గుదక్ష్పి
 వశేచైవ సంవిశేత్తు సదాబుధః || పాక్ష్మిరాస్తుస్వపన్నిత్యంతథా బ్రాహ్మ
 కాశిరాః | ఉదక్ష్మిరానస్వపేత్తు తథా ప్రత్యక్షిరానచ | మహాదేవగృహే

వాసిమాతృకేశ్వరినస్వపేత్ । నయతేనాగయతనేస్కందస్యామకనేత
 థా । తరుచ్ఛాయాసుఃతథాశర్కరాస్థిపుపాంసుమ । నస్వకేచ్ఛశథా
 దభావిరాదీతాంకథంచన । ధాన్యగోదేవవిప్రాతాం గురూతాంచశథో
 పరి । నచాభిన్నశయనేనాశుచానాశుచిస్తథా ॥ నాద్రవాసాననగ్నశ్చ
 నోత్తరాశ్రితమస్తకః । నాకాశేపర్వతేశూన్యే నచచైత్యదుఃఖితథా । ఆ
 కాశేనిరావరణప్రదేశే ॥ స్మృతిరత్నై ॥ అక్షిరీవహృపస్తూరిజరీకుష్మిక్ష
 యితథా । శ్వాసఘనీతితైర్యుక్తామేకశయ్యాంచవహయేత్ । దంఃదంత
 మయేవిద్యుద్ధగ్ధగ్ధవలూశకే । నశయీతనరోధాన్యేశయినేపంచదారుకః
 అశ్మీతస్థితేచైవతథాభగ్నకృతేతథా ॥ పంచదారుణి ఉమంబరఃటాశ్వత్థ
 ప్లక్షజంబుద్రుమాఃసుఖానుకూలేశయినేవామపాశ్చైవనసంవిశేత్ । ఆయు
 ర్వామకరోప్రోక్తంఉత్తానంబలవర్ధనం । స్వగృహేప్రాప్యీరాశ్యేతేశ్వశురే
 దక్షిణాశిరాః । ప్రత్యష్ఠిరాగ్నిపవాసేతు నకదాచిరుదశ్శరా ॥ విష్ణుః
 సుప్రత్యాళితచరణతలోరీతాం కృత్వోదకపూర్ణాఘటాదిమంగళోపేతఆ
 త్మాభిరుచిరానుపహతాం సుత్రామాణమితిపతక శయ్యామధిష్ఠాయరా
 త్రిసూక్తంజపిత్వావిష్ణుం నమస్కృత్యసంపాకపసర్పభద్రదంత ఇతిహ్లోకంజపి
 త్వాఇష్టదేవతాంనమస్కృత్యసమాధిమాస్థాయాన్యాంశ్చవైకాంత్యంతాక
 సావిత్రంజపిత్వామంగళశ్రితంశంఖంచశ్రవణందక్షిణాశిరాస్స్వపేత్ ॥ శ్లో
 కః ॥ సంపాకపసర్పభద్రదంతేతిత్యాదిస్తరక ॥ రత్నావశ్యాంమాంగల్యపూ
 ర్ణకుంభంతుశిరస్థానైసిధాయతు ॥ వైదికైర్గృహ్యైర్దైవైర్మోరతాంకృత్వా
 స్వపేత్ ॥ రాత్రిసూక్తంజపేత్సృత్వాసర్వాంశ్చసుఖశాయినః ॥
 పార్శ్వోక్తాదర్శితా ॥ జరతాగ్రోజరతాగ్రాద్వాంసమత్పన్నోమహః
 యశాః । ఆస్తీకఃసత్యసంధామాంపన్నగేభ్యోభిరక్షతు । నర్మదాయై
 నమస్తుభ్యంసర్మదాయైనమోనిశే ॥ నమోస్తునర్మదేతుభ్యంతాహిమాంవిషస
 ర్పకణి ॥ దక్షిణి ॥ ప్రదోషపశ్చిమాయామావేదాభ్యాసేనయోజయేత్ । యామ

౩౬౮ వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రైః

ద్యయంశయానస్తుబ్రహ్మభూయాయకల్పతే॥మనుః॥ వెదోదీతంస్వకర్తాణియ
థాకుర్యాదతంద్రితః ॥ తథాకుర్వన్యథాశక్తిప్రాప్తోతిపరమాంగతిం ।
వ్యాసః॥ ఇత్యేతదఖిలేనోక్తంఅహన్యహనివైమయా।బ్రాహ్మణానాంకృత్య
జాతమపవగ్గళలప్రదం॥నాస్తిక్యాదథవాలస్యాత్ బ్రాహ్మణానకరోతియః।స
యాతిసరకాకలోకాకాకయోనిషుజాయతే॥ నాన్యోవిముక్తయోపంథాః
ముక్త్వాశ్రమవిధిస్వకం । తస్మాత్కర్తవ్యేకుర్వీతతుష్టయేపరమేష్ఠినభితి ॥

శ్లో । దోడ్డ బేలి, పురీవాసీనారాయణమనీషిణా ।

పరిష్కృతాకృతిరియంనారాయణపదాపికతా ॥

శ్లో । సిద్ధనామపురీవాసీ విశ్వనాథమనీషణా ।

ముద్రాభేదాకపరిష్కృత్య విశ్వేశ్వరపదాపికతా॥

ఇతి శ్రీవైద్యనాథ దీక్షిత విరచితే స్మృతి

ముక్తాఫలెహ్నోకధర్మనిరూపణం

సామద్వితీయ పరిచ్ఛేదః.

